

JAZZ A LA CIUTAT DE VALÈNCIA

Orígens i desenvolupament fins a les acaballes del 1981

Vicent Lluís Fontelles Rodríguez

EDITORIAL
UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA

Departament de Comunicació Audiovisual,
Documentació i Història de l'Art

“JAZZ A LA CIUTAT DE VALÈNCIA: ORÍGENS I DESENVOLUPAMENT FINS A LES ACABALLES DEL 1981”

-TESI DOCTORAL-

Presentada
per
Vicent Lluís Fontelles Rodríguez

Director: Professor / Doctor En **Manuel Pérez Gil**

Gener 2010

L'Editorial UPV és membre de l'UNE, cosa que en garanteix la difusió i la comercialització de les publicacions en els àmbits nacional i internacional.

© Vicent Lluís Fontelles Rodríguez, 2011

Primera edició, 2011

© d'aquesta edició:
Editorial Universitat Politècnica de València
Tel. 96 387 70 12
www.editorial.upv.es

ISBN: 978-84-694-2905-1

Ref. editorial: 5490

Queda prohibida la reproducció, la distribució, la comercialització, la transformació i, en general, qualsevol altra forma d'explotació, per qualsevol procediment, de la totalitat o de part dels continguts d'aquesta obra sense l'autorització expressa i per escrit dels autors.

Tesi doctoral: **‘Jazz a la ciutat de València: orígens i desenvolupament fins a les acaballes del 1981’.**

RESUM

Mitjançant la present tesi s’ha intentat posar en ordre tota una època del segle XX gairebé desconeguda pel que fa als orígens i desenvolupament del Jazz a la ciutat de València fins a una data de termini preestablerta per motius diversos especificats a la Introducció del treball.

Hem treballat sota criteris metodològics obtinguts en cadascuna de les èpoques tractades [per dècades: des de l’any 1927 fins la fi del 1981] fins concatenar referències socio-culturals de la ciutat [treball -sobretot- d’hemeroteca] amb les aportacions personals de músics, familiars d’aqueixos i de personatges relacionats amb el món jazzístic local. Des de la fundació del Hot Club de València fins l’assoliment musical i conjuntural del Jazz a la ciutat [*Perdido Club de Jazz*] passant per l’afegiment de dates concretes dels primers concerts de Jazz a la ciutat així com de la posada en marxa d’estructures adients [difusió de partitures i fonografia, eines de treball dels músics davant els primers temes de Jazz que ens arribaven, primers centres d’ensenyament jazzístic, etc.] per tal de refermar el nou gènere entre una minvada part dels nostres músics. Personatges fins hores d’ara desconeguts a l’ideari musical valencià apareixen a la tesi com a portadors/difusors del nou estil malgrat no veure reconeguda la seua tasca.

A més del seu carés historiogràfic, la tesi conté apartats musicals d’allò més específics [sobretot analítics: obres i arranjaments d’estàndards] a més de contenir referències contextuais de com i de quina manera anà assolint-se el fet jazzístic local. Hem pretès traure a la llum noms, dades i dates amagades d’anys ençà dintre de dècades on la música a la ciutat de València sols tenia com a denominador comú la revista, el ball i *la copla*, estils allunyats -en fons i forma- del Jazz que llavors ja hi era desenvolupant-se arreu del món occidental.

Tesis doctoral: **‘Jazz en la ciudad de València: orígenes y desarrollo hasta finales de 1981’.**

RESUMEN

Mediante la presente tesis se ha intentado poner en orden toda una época del siglo XX casi desconocida por lo que respecta a los orígenes y desarrollo del Jazz a la ciudad de Valencia hasta una fecha de plazo preestablecida por diversos motivos especificados en la Introducción del documento.

Hemos trabajado bajo criterios metodológicos obtenidos en cada una de las épocas tratadas [por décadas: desde el año 1927 hasta el fin de 1981] hasta concatenar referencias socioculturales de la ciudad [trabajo de hemeroteca, principalmente] con las aportaciones personales de músicos, familiares de estos y de personajes relacionados con el mundo jazzístico local. Desde la fundación del Hot Club de Valencia hasta el consecución musical y coyuntural del Jazz en la ciudad [*Perdido Club de Jazz*] pasando por la añadidura de fechas concretas de los primeros conciertos de Jazz en València así

como de la puesta en marcha de estructuras adecuadas [difusión de partituras y fonografía, herramientas de trabajo de los músicos frente a los estándares de Jazz que iban llegando, primeros centros de enseñanza jazzística, etc.] para afianzar el nuevo género entre una mínima parte de nuestros músicos. Personajes hasta ahora desconocidos dentro del ideario musical valenciano, aparecen en la tesis como portadores/difusores del nuevo estilo a pesar de no ver reconocida su labor.

Además de su cariz historiográfico, la tesis contiene apartados musicales específicos [sobretudo analíticos: obras y arreglos de estándares] además de contener referencias contextuales de como y de qué modo fue asentándose el fenómeno jazzístico local. Hemos pretendido sacar a la luz nombres, datos y fechas escondidas desde hace años en décadas en las cuales la música en la ciudad de Valencia tenía como denominador común la revista, el baile y la copla, estilos alejados -en el fondo y en la forma- del Jazz que entonces ya se estaba desarrollando por todo el mundo occidental.

Doctoral thesis: '*Jazz in the city of València: origins and development until the end of 1981*'.

ABSTRACT

The foremost objective of this doctoral thesis is an attempt at shedding some light onto a practically unknown part of the twentieth century insofar as the origins and development of jazz in the city of Valencia, up to a date set according to specific criteria explained in the Introduction of this work.

We have followed methodology criteria obtained from each of the time frames considered [by decade: from 1927 until the end of 1981] with a view to linking (after thorough research in newspaper libraries) socio-cultural references from the city with personal input from musicians, relatives and relevant members of the local jazz scene.

We start with the opening of the Hot Club in Valencia, continuing with the significant musical achievement of *Perdido Club de Jazz*. We have also considered the addition of dates to the first jazz bills in the city as well as the setting up of appropriate structures, such as the circulation of scores and the phonograph, the first jazz schools, tools of the trade for musicians exposed to the arrival of the first jazz themes, all of which helped to consolidate the new genre amongst a minority of our musicians. Some hitherto unknown characters from the Valencian musical scene are mentioned in this work as key factors in the spread of this new musical style. However, their work has not been duly acknowledged.

In addition to this historical component, this thesis contains specific musical sections, mainly analytical: works and arrangements of standards. It contains contextualized references on how the jazz phenomenon became locally established. We have aimed to shine some light onto names, dates and figures which have remained in obscurity for years during the decades when the musical scene in Valencia was dominated by variety, ballroom and '*la copla*', popular music very far removed -both in content and form- from the jazz which was developing throughout the western world.

- ▭ A tots els músics d'arreu del món i també per a aquells que al seu costat romanen.
- ▭ A mon pare.

Agraïments:

Cal agrair -de manera especial- l'ajut ofert per José [Pepito] Aparici Payan [*Perdido Club de Jazz*] i per Federico Garcia Herraiz [crític musical] i -sobretot- la paciència, comprensió i entusiasme per part del Director de la present tesi, Dr. En Manuel Pérez Gil davant la complexitat temàtica, cronològica i també d'estructural del tema ací tractat.

Afegir-hi també l'agraïment vers la meua família [sobre manera], els amics músics i d'altres persones que m'han recolzat per dur a terme el treball.

ÍNDEX

I.- INTRODUCCIÓ, ESTAT DE LA QÜESTIÓ, OBJECTIUS i METODOLOGIA.

I.1	INTRODUCCIÓ.	11
I.2	ESTAT DE LA QÜESTIÓ.	15
I.3	OBJECTIUS.	21
I.4	METODOLOGIA.	23
-I.4.1	Fonts.	25

II.- ORÍGENS.

II.1 PRIMERS JAZZÍSTES A EUROPA.

-II.1.1	Jazz primerenc	29
-II.1.2	Inicis a Espanya.	39
-II.1.3	Clàssics del Jazz a Espanya.	57
-II.1.4	Mitjans de comunicació: Cinema - Ràdio - TV i Premsa especialitzada.	63

II.2 VALÈNCIA: CONTEXT SOCIAL i MUSICAL.

-II.2.1	Context social.	107
-II.2.2	Context musical.	161

II.3 ANYS TRENTA i QUARANTA [amb preàmbul].

-II.3.1	Música i espectacle abans del 1939.	173
-II.3.2	Hot Club de València.	191
-II.3.3	Jazz i oci a la ciutat als primers anys del règim franquista.	203

II.4 ANYS CINQUANTA [amb preàmbul].

-II.4.1	Impuls radiofònic local: Antonio Balanzà i Pepe Palau.	217
-II.4.2	Primers intents i apropaments al gènere: orquestres simfòniques de Jazz.	225

II.4.2.1	Orquestra Simfònica en Formació de Jazz [1954].	
II.4.2.2	Orquestra Simfònica de Jazz de Ràdio València [1959].	
-II.4.3	Ambient musical a la ciutat.	237
-II.4.4	Primeres actuacions de músics de Jazz a València.	251

III.- DESENVOLUPAMENT.

III.1	ANYS SEIXANTA [amb preàmbul].	261
-III.1.1	Creació d'orquestrades autòctones.	263
	-Orquestra Sinfònica de Jazz de Ràdio València.	
	-Gran Orquestra Levante.	
	-Orquestra Levante de Jazz.	
	-Orquestra Universitària de Jazz.	
-III.1.2	Actuacions de Jazz [I]	275
	III.1.2.1 Primeres actuacions a començament de la dècada.	
	III.1.2.2 Jam sessions a <i>El Micalet</i> .	
	III.1.2.3 Studio SA [1967 - 1974].	
	III.1.2.4 Actuacions a les acaballes de la dècada.	
-III.1.3	Ambient social i musical.	311
-III.1.4	Bossa nova: camí d'entrada vers el Jazz.	321
-III.1.5	Edició musical i fonografia.	327
	III.1.5.1 Partitures.	
	III.1.5.2 Fonografia a València.	
III.2	ANYS SETANTA i 1981 [amb preàmbul].	347
-III.2.1	Canvi cultural: naixement de la democràcia espanyola.	349
-III.2.2	Primers intents de programació estable de Jazz a València.	357
-III.2.3	Obrint el camí cap al jazz: grups de fusió Jazz-Rock.	373
-III.2.4	Proliferació de sales d'audicions on s'inclouïa el Jazz.	377
III.3	GRUPS ESTABLES DE JAZZ A VALÈNCIA: TRIPLE ZERO JAZZ TRIO i VALÈNCIA JAZZ.	413
III.4	JAZZ ALS ESTAMENTS OFICIALS.	427

-III.4.1	Dissertacions i ensenyaments al voltant de la percussió jazzística: Roberto Campos Fabra.	429
-III.4.2	'Third Stream' [Tercer Corrent] a València. -Anàlisi de Pensado en Jazz.	433
III.5	TRES TRISTES TIGRES: ESCOLA DE JAZZÍSTES LOCALS.	471
-III.5.1	Ressenya cronològica de les actuacions a <i>Tres Tristes Tigres</i> .	475
-III.5.2	Estudi primerenc del Jazz: Partitures i escoles. - <i>The Real Book</i> .	495
-III.5.3	Actuacions de Jazz [II]. -Jazz Festival 77'. -Stan Getz Quintet / Bill Evans Trio. -I Festival Internacional 'Jazz a València'. -II Festival Internacional 'Jazz a València'.	505
III.6	CONSOLIDACIÓ i ASSOLIMENT JAZZÍSTIC: PERDIDO CLUB DE JAZZ.	537
-III.6.1	Ressenya cronològica de les actuacions a <i>Perdido Club de Jazz</i> [actuacions fins les acaballes del 1981].	547
-III.6.2	Cronologia de les actuacions de Jazz més significatives presentades a la ciutat de València fins el 31 de desembre del 1981.	563
IV.-	CONCLUSIONS	587
V.-	REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	
V.1	BIBLIOGRAFIA.	595
V.2	REVISTES ESPECIALITZADES i ALTRES PUBLICACIONS.	603
V.3	INTERNET: PÀGINES WEB i LINKS.	609
V.4	ENTREVISTES A PROFESSIONALS DIVERSOS i FAMILIARS DIRECTES DELS MÚSICS i PERSONATGES ESMENTATS EN AQUESTA TESI.	611

I.- INTRODUCCIÓ, ESTAT DE LA QÜESTIÓ, OBJECTIUS I METODOLOGIA.

I.1 INTRODUCCIÓ.

De temps ençà, València ha estat considerada com a referent musical davant altres ciutats amb menys esperit musical, menys empenta artística als seus carrers i a les seues gents.

Més enllà del tòpic ens trobem amb la realitat constatada de no tenir cap referent escrit al voltant de la majoria del període ací abastat doncs gairebé totes les publicacions trobades per aquest doctorant parlen [i no massa extensament] del fet jazzístic a partir dels anys seixanta i -sobretot- des de la dècada dels setanta endavant deixant així un buit cronològic que el present treball ha intentat compensar, buit i realitat que refermen una manca d'informació escrita que ha donat peu [entre altres motius] per tal de presentar aquesta tesi.

Com que el Jazz ha estat considerat durant molt de temps una mena de 'gènere musical exòtic' dintre del món musical valencià subordinat -en bona part- a les societats musicals que han encoratjat i refermat generacions de músics, calia posar una mica d'ordre i contar fil per randa tot un seguit d'esdeveniments [musicals, socials, tecnològics, ...] per tal d'aclarir el procés pel qual a hores d'ara València ha estat la ciutat que ha ofert al món de la cultura nacional [i -per extensió- a l'àmbit europeu] una bona quantitat d'excel·lents músics de Jazz.

Calia també recordar músics locals que mai o -potser- poques vegades han aparegut reflectits als papers, intèrprets gairebé anònims dintre de la historiografia musical valenciana on només solen estar aquells que diuen que el temps i les circumstàncies col·loquen al seu lloc. La nombrosa quantitat de dades, dates i altres apunts [fins ara desconeguts o mal reflectits a algunes publicacions] al voltant de músics, formacions, concerts i/o entitats locals confirma -si més no- la inexistència d'un llistat de formes, d'influències i de veritables capacitats musicals de molts músics valencians.

Les publicacions al voltant del Jazz a nivell estatal han estat conseqüents amb Barcelona i Madrid [referents culturals arreu l'estat] però oblidadisses amb la resta de

ciutats espanyoles ‘emergents’ cap a la fi dels anys setanta, tal com la nostra. Així, doncs, València no ha estat l'excepció, motiu principal pel qual calia fer aquesta tesi tot partint d'una recerca el més profunda possible pel món musical [no sempre jazzístic] de la ciutat.

Fer un recorregut localista i urbà abastant més de cinquanta anys d'existència musical [d' agost del 1928 fins desembre del 1981] per tal d'arribar a un final conseqüent [tal com si fora una roda de cinques -aprofitant el símil harmònic-] i reconduir aqueixa informació des d'un punt musical de sortida concret [la fi dels anys vint] fins una aturada que aquest doctorand ha considerat necessària [inici de la dècada dels anys vuitanta, tot just abans que l'autor de la present tesi començarà a tocar en formacions jazzístiques locals] per tal d'entendre millor el fet musical a la ciutat de València, fet i esdeveniments d'anys ençà que no han estat mai contats -fins hores d'ara- tot seguint uns protocols cronològics, puntuals i amb ganes d'aprofundir dintre de tot tipus d'influències alienes al Jazz.

Cal esmentar també que el present treball ha resultat profitós des de l'òptica professional de qui redacta, la qual cosa dona peu a un proper seguiment de recerca de dades ací no reflectides: músics d'altres gèneres, influències dels mass media davant qualsevol proposta estètica local, biografies d'intèrprets destacats, etc.

Cercar els nostres arrels -com a músics- pel que fa a un tipus de música més aviat aliena i allunyada dels arquetipus academicistes assolits de quan estudiàvem a la banda o al conservatori no ha estat gens fàcil.

La conjuntura musical que envaïa la societat valenciana en una bona part del recorregut cronològic d'aquest treball ha pesat força a l'hora de fer un balanç artístic adient al tema tractat. Com a exemple, refermar que la pressió [a tots els nivells i estaments] a la qual fou sotmesa la societat valenciana durant els anys de règim franquista dificultà força qualsevol avenç, canvi o assimilació [tot i que mitjançant mimetisme] de nous corrents artístics sorgits a Europa o els Estats Units [referents estètics des dels anys seixanta].

Les passes cronològiques d'aquesta tesi han estat concatenades segons l'objecte d'estudi puntual, tanmateix la comparança amb allò succeït a Barcelona i Madrid, referents propers i mirall d'allò que a València ciutat no hi era encara.

L'estructura del present treball vindria refermat pel fet de dividir-lo en dos apartats complementaris:

- **ORÍGENS:** Pel que fa a allò on res hi era, és a dir: orígens del Jazz a Europa, Espanya i València. Per tal de dur-lo a terme caldrà conèixer qui, com i de quina manera arribaren o ens feren arribar el Jazz a casa nostra.
- **DESENVOLUPAMENT:** O consolidació dels orígens assolits pels músics locals tota vegada les circumstàncies del nostre entorn [social i musical] ho van permetre.

I.2 ESTAT DE LA QÜESTIÓ.

La manca d'informació i la necessitat que hom tenia d'ella foren determinants per donar inici al treball, doncs -com la present tesi demostrarà- els músics d'aquesta generació res sabien dels antecedents del Jazz local. Tot el contrari que a Madrid i -sobretot- a Barcelona on sí havien tingut paràmetres concrets on reflectir-se [músics amb criteri jazzístic, actuacions diverses, sales i clubs on tocar, més oportunitats per enregistrar la seua música, etc] on fixar-se, comparar, aprendre i/o rebutjar -segons premisses estilístiques- per tal de seguir endavant i consolidar així un ambient, un cercle musical adient als seus desitjos.

No fou el mateix -ni de lluny estant- a la ciutat de València, tot i la merescuda llegenda musical que ens ha envoltat al llarg del segle XX i de la qual sempre ens hem blasonat. El Jazz [gènere, estil, llenguatge, concepte i -fins i tot- manera de veure la vida] ens arribà tard per culpa d'un cúmul de defectes de tot tipus [estilístics, formals, conjunturals, etc.], mancances que aquesta tesi s'encarrega de traure -entre altres novetats mai reflectides als papers- a la llum.

No obstant això, el Jazz aparegué a les nostres vides professionals quasi com una necessitat. De fet, vam ser els mateixos músics els que férem servir camins diversos -reflectits cronològicament al present treball- per tal de fer-lo present al nostre ideari musical quotidià, el férem nostre [com gairebé bona part dels avenços aconseguits per la societat valenciana] amb l'ajut de la contemporaneïtat [per la qual cosa cal refermar la importància de la vessant social en aquesta tesi] que no mitjançant el bagatge acabat pels avantpassats músics i jazzístes aficionats de la ciutat.

La novetat estilística i la llibertat musical que el Jazz arrossegava ens arribà també just quan es produïa un canvi cabdal a la societat espanyola [cap a la fi dels anys setanta i dècada dels vuitanta], trànsit generacional que aviat feu oblidar temps pretèrits a tothom produint-se així un trencament col·lectiu dintre de la societat que refermà ideologies i capgirà criteris davant qualsevol sinònim de progrés i avantguarda.

El Jazz -com a gènere musical i també com a presa de consciència davant del món- posseïa tot un recull de virtuts trencadores que aviat van ser emprades més enllà del fet estrictament musical doncs -tal com es reflecteix en diversos capítols de la tesi- Jazz i esdeveniments polítics han anat de la mà més d'una vegada.

L'anomenat 'Jazz valencià primerenc' no pot ser considerat com a 'suficient' a l'hora de realitzar la present tesi però sí que qualifica el seguici de músics locals que amb eixe període concret s'iniciaren al món jazzístic com a testimonis privilegiats per haver-hi viscut els anys intensos on el nou gènere prenia cos als indrets més inversemblants de la ciutat, moviment que ens deixà l'empremta de nombrosos recursos musicals duts a terme a posteriori -ara com a músics, adés com a docents- a més del recel d'allò desconegut que ha anat engrandint-se segons passaven els anys i el fet jazzístic valencià deixà de ser una novetat artística i conceptual per convertir-se en la realitat cultural d'hores d'ara.

Tal vegada per això, la present tesi abasta des dels orígens jazzístic a la ciutat [orquestrines amb formacions més o menys innovadores pel que feia la instrumentació i el repertori] fins la fi del 1981 [passat més d'un any des de la posada en marxa del segon Club de Jazz estable a València]. Altra premissa [aquesta d'índol estrictament personal] vindria donada pel fet professional de l'autor d'aquest treball doncs just en eixe període final s'inicià al món del Jazz. Dues premisses [conjuntural i personal] que podrien justificar l'abast de la tesi.

Una altra justificació per tal de fer aquest treball la dona també el fet de ser inèdit, de no haver-hi trobat quasi material escrit al voltant del fet jazzístic a la ciutat de València, sobretot abans de la fi dels setanta.

Federico Garcia Herraiz, i Rosa Solà Cebrian als seus respectius articles *El Jazz en València* i *Un colectivo con peculiaridades*¹ on donen a conèixer l'existència d'un Hot Club a València al 1935 i d'una actuació de JOSEPHINE BAKER al Teatre Apolo de València a les primeries dels anys trenta [actuació de la cantant no constatada enlloc i sí -en aquesta tesi- aquelles fetes per l'artista a començament dels quaranta]. Garcia Herraiz cita el programa de ràdio *Estrellas del Jazz* d'ANTONIO BALANZÀ i PEPE PALAU, emissions realitzades als anys quaranta, programa i protagonistes citats i perfilats al present treball. No pareix més informació pel que fa al Jazz local fins els anys seixanta on es fa esment del bateria alcoià ENRIQUE LLÀCER 'Regolí' [qui feu la seua carrera professional a Madrid] i d'un de les demostracions instrumentals [1963] que el bateria nord-americà JOE MORELLO feu a València. També s'exposa l'existència de l'ORQUESTRA

¹ Federico Garcia Herraiz - Rosa Solà Cebrian: *El Jazz en València* i *Un colectivo con peculiaridades: Historia de la Música Valenciana. Levante- el Mercantil Valenciano*. Col·lecció dirigida per Gonzalo Badenes Masó. Prens Valenciana S.A. 1992.

SIMFÒNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA però donant dates que no hi són [l'Orquestra es formà a la fi dels anys cinquanta pel músic BLAS SALES] i cita com a primera actuació a València del pianista TETE MONTOLIU la data de gener del 1968 [dintre del present treball demostrarem que aqueixa fou la segona doncs la primera actuació del pianista català havia estat -en formació de quartet- al 1959]. Es farà esment de com van nàixer i com es desenvoluparen musiclaments [a la fi dels seixanta] el grup XE [Che] QUARTET de LIBERTO BENET i dels músics alemanys que actuaren a l'Institut Alemany de València. Tot seguit s'endinsa vers els anys setanta citant les primeres actuacions a la Sala Studio del carrer Taquígraf Martí i segueix fins començament dels anys noranta.

Jorge Garcia, a la veu 'Jazz' del *Diccionario de la Música Valenciana*² descriu un primer apartat titulat: *Desde los años 1920 hasta 1974*, on fa esment de la biografia del violinista i director JOSÉ FERRIZ *Sesenta años de vida musical* [feta servir també en aquesta tesi] citant l'ambient musical a la ciutat i alguna 'possible' actuació a València de músics de Jazz que llavors eren tocant a Madrid o Barcelona, tal com el trompetista ADOLPHUS 'Doc' CHEATHAM [membre de l'orquestra de SAM WOODING], actuacions que el autor reconeix mai contrastades o sense cap testimoni. Garcia assenyala també el poema de Carles Salvador publicat al 1928 a la revista *Taula de Lletres Valencianes* on es fa esment del Jazz com a gènere d'avantguarda cultural [biografia i obra de l'autor, poema i manifestos d'avantguarda diversos citats al present treball]. La cita a la falla del 1935 del carrer Rojas Clemente [falla on es parafraseja el Jazz] ens va servir per fer la recerca del monument i també dels motius que portaren l'artista faller a incloure el Jazz com a tema central de la falla. La cita de Jorge Garcia al *Hot Club de València* ja havia aparegut al 1992 [*Historia de la Música Valenciana*. Levante-El Mercantil Valenciano], així com la del bateria alcoià ENRIQUE LLÀCER 'Regolí', les emissions de ràdio de BALANZÀ i PALAU, les demostracions instrumentals de JOE MORELLO [citant el saxofonista PAUL DESMOND com acompanyant, fet aquest mai refermat]. No obstant això, Garcia fa esment de l'actuació de LOUIS ARMSTRONG al Club *El Gallo Rojo* de la localitat alacantina de El Campello en juliol del 1967 [l'actuació fou el mes d'agost tot aprofitant una data en blanc del trompetista després de tocar al Festival d'Estiu de Juan Les Pins - sud de França-, fet assenyalat i il·lustrat a la present tesi] però torna a citar el segon

² Jorge Garcia: *Diccionario de la Música Valenciana*. Instituto Valenciano de la Música. Enciclopèdia dirigida per Emilio Casares Rodicio i codirigida per Rafael Díaz Gómez i Vicente Galbis López. Iberautor Promociones Culturales S.R.L. 2006.

concert de TETE MONTOLIU a València [gener del 1968] com a primera visita del pianista a la ciutat, també escriu al voltant del bateria 'Orelletes' [citant sols el malnom del músic i no el nom complet ni d'on era: ALBERTO ALONSO CHARDÍ, nascut a la Fonteta de Sant Lluís/l'Horta Sud] atès que fins ara se li coneixia sota el nom de 'Vicente Oreu' [citant l'autor Jose Mª Garcia Martínez -*Del Fox-Trot al Jazz Flamenco: El Jazz en Espanya, 1919-1996*-] i torna a repetir noms ja esmentats per Federico Garcia Herraiz a l'*Enciclopèdia Historia de la Música Valenciana*. A destacar la incorporació d'EDUARDO MONTESINOS COMAS, compositor valencià del qual l'autor de la present tesi fa un anàlisi de *Pensado en Jazz* [en algunes publicacions apareix com 'Pensando en Jazz' amb comptes de 'Pensado', títol refermat pel mateix MONTESINOS], obra composta al 1972 per a Big Band que serveix per introduir l'única vessant valenciana de l'anomenat 'Third Stream'. Al segon apartat [*La transición y los años ochenta*], Garcia realitza un esment cronològic més fidel davant els esdeveniments jazzístics que es produïren a la ciutat [anys setanta i vuitanta].

Els anys de foscor cultural [també política i econòmica] que precediren el decenni abans esmentat deixaven -molt de tant en tant- que alguna llum apareguera a l'empobrit horitzó musical de la ciutat. És -de manera especial- en eixos anys tèrbols on hem intentat escorcollar per tal de trobar qualsevol indici que donara peu a l'esclat jazzístic a la ciutat de la fi dels anys setanta i inicis dels vuitanta, germen de les actuals generacions de jazzistes valencians.

La recerca ha estat -de vegades- també desoladora degut a l'escassa informació trobada als mitjans oficinosos, reflex subjectiu d'una societat en gran part atemorida pel règim franquista [gairebé fins els anys seixanta] i que res tenia a veure amb músiques alienes que tampoc tenien res a veure amb la copla, el flamenc, les melodies endolcidores o els ritmes tropicals no massa extemporanis o provocatius.

Com que les publicacions valencianes monogràfiques al voltant del Jazz veren la llum tardanament [anys vuitanta, tret d'articles puntuals a cartelleres diverses -meitat dels setanta-] hem trobat -al llarg d'aquests anys de recerca- davant la disjuntiva de fer marxa enrere i començar de nou la tesi partint dels anys setanta [molt més rics en esdeveniments jazzístics i informació que no el període escollit per al present treball] deixant de costat el periple ací presentat, espai força desconegut per a musicòlegs i historiadors que comença just abans de la II República quan el Jazz conegut a Espanya

era sinònim de Xarleston, modes, festa i divertiment per tal d'oblidar les penes i no un gènere en constant evolució del qual ja n'eren admiradors al seu temps músics com STRAVINSKY, RAVEL o HINDEMITH.

Aquest ha estat el punt d'inflexió determinant [tal vegada el més difícil de dur a terme] davant les dificultats trobades a l'hora de reflectir totes les recerques profitoses, doncs calia posar en ordre relacional [i musical] tot allò trobat al voltant del Jazz que refermarà uns inicis i una evolució a posteriori sempre sota el criteri regeneracionista del fet artístic.

A mesura que s'endinsàvem entre dades i esdeveniments puntuals ens calia establir [el més aviat possible dintre de la metòdica recerca investigadora] paràmetres concrets on basar cadascun dels capítols pertinents [sempre en ordre cronològic] per tal de mantenir el fil conductor i tanmateix abordar qüestions complementàries al tema: ràdio, TV, cinema, publicacions, etc.

Partint del fet inicial -personal i artístic- la present tesi ha esdevingut en un recull d'informació pertanyent a la ciutat de València on la barreja de paràmetres, dades i noms ha permet posar ordre on poca cosa escrita hi havia d'abans.

Els motius abans esmentats per tal de desenvolupar aquest treball han estat referència constant a l'hora de compondre'l i donar-li sentit, tot i que la informació trobada ha trencat -de vegades- l'equilibri cronològic que haguérem desitjat per a un millor progrés formal dels fets.

I.3 -- OBJECTIUS.

Aquesta tesi conté diverses intencionalitats més o menys amagades:

- Donar a conèixer noms que el temps i l'oblit han deixat córrer i que feren possible el desenvolupament jazzístic a la ciutat a més d'esdeveniments musicals mai assenyalats [o equívocament assenyalats] a les cronologies musicals de la ciutat així com anomenar tots els actors possibles que directament o indirectament han anat bastint la xarxa amb tota mena de teixits [musicals i extremuncia-les] fins deixar allotjat el Jazz a la nostra terra.
- Redactar cronològicament els paràmetres més significatius que conduïren vers una evolució artística dels músics locals de manera paral·lela a l'evolució registrada a la societat valenciana.
- Posar en ordre estils i influències diverses que convergiren en 'metodologies musicals autòctones' les quals feren possible el fet d'arribar a tocar Jazz sense cap mena de preparació acadèmica.
- Mostrar les dificultats -de tota índole- patides per intèrprets valencians davant la incomprensió i/o el rebuig d'una part de la societat i dels estaments públics.
- Mostrar [de manera cronològica] l'evolució o l'aturament de la societat valenciana davant el fet musical a més de palesar la seua incidència als diversos mitjans de comunicació.
- Associar Jazz i trencament davant l'establishment local.
- Mostrar el Jazz com a sinònim d'aperturisme político-social quan les circumstàncies ho permeteren [segona meitat dels anys setanta] i com a estandard de noves idees.

I.4 -- METODOLOGIA.

Les raons que ens conduïren a aquest doctorand a fer la present tesi tenen com a punt de sortida la necessitat de cercar arrels que justifiquen -en part- l'estudi, l'aprenentatge i la interpretació del gènere jazzístic, arrels que no han estat gens clarificats d'anys ençà ni pels crítics locals ni per l'evolució del món musical a la ciutat doncs als músics d'aqueixa generació [referència per als intèrprets actuals] ens semblava que el Jazz quasi havia estat un invent recent que no un gènere en constant evolució des del seu naixement.

Tal com el títol de la tesi explicita, el treball ha estat centrat al naixement i desenvolupament del Jazz a la ciutat de València. No obstant això, els capítols dedicats a contextualitzar el fenomen jazzístic europeu [primerenc] i espanyol [més tardà a la seua consecució degut als esdeveniments socials] donen sentit discursiu a l'eix central del treball ofert, doncs mai ha estat intenció de l'autor desprendre's de l'entorn no musical que ha envoltat el procés evolutiu del gènere, més aviat el contrari doncs -tal vegada- l'excés d'informació no estrictament musical puga haver estat -en ocasions- un handicap per tal d'enllaçar esdeveniments concrets atesa la divisió en decennis del treball i la manca d'informació concreta no trobada enlloc:

- Cròniques inexistents o desaparegudes d'esdeveniments que han estat considerats jazzístics.
- Músics i personatges claus ja desapareguts i sense nexa de parentesc a hores d'ara.
- Cap enregistrament sonor ni tampoc referència discogràfica pel que fa a jazzistes valencians [fins meitat dels anys vuitanta].
- Absència generalitzada de temes de Jazz editats fins la fi dels anys cinquanta.

Així doncs, per tal d'investigar sota criteris objectius calia cercar en fonts diverses, fins i tot aquelles allunyades -a priori- del fet jazzístic [que no musical] i deixar de costat prejudicis no constructius davant qualsevol hipòtesi raonable que donara pas a una altra font més profitosa i també fiable [una entrevista on apareixen un o diversos

noms; una partitura que porta fins un estil emparellat amb una època concreta; una emissió radiofònica significativa pel seu contingut, etc.].

Del recull d'informació arribada mitjançant fonts diverses [entrevistes, hemeroteques, biografies, editores discogràfiques i musicals, monografies socials i demogràfiques, etc.] hem passat a les dificultats trobades per tal de donar-li sentit al conjunt de la tesi, problemes apareguts a mesura que s'eixamplaven els dossiers amb la informació rebuda i amb certes referències [sobretot de músics ja desapareguts i amb pocs lligams familiars a hores d'ara] que -de vegades- dificultaven la continuïtat de la recerca a seguir o deixaven a mig fer capítols ja desenvolupats.

Arribada l'hora de donar una solució adient, hem optat per treballar els diversos capítols i apartats de manera cronològica [mitjançant decennis] per tal de plasmar de forma més comprensible tota la informació acabada al llarg d'anys de recerca.

Per al desenvolupament de les idees inicials que donaren pas a aquesta tesi ha estat necessari fer ús de les següents eines de treball:

- Bibliografies diverses [recerca en valencià, castellà i anglès].
- Entrevistes personals [estructurades, obertes i 'amb filtre'], telefòniques i enregistrades [mitjançant el sistema mp3 i editors de veu] amb diversos actors i/o familiars directes, amics i/o coneguts locals, nacionals i europeus.
- Recerca en institucions de tot tipus: editorials musicals, ajuntaments i conselleries autonòmiques [locals i d'altres comunitats], biblioteques, hemeroteques, arxius, televisions estatals i autonòmiques, discoteques i videoteques.
- Recerca de nombroses pàgines amb temàtica jazzística dintre de la xarxa d'Internet i ús a sovint del correu electrònic.

-I.4.1 Fonts.

Les fonts emprades per a la consecució de la present tesi han estat d'allò més diverses doncs la línia de treball a seguir ha depès de circumstàncies sovint no encadenades, de vagades aleatòries i també de fortuïtes.

No obstant això, hem intentat -en tot moment- traure i/o aprofitar informació d'on no hi era res a ull nu, fet que -de tant en tant- ha tingut conseqüències aturadores pel que fa a la consecució cronològica d'alguns capítols inclosos a la primera part de la tesi.

Les fonts per poder desenvolupar aquesta tesi han estat les següents:

<ul style="list-style-type: none"> • Bibliogràfiques [biografies, història del Jazz, revistes especialitzades, articles monogràfics, etc.].
<ul style="list-style-type: none"> • Sonores: enregistraments diversos.
<ul style="list-style-type: none"> • Partitures.
<ul style="list-style-type: none"> • Iconografia musical, fotografies i portades i contraportades de discs.
<ul style="list-style-type: none"> • Hemerografia.
<ul style="list-style-type: none"> • Entrevistes realitzades per l'autor de la tesi.

Les entrevistes -com a eina de treball- han estat determinants per al bon desenvolupament del present treball doncs ens han permet un apropament directe vers el músic, familiar o testimoni directe pertinent donant-li peu per cercar dades i esdeveniments concrets dintre d'una temàtica més concreta encara.

Cal refermar en aquestes línies l'alt grau de col·laboració i assentiment per part de la majoria de persones entrevistades, grau que pot ser qualificat com a alt encara que no algunes entrevistes no sempre han pogut dur-se a terme davant la negativa d'estaments o persones concretes que -a priori- van ser considerats/des necessàries per al desenvolupament del present treball.

Les entrevistes realitzades han estat del tipus:³

→ Entrevistes Estructurades:	Una mena de diàleg tal com una xarrada al voltant d'un tema central d'interès comú ['Jazz a València ciutat'].
→ Preguntes obertes:	Amb les quals s'ha permet als entrevistats respondre amb les seues paraules lliurement i sense cap mena de pauta preestablerta.
→ Preguntes 'amb filtre':	Amb les quals algunes de les respostes donades han determinat quines preguntes s'havien de fer i quines no.

La majoria d'entrevistes fetes servir a la tesi han estat 'personals'; altres de telefòniques [degut a la distància] i -en un parell de casos- fent servir un qüestionari mitjançant el correu electrònic.⁴

La preparació de les entrevistes anava en funció a la persona entrevistada i la seua relació amb un assumpte concret a tractar: intèrpret, repertori, lloc de treball, influències discogràfiques, altres gèneres no jazzístics, instruments, etc. El guió a desenvolupar sempre partia d'apropaments vers la persona entrevistada tot mostrant el mateix interès davant qualsevol tipus de qüestió, fins i tot aquelles a priori més irrellevants: tipus de vestits, cafès de moda a la ciutat, presència gestual a l'hora d'interpretar afinitats o enveges entre professionals, etc, a més d'estructurar-lo de manera adient per tal de cercar en la memòria [de vegades oblidadissa] de la persona entrevistada i no causar-li -si de cas- cap tipus de patiment a l'hora de recordar temps passats. El format emprat per a l'entrevista personal ha estat l'enregistrament monofònic amb el sistema MP3, tot i que més endavant i mitjançant un editor informàtic de so he pogut transformar-lo al format estèreo, la qual cosa m'ha permet aclarir paraules i frases amagades darrere de sorolls o interrupcions diverses.

³ Dialnet Servicio de Alertas y Hemeroteca Virtual de Sumarios de Revistas Científicas Españolas.url.

⁴ <http://books.google.com/books>. [Recerca de llibres de tot tipus a la xarxa].

Altres tipus d'entrevista ha estat aquella en la qual la persona enquestada no volia ser de cap manera enregistrat, incidència que ens obligà a fer ús de l'escriptura per tal de traure apunts.

La tercera variable ha estat l'ús del correu electrònic, quasi sempre per motius de distància o d'incompatibilitat horària i/o laboral.

El fet de realitzar entrevistes a actors diversos més o menys involucrats al desenvolupament del Jazz a la ciutat de València ha estat una més de les conseqüències de la manca d'informació escrita al voltant del tema escollit per a la present tesi.

El criteri de selecció seguit a l'hora d'escollir els entrevistats ha estat la mateixa línia cronològica emprada a la tesi segons anaven apareixent descobriments puntuals al voltant d'un personatge, una orquestrina, un programa de ràdio, uns manifestos reivindicatius, una actuació musical anacrònica dintre d'un context pertinent, moltes ressenyes periodístiques, un cognom determinat, etc.

Mitjançant el mètode de l'entrevista hem pogut descobrir aspectes concrets del tema tractat i tanmateix d'altres -noms, dades i dates oblidades temps ençà per molts dels entrevistats- que han acabat resolent trencaclosques musicals i personals.

De vegades ha succeït que la informació concreta que volia saber no ha aparegut al llarg de l'entrevista. No obstant això, sí que han sorgit variables que -malgrat no formar part dels paràmetres generals a desenvolupar- han complementat altres apartats del present treball.

II.- ORÍGENS.

II.1 PRIMERS JAZZÍSTES A EUROPA.

-II.1.1 Jazz primerenc.

-Músics, cantants i ballarins: pressa de contacte. ⁵

El Jazz ha estat qualificat com a ‘so de la sorpresa’.⁶

A mesura que als Estats Units es produïa l'expansió del Jazz, a Europa començaren a arribar els primers ‘jazzmen’.

El camí fet servir pel Jazz per a la seua arribada -fi de la I Guerra Mundial- estigué unit a la figura del tinent JAMES REESE ‘Jim’ EUROPE ⁷. El temps ha qualificat la música de la banda de REESE com a Jazz, tot i que no ho era doncs no se semblava gens a allò que KING OLIVER i LOUIS ARMSTRONG ja hi estaven desenvolupant a Chicago. Els components de la banda de REESE tocaven la música tal i com hi era escrita als papers, és a dir: respectant l'alçària i la durada. La novetat vindria mitjançant la intencionalitat o l'atac.

No obstant això, el mateix REESE admetia haver introduït innovacions:

- ▶ “[Trad.] ... Als instruments de metall posem sordines i toquem fent un moviment giratori amb la llengua i bufant amb molta pressió. També premem l’embocadura i bufem fort...”.
- ▶ “ ...Accentuem de manera forta les notes que al paper no tindrien accent. Per a nosaltres és d’allò més normal tocar així, és un tret musical característic de la nostra raça” [Pàg, 372].⁸

⁵ ---Southern, Eileen [2001]. *Historia de la música negra norteamericana [The Music of Black Americans. A History- 1971]*. Norton & Company, Inc. Ediciones Akal, S.A. Madrid. ---Rose, Al [1969]. *Eubie Blake*. Schirmer Books. N.York. ---Kernfeld, Barry [1988]. *The New Grove Dictionary of Jazz*. London: MacMillan. Nova York Times, July 7, 1985. ---Southern, Eileen. *Eubie Blake*. Ed: Barry Kernfeld. ---[2002]. *The New Grove Dictionary of Jazz, 2nd Edition, Vol. 1*. London: MacMillan. P, 231.

⁶ Whitney Balliet [crític musical]. .

⁷ **James Reese ‘Jim’ Europe** [Mobile/Alabama, 22/II/1880 - City Hospital-Boston, 9/V/1919]. Director d’orquestra. El 18/IX/1916 [I Guerra Mundial] organitzà una banda amb músics negres per tocar al front europeu. Reese és una figura de transició i el director musical afroamericà més important d’aquell període just abans del regnat de King Oliver i Louis Armstrong.

⁸ Southern, Eileen [2001]. *Op. Cit.*

El 14/VI/1919 WILL MARION COOK ⁹ arribava al port de Liverpool amb una orquestra anomenada THE SOUTHERN SYNCOPATED ORCHESTRA. La formació era una barreja de cantants i músics que -de manera indiferent- interpretaven BRAHMS, DVORAK o temes d'arrel tradicional, especialment 'Espirituals negres'. Un dels músics d'aqueixa orquestra era el clarinetista SYDNEY BECHET, músic de cabdal importància per al desenvolupament posterior del Jazz a Europa. THE SOUTHERN SYNCOPATED ORCHESTRA tocaren a Londres i a París des del 1919 fins 1921.

El 2/X/1925, l'espectacle *The Black Revue* fou estrenat a París. Hom no podia imaginar-se que una corista del muntatge anomenada JOSÉPHINE BAKER esdevindria una de les protagonistes d'una nova revolució musical a Europa. *The Black Revue* ajuntava músics, comedians i ballarins negres i -en un moment de l'obra- s'interpretava un ball nou: el *Xarleston* [el mot 'Xarleston' és el nom d'una composició de JAMES P. JOHNSON ¹⁰ pertanyent al musical *Runnin' Wild*].

SAM WOODING AND HIS CHOCOLATE KIDDIES feren una gira arreu d'Europa al 1925. Tres anys més tard, tornaren al continent i aquest va ser el punt de sortida del Jazz a Barcelona i a la resta de l'Estat espanyol.

L'orquestra de NOBLE SISSLE ¹¹ -amb SYDNEY BECHET a la seva formació- arribava a Londres el 1928.

Personatges com ara JAMES REESE EUROPE, WILL H. VODERY, WILLIAM H. TYERS ¹², BOB COLE ¹³ & THE JOHNSON BROTHERS [James Weldon Johnson] ¹⁴ i J. TIM BRIMM ¹⁵ ompliren de música el barri de Manhattan/Nova York City.

⁹ **Will Marion Cook** [Washington D.C., 27/I/1869 - Nova York, 19/VII/1944]. Compositor i violinista. Productor del primers musicals negres a Broadway. Creà [1918] la New York Syncopated Orchestra [després: The Southern Syncopated Orchestra]. Al Regne Unit al 1919.

¹⁰ **James P. Johnson** [James Price Johnson. N. Brunswick/N.Jersey, 1/II/1894 - Jamaica/Nova York, 17/XI/1955]. Compositor i pianista. *Xarleston* fou el seu tema més conegut. Ensenyà altres pianistes l'estil 'Harlem Stride Piano'.

¹¹ **Noble Sissle** [Indianàpolis/Ind, 10/VII/1889 - Tampa/Florida, 17/XII/1975]. Compositor i dramaturg nord-americà. En la revista *Shuffle Along* [primer musical escrit per músics negres que triomfà de debò] apareixien cançons seues.

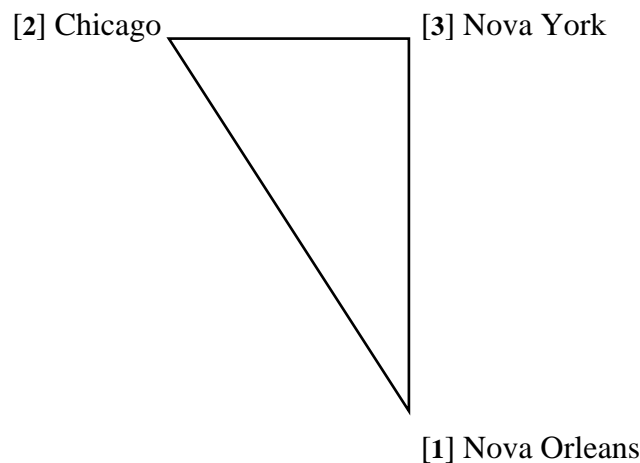
¹² **William H. Tyers** [William Henry Tyers. Richmond/Virginia, 27/III/1870 [1876 ?] - 18/IV/1924]. Arranjador de James Reese Europe [1918] al front europeu.

¹³ **Bob Cole** [Robert Allen Cole. Athens/Georgia, 1/VII/1868 - Abril/1911]. Compositor. Membre del Jack's Creoles/1891 [companyia de 'minstrels', espectacles on cantants i ballarins portaven la cara pintada de negre]. Amb James Weldon Johnson composà vodevils per sobreviure.

¹⁴ **James Weldon Johnson**. [James William Johnson. Jacksonville/Florida, 17/VI/1871 - 26/VI/1938]. Escrigué antologies al voltant de la cultura popular negra: *The Book of American Negro Spirituals*/1925; *The Second Book of Negro Spirituals*/1926 i *Black Manhattan*/1930.

El primer enregistrament catalogat com a música de Jazz es feu al 1903. Realitzat per WILBUR C. SWEATMAN ¹⁶ [1882-1961] i la seua banda a una botiga de Minneapolis i en versió per a fonògraf de cilindre: era el tema *Maple Leaf Rag*, d'SCOTT JOPLIN ¹⁷.

Vint anys abans de l'estada europea de JAMES REESE 'Jim' EUROPE, el procés embrionari del Jazz com a gènere ja havia germinat als Estats Units tot composant un triangle definitiu per a la seua evolució posterior:

Del 1913 al 1919 bandes de ball com les de FORD DABNEY ¹⁸, JAMES REESE EUROPE, W. C. HANDY i el mateix WILBUR SWEATMAN enregistraren amb certa regularitat. Al 1917, NOBLE SISSLE gravà les primeres cançons populars i EUBIE BLAKE ¹⁹ feu el mateix amb Rags per a piano.²⁰

¹⁵ **James 'Tim' Brymn.** [Kinston/Carolina del Nord 5/X/1881 - Nova York, 3/X/1946]. Director, compositor i pianista. Viatjà al Regne Unit [1904] amb l'obra *In Dahomey*. Ajudà a introduir el Jazz a Europa amb els seus Black Devils. Escrigué nombrosos Blues.

¹⁶ **Wilbur C. Sweatman** [Brunswick/Mississipi, 7/II/1882 - Nova York, 9/III/1961]. Compositor i clarinetista. Primer músic negre en emprar els mots 'Jass' i 'Jazz' [Wilbur C. Sweatman 'Jass' Band/1917 i Wilbur Sweatman's Original 'Jazz' Band/1918].

¹⁷ **Scott Joplin** [Linden/Texas, 24/XI/1868? - Manhattan/Nova York, 1/IV/1917]. Compositor i pianista. Sòlida formació clàssica. Els seus Rags inclouen 4 temes de 16 compassos repetits -amb introducció i modulació- abans del tercer tema. Seguint el patró frase/antecedent/conseqüent, divideix la melodia de 8 compassos en dues parts relacionades. Ell mateix publicà l'òpera *Treemonisha* que fou estrenada al 1915 en versió de concert. Fou un fracàs.

¹⁸ **Ford Dabney.** [Washington/Colorado, 15/III/1883 - Nova York, 21/VI/1958]. Pianista i compositor. Autor del tema *Shine*, peça que ha sonat a les pel·lícules *The Benny Goodman Story* [1955]; *Cabin in the Sky* [1943]; *Casablanca* [1942 i on no apareix als crèdits] i *Birth of the Blues* [1941].

¹⁹ **Eubie Blake** [James Hubert 'Eubie' Blake. Baltimore/Maryland, 7/II/1887 - Brooklyn/Nova York, 12/II/1983]. Compositor i pianista. Duo amb Noble Sissle. Als anys cinquanta tocà el piano a la ràdio i a la televisió. Enregistrà *The Eighty-Six Years of Eubie Blake*/1969.

²⁰ Southern, Eileen [2001]. *Op. Cit.*

Quadre cronològic de l'arribada a Europa [també a Espanya] dels primers músics de Jazz nord-americans.

→ 1917: A la fi de la I Guerra Mundial.	<ul style="list-style-type: none"> ■ JAMES REESE 'Jim' EUROPE. 	<ul style="list-style-type: none"> ‡ França.
→ 14/VI/1919.	<ul style="list-style-type: none"> ■ WILL MARION COOK and THE SOUTHERN SYNCOPATED ORCHESTRA. 	<ul style="list-style-type: none"> ‡ Liverpool. → A la banda hi era SIDNEY BECHET. → Romangueren a París fins el 1921.
→ 1923.	<ul style="list-style-type: none"> ■ JAMES P. JOHNSON. → <i>Plantation Days</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> ‡ Londres.
→ 1925.	<ul style="list-style-type: none"> ■ SAM WOODING AND HIS CHOCOLATE KIDDIES. → <i>Chocolate Kiddies</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> ‡ Europa: → PRIMERS JAZZÍSTES ARRIBATS A ESPANYA. → Tornaren al 1929. → Primers músics de Jazz que tocaren a Rússia.
→ 2/X/1925.	<ul style="list-style-type: none"> → <i>The Black Revue</i>. → Dirigida per CLAUDE HOPKINS. 	<ul style="list-style-type: none"> ‡ París [Théâtre des Champs-Élysées]. → Al cor hi era JOSÉPHINE BAKER. → També tocava SIDNEY BECHET.
→ 1928.	<ul style="list-style-type: none"> ■ ORQUESTRA DE NOBLE SISSLE. 	<ul style="list-style-type: none"> ‡ Londres. → També amb SIDNEY BECHET.

St Louis Blues, de WILLIAM CHRISTOPHER HANDY ²¹ fou el primer Blues editat a la història del Jazz i -tal vegada- el Blues més popular mai escrit. La melodia conté ritmes d'havanera a la seua introducció, influència criolla i hispana arreplegada pel mateix HANDY quan estigué cantant a l'illa de Cuba a la fi del segle XIX. La peça fou publicada en setembre del 1914 [l'autor havia complert els quaranta anys]. Passats 2 anys, HANDY edità de nou *St. Louis Blues* [a Nova York] i fou ETHEL WATERS la primera intèrpret en cantar-la davant el públic de la ciutat.

La referència del primer enregistrament de *St. Louis Blues* la trobem al juliol del 1918 de la mà del cantant AL BERNARD qui també la gravà per ser reproduïda mitjançant el sistema de rotlles fet servir en les pianoles. Quan ja havien passat més de quaranta anys des que composà la cançó, WILLIAM CHRISTOPHER HANDY va gaudir de l'èxit de *St. Louis Blues* a més de rebre uns ingressos per drets d'autor de vora 25.000 dòlars anuals.

A França [davant l'ocupació alemanya que prohibí el Jazz] anomenaren la cançó de HANDY *La Tristesse de San Louis* i a Àustria -pel mateix motiu- *Sauerkraut*.

Al 1939, *St. Louis Blues* tornà a les pantalles amb la cantant de Jazz MAXINE SULLIVAN i l'actor, pianista, cantant i compositor HOAGY CARMICHAEL.²²

-Sant Louis Blues [introducció amb forma d'havanera]: vessant criolla i hispana al primer Blues escrit.

A la versió del tema feta per l'ORIGINAL DIXIELAND JAZZ BAND ²³ [amb el cantant AL BERNARD/1918] ²⁴ trobem una introducció significativa de la influència criolla/hispana al 'Jazz primerenc', en concret: l'ús de l'havanera als arranjaments d'un Blues.

²¹ **William Christopher Handy.** [Florence/Alabama, 16/XI/1873 - Nova York, 28/III/1958]. Al 1909 s'establí a Memphis/Tennessee. La primera composició [inspirada als 12 compasos de Blues] fou dedicada a E. H. Crump: *Mr. Crump*, anys després coneguda com *Memphis Blues*/1912. *St Louis Blues* fou publicada en setembre del 1914 sent el primer Blues [i el més famós] editat en paper.

²² **Hoagy Carmichael.** [Howard Hoagland Carmichael. Bloomington/Indiana, 22/XI/1899 - Mirage/Califòrnia, 27/XII/1981]. Compositor, cantant i pianista. La seua cançó més famosa fou *Star Dust* [rebatejada *Stardust* i amb lletra de Mitchell Parish]. Altres cançons seues són *Georgia on My Mind* [Ray Charles/1960], *In the Cool, Cool, Cool of the Evening*, *Skylark* i *Nova Orleans*. Fou actor secundari en 14 pel·lícules. Preguntat per què tenia facilitat per compondre cançons respongué: " ... Jo no escric melodies ..., les trobe".

²³ **The Original Dixieland Jass Band** [ODJB]. Músics blancs a qui se'ls atribueix els primers enregistraments amb carés jazzístic [1917]. La paraula 'Jass Band' aparegué de primera vegada a la premsa negra de Chicago [*Defender*] el 30/IX/1916 i descriu la música produïda pel pianista W. Benton Overstreet quan acompanyava la cantant Estella Harris. El 26/II/1917, l'ODJB enregistrà dos

Nova Orleans recollia tot tipus d'influències dels voltants. Tanmateix la música era part important del seu bagatge cultural i l'anomenat pels historiadors musicals com a 'esperit llatí' es palesava per tot arreu i a qualsevol manifestació cultural.

A la introducció del tema [vuit compassos al començament i setze a l'entrada de la veu i de la reexposició] es palesa el dibuix rítmic de trombons i caixa:

- negra amb punt
- corxera
- negra
- negra.

Quadre comparatiu de la introducció escrita per WILLIAM C. HANDY i la realitzada a l'enregistrament fet per l'ORIGINAL DIXIELAND JAZZ BAND a sobre l'acompanyament d'havanera.

temes per al segell Victor considerats con els primers temes de Jazz gravats en un estudi: *Livery Stable Blues* i *Dixie Jass Band One Step*. Els primers músics negres que enregistraren Jazz a un estudi i que feren servir el mot 'Jass' van ser Wilbur Sweatman's and his Jass Band [abril/1917, set peces instrumentals al segell Pathé].

- 24 **Al Bernard**. [Alfred A. Bernard, Nova Orleans/Louissiana, 23/XI/1888 - NovaYork, 6/III/1949]. Primer cantant blanc que enregistrà Blues [*St. Louis Blues*, de W.C. Handy]. Gravà la cançó per a 9 segells diferents però la versió més famosa fou l'anomenada 'El sensacional enregistrament Victor on Al Bernard canta amb la [Original] Dixieland Jazz Band', enregistrament que analitzarem a la present tesi.

En aquest cas no importa gaire que la melodia original de WILLIAM CHISTOFER HANDY haja estat alterada rítmicament [veure gràfic comparatiu] doncs l'acompanyament complex de sobra la seua tasca tot recolzant [i preparant] l'entrada del tema:

Al 1918, la seqüència harmònica dels Blues majors era d'allò més bàsica tenint amb compte la seua evolució a posteriori. Com a ressenya significativa caldria assenyalar aquest exemple harmònic de Blues en 'Sol major', tal com hi era al to original fet servir per WILLIAM C. HANDY per compondre *St. Louis Blues*.

Seqüència harmònica de blues [bàsica però ja desenvolupada] al 1950 - exemple de Blues - 'Sol major' - tal com s'interpretava a l'estil Be Bop.

Assenyalar els avenços harmònics presents que permetien passes cromàtiques dels solistes fent servir -per exemple- la seqüència:

$$II\ m7^- - V7 - I.$$

Seqüència harmònica de blues [SOL Major/bàsica] al tema *St. Louis Blues*
Blues escrit pel mateix WILLIAM C. HANDY al 1917.²⁵

The image shows a handwritten musical score for "St. Louis Blues" by William C. Handy. It features a single melodic line on a treble clef staff with a key signature of one sharp (F#). The score is annotated with numerous fret numbers (e.g., 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 17) and rhythmic markings (e.g., 1/2, 3/4, 2/0, 3/0, 4/0). Above the staff, there are several sets of numbers and symbols (like ^ and +) that likely represent specific guitar techniques or fret positions. The title "St. Louis Blues" is written in a stylized font at the top center of the page.

L'aparició del Jazz al panorama musical nord-americà fou rebuda amb crítiques per part dels crítics arrelats a les classes més benestants de la societat. Com que era un gènere musical nou i diferenciat força d'allò escoltat a les grans ciutats fins aleshores i -a més a més- presumia de tenir els seus orígens dintre de la incipient però arrelada cultura afroamericana dels Estats Units, no fou ben rebut per una part de la societat nord-americana als primers anys d'eixamplament musical.

²⁵ <http://www.concertinamusic.com/sbox/lists.html> The Chemnitzer Concertina Web Site. Serving the World Since 1996. Music events

Característiques del Jazz i bases del trencament social i musical que suposà als Estats Units i arreu del món.

→ Jazz:

Moviment d'empenta flexible i rítmica, resultat d'un fraseig que no es recolza a sobre els temps forts del compàs sinó -més aviat- al seu voltant donant així a la música un polsament accentuat i una sensació de predomini del tempo [Pàgina, 154].²⁶

→ Jazz:

Música per ser escoltada que no ballada [no així als seus orígens]. La partitura escrita representa sols l'esquelet d'allò que veritablement succeeix al llarg de l'execució musical [i següents: Pàg, 385].²⁷

→ Jazz:

Dona prioritat a l'individu. L'intèrpret és -ensems-compositor i li dona a la seua música la forma i l'estil adient.

→ Jazz:

El material musical fet servir pels músics de Jazz és generalment- breu. La longitud de la peça de Jazz deriva de la repetició dels seu material bàsic.

→ Jazz:

S'aprèn [el primer] mitjançant la tradició oral [tal com la cançó popular] i allò que els músics desitgen aprendre a tocar ho aconsegueixen escoltant com és interpretat per altres músics.

→ Jazz:

Sempre ha sabut rebre altres estils musicals, locals o importats, fins i tot estils passatgers i tots han enriquit el seu so [Pàgina 7].²⁸

²⁶ Clayton, Peter - Gammond, Peter [1990]. 'Jazz A-Z'. Taurus. Madrid.

²⁷ Southern, Eileen [2001]. *Op. Cit.*

²⁸ Coker, Jerry [1977]: *El lenguaje del Jazz*. Col·lecció 'La música y los músicos'. Editorial Victor Lerú. Buenos Aires.

→ Jazz:

Fa servir la forma de 'crida i resposta' més adient al Blues mitjançant una relació antifonal entre dos instruments solistes o entre solista i conjunt.

La singularitat més destacada del Jazz primerenc consisteix en l'ús donat a la síncope i de com els músics empraven l'accent desplaçat, ambdós recursos provinents de la música africana.

Per tal d'entendre millor el sorgiment del Jazz com a gènere musical i com a manera d'entendre la vida cal afegir els següents passos:

→ *A començament del segle XX, Nova Orleans era una de les ciutats més riques i cosmopolites dels Estats Units.*

‡ *Melodies del Carib.*

+

‡ *Ritmes africans [portats pels esclaus].*

+

‡ *Melodies clàssiques occidentals portades pels criolls [rics i lliures de pell clara descendents dels colons espanyols i francesos i de les seues dones i criades africanes].*

→ *Esperit de creativitat espontània.*

→ *Al 1896, la Cort Suprema dels Estats Units canvià el panorama musical de Nova Orleans:*

Llei de 'separats però iguals' [segregació entre races i criolls dintre de la mateixa comunitat negra].

→ Inici:

Hot Music → → 'JASS'.

'JAZZ' → → Des del 1907 [JELLY ROLL MORTON].

-II.1.2 Inicis a Espanya.

A Espanya, el Jazz entrà mitjançant el port de Barcelona i la frontera gironina tot i que encara tardaria en arrelar-s'hi. A Madrid, músics i aficionats anaren conformant-lo de manera intermitent creant un ambient jazzístic de minories. No obstant això, el Jazz a Espanya no ha estat exclusiu de barcelonins o madrilenys. A la resta de l'Estat el seu arrelament dintre de la societat i -en particular- al món musical de les anomenades 'capitals de província' cal considerar-lo com a tardà.

El Jazz arribà a la ciutat de València fent servir les seues relacions amb Barcelona i Madrid:

VALÈNCIA	Quilomètricament equidistant de: → Barcelona: On quasi totes les novetats culturals i polítiques arribaven pel nord. → Madrid: Novetats culturals d'altre tipus però més relacionades amb l'administració política de l'Estat.
-----------------	--

Quan el Jazz es donà a conèixer a Barcelona [procedent de França] i es generalitzà als ambients culturals del Madrid dels anys cinquanta [recolzat per la presència de soldats que hi eren destinats a les primeres bases nord-americanes a Espanya], València continuà romanent just al mig d'ambdues ciutats grans i arrossegant un bagatge cultural distant i -cal refermar-ho- d'índole provincià.

Però a València ciutat comptàvem amb una estima i un interès per la música que es palesava en les inquietuds d'alguns músics [tal vegada massa pocs] pertanyents a orquestrines locals i [a menor escala] al món de les bandes de música.

A Espanya hi hagué músics de renom [JOSÉ ITURBI, JUAN P. HEREDERO i JESÚS GURIDI, entre altres] que inclogueren als seus repertoris peces -pròpies o d'altres autors- sota l'estructura musical de Blues i de Boogie-Woogie. El mestre JACINTO GUERRERO va

compondre un Ragtime per a piano que inclogué a *La reina de las praderas*. A la revista *Las niñas de Molinero* ²⁹, GUERRERO escrigué el Xarleston *El sobre verde*.

El centre vitalista d'Europa es trobava a París, ciutat on els balls de JOSEPHINE BAKER enterbolien l'atmosfera cultural dels seus habitants i -a València ciutat- els cabarets i 'dancings' es concentraven al voltant del carrer Pi i Margall [el *Broadway valencià*]. Els més famosos eren *Bataclán* i *Eden Concert*, ambdós disposaven de bar americà, saló de fumadors, atraccions diverses i 'orquestra americana'.

→ Veure Capítol II-1.1: *Jazz primerenc: anàlisi de St. Louis Blues*.

Allò que hom anomenava Jazz, entrà a Espanya mitjançant altres ritmes:

<i>Ragtime:</i>	<p>→ Sinònim de 'temps trossejat'. Conegut com a <i>Ragtime crazy</i>. Fou presentat a l'exposició Universal de París on aconseguí un veritable èxit. Creat pel negre americà tot imitant els blancs quan aquestos ballaven.</p> <p>→ Pel seu tret rítmic sincopat cal incloure'l entre els antecedents immediats del Jazz.</p>
-----------------	---

- ▶ “[Trad.] Com que és tracta de música composta, li manca el tret decisiu del Jazz: la improvisació, però al tindre els elements de Swing [rudimentaris] és ja costum incloure'l dintre del Jazz. A més a més, junt a la interpretació de ‘Rags’ compostos donà inici el fet d'emprar melodies en Ragtime com a temes per a improvisacions jazzístiques...” ³⁰

<i>Fox-Trot:</i>	<p>→ Estil que fou una mena de carta de presentació de la qual es va servir el Jazz per tal de fer la seua particular entrada a les societats europees.</p> <p>→ Ritme de natural frenètic. Dansa sorgida en temps de l'esclavitud, recollida als espectacles <i>minstrell</i>.</p>
------------------	---

²⁹ Amb llibret de Paradas i Giménez i que fou interpretada per Reyes Castillo [‘La Yankee’] cantant que tornà a Espanya al 1926 després de cantar a París al costa de la mateixa Josephine Baker.

³⁰ Berendt, Joachim E. [1986]. *El Jazz. De Nueva Orleans al Jazz-Rock*. Fondo de Cultura Económica. Mèxic/Madrid.

<i>Fox-Trot:</i> [bis]	<p>→ A Europa al 1913 gràcies al tema <i>Ballin' the Jack</i> de JAMES REESE 'Jim' EUROPE.</p> <p>→ La variant <i>Fox-Slow</i> [definida per l'adjectiu] era de temps molt més lent i fou anomenat a Espanya com <i>Dancing-agarrao</i>.</p>
---------------------------	--

Altres ritmes nouvinguts a Espanya des de Nova Orleans s'imposaren de seguida: la *Rumba* i l'*Havanera*.

WILLIAM C. HANDY [autor de *St. Louis Blues*] ho refermà l'any 1941:

- ▶ “[Trad.] ... El Jazz va créixer al voltant del Fox-Trot i -a hores d'ara- encara el té com a referent principal...”[Pàgina 123].³¹

<i>Xarleston:</i>	<p>→ Successor del <i>Fox-Trot</i>. Nomenat així quan homel reconegué com ‘el ball que Charlot [Charles Chaplin] ballà a Boston’.³²</p> <p>→ Dut a Europa per JOSEPHINE BAKER.</p> <p>→ Inspirat en balls de l'Àfrica Central, es ballava solt, genolls junts, peus separats i amb les mans creuades a sobre els genolls.</p>
-------------------	--

La paraula ‘Jazz’ s'identificava a Espanya amb el gust per allò excèntric, per l'aldarull i amb una mena de culte vers el soroll. Dos van ser els instruments que van ser associats al món visual i sonor del Jazz: la *bateria* [Jazz-Band] i el *saxòfon*.

<i>La bateria</i> [Jazz-Band]	<p>→ Instrument que es feu imprescindible per a tot tipus d'orquestrines.</p> <p>→ La bateria consta de: <i>Bombo</i>, <i>Tom base</i> [Goliat], <i>Caixa</i>, <i>Tom-toms</i>, <i>Hi-hat</i>, <i>Crash</i> i <i>Ride</i>.</p>
----------------------------------	--

³¹ Clayton, Peter - Gammond, Peter [1990]. ‘Jazz A-Z’. Frase estreta pels autors del llibre *Father in the Blues* [1941]. Taurus. Madrid. *Op. Cit.*

³² Trenas, Julio [1969]. *7 Fechas*. Juliol.

<i>La bateria</i> [bis]	<p>→ Al 1930 s'aconseguí que aqueixos instruments foren tocats junts per només un intèrpret, donant peu a <i>la bateria</i> d'hores d'ara.</p> <p>→ 'Drumen' [deformació de la paraula anglesa 'drummer'] o 'Jazz' eren els noms pels quals hom coneixia el músic que la tocava.</p> <p>→ Els bateries cobraven tres vegades més que qualsevol altre músic.</p> <p>→ Primer bateria a Espanya [1919]: ISIDRO PAULÍ [pianista i violinista també].</p>
----------------------------	---

<i>El saxòfon</i>	<p>→ Primer saxofonista a Espanya: FRANCISCO CASANOVAS [difusor de l'invent d'ADOLPHE SAX].³³</p> <p>→ Al 1926- donà un recital a Barcelona. Intèrpret oficial de <i>Rhapsody in Blue</i> de GERSHWIN.</p> <p>→ A Madrid destacaren: JESÚS FERNÁNDEZ [de l'Orquestra Simfónica de Madrid] i PEDRO VALLRIBERA, qui estrenà al Palacio de la Música [maig del 1948] la <i>Rhapsody in Blue</i>.</p>
-------------------	--

Altres balls de moda als anys vint i trenta van ser: ³⁴

<i>Colombiana:</i>	→ Duta per soldats que tornaven de Cuba.
<i>Machicha.</i>	
<i>Bolero.</i>	
<i>Tango:</i>	→ Arribà amb el 'couplet' francès [1914].
<i>Capricho.</i>	

³³ Adolphe Sax. [Adolphe Antoine Joseph Sax. Dinant/Bèlg, 6/XI/1814 - París, 4/II/1894].

³⁴ Papo, Alfredo [1985]: *El Jazz a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.

<i>Conga.</i>
<i>Milonga.</i>
<i>Guaracha.</i>
<i>Mambo.</i>

Les partitures dels temes més populars als Estats Units que interpretaven les orquestres locals arribaven via París o Londres i solien pertànyer a versions d'orquestres blanques [PAUL WHITEMAN, JACK HYLTON i SAVOY ORPHEANS] la qual cosa no donava peu a intervencions de solistes o variacions rítmiques i melòdiques significatives.

→ Veure Capítol III.1.5.1: *Partitures.*

Al 1929 i amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona, l'orquestra de JACK HYLTON [aleshores, l'orquestra de Jazz anglesa més famosa junt a la de FRED ELIZALDE] actuà a Barcelona [Palau de Projeccions]. IGOR STRAVINSKY visità Barcelona el 1928, just el mateix any que MAURICE RAVEL vingué a València -a meitat de novembre-. El compositor rus dirigí al Teatre del Liceu *Petruixca*, *L'ocell de foc*, la *Primera Simfonia* i l'estrena a Espanya de *La Consagració de la Primavera*.

SAM WOODING ³⁵ and HIS CHOCOLATE KIDS [primera banda de Jazz que vingué a Espanya] actuaren a Madrid, Barcelona, Sevilla i Cádiz del 6 al 30 de juny del 1929.

Els músics de SAM WOODING and HIS CHOCOLATE KIDS ³⁶ que tocaren a Barcelona [primers jazzístes arribats a la península] van ser els següents:³⁷

³⁵ **Sam Wooding.** [Sam David Wooding, Jr. Philadelphia/Pennsilvània, 17/VI/1895 - Nova York, 1/VIII/1985]. Al 1925 Sam Wooding and his Orchestra acompanyaren la revista *Chocolate Kiddies* on hi havia 11 músics i 30 xiques al cor. Gira per Alemanya, Suècia, Espanya, França, Suïssa, Turquia, Romania, Itàlia, Txecoslovàquia, Països Baixos, Bèlgica i Rússia [1926, primers intèrprets de Jazz al país]. Al 1928, segona gira europea. Enregistraments per al segell Parlaphone [Barcelona, juliol/1929].

³⁶ 'Chocolate' fou un eufemisme fet servir al món de l'espectacle per denominar a algú amb peu negra o fosca. ---N. de l'A., citant Clayton, Peter - Gammond, Peter [1990]. *Op. Cit.*

³⁷ Chadbourne, Eugene. *All Music Guide.* -----Byrd, John E. [1990] [as dictated to Rae Harrison Wooding] *Dean of jazz: The Life and Music Sam Wooding Jr.*

- BOBBY MARTIN.
- ADOLPHUS 'Doc' CHEATHAM [trompetes].
- ALBERT WYNN.
- BILLY BURNS [trombons].
- WILLIE LEWIS.
- JERRY BLAKE.
- GENE SEDRIC [clarinets/saxòfons].
- FREDDY JOHNSON [piano].
- JOHN MITCHELL [banjo].
- SUMMER 'King' EDWARDS [tuba].
- TOM FIELDS [bateria].
- SAM WOODING [director i arranjador].³⁸

Al juny del 1929 es representà al *Teatre Olympia* de Barcelona la revista musical *Harry Flemming's Blue Birds* presentada pel ballarí nord-americà del gènere 'stap/step' HARRY FLEMMING³⁹. Al quadre orquestral hi era també el trompetista TOMMY LADNIER.⁴⁰

A HARRY FLEMMING el seguiren WILLIE LEWIS and HIS ENTERTAINERS [1931], orquestra que ja portava músics de l'alçària de BILL COLEMAN⁴¹, ADELAIDE HALL⁴², BENNY CARTER i GEORGE JOHNSON. De Cuba arribaren bandes de Jazz anomenades 'bandas danzoneras', entre les quals cal destacar l'orquestra HAVANE CUBAINS JAZZ. JOSEPHINE BAKER actuà a Madrid i Barcelona al febrer del 1930.

³⁸ Papo, Alfredo [1985]: *Op. Cit.*

³⁹ **Harry Fleming** [Escrit 'Flemming'. Virgin Islands -sota domini danès-]. Ballarí, presentador i boxador. A Espanya -febrer del 1929- al Circo/Teatro Price de Madrid, també a Barcelona, Bilbao, Sevilla i Cádiz on presentaven dos musicals: *Harry Flemming's Blue Birds* i *Hawaiian Guitarists*.

⁴⁰ **Tommy Ladnier**. [Thomas J. 'Tommy' Ladnier. Nova Orleans, 28/V/1900 - Nova York, 4/VI/1939]. Trompetista. Cobrí la baixa de Louis Armstrong a la King Oliver Band [1924/25] i viatjà a Europa amb Sam Wooding [1925] i Harry Fleming [1928/29]. Redescobert per Hughes Panassié, enregistrà a París [1938] les *Panassié Sessions*.

⁴¹ **Bill Coleman**. [William Johnson 'Bill' Coleman. París/Kent, 4/VIII/1904 - Toulouse, 24/VIII/1981]. Trompetista. Tocà amb Django Reinhardt, Lester Young i Coleman Hawkins. Tornà a França [1948] on romandria fins la seua mort [1981]. Fou reconegut tardanament. Molts jazzístes europeus veieren a la seua manera de tocar les arrels del gènere.

⁴² **Adelaide Hall** [Brooklyn/Nova York, 20/X/1901 - Londres, 7/XI/1993]. Cantant. Amb el musical *Blackbirds* [1928] viatjà a Europa. Treballà amb Josephine Baker, Louis Armstrong, Lena Horne i Cab Calloway. Gravà amb Duke Ellington, Fats Waller i Art Tatum. Morí al 1993 a l'edat de norantadós anys. ---Eileen Southern, Eileen, i Kernfeld, Barry [2002]. *Op. Cit.*

SAM WOODING AND HIS CHOCOLATE KIDS fotografiat amb els músics que vingueren a Espanya al 1929.

Al març del 1930 JOSEPHINE BAKER actuà per primera vegada a Madrid i Barcelona. Al teatre barceloní Principal Palace i acompanyada per l'ORQUESTRA DEMON'S JAZZ dirigida per l'anomenat '*Mestre Demon*' qui -en realitat- era el pianista LORENZO TORRES NIN.

BAKER [llavors encara amb nacionalitat nord-americana] compartí cartell amb artistes d'estils diversos -fins i tot- pallassos [Pompoff-Thedy]. A destacar a l'anunci el nom castellanitzat de 'Josefina', fins i tot abans de l'arribada del govern franquista i del termini de l'espectacle: "[Castellà]... El programa que no se repetirà jamás ...".

La cantant tornà a Espanya en diverses ocasions. La segona visita fou al maig del 1941 i cantà per primera vegada a València [*Teatre Apolo* i acompanyada per l'ORQUESTRA GONG].

→ Veure Capítol II.3.3: *Jazz i oci a la ciutat als primers anys del règim franquista.*

De França arribaren les orquestres de RAY VENTURA i ROLAND DORSEY [qui actuà al *Teatre Principal* de València el 29/IV/1933]. El violinista ROBERT EDWARD 'Juice' WILSON ⁴³ [1934] i NAPOLEÓN ZAYAS [saxofonista dominicà] tocaren a Barcelona.

⁴³ **Robert Edward 'Juice' Wilson.** [Sant Louis/Mississipi, 1904/1962]. Violinista. Al 1929 arribà a Europa amb l'orquestra de Noble Sissle. Al 1934 s'instal·là a Barcelona i al 1936 marxà cap a Malta on actuà [al 'Cairo Bar' de La Valletta] fins el 1954. Morí al 1962.

Cartell complet de l'actuació de JOSEPHINE BAKER a Barcelona el 3/III/1930 al
Principal Palace [Pàgina, 38].⁴⁴

PRINCIPAL PALACE
Teléfono número 11882

Hoy, tarde, a las cinco y noche, a las diez menos cuarto:
INTERESANTE PROGRAMA DE CINE Y FIN DE FIESTA

MORITZ ballarín excéntrico americano	LINA JACK ET FARBELE célebre: pareja de bailes acrobáticos
CONCHITA DE LEONARDO notabilísima canzonetista	CUSTODIA ROMERO LA VENUS DE BRONCE
POMPOFF - THEDY famosos clowns musicales parodistas	eminente estrella de canto y baile

El acontecimiento de la temporada.
JOSEFINA BAKER (LA VENUS DE EBANO)
La artista de príncipes y emperadores — La danzarina de los ritmos exóticos
¡El programa que no se repetirá jamás!
Acompañará a Josefina Baker la famosa Orquesta Demon's Jazz que dirige el maestro Demon

⁴⁴ Pujol Baulenas, Jordi [2005]: *Jazz en Barcelona: 1920-1965*. Almendra Music, S.L. Barcelona.

Quadre cronològic de l'arribada a Espanya dels primers músics de Jazz. Fins el 1933, València romandrà fora del circuit artístic nouvingut de fora doncs només hi solien actuar [sobretot] a Madrid i Barcelona.⁴⁵

1929 [juny].	SAM WOODING AND HIS CHOCOLATE KIDS. <i>Chocolate Kiddies.</i>	→ PRIMERS MÚSICS DE JAZZ A ESPANYA: del 6 al 30 de juny a Madrid, Barcelona, Sevilla i Cadis.
1929 [juny].	HARRY FLEMMING. <i>Harry Flemming's Blue Birds.</i> <i>Hawaiians Guitarists.</i>	‡ Sant Sebastià, Madrid i Barcelona. → Tocaven el guitarrista OSCAR ALEMAN i TOMMY LADNIER [trompeta].
1929: del 6/30/VI.	SAM WOODING AND HIS ORCHESTRA.	‡ Madrid, Barcelona, Sevilla i Cadis. → Primers músics de Jazz que enregistraren al país [Barcelona, juliol/1929].
1929.	HAVANE CUBAINS JAZZ. JACK HILTON.	‡ Sant Sebastià. ‡ Exposició Universal a Barcelona.
1930: [febrer-març]	JOSÉPHINE BAKER. ⁴⁶	‡ Madrid i Barcelona.
1931.	WILL LEWIS AND HIS ENTERTAINERS.	→ Portava músics de l'alçària de BILL COLEMAN, ADELAIDE HALL, BENNY CARTER i GEORGE JOHNSON [a Barcelona als anys cinquanta junt DON BYAS].

⁴⁵ Driggs, Frank, i Lewine, Harris [1982]. *Black Beauty, White Heath. A Pictorial History of Classic Jazz; 1920/1950.* William Morrow. Nova York. ---Viñuales Lorenzo, Juan [1997]. *Jazz; la crónica de un siglo.* Time Life Books. ---Bausch, Armando [1985]. *Jazz in Europe.* Phl. Trier.

⁴⁶ **Josephine Baker** [Freda Josephine McDonald, Saint Louis/Missouri, 3/VI1906 - París, 12/IV/1975]. Cantant i ballarina. Introduí el Xarleston i el 'Hot Jazz' a Europa. Viatjà a París [1925] i es presentada al Teatre Music-Hall amb l'Orquestra de Jazz de Claude Hopkins [on tocava Sidney Bechet]. Coneguda com 'la Venus Negra', se li atribueix l'èxit del Xarleston al continent. Pertangué a la Resistència Francesa. Ha estat personatge fonamental pel que fa a l'expansió del Jazz a Europa.

29/04/1933	ROLAND DORSEY ET SES CADETS.	‡ VALÈNCIA [<i>Teatre Principal</i>].
1933.	RAY VENTURA.	‡ Barcelona.
1934.	Músics diversos.	‡ Barcelona. → ROBERT EDWARD 'Juice' WILSON, violí. → THOMAS 'Puss' CHASE, piano. → NAPOLEON ZAYAS [saxòfon].

L'època daurada del Swing aconseguí que a Espanya s'implantaren una sèrie de premisses tot seguint els paràmetres [musicals o no] que ens erribaven de fora.

La figura del director de qualsevol big band espanyola:

- Solia ser un instrumentista reconegut entre la professió.
- Definia l'estil a seguir.
- Era també arranjador i/o compositor.
- Anà creixent en importància a mesura que el públic exigia més qualitat als músics.

Les big bands espanyoles [o orquestrines locals]:

- Solien prendre el nom dels locals [cabaret, hotel, cinema, saló de té, etc.] on actuaven llargues temporades.
- S'imposà la màxima de 'quan més músics, més sonoritat'.
- Deixaren de costat la musicalitat del conjunt prioritzant només la imatge.

La contesa civil acabà amb l'anomenada *Edat d'Or del Jazz* [a l'igual que amb gairebé tota la cultura del país]. Davant d'aqueixa realitat, hom no s'havia assabentat [tret d'algun mitjà ben informat] que l'aleshores considerat com a primer músic de Jazz

del Regne Unit era un pianista i director navarrès anomenat FRED [Federico] ELIZALDE ⁴⁷ i que gràcies a ell, als seus músics i al seu millor saxofonista [el nord-americà ADRIAN ROLLINI ⁴⁸] el Jazz europeu comença a tenir certa entitat i criteri.

Seguint les ordres dels govern franquista pel que feu a la moral als espectacles cal apuntar alguns dels canvis significatius que patí la societat espanyola:

→ Els <i>dancings</i> i els <i>cabarets</i> passaren a ser <i>balls</i> i <i>sales de festa</i> .
→ Els <i>cocktails</i> , combinacions.
→ Les <i>revistes</i> , comèdies musicals.
→ El <i>ballet</i> , bailes.
→ L'actor Charles Chaplin ['Charlot'], <i>Carlitos</i> .
→ Els títols de les cançons calia transcriure'ls al castellà.
→ La paraula Jazz calia escriure-la com a 'yas'.
→ La cançó <i>Besame mucho</i> fou prohibida, després autoritzada i tornada a prohibir davant la perplexitat de tothom. ⁴⁹
→ El tema <i>Ansiedad</i> [de NAT KING COL] passà la censura gairebé de puntetes per motius literaris que no musicals.

Aparegué el '*nacionalflamenquisme*', moviment transmissor d'essències musicals pàtries -segons el règim franquista- allunyades de tota intromissió musical aliena. Així -

⁴⁷ **Fred** [Federico] **Elizalde** [Navarra, 12/XII/1907 - Manila/Filipines, 16/1/1979]. Director d'orquestra. Lizz marxà a Cambridge i tocà el saxòfon alt a The Quinquaginta Band. Fred prengué la direcció de la banda i gravà composicions seues [1927]. Portà Adrian Rollini, Bobby Davis i Chelsea Quealey [California Ramblers] al Regne Unit. A Espanya escrigué l'òpera *La Pajara Pinta* i estudià amb Manuel de Falla. Estrenà la *Sinfonia Concertante*/abril-1935. Autor del *Piano Concerto*/1948 i el *Concert per a violí*/1950. Als anys cinquanta i seixanta dirigí l'Orquestra Simfònica de Manila i l'Orchestra of the Japanese Broadcasting Commission.

⁴⁸ **Adrian Rollini** [Nova York, 28/VI/1903 - Homestead/Florida, 15/V/1956]. Saxofonista. Precursor del saxòfon baríton aplicat a les orquestres de ball i bandes de Jazz. Lizz Elizalde el contractà per a la banda del seu germà Fred. Influencià saxofonistes com Coleman 'Bean' Hawkins i Gerry Mulligan.

⁴⁹ *Besame mucho*. Escrita el 1940 per la compositora mexicana Consuelo Velázquez. Ha estat un dels temes cantants en espanyol més famosos arreu del món. Paul McCartney [The Beatles] la interpretà -a més d'altres 14 temes al costat de John Lennon- a la famosa 'audició fallida' dels estudis Decca a Londres [1/I/1962]. De fet, tornaren a cantar-la quan feren l'audició definitiva i exitosa als estudis de l'EMI [6/VI/1962]. ---N. de l'A.

doncs- a qualsevol emissora de ràdio d'arreu l'Estat era molt difícil trobar un tipus de música allunyada d'aquell establert pels paràmetres artístics del franquisme.

La literatura jazzística a Espanya ha tingut Barcelona i Madrid [a més del Festival de Jazz de Sant Sebastià] com a referència fonamental.

Barcelona/Madrid: motius per a l'assoliment jazzístic:

BARCELONA	<i>Motius geogràfics:</i>	→ Proximitat amb la frontera francesa. → Port important a la Mediterrània.
	<i>Motius econòmics:</i>	→ Burgèsia amb poder adquisitiu. → Microsolcs de Jazz comprats a les botigues de Londres o París.
	<i>Motius laborals:</i>	→ Arriben 'jazzmen' procedents de París: DON BYAS, GEORGE JOHNSON, PEER WYBORIS, ERIC PETER i LOU BENNETT.
MADRID	<i>Motius socials:</i>	→ Centre administratiu i polític de l'Estat. → Escenari obligat per als primers intèrprets nord-americans arribats a Espanya.
	<i>Motius estratègics:</i>	→ Bases militars i contacte amb músics nord-americans. → Novetats discogràfiques de Jazz per ser distribuïdes a la resta de l'Estat.

→ Així doncs, la trajectòria musical de **Barcelona** i **Madrid** serà punt de referència constant en aquesta tesi doctoral per tal d'entendre els orígens i el desenvolupament jazzístics a **València** tot i que a Europa també tardaria en arrelar-se el nou gènere musical.

En ambdues ciutats els músics començaren a emprar la paraula ‘Jazz’ entre 1910 i 1920. Però l’ús que d’ella es feia distava molt dels seus orígens: ni la instrumentació de les orquestrines ni el fraseig ni tampoc els temes tocats semblaven tenir res a veure amb el Jazz primerenc aleshores ja desenvolupat per LOUIS ARMSTRONG o KING OLIVER.

Conclusa la contesa, aparegué la censura. El Jazz estigué vora 10 anys absent de la ràdio i de la vida oficial, la qual cosa no significà que deixara d’emetre, atès que els locutors l’anunciaven sota el terme ‘música moderna’.

Efectes de la censura política al món del Jazz espanyol

→ Per culpa de la censura franquista THELONIOUS MONK passà a convertir-se en <i>Celedonio el Monje</i> .
→ COUNT BASIE es convertí en <i>El Conde Basie</i> .
→ Els títols de les cançons calia transcriure’ls en castellà, creant-se així situacions hilarants doncs molts censors no coneixien l’idioma anglès.
→ Als clubs de Jazz se’ls manava una comptabilitat rigorosa fiscalitzant-se també les seues reunions i els seus estatuts sota sospita de -segons l’ordre- ‘propagar una música exòtica i pagana’.
→ El <i>Hot-Club de Barcelona</i> acabà per tancar temporalment [tornà a obrir al 1946]. La reobertura permeté patrocinar la publicació de butlletins; editar una revista força important per al Jazz a Espanya: <i>Ritmo y Melodia</i> ⁵⁰ i l’edició de discs.

BARCELONA: cronologia jazzística de fins els anys seixanta:

→ Octubre de 1919. Inauguració de l’ <i>Hotel Ritz</i> . ORQUESTRINA NIC-FUSLY ⁵¹ [2 pianos, una secció de corda, 3 violins, violoncel, banjo, saxo tenor, contrabaix i l’afegiment d’un instrument nou: la bateria].
--

⁵⁰ *Ritmo y Melodia*: revista de Jazz editada entre 1943 i 1948. Dirigida per Francisco Sánchez Ortega, congregava a les seues pàgines les millors signatures del moment. ---N. de l’A.

⁵¹ **Orquestrina Nic-Fusly**: Nom sorgit de la combinació de les lletres dels cognoms dels 3 fundadors de l’orquestra: Gustavo Nicolau/vlí; Miguel Fusellas/contrabaix i saxòfon i Isidro Pauli/piano.

→ L'ORQUESTRA VERDURA incorporà una corneta i un trombó.

→ El pianista LORENZO TORRES NIN [piano] fou un dels primers a ferservir la paraula 'Jazz' [1922] amb JAZZ BAND DEMON'S.

→ Fundació del *Hot Club de Barcelona* [1934] amb la intenció de propagar el Jazz.

→ Les incidències del *Hot Club de Barcelona* arribaren a altres ciutats: Bilbao, Valladolid, Madrid i -també- a València.

→ Veure Capítol II.3.2: *Hot Club de València*.

→ A l'agost del 1936, el Sindicat Únic de l'Espectacle [CNT] tancava el local del carrer Clarís, al·legant que al seu interior hi era amagat tot un a servei d'espionatge.⁵²

→ 1935: *I Festival Internacional de Jazz*.

→ Per la ciutat passaren els saxofonistes BEN LAFOSSE i DELLE HAEËNSCH i el trombonista HELMUT HUNCH [de l'Orquestra Alemanya de JUAN LLOSAS].⁵³

→ ADELAIDE HALL cantà a Barcelona durant 15 dies del mes d'agost del 1950 al *Club Monterrey*.

→ TETE MONTOLIU fundà el BE-BOP TRÍO amb RAMON 'Jerry' DE LARROCHA/contrabaix i JULI RIBERA/bateria.

→ BONET DE SAN PEDRO [cantant i guitarrista mallorquí] Destacà pel seu Jazz 'típicament llatí', gènere que anys després desenvoluparia el pianista i cantant RENATO CAROSONE.

Un dels seus temes [*Rasca-yú*] fou considerat com a irreverent i fou prohibit per l'autoritat eclesiàstica. Semblava tret del tema de LOUIS ARMSTRONG: *You-Rascal-You*.

⁵² Suñé, Albert [1981]: Història del Jazz a Catalunya. *Avui*, abril-juliol.

⁵³ Mallofré, Alberto. 'Manolo Bolao, ahora y aquí'. Contraportada al disc *Manolo Bolao Quartet*.

→ La cantant rina celi fou una de les primeres veus en imposar l'ús del micròfon a l'escenari.

→ L'estiu del 1947, l'orquestra de BERNARD HILDA i ELS SEUS VIOLINS ⁵⁴ inaugura a Barcelona la *Sala Copacabana*. Entre els músics de l'orquestra destacà el saxofonista DON BYAS, ⁵⁵ músic fonamental per al desenvolupament del Jazz a Espanya.

Els músics de la ciutat anaven a escoltar el jazzman més important arribat a Barcelona des de BENNY CARTER ⁵⁶. Al costat de BYAS, romangué el també saxofonista GEORGE JOHNSON, qui provenia de l'ORQUESTRA de WILLIE LEWIS ⁵⁷ i arribà a Barcelona l'any 1946 tot i que ja havia estat abans a Espanya [al 1931 amb la primera orquestra de LEWIS i al costat de BILL COLEMAN, BENNY CARTER i ADELAIDE HALL]. L'estança de DON BYAS a Espanya assolí el caràcter de llegenda i -entre altres efectes beneficiosos- ajudà TETE MONTOLIU en la determinació de convertir-se en músic de Jazz i a altres músics a entendre el com, el per què i el per a què del llenguatge jazzístic:

- ▶ “[Trad.] ... BYAS fou una mena de revulsiu a l'escena barcelonina, era molt estrany que un jazzman de la seua categoria ‘caiguera del cel’, tocant d'una manera

⁵⁴ **Bernard Hilda**. [Bernard Levitzki]. Violinista, cantant i arranjador d'origen rus. Al 1942 fugí de la França ocupada i es refugià a Barcelona. Debutà amb la seua orquestra a l'Hotel Ritz [3/XII/1942]. A alguns dels enregistraments fets a Barcelona [*Bernard Hilda y su orquesta de Barcelona*, 1943-1947/Blue Moon] apareix el saxofonista Don Byas. Tornat a França, fou representant artístic del cantant Serge Reggiani. ---Sagarra, Joan de - *El País* [2003]. ‘Bailando con Bernard Hilda’. 20 d'abril.

⁵⁵ **Don Byas**. [Carlos Wesley Byas. Muskogee/Oklahoma, 21/X/1912 – Amsterdam/Països Baixos, 24/VIII/1972]. Saxofonista. Primer ‘bopper’ que tocà amb músics espanyols. Enregistrà els seus millors solos [*Practice Makes Perfect*] amb Billy Holiday/1939. Substituí Lester Young a l'orquestra de Count Basie. Tocà amb Coleman Hawkins, Dizzy Gillespie, Charlie Parker, Buck Clayton, Count Basie, Freddie Green, Walter Page, Jo Jones, George Wallington, Oscar Pettiford i Max Roach. Èxit amb el tema *Laura* [David Raksin, 1944]. Enregistrà *Night in Tunisia* a les ‘sessions del carrer 52’ amb Gillespie. Actuà a Dinamarca, Bèlgica, Suïssa i Alemanya. Tocà a Espanya i gravà a París. Treballà amb músics nord-americans que arribaven al continent: Art Blakey, Kenny Clarke, Duke Ellington, Gillespie, Bud Powell i Ben Webster.

⁵⁶ **Benny Carter**. [Bennett Lester Carter. Nova York, 8/VIII/1907 - Los Angeles/Califòrnia, 13/VII/2003]. Saxofonista, arranjador i compositor. El seu so [i el de Johnny Hodges] fou determinant per a músics com Charlie Parker. A Los Angeles [1943] escriu bandes sonores sent un dels primers músics negres en fer-ho. Mentor de Quincy Jones, ajudà també altres músics [Miles Davis].

⁵⁷ **‘Willie’ Lewis** [William T. Lewis. Cleburne/Texas, 10/VI/1905 - Nova York, 13/I/1971]. Clarinetista. Formà la seua orquestra [1931] amb membres de la banda de Sam Wooding: Willie Lewis and his Entertainers i fou el primer director d'una orquestra de Jazz negra que actuà a Europa. Tornà a Nova York [1941] i es guanyà la vida treballant de cambrer.

absolutament nova i -el que és més important-, es dignara rebaixar-se a parlar amb nosaltres i escoltar-nos, a més de participar a la nostra música ...”.⁵⁸

→ 7/II/1950: WILLIE ‘The Lion’ SMITH/piano a la <i>Casa del Metge</i> .
→ 17-18/IX/1951: MILTON ‘Mezz’ MEZZROW/clarinet amb LEE COLLINS/trompeta i ZUTTY SINGLETON/bateria [<i>Casa del Metge</i>].
→ 19/XI/1952: BILL COLEMAN SEPTET/trompeta [<i>Cine Astòria</i>].
→ 10/II/1953: DIZZY GILLESPIE SEXTET/ trompeta, [<i>Cinema Windsor</i>]. El bateria era AL JONES. ⁵⁹
→ Juny/1953: ‘Big Bill’ BROONZY/bluesman [<i>Teatre Capsa</i>].
→ 19/I/1955: ORQ, LIONEL HAMPTON /vibràfon ⁶⁰ [<i>C. Windsor</i>].
→ 22-23/XII/1955: LOUIS ARMSTRONG & ALL STARS [<i>Windsor</i>]. Sols tocaren el dia 23 però feren tres sessions.
→ 12-13/III/1956: ORQ, LIONEL HAMPTON/vibràfon, [<i>Windsor</i>]. Jam session on tocà TETE MONTOLIU.
→ 4/V/1956: SAMMY PRICE [dixieland] [<i>Cinema Astòria</i>].
→ 2-3/X/1956: COUNT BASIE’S ORCHESTRA ⁶¹ [<i>Cinema Windsor</i>].
→ Febrer/1957: SISTER ROSETTA THARPE/guitarra i veu, ⁶² [<i>Col·legi d’Advocats</i>].

⁵⁸ **Montoliu, Tete** [1961]. ‘Don Byas y yo’. *Aria Jazz*. Maig.

⁵⁹ **Al Jones**. Bateria del grup de Dizzy Gillespie, decidí romandre a Barcelona. Anys després seria acompanyant habitual d’altre nouvingut: Lou Bennett. A l’igual que el bateria alemany Peer Wiboryst, ensenyà músics de diverses generacions. ---N. de l’A.

⁶⁰ **Lionel Hampton** [Louisville/Kent, 20/IV/1909 [1908?] - Nova York, 31/VII/2002]. Vibrafonista, pianista, bateria i director d’orquestra. En una sessió de gravació Louis Armstrong suggerí Hampton que tocara *Chinese Chopped Suey* al vibràfon sent el primer músic que improvisà amb un instrument de plaques a un disc: *Memories of you*. Tocà al concert del Goodman Quartet al Carnegie Hall/1938, considerat un dels millors discs en directe de la història del Jazz. La seua banda [músics negres i blancs] fou exemple d’integració racial.

⁶¹ **Count Basie** [William James Basie. Red Bank/Nova Jersey, 21/VIII/1904 – Hollywood/Califòrnia, 26/IV/1984]. Pianista. Aparegué en 5 pel·lícules. A la fi dels quaranta desfeu la seua orquestra però -al 1952- ajuntà uns músics i feu de nou gires. La nova big band era més potent: 4 trompetes, 3 trombons, 5 saxòfons i 4 músics a la base rítmica. Discs per al segell de Frank Sinatra [Reprise Records]: *Sinatra-Basie*/1963. *Ella and Basie!*/Ella Fitzgerald/1963; *It Might as Well Be Swing*/Sinatra/1964; *Our Shining Hour*/Sammy Davis Jr./1965; i *Manufacturers of Soul*/Jackie Wilson/1968.

⁶² **‘Sister’ Rosetta Tharpe** [Rosetta Nubin, Cotton Plant/Arkansas, 20/III/1915 - 9/X/1973]. Cantant de Jazz, Gospel i Pop. Fou una de les artistes negres més conegudes quan la II Guerra Mundial. Als cinquanta i seixanta feu nombroses gires arreu del món.

→ 6/II/1959: COOTIE WILLIAMS, ⁶³ [*Cinema Windsor*].

→ 29/V/1960: QUINCY JONES ORCHESTRA [18 músics] [*Windsor*].

→ Després de la cronologia jazzística de la ciutat de Barcelona fins el 1960, és palesa la diferència abismal entre els esdeveniments musicals barcelonins i aquells altres celebrats a la ciutat de València:

→ → → Van ser inexistents [tret d'intents puntuals fets per músics locals amb poc concepte jazzístic] fins a la fi del 1959, any considerat per nosaltres com aquell del vertader començament del Jazz a la nostra ciutat.

MADRID: cronologia jazzística fins els anys seixanta:

→ A la postguerra: *Festivals de Jazz* matutins i vespertins als cinemes *Capitol*, *Fontalba*, *Proyecciones* i *Coliseum*.

→ Al 1929 el ballarí HARRY FLEMING fa una gira per Europa. El guitarrista OSCAR ALEMÁN ⁶⁴ [duo LOS LOBOS] roman a Madrid durant més d'un any abans de marxar a França i acompanyar JOSEPHINE BAKER.

⁶³ **Cootie Williams** [Charles Melvin 'Cootie' Williams, Mobile/Alabama, 10/VII/1910 - Nova York, 15/IX/1985]. Trompetista. Pel seu grup passaren Charlie Parker, Eddie 'Lockjaw' Davis i Bud Powell. Amb Ellington fins el 1974. El fet de dominar l'estil 'jungle effects' creat per James 'Bubber' Miley [1903/1932] i Joe Nanton [1904/1946] feu que Ellington li dedicara el tema *Concerto For Cootie*. Williams és considerat coautor [amb Thelonius Monk] de l'estàndard *Round Midnight*.

⁶⁴ **Oscar Alemán**. [Oscar Marcelo Alemán. Resistencia-Chaco/Argentina, 20/II/1909 - Buenos Aires, 14/X/1980]. Guitarrista, cantant i ballarí. Al 1924 formà el duo Los Lobos amb Gaston Bueno Lobo. Al 1929, fan una gira europea amb el ballarí Harry Fleming i descobreix el Jazz de la mà d'Eddie Lang i Joe Venuti. Romangué a Madrid un any [1930/1932] i enregistrà el seu segon disc [*Ya lo sé*] d'un total de 20 a la seua vida. A París ne gravà 3 més. Josephine Baker el contractà com a membre de la seua banda. Toca esporàdicament amb Louis Armstrong, Duke Ellington, Django Reinhardt i Stéphane Grappelli. A Buenos Aires enregistrà -en quintet- diversos temes de Swing. Alemán tocava amb dues guitarres: '*Selmer/Macafferi D-Hole*' [emprada també per Django Reinhardt] i '*National Style*'.

→ FERNANDO GARCIA MORCILLO feu al 1938 una versió del clàssic <i>Flat Foot Floogie</i> /BENNY GOODMAN] amb el títol <i>Pies Planos</i> .	
→ Jam sessions a la <i>Boite Castelló</i> sota el patrocini de la revista <i>Ritmo y Melodia</i> i del <i>Hot-Club de Madrid</i> .	
→ El <i>Hot Club de Madrid</i> obrí de nou [1948].	
→ Músics habituals a les jam sessions madrilenyes hi eren dos joves saxofonistes: PEDRO ITURRALDE i VLADIMIRO BAS.	
→ El <i>Hot-Club de Madrid</i> promogué l'edició de les revistes ibutlletins <i>Jazz Crisis</i> i <i>Jazz Hot</i> .	
→ Alfredo Matas [col·laborador del <i>Hot-Club</i>] portà al país figures del Jazz que eren a París. ⁶⁵	

Aprofitant les actuacions a Barcelona, ho feren a Madrid: WILLIE 'The Lion' SMITH; MEZZ MEZZROW ⁶⁶; BILL COLEMAN, 'Big Bill' BROONZY, DIZZY GILLESPIE I LA SEUA ORQUESTRA ATÒMICA i LIONEL HAMPTON i la seua ORQUESTRA [març del 1956].

⁶⁵ Alfredo Matas [Barcelona, 1920/1996]. Productor, distribuïdor i exhibidor de cinema. Des de la seua productora [Jet Films] ha produït pel·lícules dirigides per Luis Buñuel, Luis García Berlanga, Jaime Chávarri, Fernando Fernán Gómez i Pilar Miró. ---N. de l'A.

⁶⁶ **Mezz Mezzrow**. [Milton Mesirov. Chicago/Illinois, 9/XI/1899 - París, 5/VIII/1972]. Clarinetista i saxofonista. Enregistraments amb Tommy Ladnier i Sidney Bechet [1938. *New Orleans revival*, assessorant Hugues Panassié]. Amb Buck Clayton feu el seu millor enregistrament: una versió del clàssic d'Armstrong *West End Blues*. Es maridà amb una dona negra [Johnnie Mae] i es declarà 'Voluntary Negro'. A la presó escrigué *Really The Blues* amb l'ajut de Bernard Wolfe/1946. Visqué a París els darrers 20 anys de la seua vida.

-II.1.3 Clàssics del Jazz a Espanya:**-Clàssics del Jazz a Espanya.**

Cronologia de jazzistes espanyols considerats per la crítica especialitzada com a 'clàssics': PEDRO ITURRALDE ⁶⁷ i VLADY BAS ⁶⁸

→ 1967: Reconeixement internacional de PEDRO ITURRALDE: *Jazz Flamenco* al Festival de Jazz de Berlin: intent per fusionar l'estil de JOHN COLTRANE amb el món estilístic del flamenc. Destaca l'enregistrament a duo amb el pianista HAMPTON HAWES. ⁶⁹

→ VLADY BAS: Únic músic espanyol que ha tocat amb LOUIS ARMSTRONG [Newport Festival -1958- amb la MARSHALL BROWN'S INTERNATIONAL YOUTH BAND, on també hi eren músics de l'alçària de DUSKO GOJKOVICH/trompeta i ALBERT MANGELSDORFF [trombó].

Pel que fa a les cantants de Jazz 'clàssiques' cal esmentar els dos casos més significatius atesa la seua valentia musical i personal quan llavors a Espanya ningú cantava estàndards de Jazz: NURIA FELIU ⁷⁰ i ELIA FLETA ⁷¹.

⁶⁷ **Pedro Iturralde** [Falces/Navarra, 13/VII/1929]. Saxofonista i compositor. Al 1949 feu una gira per Líban, Grècia, Turquia, França i Alemanya amb diverses orquestrines. Estudis oficials de saxòfon al Conservatori Superior. Actuà al Whisky Jazz Club amb Joe Moro, Juan Carlos Calderón, Enrique Llàcer 'Regolí', Vlady Bas i Santiago Pérez i feu jam sessions Donald Byrd, Hampton Hawes, Lee Konitz i Gerry Mulligan. Eixampla estudis a la Berklee Music de Boston amb Herb Pomeroy/1972. Actuacions a Londres, Helsinki i Alemanya i amb les orquestres clàssiques d'Astúries i Tenerife; Simfònica de RTVE i Orquestra Nacional d'Espanya. Ha estat catedràtic de saxòfon al Conservatori de Madrid [1978/1994]. Autor de diverses bandes sonores. Des del 1981 dirigeix a Torrent el Curs d'Estiu de Saxòfon. És considerat [al costat de Tete Montoliu i Vlady Bas] un dels primers 'clàssics' al Jazz espanyol. -----Kernfeld, Barry [1988]. *New Grove Dictionary of Jazz*. McMillan Press Limited.

⁶⁸ **Vlady Bas** [Vladimiro Bas. Bilbao, 2/II/1929]. Saxofonista alt, clarinetista i flautatista. Arribà a Madrid al 1950 després de treballar com a crític musical a Bilbao. A les seues actuacions al Hot Club de Madrid tocava temes de Parker i Gillespie. Al 1958 actuà al Festival de Newport amb la Marshall Brown's International Youth Jazz Band. Al final de l'actuació feren una jam i isqué Louis Armstrong a tocar el tema *On the sunny side of the street*. A Madrid ha tocat a duo amb Lee Konitz, Oscar Pettiford i Paul Desmond. Considerat -al costat de Pedro Iturralde i Tete Montoliu- un dels 'clàssics pioners' del Jazz a Espanya. -----Kernfeld, Barry [1988]. *Op.cit.*

⁶⁹ Garcia Martinez, Jose Maria [1994]. 'Los 50 años musicales de Pedro Iturralde'. *Cuadernos de Jazz*. 25.

⁷⁰ **Núria Feliu** [Núria Feliu i Mestres. Barri de Sants/Barcelona, 21/IX/1941]. Cantant i actriu. Al seu primer EP [4 cançons, al 1965] enregistrà l'estàndard *Tu parles molt/You talk too much*. Adaptà estàndards al català. Amb Tete Montoliu enregistrà *Tot és gris/Misty* [Erroll Garner]. El disc *Núria Feliu, Lou Bennett i els seus amics/1966* reuneix un repertori de temes de pel·lícules arranats per

Cantants considerades clàssiques del Jazz a Espanya:

→ NURIA FELIU, a qui el crític Albert Mallofré li proporcionà el repertori per cantar al *I Festival de Jazz de Barcelona*. TETE MONTOLIU dirigí els assajos i Jaume Picas feu la transcripció al català de les lletres de *Misty* i *Loverman*. Amb l'ajut de saxofonista BOOKER ERWIN enregistraren el disc *Nuria Feliu, Tete Montoliu Trio amb Booker Erwin*.

→ ELIA FLETA [‘prototipus de dona culta espanyola, esvelta i xarraire’]⁷². Descoberta pels pianistes JUAN CARLOS CALDERÓN i TETE MONTOLIU. A les seues interpretacions alternava l’anglès, el castellà i també el català.

Jazzmen espanyols al començament dels anys seixanta. Destaca la presència de VLADY BAS, TETE MONTOLIU i l’alcoià ENRIQUE LLÁCER ‘Regolí’.⁷³

De izquierda a derecha: Vlady Bas, Martín Carretero, Tete Montoliu, Arturo Fornés, Enrique Llácer "Regolí", Santiago Pérez, Andrés Carreres y José Chenoll.

l’organista, així com a *Te Per Tots*/1974. Amb el disc *25 anys*/1990 cantà de nou amb Montoliu [25 anys després], versionant temes de Cole Porter i Irving Berlin.

⁷¹ **Elia Fleta** [Madrid, 13/II/1928]. Cantant. Filla del cantant Miguel Fleta. Començà cantant en duo amb sa germana [Paloma Fleta]. Primeres actuacions al Club Bourbon de Madrid i Club Jamboree i presentà el I Festival de Jazz de Barcelona/1967 actuant amb el Trio de Tete Montoliu del qual s’enregistrà un disc: *Tete Montoliu presenta Elia Fleta*. Al 1974, Festival de Jazz de Cardedeu al costat de Johnny Griffin, Lou Bennett i Tete Montoliu. La segona setmana de maig del 1978, reaparegué al club Tres Tristes Tigres [València] acompanyada pel trio del pianista Jean Luc Vallet.

⁷² Julio Coll: ‘Un disco de Elia Fleta’. *Cine en 7 dias*, 23 de juliol del 1966.

⁷³ Garcia Martínez, Jose Maria [1996]: *Op. Cit.*

Les cantants nord-americanes JOAN SHAW [més endavant reapareguda sota el nom de SALENA JONES] i DONNA HIGHTOWER ⁷⁴ vingueren contractades per actuar al Club d'Oficials de la Base de Torrejón de Ardoz/Madrid.

Actuació a Madrid [anys seixanta] de quatre 'clàssics' del Jazz espanyol [d'esquerra a dreta]: el guitarrista argentí SANTIAGO REYES, el bateria i futur compositor adscrit al Third Stream, PEPE NIETO; el compositor JUAN CARLOS CALDERÓN/piano i JOSE LUÍS GARCIA/contrabaix, habitual a l'època del primer club de Jazz valencià: *Tres tristes tigres*.

→ El cas de TETE MONTOLIU [tal vegada el 'jazzman' espanyol més reconegut arreu del món] serà tractat amb profunditat [fins i tot els seus orígens valencians] al Capítol II.4.4: *Primeres actuacions de músics de Jazz a València*.

-Dificultats per als jazzistes espanyols.

El fet de viure del Jazz a Espanya esdevingué poc més que no una utopia doncs als anys cinquanta, una cosa era el Jazz i l'altra el treball.:

- ▶ “[Trad.] ... El Jazz perdé la seua innocència, deixà de ser ballable per convertir-se en un privilegi d'uns pocs esperits cultivats, sintaxi abstracta i escassament

⁷⁴ **Donna Hightower:** Arribà amb l'Orquestra de Quincy Jones. Feu el circuit de les bases militars nord-americanes a Espanya. Contractada pel club Whisky & Jazz a meitat dels seixanta assolí molta popularitat al circuit jazzístic. Feu música comercial [*El vals de la mariposas*, a duo amb el cantant Danny Daniel]. Després de tres dècades entre nosaltres, tornà als Estats Units. ---Entrevista Telefònica amb el músic Pedro Ruy Blas [dimecres 14/V/2008 a les 12,30 hores].

atractiva per a l'oïdor no educat, carn de club, de jam session, objecte -al cap i a la fi- d'iniciatives puntuals ..."[Pàgina 212].⁷⁵

A més de la situació laboral dels músics a Espanya els entrebancs augmentaven amb la presència dels agents administratius decidits a posar tot tipus d'obstacles legals vers els poquíssims jazzmen locals.

A destacar la figura del censor, tal vegada un dels personatges més tèrbols del règim franquista.

Motius diversos considerats pel censor per poder suspendre qualsevol concert de Jazz:

→ Que un paràgraf de la publicitat no havia d'haver estat imprès.
→ Que fent una repassada als llibres de comptes del club o sala d'audicions havia trobat xifres sospitoses.
→ Que les condicions higièniques no hi eren les adients.
→ Que el tipus de beguda al bar del local no hi era el permet.

Aquells dies van ser força dolents per als professionals de la música doncs a ells els tocà viure la pitjor part:

- ▶ “[Trad.] ... No eixia dels clubs. Vivia pràcticament en ells. Venien molts solistes i t'obligaven a assajar durant tot dia i a tocar a la nit. A poc a poc anà degenerant la situació. Ens pagaven el just per a viure ...”.⁷⁶

El desajust existent entre una audiència poc motivada vers les noves tendències i uns músics empentats a renovar el seu llenguatge afectava la música en sí mateix:

- ▶ “[Trad.] ... Era una època difícil. Els músics estàvem per damunt dels coneixements de la majoria del públic i tinguérem que educar a la gent. Et demanaven tocar *Petite fleur* [SIDNEY BECHET] i ens veien obligats a explicar que nosaltres tocàvem Jazz modern ...”.

→ [PEDRO ITURRALDE, saxofonista] ⁷⁷

⁷⁵ García Martínez, José M^a [1996]. *Op. Cit.*

⁷⁶ Wyboris, Peer [1989]. Declaracions a *Jazz Sí*, abril.

Van ser nombrosos -tot i tenint amb compte la proporció al seu nombre- el clubs de Jazz que tancaren les seues portes⁷⁸.

Joan Roselló [membre directiu del *Club Jamboree* de Barcelona] exposava els motius del tancament del club de Jazz l'any 1967:⁷⁹

- ▶ “[Trad.] ...Obligatorietat de comptar amb 6 músics de plantilla de músics que exigeix el Sindicat, cosa que sols pot fer-se quan el negoci va bé; els impostos que ocasiona aqueixa plantilla pel que fa a la seguretat Social, Mont de Pietat i Utilitats; TETE MONTOLIU es nega a ser acompanyat per músics espanyols; tots aquells que ara parlen i es lamenten no s’han adonat encara que abans també existia el Jazz fins que ho han perdut ...”. [Pàg, 212] ⁸⁰

Dificultats trobades pels primers músics de Jazz espanyols als anys seixanta.

Pocs avenços i progrés en la cultura espanyola.	→ <i>Esdeveniments jazzístics en paral·lel.</i>
Per a la professió musical a partir dels anys cinquanta endavant.	→ <i>Una cosa era el Jazz i una altra el treball com a músics.</i>
Tasca del censor governamental acollint-se a qualsevol motiu administratiu, comptable, publicitari o de seguretat.	→ <i>Prohibició d’actuacions [impediments eixamplats també a la dècada del setanta].</i>
Clubs de Jazz [alguns]	→ <i>Obligaven els músics a assajar moltes hores i pagaven un sou més aviat curt i no ajustat a les necessitats dels músics.</i>
Audiència poc motivada davant noves tendències.	→ <i>Músics obligats a renovar el seu llenguatge musical.</i>

⁷⁷ Sáenz de Tejada, Nacho [1994]. Entrevista a Pedro Iturralde. *El País*, 3 de juliol.

⁷⁸ El 15/V/1971, una màquina excavadora posà fi a l’existència del club Whisky & Jazz de Madrid.

⁷⁹ El Club Jamboree tornà a obrir dos anys després del seu tancament però els canvis a la societat barcelonina i la pressió turística de la fi dels seixanta feu que es convertira en ‘boite’ flamenca.

⁸⁰ García Martínez, José M^a [1996]. *Op. Cit.*

Tancament de clubs de Jazz.

→ *Entrebancs administratius:*

/# Obligatorietat de comptar amb una plantilla mínima: 6 músics.

/# Pagaments a la Seguretat Social i d'altres estaments governatius.

/# Manca d'afició i escassa promoció del gènere.

/# Poca assistència de públic als clubs

-II.1.4 Mitjans de comunicació: Cinema/Ràdio/TV i Premsa especialitzada.

-El Cinema a València com a eina auditiva de l'estil jazzístic.

Molts músics valencians -entre altres camins- arribaren al Jazz mitjançant el cinema.

La implantació de la II República coincideix amb l'arribada del cinema sonor a Espanya. Conclou la contesa, s'obligà a les sales de cine de la ciutat a disposar de una plantilla mínima de 3 músics per tal d'amenitzar els entreactes. Si de cas l'empresari es negava a complir l'ordre governativa i no volia tenir músics al cinema, estava obligat a pagar al sindicat de l'espectacle [l'únic existent] l'equivalent al sou d'un trio.

D'aqueixes formacions menudes que solien tocar en trio a les sales de cinema sorgiren orquestres més grans:⁸¹

ORQUESTINA IRIS.	
ORQUESTA RAPSODIANS.	→ Creada per J. GARCIA GEA.
ORQUESTA DOLZ.	
BOLUDA i SU CONJUNTO.	→ BOLUDA era el cantant i cap de l'orquestra.
ORQUESTA ANTONIO BOÏGUES.	→ A la <i>Sala Mocambo</i> .
ORQUESTA IBARS.	

Als anys quaranta arribaren a les sales de cine de la ciutat pel·lícules del 'gènere musical' on -de tant en tant- podien escoltar-se [malgrat les mancances tècniques pel que feia als equips de sonorització instal·lats a les sales] temes de COLE PORTER, IRVING i IRA BERLIN o GEORGE GERSHWIN tot acompanyant els passos de ball de la famosa parella

⁸¹ Entrevista Personal: Músics pertanyents a la generació abans esmentada: Vicente Màs Quiles, Vicente Palau Pujol i Enrique Llorens Bolinches. Cafeteria Riviera/Ciutat de València-l'Horta [divendres 11/V/2007]

de ballarins FRED ASTAIRE i GINGERS ROGERS, pel·lícules que s'estrenaven de manera més o menys puntual tot i haver estat realitzades -la majoria d'elles- als anys trenta.

A començament dels anys cinquanta s'estrenava a València *Noche y dia* [*Night and Day*, de Michael Curtiz, 1946]. Basada en la biografia del compositor COLE PORTER. Interpretada per l'actor Cary Grant fou produïda en 'Color' ['Technicolor'] per la Warner Bros Pictures i amb enregistrament de la banda sonora per part de l'RCA. A la pel·lícula ix tocant la bateria el cantant MEL TORMÉ quan l'orquestra de PORTER interpreta *You're the Top*. El sistema reproductor de so era encara Mono [RCA Sound System]. El film dona una visió endolcida de com aconseguir l'èxit i gaudir dels seus avantatges, objectius allunyats de la realitat musical de l'època on ser músic de música 'lleugera' no estava ben vist ni als Estats Units ni tampoc a Espanya.

- ▶ “[Trad.]... el Jazz -com a tal- no hi era a la pel·lícula tot i que la majoria de temes de COLE PORTER hagen esdevingut en estàndards per a les següents generacions de jazzístes...”⁸²

El dilluns 18 d'octubre del 1954 s'estrenà al Cinema Rex de València la pel·lícula *Música y lágrimas* [*The Glenn Miller Story*. Anthony Mann, 1953]⁸³ basada en la biografia de GLENN MILLER. Narra la vida del tronbonista i arranjador fins el 1944 quan l'avió on viatjaven ell i diversos components de la seua orquestra desaparegué al Canal de la Mànega. El so estava enregistrat amb el modern sistema 3 Channel Stereo [Western Electric Recording]. A la banda sonora apareixen temes coneguts per tothom tal com *Little Brown Jug*, *Moonlight Serenade*, *Pennsylvania 6-5000*, *In the Mood*, *String of Pearls* i *American Patrol*.

Aquell tipus de pel·lícules crearen un punt d'inflexió per bon nombre de músics valencians molts dels quals es veien reflectits a la pantalla dintre de la figura tranquil·la i benestant de l'actor James Stewart [intèrpret de MILLER] mentre que a la pel·lícula els músics de Jazz negres que hi apareixen [LOUIS ARMSTRONG & ALL STARS] ho feien en qualitat de figurants i amb una presència musicalment irrellevant⁸⁴. L'orquestra que

⁸² David Meeker, David [1977]. *Jazz in the Movies. A guide to Jazz Musicians 1917-1977*. Pròleg de Shorty Rogers. Talisman Books, Ltd. Londres.

⁸³ *Levante* [1954]. Diumenge, 17 d'octubre. Pàg. 2.

⁸⁴ Mouëllic, Gilles [2000]. *Jazz et cinéma*. Collection Essais. Editions Cahiers du Cinéma. París.

apareix al film comptava amb músics pertanyents a la vertadera ORQUESTRA de GLENN MILLER. També hi eren a la pel·lícula GENE KRUPA, BEN POLLACK i FRANCES LANGFORD.

Arran l'estrena de *Música y lágrimas* al Cinema Rex de la ciutat, van ser nombrosos els músics locals que desitjaren muntar a les seues orquestrines temes interpretats per l'orquestra de MILLER, cosa que fou possible gràcies a edicions simplificades dels arranjaments originals del trombonista. Així -doncs- el concepte estrictament musical de la paraula Jazz a la nostra terra ha estat lligat durant molts anys a temes com *In the Mood* i als noms de GLENN MILLER, GENE KRUPA i BENNY GOODMAN i no a cap altre músic de Jazz nord-americà -tal com PARKER, GILLESPIE, MILES o COLTRANE- entre altres motius perquè ací no se'ls coneixia tret de LOUIS ARMSTRONG, veritable icona mundial del gènere.

Inici de la partitura [guió] de *In the mood*.⁸⁵

Semblant a l'anterior fou la pel·lícula [biogràfica i també endolcidora] *La verdadera història de Benny Goodman* [*The Benny Goodman Story*. Valentine Davies, 1955].⁸⁶

⁸⁵ Lewis Music Publishing Company, Inc. [1939]. Per a Espanya: *Ediciones Musicales Bernard Hilda* [rambla de Catalunya, 10].

Compositors de bandes sonores com FRANZ WAXMAN, ALEX NORTH o ELMER BERSTEIN inclogueren el Jazz [o una sonoriat semblant] dintre de la vessant argumental dels films on posaven la seua música [*La ventana indiscreta*, *Un tranvia llamado deseo*, etc.].

L'estrena de *Anatomia de un asesinato* [*Anatomy of a murder*. Otto Preminger, 1958] passà més aviat desapercebuda tot i tenir una banda sonora composta, arranjada i dirigida per DUKE ELLINGTON.

Però la imatge que del Jazz ens arribava mitjançant el cinema deixava en un segon plànol a veritables músics i cantants del gènere, sobretot per motius racistes. LOUIS ARMSTRONG començà a actuar per al cinema en un paper d'allò més curt i fent un dels nombrosos estereotips lliurat pels productors blancs als actors negres de l'època: mosso de quadra [*Goin' Places*. Ray Enright, 1938]. BILLIE HOLLIDAY feu un paper de minyona - també curt- a la pel·lícula *Nueva Orleans* [Arthur Lubin, 1946].

Tot i que la televisió [amb només un canal emetent i dintre d'una franja horària reduïda] hi era a les llars representatives de la classe mitjana-alta, el cinema continuava sent el mitjà d'escapament i gaudi més a l'abast de la majoria de valencians.

Fou mitjançant el cel·luloide que molts valencians accediren a ritmes, melodies i harmonies del tot desconegudes. La força de les imatges acompanyades d'una música de qualitat feren que més d'un oïdor deixara de costat allò que veia per tal de fixar-se més en allò que escoltava.

De fet, una de les maneres més directes d'assolir allò escoltat es produeix -fins i tot- mentrestant no hi som parant esment específicament en només el so.

- ▶ “[Trad.] ... La majoria de nosaltres pot escoltar amb la ment música que en eixos moments no hi és tocada o reproduïda per cap font exterior ...”.
- ▶ “... D'aqueixa manera es poden escoltar amb la ment seleccions senceres -fins i tot, discs de llarga durada al complet- amb la seua successió de temes i tonalitats diverses ...”.
- ▶ “... Resulta fascinant que podem recordar encara fragments menuts que no ens són comprensibles, com -per exemple- partitures orquestrades de forma massiva. Recordem el so, ho entenguem o no ...”. [Pàgina, 27].⁸⁷

Caldria -doncs- refermar la hipòtesi per la qual van ser nombrosos els espectadors a València ciutat que -encisats per les imatges- ens deixaren dur inconscientment de

⁸⁶ A la pel·lícula, l'orquestra de Goodman toca arranjaments de Fletcher Henderson i Count Basie. El guió anava per una banda i la música per una altra. ---N. de l'A.

⁸⁷ Coker, Jerry [1977]: *Op. Cit.*

manera que la música que les complementava arribara primer que no la idea general de l'argument del film, de qualsevol plànol definitori de la història narrada o d'una actuació d'allò més especial i talentosa.

- ▶ “[Trad.] ... Allò visual i sonor tenen una relació irracional tot seguint trajectòries dissimètriques ...”.
- ▶ “... La imatge audiovisual no hi és un tot, és una fusió del trencament ...”. [Pàgina, 213].⁸⁸

L'estrena de pel·lícules [sobretot de nord-americanes] amb bandes sonores d'allò més significatives [encara que van ser molt poques aquelles amb arranjaments jazzístics] fou fonamental per a un principi de desenvolupament cultural i força significatiu per donar peu a l'arribada d'enregistraments més moderns que no la música que ens envoltava.

A les botigues de discs de la ciutat, la venda de bandes sonores augmentà significativament passats els primers anys seixanta i una nova cultura musical arribà als espectadors dels cinemes valencians doncs començaren a parar esment no sols a allò reflectit per les imatges sinó -tanmateix- al fons sonor, exercici auditiu mitjançant el qual nombrosos músics locals descobrírem melodies d'allò més interessants, algun estàndard amagat per entre els fotogrames o més d'una progressió harmònica plena de novetats enclaustrada sota qualsevol seqüència.

Arribats els anys cinquanta, el règim franquista i el seu braç censor permeteren [tot i la pressió exercida pels estaments eclesiàstics] l'estrena de pel·lícules de l'anomenat 'cinema negre' en les quals els arguments n'eren plens de personatges violents, socialment fracassats, amb doble personalitat, turmentats, etc, i on se mostrava una part de la societat sempre amagada a l'esguard dels espectadors mitjans, fet que donà peu a unes partitures força suggerents i -fins i tot- avantguardistes. A destacar:

El trompetista [*Young man with a horn*/Michael Curtiz, 1950], estrenada a València cap a meitat de la dècada. Inspirat en la vida del trompetista BIX BEIDERBECKE tot i que l'argument podria extrapolar-se al trompetista CHET BAKER. Música original de MAX STEINER i RAY HEINDORF. Destacà la presència del pianista i compositor HOAGY CARMICHAEL. A les escenes on l'actor Kirk Douglas toca la trompeta la música que sona està interpretada pel trompetista HARRY JAMES.

⁸⁸ Mouëllic, Gilles [2000]: *Jazz et cinéma*. Col·lecció Essais/Cahiers du cinéma. Rennes.

A les acaballes dels cinquanta s'estrenà *El hombre del brazo de oro* [*The man with de Golden Arm*/Otto Preminger, 1955]. FRANK SINATRA interpreta un bateria de Jazz heroïnòman que intentar eixir de la seua addicció. Música d'ELMER BERNSTEIN, amb moments puntuals on l'ambient de Jazz es palesa a la pantalla.

El dilluns 7/XII/1959 [*Cinema Rialto*] el film *Orfeo negro* [*Orfeu negro*/Marcel Camús, 1959]⁸⁹, inici d'una de les relacions més profitoses per al món del Jazz, sobretot per als temes que esdevindrien en estàndards jazzístics després de l'esclat musical que significà la Bossa nova. Música d'ANTONIO CARLOS JOBIM i LUÍS BONFÁ, el film introduí paràmetres nous a les bandes sonores convencionals. El guionista del film fou el poeta i músic VINICIUS DE MOARES, de llavors endavant col·laborador habitual de JOBIM.

Tot i que estrenades a València amb molts anys d'endarreriment, cal assenyalar dues pel·lícules franceses pertanyents al corrent 'nouvelle vague':

Ascensor para el cadalso [*Ascenseur pour l'échafaud*/Louis Malle, 1957]. Banda sonora composta i interpretada per MILES DAVIS durant una de les seues estades a París. Primera vegada a un film europeu que la música fou encarregada a un jazzman del prestigi de MILES atès que l'argument demanava les sonoritats suggerents.

Al final de la escapada [*A bout de souffle*/Jean-Luc Godard, 1959]. Música encomanada al pianista algerià/francès MARTIAL SOLAL. Fou barrejada amb el *Concert per a Clarinet i Orquestra K622* de W. A. MOZART. La temàtica del film [thriller] demanava una música descriptiva. El resultat fou d'allò més positiu per a l'evolució del gènere cinematogràfic i serví per cridar l'atenció dels espectadors davant el Jazz.

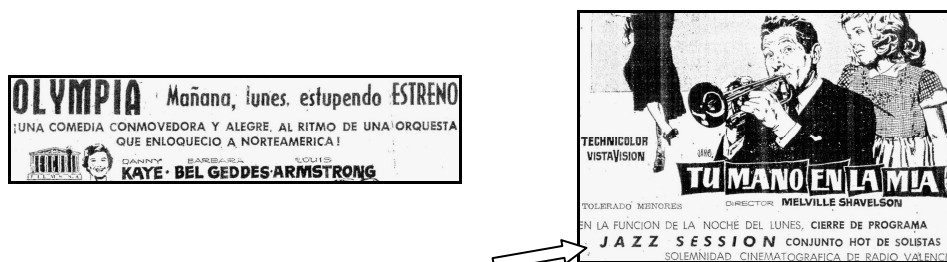
Ja als anys seixanta, el dilluns 28/III/1960 [*Cinema Lys*] *Falso culpable* [*The wrong man*/Alfred Hitchcock, 1956] on l'actor Henry Fonda dona vida a un contrabaixista d'un quintet de Jazz que toca al *New York Stork Club* que és confós amb un atracador assassí. Música de BERNARD HERMANN ⁹⁰ amb orquestracions per a quintets i sextets de Jazz que reflectiren l'angoixa patida pel protagonista del film i la seua família.

El 10/IV/1961 [*Cinema Olympia*] *Tu mano en la mia* [*The five pennies*/Melville Shavelson 1959] dirigida i interpretada pel còmic i cantant DANNY KAYE [qui fa el paper d'un trompetista inconscient i divertit] i on apareix LOUIS ARMSTRONG com a actor secundari i circumstancial.

⁸⁹ *Levante* [1959]. Cartelera'. Dimarts, 8 de desembre. Pàg. 2.

⁹⁰ **Bernard Hermann** [Nova York, 29/VI/1911 – Hollywood/Califòrnia, 24/XII/1975]. Autor –entre altres- de la banda sonora de *Citizen Kane* [Orson Welles, 1941].

Cartell anunciador de la pel·lícula *Tu mano en la mia* [*The five pennies*] on hi és LOUIS ARMSTRONG com a co-protagonista [*Levante*, 9/IV/1961. Pàg. 8].

La novetat a destacar en aquesta estrena a la ciutat vingué de la mà del CONJUNTO HOT DE SOLISTAS, de BLAS SALES, l'actuació dels quals just a la primera nit de projecció del film ['Jazz Session', tal i com apareix a la part de baix del cartell anunciador] significà un fet veritablement innovador al món artístic local. Dos dies després de l'estrena aparegué al diari *Levante* -sense signar i amb no massa dades il·lustratives pel que fa als músics, repertori i actuació en general- una ressenya de l'esdeveniment:

- ▶ “[Trad.] ... Per la nit i tota vegada conclosa la sessió cinematogràfica, actuà el CONJUNTO HOT DE SOLISTAS ‘Jazz Session’, el qual fou aplaudit.⁹¹”

Aquest tipus de novetats musicals [actuació d'un grup de Jazz en un cinema tot just després d'una projecció on -entre altres- havia aparegut tocant a la pantalla el mateix ARMSTRONG] podrien -o no- haver influït en alguns músics i aficionats locals sí que cal considerar-lo com un tímid punt de sortida davant els hàbits mantinguts fins aleshores pels estaments oficials en allò escaient als espectacles oferts a la ciutat.

La millora substancial als cinemes valencians [a la imatge i al so] havia tingut el seu començament amb la mateixa dècada dels seixanta. La remodelació d'antigues sales o la reconversió a sales de cinema d'antics teatres es feu enmig de facilitats administratives allunyades de qualsevol dels entrebancs del passat atès que els governants eren sabedors del gran poder comunicatiu, difussori i propagandístic del cinema. Tot seguit, les noves sales de la ciutat es disputaren les primícies cinematogràfiques anunciant-les no sols pels actors apareguts als crèdits sinó també pels avenços tècnics dels cinemes.

⁹¹ *Levante* [1961]. Cartelera de Espectáculos. Dimarts, 11 d'abril. Pàg. 2.

Com a exemple de modernitat tècnica, el dilluns 30/III/1961 s'estrenà *Ben-Hur* [William Wyler, 1959]⁹² al nou *Cinema Rex*, pel·lícula històrica amb un desplegament visual i sonor mai vist a la ciutat. Banda sonora de MIKLÒS RÒZSA que els espectadors ja pogueren distingir amb tota claredat.

El 15/V/1961 [*Cinema Lys*] *Sed de mal* [*Touch of evil*/Orson Welles, 1958]. Música d'HENRY MANCINI⁹³ amb insinuacions jazzístiques atès el passat com arranjador l'autor condicionada a més per la temàtica del film [cinema negre].⁹⁴

El dilluns 22/X/1961 [*Cinema Rex*] *Espartaco* [*Spartacus*/Stanley Kubrick, 1960]. Banda sonora espectacular d'ALEX NORTH de la qual gaudiren els espectadors valencians fent ús dels nous mitjans tècnics que la sala possà a l'abast d'aquells.

El 30/X/1961 [*Cinema Capitol*] *Anatomia de un asesinato* [*Anatomy of a Murder*/Otto Preminger, 1959]⁹⁵. Banda sonora creada per un músic de Jazz: DUKE ELLINGTON. Tret de bandes sonores de pel·lícules pertanyents a la 'nouvelle vague francesa', era la primera vegada que el cine nord-americà feia servir a les seues pel·lícules música de Jazz encarregada a un compositor del gènere.

Per a la realització de la partitura, ELLINGTON comptà amb una part dels músics de la seua big band: JOHNNY HODGES, PAUL GONSALVES, HARRY CARNEY, RUSSELL PROCOPE i WILLIAM "Cat" ANDERSON a més d'incloure peces curtes arranjades pel seu col·laborador BILLY STRAYHORN⁹⁶. Tot un luxe per als oïdors valencians. Al llarg del film cal destacar els temes *Such Sweet Thunder* i *The Far East Suite*.

L'estrena de *Anatomia de un asesinato* caldria considerar-la com a un esdeveniment musical tot i que la seua influència -al seu moment- davant aficionats i músics de Jazz valencians gairebé no passà de ser anecdòtica, de fet a la crítica apareguda al diari *Levante* dies després de l'estrena [signada com a 'A'] no es fa cap esment a la banda sonora tot i haver-hi assentat un precedent històric a l'hora d'acoblar imatges i música.

Allunyat de nou el Jazz de les pantalles cinematogràfiques, l'oïda dels espectadors valencians parava esment en excel·lents bandes sonores però que res tenien a veure amb

⁹² *Levante* [1961]. Cartelera de Espectáculos. Dissabte, 11 de març. Pàg. 2.

⁹³ **Henry Mancini** [Cleveland, 16/IV/1924 - Beverly Hills/Califòrnia, 14/VI/1994]. Considerat un gran compositor de temes per al cinema i autor d'estàndards versionats de mil maneres [el més famós: *Moon River*]. Als seus inicis havia estat arreglista a les orquestres de Glenn Miller i Tex Beneke.

⁹⁴ *Levante* [1961]. Cartelera de Espectáculos. Dimarts, 16 de maig. Pàg. 2.

⁹⁵ *Levante* [1961]. Cartelera de Espectáculos. Dissabte, 28 d'octubre.

⁹⁶ Els tretze talls que apareixen a la pel·lícula van ser enregistrats en només un dia: el 29/V/1959. ---N. de l'A.

el gènere jazzístic. Fins i tot, els mateixos músics comentaven a les seues tertúlies la força i la resolució estilística i orquestral d'aquestes partitures.⁹⁷

Dintre del V Certamen Internacional CIDALC de la Música y la Danza en el Cine celebrat a València al gener del 1962, el premi del festival [anomenat *Dama de Elche*] fou guanyat pel curtmetratge alemany *Technick und Jazz* del director Hans H. Hermann de l'argument del qual res hem pogut esbrinar malgrat el títol suggeridor.⁹⁸

Altre exemple pel qual la banda sonora entrava conjuntament mitjançant l'esguard i l'oïda fou l'estrena [19/II/1962, als cinemes *Rialto* i *Olympia*] de *Los cañones de Navarone* [*Guns of Navarone*/Lee Thompson, 1961]. Projectada amb el nou sistema CinemaScope i amb partitura efectiva composta per DIMITRI TIOMKIN.

El 20/V/1963 [Cinema Capitol] *El hombre de Alcatraz* [*Birdman of Alcatraz*/John Frankenheimer, 1962]. Música d'ELMER BERNSTEIN⁹⁹ que afegia el dramatisme adient a cadascuna de les històries dels presoners. Cap estàndard a la banda sonora però sí arranjaments per a big band en moments determinants del film.¹⁰⁰

També d'ELMER BERNSTEIN era la música de *Matar a un ruiseñor* [*To kill a Mockingbird*/Robert Mulligan, 1962] en la qual un home negre pateix un judici a un estat del sud dels Estats Units acusat d'un assassinat. La banda sonora fa cites puntuals de l'ambient musical de l'acusat [Cinema Capitol, dilluns 4/XI/1963].¹⁰¹

L'11/XI/1963 [Cinema Lys] *El buscavidas* [*The hustler*/Robert Rossen, 1961]. Banda sonora de KENION HOPKINS qui -anys després- col·laboraria en treballs de reconeguts 'jazzmen' tal com el pianista HANK JONES. La música emfatitza els ambients tèrbols dels billars i les cases de joc de diverses ciutats del centre dels Estats Units.

El dilluns 2/XII/1963 [Cinema Capitol] *Con faldas y a lo loco* [*Some like it hot*/Willy Wilder, 1959]. Banda sonora d'ADOLPH DEUTSCH de la qual es feu un musical a Broadway l'any 1972 titulat *Sugar*. Tot i no ser Jazz, la pel·lícula narra la fugida còmica de un saxofonista i un contrabaixista d'una big band els quals acaben tocant a una de les nombroses orquestres femenines existents als Estats Units a la dècada dels anys trenta.

⁹⁷ Entrevista Personal: Vicente Màs Quiles, Vicente Palau Pujol i Enrique Llorens Bolinches. *Cit.*

⁹⁸ *Levante* [1962]. 'Teatro-Música-Cine'. Dimarts, 30 de gener. Pàg, 2.

⁹⁹ **Elmer Bernstein** [Nova York, 4/IV/1922 - Ojai/Califòrnia, 18/VIII/2004]. Tocà a la banda militar de Glenn Miller quan la II Guerra Mundial. Compositor reconegut pel seu dramatisme harmònic.

¹⁰⁰ *Levante* [1963]. 'Teatro-Música-Cine'. Dimarts, 5 de novembre. Pàg, 12.

¹⁰¹ *Levante* [1963]. 'Teatro-Música-Cine'. Dimarts, 21 de maig. Pàg, 11.

Dintre d'un altre context i com a exemple de difusió ideològica del règim franquista, el dimecres 1/II/1964 s'estrenà a València [*Cinema Lys*] la pel·lícula/documental *Franco, ese hombre* [Jose Luis Saenz de Heredia] amb un guió del qual sempre s'ha sospitat als cercles cinematogràfics que fou escrit pel mateix Franco. De Heredia documenta material gràfic que abasta des de l'inici de Contesa Civil fins el 1964 i on es lloa 'el sacrifici diari' de Franco en pro de la millora econòmica i espiritual dels espanyols. Banda sonora d'ANTÓN GARCIA ABRIL [Terol, 19/V/1922] qui estudià a València amb MANUEL PALAU i fou Catedràtic de Composició al Conservatori de Madrid fins el 2003.

El 19/II/1964 [*Cinema Olympia*] *Carmen Jones* [Otto Preminger, 1954], una de les primeres pel·lícules protagonitzades per actors i cantants negres [DOROTHY DANDRIDGE i HARRY BELAFONTE]. Encara que pertanyia al gènere musical, no contenia ni espirituals, ni Blues ni tampoc arranjaments orquestrals propers al Jazz doncs el film era una recreació de l'òpera *Carmen* de BIZET.

El dilluns 3/II/1964 [*Cinema Capitol*] *Desayuno con diamantes* [*Breakfast at Tiffany's*/Blake Edwards, 1961]¹⁰² on la música d'HENRY MANCINI resultà fonamental per al normal desenvolupament del guió a més d'oferir al món una de les peces [el tema central del film] més versionades [ara a nivell popular, adés com a estàndard jazzístic] de la història de la música: el vals *Moon River*.

Als anys setanta, l'estrena de la sèrie de pel·lícules dedicades al personatge de '*La pantera rosa*' donà més èxit a l'equip Edwards/MANCINI on la vessant jazzística del compositor és més palesa, sobretot al tema cromàtic introductor de crèdits fet servir a tota la sèrie, tema que es feu famós i fou reconegut de seguida per tothom.

El 24/II/1964 [*Cinema Capitol*] *El professor chiflado* [*The dutty professor*. Jerry Lewis, 1963]. Banda sonora composta per WALTER SCHARF però amb un arranjament especial per a cordes del famós estàndard jazzístic *Stella by Starlight* [VICTOR YOUNG], versió que posa so als títols de crèdits del començament. Al llarg de la pel·lícula hi apareix diverses vegades una big band [conjunt que acompanya el protagonista, el mateix LEWIS fent de cantant amb un estil semblant a FRANK SINATRA] la qual té arranjaments jazzístics [amb l'estil de COUNT BASIE] a totes les seues intervencions.¹⁰³

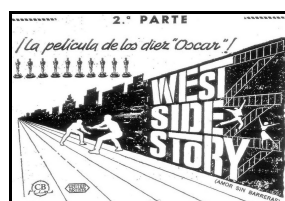
¹⁰² *Levante* [1964]. 'Teatro-Música-Cine'. Dimarts, 4 de febrer. Pàg, 7.

¹⁰³ *Levante* [1964]. 'Teatro-Música-Cine'. Dimarts, 25 de febrer. Pàg, 9.

El dissabte 16/V/1964 [nou *Cinema Serrano*] *West Side Story* [Robert Wise/Jerome Robbins, 1961] dintre d'una gala especial feta a benefici de la 'Junta Provincial Contra el Cancer', tot demanant als assistents a l'acte bona presència:

- ▶ "... Se encarece traje de etiqueta ...".¹⁰⁴

Anunci de la inauguració del *Cinema Serrano* amb la projecció benèfica del film *West Side Story* amb música de LEONARD BERNSTEIN.¹⁰⁵

A la primera part de l'esdeveniment actuà el guitarrista NARCISO YEPES i -tot seguit- es donà pas a la projecció de la pel·lícula amb els nous mitjans tècnics de la sala: una pantalla més gran i un reproductor de so especial que comptava amb el nou sistema 'Todd-A-O' el qual permetia escoltar les bandes sonores molt millor que no abans. La partitura [amb influències jazzístiques i de música llatina] composta pel director LEONARD BERNSTEIN ['Oscar' a la millor partitura musical] comptava amb arranjaments veritablement moderns que sí influenciaren força molts espectadors per la seua novetat a l'hora d'adaptar un musical per donar-li el ritme frenètic de qualsevol gran ciutat.

La modernitat de les noves sales de cinema al centre de València ciutat contrastava força amb els vells salons de projecció de la rodalia o dels barris més allunyats del centre urbà. Tot i aixó, les mateixes empreses d'exhibició van ser coetànies amb els avenços tècnics de la nova dècada. Així, l'empresa del *Cinema Serrano* inaugurarà [dijous, 18/VI/1964] una sala nova just a sota d'on era situat el cinema gran: el *Cinema Artis*¹⁰⁶ i ho feu projectant una pel·lícula italiana que gaudia de gran èxit a Europa: *La escapada* [*Il sorpasso*. Dini Risi, 1962]. Malgrat no ser considerada com a Jazz, la banda sonora de RIZ ORTOLANI contenia elements de l'anomenat 'Jazz mediterrani': barreja de música popular de la Mediterrània guarnida amb arranjaments i

¹⁰⁴ *Las Provincias* [1964]. 'Espectáculos-Música'. Dimecres, 13 de maig. Pàg. 16.

¹⁰⁵ *Levante* [1964]. 'Teatro-Música-Cine'. Dimarts, 12 de maig. Pàg. 9.

¹⁰⁶ *Las Provincias* [1964]. 'Espectáculos-Música'. Dimarts, 13 de juny. Pàg. 29.

instrumentacions jazzístiques i que tenia el pianista RENATO CAROSONE com a músic més representatiu.

La setmana de l'11 al 17 d'octubre del 1964 es reposava [*Cinema Eslava*] *Cantando bajo la lluvia* [Stanley Donen, 1952]. Banda sonora de NACIO HERB BROWN i ARTHUR FREED. Alleugerí la cartellera atès que els altres musicals oferts a la ciutat els acaparaven produccions nacionals protagonitzades per cantants pertanyents al gènere de 'la copla' o per joves promeses de la cançó [tal com JOSELITO i MARISOL].

Pel que fa al Jazz, cal assenyalar un dels primers intents seriosos per presentar el gènere de manera més coherent i directa. Fou el '*Cine-Club Universitario de València*' qui presentà al *Cinema Rex* [diumenge, 6/XII/1964, en versió original i en sessió matinal] la pel·lícula/documental: *Jazz en un dia de verano* [*Jazz on a Summer's Day*/Bert Stern, 1959], document gràfic i sonor amb 85 minuts de durada on hi eren enregistrades les actuacions amb més relleu d'aquelles presentades al *Newport Jazz Festival/1958*, entre les quals calia destacar les oferides per JIMMY GIUFFRE, GERRY MULLIGAN, DINAH WASHINGTON, LOUIS ARMSTRONG, MAHALIA JACKSON, JACK TEAGARDEN, THELONIOUS MONK i ANITA O'DAY.

Dies després aparegué una crítica del film [escrita per Rafael J.Prats Rivelles] al diari *Las Provincias* ¹⁰⁷ on l'autor es qüestionava la qualitat cinematogràfica de la pel·lícula que no dels seus intèrprets:

- ▶ “[Trad.] ... Si el Jazz és improvisació, el film no ha estat menys improvisat per Bert Stern, qui -malgrat no haver-hi fet una obra definitiva- sí que ha aconseguit una experiència interessant ...”.

El 22/XI/1965, s'estrenà [*Cinema Artis*] un títol significatiu atès l'autor de la seua banda sonora: *Los paraguas de Cherburgo* [*Les parapluies de Cherbourg*/Jacques Demy, 1964]. Composta per un dels compositors europeus més influenciats pel Jazz [MICHEL LEGRAND], la música es feu famosa i reconeguda per tothom [sobretot el tema central] la qual cosa serví a més d'un aficionat per conèixer la resta de l'obra de LEGRAND, més jazzística en general i més compromesa.

¹⁰⁷ *Las Provincias* [1964]. Espectáculos-Música. Dimarts, 8 de desembre. Pàg. 37.

El dilluns 22/XI/1965 [*Cinema Martí*] *La cabanya del tio Tom* [Geza von Radvany i música de PETER THOMAS] que valgué per iniciar una part dels espectadors vers els cants espirituals negres, interpretats a la pel·lícula per EARTHA KITT.

Una banda sonora que de seguida fou coneguda per tothom pertangué al film *Zorba el griego* [*Zorba the Greek*/Michael Cacoyannis, 1964], estrenada [*Cinema Artis*] el dilluns 13/XII/1965. L'autor [MIKIS THEODORAKIS] havia compost música simfònica i serial i també havia fet arranjaments jazzístics tot barrejant-los amb ritmes grecs.

El 21/III/1966 [*Cinema Capitol*] la darrera pel·lícula interpretada THE BEATLES: *Help* [Richard Lester, 1965, qui també els dirigí a la seua primera pel·lícula: *A hard day's night*, 1964]¹⁰⁸. Malgrat no ser un musical estàndard i no tenir la seua música quasi res a veure amb el Jazz, les cançons del quartet de Liverpool arribaren en un moment determinant a Espanya: canvi generacional significatiu i també d'idees.

Del 4 al 10/IV/1966 [*Cinema Oeste*] *Sonrisas y lágrimas* [Robert Wise, director també de *West Side Story*] on les cançons [de RODGERS i HAMMERSTEIN] res tenien a veure amb el Jazz tot i la seua qualitat com a peces de comèdia musical. Els músics i aficionats que anaren a veure-la desconeixien l'existència de l'extraordinària versió que el quintet de JOHN COLTRANE ja havia fet [octubre/1960] d'un dels temes cantats a la pel·lícula per JULIE ANDREWS: el vals *My favourite things*, doncs la banda sonora del musical de RICHARD ROGERS ja triomfava a Broadway abans de filmar-se la pel·lícula.

Malgrat no pertànyer al gènere musical, el western *Por un puñado de dolares* [*Cinema Serrano*, del 23-VI/3-VII/1966] aconseguí despertar l'interés de nombrosos músics de la ciutat. L'autor de la banda sonora era ENNIO MORRICONE [aleshores desconegut per al gran públic] qui donà inici a tota una colla de compositors per a cinema allunyats dels arquetips formals i orquestrals nord-americans i capaços d'introduir ritmes i sonoritats veritablement noves a qualsevol gènere cinematogràfic. La pel·lícula [primera d'una trilogia completada amb *La muerte tenía un precio* i *El bueno, el feo y el malo*] fou dirigida per Sergio Leone, sent una de les primeres a l'apartat cinematogràfic conegut com 'spaguetti western'. El film oferí un canvi radical a l'hora de posar música a les imatges, tanmateix potenciant-les. Així, a l'estrena de *La muerte tenía un precio* [*Cinema Serrano*, dilluns 6/II/1967] el crític musical Eduardo López Chavarri es fa ressò de la banda sonora del film:

¹⁰⁸ *Levante* [1966]. Cartelera de Espectáculos. Diumenge, 20 de març.

- ▶ “[Trad.] ... Al costat d’una fotografia en color imperfecta i poc nítida, ne trobem una partitura de MORRICONE excel·lent d’efectes i de poder ambiental ...”.¹⁰⁹

La venda d’una part de la banda sonora [en format EP] i la saga posterior [editada al complet en format L.P.] cal considerar-lo com un esdeveniment discogràfic doncs obrí un mercat [la venda de bandes sonores puntuals] encara vigent a hores d’ara.

Com que els productors de pel·lícules s’adonaren de seguida de la importància que anava prenent allò que hom escoltava ensems contemplava les imatges a la pantalla gràcies -entre altres avenços- als nous sistemes de reproducció sonora instal·lats a les sales, començaren a fer pel·lícules on s’augmentà força el rol de la música enregistrada a sobre el cel·luloide, fet que -a poc a poc- anà imposant-se tot i que -de vegades-el fil argumental res tinguera a veure amb el gènere estrictament musical.

Exemple d’allò abans esmentat fou *Doctor Zhivago* [David Lean, 1965], quan un dels temes de la banda sonora [MAURICE JARRE: *Tema de Lara*, -vals instrumental-] era xiulat o taral·lejat per alguns espectadors només eixir de la sala segons testimonis familiars corroborats per algunes de les persones entrevistades per a la realització de la tesi [Cinema Oeste, dilluns 31/X/1966].¹¹⁰

Un fet semblant succeí quan l’estrena [Cinema Artis, 19/XII/1966] de *Un hombre y una mujer* [Un homme et une femme. Claude Lelouche, 1966]¹¹¹. El tema central de la pel·lícula sonava diverses vegades donant peu a múltiples repeticions de la melodia inicial composta per FRANCIS LAY.

Una altra estrena significativa per a la difusió jazzística a la ciutat [Cinema Capitol, dilluns 14/XI/1966] la portà una pel·lícula qualificada a priori com a ‘musical força comercial a més d’entretingut’ tot i que la seua estrena a València es feu nou anys després de la seua realització: *Pal Joey* [George Sydney, 1957] musical on la interpretació de nombrosos estàndards anà a càrrec del protagonista: FRANK SINATRA, qui [malgrat no estar considerat com un veritable cantant de Jazz] sempre ha interpretat temes d’una gran qualitat a més de posseir un estil més a prop del món jazzístic que no melòdic tanmateix ser un dels artistes nord-americans més reconeguts arreu del món.

¹⁰⁹ López Chavarri, Eduardo - *Las Provincias*. [1967]. Estrenos. Dissabte, 4 de febrer. Pàg. 27.

¹¹⁰ *Levante* [1966]. Cartelera de Espectáculos. Dijous, 27 d’octubre. Pàg. 15.

¹¹¹ *Levante* [1966]. Cartelera de Espectáculos. Dijous, 17 de desembre. Pàg. 18.

Els temes de la pel·lícula eren de RICHARD RODGERS i LORENZ HART, compositors de nombrosos estàndards de la història del Jazz. Les 14 peces [instrumentals i vocals] pertanyen a musicals escrits pels autors a la dècada dels trenta i són les següents:

1. *Pal Joey*.
2. *That Terrific Rainbow*.
3. *I Didn't Know What Time It Was* [del musical *Too Many Girls*, 1939].
4. *Do It the Hard Way*.
5. *Great Big Town*.
6. *There's a Small Hotel* [del musical *On Your Toes*, 1936].
7. *Zip*.
8. *I Could Write a Book*.
9. *The Lady Is a Tramp* [del musical *Babes in Arms*, 1939].
10. *Bewitched, Bothered and Bewildered*.
11. *Plant You Now, Dig You Later*.
12. *My Funny Valentine* [del musical *Babes in Arms*, 1937].
13. *You Mustn't Kick It Around*.
14. Seqüència final amb els temes: *What Do I Care for Dame/Bewitched, Bothered and Bewildered* i *I Could Write a Book*.

La pel·lícula oferí l'oportunitat de gaudir a músics i aficionats al Jazz de temes amb gran qualitat musical. Fou la primera vegada a València que hom pogué escoltar i veure catorze estàndards cantats per SINATRA acompanyat per una veritable big band.

Altra pel·lícula també protagonitzada per FRANK SINATRA però que poc tenia a veure amb la seua vessant de cantant i sí amb la d'actor [trompetista heroïnòman i angositat existencialment] fou *El hombre del brazo de oro* [*The man with the golden arm*/Otto

Preminger, 1955)¹¹² estrenada amb dotze anys d'endarreriment [*Cinema Lys*] el dilluns 9/X/1967. La banda sonora [ELMER BERNSTEIN] sense elements jazzístics significatius.

Cartell anunciador de la pel·lícula *Pal Joey* on la música de RICHARD RODGERS i LORENZ HART fou cantada per FRANK SINATRA.¹¹³

L'estrena [*Cinema Eslava*] de *Fellini*, 8 ½ [dilluns 6/II/1967]¹¹⁴, tenia com a suport la personalitat del seu director [Federico Fellini] i comptava amb una banda sonora que constituí altre descobriment per a músics i aficionats. Original de NINO ROTA [música netament mediterrània però amb 'tocs' rítmics tot seguint la línia del 'nou Jazz' que llavors començava a fer-se a Europa] tenia molt a veure amb les músiques aparegudes en pel·lícules de la 'nouvelle vague', corrent cinematogràfica molt influenciada pel Jazz.

Al *Cinema Capitol* [juny/1968] *En el calor de la noche* [*In the heat of the Night*. Norman Jewison, 1967],¹¹⁵ amb banda sonora composta pel trompetista i arranjador QUINCY JONES i plena de connotacions 'bluessie' [conflicte racial amb un policia negre]. Els apartats orquestrals estaven pensats per ser interpretats seguint els paràmetres de qualsevol big band. El tema central estava interpretat pel cantant RAY CHARLES. Tot i ser una banda sonora rica en conceptes jazzístics, la crítica del film [feta a *Las Provincias*] sols deixà entreveure un curt apartat dedicat a la banda sonora musical:

- ▶ “[Trad.] ... Banda sonora musical adient ...”.¹¹⁶

¹¹² *Las Provincias* [1967]. Espectáculos-Música. Dissabte, 7 d'octubre. Pàg, 37.

¹¹³ *Levante* [1966]. Cartelera de Espectáculos. Diumenge, 13 de novembre. Pàg, 12.

¹¹⁴ *Las Provincias* [1967]. Espectáculos-Música. Dilluns, 6 de febrer. Pàg, 29.

¹¹⁵ *Las Provincias* [1968]. Espectáculos-Música. Diumenge, 9 de juny. Pàg, 34.

¹¹⁶ López-Chavarrí, Eduardo - *Las Provincias* [1968]. 'En el calor de la noche'. Dimarts, 11 de juny. Pàg, 36.

En un període de quatre dies s'estrenaren a València dues pel·lícules diferents però significatives atesa la seua música. Al dilluns 9/XII/1968 [*Cinema Paz*] la pel·lícula de ciència ficció *2001, una odisea del espació* [Stanley Kubrick/1968] amb una banda sonora diversificada en estils [d'STRAUSS a LIGETI] i on el Jazz no hi era enlloc però que serví per anar acostumant els espectadors a parar esment de manera significativa en allò amagat darrere de les imatges i que -a més a més- les potenciava. Amb una qualitat sonora desconeguda fins aleshores gràcies al sistema de projecció basat en una amplària de cel·luloide de 70 mm [l'arxiu sonor adherit a la cinta permet més i millor informació] la pel·lícula fou un èxit i refermà el binomi cinema/música tot i no pertànyer al gènere musical i narrar un argument complex i d'indol filosofal i existencialista.

El 13/XII/1968, *Alfie* [Lewis Gilbert, 1966] amb una banda sonora creada pel saxofonista de Jazz SONNY ROLLINS i que tenia com a motiu musical conductor la balada composta pel compositor nord-americà BURT BACHARACH [amb text de Hart David] que donava nom a la pel·lícula i al seu protagonista, tema que -anys després- es convertiria en estàndard jazzístic gràcies a la versió del mateix ROLLINS.

La dècada dels setanta portà als cinemes valencians estrenes puntuals de pel·lícules musicals on el Jazz era absent. Al *Cinema Aula 7*, s'estrenà [dimecres 3/V/1972] *Let it be* [Michael Lindsay-Hogg, 1970] en versió original i amb subtítols. Protagonitzada per THE BEATLES [quartet aleshores ja dissolt], té com a fil conductor entrevistes, assajos, enregistraments i una actuació sorpresa [en directe] del grup entre 1968/1969 que conformen els dos darrers discs de la formació: *Disc Blanc* i *Abbey Road*. Dintre d'un hipotètic apartat jazzístic del film cal destacar les intervencions musicals [en l'apartat 'assajos'] de l'organista de Blues BILLY PRESTON.

La crítica de López-Chavarri resum l'argument de la següent manera:

- ▶ “[Trad.] ... Desfilen els títols d'un LP que haurà de tenir un parell d'anys ...”.¹¹⁷

¹¹⁷ López-Chavarri, Eduardo - *Las Provincias* [1972]. 'Let it be. The Beatles'. Dijous, 4 de maig. Pàg, 36.

Al 1981 i com a homenatge a JOHN LENNON ¹¹⁸ [assassinat a Nova York sis mesos abans, el 8/XII/1980] *Cinema Aula 7* presentà una programació especial projectant dues pel·lícules protagonitzades pels músics de Liverpool encara que a una d'elles presten les seues veus que no l'imatge: *Yellow Submarine* [George Dunning, 1968] i *Let it be* [Michael Lindsay-Hogg, 1970]. A destacar el fet de ser dues pel·lícules autoritzades per a tot tipus de públic, la qual cosa ens dona una idea aproximada de l'avenç social a la societat valenciana atès que -set anys abans- això no haguera estat possible sota els paràmetres censurs del règim franquista.

El 29/V/1972 [*Cinema Suizo*] *Monterey Pop* [documental de D.A. Pennebaker, 1968] en versió original subtitulada. Recull de actuacions diverses al *Monterey International Pop Music Festival* celebrat els dies 16,17 i 18 de juny del 1967 i on -entre altres- apareixen actuant JIMI HENDRIX, JANIS JOPLIN, RAVI SHANKAR i OTTIS REDDING [cantant de Soul mort en un accident aèri el mateix any a Madison/Wisconsin, el 10/XII/1967].

Dues pel·lícules de THE BEATLES al mateix programa: *Yellow Submarine* i *Let it be*.¹¹⁹

Concierto para Bangla Desh s'estrenà al *Cinema Aula 7* [27/XII/1972]. Organitzat i produït per GEORGE HARRISON per recollir diners destinats al nou país independitzat de l'Índia, presenta cançons interpretades al *Madison Square Garden* de Nova York per músics i cantants diversos [BOB DYLAN, RAVI SHANKAR] a l'agost del 1971 i concatenades per al film pel productor Phil Spector. Entre els músics hi eren dos representants de l'anomenat 'Blues blanc anglès': ERIC CLAPTON/guitarra i LEON RUSSELL/piano i baix.

¹¹⁸ **Lennon, John Winston** [Liverpool, 9/X/1940 - Nova York, 8/XII/1980]. Fundador del grup de Rock i Pop més famós al llarg de la història: The Beatles. Entre altres asseveracions, fou l'autor de la frase: '... El Jazz és una música de merda -encara més estúpida que el Rock & Roll- seguida per estudiants amb jerseis de Mark & Spencer ...'. Frase citada al llibre *The Beatles* d'Hunter Davies [Primera edició, Londres, 1968]. A Espanya: Edicions 'B'. ---N. de l'A.

¹¹⁹ *Levante* [1981]. 'Cartelera'. Dimecres, 27 de maig. Pàg. 34.

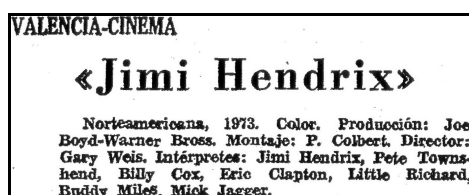
El gènere musical oferia als valencians joies de l'agrat dels aficionats al Jazz malgrat no poder escoltar sovint la seua música preferida a no ser que -sobtósament- apareguera qualsevol banda sonora que res tenia a veure amb allò d'abans anunciat.

El dissabte 21/IV/1973 [*Cinema Tyrís*] *Cabaret* [Bob Fosse, 1972]. La sala de projecció gaudia d'un sistema propi de projecció d'allò més avançat per a l'època: *Vistarama*. El film retractava l'arribada i esplendor del nazisme i la seua influència als cabarets de la ciutat de Berlín. La vessant 'dixie' a la banda sonora [de JOHN KANDER] és el fet més significatiu d'aquesta pel·lícula que batí records de taquilla. A la crítica [signada sota les sigles L.B.J.] quasi no es parla de la partitura musical del film:¹²⁰

El 24/II/1978 [*Cinema Aula 7*] un altre film del director Bob Fosse: *Lenny* [1974] dedicat també al món de l'espectacle però des de l'esguard professional. Malgrat tractar-se de la biografia d'un còmic nord-americà, la pel·lícula retracta el món del cabaret i del 'music-hall' als Estats Units. La supervisió musical fou de RALPH BURNS.

Fins el 31/XII/1981 [data de cloenda de la tesi] cal destacar l'estrena de tres pel·lícules musicals més a València. El dilluns 27/II/1978 [*València Cinema*] *Jimi Hendrix* [Gary Weis, 1973], documental dedicat a la figura del guitarrista de Rock i Blues JIMI HENDRIX ¹²¹ [mort a Londres al 1970] i on apareixen altres músics parlant del seu tarannà i de les seues virtuts com a músic atès que temes seus han estat arrançats per a big bands i altres formacions jazzístiques [GIL EVANS ORCHESTRA] a més de ser considerat un avançat al seu temps tot i que no hi era Jazz allò que interpretava.

Anunci i fitxa tècnica de la crítica del film *Jimi Hendrix*.

Al diari *Levante*, les crítiques al film do deixaven dubtes:

¹²⁰ L.B.J. - *Las Provincias* [1973]. 'Estrenos de la semana. Cabaret'. Diumenge, 22 d'abril.

¹²¹ **James Marshall Hendrix** [Seattle/Washington, 27/XI/1942 - Londres, 18/IX/1970]. Guitarrista. Una de les personalitats musicals més sorprenents del segle XX i d'estil inclassificable. Influencià nombrosos guitarristes i músics de Rock, Blues i Jazz.

- ▶ “[Trad.] ... Filmacions de diverses actuacions de Hendrix amb diversa qualitat interpretativa i sonora ...”.
- ▶ “... El film interconnecta opinions diverses al voltant del músic el qual es mostra ara com un geni instrumental adés el contrari: contradiccions d’un mite negre creat pel consumidor blanc ...”.¹²²

El mateix dia 27/II/1978 i en tres cinemes de la ciutat: *El último tango en Paris* [Bernardo Bertolucci, 1977] film que comptava amb una banda sonora interpretada per un dels nous valors jazzístics apareguts a començament dels setanta: el saxofonista argentí GATO BARBIERI. La pel·lícula serví per descobrir a més d’un espectador [tanmateix músics i aficionats al Jazz] la nova sonoritat del saxòfon tenor interpretat amb registres trencadors, a l’igual que ja ho feien ORNETTE COLEMAN, ARCHIE SHEPP i d’altres instrumentistes de l’anomenat Free Jazz.¹²³

El 29/IV/1978 [Cinema Rex] *New York, New York* [Martin Scorsese, 1977], homenatge als músics que tocaven a les big bands de Swing nord-americanes de després de la II Guerra Mundial. La música i les cançons de JOHN KANDER [*Cabaret*] i FRED EBB i estan cantades per LIZA MINELLI [*Cabaret*, 1973]: La banda del protagonista/saxofonista interpreta arranjaments d’orquestrades blanques de Swing dels anys quaranta.

Al maig del 1981 i dintre del programa *Jazz en Primavera* organitzat pel ‘Colectivo Promoción Jazz’, la *Filmoteca Nacional* i el *Teatro València* [València Cinema] s’oferí la projecció de pel·lícules i documentals monogràfics [a més de taules rodones i les actuacions de ART PEPPER QUARTET i SONNY STITT/TETE MONTOLIU QUARTET] dedicats al Jazz i al Blues sota el títol genèric de *Ciclo Blues & Jazz* i dividit en diversos programes: Blues 1 - Blues 3 - Tenor Saxes – Swing - Modern 1- Jazz legends - DUKE ELLINGTON - COUNT BASIE.

Anunci de l’escenari i organització de *Jazz en Primavera*.¹²⁴

JAZZ EN PRIMAVERA - MAYO 1981
Lugar: TEATRO VALENCIA-FILMOTECA NACIONAL (Quart, 23).
Organizan: Colectivo Promoción Valencia Jazz, Filmoteca Nacional y Teatro Valencia.

¹²² Alapont, Jorge G. - *Levante* [1973]. ‘Jimi Hendrix’. Dimecres, 1 de març. Pàg. 26.

¹²³ *Levante* [1978]. Anunci. Diumenge, 26 de març. Pàg. 27.

¹²⁴ *Cartelera Túrria* [1981]. Setmana de l’11 fins el 17 de maig. N° 901.

La mateixa programació s'ofereix ensembles a les seus de la Filmoteca Nacional de Madrid i Barcelona sent la majoria de pel·lícules projectades inèdites a Espanya.¹²⁵

Programes de les projeccions al *València Cinema* dintre del '*Ciclo Blues & Jazz*' al programa '*Jazz en Primavera*' [maig, 1981]

Blues 1: 11/V/81 11/V/81 21/V/81	<i>A long the old man river.</i> <i>A way to escape the ghetto.</i>	→ Fr-RFA. 1971. Reportatge musical.
Blues 3: 18/V/81 19/V/81	<i>St. Louis Blues.</i> <i>Leadbelly.</i> <i>Big Bill Blues.</i> <i>Sonny Boy Williamson.</i> <i>Meade Lux Lewis.</i> <i>Mahalia Jackson.</i>	→ USA. 1929. Dtor: Dudley Murphy. BESSIE SMITH interpreta els Blues de W. C. HANDY. → USA. 1945. Reportatge musical. El cantant de Blues LEADBELLY interpreta 3 temes famosos. → USA. 1956. Reportatge musical. BIG BILL BROONZY actuant a un club de Brusel·les. → Din. 1968. SONNY BOY WILLIAMSON interpreta Blues a l'harmònica. → USA. Anys quaranta. Diverses interpretacions de Boogie-woogie. → USA. 1947. Dir: J. V. Schwerin. MAHALIA JACKSON canta 11 temes.
Tenor Saxos: 17/V/81 18/V/81	<i>Big Ben.</i> <i>Dexter Gordon.</i> <i>Sonny Rollins live at Laren.</i>	→ Ned. 1967. Dir: Johann van der Keuken. BEN WEBSTER a tocant amb DON BYAS a Amsterdam. → Din. 1971. DEXTER GORDON tocant a un club de Copenhague. → Ned. 1973. Dir: Franz Boelen. SONNY ROLLINS QUINTET al Festival de Jazz de Laren.

¹²⁵ *Levante* [1981]. 'Filmoteca: sesiones especiales de Blues-Jazz'. Diumenge, 5 d'octubre. Pàg. 44.

<p>Swing: 19/V/81 21/V/81</p>	<p><i>Born to Swing.</i></p> <p><i>After hours.</i></p> <p><i>Boogie woogie dream.</i></p>	<p>→ UK. 1973. Dir: John Jeremy. Actuacions de TOMMY FLANNAGAN, JO JONES, GENE KRUPA i B. TATE.</p> <p>→ USA. 1961. COLEMAN HAWKINS tocant a un club.</p> <p>→ USA. 1941. Dir: Hans Buger. Actuacions de Boogie-woogie al Cafè Society de Nova York.</p>
<p>Modern 1: 20/V/81 21/V/81</p>	<p><i>Cecil Taylor.</i></p> <p><i>Jazz The Intimate Art.</i></p> <p><i>Django Reinhardt.</i></p>	<p>→ Fr. 1967. Vida i obra del pianista CECIL TAYLOR des dels cinquanta.</p> <p>→ USA. 1968. ARMSTRONG, GILLESPIE; BRUBECK, CH. LLOYD i JARRETT.</p> <p>→ Fr. 1967. Dir: Paul Paviot. Homenatge a DJANGO REINHARDT.</p>
<p>Jazz legends: 18/V/81 19/V/81</p>	<p><i>Black and Tan.</i></p> <p><i>Fats Waller.</i></p> <p><i>Caldonia.</i></p> <p><i>Boy! What a girl.</i></p> <p><i>Jivin' in Bebop.</i></p> <p><i>Andy Kirk.</i></p> <p><i>Nat King Cole Trio.</i></p> <p><i>Charlie Parker.</i></p>	<p>→ USA. 1929. Dir: Rudley Murphy. Primera aparició al cinema de DUKE ELLINGTON.</p> <p>→ USA. 1941. WALLER toca els seus tres temes més famosos.</p> <p>→ USA. 1945. Dir: W. F. Crouch. Actuacions de LOUIS JORDAN & TYMPANY FIVE.</p> <p>→ USA. 1947. Orquestres d'SLAM STEWART, SID CARLETT i el bateria GENE KRUPA.</p> <p>→ USA. 1947. Gran orquestra de DIZZY GILLESPIE.</p> <p>→ USA. 1948. ANDY KIRK amb la seua banda de carrer.</p> <p>→ USA. 1948. Tres interpretacions de NAT KING COLE TRIO.</p> <p>→ USA. 1951. PARKER improvisa al costat de GILLESPIE.</p>

<p>DUKE ELLINGTON 11/V/81 12/V/81 21/V/81</p>	<p><i>Duke Ellington's Orchestra.</i></p> <p><i>Duke Ellington juke box.</i></p> <p><i>On the road with Duke Ellington.</i></p>	<p>→ USA. 1940-1962-1974. Orquestra de DUKE ELLINGTON.</p> <p>→ USA. 1940. Interpreta temes com <i>Flamingo, Cottontail, C-Jam Blues</i> i <i>Got It bed</i>.</p> <p>→ USA. 1967-1974. Assajos de temes com <i>Solitude, Satin Doll</i> i <i>Don't get around much any more</i>.</p>
<p>COUNT BASIE: 11/V/81 12/V/81</p>	<p>Dues pel·lícules dedicades a la big band del músic.</p>	

Pel·lícules estrenades a la ciutat de València amb bandes sonores significatives i apropiades a l'estètica del Jazz.

<i>El trompetista.</i>	Estrenada a València cap a la meitat de la dècada.	→ Michael Curtiz, 1950. → Música de MAX STEINER i RAY HEINDORF.
<i>Música y Lágrimas.</i>	18-X-1954 <i>Cinema Rex</i>	→ Anthony Mann, 19530. → Temes de l'ORQUESTRA DE GLENN MILLER. LOUIS ARMSTRONG com a secundari.
<i>El hombre del brazo de oro.</i>	Estrenada a València cap a la fi de la dècada.	→ Otto Preminger, 1955. → Música d'ELMER BERNSTEIN.
<i>Orfeo negro.</i>	7-XII-1959. <i>Cinema Rialto.</i>	→ Marcel Camús, 1959. → Música d'ANTONIO CARLOS JOBIM i LUÍS BONFÁ.
<i>Falso culpable.</i>	28-III-1960. <i>Cinema Lys.</i>	→ Alfred Hitchcock, 1956. → Música de BERNARD HERMANN.
<i>Tu mano en la mia.</i>	10-IV-1961. <i>Cinema Olympia.</i>	→ Melville Shavelson, 1959. → DANNY KAYE i LOUIS ARMSTRONG → Actuació del CONJUNTO HOT DE SOLISTAS dirigits per BLAS SALES.
<i>Ascensor para el cadalso.</i>	Estrena a València en sales d'Art i Assaig.	→ Louis Malle, 1957. → Banda sonora de MILES DAVIS.
<i>Al final de la escapada.</i>	Estrena a València en sales d'Art i Assaig.	→ Jean-Luc Godard, 1959. → Música del pianista MARTIAL SOLAL.
<i>Sed de mal.</i>	15-V-1961. <i>Cinema Lys.</i>	→ Orson Welles, 1958. → Música d'HENRY MANCINI.

<i>Anatomia de un asesinato.</i>	30-X-1961. <i>Cinema Capitol.</i>	→ Otto Preminger, 1959. → Música de DUKE ELLINGTON amb arranjaments de BILLY STRAYHORN.
<i>El buscavidas.</i>	11-XI-1963. <i>Cinema Lys.</i>	→ Robert Rossen, 1961. → Música de KENION HOPKIN.
<i>Con faldas y a lo loco.</i>	2-XII-1963. <i>Cinema Capitol.</i>	→ Willy Wilder, 1959. → Banda sonora d'A. DEUTSCH.
<i>Desayuno con diamantes.</i>	3-II-1964. <i>Cinema Capitol.</i>	→ Blake Edwards, 1961. → Música d'HENRY MANCINI.
<i>El professor chiflado.</i>	24-II-1964. <i>Cinema Capitol.</i>	→ Jerry Lewis, 1963. → Banda sonora de WALTER SCHARF.
<i>West Side Story.</i>	16-V-1964. <i>Cinema Serrano.</i>	→ Robert Wise/Jerome Robbins, 1961. → Banda sonora de LEONARD BERNSTEIN.
<i>La escapada.</i>	18-VI-1964. <i>Cinema Artis.</i>	→ Dino Risi, 1962. → Música de RIZ ORTOLANI.
<i>Cantando bajo la lluvia.</i>	11-X-1964. [reposició]. <i>Cinema Eslava.</i>	→ Stanley Donen, 1952. → Música de NACIO HERB BROWN i ARTHUR FREED.
<i>Jazz en un dia de verano.</i> [<i>Jazz on a Summer's Day</i>].	6-XII-1964. <i>Cinema Rex</i> [<i>Cine-Club Universitario de València</i>] [Versió Original].	→ Bert Stern, 1959. → Festival de Jazz de Newport del 1958. → Cal considerar-la LA PRIMERA PEL·LÍCULA MONOGRÀFICA DEDICADA AL JAZZ PROJECTADA A VALÈNCIA.
<i>Los paraguas de Cherburgo.</i>	22-XI-1965. <i>Cinema Artis.</i>	→ Jacques Demy, 1964. → Banda sonora de MICHEL LEGRAND.

<i>Sonrisas y lágrimas.</i>	4-IV-1966. <i>Cinema Oeste.</i>	→ Robert Wise [1965], director també de <i>West Side Story</i> . → Cançons compostes per RODGERS i HAMMERSTEIN.
<i>Pal Joey.</i>	14-XI-1966. <i>Cinema Capitol.</i>	→ George Sydney, 1957. → Temes de RICHARD RODGERS i LORENZ HART interpretats per FRANK SINATRA.
<i>En el calor de la noche.</i>	Juny del 1968. <i>Cinema Capitol.</i>	→ Norman Jewison, 1967. → Banda sonora de QUINCY JONES.
<i>Alfie.</i>	13-XII-1968	→ Lewis Gilbert, 1966. → Música composta pel saxofonista SONNY ROLLINS i per BURT BACHARACH.
Sèrie de pel·lícules de <i>La pantera Rosa.</i>	Estrenades a València a partir del 1972.	→ Blake Edwards/1 ^a al 1971. → Música d'HENRY MANCINI.
<i>Cabaret.</i>	21-IV-1973. <i>Cinema Tyris.</i>	→ Bob Fosse, 1972. → Banda sonora de JOHN KANDER.
<i>Lenny.</i>	2-I-1978. <i>Cinema Aula 7.</i>	→ Bob Fosse, 1974. → Supervisió musical de RALPH BURNS.
<i>Jimi Hendrix.</i>	27-II-1978. <i>València Cinema.</i>	→ Gary Weis, 1973. → Documental dedicat a la figura del guitarrista JIMI HENDRIX.
<i>El último tango en Paris.</i>	27-III-1978. <i>Tyris, Capitol i Alameda.</i>	→ Bernardo Bertolucci, 1977. → Música del saxofonista de Jazz argentí GATO BARBIERI.
<i>New York, New York.</i>	29-IV-1978. <i>Cinema Rex.</i>	→ Martin Scorsese, 1977. → Banda sonora i cançons de JOHN KANDER i FRED EBB.

-Jazz a la Ràdio.

Pel que fa al Jazz, han estat nombrosos els programes emesos des de totes les ciutats de la península, programes que [passats els anys seixanta] obriren l'oïda de molts músics i aficionats fent servir pocs mitjans tècnics, fins i tot els presentadors/directors portaven els discs de casa seua [cas d'ANTONIO BALANZÀ] ¹²⁶ a més de patir les hores d'emissió [generalment a avançada hora de la nit].

Per fer la seua feina amb un ventall més ample de criteris, els presentadors es deixaven assessorar per crítics estrangers que romanien a Espanya, tal com el periodista danès Ebbe Traberg qui des de la seua corresponsalia del periòdic *Information* de Copenhague i les seues col·laboracions a diversos mitjans de comunicació espanyols proporcionà un diagnòstic ajustat del moment jazzístic espanyol.

Tot i que el Jazz se n'eixia dels paràmetres musicals oferts a les emissores de ràdio espanyoles [per la seua poca presència i per les hores d'emissió], cal fer esment d'una ordre del ministeri d'Informació i Turisme [19/XII/1968 i amb efecte a parti de l'1/III/1969] que -davant l'allau de música estrangera programada a les emissores espanyoles- intentà aturar aquella invasió anglosaxona ensems protegia la música cantada en espanyol:

→ El 50 % de la música lleugera radiada ha de ser d'autors espanyols o hispanoamericans.

→ El 75 % de la música lleugera radiada cantada ha de ser-hi en llengua espanyola [pàgina, 461].¹²⁷

¹²⁶ Entrevista Personal: realitzada al seu fill, Julio Balanzà Cano. València/l'Horta, 5/VII/2007.

¹²⁷ Balsebre, Armand [2002]: *Historia de la radio en España - Volumen II [1939-1985]*. Cátedra/Signo e imagen. Madrid.

Programes de ràdio dedicats al Jazz en Espanya [títols, directors/presentadors i emissores] fins desembre del 1981.

<i>Jazz Estudio.</i>	-Daniel Carbonell -Josep Oriol Torrent.	→ <i>Ràdio Barcelona.</i> Assessorament d' Albert Mallofré, Joan de Segarra, Vicente Mensua, Nicolàs Benejam, Pere Colomer, Antoni Colomé i Jesús Jarabo.
<i>Club de Hot de Barcelona.</i>	-Alfredo Papo.	→ <i>Ràdio Barcelona.</i>
<i>Meridiano musical.</i>	-Fidel Bofill.	→ <i>Ràdio Vic.</i>
<i>Síncopa y Ritmo.</i>	-Jesús Jarabo.	→ <i>Ràdio Juventud.</i>
<i>Jazz panorama.</i>	-Agustín Rafael.	→ <i>Ràdio Espanya-Barcelona.</i>
<i>Jazz selección.</i>	-Enrique Vázquez -Xavier Coma.	→ <i>R. N. E.-Barcelona.</i>
<i>Quince minutos con los grandes solistas del Jazz.</i>	-Josep M ^a Fonollosa.	→ <i>Ràdio Miramar-Barcelona.</i>
<i>Melodias y ritmos modernos.</i>	-Juan M ^a Mantilla.	→ <i>Ràdio Nacional.</i>
<i>Música para todos. Canciones en el aire.</i>	-Luís Sanchez [àlies JORGE SEPÚLVEDA].	→ <i>Ràdio Madrid:</i> Amb una orquestra -al mateix estudi- dirigida pel mestre TEJADA.
<i>Jazz porque sí.</i>	-Juan C. Cifuentes.	→ <i>Ràdio Madrid.</i>
<i>Jazz mundial</i>	-Enrique Sancho.	→ <i>Ràdio Peninsular.</i>

<i>Melodias en Jazz.</i>	-Francisco Concepción Cruz.	→ <i>Ràdio Espanya.</i> → <i>Ràdio Tetuán.</i>
<i>Ritmos y Canciones de América.</i>	-Luís Araque. -Eduardo de Prada..	→ <i>Ràdio Espanya.</i> → <i>Ràdio Saragossa.</i>
<i>Los blancos y los negros.</i> [Degà del Jazz a Espanya]. <i>Bateria y contrabajo.</i>	-Plácido Serrano i -Pio Lindegaard [cònsul de Dinamarca a Bilbao].	→ <i>Ràdio Bilbao.</i> Amb el patrocini del Hot Club local. [1959-1960].
<i>Música de Jazz comentada.</i>	-Xavier Añúa. -Luis Abaitua.	→ <i>Ràdio Vitoria.</i>
<i>Antena de ritmos.</i>	-César Milego.	→ <i>FET-22 - Oviedo.</i>
<i>Jazz en la noche [Take Five].</i>	-Emeterio Gándara.	→ <i>La Voz de Cantabria.</i>
<i>Melodía en Jazz.</i>	-Carlos Prada. -Fernando Castillo.	→ <i>EAJ-48 - Vigo.</i>
<i>Club de música joven.</i>	-Gabriel Núñez - Larraz.	→ <i>Ràdio Salamanca.</i>
<i>Melodias en Swing.</i>	-Alfonso Guillén.	→ <i>FET-1 - Valladolid.</i>
<i>Jazz Club.</i>	-Eloy Guerrero.	→ <i>La Voz de Granada.</i>
<i>Hot Jazz.</i>	-José Ant. Menendez.	→ <i>Radio Granada.</i>
<i>Jazz Nocturno.</i>	-Joaquin Vidal.	→ <i>Ràdio Mallorca.</i>

<i>Casino Fin de Semana</i>		→ <i>Ràdio Madrid</i> . Assessorament de Paco Montes, Juan Pruneda, Juan M ^a Mantilla, Narciso Muné, Antonio Navarro, Jean Pierre Bourbon i Enrique Sancho.
<i>Ritmo y Melodia Reyes del Jazz</i>		→ <i>Radio Barcelona</i> -EAJ-1. El mateix equip assessor.
<i>Programes diversos.</i>	-José Bauzà Llorca.	→ <i>Ràdio Alicante</i> . → <i>Ràdio Falange</i> [Alcoi].
<i>Figuras del Jazz. Estrellas del Jazz.</i>	-ANTONIO BALANZÀ.	→ <i>Ràdio Mediterráneo-València</i> .
<i>El Jazz.</i>	-Antonio Vergara.	→ <i>La Voz de València</i> .

- ▶ “[Trad.] ... Anomenar el cognom BALANZÀ a València es el mateix que dir ‘el boig pel Jazz’ ...”.¹²⁸

-Jazz a Televisió Espanyola: Pepe Palau.

Cronologia dels primers programes musicals emesos per Televisió Espanyola:

1956	→ Primera actuació musical a TVE: MONA BELL i Orquestra de ROBERTO INGLEZ. → El pianista JOSÉ CUBILES interpretà temes clàssics.
------	---

¹²⁸ *Ritmo y Melodia* [1949]. ‘Che. Figuras del Jazz. Un popular programa radiofónico’. Febrer.

1958	→ <i>La hora Philips</i> : actuen en directe GILBERT BECAUD, RENATO CAROSONE i AMALIA RODRÍGUES. → <i>La Goleta</i> : actuen SARA MONTIEL i ELDER BARBER. → Programes musicals: <i>Nace una canción</i> i <i>Hacia la fama</i> [apareix el fenomen <i>Play-Back</i> en detriment de la música en directe]. ¹²⁹
1960	→ Gener: EL SENYAL DE TELEVISIÓ ARRIBA A VALÈNCIA.
Anys 1960	→ Fins el 1963 actuen en diversos programes musicals: JOSEPHINE BAKER, XAVIER CUGAT i ORQUESTRA, ALMA COGAN, JACQUES BREL i SACHA DISTEL.
1/I/1965	→ S'inaugura el segon canal de TVE [UHF].

PEPE PALAU [València, 1926 - 2003].

Locutor de ràdio a València i presentador/guionista de TVE [Madrid/Barcelona]. Divulgador del Jazz als primers programes musicals emesos des dels estudis de TVE [1964-65] i a diverses emissores de ràdio a Madrid. Director de programació i director/presentador de la primera emissora de FM a Espanya [RNE, 1956].

Col·laborador d'ANTONIO BALANZÀ en diverses iniciatives radiofòniques a València [*Figuras del Jazz* i *Estrellas del Jazz* - Ràdio Mediterráneo]. Tots dos reviscolaren l'esperit de l'antic *Hot Club* del 1935 mitjançant audicions, actuacions i passades de pel·lícules musicals a la sala de festes *Las Arenas*, a la plaça de la Malva-rosa.

Motius professionals, portaren PALAU a Madrid. Treballà a *Radio Madrid* i RNE. A començament de la seua tasca intentà seguir fent programes musicals dedicats al Jazz, cosa que no sempre li fou possible. En *Radio Madrid* [1958] com a periodista al programa *Cabalgata fin de semana* i com locutor/entrevistador al costat de Jose Luís Pecker. Al 1960 PALAU presenta a *Radio Madrid* el concurs patrocinat per 'Sopa Prisa' ¿*Quién es quién?* [dimarts de 21 a 21,30 hores] i realitza reportatges amb els locutors musicals de la base nord-americana [encapçalats pel sargent Jack Haynes] de Torrejón

¹²⁹ Baguet Herms, Josep Maria [1993]: *Historia de la Televisión en Espanya:1956-1975*.Ed: Feed-Back Ediciones. Barcelona.

de Ardoz [emissora nº 250 de les Air Forces Radio Services and TV -AFDS-] per a la revista *Ondas* ¹³⁰. Al 1962 estrena programa a la mateixa emissora: *La pausa musical* i entrevista [28/II/1962] el cantant canadenc PAUL ANKA famós arreu del món per la seua cançó *Diana*.¹³¹

PEPE PALAU conta que el ministre Manuel Arias Salgado trucà ‘personalment’ a diverses emissores per tal que suspengueren els programes des d’on s’emetia música de Jazz exigint que els discs foren portats davant seu [al despatx del ministeri] per fer-los desaparèixer ell mateix:

- ▶ “[Trad.] ... Es donà el cas que el Jazz fou prohibit a Espanya i que al llarg de vora 10 anys només podíem escoltar-lo a casa nostra aquells privilegiats que teníem un tocadiscs i una discoteca amb discs de Jazz ...”.¹³²

Com que no podia ser difós mitjançant les emissores, els distribuïdors discogràfics nacionals optaren per no dur a les botigues el mateix nombre d’edicions de Jazz que no d’altres gèneres la qual cosa feu que per poder aconseguir un enregistrament que no hi era als establiments especialitzats hom acudira als familiars o coneguts que viatjaven a l’estranger o encomanar-los mitjançant la importació directa, fet que feia apujar força el preu dels discs].

PALAU fou el primer presentador radiofònic que feu servir el terme anglès ‘disc-jockey’ per tal de definir-se ¹³³. Al 1961, treballà a la Cadena SER, especialitzant-se [encara més] en programes musicals: *La historia de un disco* i *Música de última hora*.

Entre 1964 i 1965 crea, dirigeix i presenta un programa setmanal a TVE de Miramar [Barcelona]: *Discorama*, programa de sobretaula dominical. El primer programa va emetre’s per primera vegada el diumenge 16/II/1964 i concloué les seues emissions a setembre del 1965. Realitzat per Jose Carlos Garrido [tal vegada el realitzador espanyol de televisió amb més programes de Jazz treballats] el format del programa ens permeté veure actuacions en directe [tot i que als primers programes aparegueren intèrprets que poc tenien a veure amb el Jazz] de músics de l’alçària de:

¹³⁰ *Ondas* [1959]. 15 de desembre. Nº 169.

¹³¹ Balsebre, Armand [2002]: *Op. Cit.*

¹³² Palau, Pepe [1980]: ‘Jazz, genio y figura’. *Gran Enciclopedia del Jazz, vol. 1*. Pàg. 36. Ed: Sarpe. Madrid.

¹³³ Disc-Jockey [anglicisme]: persona que presenta i programa discos a la ràdio, a la televisió o a una discoteca. ---*Diccionari Pràctic d’Ús del Valencià*. Edicions Bromera. Alzira. 1999.

- WEST MONTGOMERY.
- ERROLL GARNER [a la fotografia il·lustrativa de l'apartat amb el contrabaixista EDDIE CALHOUN i el mateix PALAU en primer plànol].
- MARTIAL SOLAL.
- COLEMAN HAWKINS.
- JEAN-LUC PONTY.
- RENÉ THOMAS.
- WALT DICKERSON.
- LES DOUBLE SIX, etc.

Discorama comptava amb un pressupost setmanal de 30.000 pessetes.

Al gener del 1981, aparegué un article a la *Cartelera Turia* titulat *Jazz Borracho* [dintre del seu apartat 'La Telecosa' i signat per Mario Vallefucó] on l'articulista feia un repàs de diversos programes musicals emesos aleshores per Televisió Espanyola i dels quals sols salvava de la crema el programa de PALAU *Discorama* a més de lamentar força que un país ja democràtic com el nostre no tinguera [a començament dels anys vuitanta] un programa de Jazz a la graella de qualsevol de les dues cadenes estatals de televisió.¹³⁴

De tant en tant es presentaven a TVE actuacions jazzístiques en programes que res tenien a veure amb el Jazz, tal com el quintet del trompetista CHET BAKER qui havia romàs una setmana tocant al Jamboree Club de Jazz de Barcelona [Plaça Real, 17] i que actuà al programa d'actualitat general [que no musical ni tampoc de Jazz] *Amigos del lunes* [desembre del 1963] això sí, presentat pel comentarista de Jazz Javier Coma.

La presència al programa *Amigos del lunes* de TRINI LOPEZ i DIONNE WARWICK [cantants de música lleugera tot i que la segona interpretava temes del compositor BURT BACHARACH, autor d'estàndards diversos] van ser actuacions criticades per nombrosos aficionats al Jazz d'arreu l'Estat atès que conreaven confusió als veritables amants del gènere i per a aquells altres que començaven a ser-hi davant les actuacions oferides al programa i presentades com a Jazz tot i que no ho era de debò.

¹³⁴ Vallefucó, Mario - *Cartelera Túrria* [1981]. 'La Telecosa: Jazz borracho'. Setmana del 5 fins l'11 de febrer. N° 883.

Tot i les crítiques inicials [provinents -sobretot- del presentador radiofònic i crític Paco Montes a la revista *Aria Jazz* ¹³⁵], PALAU superà els entrebancs inicials i aconseguí que els aficionats al Jazz es congregaren tots els diumenges davant el televisor.

Així mateix, PALAU fou el primer a presentar al seu programa de televisió tot aprofitant la seua primera visita a Espanya [febrer del 1966] la cantant ELLA FITZGERALD acompanyada per L'ORQUESTRA de DUKE ELLINGTON.¹³⁶

Com a fet anecdòtic i que ens apropa a la idea que del fet jazzístic [i cultural] es tenia als estaments estatals de radiodifusió cal afegir en aquesta tesi que la majoria de cintes de vídeo on eren enregistrats els programes de Jazz presentats per PEPE PALAU i altres professionals del medi van ser 'recicladés' anys després per tal d'enregistrar els nombrosos partits de futbol jugats els cap de setmana de competició esportiva i poder -d'aqueixa manera- oferir-los als espectadors els dilluns, salvant-se només uns pocs programes -enregistrats d'abans- que contenien actuacions jazzístiques en directe d'allò més memorables.

Discorama pogué emetre's gràcies al canvi ocorregut mesos abans al ministeri d'Informació i Turisme, organisme portaveu d'una vessant de la ideologia oficial una mica més oberta i alleugeridora que no la general del règim franquista.

L'arribada al govern de Manuel Fraga [nou ministre d'Informació i Turisme i a qui el Jazz no li molestava] i de Luís Ezcurra [nou Director General de Televisió Espanyola] així ho refermaren.

Al 1969-70, PALAU dirigí y presentà *Ritmo '70* [1969] al costat de José María Íñigo qui compaginà -al 1969- la presentació al programa amb un altre anomenat *Último Grito* on continuava mantenint la fesomia moderna de l'època [pèl llarg i camises florejadés] en contraposició amb la manera de vestir i d'expressar-se del seu company davant les càmeres -PEPE PALAU- qui palesava cert carés paternalista tot i ser qui -de fet- dirigia el programa. *Ritmo '70* era un espai de sobretaula [14:30/15:00 hores] emès per la Primera Cadena de TVE. En blanc i negre, començà la seua emissió el dilluns 6/X/1969].

El programa fou reestructurat a començaments del 1970, oferint-lo RTVE en emissió setmanal [dissabtes de 15:00 a 15:30 i del 10 de gener fins al 10 d'octubre a la Primera

¹³⁵ *Aria Jazz*: revista que existí a l'igual que la dècada així com [també 10 anys] l'altre referent escrit, la revista *Swing* editada pel Seminari de Jazz de Barcelona i que edità 10 exemplars [entre 1963 i 1966].

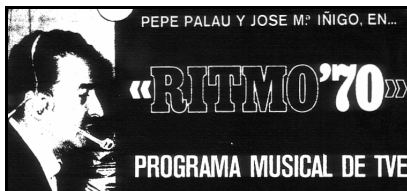
¹³⁶ Pujol Baulenas, Jordi [2005]: *Op. Cit.*

Cadena], tot i que l'horari podia variar depenent de la setmana i dels esdeveniments a la programació general.

Ritmo 70 tenia 2 tipus de format.

Primer format.	→ De dilluns a dijous. Englobava mitja hora d'actuacions musicals.
Segon format.	→ Els divendres. Resum de les actuacions fetes al llarg de la setmana i un aparador on s'exposaven les novetats discogràfiques de música moderna aparegudes a Espanya.

Reportatge al voltant del programa *Ritmo '70* i declaracions de PEPE PALAU.¹³⁷

«Falta una generación para que podamos contar, de verdad, en el mundo de la música ligera»

PEPE PALAU presentant el programa *Discorama* [1964/65]. Segons indica el peu de pàgina, al fons hi són EDDIE CALHOUN/contrabaix i ERROL GARNER/piano. El bateria que els acompanyava era KELLY MARTIN [Pàgina 457]¹³⁸

Pepe Palau presentador de "Discorama". Detrás Erroll Garner al piano y Eddie Calhoun al contrabajo

¹³⁷ Fonts: Ana Nogales, [Servei de Documentació de Radio Televisió Espanyola - Sant Cugat del Vallés/Barcelona].

¹³⁸ Pujol Baulenas, Jordi [2005]: *Op. Cit.*

Altres programes presentats per PEPE PALAU ordenats segons la data d'emissió:¹³⁹

Sèrie <i>Jazz en vivo.</i>	→ Realitzat també per Jose C. Garrido. → Presentador i 'veu en off' [del 21/VIII/1972 fins el 4/VI/1973]. Hi trobem:
-------------------------------	---

- ▶ “[Trad.] ... A l'emissió [TVE; 956SS60; 1972] del 21/VIII/1972 [UHF, 22,00 hores] i també a una altra data [desconeguda als arxius de RTVE] apareix l'actuació del trombonista SLIDE HAMPTON a la *Sala Tivoli* de Benalmàdena [Màlaga] al *Festival Internacional de Jazz de La Costa del Sol* acompanyat per MAL WALDROM/piano; ART TAILOR/bateria i ISLA EKINGER/contrabaix, quasi una hora d'actuació ajuntant ambdós programes.
- ▶ “... Al primer programa apareix el següent seguiment:
→ “[Orig. Castellà]... 02,05: Cabecera del programa / 02,05: ‘Voz en Off’ de PEPE PALAU que nos habla de la trayectoria musical de SLIDE HAMPTON que -a continuació- interpreta varios temas, entre ellos *La noche que nunca llega* / 32,11 Títulos de crédito / 32,20: Fin del programa / Negro...”.
- ▶ “[Trad.] ... A les emissions [TVE; 723SS60 / 723SS60 / 431D530 / 431D530- 2 1973] del 29/I, 19/III, 23/IV i 4/VI del 1973 [UHF/22,00 hores] amb material pertanyent al *Festival Internacional de Jazz de Barcelona* s'oferí l'actuació dels ‘Gegants del Jazz’: DIZZY GILLESPIE/trompeta; THELONIOUS MONK/piano; SONNY STITT/saxòfons; ART BLAKEY/bateria; AL MCKIBBON/contrabaix i KAI WINDING/trombó.
- ▶ “... A les emissions [TVE; 415PX60 / 415PX60-2; 1973] del 8 de gener i el 12 de març del 1973 [UHF, 21,00 hores] s'ofereix l'actuació del CHARLES MINGUS QUINTET al Palau de la Música de Barcelona ...”.
- ▶ A la fulla de seguiment del segon programa apareix escrit el següent comentari:
“[Orig. Castellà]... 34,35: Actuación de CHARLES MINGUS QUINTET que interpretan varias piezas de Jazz sin identificar ...”.

<i>La Clave.</i>	→ El 14/I/1978, PALAU intervingué al programa [moderat pel periodista Jose Luis Balbín] en un debat al voltant de l'anomenat ‘Hit Parade’. S'emeté el llargmetratge <i>King Creole</i> [El rei del barri] interpretat per ELVIS PRESLEY.
<i>Otras cosas.</i>	→ [13/XI/81 - 11/XII/81 - 8/I/82]. → Col·laborador. PALAU parla al voltant del Jazz.

- ▶ “[Trad.] ... A l'emissió [TVE; 606RD60; 1981] del 20 de novembre del 1981 [19'30 de la vesprada], PALAU apareix al minut 17,53 per tal de presentar un vídeo de SARA VAUGHAN en el qual la cantant interpreta el tema *Whatch what happen*. A

¹³⁹ Fonts: Adela Hervás, [Secretariat de Direcció/Servei de Documentació de Radio Televisió Espanyola-Madrid].

l'emissió [TVE; 069RC60; 1981] del 27/XI/1981 [19'30 de la vesprada], apareix al minut 8,19 per presentar un vídeo d'una actuació de l'orquestra de COUNT BASIE.¹⁴⁰

Evolució professional de PEPE PALAU a partir del 1966.

Presentador als primers <i>Festivals de Jazz de Sant Sebastià</i> [des del 1966].
1970/1972, PEPE PALAU dirigí a TVE/Barcelona el concurs <i>Clan Familiar</i> . ¹⁴¹
1972/1973, comentaris al voltant d'actuacions de Jazz en TVE dintre de l'espai <i>Jazz en vivo</i> . Tot seguit, romangué allunyat de la televisió.
President de la Federació Espanyola d'Associacions de Ràdio i Televisió entre 1983 i 1985. ¹⁴²

A TVE es programaren -de vegades amb una freqüència trencadissa- actuacions i reportatges que malgrat no ser Jazz [al seu sentit estricte] animaren la graella televisiva atès que afegien informació musical variada a més d'eixamplar el bagatge musical de l'audiència.

Ressenya del programa de TVE dedicat al jazz *Play-Bach* [parafraçant el terme anglès 'Play Back'] així com del primer aniversari d'emissió de *Voces de color* [Levante, dimarts, 24/VI/1969. Pàg. 20].

<PLAY-BACH>, NUEVO PROGRAMA DE LA SEGUNDA CADENA
 <Voces de color> supera el año de emisión

<p>"Play-Bach" es un famoso trío de jazz que lleva a este difícil estilo interpretativo las obras más importantes de Juan Sebastián Bach. Este fenómeno de incorporación de la música clásica por la música moderna es general en nuestro mundo de hoy. "Play-Bach", conjunto famoso en todo el mundo, se asoma por vez primera a la pequeña pantalla todos los martes y sábados, a las 9'20 de la noche.</p> <p>Las composiciones de Bach son traspuestas al jazz por Jacques Loussier (piano), que jun-</p>	<p>to con Pierre Michelot (bajo) y Christian Garros (batería), componen este magnífico trío muy conocido por el público español y que ahora tendrán oportunidad de ver en plena actuación.</p> <p>"VOCES DE COLORES" SUPERA EL AÑO DE EMISION</p> <p>El pasado día 24 de mayo se cumplió un año del comienzo de la emisión de esta interesante serie de la Segunda Cadena "Voces de color" programa musical de la Televisión norteamericana mantiene su alto nivel de calidad y el mis-</p>
---	--

¹⁴⁰ Fonts: Ana Nogales, [Servei de Documentació de Radio Televisió Espanyola-Catalunya, Sant Cugat del Vallés-Barcelona]. ---N. de l'A.

¹⁴¹ Díaz, Lorenzo[1994]: *La Televisión en España: 1949-1995*. Pròleg d'Eduardo Haro Tecglen. Ed: Alianza Editorial, S.A. Madrid. Pàgs. 444 y 593.

¹⁴² TP. *Teleprograma*. N° 188. Del 10-16/XI/1969 --TP. *Teleprograma*. N° 196. Del 5-11/I/1970 / -- *Antena de radio y televisión* . N° 106. Juliol del 2003. Pàgines 35-36.

Programes musicals [amb alguna relació amb el Jazz] afegits a la graella de TVE cap a la fi dels seixanta i començament dels setanta.

<i>Play-Bach.</i>	→ Actuacions del pianista JACQUES LOUSSIER ¹⁴³ acompanyat per PIERRE MICHELOT [contrabaix] i CHRISTIAN GARROS [bateria].
<i>Voces de color.</i>	→ Congregava els intèrprets més importants de la ‘música negra’ dels Estats Units, però on el Jazz es barrejava [i es diluïa] entre altres estils.
<i>Programa especial dedicat a DUKE ELLINGTON.</i>	→ 19/II/1974. Primera cadena. → Emès sense venir a tomb i dintre d’un horari insospitat. Quan al cap de quatre mesos ELLINGTON morí [24/V/1974], cap de les dues cadenes emetéemissió especial alguna dedicada al músic.
<i>Historia de la Música Popular.</i>	→ 18/II/1978, UHF. → Producció alemanya de 17 capítols. Entrevistes i actuacions d’artistes diversos: THE ROLLING STONES; THE BEATLES; JAMES BROWN; THE PLATTERS; THE SUPREMES i -dintre de la vessant jazzística- de CHARLIE PARKER i CHICK COREA. ¹⁴⁴

A la ressenya periodística del programa s’avança una part de l’entrevista realitzada pels periodistes alemanys al compositor i director d’orquestra LEONARD BERNSTEIN al capítol ‘*Historia de la Música Popular: el Blues*’ i on el músic nord-americà defineix el Jazz i la importància del Blues i altres estils al naixement del gènere:

- ▶ “[Trad.] ... Jazz és una paraula molt gran. Cobreix gran quantitat de sons, des del Blues més antics fins l’orquestra de Dixieland, orquestres de Xarleston, orquestres de Swing, Boogie-Woogie, el boig Bop i el gelat Cool, el Mambo i molt més ...”.
LEONARD BERNSTEIN.

¹⁴³ **Jacques Loussier** [Angers/França, 26/X/1934]. Piano al Conservatoire de Paris [Yves Nat]. Acompanyà el cantant Charles Aznavour. Començà a improvisar seguint parèmetres jazzístics sobre peces de compositors barrocs. Al 1959, formà Play Bach Trio amb Christian Garros/bateria i Pierre Michelot/contrabaix. Vengué 6 milions de discs i rebé diversos premis. Al 1980 s’instal·la a Miraval [sud de França] on es dedicà a la investigació musical. Al 1985 tornà a les actuacions en directe. A destacar els discs: *Play Bach Bach* [1-6]; *Bach to Bach*/1987 i *Impressions of Chopin's Nocturnes*/2004.

¹⁴⁴ *Las Provincias* [1978]. Dimecres, 18 de gener. Pàg, 30.

→ Aquesta fou la política musical seguida a les emissions de TVE durant molts anys en els quals el Jazz [tret de programes puntuals] fou presentat dintre d'horaris de matinada o postergat al racó més insospitat de les graelles pel que feia a les programacions de les emissores.

-Publicacions especialitzades.

Tret de les cartelleres *Túria* i *¿Qué y Donde?* i d'alguna ressenya periodística local, la informació jazzística a València calia trobar-la mitjançant revistes especialitzades [de fet eren poques i difícils de trobar] o a altres -genèriques d'estils diversos, fins i tot dedicades a la música clàssica- on el Jazz tinguera el seu racó expositiu.

Des dels anys trenta, les publicacions més destacades a Espanya amb temàtica jazzística han estat les següents:

<i>Mundo Musical.</i>	→ De 1925 fins 1936. Òrgan del Sindicat de Músics de Catalunya. Barcelona. Mensual.
<i>Música Viva.</i>	→ De 1934 a 1935. Vinculada al Hot Club de Barcelona. Mensual.
<i>Jazz Magazine.</i>	→ De 1935 a 1936. Òrgan oficial del Hot Club de Barcelona. Mensual.
<i>Ritmo y Melodía.</i>	→ De 1943 a 1952. Editada conjuntament pels <i>Hot Club</i> de Madrid i de Barcelona. Mensual [irregular].
<i>Club del Ritmo.</i>	→ De 1946 a 1962. Butlletí del Jazz Club de Granollers. Mensual.
<i>Jazz Crisis.</i>	→ De 1949 a 1950. Butlletí del Hot Club de Madrid.

<i>Aria Jazz.</i>	→ De 1956 a 1969. Vinculada al <i>Club Whisky & Jazz</i> de Madrid. Mensual [irregular]. Arribà a publicar-se sota el nom ' <i>Aria Jazz y Concierto</i> '.
<i>Swing.</i>	→ De 1963 a 1966. Full informatiu dels <i>Seminari de Jazz de Barcelona</i> [irregular].
<i>Locomotora Negra [La]</i>	→ De 1964 a 1970. Barcelona. Bimensual [irregular].
<i>Diverama.</i>	→ Començament dels anys setanta. De curta estada.
<i>Jazz Revista.</i>	→ 1980. Sols 2 números. Barcelona..
<i>Quartica Jazz.</i>	→ Abril/1981. Barcelona. Mensual. Tot i no estar editada a València, sovint feu esment d'actuacions presentades a <i>Perdido Club de Jazz</i> i altres indrets així com de l'ambient jazzístic a la ciutat.

Pel que fa a venda i edició monogràfica mitjançant fascicles cal assenyalar que els primers arribaren a Espanya cap a la meitat de la dècada dels seixanta. Per tal de fer divulgació jazzística s'aprofità una de les nombroses col·leccions musicals que llavors aparegueren al mercat tot i que la majoria d'elles no passava de l'Impressionisme com a corrent de la música clàssica.

1966: Volum V - nº 16 de la *Colección de música - Codex* dedicat a LOUIS ARMSTRONG.

L'afegiment del Jazz a la col·lecció -tot i que de manera tardana- serví per a que nombrosos melòmans i de nous oients conegueren el món jazzístic, aprofitant també que no sols es distribuïa amb suport de paper sinó que cada fascicle hi era acompanyat amb el seu disc corresponent. A l'octubre del 1965 aparegué a Espanya la primera col·lecció d'Història de la Música on el Jazz hi era inclòs com a gènere i/o estil determinant per conèixer el món musical de tots els temps:

→ *Historia de la Música - Codex* [con disco].
'De los orígenes al Jazz'. Editorial Codex S.A.

A la publicitat que acompanyava l'anunci de la seua venda es podia llegir també:

- ▶ “[Trad.] ... De la música dodecafònica al Jazz i al folklore; del ballet popular a la ‘música lleugera’ ...”.¹⁴⁵

Fou la primera vegada que una col·lecció completava el cicle musical gairebé des dels seus inicis. Presentada en 128 fascicles a color, 169 discs de 33 r.p.m., i 7 volums complets, el preu setmanal pel paquet on eren un fascicle i un disc era de 75 pessetes, preu encara oneros per a la molts músics i aficionats de la València del 1965.

La indústria musical d'arreu del món es va veure salpicada [entre altres entrebancs] per la crisi petroliera mundial [1973] i pel preu vertiginós que en poques setmanes arribà a tenir qualsevol derivat del petroli, entre ells el vinil per fer la pasta dels discs.

El Jazz patí les conseqüències i quedà relegat a segon terme davant els gustos dels compradors de discs doncs els guanys ingressats per les multinacionals discogràfiques provinents de les formacions jazzístiques que hi eren als seus catàlegs res tenien a veure amb altres generes molt més profitosos per als seus interessos, tal com el Rock.

Malgrat la tasca desenvolupada per publicacions diverses [tal com *Cartelera Túrria*] el nombre de revistes dedicades al Rock augmentà considerablement en detriment d'aquelles altres que tenien el Jazz com a referent editorial, gènere del qual pocs mitjans de comunicació feien esment ni tan sols a nivell anecdòtic o -si de cas- només amb carés luctuosos [mort d'alguna icona jazzística]. Als seus idearis, les revistes musicals espanyoles reflectien els mateixos principis apareguts a les revistes angleses i nord-

¹⁴⁵ *Las Provincias* [1965]. Divendres, 15 d'octubre. Pàg, 27.

americanes amb més antiguitat dedicades al món del Rock, tal com *Melody Maker*, *Best* i *Black Music*, de fet les publicacions nacionals eren [a la seua la majoria] una imitació o -fins i tot- una sucursal encobrida d'aquelles i on el Jazz gairebé no hi tenia cabuda o era relegat a apartats de poc espai tipogràfic¹⁴⁶. Cal destacar: *Disco Exprés*; *Popular-1*; *Top Magazine*; *Extra* i *Vibraciones*.

A la fi de la dècada i davant un sorprenent interès pel Jazz d'una part de la població a la nostra ciutat [tal vegada aquella més inquieta culturalment] apareixen als quioscs i a les llibreries noves col·leccions que intenten donar a conèixer el gènere a tothom. Així, a la tardor del 1980 isqué al mercat la *Enciclopedia del Jazz - Sarpe*, primera enciclopèdia monogràfica on el Jazz era tractat tal qual el Classicisme, el Barroc o qualsevol altre moviment a destacar al llarg de la història de la música. Es tractava d'una adaptació de la col·lecció italiana *Grande Esciclopedia del Jazz* publicada per l'editorial Armando Curcio [Roma]. L'edició espanyola comptava amb una introducció de Concha Albert Puche i -sobretot- d'altra amb prou més entitat i consistència jazzístiques a càrrec de PEPE PALAU.

De quan la seua eixida al mercat editorial cal destacar la crítica feta a la *Cartelera Túria* per Antonio Vergara:

- ▶ “[Trad.] ... Hi ha bastant precisió i coneixement als textos informatius i crítics traduïts de l'italià ...”.
- ▶ “ ... Els discs inclosos a l'obra són -a la seua majoria- inèdits i pequen de no tenir cap pla cronològic i estilístic per la qual cosa a un mateix microsollc poden escoltar-se músics fins i tot contradictoris o pertanyents a escoles diverses ...”.¹⁴⁷

El dissabte 11/IV/1981 tingué lloc a la llibreria i botiga de discs *Tamburello* [carrer Borrull, 3] la presentació -per primera vegada a València- d'una revista monogràfica dedicada al món jazzístic: *Jazz*, editada a Barcelona però on hi apareixen cròniques provinents de Madrid, Barcelona i també [per la qual cosa n'era d'important] de València. Amb un total de seixanta-quatre pàgines fou presentada pel seu director [Joan Giner] i l'editor [Miquel Jurado]. El crític Antonio Vergara [de *Cartelera Túria* i *Las Provincias*] també apareixia com a col·laborador. La revista -tal i com es reflexa a la ressenya

¹⁴⁶ Navarro, Luis Felipe - *Cartelera Túria* [1975]. ‘El Rock en sus publicaciones’. Setmana del 23/29 de juny. Nº 596.

¹⁴⁷ Vergara, Antonio - *Cartelera Túria* [1980]. ‘Jazz y fascículos’. Setmana del 17 al 23 de novembre. Nº 876.

publicada- venia a cobrir el buit que aquest tipus de publicacions tenien al món informatiu local.

Ressenya editorial de la presentació a València de la revista *Jazz*.¹⁴⁸

**Presentación
de la revista
«JAZZ»**

¹⁴⁸ *Levante* [1981]. 'Presentación de la revista *Jazz*'. Diumenge, 12 d'abril. Pàg, 46.

II.2 VALÈNCIA: CONTEXT SOCIAL I MUSICAL.

-II.2.1 Context social.

-La ciutat al s.XX: aspectes sociopolítics.

Evolució econòmica i demogràfica a la ciutat de València des de començament del segle XX fins el 1930.

Començament del segle XX:	→ Predomini de la petita empresa.	
	→ Exposició Regional del 1909 [mostrà avenços en agricultura i indústria].	
	→ Canvi a la fesomia de la ciutat. [Eixample, Estació del Nord i mercats Central i de Colom].	
	1900	→ 224.839 habitants.
	1910	→ 233.348 habitants.
	1920	→ 251.258 habitants.
	1930	→ 320.195 habitants.
	1940	→ 450.756 habitants.
	1950	→ 509.075 habts.
1960	→ 505.066 habts. ¹⁴⁹	
1970	→ 653.690 habts.	

Malgrat el seu nombre d'habitants [significativament inferior als de Madrid o Barcelona] els diversos espectacle oferts a la ciutat de València sempre comptaven amb nombrosos espectadors atès que els pobles del voltant eixamplaven força la vida social dels seus carrers. De fet, la seua població semblava duplicar-se, sobretot els caps de setmana.

¹⁴⁹ Tot i haver-hi començat el procés migratori vers València procedent d'Aragó, Andalusia i Extremadura, les malalties i les diverses riuades minvaren la població a la fi dels anys cinquanta. --- N. de l'A.

Al 1942, Jose Mª Salaverría escrivia a la *Guia Blanco y Azul - Guia de València* [Ed: Miguel Juan] al voltant de la rodalia de la ciutat:

- ▶ “[Trad.] ... El pla que envolta València és un dels indrets més densos en població del món. Per tal de trobar un fet semblant caldria anar a l’angost vall conreat del Nilo a diverses regions del Ganges o de la Xina ... ”.¹⁵⁰

Entre els esdeveniments polítics a recalcar al primer terç de segle hi són els següents:

<p>→ Instauració de la dictadura de Primo de Rivera ¹⁵¹ [1923].</p> <p>→ El moviment obrer consolidà la seua organització sindical.</p> <p>→ Els sectors conservadors s'aglutinaven entorn la <i>Derecha Regional Valenciana</i>.</p>	<p>→ <i>Aconseguí aturar durant un temps la conflictivitat social, però no apagà la creixent radicalització política.</i></p>
<p>→ II República Espanyola [1931-1939].</p>	<p>→ <i>Obrí vies democràtiques de participació i incrementà la politització dels ciutadans, amb l'ascens del front conservador al poder [1933].</i></p>
<p>→ Eleccions del 1936 guanyades pel <i>Front Popular</i>.</p>	<p>→ <i>Promogué el fervor de les classes menys afavorides i d'una part de la burgesia més progressista.</i></p>
<p>→ Colp d'estat dels militars feixistes 21 18/VII/1936.</p>	<p>→ <i>Durant els primers mesos, la Contesa no triomfà a València on va haver-hi un ambient revolucionari, gradualment neutralitzat des del govern.</i></p>

¹⁵⁰ José María Salaverría Ipenza [Vinaròs/Castelló, 8 de maig del 1873 - Sant Sebastià, 28 de març del 1940]. Escriptor i assagista.

¹⁵¹ Miguel Primo de Rivera Orbaneja [Jerez de la Frontera/Cadix, 8/I/1870 - París, 16/III/1930]. Militar que exercí una dictadura a Espanya des del 1923 fins al 1930.

→ València, capital de la II República Espanyola [novembre del 1937].
 → Conclosa la guerra, València patí de manera greu les ires de la postguerra.

→ Ciutat bombardejada per aire i per mar [construcció de més de 200 refugis].
 → La ciutat es mantingué al costat del govern legítim fins la cloenda [29/III/1939].

Imatges del carrer de Russafa als anys trenta. Centre artístic i social de la ciutat al llarg de molts anys.¹⁵²

El carrer de Russafa (llavors oficialment dit de Pi i Margall), amb nombrosos teatres i cafés i moltes botigues, havia esdevingut l'any 1930 la via urbana més animada i alegre. Observeu a la dreta en segon terme, el Teatre Liric, curiós edifici modernista construït al solar de l'enderrocat convent de Santa Clara, i assolat al seu torn el 1950

El període que abastà de 1939 a 1953 configura una etapa marcada per les conseqüències que a la societat espanyola i valenciana generà la guerra civil [1936-1939] i -de manera especial- als anys que seguiren la caiguda per les armes de la II República els quals vingueren acompanyats d'una repressió cívica i militar d'allò més contundent en contra dels vençuts.

Fases d'establiment del règim i de la repressió franquista a la ciutat de València:

→ Ocupació franquista i instauració del règim al País Valencià.

¹⁵² Mas Ivars, Miguel [1980]. *Nuestra historia*. Mars-Ivars Editores S.L.

→ Esperances frustrades: - <i>Epíleg del port d'Alacant i exili.</i>	
→ Autarquia i condicions de vida dolentes: - <i>Problemes alimentaris.</i>	
→ Primers fronts opositors.	
→ Legislació repressiva.	
→ Consells de guerra: execucions judicials.	
→ Tribunal de Responsabilitats Polítiques. - <i>Depuracions laborals.</i>	
→ Repressió cultural i decadència científica i sanitària.	
→ Depuració ideològica.	
→ Empresonament a camps de concentració i presons de centenars d'homes i dones.	
→ Consells de guerra que portaren davant un escamot d'execució milers de valencians. ¹⁵³	
→ Racionament de productes bàsics.	
→ Carències alimentàries.	
→ Malalties.	
→ Males condicions higièniques i sanitàries. ¹⁵⁴	

Aquell status condicionà que als anys quaranta es produïra un deteriorament de la salut de la població [brots epidèmics i indicadors epidemiològics catastròfics] a més d'incrementar-se la mortalitat a tots els sectors de la població, però -de manera especial- entre les capes més humils.¹⁵⁵

¹⁵³ Abad, V. [1987]. *València. Marzo de 1939*. Ajuntament de València. València.

¹⁵⁴ Barona, J.L. [2006]. La salud de la población según los informes internacionales [1936-1940]. Congreso Internacional de la Guerra Civil Espanyola. Madrid.

¹⁵⁵ Sanz Campos, I., i Gómez Roda, J. A. [1999]. *El franquismo en Valencia. Formas de vida y actitudes sociales en la posguerra*. Ed. Episteme. València.

-Paraula ‘Jazz’ als papers: Carles Salvador, 1928.

A l'agost del 1928 i al N° 11/Volum I de la revista *Taula de les Lletres Valencianes*, Carles Salvador publicà l'article *El Jazz, el maquinisme i la poesia pura* [pàgines 9 i 10], escrit que cal considerar com la primera aportació literària a les nostres terres que introduïa el ‘Jazz’ com a fenomen cultural i tanmateix com a gènere musical lluny de ser considerat només com una moda passatgera on balls, vestits i positures diverses es barrejaven creant un conjunt allunyat de la novetat musical, del síncope emergent que transvasava la mesura melòdica clàssica i que ens arribava de més enllà l'Oceà Atlàntic.

Cal significar que la importància literària d'aquest fet puntual res afegia al món musical local, doncs ‘tocar Jazz’ a Espanya consistí -durant molts anys- en afegir una bateria a qualsevol orquestrina per així recolzar ritmes de Fox Trot o de Xarleston que hi eren al repertori creant l'ambient adient per a que els instrumentistes feren passes de ball a l'escenari seguint els ritmes ‘bojos’ executats pel ‘drummer’ [bateria].

La ciutat de València s'endinsava -a poc a poc- dintre de la modernitat nouvinguda a les primeres dècades del segle XX:

- ▶ “[Trad.] ... El Teatre Líric acabava d'obrir les seues portes. Dintre -sota la bateria de llums- el tenor deia la seua romança que commovia el públic -molt diferent- de burgesos i menestralencs, ... Públic de SERRANO i de VIVES, de LUNA i d'ALONSO ... La sarsuela apurava les seues possibilitats abans de morir desplaçada per la comèdia musical, per la revista. El ‘género chico’ -que havia somniat esdevenir òpera- es feu més menut encara. Arribà el cinema sonor. Esclatà el JAZZ. Intervingué la ràdio. SERRANO -en un darrer esforç- estrenà *La Dolorosa*, epíleg emfàtic d'un cicle que es tancava ...”.¹⁵⁶

Taula de Lletres Valencianes [apareguda a l'octubre del 1927] fou un intent -quasi desesperat- per ‘valencianitzar’ la societat malgrat l'índex d'analfabetisme existent pertot arreu ¹⁵⁷. La revista fou l'únic mitjà existent a casa nostra on es reflectiren els moviments artístics internacionals més moderns.

¹⁵⁶ Ombuena, José [1971]. *Valencia, ciudad abierta*. Edicions Prometeo S.L., València.

¹⁵⁷ Cal aclarir que només en castellà, atès que el valencià escrit gairebé era testimonial i només en cercles escollits a més de cultes. Els esforços de la Dictadura de Primo de Rivera per escolaritzar la població infantil topava de front amb les necessitats peremptòries que les famílies arrossegaven. ---N. de l'A.

Passada la I Guerra Mundial, les formes de vida evolucionaren vertiginosament manifestant contradiccions i paradoxes a la societat mundial, fenomen que traslladat al camp de les Arts feu que els canvis es produïren amb gran rapidesa. En pocs anys, els moviments artístics d'avantguarda expressaren la necessitat de trencament amb les idees conservadores establertes al noucentisme per les classes dominants.

Poetes avantguardistes valencians fidels a les idees de canvi que proposava *Taula de les Lletres Valencianes* foren:

Navarro Borràs	[1891/1943]
Carles Salvador	[1893-1955]
Lluís Guarner	[1902-1986]
Almela Vives	[1903-1967]
Bernat Artola	[1904-1959]

La revista *Taula...*, i l'editorial *l'Estel* [dirigida per Adolf Pizcueta] divulgaren la doctrina gramatical de Pompeu i Fabra normalitzant la llengua literària moderna dels escriptors valencians. A l'article *El Jazz, el maquinisme i la poesia pura*, Carles Salvador fa esment als alts i baixos de la civilització pel que fa a les manifestacions de la sensibilitat:

- ▶ “... El científisme, la laboració ¹⁵⁸ de la ciència, se exterioritza pel mecanisme progressiu. Les troballes fetes al ‘folk-lore’ han estat de felicitat aportació, però la troballa del JAZZ, per tant com rima amb l’harmonia del maquinisme, ha estat universalment acceptat i enclòs en les fórmules de la civilització ...”.
- ▶ “... Entre els extremismes JAZZ-Mecanisme, que tanca en circumferència el còrcul de l’època, creix la poesia pura, interpretada en volum i encara amb una quarta de relativitat subjectiva valorada des de les modernes eclosions del snobisme - mecenatge col·lectiu- al subconscient fugisser de l’estudi freudià ...”.

¹⁵⁸ L’evolució de la gramàtica valenciana després de *Les Normes de Castelló* [21/XII/1932] queda reflectida en aquest escrit atès que fou redactat abans de la nova normativa. La seua escriptura [atenint-nos a les ‘Normes del 32’] seria la següent: ‘La laboració’ [*l’elaboració*]; ‘Per el’ [*Pe*l]; ‘Folk-lore’ [*Folklore*]; ‘Per tant’ [*Es per això que*]; ‘Acceptat’ [*Acceptada*]; ‘Enclòs’ [*Inclòs*]; ‘Còrcul’ [*Cercle*]; ‘L’època’ [*L’època*]; ‘Del snobisme’ [*De l’esnobisme*]. *Les Normes Ortogràfiques de Castelló* [*Normes de Castelló* o *Normes del 32*] són regles ortogràfiques elementals que segueixen aquelles altres de Pompeu i Fabra però adaptades al valencià. ---N. de l’A.

- ▶ “... Desitgem, per tant, els respecte als clàssics i el respecte a l’art d’avançada i la comprensió del JAZZ i del maquinisme d’acotament de la poesia pura que puja en cilindre cap al cel de totes les sensibilitats. Però d’aquest cilindre literari en parlarem en altres notes ...” [Pàgines 9 i 10].¹⁵⁹

També a la *Taula ...*, Carles Salvador publicà el *Manifest Groc* [1928] de Salvador Dalí, Sebastià Gasch i Lluís Montanyà on la paraula ‘Jazz’ apareix tot donant nom a la música popular d’aleshores:

- ▶ “... PER CONTRA nous fets d'intensa alegria i jovialitat reclamen l'atenció dels joves d'avui.
 HI HA el cinema.
 HI HA l'estadi, la boxa, el rugby, el tennis i els mil esports.
 HI HA la música popular d'avui: el JAZZ i la dansa actual.
 HI HA el saló de l'automòbil i de l'aeronàutica.
 HI HA els jocs i les platges.
 HI HA els concursos de bellesa a l'aire lliure.
 HI HA la desfilada de maniquins.
 HI HA el nu sota l'electricitat en el music-hall.
 HI HA la música moderna ... ”.

Pel que fa a la vessant musical [que no jazzística], la separació entre ‘art lleuger de consum i distracció’ [tal com les sarsueles de SERRANO, LLEÓ, PENELLA, VERT, etc.] i ‘art seriós’ produí una pressa de consciència regionalista que permeté fer un trànsit mesurat des de les composicions ‘valencianes’ inspirades en motius populars [de GINER, SOSA i PEYDRÓ] vers altres de carés i tècnica impressionista [en la línia de DEBUSSY, RAVEL o FAURÉ] però ensems sense deixar de ser-ho, així les obres posteriors de LÓPEZ CHAVARRI; GOMÀ; RODRIGO; RANCH; MORENO GANS, etc.

Revistes especialitzades a València n’eren: ¹⁶⁰

<i>Taula de Lletres Valencianes.</i> [1927 a 1930]	→ Reflectí moviments artístics internacionals d’avantguarda.
<i>Acció Valenciana.</i>	→ 1930/1931.

¹⁵⁹ Carles Salvador [1928]. *Taula de lletres valencianes*. Volum I. N° 11. Agost. Preu: 25 cèntims.

¹⁶⁰ Sanchis Guarner, Manuel [1983]. *La ciutat de València: Síntesi d’Història i de Geografia Urbana*. Ajuntament de València. Quarta edició. València.

<i>Avant.</i>	→ 1930/1931.
<i>El camí.</i>	→ 1932/1934.
<i>La República de las Lletres.</i>	→ 1935/1936.
Altres publicacions van ser:	→ <i>Timó</i> → <i>Nova Cultura</i> → <i>Proa</i> → <i>L'Estel.</i>

A la dècada dels quaranta hi eren a València les següents publicacions:

<i>Las Provincias.</i>	→ Tenia com a crític musicals EDUARDO LÓPEZ-CHAVARRI MARCO. ¹⁶¹
<i>Levante.</i>	→ Abans: <i>El Mercantil Valenciano</i> i <i>Avance</i> . Crític musical: ENRIQUE GONZÁLEZ GOMÀ. ¹⁶²
<i>Jornada.</i>	→ Diari de la vesprada. Encarregat de les ressenyes d'espectacles era: Jose Mengual Castellano.
<i>Pensat i Fet.</i>	→ Revista fallera.
<i>Ribalta.</i>	→ Dedicada a temes d'Art.
<i>Valencia Atracción.</i>	→ Orgue de la <i>Sociedad Valenciana de Fomento del Turismo.</i>
<i>Deportes.</i>	
<i>La Hoja del Lunes.</i>	→ Diari creat per al descans dominical dels treballadors d'arts gràfiques.

¹⁶¹ **Eduardo López-Chavarri Marco:** Músic, crític musical, director d'orquestra i professor del Conservatori de València. Pare del també crític i professor Eduardo López-Chavarri Andújar [mort al 1998] qui substituï el seu pare als anys seixanta.

¹⁶² **Enrique González Gomà:** Professor del Conservatori de València. Als anys seixanta fou substituït en la crítica de discos per la compositora Matilde Salvador i –més endavant– pels músics i professors Salvador Seguí i Eduardo Montesinos [pertanyent al 'Third Stream' valencià].

-Referència nominal: 'València' al London Palladium de Londres al costat de Louis Armstrong

Al 1932 [dies 18,19 i 20 de juliol] el teatre londinenc *London Palladium* oferia [per primera vegada al Regne Unit [també a Europa] i sota l'auspici del músic/productor artístic JACK HYLTON ¹⁶³ l'actuació del trompetista nord-americà LOUIS ARMSTRONG ¹⁶⁴ i la seua 'nova banda'.

Al cartell del programa apareix -barrejada entre un munt d'artistes diversos pertanyents al 'music-hall' anglès- la única 'referència nominal' vers el nom 'València': un desconegut però significatiu VALENCIA TRIO.¹⁶⁵

LOUIS ARMSTRONG al *London Palladium* de Londres [debut el dilluns 18/VII/1932].
El nom 'VALENCIA TRIO' hi és a la part inferior/dreta.

¹⁶³ **Jack Hylton** [John Greenhalgh Hilton, Great Lever/Bolton, 2/VII/1892 - Londres, 29/1/1965]. Pianista i director. Creà la Jack Hylton & Orchestra [1921] i al 1923 feu els primers enregistraments amb èxit imitant el so de l'orquestra de Paul Whiteman. Al 1929 la banda fa 700 actuacions [tres d'elles a Madrid i Barcelona -Exposició Universal-], viatjà 63.000 milles i els seus discs es vengueren al Regne Unit un a cada 7 minuts. Col·laborà amb Igor Stravinsky [*Mavra*, 1931]. Al 1932/33 feu possible que músics americans actuaren al Regne Unit [Louis Armstrong -London Palladium- i Duke Ellington]. Entrà al món de la televisió [ITV/1955], ofici que no abandonaria fins la seua mort.

¹⁶⁴ **Louis 'Daniel' Armstrong** [Nova Orleans -entre els carrers 'Gravier' i 'Perdido'- 4/VIII/1900? -1898 ó 1901?- Corona/Nova York, 6/VII/1971]. Percy Mathison Brooks [director de la revista *Melody Maker*] fou el primer a anomenar-lo 'Satchmo', tot i que al Regne Unit ja s'havien publicat anuncis on s'anomenava 'Satch-Mo' el model de trompeta -Selmer- que Armstrong feia servir, fent un joc de paraules amb les dites pel músic quan li preguntaven pel seu so i per la trompeta [... Speak to 'Em Satchel-Mouth...']. L'acollida fou entusiasta per part dels músics anglesos, no així pel públic -desconcertat- doncs arribaren a escriure's-lo [hi ha enregistraments de les actuacions en segells discogràfics europeus del 1932]. Els músics de l'Orquestra de Jack Hylton n'eren amagats als bastidors de l'escenari. Conclòs el concert, baixaren en comanda fins el camerino per tal d'examinar la trompeta i l'emboadura d'Armstrong. ---N. de l'A.

¹⁶⁵ Driggs, Frank, & Lewine, Harris [1982]. *Op. Cit.*

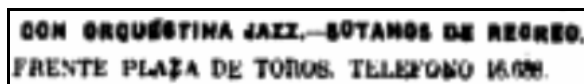
De la formació anomenada VALENCIA TRIO, hem esbrinat el següent:

- Eren originaris de la ciutat de Bradford [al centre d'Anglaterra].
- Solien acompanyar un cantant anomenat CHARLIE, doncs s'anunciaven també com a CHARLIE AND THE VALENCIA TRIO CONTINENTAL ACT.
- Actuaven sovint als entreactes cinematogràfics de *Elite Cinema* [a Toller Lane, al mateix Bradford], local inaugurat l'1 d'agost del 1913 i amb un pati de butaques amb capacitat per a set-centes persones que podien gaudir de sessions de cinema així com de números de vodevil als entreactes. També comptava amb la seua plantilla de músics acompanyants: THE ELITE ORCHESTRA. Al 1924 deixà de projectar degut a unes obres d'eixamplament del pati de butaques que permeteren augmentar el nombre d'espectadors fins 1200 persones. *Elite Cinema* romangué tancat de 1939 al 1945 mentrestant es desenvolupava la II Guerra Mundial.
- El nom VALENCIA TRIO haguera esdevingut com a homenatge al pasdoble *Valencia* del mestre JOSÉ PADILLA [aleshores -1932- una de les melodies més conegudes per tothom arreu del món] .
- Eren artistes pertanyents al 'Music-Hall' anglès, és a dir: estem parlant de músics, cantants, còmics, malabaristes, saltimbanquis, pallassos, ventrílocs, faquirs, etc, trets tots ells característics del perfil artístic de la majoria de grups pertanyents a la faràndula anglesa del primer terç del segle XX.
- Que malgrat haver fet consultes directes amb la Universitat de Lancaster [senyoretas Liz Fawcett i Helen Clish-Fawcett del Departament de Documentació Artística, tal vegada el més complet a nivell documental pel que fa a artistes i intèrprets del Music-Hall anglès], altre tipus de consultes [ara directes, adès indirectes] mitjançant terceres persones residents al Regne Unit a més indagacions diverses davant estaments no oficials i -fins i tot- del mateix arxiu del teatre *London Palladium* de Londres, ha

impossible conèixer el nom dels components del trio abans esmentat i les seues circumstàncies artístiques, tot i ser una dada irrellevant per al veritable desenvolupament investigador de la present tesi.

Tot just un dia després de la presentació d'ARMSTRONG a Europa, s'inaugurava a València el saló 'Cyti-Bar' [correctament escrit en anglès cal suposar-hi: 'CITY-Bar'], situat al carrer de Xàtiva xamfrà al carrer Ribera [a hores d'ara, Convent de Santa Clara] on -al pis de dalt- hi era una sala de ball amb orquestra [anunciada als diaris com a 'Orquestina de Jazz']. El 'Cyti-Bar' fou inaugurat -a les 6 de la vesprada- del dimarts 19 de juliol del 1932.

Anunci de la inauguració del *Cyti-Bar* on s'afegeix l'actuació d'una orquestrina de Jazz [El Mercantil Valenciano. Dimarts, 19/VII/1932. Núm. 22.350. Primera pàgina].

Al mateix diari s'anunciava [al capvespre i per la nit] altre esdeveniment artístics a la ciutat:

València: 19/VII/1932.	→ Espectacle a 'Benefici de la Colònia d'Estiu' del <i>Cine La Senyera</i> .
---------------------------	---

La gira europea de LOUIS ARMSTRONG abastava 3 mesos de durada.

Fins l'arribada a Europa del trompetista poques havien estat les actuacions de 'jazzmen' nord-americans davant el públic del vell continent: THE ORIGINAL DIXIELAND JAZZ BAND i THE SOUTHERN SYNCOPATED ORCHESTRA, ambdues al 1919. SYDNEY BECHET passà la majoria dels anys vint recorrent el vell continent amb diverses bandes, però

ARMSTRONG fou el primer artista de Jazz en aparèixer tal com una estrella individual, no com a membre [o líder] d'una banda.

LOUIS ARMSTRONG no portà al Regne Unit els seus músics americans al complet i feu les primeres actuacions a l'illa amb músics negres procedents de diversos països [inclosos alguns de nord-americans]¹⁶⁶. A la resta d'actuacions oferides a altres ciutats del Regne Unit ja incloïa els millors músics anglesos de Jazz [músics blancs].

El crític de la revista musical anglesa *Melody Maker* [sota signatura de 'Mike'] escrigué al voltant d'aquests concerts:

- ▶ “[Trad.]... Açò ha estat un esdeveniment que no tornarem a veure en molts anys, així doncs- quan vosté [LOUIS ARMSTRONG] conte històries als seus nets parle'ls dels bons dies del *Palladium* al 1932 ...”.¹⁶⁷

ARMSTRONG no tornaria a tocar al Regne Unit fins passats vora 24 anys d'absència. La nova trobada fou a l'*Empress Hall* de Londres al maig del 1956.

London Palladium, 18-19/VII/1932: LOUIS ARMSTRONG envoltat per JACK HYLTON i membres de la seua orquestra i foto d'ARMSTRONG al 1931 [un any abans].

LOUIS ARMSTRONG [acompanyat pels seus ALL STARS] faria la seua primera actuació a Espanya el 23/XII/1955 a la sala/cinema *Windsor Palace* de Barcelona, de fet feu tres concerts el mateix dia i a teatre ple. ARMSTRONG havia d'oferir 2 concerts al *Windsor* [dia 22] i sols un [el 23], però l'avió que el portava a Barcelona no pogué enlairar-se de l'aeroport de Milà degut a la boira. 'Satchmo' i els ALL STARS arribaren al Prat de

¹⁶⁶ Kirchner, Bill [2000]. *The Oxford Companion to Jazz*. Oxford University Press Inc.

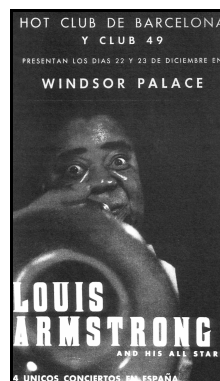
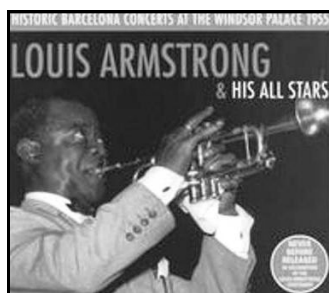
¹⁶⁷ Driggs, Frank, & Lewine, Harris [1982]. *Op. Cit.*

Llobregat al matí del dia 23 i feren els tres concerts el mateix dia [el primer a les 4 de la vesprada].

Assabentat dels plans dels organitzadors, ARMSTRONG es dirigí al seu manager tot engegant-li: “Man, be human!” [“Sigues humà, home!”].¹⁶⁸

Anys després, tocà i cantà a Palma de Mallorca i a l'agost del 1967 ho feu a la sala *El Gallo Rojo* [El Campello/Alacant], tal com es demostra a la fotografia -apareguda als capítols pertanyents als anys seixanta- on apareixen SALVADOR PORTER [aleshores guitarrista de l'Orquestra de Ball de la Sala i -a hores d'ara- ex-Concertino de l'Orquestra Municipal de València] i el músic argentí WALDO DE LOS RIOS.

Portada del disc no oficial enregistrat a un dels tres concerts de LOUIS ARMSTRONG a la sala/cinema *Teatre Windsor Palace* de Barcelona [23/XII/1955] i cartell de l'anunci dels quatre concerts programats [en un principi] per als dies 22 i 23 de desembre.

-Paràfrasi del Jazz a les festes populars.

Quan les falles del 1935, el monument pertanyent al carrer Rojas Clemente fou signat per l'artista faller Francisco Canet Cubel ¹⁶⁹ i a ella es feia una crítica -pel que

¹⁶⁸ Garcia Martínez, Jose Maria [1996]. *Op. Cit.*

¹⁶⁹ Francesc Canet Cube, artista faller dels anys trenta i membre de l'Associació d'Artistes Fallers -a partir de 1936 s'anomenà Associació d'Art Popular-. Membre actiu en la posada en marxa de l'Exposició del Ninot [a partir del 1934]. Passada la guerra deixà de bastir falles i es dedicà a la decoració cinematogràfica. La temàtica jazzística aparegué a les falles entre els anys trenta i cinquanta i sempre amb un to crític per tractar-se d'una música estrangera [música 'incomprensible' feta per 'negres exòtics']. A partir del 1940 algunes falles reflectiren aquest criteri dintre de la crítica general a les 'músiques i modes modernes'. L'any 1933, Francesc Canet bastí la falla de l'actual plaça de Saragossa i al 1934 la del carrer Bolseria-Tros Alt. ---Mozas, Javier, i Hernández, Gil-Manuel [Associació d'Estudis Fallers]. Hernández, Gil-Manuel [1996]. *Falles i franquisme a València Afers*. Catarroja/València.

feia a costums i novetats- al voltant de la ‘nova moda’ del Jazz. Al llibret apareixia [sota la signatura de R. Juan] la següent sentència:

→ “ ... Los bailes americanos
al mundo han enloquecido
y las danzas regionales
se tienen en el olvido ...”.

A la falla hi són representats [dintre d’una mena de carabassa oberta] un quartet de músics negres [a destacar la grandària de la bateria] que toquen per tal que una parella [amb vestimenta adient als anys trenta] balle de manera alleugerida i com a bojos seguint el ritme de la seua música, tots ells sota un rètol on apareix escrita la paraula ‘Holysawoo’.

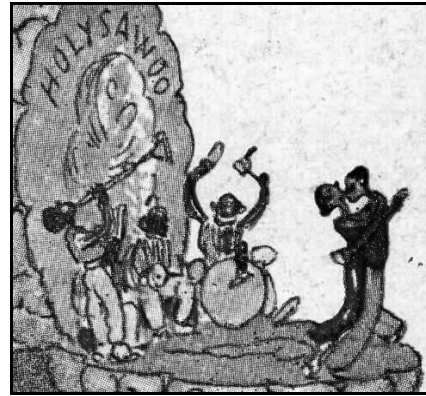
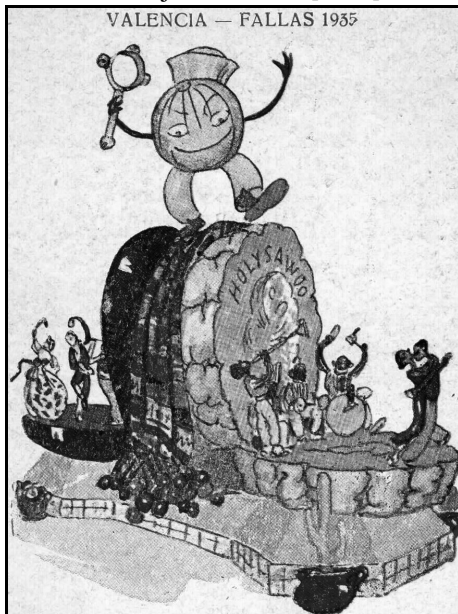
Tema escollit per l’artista faller Francesc Canet per a la falla Rojas-Clemente [1935].

A l’altre costat i a sobre un tall d’allò que sembla ser una albergina gegant però semblant a unes castanyoles obertes, hi són un dolçainer i un tabaquer mentrestant una parella empolainada amb vestits regionals balla ‘l’ú i el dotze’.

A sobre ambdós escenaris hi és una ‘boleta del món’ amb un barret de mariner al cap que també balla [amb un sonall a la mà] damunt d’una faixa morellana.

El tema del Jazz continuà sent emprat per altres artistes fallers als anys posteriors tot i que d’una manera semblant a la falla abans exposada, és a dir: fent servir els arquetips i tòpics més gastats arreu del món per simbolitzar el gènere.

Falla Rojas-Clemente [1935]. Detall de l'orquestra de Jazz i els dansaires.¹⁷⁰

Tòpics jazzístics emprats a les falles:

→ Ballarins i músics negres gesticulant de mala manera i amb els ulls vius.

→ Bateries, saxofonistes i trompetistes fent malabarismes ensem hi són tocant.

→ Gàngsters amb metralletes gaudint de qualsevol actuació d'una formació jazzística, etc.

-La vorera de la fam.

Tot i que aquest apartat podria pertànyer també a la vessant del context musical, hem volgut mantenir-lo dintre de l'apartat específicament social atesa la importància i el ressò humanitari que els esdeveniments repressius i econòmics comportaren sobre molts professionals del món de l'espectacle.

¹⁷⁰ http://bv.gva.es/screens/biblioteca_val.htm.

Els teatres anaven desapareixent i el treball ofert als músics que hi eren a l'atur era escàs a més de mal pagat.

- ▶ “[Trad.] ... els còmics el passaren d’allò més mal. A molts d’ells els fixaren i els vetaren per a actuar per haver dit al seu moment “Viva la República!” o haver-hi aixecat el puny en alguna de les representacions de l’època republicana...”.¹⁷¹

Ateses les circumstàncies, els professionals de l’espectacle recorregueren als oficis més diversos per tal d’eixir endavant. Els músics que deixaren de ser-ho i pogueren donar un tomb a la seua trajectòria laboral els anà d’allò més bé però la majoria no sabia fer altra cosa que no fos la seua feina de sempre, motiu pel qual anà creant-se una mena d’indret localitzat al centre de la ciutat [a qualsevol hora del dia i de la nit] on hom intentava cercar ‘bolos’ [actuacions sota contracte verbal]. Llavors es formaven cues perennes d’artistes i músics que demanaven feina con si d’almoïna es tractara.

Ubicada entre els teatres *Eslava* i *Ruzafa*, la vorera ampla del Passeig de Russafa era atapeïda de cafeteries i bars on solien anar músics i artistes de tot tipus als anys quaranta [també als cinquanta i ben endinsats els seixanta] per tal de trobar feina atès que els empresaris gairebé no romanien als seus despatxos i acostumaven passar les hores dintre dels cafès cercant espectacles ocasionals [a la ciutat o als pobles de la rodalia] on poder presentar artistes i músics.

Com que la majoria de membres del món de l’espectacle que a la vorera hi eren esperant no podien ni tan sols pagar-se qualsevol consumició a l’interior dels cafès, romanien passejant fins que un dels empresaris eixia de l’establiment on era fent negocis i demanava personal per tal d’omplir un ball, un espectacle o qualsevol sessió de varietats a qualsevol sala de festa, teatre o cinema.

Els músics més sol·licitats eren els acordionistes atès que ells sols podien tocar un repertori sencer de temes ballables. Seguint l’escalafó preferencial n’eren els bateries [els duos acordió/bateria eren d’allò més corrent]. Els representants també demanaven altres instrumentistes, pallasos, còmics, parelles de ball, actors declamadors, etc...

¹⁷¹ **Ferriz Llorens, José** [2004]. *Sesenta años de vida musical. Memorias*. Generalitat Valenciana/Institut Valencià de la Música [Biblioteca de Música Valenciana-Sèrie Menor] València.

Per a molts músics valencians [a la postguerra i -fins i tot- a començament dels anys seixanta, els voltants del Passeig de Russafa foren coneguts de seguida sota el nom de ‘vorera de la fam’, generalment citada fent ús del castellanisme ‘cera’].¹⁷²

Pel que fa als empresaris artístics de la ciutat [alguns d’ells amb passat artístic] solien fer les contractacions, des d’una taula a qualsevol establiment del Passeig.

Empresaris arrelats al món artístic de la dècada van ser:

Vicente Lladró.	→ Amb despatx propi.
Pedro Pons.	
Curro Paredes.	
Mocholí.	
<i>Circuitos Levante.</i>	→ Empresa dirigida per Conrado Jimenez.
Salvador Hervàs.	→ Amb oficina a Catarroja però molt influent a València i rodalia.
Família Zarranz.	→ Propietària del balneari/sala de festes <i>Las Arenas.</i>

A començament dels seixanta s’inaugurà a l’edifici *Rialto* [Plaça de l’Ajuntament] la seu del ‘*Hogar del Músico de València*’, espai d’oci on una part dels músics locals es relacionaven ensems cercaven feines.

Establiment i associació depenents de l’únic sindicat musical permet aleshores pel règim franquista [‘Sindicato Nacional del Espectáculo’], el paper del ‘*Hogar del Músico*’ fou reconegut pel món artístic valencià doncs van ser nombrosos els contractes i les actuacions diverses sorgides des de les mateixes taules on els professionals passaven el temps relacionant-se o jugant a les cartes i al dòmino tot esperant qualsevol indici de feina.

¹⁷² Entrevista Personal amb la professora Angeles López Artigas realitzada a casa seua [La Canyada-l’Horta Oest, el 12/IV/2007].

-Ràdio a València.

La ràdio era el mitjà més popular per transmetre música de tot tipus encara que la copla i el flamenc hi eren sempre els generes capdavanters a l'hora d'escollir emissora els radiooients. El Jazz fou relegat a segon o tercer terme, a més de ser emès dintre de programes [poques vegades monogràfics] oferts en horaris quasi sempre intempestius [de matinada] per a qualsevol oient d'hàbits normals.

A València ciutat podia escoltar-se música emesa a les següents emissores:

<i>Ràdio València</i>	→ Única emissora que hi havia a València quan conclogué la contesa. → Concessionària de 'Unión Radio', emetia sota les sigles EAJ-3.
<i>Ràdio Alerta</i>	→ Començà a emetre des de l'Ateneu Mercantil.
<i>Ràdio Mediterraneo</i>	→ Emissora pertanyent <i>Ràdio València</i> . → Inaugurada al 1940.
<i>Ràdio Nacional d'Espanya</i>	→ Començà les emissions a València el 22/XII/1949. → Tenia com a assessors musicals Jose M ^a Machancoses i AGUSTÍN ALAMÀN.

A començament dels anys seixanta, *RNE* a València emeté una sèrie de programes que volien ser una mena d'introducció comentada vers el Jazz [més aviat, el Music Hall] tot i que la barreja de continguts confonia l'esperit inicial del programa. El títol de les emissions girava al voltant d'un personatge conegut malgrat que -de vegades- no hi tenien molta relació amb el Jazz més genèric. Els guions eren de Sebastian Gasch i la realització corria a càrrec de Javier Foz.

Tot i ser considerat un programa musical, a l'apartat de programacions d'emissions de ràdio de la premsa local s'anunciava també sota la capçalera *Música del Septimo Arte* i s'emetia el dimarts -de vegades també els dimecres- a les 21 hores. No obstant això,

era el subtítol *Historia del Music Hall* el que encapçalava els requadres als diaris tot i haver estat anunciat també [a les 21,15 hores] sota un tercer títol: *Festival de Jazz*.

A destacar la segona part del títol del programa: *Invasión pacífica de los negros*, el qual ens dona idea dels arguments emprats pel guionista a l'hora de difondre la vessant més fosca de la història del Jazz.

Anunci d'una de les emissions de '*Música del septimo arte*' però anunciat amb l'encapçalament genèric '*Història del Music Hall*'. A destacar la castellanització del nom de la cantant.¹⁷³

El divendres 9/II/1962 ¹⁷⁴ començà les seues emissions [també a RNE a València] un nou programa: *Jazz Mundial* [22,30 hores] tot i que aviat s'anuncià sota el títol *El Mundo del Jazz*.

-Bing Crosby a València.

Pertanyent als dos mitjans esmentats però molt més conegut pel públic, el cantant i actor BING CROSBY era un dels artistes més coneguts arreu del món.

Acompanyat pel seu fill major, CROSBY estigué a València al 1950 en visita privada de només vint-i-quatre hores. S'hostatjaren a l'*Hotel Excelsior* [a prop de la plaça del Cabdill], hotel dirigit aleshores per l'empresa 'Sendra e Hijos. Indústrias Hoteleras, S.A.' La visita tingué carés estrictament privat i el cantant s'interessà [segons les seues paraules] per allò que envoltava el comerç dels cítrics atès que -a Hollywood- el seu

¹⁷³ *Levante* [1961]. Dimarts, 17 d'octubre. Pàg. 2.

¹⁷⁴ *Levante* [1961]. Divendres, 9 de febrer. Pàg. 2.

amic JOSÉ ITURBI li havia parlat molt bé del camp valencià i de la possibilitat de fer negocis amb els empresaris valencians.¹⁷⁵

L'estada de BING CROSBY a València passà desapercebuda i només caldria esmentar-la com una anècdota curiosa: un dels cantants melòdics més coneguts arreu del món visita la ciutat quan València no hi era al punt de mira de les visites importants [tampoc n'eren moltes] que arribaven a Espanya.

No obstant això, el fet que CROSBY fos un dels escassos 'amics blancs' de LOUIS ARMSTRONG [a qui sempre respectà com a músic i com a persona en una societat -la nord-americana- plena de prejudicis racials] i personatge amb molta influència dintre de l'anomenat 'Star System' nord-americà -tot i que mai fou considerat com a cantant de Jazz- donà a aqueixa visita de poc més de 24 hores el ressò que mereix en aquesta tesi.

Però -pel que fa a la vessant musical- el gran mèrit de BING CROSBY ¹⁷⁶ com a cantant fou el d'afegir al seu repertori el concepte afroamericà de la cançó, és a dir: el fraseig del Jazz, concepte que podria definir-se de la següent manera:

Concepte afroamericà de la cançó:

→ Entendre el cant com una extensió lírica de la parla.
→ Passar d'una veu predominant a una altra de registre més greu.
→ Emetre una dicció avançada per tal d'ajudar una enunciació distinta.
→ Cantar a sobre les consonants i fer un ús discret de qualsevol forma d'emfatitzar el text.

¹⁷⁵ Pérez Pucho, Francisco [2003]. *Americanos en València 1945-1959*. Luces de la Ciudad. Ajuntament de València.

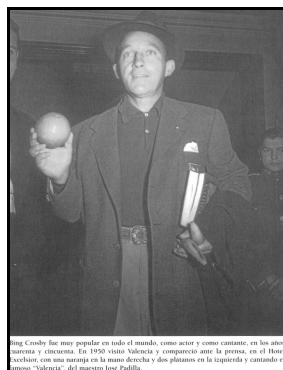
¹⁷⁶ **Bing Crosby** [Harry Lillis Crosby. Tacoma/Washington, 3/V/1903 - Madrid 14/X/1977]. Cantant i actor. Considerada com la veu humana més vegades enregistrada electrònicament a més de ser referència per a altres cantants: Frank Sinatra, Perry Como, Michael Buble i Dean Martin. El seu repertori estigué molt ocasionalment vinculat al Jazz. Assolí les innovacions del Jazz emergent aportant a la cançó popular nord-americana el sentit 'Swing'. Preguntat qui havia tingut més influència a la seua carrera musical, Crosby respongué que estava en deute amb el "... reverend Satchelmouth' [broma irreverent fent esment de 'Satchmo'/Louis Armstrong] el qual és el principi i final de la música als Estat Units per molt de temps... ”.

A l'octubre del 1977 aparegué a *Las Provincias* un article signat per un dels periodistes locals que aconseguí fer-li una entrevista al cantant [Alejandro Garcia Planas], entrevista destinada a ser emesa per Ràdio València.¹⁷⁷

A l'article es parla que -més endavant- també vingueren a València personatges com l'actor i director italià Vittorio de Sica, l'actriu Susan Hayward i l'actor/ballari i cantant GENE KELLY.

A la ressenya, el periodista escriu que -tot i parlar l'actor/cantant una mica de castellà- feu servir l'anglès i el francès per tal d'entendre's a l'entrevista i que a les acaballes de l'encontre, CROSBY cantà -molt fort i amb la lletra original en castellà- unes estrofes del pasdoble *València* del JOSÉ PADILLA i que a l'arribar al paràgraf "... quisiera, en la tierra ...", feu un gest al seu fill i s'acomiadà del reporter de Ràdio València i de la resta d'admiradors. Tota vegada a l'emissora -narra el periodista- ni el director de programació [Enrique Valor] ni altre company seu [Valeriano Gómez Torres] donaven crèdit a allò que hi eren escoltant.

BING CROSBY a València al 1950.

Bing Crosby fue muy popular en todo el mundo, como actor y como cantante, en los años cuarenta y cincuenta. En 1950 visitó Valencia y compareció ante la prensa, en el Hotel Excelsior, con una naranja en la mano derecha y dos plátanos en la izquierda y cantando el famoso "Valencia", del maestro José Padilla.

En esta foto vemos a Bing Crosby y a su hijo, flanqueado por los periodistas Salvador Chanzà, a la izquierda, y José Mengual, a la derecha. Crosby recorrió esa mañana la ciudad acompañado de unos pocos informadores, sin más protocolo. Cortial en todo momento, fue sin proponerselo un eficaz embajador de su país. (Fotos, Pérez Aparisi).

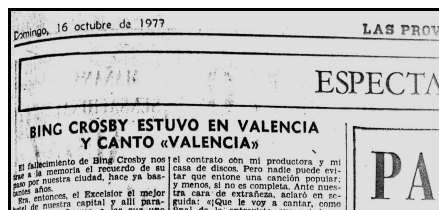
Reproducció eixamplada d'ambdós peus de foto. A la segona, el cantant hi és a la porta de la catedral de València acompanyat pel seu fill i els periodistes locals Salvador Chanzà i José Mengual.

Bing Crosby fue muy popular en todo el mundo, como actor y como cantante, en los años cuarenta y cincuenta. En 1950 visitó Valencia y compareció ante la prensa, en el Hotel Excelsior, con una naranja en la mano derecha y dos plátanos en la izquierda y cantando el famoso "Valencia", del maestro José Padilla.

¹⁷⁷ Garcia Planas, Alejandro - *Las Provincias* [1977]. 'Bing Crosby estuvo en València y cantó *Valencia*'. Diumenge, 16 d'octubre. Pàg. 61.

En esta foto vemos a Bing Crosby y a su hijo, flanqueado por los periodistas Salvador Chanzá, a la izquierda, y José Mengual, a la derecha. Crosby recorrió esa mañana la ciudad acompañado de unos pocos informadores, sin más protocolo. Cordial en todo momento, fue sin proponérselo un eficaz embajador de su país. (Fotos, Pérez Aparisi)

Article signat per Alejandro Garcia Planas aparegut a *Las Provincias*.¹⁷⁸

A un altre article aparegut a la *Cartelera Túrria* [1978] es retrata cronològicament la figura artística del cantant/actor nord-americà sense fer cap esment de la visita [abans esmentada als paràgrafs anteriors] que CROSBY feu a la ciutat.¹⁷⁹

-Nous hàbits musicals a la societat valenciana.

Els mitjans de comunicació eren reflex inqüestionable de la manipulació informativa a la qual foren sotmesos la premsa, la ràdio i la televisió del país pel govern franquista.

No obstant això, de tant en tant sorgia la sorpresa i hom manifestava -sempre entre línies- allò que encara no es podia dir en veu alta ni al carrer ni a altres indrets tret dels cercles de confiança. Questionar opinions a empresaris o venedors de la ciutat al voltant dels resultats obtinguts per les vendes dels seus productes no hi era un fet gens comú tot i que la bateria de preguntes formulada per l'entrevistador fora més aviat innocent i mai escorcollava més enllà de la resposta adient i esperada.

Com que les vendes d'aparells tocadiscs anaven apropant-se a les d'aparells de ràdio [tot i que de manera espaiosa] un periodista local indagà al voltant de quatre establiments de València per tal de conèixer de primera mà els gustos musicals dels valencians amb cert poder adquisitiu que podien comprar-se discs, cada vegada més

¹⁷⁸ Garcia Planas, Alejandro – *Las Provincias* [1977]. 'Bing Crosby estuvo en València y cantó "València"'. Diumenge, 6 d'octubre. Pàg. 61.

¹⁷⁹ De Mata, Juan - *Cartelera Túrria* [1978]. 'Bing Crosby'. Setmana del 27 de març fins el 2 d'abril. N° 738.

[segons opinió generalitzada dels entrevistats] tot i que les estadístiques econòmiques demostraren que la veritable millora econòmica a la societat espanyola arribà passada la primera meitat dels anys seixanta.

El diumenge 1 de novembre del 1959 apareix al diari *Las Provincias*¹⁸⁰ una qüestió que donarà pas a quatre entrevistes curtes però significatives amb els propietaris o gerents de botigues de la ciutat on es venien discs i on es fa esment dels gustos i aficions d'una part de la societat local, aquella que podia gaudir de tocadisc, discs i diners per comprar-ne més: “¿Qué música es la preferida hoy por los valencianos?”.

La bateria de qüestions cerclava al voltant de:

→ Si havia augmentat l'afició a la música en València als darrers anys i influència dels discs d'alta fidelitat en les preferències musicals dels oïdors.

→ Quin tipus de música era aquella que menys els agradava.

Un dels propietaris entrevistats [Alejandro Soler Calatayud] ja parlava de la necessitat de crear un Club de Jazz a la ciutat atès el gran nombre d'aficionats.

El primer venedor entrevistat [Francisco Almarche Benlloch] fou considerat al seu temps -segons la ressenya periodística- com el segon venedor de discs a Espanya:

- ▶ “[Trad.]... D'acord amb les vendes, un 60 % dels clients està a favor de la música moderna -millor dit: música lleugera- i el 40 % restant a favor de la clàssica. Influeix el fet que la música moderna ix a la venda normalment en format de 45 rpm per la qual cosa el preu és més barat ...”.

Alejandro Soler Calatayud, propietari de la botiga d'electrodomèstics fundada al 1914 i ubicada al carrer Ribera. De les quatre entrevistes és la que conté respostes més substancials amb el tema jazzístic:

- ▶ “[Trad.] ... Abans hi havia pocs aparells de tocadiscs a València, ara hi ha a milers. Abans de la Guerra Civil començaren a enregistrar discs els segells *Columbia* i la ‘*Compañia del Gramófono Odeon*’. Avui [novembre 1959] ne són - al menys- vint-i-una les marques oferides al consumidor...”.

¹⁸⁰ *Las Provincias* [1959]. La música de nuestro tiempo / “¿Qué música es la preferida hoy por los valencianos?” [pàgina 14]. València, 1 de novembre.

- ▶ “... Als enregistraments moderns poden escoltar-se tots i cadascun dels instruments de l’orquestra. També ha guanyat l’anomenada música moderna aconseguint ‘estrídències’ magnífiques i inusitades ...”.
- ▶ “... En València -tot i que existeix una gran afició al Jazz- no hi ha cap club d’aquestes característiques cosa que sí succeeix a Madrid o a Barcelona i aquesta necessitat es fa de notar ...”.

Les paraules d’Alejandro Soler Calatayud als paràgrafs anteriors demanant un Club de Jazz per a la ciutat on hom poguera escoltar música en directe es troben fora de context polític i social atesa la data en que van ser manifestades i el veritable ambient musical que llavors envoltava la ciutat.

A l’entrevista personal mantinguda amb el seu fill ¹⁸¹, aquest referma les paraules de son pare a l’entrevista apareguda a *Las Provincias* i ens presenta el perfil d’un home aficionat a escoltar sarsuela però obert també a les novetats musicals del moment així com a la ‘bona música de Swing’ que -a poc a poc- ja hi era arribant amb certa normalitat a les botigues valencianes.

De fet, no hi havia cap problema pel que feia al subministrament de discs a les poques botigues de la ciutat de València on es venien, doncs els representants dels diversos segells discogràfics [a l’època era normal que un subministrador portara la representació de diversos segells] visitaren els venedors de manera puntual.

La venda de tocadiscs [i de tot tipus d’electrodomèstics] solia fer-se a terminis de tres, sis mesos o d’un any de pagaments i amb l’únic aval de la proximitat veïnal o de la coneixença personal dels clients i sense cap intervenció bancària [requisit imprescindible a la dècada següent] la qual cosa feu que en pocs anys es vengueren -entre altres electrodomèstics- molts aparells de ràdio i nombrosos tocadiscs donant inici a una clientela local àvida de novetats musicals enregistrades en disc.

Ambient musical a València a la fi dels cinquanta:

→ Per una banda, el manteniment dels arquetips clàssics [bandes, sarsueles, copla, música clàssica fins WAGNER, etc.].

¹⁸¹ Entrevista Personal: Alejandro Soler Martínez [València, 27/II/1923] qui aleshores dirigia l’establiment de son pare. Entrevista realitzada a València/l’Horta el 26/III/2008.

→ Per altra, la troballa amb els nous temps que arrossegava la fi dels cinquanta i l'arribada dels seixanta amb totes les contradiccions culturals i polítiques que allò implicava en una societat on ser 'modern' [en tots els àmbits i amb les seues conseqüències] anava a estar a l'ordre del dia.

Alejandro Soler Martínez manté que els gustos dels ciutadans de la València dels anys cinquanta giraven [tal com abans hem escrit] al voltant de la copla, la sarsuela, música clàssica i algunes de les primeres novetats de l'anomenada 'cançó italiana' [DOMÈNICO MODUGNO, CLAUDIO VIL·LA, RITA PAVONE, etc ...] escoltada sovint a les emissores locals.

De tant en tant es venien discs de FRANK SINATRA i d'orquestrades de Swing sense catalogar ben bé atès que al catàleg hi apareixien discs de GLENN MILLER i BENNY GOODMAN però també d'orquestrades tipus RAY CONNIFF ¹⁸², MANTOVANI ¹⁸³ o d'altres semblants que res tenien a veure amb el Swing i -menys encara- amb les veritables formacions jazzístiques [Big-Bands] de DUKE ELLINGTON, COUNT BASIE o QUINCY JONES, discs encara difícils de trobar i que -fins i tot- gaudien de bones vendes al mercat però no en les quantitats dels gèneres abans esmentats.

L'establiment d'Antonio Ferrer Ivars [carrer Ribera] complia aquelles dades el 25è aniversari de la seua fundació:

- ▶ “[Trad.] ... Podem refermar que -a hores d'ara- la joventut entén molt de música clàssica i la proporció de vendes [al llarg d'un any] tot comparant-la amb la música moderna és -aproximadament- de 3 o 4 a un, tot i que el disc de 33 rpm és més car ...”.

¹⁸² **Ray Conniff.** [Joseph Raymond Conniff. Attleboro/Massachusetts, 6/XI/1916 - San Diego/Califòrnia 13/X/2002]. Trombonista i arranjador. L'ús del cor com 'alter ego' de l'orquestra fou el tret que més el caracteritzà. A Espanya, el programa de ràdio *Consultorio de Elena Francis* tenia com a sintonia el tema *Indian Summer* [Victor Herbert] interpretat per l'orquestra i cors de Conniff..

¹⁸³ **Annunzio Paolo Mantovani** [Venecia, 15/XI/1905 - Tunbridge/Kent, 29/III/1980]. Compositor i director d'origen italià, triomfà al món musical londinenc gràcies a les seues actuacions al Queen's Hall i al Wigmore Hall. Aconseguí l'èxit gràcies al seu so particular [endolcidor i basat als violins]. Primer autor al món que vengué més d'un milió de discs estereofònics.

Francisco José Torres de Ariza era gerent de *Surco* [venda de discs i d'aparells de ràdio i televisió] i visitant assidu de fàbriques de discs a Alemanya, França i Països Baixos:

- ▶ “[Trad.] ... Als joves els atrauen els darrers enregistraments, dels quals sempre hem d'estar ben abastits ...”.
- ▶ “... També es ven molt el tema *Pequeña flor* de SIDNEY BECHET ¹⁸⁴[] ...”.

Però la realitat social de la fi dels anys cinquanta encara deixava entreveure hàbits de la mateixa postguerra. Així, GEORGE WEIN ¹⁸⁵ [influent promotor jazzístic i pianista] ho referma a la seua autobiografia:

- ▶ “[Trad.] ... El meu primer viatge a Espanya fou al 1958. Recorria Europa realitzant audicions per tal d'escollir membres de la NEWPORT INTERNATIONAL YOUTH BAND [→ VLADIMIRO BAS -saxo alt- ha estat l'únic músic espanyol que ha tocat amb LOUIS ARMSTRONG al Festival de Newport del 1958 amb la MARSHALL BROWN'S INTERNATIONAL YOUTH BAND, on eren també el trompetista DUSKO GOJKOVICH i el trombonista alemany ALBERT MANGELSDORFF]. A Madrid, el meu amfitrió fou el productor Alfredo Matas. Vivia Franco i cada vegada que algú l'esmentava havies de treure el barret. Quan torní -ja als anys seixanta- l'ambient s'havia relaxat. Vull dir que es podia respirar ...”.¹⁸⁶

El començament dels anys seixanta donà pas a un lleuger canvi d'actitud social [més crítica tot i saber-se oprimint encara per un règim autoritari] davant les poques novetats que començaren a arribar i que estaven capgirant el món a marxes forçades. No obstant això, qualsevol canvi d'actitud a la societat anava acompanyat amb el recordatori perenne de saber on hi érem i qui era el que manava. Al món artístic aquesta necessitat de canvi es feu palesa pertot arreu.

Un exemple de ‘censura continuada’ que el règim franquista mantenia a totes les branques de la informació la trobem -fins i tot- als nouvinguts ‘festivals de la cançó’,

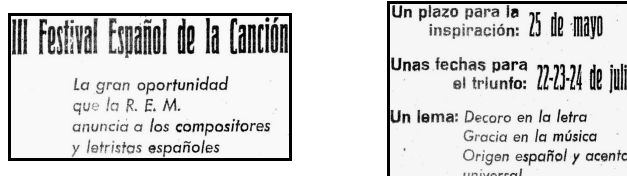
¹⁸⁴ Cal destacar l'èxit aconseguit arreu del món per Sydney Bechet amb el seu tema *Petit Fleur*, mostra comercial del saber fer del músic nord-americà, icona i mestre per a gairebé tots els jazzístes europeus. ---N. De l'A.

¹⁸⁵ **George Wein** [Boston/Massa, 3/X/1925]. Promotor, productor i pianista ocasional. Hi és considerat el ‘no-intèrpret’ més important de la història del Jazz. Al 1950 creà el segell discogràfic amb el mateix nom. Al 1954 muntà el Newport Jazz Festival [Rhode Island] i creà d'altres. Als seixanta creà l'empresa Festival Productions, dedicada a la promoció de noves figures i esdeveniments jazzístics. És autor d'un llibre autobiogràfic: *Myself Among Others: A Life in Music* [Da Capo Press, 2004].

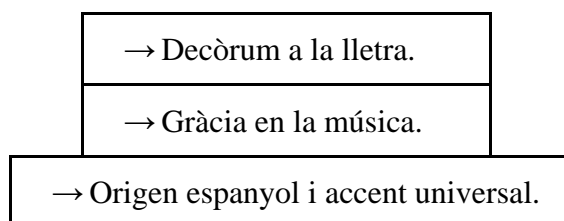
¹⁸⁶ Wein, George [2004]: *Myself Among Others: A Life in Music*. Da Capo Press. Paràgraf citat a *El País*, dissabte 22/III/2008, pàgina 31 del suplement cultural *Babelia*.

esdeveniments musicals inspirats en altres semblants celebrats a França i Itàlia, sobretot a les localitats turístiques aprofitant l'avinentesa d'una ciutat o una zona en concret a promocionar davant els futurs visitants [a Espanya seria a Benidorm i -més endavant- s'eixamplarien a altres].

Anunci del *III Festival Español de la Canción*.¹⁸⁷

Al cartell anunciador del *III Festival Espanyol de la Canción* cal destacar l'apartat 'un lema' on hi són presents les virtuts maximalistes que el règim demanava als futurs autors de les cançons davant la modernitat que ens envaïa:

És a dir: modernitat però sense renunciar als principis ideològics del règim i -tanmateix- a l'espanyolitat dels temes a desenvolupar de manera musical i textual.

L'arribada de les primeres allaus de turistes europeus permeté als músics i aficionats valencians entrar en contacte amb una menuda part del món musical forà arribat de més enllà dels Pirineus. Per primera vegada alguns professionals accediren a enregistraments jazzístics sense eixir del país doncs -al 1965- encara no hi eren a l'abast de qualsevol botiga de discs valenciana.

El contacte amb els primers turistes europeus fou la manera més pràctica de descobrir i informar-se de l'evolució d'aquells altres tipus de música que a les nostres terres eren considerades quasi anecdòtiques i de les quals hom sabia de la seua existència mitjançant pel·lícules o alguna esquifida sintonia radiofònica o televisiva

¹⁸⁷ *Levante* [1961]. Dissabte, 13 de maig. Pàg. 2.

d'allò més fútil degut a que els minvats programes especialitzats [ANTONIO BALANZÀ, PEPE PALAU] s'emetien quasi d'amagatall, a l'horari laboral o a la matinada.

Aquesta mena costumista provocà canvis a la societat.

Canvis socials afegits pels primers turistes.

→ Hàbits 'europeus' pel que feia als seus costums.
→ Modernitat i desinhibició amb les segues relacions personals.
→ Diners per fer despesa, la qual cosa era sinònim de desenvolupament econòmic.

Davant les tendències musicals que ens arribaven [grups de Rock &Roll i Música Pop] un munt de crítics de Jazz carregà les tintes al voltant de les noves modes musicals i del perill que implicaven per a un normal desenvolupament jazzístic. Com a exemple caldria citar aquest manifest d'intencions [ple de tòpics i prou conservador als seus principis] aparegut a la revista *Aria Jazz* al 1964, just abans de l'expansió consumista que el Rock i tot allò que l'envoltà s'encarregà de dur endavant. També al nostre país:

- ▶ “[Trad.] ... Desitjaríem que tots els responsables dels mitjans de divulgació saberen al menys una cosa: el Jazz res té a veure amb els portadors de perruquins i milionaris BEATLES ...”.
- ▶ “... Com a aficionats al Jazz ens indigna que aquest art siga confós amb eixa música [no sé ni com li donem eixe nom] que per a ser interpretada cal dur perruques i desarticulats-se ensems. Ens afligeix i ens indigna que els mitjans informatius divulguen i fomenten aquest fenomen que sols reflexa una terrible decadència ...”.
- ▶ “.. Quin tipus d'ideal, quina moral pot tenir eixe jove que imita i té com a heroi a un d'eixos desarticulats ...?”.¹⁸⁸

No obstant això, cal afegir que la música de THE BEATLES i d'altres grups semblants i també anglesos [ROLLING STONES, THE KINKS, THE ANIMALS, etc.] influiria sobre manera a l'avenir de futures carreres musicals de músics valencians.

¹⁸⁸ *Aria Jazz* [1964]. ‘Nota de la revista *Aria Jazz*’. Abril.

El cas de THE BEATLES -malgrat la seua senzillesa temàtica, estructural i musical- fou fruit d'un èxit purament comercial a més del marketing més estructuralista. Res tenien a veure amb balades italianes ni amb melodies franceses que llavors hi eren soana a diari per la ràdio. La força i la frescor d'aquella nova música obria el camí vers la recerca d'altres estils més oberts i complexos.

A València, la compositora castellanenca MATILDE SALVADOR i SEGARRA ¹⁸⁹ escrivia ressenyes i crítiques musicals [al voltant de tot tipus de gèneres] a les pàgines del diari *Levante* i entre aquestes [just dos dies després de la mort del cantant i pianista NAT KING COLE] ne trobem una relativa a un disc de Jazz [dintre de l'apartat *Música Ligera*] d'un saxofonista no massa conegut pels aficionats: ILLINOIS JACKET.¹⁹⁰

El lèxic emprat per SALVADOR a l'hora descriure la textura dels diversos estàndards que al disc apareixen s'apropa molt a aquell emprat per la compositora de *Vinatea* quan analitza enregistraments de música clàssica o ètnica, tal com -al mateix article- els dedicats a la *Misa Criolla* i la *Misa Luba* ¹⁹¹ dintre de l'apartat *Música religiosa* ¹⁹². El fet que una autoritat al món de la 'clàssica valenciana' [tal com llavors SALVADOR hi era] fera crítiques periodístiques sota el mateix respecte i cura pedagògica davant de qualsevol estil musical cal considerar-lo [des de la distància] com un exercici de valentia musical. La divisió feta a la seua secció 'Discoteca' [*Música Clàssica* i '*Música Lleugera*'] fou -si més no- una excusa gramatical per tal de diferenciar sobre el paper dos mons que res tenien a veure des del punt de vista formal i estilístic.

Però el fet que el conjunt de la secció donara a entendre als lectors que la suposada divisió era més informativa que no real fou un veritable avenç a la dècada dels seixanta tot i que cal pensar en la professionalitat de la compositora a l'hora d'acceptar escriure [per motius diversos] al voltant d'aquest tipus de ressenyes.

¹⁸⁹ **Matilde Salvador i Segarra**. [Castelló/La Plana Alta, 1918 - València, 5/X/2007]. Compositora i pintora. Filla del violinista Josep Salvador i Ferrer i germana de la violinista Josefina Salvador. Estudià amb Vicent Asencio [1908/1979], qui esdevindria el seu espòs. Autora de nombroses cançons de concert; ballets [*El segoviano esquivo*, Barcelona, 1960] i òperes [*La filla del Rei Barbut*/1943] i *Vinatea* [estrenada al Liceu de Barcelona al 1974 i representada a València el 1975].

¹⁹⁰ **Illinois Jacquet** [nascut Jean-Baptiste Illinois Jacquet. Broussard/Louisiana, 31/X/1922 - Nova York, 22/VII/2004]. Saxofonista i fagotista. El solo del tema *Flying Home* [Hampton Orchestra's] fou considerat 'clàssic'. Al 1944 creà una banda menuda on tocava un jove contrabaixista anomenat Charles Mingus. Al 1946 tocà amb Count Basie reemplaçant Lester Young.

¹⁹¹ *Misa Luba* [Philips 850 033 PY].

¹⁹² *Levante* [1965]. 'Discoteca'. Diumenge, 7 de febrer. Pàg. 23.

Les crítiques de MATILDE SALVADOR abastaven des d'enregistraments amb obres de DEBUSSY, SCHUBERT, VERDI, PERGOLESI, CHAIKOWSKY i BEETHOVEN fins a discs signats per THE BEATLES, DUO DINÀMICO, LOS BRINCOS, LOS HERMANOS ANOZ, MARISOL, MICHEL [cantant nascut a Pego i amb una brillant trajectòria a l'antiga URSS], JAVIER FLETA i cantants pertanyents a la nounada 'nova cançó': SALVADOR ESCAMILLA, MARIA CINTA i NURIA FELIU [a qui TETE MONTOLIU acompanyà sovint] a més de novetats jazzístiques: ILLINOIS JACKET, WEST MONTGOMERY, etc.

A una de les crítiques, la compositora parla -fins i tot- de la tècnica 'd'octaves' feta servir pel guitarrista WEST MONTGOMERY a la seua mà dreta:

- ▶ “[Trad.] ... La consecució interpretativa de WEST MONTGOMERY és -si més no- espectacular quan hom pensa que s’aconsegueix mitjançant la tècnica de la mà dreta fent servir sols el dit polze.
- ▶ “... La seua agilitat així com també el control de volum de l’instrument són veritablement notables ...”.¹⁹³

Crítica de MATILDE SALVADOR al voltant d'un LP dels saxofonista ILLINOIS JACQUET.¹⁹⁴

Música ligera
 Illinois Jacquet: "Frankie Fanny", "Stella by starlight", "Satin doll", "Banned in Boston", "Indiana", "Ydeen-o", "Imagination", "How now!", "Reverie", "Pucker up". LCLP 230 (La Voz de su Amo).
 Para los amantes del "jazz" es recomendable el presente ejemplar compilador de estupendas actuaciones del saxofonista Illinois

Jacquet. Con estilo propio, sencillo o complicado, es uno de los saxos mejores, especialmente en los "blues". Su sonido tiene distintas gradaciones, en la intensidad y la expresión. El conjunto, que lo rodea se comporta con tal espontaneidad, que en todo momento da la sensación de una fresca improvisación. El registro suena muy bien.
 MATILDE SALVADOR

A la secció 'El mundo del Disco' de la *Cartelera SIPE* ¹⁹⁵ es fa la ressenya del disc *The Pick of Parker* ¹⁹⁶, aparegut a Espanya en aquelles dates i on el comentarista [anònim] descriu l'oblit per part dels aficionats de l'anomenat 'Midle-Jazz' dels anys trenta i quaranta i l'avenç formal produït al gènere jazzístic amb l'arribada del Be Bop com a estil preponderant als cinquanta gràcies -entre altres- a músics com CHARLIE PARKER. El disc és una recopilació de temes enregistrats pel Saxofonista alt del 1950 al 1953

¹⁹³ Salvador, Matilde - Levante [1965]. 'Discoteca' [crítica del disc de Wes Montgomery *Movin' Wes*. - Serie Verve/La Voz de su Amo, LCLP 240-]. Diumenge, 13 de juny.

¹⁹⁴ Salvador, Matilde - Levante [1965]. 'Discoteca'. Diumenge, 7 de juliol.

¹⁹⁵ *Cartelera SIPE* [1965]. 'El mundo del disco'. Del 18 al 24 d'octubre. N° 798.

¹⁹⁶ *The Pick of Parker*. Charlie Parker: La Voz de su Amo -LCLP247- Verve Series.

amb THELONIOUS MONK, DIZZY GILLESPIE i el bateria KENNY CLARK. La qualificació per part del comentarista és la més alta: 5 [excepcional].

La setmana del 1 al 7/XI/1965, apareix a la mateixa secció 'El mundo del Disco' [SIPE nº 800] el comentari sobre l'aparició a les botigues del disc *Dizzy in Hollywood* del trompetista DIZZIE GILLESPIE ¹⁹⁷. En altre número de la cartellera apareix la ressenya del disc *Clifford Brown Memorial Album*, un dels nombrosos homenatges editats [atesa la seua sobtada mort] sobre l'obra del trompetista CLIFFORD BROWN.¹⁹⁸

A una de les contraportades de la cartellera apareix un article anomenat *Las mujeres del Jazz*, on es fa una curta ressenya de vuit cantants força significatives a la història del Jazz: BESSIE SMITH, BILLY HOLIDAY, SARAH VAUGHAN ['Sassy'], CARMEN McRAE, DINAH WASHINGTON, NINA SIMONE, ANITA O'DAY [única cantant blanca de les vuit] i MAVIS RIVERS.¹⁹⁹

-Venda i promoció de nous instruments [1960-1970].

En aquest apartat cal separar els avenços mecànics i materials que [cap a la fi dels anys cinquanta] capgiraren la manera d'entendre alguns instruments per part de nombrosos músics i el seu desenvolupament posterior, sobretot pel que feu a l'apartat electrònic.

Als anys seixanta i degut al creixement econòmic proporcionat al país per l'arribada de gran quantitat de turistes europeus i l'eixamplament de les exportacions agràries, les botigues de música existents a la ciutat fins aleshores hagueren de fer front a la nova demanda de material [instruments i partitures] que els músics locals començaren a desitjar [nous instruments o recanvi dels vells al cas de les bandes] a més de posar-se al dia pel que feia a la seua imatge i als contactes amb altres fabricants europeus [primeres visites de venedors valencians a diverses fires musicals europees tal com la de Frankfurt].

¹⁹⁷ *Dizzy in Hollywood* [Philips 852 055 BY]. Enregistrament on Dizzy Gillespie toca amb James Moody/saxòfon; Kenny Barron/piano; Chris White/contrabaix i Rudy Collins/bateria. El comentarista de la SIPE [quasi sempre anònim] destaca a la seua ressenya com els aficionats han subestimat sobre manera el saxofonista James Moody. ---N. de l'A.

¹⁹⁸ *Clifford Brown Memorial Album* [Prestige LJL 60002]. *Cartelera SIPE* [1965]. 'El mundo del disco'. Del 13 al 19 de desembre. Nº 805.

¹⁹⁹ *Cartelera SIPE* [1966]. 'Cultura del espectador: Las mujeres del Jazz'. Abril. Nº 805.

L'assoliment de nous estils musicals en moda comportà un canvi d'hàbits a gairebé totes les formacions de los orquestrines de València.

Canvis estructurals a les orquestrines valencianes a començament dels anys seixanta tot cercant una millora al sou del conjunt:

<p><i>Contrabaix acústic:</i></p>	<p>→ Es deixà de costat en favor dels nous contrabaixos electrònics [més prims en grandària i de tres o quatre cordes] o -sobretot- per la guitarra/baixa [amb quatre cordes].</p>
<p><i>Guitarra acústica i espanyola:</i></p>	<p>→ Adquisicions de les primeres guitarres electròniques de cos compacte procedents d'Itàlia [<i>Invicta</i>, <i>Gallanti</i> i d'altres]; dels Estats Units [<i>Fender</i>, <i>Gibson</i>, <i>Gretsch</i>, <i>Girl</i> i <i>Rickenbacker</i>] i de València [<i>Jobesonik</i>, fabricada per Joaquim Benavent].</p>
<p><i>Instruments de vent:</i></p>	<p>→ Antiques marques d'importació [<i>Selmer</i>, <i>Conn</i>, <i>Martin</i> i <i>Buffet</i>] i d'altres que anaren arribant procedents de mercats orientals com el japonès. Destinades -a la seua gran majoria- a les bandes de música locals i provincials.</p>
<p><i>Amplificació:</i></p>	<p>→ Per als contrabaixos i les guitarres electròniques [canvi d'imatge a les botiques musicals valencianes].</p> <p>→ Equips d'amplificació de veus [el componien dos bafles amb altaveus, un equip amplificador i un aparell productor de ressonància -o 'eco'- a més de micròfons de millor qualitat que no els de la dècada dels cinquanta: <i>Ronnette</i> -el més antic-, <i>Shure</i>, <i>Beyer</i> i <i>Binson</i>].²⁰⁰</p>

²⁰⁰ Cal destacar en aquest apartat el fabricant valencià d'instruments de percussió i d'amplificació Joaquin Benavent Pérez qui començà [als anys seixanta] fabricant guitarres electròniques de cos compacte [*Jobesonik*]; amplificadors per a baix i guitarra i equips de veu [*Music Son*] i instruments de percussió convertint-se a la dècada dels setanta en un dels primers exportadors de material musical de l'estat espanyol. ---N' de l'A.

→[Pel que fa a l'apartat de partitures veure el Capítol III.1.5.1: *Partitures*.

Botigues musicals a València fins ben avançats els anys seixanta:

Les botigues de música que a València hi eren abans dels canvis que portà la lleugera millora econòmica dels anys seixanta disposaven d'una clientela reduïda ateses les circumstàncies de la majoria dels professionals de la ciutat. Les vendes eren molt puntuals [els instruments duraven dècades] i nombrosos músics preferien encomanar un instrument en concret -si de cas s'ho podien permetre- un a algun conegut que viatjara a l'estranger doncs els preus del material musical d'importació era gairebé prohibitiu.

Com que el món bandístic era qui proporcionava moltes vendes a les botigues als anys seixanta apareguren nous fabricants d'instruments per tot arreu intentant substituir els proveïdors clàssics.

Com a exemple de l'agressivitat comercial a la qual es veren abocades alguns fabricants 'clàssics' d'instruments valdria aquesta publicitat del 1956 de la marca francesa de saxòfons i clarinets *Dolnet*.²⁰¹

²⁰¹ *Pentagrama* [1956]. N° 35. Pàg. 5.

Arribats als anys setanta, un dels pocs esdeveniments musicals innovadors a la ciutat fou la presentació d'un instrument significatiu per al Jazz i -de manera especial- a les nostres terres doncs seria un intèrpret d'aquest instrument [LOU BENNETT] l'encarregat de presentar-nos el gènere a partir de la seua primera visita a València [9, 10 i 11/X/1973].

Es tractava de l'orgue electrònic *Hammond* [de fabricació sueca] que començà a comercialitzar-se a la nostra ciutat dintre d'una moda que feu aflorar la sensibilitat artística [musical] a qualsevol dels futurs intèrprets que aleshores pogueren pagar-se un d'aqueixos instruments a més de les lliçons que l'acomboiaven per tal de [segons anunci publicitari] 'poder tocar qualsevol gènere musical i la peça desitjada' en només un mes d'aprenentatge.

El diumenge 15/IX/1970 fou presentat l'orgue *Hammond* en una sessió especial al *Cinema Serrano* [11,30 hores] i en la qual l'organista anglès BRYAND ROTWELL oferí un 'repertorio variado' dintre d'un 'Espectáculo inaudito en València'.²⁰²

De llavors endavant, l'orgue electrònic -tot i tenir un preu oneros per a les butxaques dels músics locals- començà a ser distribuït a la botiga d'instruments musicals *Emilio Juan* [carrer Micer Mascó]. Mitjançant pagaments mensuals, van ser nombrosos els pianistes que optaren per comprar l'orgue [i el seu complement: un amplificador amb sonoritat envoltant anomenat *Leslie*] i començar el seu estudi per fer-lo servir a les orquestres i grups on tocaven.

Publicitat apareguda als diaris locals pertanyent a cursos per aprendre a tocar l'Orgue *Hammond* [o la marca *Piper*] amb poques sessions d'aprenentatge.²⁰³

¿V.D. SABE QUÉ ES UN ORGANO HAMMOND?

SUPONGO QUE... ..UN INSTRUMENTO PARA LAS MÚLTIPLES

¡SI SEÑOR! Y V.D. PUEDE TOCARLO EN POCAS SEMANAS...

¡ A ESTA CITA NO FALTO!

NUNCA APRENDE ALGO TAN DIVERTIDO COMO ESTO... ¡ES ARROJANTE!

POCAS SEMANAS MAS TARDE...

EQUIVOCADAMENTE, MUCHAS PERSONAS PIENSAN ASI.

ALGUNOS DIAS DESPUES....

QUERO SEGUIR LOS CURSOS DE ORGANO HAMMOND... ..¿ ES MUY CARO?

NO! SOLO CUESTA 950 PTAS.

¡ER FANTASTICO. ¡QUE BIEN TOCAS!... ¡Y QUE SONIDO TAN FABULOSO!

¡TE FELICITO POR HABER COMPRADO UN HAMMOND PARA TU HOGAR.

SOY FELIZ Y HAGO FELICES A LOS MIOS CON HAMMOND!

recorte este cupón y remítalo a

ORGANOS HAMMOND
Hernán Cortés, 24
Tele. 22 25 32/22 25 12
Valencia-4

Deseo me informen sobre

El curso de ORGANO HAMMOND

Modelos de órganos

El increíble PIPER (sustituto)

Nombre _____

Domicilio _____

Población _____

Teléfono _____

Identificación Postal _____

²⁰² *Las Provincias* [1970]. Divendres, 13 de setembre. Pàg. 37.

²⁰³ *Las Provincias* [1972]. Diumenge, 8 d'octubre. Pàg. 65.

Tot i el seu volum i pes, l'orgue *Hammond* [segons tipus i sèrie] canvià força la sonoritat de moltes formacions locals dels anys setanta afegint al conjunt una major presència del teclista doncs -amb les primeres amplificacions orquestrals de començament dels seixanta- la interpretació dels pianistes era amortida en meitat de la massa orquestral [sobretot si hom tocava a l'aire lliure], fins i tot canvià la tècnica digital de nombrosos pianistes atès que la sonoritat especial de l'orgue [plena i amb una gamma tonal d'allò més ampla] omplia l'espai harmònic de les orquestres fins límits mai coneguts.

Un dels predecessors del Jazz a València [el pianista MIGUEL BENET] ens confessà que -només començar a tocar l'orgue *Hammond*- canvià la seua percepció musical i el seu concepte jazzístic tot i que era sabedor de la diferència tècnica amb el piano. Entre altres, el nou instrument feu que molts músics valencians conegueren l'obra de l'organista JIMMY SMITH i d'altres, sobretot de LOU BENNETT qui -des de l'any 1973- actuaria sovint a la ciutat, fins i tot acompanyat per significatius jazzistes locals de la fi dels setanta i començament dels vuitanta [CARLOS GONZALBEZ/guitarra i PACO ARANDA/bateria].

Convertit gairebé en llegenda per a nombrosos músics i aficionats, les facilitats per aprendre a tocar l'orgue electrònic [*Hammond* o el seu succedani: *Piper*, més a l'abast de tothom] es quintuplicaren [pel que feu a la publicitat] en pocs mesos.

Havia estat a començament dels seixanta quan moltes orquestrines locals començaren a afegir al seu quadre instrumental els orgues electrònics, aparell substituït del piano allà on no hi havia o estaven fets malbé per ser tocats augmentant així les possibilitats de contractació de les formacions atès que ja no hi demanaven la presència d'un piano acústic allà on tocaven, avantatges tècnics aprofitats per les orquestres que obligaren els seus pianistes a convertir-se en organistes canviant així la manera d'interpretar atesa la pulsació tova del teclat electrònic.

Els primers orgues electrònics que arribaren a València procedien d'Itàlia i tenien una sonoritat i uns registres força cridaners. Les marques *Farfisa* [sobretot] i *Gem* foren les més venudes. A la fi dels setanta arribarien a les botigues valencianes els primers teclats [orgue/sintetitzador] fabricats a diversos països orientals.

Els trets tècnics dels nous aparells electrònics facilitaven el seu ús fent que aficionats amb pocs recursos musicals i intèrprets d'altres instruments se sentiren atrets per l'orgue electrònic només començar les classes d'aprenentatge, bé mitjançant professors o -fins i tot- seguint una metodologia aplicada des d'un llibre publicat per la mateixa empresa fabricant de l'instrument. El fenomen fou semblant a aquell altre de les primeres guitarres electròniques aparegudes a la ciutat a començament dels anys seixanta, tot i que la venda d'orques i les ganes per aprendre a tocar-lo hauríem de situar-les a començament dels setanta.

La pulsació al teclat de l'orgue hi era d'allò més suau que no al piano, la qual cosa facilitava la interpretació a més de poder posicionar els dits a sobre les tecles fent sonar -de seguida- qualsevol so lluny de la complexitat tècnica del mecanisme pianístic.

Orgue *Piper* i demostració organística a càrrec d'uns desconeguts SHAY TORRENT i AXEL ALEXANDER, ambdós anunciats com a 'únic duo d'intèrprets al món'. ²⁰⁴

De llavors endavant, l'orgue electrònic -tot i tenir un preu oneros per a les butxaques dels músics locals- començà a ser distribuït a la botiga d'instruments musicals *Emilio Juan* [carrer Micer Mascó]. Mitjançant pagaments mensuals, van ser nombrosos els pianistes que optaren per comprar l'orgue [i el seu complement: un amplificador amb sonoritat envoltant anomenat *Leslie*] i començar el seu estudi per fer-lo servir a les orquestrines i grups on hi solien tocar.

Tot i que la publicitat oferida per vendre aquestos orgues feia esment a la possibilitat de poder tocar qualsevol tipus de música en poc de temps i sense massa dedicació al seu estudi, els intèrprets que gosaven tocar un estàndard jazzístic amb un dels nombrosos acompanyaments rítmics ja inclòs al instrument toparen amb l'inconvenient de no poder fer-ho amb el mateix Swing ni la mateixa força interpretativa feta servir als

²⁰⁴ *Las Provincias* [1973]. Dijous, 8 de març. Pàg. 45.

enregistraments de referència doncs ‘la màquina’ no pogué suplir un bon bateria de Jazz o qualsevol línia ben estructurada de un bon contrabaixista professional.

No obstant això, les demostracions es succeïren sovint a diversos indrets de la ciutat i la venda d’orgues electrònics anà en augment en proporció al nivell de vida d’aquells als quals anava dirigida la publicitat.

L’organista LOU BENNET davant el seu *Hammond B-3* i preus de diverses marques de pianos [amb els pagaments fraccionats] segons l’establiment musical *Emilio Juan*.²⁰⁵

Pianos Verticales	Entrada	Plas. mes
SCHIMMEL . . .	12.790	2.966
PLEYEL	13.800	3.151
GAVEAU	15.700	3.337
ERARD	15.500	3.151
Pianos de cola		
SCHIMMEL . . .	26.300	6.303
GAVEAU	27.700	6.488

Al 1975, la publicitat gràfica d’instruments de teclat arribà a incloure noms propis del món musical més o menys coneguts pels destinataris.

Anunci del piano *Baldwin* sota la garantia de ser l’instrument elegit per OSCAR PETERSON i ERROLL GARNER.²⁰⁶

el que prefieren

Burt Bacharach
Leonard Bernstein
Ferrante and Teicher
Liberace
Oscar Peterson
Erroll Garner
Arthur Fiedler
Lawrence Welk

B

Baldwin

pianos y órganos para que la música se disfrute más

Musikalia

PL. HORTICULTOR, COBSET, 12. Tel. 3257223. VALENCIA-8

Conclusa la dècada dels setanta, la progressió social i econòmica del país permeté importar tot tipus de productes. Els instrument musicals no restaren fora dels nous llistats comercials que aviat invadiren les prestatgeries de les botigues valencianes. Així, al 1981 i no sols pel que pertocava als orgues electrònics, un músic a València podia

²⁰⁵ *Las Provincias* [1972]. Dimecres, 29 de novembre. Pàg, 44.

²⁰⁶ *Las Provincias* [1975]. Divendres, 25 d’abril. Pàg, 34.

escollir entre diverses marques dintre d'un mateix instrument, fet gairebé impossible només uns anys abans.

Botigues musicals més significatives a València als anys setanta.

<p><i>Torres Hermanos.</i> <i>València Musical.</i> <i>Musikalia.</i> <i>Emilio Juan.</i></p>	<p>→ Sobretot a l'apartat dels instruments electrònics i aquells que donaven més facilitats a l'hora dels pagaments emprant lletres de canvi o aplaçaments.</p>
<p><i>Lluquet.</i> <i>Penadés.</i> <i>Unión Musical Española.</i> <i>Rivera Música.</i> Altres establiments més menuts.</p>	<p>→ Dirigides vers el món bandístic i editorial que no aquell dels nous aparells d'amplificació electrònica.</p>

Una famosa botiga musical de la ciutat publicava a la premsa local un anunci publicitari on la varietat de marques instrumental es feia palesa gràcies a un major nombre de fabricants i on ja hi era evident l'amplària del mercat internacional tot barrejant marques occidentals [Alemanya, Estats Units, ...] i d'orientals [japoneses i d'altres països de l'entorn asiàtic]:

Marques d'instruments que podien trobar-se a la botiga musical *Centromúsica* [carrer Guillem de Castro] a començament dels anys vuitanta i on apareix un mostrari barrejant marques occidentals i d'aquelles primerenques arribades a casa nostra i fabricades als països orientals.²⁰⁷

Pianos	<p><i>Eisenberg.</i> <i>Yamaha.</i></p>
Orgues	<p><i>Gem</i> <i>Yamaha.</i></p>

²⁰⁷ *Levante* [1981]. 'Publicitat'. Diumenge, 29 de novembre. Pàg. 18.

Trompetes	<i>Bach.</i> <i>Besson.</i> <i>Blessing.</i> <i>Yamaha.</i>
Saxòfons	<i>Selmer.</i> <i>Swallow.</i> <i>Yamaha.</i> <i>Yanagisawa.</i>
Bateries	<i>Pearl.</i> <i>Rogers.</i>
Guitarres	<i>Aria.</i> <i>Fender.</i>

-Escàs impacte a la societat valenciana per l'obituari de jazzístes significatius.

Qualsevol esdeveniment succeït al voltant de la desaparició de grans intèrprets i compositors de Jazz tenia escàs o nul impacte a la premsa local. La importància de qualsevol personatge públic estava determinada -entre altres paràmetres- per la seua popularitat a nivell local.

Com que eren poquíssims els valencians que havien escoltat o coneixien els músics de Jazz més importants a la història del gènere, la seua desaparició no restà plasmada als mitjans de manera adient o -simplement- no es palesà a cap mitjà de comunicació tret de figures força emblemàtiques i ja als anys setanta.

Tot seguit afegim un paral·lelisme entre dades concretes d'alguns obituaris ocorreguts al món del Jazz i el seu ressò [o no, segons els casos] a la premsa de la ciutat comparant el tipus d'esdeveniments [musicals, cinematogràfics i teatrals] oferts a la ciutat dintre de la data concreta de l'obituari:

- CHARLIE PARKER:

→ Mor el dissabte 9 de març del 1955 a casa de la baronessa Nica [Pannonica] de Koenigswater.²⁰⁸
→ Cap informació local pel que fa a l'òbit del compositor i saxofonista alt.

València:
Març/1955.

→ Pel·lícules:
La ley del silencio
Vacaciones en Roma
Los caballeros del rey Arturo.

→ Teatre/Sarsueles:
La del manojo de rosas.
La del Soto del Parral.
El santo de la Isidra.
Los Gavilanes.

- ART TATUM: ²⁰⁹

→ Mor a l'Hospital *Queen Of Angels* de Los Angeles/Califòrnia, l'11 de novembre del 1956.
→ Cap informació local pel que fa a l'òbit del pianista.

- LESTER YOUNG: ²¹⁰

→ Mor a l'habitació que ocupava a l'Hotel Alvin de Nova York el 15 de març del 1959.
→ Cap notícia a la premsa local.

²⁰⁸ **Charlie Parker.** [Charles Christopher Parker Jr. -de malnom 'Bird'-]. Kansas City, 29/X/1920 - N.ona York, 12/III/1955]. Sense Parker [també Armstrong, Ellington, Coltrane i Davis] el Jazz no tindria raó de ser.

²⁰⁹ **Art Tatum** [Arthur Tatum Jr. Toledo/Ohio, 13/X/1909 - Los Angeles/Calif, 5/XI/1956]. Pianista. Considerat [a qualsevol gènere musical] com un dels pianistes més grans del segle XX.

²¹⁰ **Lester Young** [Woodville, 27/VIII/1909 - Nova York, 15/III/1959]. Saxofonista. Al 1944 amb Dizzy Gillespie i Oscar Pettiford forma el que és considerat com el primer quintet 'Bop' de la història.

València:
Març/1959.

→ Teatres:
Sevilla, ... trono y tronío.
Selección de variedades.
Bésame, tonto.
→ Actuacions diverses al Paradors fallers.²¹¹

- BILLIE HOLIDAY:

→ Morta al Metropolitan Hospital de Harlem [Nova York] el 17 de juliol del 1959.²¹²

València:
Juliol/1959

→ Cinema:
Tango en el bar..
→ Al Teatre Apolo: lluites de Catch.²¹³

A la de premsa local surt una ressenya dintre d'altra més gran on -paradoxalment- s'escriu al voltant del tifó *Billie* i del seu pas devastador al Japó [74 morts] just a la mateixa data de la mort de la cantant. Els dies següents no trobem cap referència a BILLIE HOLIDAY als diaris de la ciutat.

Anunci de la mort de BILLIE HOLIDAY [*Levante*, 18/VII/1959. Pàg, 10].

FALLECE UNA CANTANTE
NUEVA YORK, 17.—La cantante de color Billie Holiday ha fallecido en un hospital de esta ciudad a la edad de 46 años. —Efe.

²¹¹ *Levante* [1959]. Dimarts, 17 de març. Pàgines 2 i 6.

²¹² **Billie Holiday** [Eleanora Fagan Gough, Filadèlfia 7/IV/1915 - Nova York 17/VII/1959]. De malnom 'Lady Day'. Cantant. La seua vida estigué marcada per l'infortuni. Morí [als 44 anys] per culpa d'una sobredosi d'heroïna. És considerada com una de les grans dives que el Jazz haja conegut.

²¹³ *Levante* [1959]. 18 de juliol. Pàg, 10.

- NAT KING COLE: ²¹⁴

→ Mor a l'Hospital de Santa Mònica/Califòrnia el divendres 15 de febrer del 1965 als quaranta-sis anys d'edat.

València:
Febrer/1965

→ Cinc dies després de la mort de NAT KING COLE, Cesar de la Lama [Agència Efe] signà un article al diari *Levante* titulat: *Nat King Cole, el pobre negrito que se convirtió en la voz mas cara del mundo* i on l'autor fa un repàs al voltant de la trajectòria artística i personal del músic.

- ▶ “[Trad.] ... Fou una de les glòries més valuoses del món artístic dels negres, junt a PAUL ROBERTSON, LOUIS ARMSTRONG, ELLA FITZGERALT i MARIA ANDERSON. Estava considerat com el negre més ric dels Estats Units. Cobrava setmanalment al voltant de 10.000 dòlars per les seues actuacions i s’anomenava a sí mateix ‘rei del sortilegi’ ...”.
- ▶ “... NAT KING COLE arribà a enregistrar més de 600 cançons tot i que començà a cantar -als 17 anys- per casualitat en un local on l’amo de l’establiment s’obstinà en que algú de l’orquestra cantara el tema *Sweet Lorraine* ...”.²¹⁵

Ressenya de la mort de NAT KING COLE i capçalera de l'article de César de La Lama de l'agència EFE [*Levante*, 20/II/1965].

NAT KING COLE, «EL POBRE NEGRITO» QUE SE
CONVERTIO EN «LA VOZ MAS CARA DEL MUNDO»
TOCABA EL PIANO A LOS CUATRO AÑOS
Y FUE CANTANTE POR CASUALIDAD
Por César de la LAMA
De los Servicios Especiales de Efe

²¹⁴ Nat ‘King’ Cole [Nathaniel Adams Cole, Montgomery/Alabama, 17/III/1919 - Santa Mònica/Calif., 15/II/1965]. Pianista i cantant. Primer artista afroamericà a tenir un programa propi a la ràdio i a la televisió [1950]. Al 1958 enregistrà en castellà a La Havana i a Mèxic.

²¹⁵ *De la Lama, Cesar - Levante* [1965]. ‘Nat King Cole’. Dissabte, 20 de febrer.

Primer anunci de la mort de NAT KING COLE segons l'agència de notícies France-Press.²¹⁶

Ha muerto Nat King Cole
 SANTA MONICA (California) 15. — Ha muerto el célebre músico y cantante negro Nat King Cole, a los 45 años de edad, víctima de un cáncer de pulmón. — AFP.
Detalles biográficos
 NUEVA YORK, 15. — El gran pianista y cantante negro Nat King-Cole, que acaba de fallecer atacado de cáncer de pulmón, conoció en los últimos años de su vida un éxito que, en opinión de algunos aficionados al "jazz", debe más bien a su innegable talento de cantor agradable.

En 1950, Cole emprendió su primera y triunfal gira por Europa. Este es el período que más recuerdan los aficionados al "jazz", pues a partir de los años 1963-64, Cole pareció ceder a las necesidades comerciales. Sin embargo, estos últimos años registró, con su trío numerosos éxitos comparables a los anteriores. Además de sus dos cabeceras de cartel "Sweet Lorraine" y "Straight un fly right", cabe destacar, entre otras, "Darling, ye vous aime beaucoup". Estas piezas, interpretadas con cálida voz —de la que Cole no tenía "motivo alguno para sentirse orgulloso"— vendieron más de un millón de discos cada una. — AFP.

- JOHN COLTRANE:²¹⁷

→ Mor a l'Hospital de Huntington [Long Island- Nova York] el dilluns 17 de juliol del 1967.²¹⁸

València:
 Juliol/1967

→ Pel·lícules:

Un hombre y una mujer.

Doctor Zhivago.

A hard day's night. [primera pel·lícula interpretada per THE BEATLES [1964] i segona estrenada als cinemes de València després de *Help* [1965].

²¹⁶ *Levante* [1965]. Ha muerto Nat King Cole. Dimarts, 16 de febrer. Pàg. 2.

²¹⁷ **John Coltrane** [John William Coltrane, Hamlet/Carolina Nord, 23/XI/1926 - Huntington Hospital- Nova York, 17/VII/1967]. Saxofonista i compositor. Morí als 40 anys per culpa d'una infecció hepàtica, fet que l'impedí conèixer Àfrica. Figura imprescindible per poder entendre el desenvolupament del Jazz.

²¹⁸ *Levante* [1967]. Breu ressenya de la mort del saxofonista. Dimecres, 19 de juliol. Pàg. 22.

Ha fallecido el saxofonista John Coltrane

NUEVA YORK, julio, 17 (Efe). — John Coltrane, saxofonista considerado como uno de los mejores músicos del «jazz» moderno de su década, ha fallecido a los 41 años de edad.

La muerte le sobrevino en el Hospital de Huntington, en Long Island. Coltrane se quejaba de dolores estomacales desde hacía varias semanas, pero se negaba a ser sometido a reconocimiento médico.

Ingresó en el hospital el domingo pasado para ser sometido a tratamiento, y se comprobó que tenía inflamado el hígado.

- LOUIS ARMSTRONG ²²⁰ [‘Satchmo’].²²¹

→ Mor a casa seua a les 5,30 de la matinada del dimarts 6 de juliol del 1971.

→ Fou la primera vegada que a la premsa espanyola i de bona part d’arreu del món aparegué a la primera pàgina dels diaris la imatge d’un músic de Jazz tot i que sota el malnom ‘Satchmo’.

València:
Juliol/1971

→ A València, hom desconeixia que el trompetista havia actuat a Alacant només 4 anys abans [El Campello, agost/1967, Sala *El Gallo Rojo*].

²¹⁹ *Levante* [1967]. ‘Ha el saxofonista John Coltrane’. Dilluns, 17 de juliol. Pàg. 22.

²²⁰ **Louis ‘Daniel’ Armstrong** -malnoms: ‘Satchmo’ i/o ‘Pops’- [Nova Orleans/Louis, 4/VIII/1901 - Corona-Queens/Nova York, 6/VII/1971]. Trompetista i cantant. Tocà i cantà amb els instrumentistes i cantants més famosos. Els seus enregistraments sobre temes de Fats Waller i el disc dedicat a W.C Handy foren els últims veritablement creatius a la seua carrera. Armstrong ha estat un dels grans icones del Jazz i personatge fonamental al desenvolupament del gènere.

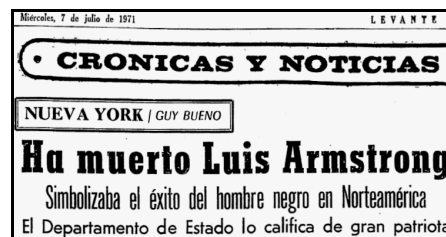
²²¹ El malnom ‘Satchmo’ és una abreviació de ‘Satchelmouth’ [manera d’embocar la trompeta]. Al juliol del 1932 [actuació al Palladium de Londres, on hi eren també ‘Valencia Trio’] l’aleshores editor de la revista *Melody Maker* [Percy Brooks] saludà el trompetista dient-li “... Hello, Satchmo!...”, és a dir: abreviant la paraula ‘Satchelmouth’: De llavors endavant tothom emprà aquell malnom per dirigir-se al trompetista [a l’igual que el malnom ‘Bird’ de Parker]. Als seus inicis era conegut com a ‘Dippermouth’ [dipper: en valencià ‘declivi’, ‘depressió’] referència que feia esment a la manera d’embocar la trompeta que tenia Armstrong mentre tocava. ---N. de l’A.

València:
Juliol/1971
[bis]

→ Pel·lícules:
Et Dieu crea la femme.
Zorba el griego.
El 'affaire' Dominici.

→ Sarsuela:
Doña Francisquita.

Anunci de la mort de LOUIS ARMSTRONG.²²²

- DUKE ELLINGTON:

→ Mor a l'Hospital Presbiterià de Columbia el divendres 24 de maig del 1974.

València:
Maig/1974

→ Pel·lícules:
Question Mark/Fake?.
Zorba el griego.

→ Teatre:
Homenatge a Florentí Monfort.

→ 'Festivales de España':
Antonio y sus ballets de Madrid.

La notícia de la mort de DUKE ELLINGTON ²²³ aparegué als diaris locals dos dies després.

²²² *Levante* [1971]. 'Ha muerto Louis Armstrong'. Dimecres, 7 de juliol. Primera pàgina.

El dimarts 28 de maig del 1974 [*Levante*] Jorge González Alapont signà una ressenya al voltant del trompetista.

- ▶ “[Trad.] ... ELLINGTON havia aconseguit congregar al seu voltant una sèrie excepcional de músics que feien d’ella, de l’Orquestra de DUKE ELLINGTON, la major i la millor ‘superorquestra’ de Jazz dels darrers temps ...”.
- ▶ “... ELLINGTON volgué amb la seua orquestra fer front a les grans formacions de música lleugera que als anys de la II Guerra Mundial i posteriors i sota la batuta de músics blancs, inundaren el mercat del ‘show bussiness’ nord-americà [Orquestres de GLENN MILLER i BENNY GOODMAN] però dotant la seua formació d’un esperit musical ‘negroide’ i jazzístic ...”.
- ▶ “... Però -com a defecte- al formar tan gran massa orquestral, ELLINGTON estandarditzà força la seua música i feu escleròtics els seus músics obligant-los a marxar moltes vegades per camins massa fàcils ...”.²²⁴

Anunci de la mort de LOUIS ARMSTRONG segons l’agència United Press International [*Levante*, 7/VII/1971. Primera pàgina] i de l’obituari de DUKE ELLINGTON [*Levante*, diumenge 26/V/1974. Pàg, 22].

NUEVA YORK, 24 (Efe-Upi).—El conocido pianista y director de orquesta de “jazz”, Edward Kennedy “Duke” Ellington, falleció esta mañana en el centro médico presbiteriano de Columbia, de esta ciudad, víctima de pulmonía.
 “Duke” Ellington había ingresado el mes pasado en el hospital por padecer una infección respiratoria, la cual adquirió caracteres de gravedad el pasado miércoles.

-Cartelera Túria

Creada al 1964 per Miguel Zamit Torres tingué com a primera seu una planta baixa al carrer De Caballers, nº 12 però els tallers on s’imprimia estaven a Maliana [carrer de Los Martires]. Zamit havia adquirit la maquinària escaient per tal de poder publicar una cartellera, projecte que comptava amb set anys d’antiguitat.

²²³ **Duke Ellington** [Edward Kennedy "Duke" Ellington, Wash. D.C., 29/IV/1899 - Nova York, 24/V/1974]. Compositor, director i pianista. Romangué al capdavant de la seva orquestra fins la seva defunció. A les acaballes de la seva vida li arribaren nombrosos reconeixements arreu del món. Nominat per rebre el Premi Pulitzer al 1965. Ellington hi és considerat [al costat d’Armstrong i Parker] un dels músics i compositor més importants i fonamental a la història del Jazz.

²²⁴ *González Alapont, Jorge - Levante* [1974]. ‘Duke Ellington: un gigante del Jazz’. Dimarts, 28 de maig. Pàg, 16.

El número 1 de la publicació isqué [sota el nom *Cartelera El Túria*] amb les dates setmanals 27 de gener/2 de febrer, comptava amb 16 pàgines i el seu preu era de 1,50 pessetes. A la portada [a tres tintes] apareixia una fotografia de les Torres de Quart iniciant una sèrie de postals típiques valencianes que arribarien fins el número 13 de la publicació. Sense quasi referències d'actors ni de directors i envoltats de preferències vers el cinema nord-americà de gènere i el cinema europeu compromès incloïa només quatre crítiques d'estrena: *Página en blanco* [Stanley Donen]; *Carmen Jones* [Otto Preminger]; *El eclipse* [Michelangelo Antonioni] i *El silencio es oro* [René Clair]. S'informava també de l'existència a València d'un únic cineclub en funcionament estable [*Luz de Sipe*] i hi havia un article: *Cine Religioso*, signat per J. Espinosa.

A poc a poc anaren incloent-se al format les seccions: *Índex alfabètic de films*; *Números del Cupón pro ciegos*; *Sales de ball*; *Sales d'art*; *Santoral*; *Horari de misses*; *Humor*; *Horòscop*; *Forns*; *Farmàcies de guàrdia*, *Telèfons d'urgència*. *Ritmos de actualidad i Proyectos domingueros*.

La primera redacció fou confeccionada amb cinèfils de la ciutat assistents assidus a cineclubs i que arrossegaven un considerable bagatge de coneixements cinematogràfics mitjançant la lectura habitual de revistes i llibres. La redacció anà configurant-se amb els noms de Julio Guardiola, José Aibar, Enrique Pastor, Manuel Mantilla, F.J. Alberola i Francisco Rodriguez. La preparació de diversos articles setmanals es feien al bar *Los Pajaritos* [carrer de La Nau] i a la llibreria Studio [al carrer Comèdies].²²⁵

Quan *Cartelera El Túria* va veure la llum [1964] a València hi havia 8 cinemes d'estrena [a 30 pessetes l'entrada] i 44 cinemes de reestrena on hom podia veure fins a tres pel·lícules pagant 3 pessetes els dies laborables. D'altra banda, la ciutat comptava amb només quatre teatres estables; *Alkàzar*, *Apolo*, *Principal* i *Ruzafa*, a més dels teatres dominicals *Micalet*, *Patronato*, *Talía* i *Centro Cultural Ruzafa*.

Segons anava eixamplant-se la redacció, l'adreça de la cartellera anà canviant fins romandre als indrets més inversemblants [durant uns mesos arriba a estar al domicili particular d'un dels redactors de la cartellera]: al carrer Sant Vicent, 312; a l'avinguda Primado Reig, 27; al garatge de la seu d'Studio S.A. [Taquígrafo Martí, 4] i -al 1985- al carrer Miracle, 7-2^a, on a hores d'ara encara hi és la redacció.

²²⁵ *Cartelera Túria* [1979]. 'Cartelera Túria y la València de 1964'. 12 a 25 de març. N° 789.

A destacar la publicació dels ‘números especials’ amb portades on apareixien falleres majors i cartells anunciadors de Setmana Santa [a Moncada]. Al març del 1964 ja hi apareixen fotografies d’actors i actrius [primer a l’interior i després a la portada] amb una breu ressenya biofilmogràfica de cadascun d’ells.

Al 1965, José Vanaclocha entrà a treballar com a crític cinematogràfic afegint-se als esmentats Aibar, Montilla, Pastor i Guardiola. Al 1970 s’afegiren al projecte el també crític cinematogràfic Antonio Llorens i -més endavant- els germans Antonio i Vicente Vergara. Arribats a un acord i amb la intencionalitat de canviar la línia editorial de la cartellera, Miguel Zamit vengué [al 1972] els drets de la publicació a José Vanaclocha.

Cartelera Túria marcà un punt d’inflexió pel que feu a la malmesa cultura que hi havia a la ciutat al començament de la dècada dels setanta, cultura gairebé inexistent o totalment unidireccional mitjançant les directrius estatals imposades per les delegacions del govern a València des d’abril del 1939.

- La importància de *Cartelera Túria* per a la confecció d’una part significativa de la tesi ve donada per la importància de les seues crítiques i articles monogràfics referits al Jazz en ella publicats a més d’haver-hi mantingut al llarg dels anys uns criteris coherents [tot i que discutibles] dintre de la seua tasca divulgadora.
- Les seues informacions al voltant de la majoria d’esdeveniments jazzístics a la ciutat han estat determinants per esenvolupar el calendari cronològic de la tesi.

Just quan la *Cartelera Túria* ix al carrer hi són a València altres quatre cartelleres setmanals d’informació cinematogràfica:

Guia Blanco i Azul. [1942].

→ Orientativa pel que feia a sales de cinema, teatres i sales de ball.

<i>SIPE</i> [1949]	→ [<i>SIPE</i> : Servicio de Información de Prensa i Espectáculos]. → Crítiques de les pel·lícules estrenades a la ciutat amb un carés cristià-reformador molt proper a la línia apostòlica seguida pel <i>Concili Vaticà II</i> des de començament dels anys seixanta
<i>Guia Valtur.</i>	→ Dirigida -sobretot- vers els primers turistes que arribaven a la ciutat des de la fi de la Contesa Civil. ²²⁶
<i>Cartelera Bayarri.</i> [1957].	→ Anunci de les sessions de cinema i l'argument -molt abreujat- de les pel·lícules anunciades.

De tant en tant, la cartellera *SIPE* publicaven articles [la majoria d'ells anònims] al voltant d'esdeveniments històrics relacionats amb el Jazz:

Articles publicats a la cartellera *SIPE* relacionats amb el Jazz.

→ <i>Quien es quien del Jazz en 1964:</i> Article al voltant de JULIAN ADDERLEY, ART BLAKEY, RAY CHARLES, DAVE BRUBECK, KENNY CLARKE, ORNETTE COLEMAN, JOHN COLTRANE i DIZZY GILLESPIE.
→ <i>Las mujeres del Jazz:</i> Al voltant de BESSI SMITH, BILLIE HOLIDAY, SARA VAUGHAM, CARMEN McRAE, DINAH WASHINGTON, NINA SIMONE, ANITA O'DAY i MAVIS RIVERS.
→ <i>Historia del Jazz. Estilos.</i> On es parla sobre les diverses etapes del Jazz. ²²⁷

²²⁶ *Guia Valtur*: Editada per Vicente Ribelles Pérez i Jose Mª Cruz Ramón.

²²⁷ Anònim - *Cartelera SIPE* [1964]. 'Quien es quien del Jazz en 1964'. València. N° 680.

Anònim- *Cartelera SIPE* [1965]. 'Historia del Jazz. Estilos'. València. Es parla d'etapes diverses i músics de Jazz.

Anònim - *Cartelera SIPE* [1966]. 'Cultura del espectador. Las mujeres del Jazz'. València. N° 793.

-Primeres cròniques de concerts de Jazz i idearis crítics.

La primera crítica de Jazz apareguda a la *Cartelera Túrria* -com a tal i amb un cert criteri estilístic- no arribarà a publicar-se fins juny del 1973 ²²⁸, però la seua tasca orientativa pel que fa al cinema i al teatre es cabdal al llarg dels anys seixanta i setanta quan una part significativa de la població hi és a l'espera de canvis polítics davant vora quaranta anys de dictadura franquista. De fet, la majoria d'exemplars de *Cartelera Túrria* arribava a mans de joves amb un bagatge estudiantil ample i a treballadors i professionals mes o menys conscienciats políticament.

La idea d'assolir el rol de promotors culturals els vingué davant la conjuntura social i econòmica existent al carrer que res tenia a veure amb l'ambient veritablement cultural i gens alienat aleshores inexistent a la ciutat. Mancança -doncs- que calia cobrir i que la societat valenciana demanava per al seu desenvolupament.

Així -doncs- les diverses redaccions de la *Cartelera Túrria* cercaren al llarg dels anys la manera d'intervindre culturalment davant la manca de moviments innovadors de tot tipus pel que feia a la música, teatre, cinema, literatura, etc, tot trobant una solució tan original com també d'eficaç en un mitjà tradicionalment menyspreat per la aleshores anomenada 'intel·ligència combativa', moviment transgressor amb el règim franquista que -als seus inicis- la considerà com una més de les cartelleres locals dedicades a anunciar els espectacles oferts a la ciutat.

Cartelera Túrria ha estat el referent pel que fa a l'educació cinematogràfica [també jazzística] i en la formació de l'esperit crític de diverses generacions de valencians obrint un respirall cultural en l'ambient angoixant de quan la dictadura franquista.

Els primers crítics de Jazz que escrigueren a la cartellera van ser Antonio Vergara, Luis Felipe Navarro Toledo i Federico Gacia Herráiz.

El criteri jazzístic -tot i variar una mica segons passaven els anys- mantingué els mateixos paràmetres conceptuals a l'hora de jutjar actuacions, músics locals, novetats discogràfiques, etc., la consecució dels quals marcaria el futur de bona part dels primers músics de Jazz valencians.

²²⁸ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1973]. 'Tete Montoliu en València. Conciertos organizados por Studio'. Setmana del 4 al 10 de juny. N° 469.

Criteris jazzístics dels comentaristes musicals de *Cartelera Túrria*.

Uniformitat de criteris:	→ Mantenint-los sempre signara qui signara la crítica pertinent.
Pedagogia jazzística:	→ Fent servir articles on es barrejaven gèneres. ²²⁹
Premisses 'boppers':	→ Davant les nombroses novetats que sobretot als anys setanta- estaven arribant al Jazz per tal d'apropar-lo a un major nombre d'oïdors tot i que sota un encobriment comercial del gènere més genuí: Dixieland, Fusió, Jazz & Rock, solistes encimbellats mitjançant altres estaments musicals, etc.

Exemple del tipus de criteri fet servir per l'equip de crítics musicals de *Cartelera Túrria* podria ser aquesta mena d'enquesta discogràfica al voltant dels millors discs de l'any [segons el parer dels crítics Federico Garcia Herraiz i Antonio Vergara] pertanyents al període 1979 i 1980, ambdós dintre de l'àmbit cronològic de la tesi.

Relació dels 15 millors disc de l'any 1979 segons la crítica musical de *Cartelera Túrria* [Federico Garcia Herraiz i Antonio Vergara] [5-11/V/1980. N° 849].

<p>A) De España TEDDY WILSON: <i>And his trio.</i>—Discophon J 4426. BUD POWELL: <i>Bouncing with Bud.</i>—Discophon J 4416. CHARLES MINGUS: <i>Presents Charles Mingus.</i>—Candid-Zafiro MPL 124. DON ELLIS: <i>How time passes...</i>—Candid-Zafiro MPL 130. STEVE LACY: <i>The straight horn of Steve Lacy.</i>—Candid-Zafiro MPL 129. BOOKER LITTLE: <i>Out front.</i>—Candid-Zafiro MPL 128. PHIL WOODS: <i>Altology.</i>—Prestige-Hispavox 500-179/80. CHICK COREA: <i>Piano improvisations vol. 1.</i>—ECM-Edigsa 1014. KEITH JARRET: <i>The Köln concert.</i>—ECM-Edigsa 1064-65. DAVE HOLLAND-SAM RIVERS: <i>Conference of the birds.</i>—ECM-Edigsa 1027.</p> <p>B) De importación COLEMAN HAWKINS: <i>The complete C. H., vol. 1: Body and soul.</i>—RCA FXM1 COUNT BASIE: <i>Swingin' the blues.</i>—RCA CL 42113. ARTIE SHAW: <i>And his orchestra: With Red Allen, Hot Lips Page, Roy Eldrige, Benny Carter.</i>—RCA FXM1 7336. BUD POWELL: <i>Swingin' with Bud.</i>—RCA FXM1 7312. PAUL DESMOND-JIM HALL: <i>Gland to be happy.</i>—RCA</p> <p style="text-align: right;">F. GARCIA HERRAIZ</p>
--

²²⁹ Vergara, Antonio [1979]. *Jazz y Cine: matrimonio no consumado. Cartelera Túrria*. 803. Setmana del 25 de juny a l'1 de juliol.

LOS QUINCE DISCOS DE JAZZ DE 1979

Entiéndase que de existir una distribución normalizada, tal como ocurre en otros países europeos, posiblemente serían otros los discos que se reseñarían aquí. El orden de los discos no implica ningún tipo de clasificación especial ni de preferencia de uno sobre otro; simplemente hemos escogido los diez discos editados en el Estado español y los cinco de

importación que consideramos más interesantes.

A) De España

STEVE LACY: *The straight horn of Steve Lacy*.—Candid-Zafiro MPL 129.
CHARLES MINGUS: *Presents Charles Mingus*.—Candid-Zafiro MPL 124.
BOOKER LITTLE: *Out front*.—Candid-Zafiro MPL 128.
DON ELLIS: *How time passes...*.—Candid-Zafiro MPL 130.
PHIL WOODS: *Rights of swing*.—Candid-Zafiro MPL 126.
TEDDY WILSON: *And his trio*.—Discophon J-4426.
BUD POWELL: *Bouncing with Bud*.—Discophon J-4416.
DAVE HOLLAND - SAM RIVERS: *Conference of the birds*.—(1) ECM-Edigsa 1027.
CHICK COREA: *Piano improvisations* (vol. 1).—ECM-Edigsa 1014.
KEITH JARRET: *The Köln concert*.—ECM-Edigsa 1064/65.

B) De importación

BUD POWELL: *Swingin' with Bud*.—RCA FXM1 7312.
COLEMAN HAWKINS: *The complete C. H., vol. 1: Body and soul*.—RCA FXM1 7325.
COUNT BASIE: *Swingin' the blues*.—RCA CL 42113.
DJANGO REINHART: *Avec le Quintette du Hot Club de France*.—RCA 730596.
ARTIE SHAW: *And his orchestra* (with Red Allen, Benny Carter, Hot Lips Page, Roy Eldrige).—RCA FXM1 7336.

(1) Solamente por los temas: *Interception, Now here, See-saw y Four winds*.

A. VERGARA

Els dos crítics assenyalen que si de cas haguera existit una distribució discogràfica més adient arreu l'Estat el llistat no hi seria el mateix.

A la relació no hi apareix cap enregistrament de l'anomenada 'Fusió Jazz/Rock' ni qualsevol altra vel·leïtat musical imposada per les modes d'aleshores, és a dir: estils Be Bop i Hard Bop a la majoria d'enregistraments impresos.

De fet, els crítics de Barcelona i Madrid n'eren més permissius a l'hora de fer ressenyes de les actuacions dels seus músics no centrant-se tant al llenguatge emprat a les diverses formacions locals sinó -més aviat- a la intensitat transmesa mitjançant els seus instruments.

Pel que fa a l'inventari pertanyent a l'any 1980 ja hi són representats [tot i que encara amb menys quantitat que els discs basats en el Be Bop i el Hard Bop] el Free Jazz [ARCHIE SHEPP i ANTHONY BRAXTON] i el Jazz qualificat 'd'elegant i sofisticat' de BILL EVANS.

Relació dels 10 millors disc de l'any 1980 segons els crítics musicals de *Cartelera Túrria* [27/IV - 3/V/1981. N° 899].

LOS DIEZ DISCOS DE JAZZ DE 1980	
L	<p>LOUIS ARMSTRONG AND KING OLIVER (Milestone-Hispavox 66034). Estas grabaciones de 1923 de la «Creole Jazz Band» del cornetista King Oliver —con un Armstrong jovencísimo— figuran entre los primeros discos grabados por músicos negros, y son un documento muy importante para conocer el estilo New Orleans.</p> <p>CHET BAKER IN PARIS (Movieplay, 172380). Sesión grabada en 1955 por este trompetista. Standards y baladas el discurso emocional y lírico que caracteriza a Chet Baker.</p> <p>BILL EVANS: THE VILLAGE VANGUARD SESSIONS (Milestone-Hispavox 66041, álbum doble). El trío de Bill Evans, con Scott La Faro, contrabajo, y Paul Motian, batería. Grabado en directo en el Village Vanguard en 1961 (junio). Un disco imprescindible para comprender la evolución de los tríos de piano en estos últimos veinte años. Y la cumbre artística de Scott La Faro.</p> <p>CHARLIE MINGUS: PORTRAIT (Milestone-Hispavox 66026, álbum doble). Dos conciertos del grupo de este contrabajista, compositor, arreglista y jefe de orquesta. El primero, de 1964, con el saxofonista Eric Dolphy, y el segundo, de 1965.</p> <p>WES MONTGOMERY: SOLITUDE (Affinity-Auvi AF 98). Uno de los más importantes guitarristas de la historia del jazz. Este disco, que completa el anteriormente editado «Impressions», corresponde a un concierto parisino de 1965, y es una excelente muestra de su estilo y gran técnica.</p>

J	<p>JIMMY RANEY: MOMENTUM (MPS-STOP JS-007). El disco, de 1974, supuso el regreso de Jimmy Raney al jazz, tras varios años de inactividad. Este guitarrista es uno de los estilistas más exquisitos de la balada y su influencia en los guitarristas de los años cincuenta fue capital, hasta la llegada de Wes Montgomery. Básico.</p> <p>DOLLAR BRAND: AFRICAN PIANO (Edigsa 6002). Album de piano solo, donde Brand, un músico muy individualista, hace una síntesis afortunada de Ellington, Monk, el gospel y la música africana, que conoce muy bien por ser natural de Sudáfrica.</p> <p>ARCHIE SHEPP-HORACE PARLAN: GOIN' HOME (Steeplechase-Edigsa 11-0065) Interpretaciones a dúo (saxo tenor o soprano y piano) de una colección de espirituales muy clásicos. La empresa pone de relieve que más allá de las etiquetas existe una profunda conexión entre los materiales originales y el lenguaje contemporáneo de los dos músicos.</p> <p>SUPERSAX: CHASIN' THE BIRD (MPS-STOP JS-006). Este grupo de saxofonistas ha realizado una admirable labor de reconstrucción de los más importantes solos de Charlie Parker, el máximo jazzman del Bop.</p> <p>CIRCLE (BRAXTON, COREA, HOLLAND y ALTSCHUL): PARIS CONCERT (ECM-Edigsa 1018/19). Concierto de 1971. Una vanguardia jazzística inteligible. Y un Corea anterior a su prostitución rockera.</p>
----------	--

a. Vazara F. Garcia Herrais

A València però la crítica de *Cartelera Túrria* no va permetre durant molts anys cap desviament pel que feia al camí estilístic a seguir, a l'ortodòxia dictada pels grans mestres del gènere, sense cap mena de concessió, la qual cosa feu que la majoria de músics de Jazz valencians derivara vers el Be Bop o el Hard Bop a l'hora d'anar assolint el seu llenguatge i perfilant el seu estil inicial.

La importància d'aquest fet [una bona crítica de *Cartelera Túrria* podia obrir moltes portes] és cabdal a l'hora d'analitzar el futur desenvolupament del gènere, no sols pel que fa a la ciutat sinó també a tot el cercle musical del País Valencià atès que la diversitat de criteris davant el fet musical concret [primers jazzístes locals/primeres

actuacions de músics rellevants a la ciutat] no haguera estat tan aclaridora com els anys han demostrat, al menys pel que fa al llenguatge i al concepte ‘bopper’ del Jazz.

Així -doncs- la majoria d’actuacions a la ciutat fetes a la dècada dels setanta aniran acompanyades de la ressenya apareguda a la *Cartelera Túria* i dels seu corresponent filtre crític.

A banda de *Cartelera Túria*, a València hi eren també les cartelleres:

<i>Qué y Donde:</i> [1978].	→ Ressenyes i crítiques de Jazz de la mà del crític Pep Ruvira [qui llavors signava els seues articles sota els pseudònims <i>Max Rabí</i> i <i>Jorge Heras</i>]; E. F., i J.L. Blasco.
<i>Mundo Musical.</i>	→ Al 1981. De curta durada i amb crítiques de Jazz signades per ‘Nicolàs’ i ‘E. E’.
<i>Diario de València.</i>	→ De 1980/81. Escrivien crítiques de Jazz Rosa Solà, Federico Garcia Herraiz i Ignasi Agustí .

-II.2.2 Context musical.

-Orígens de les bandes.

A començament del segle XIX es donaren les circumstàncies que donaran pas a l'eclosió de les Bandes de Música i de les Societats Musicals al País Valencià.

Les convulsions polítiques i revolucionàries de la primera meitat del s.XIX ompliren de conjunts musicals militars la nostra geografia. Al costat de qualsevol conflicte bèl·lic sempre hi era al capdavant dels soldats una agrupació musical amb la tasca primordial de recolzar la moral i donar ànims i solemnitat a la victòria o -fins i tot- per a impressionar als pobletans de cada localitat conquerida per on passaven.

Primitiva [o *Vella*] i *Nova*, expressaven escissions a les bandes, les quals responien a causes on hom podia aprofundir per estar relacionades amb les tendències polítiques i/o les afinitats ideològiques que -a cada localitat- s'enfrontaven obertament o es mantenien en soterrada i llarga rivalitat, fet força estès a nombroses localitats valencianes.

A mesura que les bandes militars anaren dissolent-se o retirant-se dels pobles deixaven sembrada la llavor per poder ser imitades als anys següents a més de despertar el desig de crear grups de banda locals que serviren -entre altres funcions- per amenitzar els actes cívics i religiosos. De tant en tant, algun component d'aqueixes bandes militars romanía al poble o era convidat a quedar-se per tal d'iniciar la preparació musical d'alguns veïns amb oficis humils que -malgrat no tenir estudis- reunien aptituds per poder tocar un instrument encara que fora d'oïda. Llavors, els entabanaven amb uniformes elegants canviant la seua imatge senzilla de llauradors o artesans humils per una altra de més vistosa, a més d'exhibir davant tothom les seues habilitats artístiques.

Les bandes de música no sols copiaren de les bandes militars la imatge de lluentor visual que els uniformes representaven, sinó també el tipus de partitures a interpretar [generalment de carés patriòtic], els instruments, la marcialitat a l'hora de desfilar, la delicadesa gestual a l'hora d'agafar i de tocar un instrument, etc.

Altres bandes que tenen el seu origen en els 'ministrers': instrumentistes que servien a les capelles, catedrals, col·legiates i parròquies de tota la comunitat. Generalment n'eren els organistes aquells que feien el paper de director, a més de dirigir les activitats culturals/musicals del veïnat als actes del culte i també aquells d'esbarjo.

Segons el crític musical Eduardo López-Chavarri Andújar, les raons per a l'aparició de les bandes podria estar justificada en orígens diversos:

Orígens de les bandes de música al País Valencià.

Existència d'una banda militar que dona pas a una altra de civil.	
Influència de l'element religiós:	→ <i>Tal com el naixement de la Banda Primitiva de Lliria on participà el franciscà Pare Antoni.</i>
Influència de l'element polític:	→ <i>A l'igual que la Banda de Sagunt que responia al nom de Los Garibaldi.²³⁰</i>

Per a l'estudiós del tema [Vicente Ruiz Monrabal] ²³¹ incideixen dos factors més:

1. Influència de les bandes [o músiques] militars.
2. Presència d'una tradició instrumental de caràcter profà.

De les dues opcions, el mateix autor dona més importància a la primera tot relacionant el segle XIX [força convulsiu] amb la presència a casa nostra de diverses agrupacions musicals que -ensems- acompanyaven les agrupacions militars espanyoles i estrangeres [ex: les tropes napoleòniques].

Arribats a aquest apartat cal assenyalar la importància del repertori interpretat per tal d'entendre una mica el desenvolupament bandístic a tot el País. El repertori pertanyent a les bandes militars i aquell altre interpretat per les novingudes bandes civils estava format per allò més popular davant tothom doncs es basava a sobre l'èxit de la música escènica. Ambdós tipus de formacions musicals proposaven programes de concert on

²³⁰ López-Chavarri Andújar, Eduardo [1986]. *100 Años del Certamen internacional de Bandes de Música*. València. Ajuntament de València.

²³¹ Ruiz Monrabal, Vicente [1993]. *Historia de las Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana*. Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana. València.

coexistien arranjaments de música lírica amb altres de peces originals [normalment realitzats pels mateixos directors de les agrupacions].

A poc a poc, anaren executant-se les noves danses i peces menudes característiques de la comarca en qüestió, és a dir: les bandes es popularitzaren -entre altres factors- per la interpretació d'un 'repertori a la moda i totalment modern' per als oïdors de l'època, és a dir: basat -sobretot- en la 'música escènica' que es transmetia de llavis a llavis fent passar les seues melodies sense cap mena de dificultat:

→ Òpera i Sarsuela.

La banda es converteix en element socialitzant dintre de la pujança de l'anomenada classe burgesa, sobretot als nuclis urbans amb més densitat de població. A la ciutat de València el paper de la Glorieta i de l'Albereda com a indrets per passejar fou fonamental per potenciar les relacions socials i l'esbarjo de les diverses classes socials. Les bandes de música van estar encarregades [amb més periodicitat a mesura que hom s'endinsava vers el segle XX] de donar ambient en aqueixes zones de la ciutat.

Acompanyar els diversos esdeveniments polítics, militars i religiosos de l'època fou altre rol primordial per a les formacions bandístiques de començament del segle XX. A poc a poc anà apareixent als faristols un tipus de música creada de manera específica per a aqueixes formacions.²³²

La visita de diverses bandes nacionals i d'estrangeres [dins dels Certàmens de Bandes Militars celebrats a València ciutat a les acaballes del segle XIX] cal entendre-la com una oportunitat per als músics locals atès que pogueren escoltar nous repertoris i noves sonoritats tal i com -més endavant- reflectirem al parlar sobre l'empremta que deixada als músics valencians per les visites a la ciutat de les bandes nord-americanes de la VI Flota de la Mediterrània [9/I/1952].²³³

A mesura que el segle XX ja hi és corrent es produeix un avenç significatiu per part de les bandes civils en detriment de les formacions militars [el Certamen de Bandes de València deixà de convocar la seua secció per a bandes militars].

²³² A destacar les peces instrumentals compostes per Carlos Llorens Robles [1821-1862], qui desenvolupà la seua carrera a València i Múrcia. ---N. de l'A.

²³³ Galbis López, Vicente - *Diccionario de la Música Valenciana* [2006]. Bandas [V-VI]. Pàg. 89. Dtor: Emilio Casares Rodicio. Iberautor Promociones Culturales S.R.L. / Institut Valencià de la Música.

Les bandes pogueren consolidar-se també pel fet d'estar arrelades en una terra de climatologia temperada i on els seus habitants fan més vida al carrer que no a casa seua gaudint de revetlles i de llargues nits estiuenques, aspectes que formen part del caràcter festiu -malgrat el tòpic- del poble mediterrani.

El rol social atorgat a la música es basà en la possibilitat d'alegrar i donar brillantor a les desfilades falleres, de 'moros i cristians', de les 'fogueres' i d'altres festes populars i patronals valencianes. Les associacions gremials també col·laboraren a l'origen de les nostres bandes.

- ▶ “[Trad.]... Les bandes valencianes no han sorgit per generació espontània, sinó que tenen una tradició formada per elements diversos, tan heterogenis com el Teatre, l'Església, els gremis, partits polítics i d'altres...”²³⁴

Pel que fa a la ciutat de València, la BANDA MUNICIPAL DE VALÈNCIA naix de la idea de Vicente Avalos [regidor a l'ajuntament] qui havia estat rumiant-hi la possibilitat [des del 1901] de congregar en una sola entitat musical els músics que hi eren tocant a les diverses i menudes bandes de la ciutat. SALVADOR GINER també fou l'encarregat de redactar el reglament de la nova societat musical a més d'escriure els exercicis de les primeres oposicions per omplir la plantilla de la formació.

Al maig del 1903, SANTIAGO LOPE GONZALO guanyà les oposicions com a director de la nova banda la qual feu la presentació pels carrers de València el 8 de desembre del 1903 sota la direcció del mateix LOPE. La primera obra que interpretaren fou *L'entrà de la murta*.²³⁵

La Banda Municipal comptava amb 60 places i els músics -tal com feien la resta de bandes de l'època fins que arribaren a Espanya les primeres bandes franceses i canviaren els costums a l'entaulat- tocaven a peu dret envoltant el director que hi era a sobre un escambell.

La relació existent entre la trajectòria interpretativa dels músics de la BANDA MUNICIPAL DE VALÈNCIA i el Jazz és gairebé mínima tot pensant que el tipus de repertori

²³⁴ López-Chavarrí Andújar, Eduardo [1985]. *Breviario de Historia de la Música Valenciana*. Piles. València.

²³⁵ Monfort, Enrique - Carrillo, Luisa [Documentació] [2003]. *Banda Municipal de València: cien años de música*. O.A.M. Palau de la Música/Ajuntament de València. València.

ofert [fins el 1981] no afegeix aportacions innovadores a la literatura bandística tret de transcripcions puntuals o l'estrena d'obres d'algun compositor contemporani.

A la postguerra i per tal d'aconseguir un sobresou, músics de la Banda Municipal tocaren en orquestres, trios o quartets [cabarets, sales de ball, cafeteries, etc] ²³⁶. Aqueixa actitud laboral repercutí força a la ja minvada borsa de treball existent a la província i -sens dubte- en nombrosos músics de la ciutat que -per motius laborals o polítics- foren postergats a rebre les deixalles d'una feina gairebé reduïda a pocs indrets on poder desenvolupar-la amb un mínim de dignitat professional i amb una certa continuïtat.

- ▶ “[Trad.] ... Els professors d'instruments de corda què havíem aconseguit una plaça a l'Orquestra Municipal vam estar beneficiats, tanmateix aquells afiliats al 'Montepio de Profesionales' n'eren molts més....”.
- ▶ “... No obstant això, a uns quants els anava d'allò més bé, donant-se la paradoxa que els conjunts que actuaven [sota el vist i plau d'algunes empreses] estaven formats per professors que ja tenien plaça a l'Orquestra Municipal [jo entre ells]. No cal fer esment de quan gran era la indignació i la creixent desmoralització dels músics que aleshores es trobaven a l'atur ...”. ²³⁷

No obstant això, la relació amb el Jazz arribarà -sempre de manera indirecta- mitjançant una mínima part [gairebé esquifida] dels músics amb més inquietuds de la plantilla atès que alguns d'ells comencen a acudir [ja a la dècada dels vuitanta] als primers cursos i seminaris del gènere oferts a la ciutat o a la rodalia [Curs de Saxòfon a Torrent impartits per PEDRO ITURRALDE] cercant millors recursos interpretatius per al seu instrument.

La 'SOCIEDAD FILARMÓNICA DE VALÈNCIA' naix el febrer del 1912 com a societat cultural encarregada de difondre -sobretot- la música de cambra i com estament i estàndard musical a la ciutat atesa la manca de moviments socials dirigits a potenciar la música clàssica i de concert. De llavors ençà, cap relació amb el Jazz.

-Bandes militars de la VI Flota dels Estats Units: instruments nous i altre tipus de sonoritat bandística.

²³⁶ El mateix succeirà amb nombrosos músics de l'Orquestra Municipal de València. ---N. de l'A.

²³⁷ Ferriz Llorens, José [2004]. *Op. Cit.*

El règim de franquista fou admès a l'Organització de les Nacions Unides el 4 de novembre del 1950 [39 vots a favor, 10 en contra i 11 abstencions]. Aquell fet obrí les portes vers el restabliment de relacions entre Espanya i el món occidental, sobretot [degut a les estratègies polítiques que envoltaven l'anomenada 'guerra freda'] amb els Estats Units d'Amèrica del Nord.

Pel que fa a l'aspecte musical, una de les conseqüències directes del nou tractat consistí en l'arribada als ports de la Mediterrània espanyola de vaixells nord-americans i les seues respectives bandes militars que a cada esquadra hi eren, fet significatiu per a més d'un músic i aficionat local.

La vinguda dels mariners nord-americans [a València, el 9/II/1952] arrossegà l'arribada al port de València de costums alienes i d'un intercanvi comercial accidental i benvingut pel que feia a l'endarreriment imperant a la societat espanyola dels cinquanta. Dintre d'aquell intercanvi comercial [gairebé de contraban] trobem a aficionats valencians que substituïen discs nacionals [sobretot de cantants de flamenc i copla] per altres de Jazz o música moderna [primers Rock & Rolls enregistrats] i -fins i tot- aprenien de la manera de tocar i del fraseig donat pel conjunt que feien servir les seues bandes militars quan [tot i que de manera excepcional] interpretaven peces que podríem denominar 'seues', és a dir: peces del repertori nord-americà escrites per a big band.

→Al capítol II.4.1: [*Impuls radiofònic local: antonio Balanzà i Pepe Palau*] apareixen aquests fets:

-Intercanvi de discs de les anomenades 'tonadilleras' espanyoles per altres de Jazz.

-Aprentatge [encara que basat a l'estudi autodidàctic] de com tocar la bateria segons el concepte nord-americà de big band.

Per als músics valencians [aïllats del món -com la resta d'espanyols- per culpa del règim autocràtic] la pressa de contacte auditiu i visual amb formacions bandístiques diferents en repertori i -sobretot- en instruments [fabricats als Estats Units i quasi impossibles de comprar a les botigues valencianes per motius diversos: preus

prohibitius, manca d'importació, etc.] fou -en casos concrets- determinant. Als músics valencians que podien apropar-se a les bandes nord-americanes se'ls obria els ulls davant els clarinets i saxòfons marca *Selmer*²³⁸ o dels trombons o les tubes *Conn*²³⁹.

La banda de música d'una de les flotilles actuà a diversos punts de la ciutat, entre ells a la mateixa Plaça del Cabdill i [el dissabte 27 de juny] dintre del '*Festival Gran Verbena de las Regiones*', organitzada -entre altres- per la Societat Coral El Micalet.

- ▶ “[Trad.]... l’Orquestra de la Flota interpretà la millor música del repertori ballable, amb un ritme que el públic seguí amb entusiasme. Tot això per ‘un duro’ les dones i ‘dos duros’ els hòmens ...”.²⁴⁰

De la visita del 9/I/1954²⁴¹, resta aquesta crònica:

- ▶ “[Trad.] ... Al moll on anava a amarrar el vaixell *Arcadia*, un potent servei d’altaveus emetia música americana. Des del pont del mateix vaixell fou la Banda de Música de la tripulació nord-americana qui va respondre als altaveus tot tocant en viu música de ‘swing’ tal com una salutació a la ciutat ...”.²⁴²

Pel que fa als esdeveniments musicals de la visita de feta a l’abril del 1954:²⁴³

- ▶ “[Trad.]... El dissabte 10 d’abril, un sopar fred a l’Ajuntament -amenitzat per un concert de música moderna interpretat a l’orgue- fou l’oferta americana per a aquella nit ...”.²⁴⁴

²³⁸ Instruments Selmer. Selmer [Zelmer] té els arrels al s.XVIII a la regió francesa de Lorena. L’ús de materials com el plàstic feu que Selmer traguera al mercat el clarinet Model 1400, instrument fet servir per Benny Goodman al 1948 i del qual es veneren més d’un milió d’unitats. A destacar les sèries de saxòfons Selmer V i VI, la sonoritat dels quals ha marcat els timbres de jazzístes com Stan Getz, Sonny Rollins, Joe Henderson o Dexter Gordon.

²³⁹ Conn Instruments. [Charles Gerard Conn. Phelps County/Nova York, 29/I/1844 - Los Angeles/Califòrnia, 5/I/1931]. Constructor nord-americà d’instruments per a banda. Al 1934, l’empresa desenvolupà el primer mecanisme de pistó de vàlvula. Al 1969 C.G. Conn Ltd., fou venuda a la Crowell-Collier MacMillan Company.

²⁴⁰ Pérez Pucho, Francisco [2003]. *Op. Cit.*

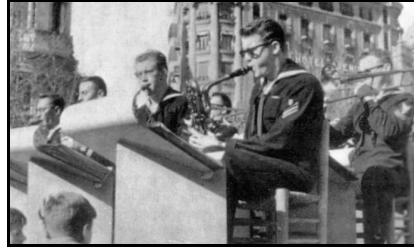
²⁴¹ Portaavions ‘Tarowa’ [271 m. d’eslora i 150.000 cavalls de potència]; vaixell-taller ‘Arcadia’; destructor ‘Vesole’ i els vaixells d’abastiment ‘Argad’; ‘Neches’; ‘Mercury’ i ‘Aucilia’. Partiren el 15 de gener. ---N. de l’A.

²⁴² Pérez Pucho, Francisco [2003]. *Op.Cit.*

²⁴³ 6 d’abril del 1954: portaavions ‘Randolph’-atracat fora del port-; creuer pesat ‘Newport News’; destructor ‘Dyens’ i el caçamines ‘Doyle’.

²⁴⁴ Pérez Pucho, Francisco [2003]. *Op. Cit.*

Músics del vaixell *Macon* donen un concert a la Plaza del Caudillo de la ciutat.²⁴⁵

La banda del crucero "Macon" durante su actuación en la plaza del Caudillo, de Valencia, el curso de la visita de enero de 1959. (Foto, Boletín de Información Municipal)

Un momento del concierto que la banda de música del buque insignia norteamericano «Macon» dio ayer en la plaza del Caudillo (Foto L. Vidal).

Músics d'una de les bandes de la VI Flota fan una cercavila a la ciutat de Llíria.²⁴⁶

Les actuacions de les bandes dels vaixells nord-americans arribats a València a la dècada dels cinquanta no mantenen una cronologia a les seues intervencions, ni tampoc cap programa conegut ni línia interpretativa programada.

²⁴⁵ *Levante* [1959]. Divendres, 23 de gener. Pàgina 3.

²⁴⁶ Alonso Tomàs, Miguel - Bas Carbonell [2003]. *100 años junto a la música: 1903 - 2003. 'I Centenari de la Unió Musical de Llíria'*. Diputació de València.

Els escenaris per a les actuacions de les diverses bandes de la VI Flota nord-americana s'escollien segons les circumstàncies:

→ A les cobertes dels mateixos vaixells [al port de València].	
→ Al Saló d'Actes de l'Ajuntament.	
→ Als salons del consolat dels Estats Units a València.	
→ Als entaulats bastits a la mateixa Plaça del Cabdill per tal que tothom gaudira del concert.	
→ Indrets ocasionals, tal com l'Ateneu Mercantil o el mateix consolat nord- americà.	

→ Al Capítol III.1.2.1 [*Primeres actuacions a començament de la dècada*] es fa esment d'una jam session a El Micalet [l'any 1968] per part del grup XE QUARTET i de mariners-músics pertanyents a la banda d'un dels vaixells de la VI Flota dels Estats Units que llavors era de visita a la ciutat.

Un dels pocs exemples el trobem a una de les actuacions a la ciutat tot seguint un programa establert i específicament dedicat a la música espanyola. Fou al concert ofert a l'Ateneu Mercantil de València el 23/I/1963.

Dirigida per l'oficial PAUL COUGHLIN, la BANDA DE LA VI FLOTA interpretà un programa que cal considerar-lo com una barreja entre música nord-americana i un homenatge a la música espanyola.

Formada per 24 músics, cal destacar la presència gairebé simbòlica d'un sol músic afroamericà a la formació [segon per l'esquerra, a la segona filera dels clarinets] la qual cosa deixa obertes moltes interrogants pel que fa a una possible influència 'bluessing' d'algun d'aquests instrumentistes vers els seus companys a l'hora de frasejar els temes més resoltament nord-americans, tal com el *South Pacific* de HAMMERSTEIN & ROGERS [compositors considerats 'pares' d'infinat d'estàndards jazzístics].

Ateneu Mercantil de València [23/I/1963].

L'Ateneu Mercantil de València havia estat testimoni en altres ocasions d'actes commemoratius amb motiu de diverses visites de la VI Flota dels Estats Units a a la ciutat, tot i que -normalment- sols es permetia l'entrada als socis i a les autoritats degudament convidades, donant-se la paradoxa que molts músics locals que desitjaven escoltar músics o temes nord-americans en directe perdien l'oportunitat de fer-ho.

Programa interpretat a l'Ateneu Mercantil de València [23/I/1963] pels músics de la Banda de la VI Flota dels Estats Units.

ATENEO MERCANTIL DE VALENCIA

La Banda de la Sexta Flota de los Estados Unidos dirigida por Paul Coughlin, Jefe Musical de la marina de los EE.UU., ofrece este concierto a Todos sus amigos de Valencia.

1. OPENING THEME. Levar Anclas, cancion oficial de la marine de los EE.UU.
2. BAND OF AMERICA (March). Una briosa marcha, escrita por el famoso compositor/director de la television y de la radio, Paul Lavalle.
3. SOUTH PACIFIC. Unas hermosas melodias escogidas de la comedia de amor en el Gran Oceano, compuesta por Oscar Hammerstien y Richard Rogers, la cual se representó largo tiempo en Broadway y más tarde fue convertida en pelieula de gran éxito.
4. VARIATIONS ON THE THEME OF POP! GOES THE WEASEL. Esta magnifica partitura es una demostracion de las diferentes maneras que se puede presentar un tema. Tocaran como: (a) una introduccion (b) tema (c) fuga (d) minuet (e) caja de musica (f) Jazz.
El solista de este dificil conjunto es de Donald Watrous la ciudad de Nueva York y miembro de nuestro conjunto de tambores.
5. SEASCAPE. Compuesta por Glenn Osser, actor muy conocido de la radio y TV americana y nos muestra el ruido de las olas al romper en la orilla.
6. BESAME MUCHO. Uno de nuestros solistas a Garth Pfitzenreuter, a quien habeis escuchado tocando el bombo sabe tambien tocar la trompeta y la guitarra y os va a interpretar famosa cancion española, BESAME MUCHO.

*** Intervalo de diez minutos ***

7. AMPARTITO ROCA. Una marcha mundial mente famosa de Jaime Texidor.

8. FANDANGO. La banda siempre se divierte tocando musica latina a causa de su espíritu. He aquí una de sus favoritas por Floyd Werle, Jefe Preparador de la banda de las Fuerzas Aereas de los EE. UU.

9. THEMES FROM THE BALLET. Esta gran preparacion contiene extractos de Fausto (Gounod), Sylvia (Delibes), Coppelia (Delibes) y La Gioconda (Ponchielli).

10. MARINOS en ESPAÑA. Compuesta por Fernando Godoy and Ladislao Uribesalgo en honor de la visita a Valencia de la Sexta Flota en 1955. Es interesante saber que el director era un miembro de la banda del acorazado New Jersey durante esa visita, y que hace poco tiempo que este manuscrito fue hallado en la librería de la banda. Tenemos el honor de estrenarlo hoy para el publico aquí presente.

11. AIRE ANDALUZ. Es una adaptacion por Floyd Werle de una cancion espanola escrita por Paul Duranden 1952.

12. ZAMPA. La opera Zampa fue compuesta por Louis Joseph Ferdinand Herald en 1831 quien obtuvo el Premio de Roma.

13. Himnos Nacionales de España y de los Estados Unidos.

Este concierto les ha sido ofrecido con los mejores deseos del Comandante en Jefe de la Sexta Flota de los Estados Unidos, cuyo lema es "Potencia para la Paz."

29 ENERO 1963

Amb motiu d'una de les estades de la VI Flota, el 22/IV/1956 es feu un recital de veu i piano a l'Ateneu Mercantil de València amb un programa integrat per temes inspirats als costums nord-americans. La soprano ROSY DE VALENZUELA fou acompanyada al piano per JOSÉ C. TORDESILLAS.²⁴⁷

No sempre foren les actuacions del mariners nord-americans sota formació de banda. Una altra manera d'apropar-se al públic dels països de la Mediterrània fou la adaptar-se als nous temps i deixar una mica de costat el carés massa militar de la banda.

El diumenge 17/II/1965 a les 18,30 hores va tenir lloc una actuació al Saló d'Actes del Centre d'Estudis Nord-americans de València d'un grup extret de la mateixa banda del vaixell *USS Beatty*, conjunt que seguint les modes dels grups de Rock que sovint apareixien al mercat discogràfic es batejaren sota el nom de BEATTY BEATLES.²⁴⁸

Dues setmanes després apareix al diari *Las Provincias* la següent ressenya sense signar assenyalant que la banda del portaavions *USS Forrestal*:

- ▶ “[Trad.]... Actuà com a sextet amb música de Jazz i de ball al *Club de Tennis València* i al *Col·legi Major Alameda* ...”.

²⁴⁷ Martí Soro, José [1979]. *Crònica del Ateneu Mercantil de València, 1879-1978*.

²⁴⁸ *Las Provincias* [1965]. Dissabte, 16 de gener. Pàg, 27.

- ▶ “ ... A l’endemà actuaren -ja en formació de banda- a la *Casa de los Obreros* de Sant Vicent Ferrer i al *Centro Instructivo Musical de Benimaclet ...*”.²⁴⁹

Els escenaris per a les audicions de les bandes nord-americanes anà eixamplant-se. Així al març del 1967, el *Col·legi Major La Concepción* de València acollí un concert de la Banda del portaavions *USS Amèrica* [dirigida per Donald G. Christiansen]. La ressenya periodística no concreta el repertori interpretat i només assenyalà el següent apartat:

- ▶ “[Trad.]... Interpretaren diverses obres de ritme modern ...”.²⁵⁰

Les actuacions de les bandes de la VI Flota del Mediterrani continuaren al llarg de la dècada dels seixanta i es perllongaren a la següent tot i que anaren minvant en nombre i intensitat a mesura que es consolidava el sistema democràtic a Espanya i l’exèrcit entrà a formar part del Tractat Militar de l’Atlàntic Nord [OTAN] a començament dels vuitanta.

²⁴⁹ *Las Provincias* [1965]. Divendres, 29 de gener. Pàg, 17.

²⁵⁰ *Las Provincias* [1967]. Dimarts, 14 de març. Pàg, 37.

II.3 ANYS TRENTA i QUARANTA.

PREÀMBUL

- Referència a intèrprets i als diversos estils musicals interpretats als establiments d'oci més significatius de la ciutat així com del poder adquisitiu dels músics [en general] i de la disposició i repertori a les sales de teatre i cinemes amb plantilla orquestral més o menys fixa.
- Creació, desenvolupament i activitats del Hot Club de València i procedència i nivell econòmic i cultural dels socis fundadors així com els motius que els portaren a fundar el club a imitació d'altres europeus i espanyols. Emissions de ràdio de l'entitat abans i després de la Contesa Civil i influència d'aqueixos programes als oïdors i aficionats al Jazz locals.
- Esment de l'incipient món del Jazz [gairebé desaparegut] que llavors hi era al voltant de les poques orquestrines de la ciutat que havien sobreviscut passats els trens anys de guerra. Restriccions socials i culturals i disposicions legals del règim franquista que retallaren -de manera dràstica- els avenços socials i les llibertats aconseguides quan la II República. Referència als cabarets, cafès de moda, teatres i cinemes de la ciutat així com un breu apunt de l'esquifida vida cultural que llavors hi era a València.

-II.3.1 Música i espectacle abans del 1939.

Al començament del segle XX la ciutat semblà reviscolar com a entitat promotora de cultura que no sols econòmica.

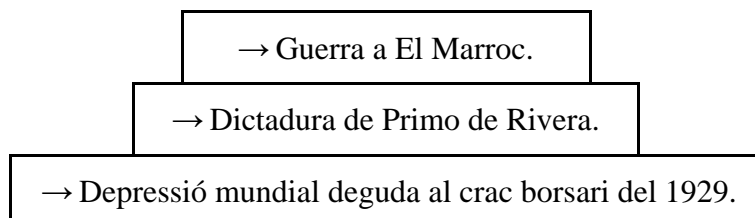
Cronologia d'agrupacions musicals simfòniques.

1905	→ EDUARDO LÓPEZ-CHAVARRI MARCO fundà i dirigí la ORQUESTA VALENCIANA DE CÁMARA. Introduí autors com ara VINCENT D'INDY i CARL HEINRICH CARSTEN REINACKE a més de recuperar altres compositors com el mateix JOHANN S. BACH.
------	---

1909	<p>→ Exposició Regional: buit orquestral.</p> <p>→ Absències de GOÑI i VALLS. la música de l'exposició anà a càrrec de la TONSKUNSLER ORCHESTER [dirigida per LASALLE]. la ciutat va rebre les visites de l'ORFEÓ CATALÀ i de l'ORQUESTRA SIMFÒNICA DE MADRID.</p>
1916	<p>→ Neix l'ORQUESTRA SIMFÒNICA DE VALÈNCIA, creada i dirigida per ARTURO SACO DEL VALLE.</p>
1924	<p>→ Arribada a l'ORQUESTRA SIMFÒNICA de JOSE MANUEL IZQUIERDO com a director.</p> <p>→ Obres de MAURICE RAVEL i ALEKSANDR KONSTANTINOVICH GLAZUNOV, a més de dirigir ARTHUR RUBINSTEIN o FRITZ KREISLER.</p>
De 1900 a 1939	<p>→ Naixement de les agrupacions ORQUESTRA DE CÀMBRA FERROVIÀRIA i ORQUESTRA CLÀSSICA, ambdues a València ciutat.</p>

→ En tots els capítols, quan fem esment dels 'establiments amb música' ens referirem sempre a intèrprets i mai a reproducció mecànica, la qual consistia [si més no i a tot estirar] en una pianola atès que les famoses 'màquines de discs' arribarien -sobretot als bars amb més prestigi de València- ja començada la dècada dels anys seixanta.

Els músics valencians [a l'igual que tothom] estaven influïts per:

Els cafès i els teatres de la ciutat donaven per a ben poc a nivell professional i els músics i artistes valencians cercaven feina per on no hi havia.

Pensar en interpretar música de Jazz a València anava més enllà de ser considerat poc més que no una quimera atès que la paraula ‘Jazz’ i la paraula ‘moda’ anaven unides pel que feia a la imatge que no a la vessant musical [és a dir: senyorettes amb pentinats curts, música sorollosa, cotxes de luxe, alcohol, etc] i l’ambient artístic de la ciutat no estava per a moltes elucubracions musicals, més aviat per anar fent i eixir del pas.

A Madrid i Barcelona la situació no era gens semblant a la de València doncs a les seues cartelleres n’arribaven músics i espectacles aliens portant la novetat més enllà de qualsevol moda.

HARRY FLEMING i d’altres omplien els teatres d’ambdues ciutats i -de tant en tant- apareixien personatges amb un llenguatge musical d’allò més nou i molt diferent a la seguida sonora que sovint interpretaven els nostres músics.

S’havia arribat als anys trenta amb un bagatge musical heterodox.

A la fi dels vint, el mateix MAURICE RAVEL estigué a València [a meitat de novembre del 1928 i dirigí *La valse* a la BANDA MUNICIPAL de LUÍS AYLLÓN] i l’ambient musical a la ciutat era una autèntica bellugadissa:

- ▶ “[Trad.] ... RAVEL arribà a una València que vivia un moment de floriment musical ...”.
- ▶ “... Encara era jove el magisteri de CHAVARRI i de GOMÀ; es parlava de la inspiració valenciana de CUESTA; JOAQUIN RODRIGO ja cercava compondre *La flor del lliri blau* i el *Prelúdio del gallo mañanero*; MANUEL PALAU aconseguí el Premi Nacional de Música amb les seues *Gongorianas*; MORENO GANS [el músic d’Algemesí] escalava cotes semblants; es sentien com a propis els triomfs de l’alacantí OSCAR ESPLÀ ...”.
- ▶ “... Al mateix cafè podien seure’s -en diverses tertúlies- LEOPOLDO QUEROL [qui llavors començava]; el jove ITURBI [arribat de París i que se n’anava a Ginebra]; en JUAN CORTÉS [mestre de nombrosos músics]; l’ancià BELLVER [qui -molt abans- havia aconseguit esmicolar sobre el teclat -al ‘Cafè España’- pàgines de LISZT per tal de ser escoltades per Blasco Ibañez des de la seua taula]; PASQUAL CAMPS corre cap a Viena per què el demana el trino impossible de KREISLER i DE NUEDA, MUS, ALAMAN, FERRIZ i tants i tants altres joves que n’eren una promesa per què tot aleshores era esperança ...”.
- ▶ “Eixa fou la València a la qual arribà RAVEL ...”.²⁵⁴

²⁵⁴ Ombuena, José [1971]. *Op. Cit.*

Entre els diversos establiments de la ciutat que oferien als seus clients música en directe cal destacar:

<i>Lyon d'Or</i>	→ Entre la plaça de la Pilota i el carrer Mariano Benlliure. Via estreta plena d'establiments musicals i seu del Cercle de Belles Arts] i on tocaven sovint els violinistes PASQUAL CAMPS i PASQUAL VALLS.
------------------	--

- ▶ “ ... L'orquestrina situada al fons de l'ample saló, estava ara en el punt culminant de la seua actuació. En aquest moment interpretava la *Sonata per a Violí i Piano en La Major Opus 47 'Kreutzer'* de LUDWIG VAN BEETHOVEN; al local hi havia un silenci sepulcral imposat pel xiu-xiu dels melòmans admiradors de 'Pasqualet' VALLS, violinista que des de la primera joventut figurava com un fenomen local després d'estar becat per la Diputació i viatjar a Salzburg per tal d'ampliar estudis de violí i ara havia retornat per convertir-se en una glòria municipal ...”.
- ▶ “ ... En entrar-hi, hom es troba en un saló ample amb doble filera de cadires de seient de cuir i taules rectangulars de fusta negra, és ple de gom a gom ... La decoració és d'estil alemany clàssic, amb gerros o pitxers de llautó i ceràmica per a beure-hi cervesa penjats per les parets ...”.²⁵⁵

<i>Hollywood</i>	→ Carrer Ribera. Sala de ball amb una orquestra [5 o 7 músics]. Oberta vesprada i nit. Grup de xiques 'dansaires' amb les quals hom podia ballar -fet usual a aquells anys- mitjançant l'adquisició de sis tiquets al preu de dues pessetes [que equivalien a 6 balls]. → Balls de moda interpretats sense partitures i seguint a un o dos músics encarregats d'iniciar la melodia. Els més populars eren: foxtrots, boleros, 'slows', tangos i valsos.
<i>Tabou</i>	→ Amb músics. Situat al carrer de Ribera i al costat de <i>Cerveseria Negresco</i> . Les diverses formacions duos [violí/piano] o tríos [violí, piano i/o clarinet/saxòfon]. La facultat de doblegar altres instruments estava generalitzada entre els intèrprets de l'època.

²⁵⁵ Castelló, Gonçal [1987]. *València dins la tempesta*. Edicions del Bullent. València.

‘Cyti’ Bar	→ Cal suposar que volia escriure’s com a ‘City Bar’ ²⁵⁶ : Al carrer Xàtiva xamfrà al carrer Ribera on -al pis de dalt- hi era una sala de ball amb orquestra [anunciada com ‘Orquestina de Jazz’]. Inaugurat la vesprada del dimarts 19/VII/1932. ²⁵⁷
------------	---

El violinista PASQUAL CAMPS GALLEGO ²⁵⁸ remembraria els anys trenta [i -en general- els establiments amb música que a València hi eren] en un curiós article signat pel mateix músic a les pàgines del diari *Las Provincias* al febrer del 1976 [*Recuerdos violinísticos: el Lyon d’Or*], article que ens donarà una idea del tipus de repertori que els músics dels anys trenta interpretaven als salons i les cafeteries del centre de la ciutat.

El músic escriu de quan formava trio amb el pianista DANIEL DE NUEDA i el violoncel·lista FERNANDO MOLINA [més endavant substituït per RAFAEL SORNÍ]:

- ▶ “[Trad.] ... Regia el *Lyon d’Or* un patriarca del cafè: en Juan Clemente, oriünd d’Aragó però establert a València d’anys abans i que també dirigia el restaurant del balneari *Las Arenas* i el pabelló que s’endinsava a la mar [a hores d’ara ja desaparegut] ...”.
- ▶ “... El *Lyon d’Or* tenia un públic de classe mitjana però força heterogeni. A la vesprada -després de dinar- hi havia una classe de públic més cridaner i també de més alegre i calia fer música ‘de moda’, és a dir: tangos d’IRUSTA, FUGAZOT i DEMARE. Per la nit, el repertori canviava i llavors interpretàvem obertures clàssiques, fragments d’òperes, sarsueles i solos de violí, piano i violoncel ...”.
- ▶ “... El públic de la nit venia a escoltar música i l’auditori hi era format per persones de gran relleu social i artístic de València. Un dels assidus era el mestre VICENTE PEYDRÓ, autor de *Les Barraques* i *Carceleras* -entre altres-. Altres visitants il·lustres n’eren JACINTO RUIZ MANZANARES [aleshores catedràtic d’Harmonia del Conservatori de València], el mestre MAGENTI i el pianista LEOPOLDO QUEROL ...”.²⁵⁹

²⁵⁶ Collin: *Master Dictionary, Spanish-English/English-Spanish* [2002]. Fourth Edition. Harper-Collins Publishers. Ed: Grijalbo. Barcelona.

²⁵⁷ *El Mercantil Valenciano* [1932]. 19 de juliol. Nº 22.350. Primera pàgina.

²⁵⁸ **Pasqual Camps Gallego**. [València, 21/IX/1907]. Estudis acadèmics de violí al Conservatori de València. Al 1923 es trasllada a París per tal d’eixamplar estudis al seu conservatori amb els professors Brams, Cantrelle, Tournet i Boucherit. Al 1931 és pensionat per la Diputació de València per continuar estudis a París. Lliçons magistrals del violinista berlinés Carl Flesch i -a Viena- d’Stwertka. ---Informació treta del programa de mà del concert de Pasqual Camps i Daniel de Nueda ofert al Teatre Principal de València [Societat Filharmònica: curs XXII-nº 385] l’11/01/1933. ---N. de l’A.

²⁵⁹ *Pascual Camps Gallego - Las Provincias* [1976]. ‘Recuerdos violinísticos: el Lyon d’Or’. Dimecres, 11 de febrer. Pàg, 33.

El soroll i el rebombori més cridaner eren costum als locals on hi havia música, atès que la gent volia parlar -fos com fos- davant del ‘so’ que els instruments o les veus dels cantants emetien des de l’escenari.

En temps de guerra els sindicats UGT i CNT havien penjat cartells als locals on havia actuacions tot demanant respecte pels artistes:

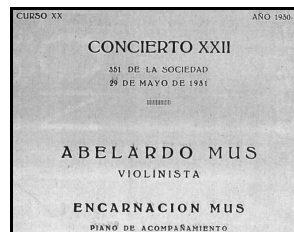
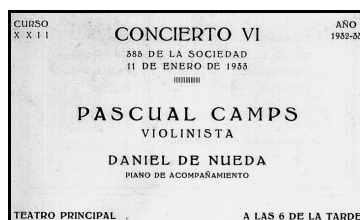
- ▶ “[Trad.]... Camarades, respecte els artistes que hi són treballant...”.

Aleshores hi havia dues maneres d’entendre l’oci a la ciutat:

<i>Els costums de la burgesia.</i>	→ Arcaics i reflex d’una manera d’entendre l’organigrama social de l’època a més de continuistes i gens innovadors.
<i>Els dels proletariat.</i>	→ Nova classe mitjana urbana aficionada al bar, la ràdio, el cinema, el futbol i a qualsevol tipus d’espectacle artístic que oferira divertiment i populisme.

A començament de la dècada dels trenta, PASQUAL CAMPS i DANIEL DE NUEDA tocaven a duo abastant tot tipus de repertori segons l’indret on oferien els seus concerts:

Concerts a la ‘SOCIEDAD FILARMÓNICA DE VALÈNCIA’ [*Teatre Principal*] a càrrec d’ABELARDO MUS i sa germana ENCARNACIÓN MUS [curs XX-nº 351] el 21/V/1931 i de PASQUAL CAMPS i DANIEL DE NUEDA [curs XXII-nº 385] interpretat l’11/II/1933.²⁶⁰

Al 1930, el carrer de Russafa [oficialment anomenat de *Pi i Margall*] era el centre neuràlgic comercial i la via urbana més alegre i animada de la ciutat.

²⁶⁰ El repertori ofert pel duo al concert abastava de Corelli-Kreisler fins Dvorak-Kreisler, passant per Bach [*Gavota per a violí solo*], Mozart [*Concert en Mi bemoll*], Gluck i Pugnani. ---N. de l’A.

El centre artístic de València es localitzava entre la plaça Emili Castelar [anys després ‘Del Cabdill’ i ‘De l’Ajuntament’] i el carrer de Russafa fins el creuament amb el carrer Colón.

Com a Caus d’Art o ‘cafés-cantants’ ne trobem a la ciutat els següents:

<i>La Gran Peña.</i>	→ Al carrer Russafa.
<i>As de Oros</i>	→ Carrer de Les Barques. ADRIAN ORTEGA [autor del text del pasdoble <i>El beso</i>] feia de el paper de presentador i -després d’interpretar tangos- es dedicava a recitar poemes.

- ▶ “... El cafè *As d’Oros* era un local grandot i esbalandrat. Al fons de l’establiment hi havia una gramola automàtica monumental que -sortosament- estava parada ...”.²⁶¹

<i>Cafè ‘El Siglo’</i>	→ Carrer ‘La Paz’ [cantonada plaça de Santa Catalina i carrer Sant Vicent]. Solia tocar un trio vesprada i nit, tret dels mesos d’estiu quan no hi havia música perquè la xafogor obligava a obrir els finestrons i el soroll de cotxes i tramvies feien inaudibles les melodies. → Normalment tocava el trio format per JOSÉ FERRIZ amb PASQUAL CAMPS i ARTURO TEROL [encara que hi solien passar altres músics de la ciutat].
<i>Bataclan</i>	→ El més conegut a la ciutat i una mena de ‘sucursal’ del concorregut local barceloní amb el mateix nom. Amb els anys fou es convertí en cinema [Cine Lys].

²⁶¹ Castelló, Gonçal [1987]. *Op. Cit.*

<p><i>Bataclan</i> [bis]</p>	<p>→ <i>València</i> [el famós pasdoble del mestre PADILLA] fou cantat en aquest local de primera vegada i fora de l'obra a la qual pertanyia [<i>La bien amada</i>] per la cantant MARILIN PALANCA ²⁶² com a número solt dintre d'un espectacle curt. MIGUEL DE MOLINA –famós cantant arreu l'Estat- hi solia romandre al local. Una jove CONCHITA PIQUER feu el seu debut artístic a El Bataclan, a més d'altres artistes als quals el temps enfilaria vers l'èxit o l'oblit, segons la contesa civil capgirara les seues vides d'una manera o d'altra.</p> <p>→ El sou era de 6 pessetes per músic.</p>
----------------------------------	---

Per tal de fer-nos una idea de les despeses laborals a la ciutat, els salaris mensuals a València n'eren els següents:

Al 1920 → 120 pessetes	→ A Espanya, 79 pts.
Al 1925 → 145 pessetes	→ A Espanya, 106 pts.
Al 1929 → 163 pessetes	→ A Espanya, 103 pts.

Arribat l'estiu, a les platges del Cabanyal i de la Malva-rosa funcionaven el balneari *Las Arenas* i *Termas Victoria*, ambdós amb orquestrines.

A València ciutat, hom podia aprendre les passes de 'claqué' i d'altres balls moderns a l'acadèmia del ballarí VICENTE TALÓN.

A València, els músics intentaven imitar l'estètica d'algunes orquestres nord-americanes que apareixien a les revistes d'actualitat i a les pel·lícules nouvingudes a les sales de cinema de la ciutat.

Així 'l'ORQUESTINA FERRANDIS', en la qual podem trobar-hi qualsevol dels instruments que hi apareixien a les 'jazz band' de l'època.

²⁶² Marilyn Palanca actuava sovint al *Teatre Ruzafa* amb el còmic i ventríloc Paco Sans qui tenia companyia pròpia. ---N. de l'A.

ORQUESTINA FERRANDIS [nonet valencià del 1932]. A destacar el dibuix d'un músic negre al bombo de la bateria i els megàfons al seu costat.

ORQUESTINA
FERRANDIS

- Al bombo del 'jazz-band' [així anomenaven tanmateix la bateria i l'orquestrina] hi apareix pintat un músic negre tocant el banjo, el nom de l'orquestrina i les paraules 'València: año 1932'. El fet significatiu del dibuix ens fa pensar que el so de la formació intentava imitar la sonoritat de formacions nord-americanes que hi solien interpretar Hot i Xarleston.
- Una senyoreta és la pianista i ne són quatre els músics que apareixen amb un banjo a la mà, fet que ens decanta per una fotografia promocional atès que -possiblement- sols un o dos d'ells arribara a tocar-lo de debò [virtut abans esmentada]. El nonet es completa amb un violinista, un trompetista i un saxofonista.

<p>ORQUESTINA FERRANDIS [bis]</p>	<p>→ Als anys trenta, el contrabaix sols era tocat a les diverses formacions amb l'arc. A poc a poc anà tocant-se amb la variant 'pizzicato' donant una sonoritat més moderna al conjunt.</p> <p>→ A destacar els cons [a terra, entre el bombo i la guitarra] fets servir pel cantant com a megàfons a falta de micròfons electrònics.</p>
---	---

Els anys de la II República van coincidir amb una crisi musical i amb un atur quasi total a les activitats més comunes a la ciutat de València, és a dir: els cafès, els cinemes i el teatre líric. Aquests establiments donaven ocupació a quasi la totalitat de músics afegits a la *Asociación Benéfica y Montepio de Profesores Músicos de València*.²⁶⁴

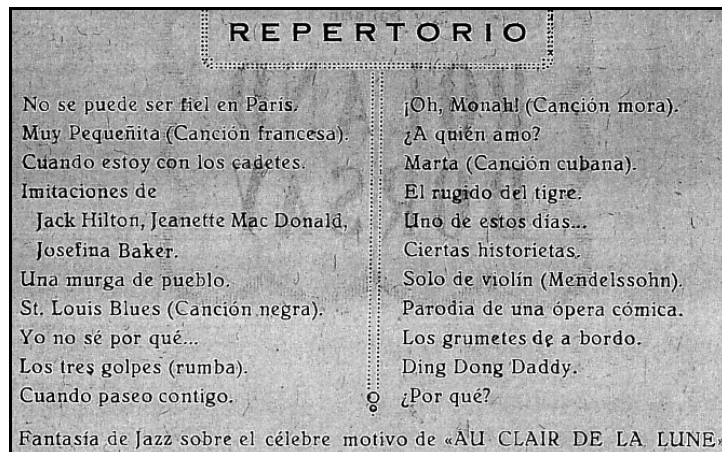
El dissabte 29/IV/1933 s'anunciava una actuació al *Teatre Principal* sota l'epígraf Jazz i amb el títol: *Gala de Música de Jazz* amb la presentació d'una gran orquestra europea provinent del famós cabaret parisenc *Empire*.

Es tractava de 'ROLAND DORSEY ET SES CADETS', gran orquestra [catorze músics que també ballaven] dirigits pel ballarí ROLAND DORSEY [res a veure amb TOMMY DORSEY].

Cartell anunciador de l'ORQUESTRA de ROLAND DORSEY a València [29/IV/1933] i repertori interpretat [molt variat a més d'incloure imitacions diverses].

²⁶⁴ Ferriz Llorens, José [2004]. *Op. Cit*

A l'orquestra hi eren un violinista/guitarrista anomenat BERNARD HILDA i la seua germana IRENE ²⁶⁵, músic -el primer- que anys després romandria a Barcelona on es faria famós al capdavant d'una gran orquestra basada en les cordes i en arranjaments no massa moderns però -sobretot- per haver dut a Barcelona [estiu del 1947] un músic nord-americà que llavors hi era membre de la seua orquestra, músic fonamental per al desenvolupament del Jazz a Espanya: el saxofonista DON BYAS.

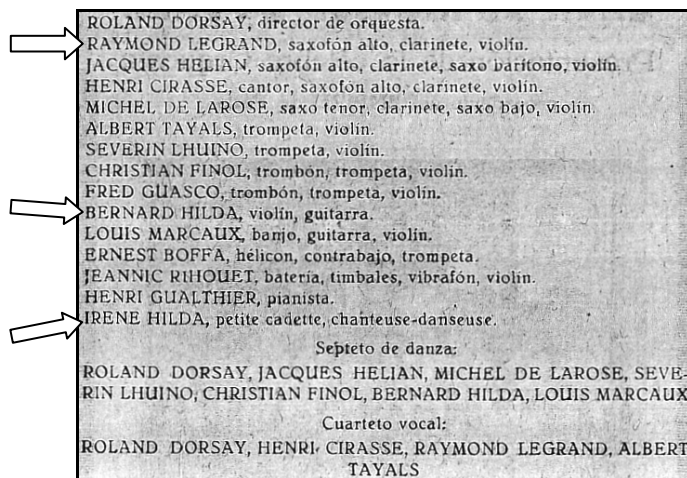
També tocava [a més de compartir els arranjaments amb DORSAY] el futur director d'orquestra i actor francès RAYMOND LEGRAND [saxòfon alt, clarinet i violí], pare del compositor MICHEL LEGRAND.²⁶⁶

Orquestra de 'ROLAND DORSEY ET SES CADETS'. A destacar la presència de BERNARD HILDA, IRENE HILDA i RAYMOND LEGRAND.

²⁶⁵ **Irène Hilda** [Richmond/Virginia, 8/XII/1920]. Cantant i actriu. Germana de Bernard Hilda. Amb l'Orquestra de Roland Dorsey et ses Cadets [1932] actua com a cantant i ballarina a València [*Teatre Principal*, 29/IV/1933] Al 1952 [quan l'orquestra de Bernard Hilda tornà a França] cantà amb el seu germà al club *La Villa d'Este*. Al 1984 aparegué a la pel·lícula de Claude Chabrol *Le sang des autres*.

²⁶⁶ **Michel Legrand** [Becon-les-Bruyeres/París, 24/II/1932]. És un dels compositors més prestigiosos del segle XX. Autor de nombroses bandes sonores a França, Regne Unit i Estats Units, ha compost també temes per a tot tipus d'intèrprets. Influenciat pel Jazz i per la sonoritat de les grans big bands modernes del segle XX, ha realitzat -al capdavant del seu quintet- nombroses actuacions i gires arreu d'Europa i d'Amèrica del Nord.

Poques setmanes després de l'actuació de DORSEY a València i aprofitant el carís mediàtic que suposava l'ús de la paraula 'Jazz' [tot i que la majoria de les vegades era – si més no – un toc modern al cartell que no una realitat sonora de l'espectacle ofert] es presentaren les BLUE JAZZ LADIES, orquestra femenina amb 15 instrumentistes que doblegaven en cantants i ballarines. S'anunciava fent ús de vuitanta instruments diversos i dirigides pel músic rus LEO SELINSKY. Actuaren al *Teatre Principal* de València a la tercera setmana de maig del 1933 i s'acomiadaren el diumenge 21. Les instrumentistes hi eren incloses dintre d'un espectacle musical encapçalat per l'aleshores famosa cantant i actriu de cinema ESTRELLITA CASTRO.

Orquestra femenina BLUE JAZZ LADIES anunciades al *Teatre Principal* de València per al diumenge 21/V/1933.

La paraula 'Jazz' era sinònim de modernitat i així fou emprada també per donar relleu a títols d'altres gèneres com ara el teatre. Com a exemple l'obra *La melodia del Jazz-*

Band [*Companyia de Comedia Melià-Cibrián* - actriu Pepita Melià] estrenada al *Teatre Principal* de València el divendres 9/IX/1932.

El terme 'Jazz-Band' podia ser emprat de diverses maneres:

- Per definir un instrument concret [la bateria, tot i que no és el cas perquè al títol de l'obra es fa esment a 'una melodia']
- Per definir un conjunt instrumental dedicat a interpretar Jazz, concepte més adient a la peça teatral.

→ A mesura que hem anat avançant en la tesi, hem pogut refermar que van ser nombrosos els músics locals [sobretot aquells pertanyents a la generació de la Contesa Civil i de la postguerra] tindrien el clarinetista BENNY GOODMAN i el trombonista GLENN MILLER com a únics referents jazzístics durant molts anys i que els noms i l'obra d'altres músics més compromesos amb el gènere [a més de fonamentals per al seu desenvolupament] com ara CHARLIE PARKER, DUKE ELLINGTON, MILES DAVIS o BILL EVANS, per exemple] eren veritables desconeguts dintre de l'ambient musical valencià.

-Música a les sales de cinematògraf, emissores de ràdio, teatres i altres indrets. Teatre a València.

Quan el cinema sonor apareix a les sales de projecció de València, el teatre de gènere líric comença a desaparèixer a poc a poc.

Pel que fa al cinema a València als anys vint i trenta cal destacar el següent:

- La primera projecció cinematogràfica a la ciutat tingué lloc al Teatre Apolo [1896].

→ Als cinemes que projectaven pel·lícules d'estrena hi havia dues sessions:

- *Contínua*: Començava a les quatre de la vesprada i es perllongava fins l'hora de sopar.
- *Numerada*: Començava a les 10 de la nit i un sextet format per piano, dos violins, viola, violoncel i contrabaix amenitzava els entreactes.

→ Les sales de reestrena solien comptar amb un trio [violí, violoncel i piano].

→ Altres sales de cinema tenien dos tríos.²⁶⁷

→ Els cinemes de les rodalies de la ciutat comptaven amb un pianista i un 'explicador' [explicador].²⁶⁸

→ Hi havia cafès on també es feien sessions de cinematògraf.

→ Foren famoses les sessions del *Cafè de España* [Valladade Sant Francesc].

A Ràdio E.A.J. 3 [*Unión Ràdio València*] ²⁶⁹ s'interpretava en directe la música següent:

→ El duo JOSÉ FERRIZ-PASQUAL CAMPS tocava sovint, a més de fer-ho en formació de trio junt al pianista ARTURO TEROL.

→ *Unión Ràdio-València* emetia un programa musical diari a càrrec de l'ORQUESTRA SEGUÍ, la qual interpretava tot tipus de gèneres, sobretot els concerts de cambra a duo i a trio.

→ El programa *Emisión del radioyente* posava en antena cançons o peces musicals demanades pels socis de *Unión de Radioyentes de Radio València*.

²⁶⁷ Als anys de Contesa Civil, el Cine Capitol comptava amb una plantilla per tocar als intermedis de vora 40 músics, tots ells dirigits pel mestre Eduardo Panach. ---N. de l'A.

²⁶⁸ 'Explicador': figura que es mantindria un anys més després a les sales de projecció dels pobles i que - com el seu nom palesa- era l'encarregada de fer una sinopsi argumental al començament de la pel·lícula i -de vegades- també repetir-la a la fi. ---N. de l'A.

²⁶⁹ E.A.J. 3 *Unión Ràdio-València*, fou creada al 1931 sent la tercera emissora a Espanya -després de *Ràdio Barcelona* i *Ràdio Madrid*-. Al 1936 tenia una plantilla de 25 treballadors. El president del 'Comité de Control Obrero de la Empresa' fou el locutor Vicente Llopis Piquer.

→ La programació d'E.A.J. 3 *Unión Ràdio-València* estava reduïda a l'horari de 13 a 15 hores [migdia] i de 21 a 24 [nit].

→ Els seus estudis centrals hi eren al carrer Juan d'Austria.

- ▶ “ ... Ràdio València [E.A.J. 3 Unión Ràdio València] feia el programa de costum, eren dos quarts de deu de la nit i després del diari parlat *La Paraula* emetien música variada; el guitarrista ARNAU, un valencià que s'havia passat una colla d'anys als mars del sud de l'oceà Pacífic, havia interpretat una peça hawaiana, era un especialista d'aquestes exòtiques melodies ..., els seus discs estaven de moda en aquells moments; a continuació sonà el tango *Las tres de la madrugada* ... ”.²⁷⁰

A nivell professional, els anomenats ‘bolos’ i també les misses [eixida professional cercada per músics i cantants] escassejaven. Els ‘*archimagas*’ [persones encarregades de contractar músics pel seu compte ²⁷¹] només donaven feina als coneguts.

Els teatres *Ruzafa* i *Apolo* presentaven els seus espectacles de varietats, sarsuela i revista amb dificultats i riscos econòmics però –tot i això- mantingueren els professors més antics a les seues plantilles. La resta de teatres de la ciutat es cansaren de pagar un sextet que amenitzara els entreactes i en pocs mesos els acomiadaments es generalitzaren i els sous minvaren força.

El Jazz -com a gènere i malgrat el seu èxit- no hi era present als teatres valencians tret d'alguna revista que tinguera un o diversos números solts dintre d'un estil semblant al jazzístic [Xarleston o Fox-Trot].

Als anys trenta els teatres a la ciutat de València eren els següents:

Nostre Teatre.

→ A l'interior del *Café Colón*. Tractà d'omplir el forat deixat al 1932 pel *Teatre Alkazar* davant la manca de públic que acudí a les representacions fetes en valencià.

²⁷⁰ Castelló, Gonçal [1987]. *Op. Cit.*

²⁷¹ *Nueva Enciclopedia Larousse* [1980]. Pala S.A/Planeta S.A. Barcelona].

<i>Teatre Alcazar</i>	→ Passà a ser freqüentat per un públic desitjós de trobar parella per ballar fins que la següent temporada passà a ser cinematògraf.
<i>Teatre Apolo.</i>	→ El qual exhibia gènere líric alternant amb les actuacions de JAIME PLANAS Y SUS DISCOS VIVIENTES.
<i>Teatre Eslava.</i>	→ Bastit el 1908 al carrer de Russafa. Al gener del 1961 es convertí en el <i>Cinema Eslava</i> .
<i>Teatre Libertad.</i>	→ Al carrer Santa Teresa del barri del Carme [més endavant <i>Teatro Princesa</i>].
<i>Teatre Lírico.</i>	→ Construït al 1914. Fou enderrocat al 1950.
<i>Teatre Martí.</i>	→ Al carrer Russafa. Construït al 1916 i - anys després- convertit en <i>Cinema Lys</i> .
<i>Teatre Moderno.</i>	→ Fou enderrocat al 1929.
<i>Teatre Novedades.</i>	→ Inaugurat al 1908, oferí obres en valencià fins el 1933.
<i>Teatre Regional.</i>	→ S'obrí el 1926.
<i>Teatre Ruzafa.</i>	→ Continuà programant revista.
<i>Triamón Palace.</i>	→ Bastit al 1914. Hi era a la cantonada del carrer Martínez Cubells.
<i>Teatre Talia.</i>	→ Passà a convertir-se [com llavors altres tants] en cinema.
<i>Teatre Principal.</i>	→ Inaugurat [abans de bastir la façana, el 24/VII/1832] sota el nom de <i>Teatro Nuevo</i> .

Teatre Principal.

→ Al segle XVI es feu el primer intent per bastir-lo aprofitant una mena de corrala: la *Casa de Comèdies de l'Olivera* [a prop de l'actual carrer de La Pau]. Rebutjat el projecte, es pensà [al 1597] fer el Teatre a l'anomenada *Casa dels Santets* [a prop de l'església de Sant Tomàs].²⁷²

→ Reconstruït diverses vegades, ha estat referent cultural a la ciutat a més d'oferir programacions de tot tipus i gènere. Fou l'únic teatre a València que aconseguí mantenir la programació quan la resta teatres es convertien en cinemes.

²⁷² Sirera, Josep Lluís [1986]. *El Teatre Principal de València: aproximació a la seua història*. Col·lecció Politècnica/26. Institució Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'estudis i Investigació.

-II.3.2 Hot Club de València

De cabdal importància per a un primer desenvolupament jazzístic a Espanya cal considerar l'aparició de la primera revista mensual exclusivament dedicada al Jazz que es publicava a Espanya: *Música Viva*, revista que influí sobre manera en la creació dels primers Hot Clubs espanyols i entre els primers a posar-se en marxa [com a conseqüència del ressò mediàtic que arrossegava la paraula 'Jazz'] el *Hot Club de València*.

A meitat de l'any 1935 va néixer el *Hot Club de Jazz de València* tot imitant els Hot Clubs ja existents a Barcelona i Madrid i d'aquells -més primerencs- a l'estranger:

Hot Clubs que influïren en la creació del Hot Club de València:

Barcelona.	→ Creat l'11/V/1935 per Alfredo Papo i Alberto Mallofré.
Madrid.	→ Fundat per Alberto Bosch, Eduardo Ruiz de Velasco i Eduardo Prada.
Hot Club de París. ²⁷³	→ Fundat per Jules Pannassié. ²⁷⁴
Brussel·les.	→ Fou el primer <i>Hot Club</i> . Creat al 1932.

El *Hot Club de València* tingué la seua seu central als baixos de l'*Hotel Europa* [on seria després el *Club Tabú*].²⁷⁵ Al voltant del nou centre cívic es congregaren joves amb inquietuds intel·lectuals [a la seua majoria estudiants de la Facultat de Dret] a qui els agradava el Jazz a més de considerar-lo una manifestació artística que anava més enllà de modes puntuals. Pertanyents la majoria a famílies benestants de l'alta burgesia local, les seues idees estètiques, polítiques i filosòfiques entraren en contradicció amb aquelles

²⁷³ Fundat per Pierre Nourry i Charles Delaunay. ---N. de l'A.

²⁷⁴ Hugues Panassié [1912-1974]. Crític de Jazz francès i productor. La seua *Guia de la Música de Swing i del Jazz Autèntic* [1936/42] ha estat llibre de capçalera per a la majoria d'aficionats europeus. Admirador de l'estil 'Hot', del Be Bop escrigué que era 'una mena de música distinta del Jazz'. Segons l'ideari jazzístic de Pannassié, quan Charlie Parker desenvolupà el Be Bop 'deixà de ser un veritable músic de Jazz'. Fou president/fundador del Hot Club de França [1932].

²⁷⁵ Solà Cebrian, Rosa. El Jazz en València: un colectivo con peculiaridades. ['Historia de la Música en la Comunidad Valenciana']. *Levante*. València.

dels seus progenitors, actitud que es palesaria quan molts d'ells partiren cap el front de Terol quan la Contesa Civil patint les conseqüències de la guerra com a qualsevol altre defensor del govern republicà.

Al *Hot Club de València* es congregaven -entre altres menys coneguts o participatius-:

→ José Aguilera Cerni.
→ Ricardo Muñoz Suay [futur guionista i director de cinema].
→ Rafael Alfaro Taboada [periodista]. ²⁷⁶
→ Alberto Martínez Cross.
→ Vicente Redal Redal.
→ Luis Galan Gisbert [qui reflectí el seu exili a un llibre de memòries]. ²⁷⁷
→ Adolfo Torrente [periodista i comentarista taurí].
→ Els germans Talón [els quals foren portats a Rússia] ²⁷⁸ i els germans Vilar [metges].

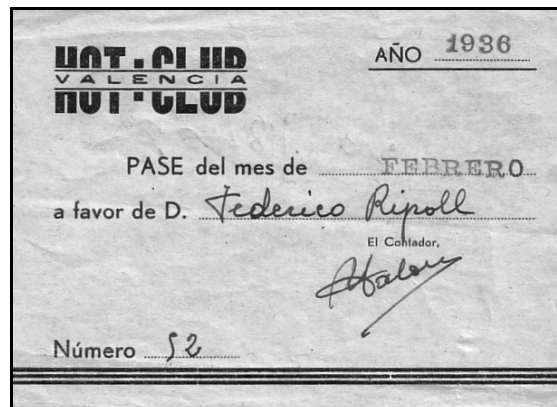
Quota mensual [febrer del 1936] del *Hot Club de València* a nom del soci n° 52: Federico Ripoll. La signatura pertany a un dels membres fundadors, un dels dos germans Talón. Detall del logotip de l'entitat, del mes i de l'any [1936].

²⁷⁶ Alfaro Taboada, Rafael [1949]. *El primer libro de un aficionado*. Castalia/València. Artículos a la revista *Información Comercial Española* [maig/1950 - juny/1951- juny/1952].

²⁷⁷ Galán Gisbert, Luis [1988]. *Después de todo: recuerdos de un periodista de la Pirenáica*. Pròleg de M. Vázquez Montalban. Sèrie Memòria rota. Exílios y heterodóxiás. Anthropos. Barcelona.

²⁷⁸ Vicente Talón i Rafael Talón i altres advocats lliurepensadors [José Laín Entralgo, Vicente Sánchez Esteban], professors i llicenciats [María Rodríguez Iriondo, Luz Megido, Libertad Fernández, Josefina López Ganivet, Concepción Bello, José Mª Meseguer, José Bravo, Agustín Vilella, Alejandra Soler, Mª Luisa González, Luis Lacasa, César Arconada, Alberto Sánchez] i periodistes [Arnaldo Azati, Eusebio Cimorra] la majoria dels quals acabaren a l'exili. ---N. de l'A.

Els membres del club solien acudir diverses nits a la setmana al local de l'*Hotel Europa* o a qualsevol altra adreça pertanyent a algun parent per poder escoltar discs de Jazz que podien aconseguir mitjançant encomandes fetes a familiars o a un conegut de que fora comerciant i viatjara arreu d'Europa [sobretot a França i al Regne Unit].

Aquestes audicions reberen el nom de 'misses negres' tot volent mimetitzar a casa nostra la clandestinitat i l'espiritualitat de la comunitat negra imitant quan cantaven i ballaven la seua música [gairebé d'amagatall] a la Nova Orleans de les acaballes del segle XIX. Per tal d'aconseguir alguns dels discs a escoltar s'adreçaven vers diversos segells discogràfics estrangers a més de demanar-los fotografies dels seus artistes favorits i mantenir correspondència amb músics i directors d'orquestra diversos tal com PAUL WHITEMAN ²⁷⁹ i TED LEWIS.²⁸⁰

Malgrat la diversitat de criteris musicals, la majoria de membres del *Hot Club de València* es trobaven atrets pel Jazz més proper, és a dir: aquell interpretat per DJANGO

²⁷⁹ **Paul Whiteman** [Denver, 28/III/1880 - Doylestown, 29/XII/1967]. Director d'orquestra. Al 1919 creà la seua orquestra i es convertí en el màxim exponent de l'anomenat 'Jazz Simfònic' [música dolça i suau, interpretada amb partitura i en clara contraposició al 'Hot Jazz']. Al 1924 dirigí l'estrena de *Rhapsody in Blue* [G. Gershwin]. Als anys quaranta es retirà del món de l'espectacle i passà a dirigir la cadena de televisió American Broadcasting Corporation [ABC].

²⁸⁰ **Ted Lewis**. [Theodore Leopold Friedman, 'Mister Entreteniment'. Circleville/Ohio, 6/VI/1890 - Nova York, 25/VIII/1971]. Director, clarinetista, cantant i presentador. Al 1929, canvià el repertori i començà a tocar 'High-hatted tragedian of song': cançons tristes i melangioses que incloïen paràgrafs lacrimògens recitats enmig la música. Aparegué a diversos programes de televisió. Sempre tancava els seus programes ballant i lluitant amb la seua pròpia ombra.

REINHART ²⁸¹ i STEPHANE GRAPPELLI ²⁸², els dos músics més representatius i reconeguts del QUINTET DEL HOT CLUB DE FRANÇA. ²⁸³

Tanmateix els agradava força el Gospel i els espirituals negres.

Fent un gran desplegament de mitjans al seu abast i en un esforç majúscul, intentaren portar a València la mateixa JOSEPHINE BAKER [l'escenari proposat havia estat el *Teatre Apolo*]. La proposta quedà sols en intent per la qual cosa les seues contractacions es reduïren a formacions locals, al ballarí de claqué JUAN PEIRÓ i a l'orquestra DE JAUME PLANAS Y SUS DISCOS VIVIENTES ²⁸⁴ aleshores considerada com la millor orquestra de Jazz arreu l'Estat i a PLANAS com el veritable introductor del Jazz a Espanya des del 1922.

Fotografia promocional de JAUME PLANAS Y SUS DISCOS VIVIENTES i Obituari i ressenya biogràfica de JAUME PLANAS apareguts al butlletí de la Societat General d'Autors d'Espanya [SGAE] d'octubre/novembre/desembre del 1974.

²⁸¹ **Django Reinhardt.** [Jean Baptiste 'Django' Reinhardt, Liberchies/Bèlgica 23/24?/1/1910 - Fontainebleau, 16/V/1953]. Guitarrista d'origen gitano ['manouche'] i primer jazzista europeu amb influència semblant a la dels músics nord-americans. Django desenvolupà una música alegre, flexible i amb conceptes harmònics sorprenents a la seua època. Influí nombrosos guitarristes. Al 1946 començà a tocar amb una guitarra elèctrica [una *Selmer* dissenyada a la seua mida pel fabricant d'instruments italià Maccaferri] i feu una gira pels Estats Units com a solista de l'Orquestra de Duke Ellington.

²⁸² **Stéphane Grappelli** [París, 26/1/1908 - París, 1/XII/1997]. Violinista. De pare italià i mare francesa. Als 15 anys [1923] debutà com a professional [violí i piano] acompanyant pel·lícules mudes als cinemes. Influències del violinista Joe Venuti. A la II Guerra Mundial -malaltís- roman bloquejat a Londres. Gravà un centenar de discs.

²⁸³ **Quintet del Hot Club de França:** Naix arrel d'una sessió informal a l'Hotel Claritge [François I, 37/París. 1933]. Stéphane Grappelli, Django Reinhardt, Roger Chaput i Louis Vola eren tocant en formacions diferents als diversos salons de ball al mateix hotel. Als esbarjos tocaven junts a una habitació sense ús de l'edifici. Escoltats per Pierre Nourry i Charles Delaunay [membres del Hot Club] arranjaren un enregistrament per al segell Ultraphone.

²⁸⁴ **Jaime Planas.** [Barcelona, 1889-1974]. Director, contrabaixista i tenor. Considerat introductor del Jazz a Catalunya. Diversos noms per a la seua orquestra: Orquestrina Tzigana i Jaime Planas y sus Discos Vivientes [1922]. A l'escenari col·locava -al voltant de la bateria- un eixam d'accessoris musicals -harmònics i in-harmònics-: botzines, clàxons, triangles, timbres, sirenes, caixes xineses, fuets, pistoles detonadores, cascavells, perols i paelles. Viatjà per Europa i Amèrica del Sud.

✚ DON JAIME PLANAS, muerto en Barcelona a los ochenta y cuatro años de edad, fue prácticamente el introductor del «jazz» en España, en 1922, cuando constituyó la que llegó a ser popularísima orquesta de su nombre, con el subtítulo de «Discos vivientes». Anteriormente había probado fortuna como tenor, llegando a demostrar las excelentes dotes que poseía, inclusive ante los inteligentes aficionados del Gran Teatro del Liceo barcelonés; pero atraído por

la nueva modalidad musical, se consagró a ella por entero, con la mejor fortuna, y es legítimo considerarle el adelantado de cuantas orquestinas gozaron y gozan del favor público. Larga y penosa enfermedad, soportada con cristiana resignación, pone punto final a la existencia de quien, aparte los destacados valores humanos que atesoraba, ocupará puesto de honor en la historia de la música ligera en España.

L'activitat del *Hot Club de València* restà interrompuda quan l'esclat de la Contesa Civil portà molts dels seus membres cap al front [sobretot de Terol]. Alguns d'ells mai tornaren, romangueren amagats o fugiren cap a França o Mèxic.

Membres de la FUE relacionats amb el *Hot Club de València* pertanyents al 'Batallón de la Juventud' integrat -entre altres- per fills de la burgesia progressista valenciana. A destacar la presència dels membres Rafael Talón, Luis Galan i Ricardo Muñoz Suay.²⁸⁵

5. Grupo de estudiantes de la FUE de Valencia, promotores del Batallón de la Juventud. De izquierda a derecha: Domingo (estudiante de Medicina), José Orozco, Ricardo Muñoz Suay, Fernando Feraz, Rafael Talón y Luis Galán.

-Emissions de ràdio del Hot Club de València

Els membres del *Hot Club de València* arribaren a tenir [al 1936] el seu propi programa setmanal a la llavors única emissora de ràdio que emetia amb certa regularitat a la ciutat: *Unión-Ràdio València*].

Al butlletí setmanal anunciador dels espais radiofònics apareixia el programa -de poc més de mitja hora de durada- a la franja horària del dimarts [21,30 de la nit] sota el títol:

²⁸⁵ Girona Albuixech, Albert [1996]. *València, capital de la República*. Diversos autors. Premsa i propaganda a València [1936-1939]. Ajuntament de València.

Música negra, comentada por el Hot Club, on diversos membres de la sociació [tot i anar per torns, sovint solien presentar-lo José Aguilera Cerni ²⁸⁶ i Alberto Martínez-Cros] comentaven i feien una crítica ‘in situ’ del disc[s] escoltat.

Els discs que reproduïen a les emissions de ràdio del Hot Club de València els aconseguia José Aguilera Cerni ²⁸⁷ fent servir el correu i mitjançant catàlegs que alguns dels socis rebien a casa seua.

Tot i que de manera intermitent, els programes se succeïren però els esdeveniments que a la ciutat incidien provinents de les desfetes produïdes a tots els estaments i àmbits per la Contesa Civil a més de la marxa al front de la majoria d’estudiants de la FUE [una part d’ells membres del *Hot Club de València*] feu que les emissions radiofòniques se suspengueren.

Alguns dels components del *Hot Club* intentaren fer-se conèixer davant la societat valenciana i no romandre com una mena de ‘club selecte’ format per fills universitaris i moderns de la burgesia valenciana més progressista, joves que gaudien escoltant música aliena, música que -aleshores- ells i poca més gent a la ciutat podien tenir a l’abast en forma de microsols, per la qual cosa feren ús de tot tipus de promocions i d’aparicions als indrets més insospitats tal i com es referma a les fotografies aparegudes a un diari local [1936] sota el títol: ‘*Deportes y Música*’.

Amb motiu d’uns combats de ‘catcht’ [‘lluita lliure americana’ i que al diari anomenen ‘combates de catch-as-catch-can’] hi són recolzant l’esdeveniment esportiu dos membres del Hot Club de la ciutat: José Aguilera Cerni i Alberto Martínez-Cros, sovint encarregats de les emissions radiofòniques del Club.

Malgrat l’existència efímera del *Hot Club de València* i de les seues emissions radiofòniques, aquest epistolari comercial es mantindria al llarg dels anys fins a les acaballes del s.XX. Les emissions -interrompudes cap a la fi de la contesa- continuaren tota vegada arribades les tropes franquistes a València i amb dos dels protagonistes del *Hot Club* [òbviament ja desaparegut] que tingueren la sort de no ser empresonats ni de patir cap altra venjança per part dels vencedors.

²⁸⁶ Entrevista Personal. Segons conversa enregistrada el 19 d’abril del 2007 [a les 16 hores] amb la seua filla, Àfrica Aguilera Montañana.

²⁸⁷ Adreces de distribuïdors de discs trobades a casa d’Àfrica Aguilera Montañana. ---N. de l’A.

José Aguilera Cerni i Alberto Martínez-Cros [de front a la dreta de la fotografia] fotografiats al costat de lluitadors de catch per tal de promoure a la premsa les emissions radiofòniques del *Hot Club de València*. Peu de foto de la notícia apareguda a un diari local al 1936.

DEPORTES Y MUSICA
 Con motivo de los combates de catch-as-catch-can, de que ya tienen noticias nuestros lectores, visitaron nuestro Estudio algunos de los luchadores, de los que a continuación damos sus nombres. I. De izquierda a derecha: Picurio, Soroa (padre) (speaker) y Francisco

Soroa. II. Estos jóvenes no son luchadores, son, de pie: Don José Aguilera Cerni, y sentado, don Alberto Martínez-Cros, organizadores de la emisión de Hot-Club (música negra). III. «El Adonis Etiope», así llamado, y el promotor Da Rosa. IV. De izquierda a derecha: El promotor Joaquín Gasa, Pablo Gardiazábal, «El Tarzán vasco», y Bobby Deglané (speaker).

L'esperit i la intencionalitat divulgadora del gènere jazzístic intentà mantenir-se en la figura dels antics membres del *Hot Club*, no així l'ambient imposat pels nous mandataris, entorn gens adient per difondre la cultura en general i el Jazz en particular.

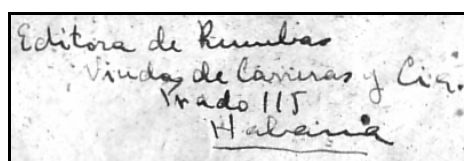
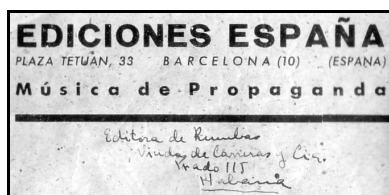
Per tal de trobar discs i informació per a les seues activitats informatives [primer] i per a les emissions radiofòniques [després] els membres del *Hot Club de València* feien servir les següents adreces comercials:

<i>Edward B. Marks-Music Company.</i>	→ 225 West Street. Nova York City.EEUU.
<i>Francisco Carrasco.</i>	→ Tagle 2866. Buenos Aires - República Argentina.
<i>Chappell & Co. Ltd.</i>	→ 50 New Bond Street. London U.K..
<i>International Music.</i>	→ Brussel·les.
<i>Hispano-Americana de Música S.A.</i>	→ Mèxic.

<i>Editorial Mangione.</i>	→ Rio de Janeiro-Brasil.
<i>Robbins Music Corporation.</i>	→ 766 Seventh Avenue. Nova York City - EEUU.
<i>Lecuona Music Co.</i>	→ Espada 24-A. La Habana - Cuba.
<i>Feldman.</i>	→ 32 Rue de l'Echiquier.París - Francia.
<i>Ediciones New Rythm Rumbas.</i>	→ La Habana-Cuba.
<i>Latin-American Music Bureau.</i>	→ 1658 Broadway. Nova York City - EEUU.
<i>Editora Maldonado.</i>	→ Pasaje Correo. Lima-Perú.
<i>Ediciones Lalabert.</i>	→ 22 Rue Marichat. Paris-Francia.
<i>American Firework Publishers.</i>	→ 145 West 48 T.H. Str. Nova York City - EEUU.
<i>Remick Music Corporation.</i>	→ Florida 428. Buenos Aires-República Argentina.
<i>Rumbas-Viuda de Carreras y Cia.</i>	→ Prado 115. La Habana - Cuba.

Per tal d'aconseguir discs d'importació, les adreces abans esmentades es feien servir també mitjançant editorials nacionals les quals actuaven coma intermediàries, tal com *Ediciones España* de Barcelona.

Logotip de *Ediciones España* de Barcelona on -a sota- hi apareix escrita a mà l'adreça *Editora Rumbas-Viuda de Carreras y Cia* de La Havana-Cuba.

A la postguerra, Aguilera Cerni i Martínez-Cros continuaren fent el programa de ràdio sota criteris polítics i socials ben diferents. El nom de l'emissió era *Charla para esta noche*. Un dels guions destinats al nou programa [s'emetien els dijous] i fora de l'àmbit del ja inexistent Hot Club de València, podem llegir [en castellà]:

- ▶ “... Seguidamente oiremos una composición profundamente sentimental, también de DUKE ELLINGTON, titulada *Sofisticated* [‘Sophisticated’, al títol original] *Lady...*”.
- ▶ “... El Jazz-Hot no es patrimonio exclusivo de los americanos, sinó que también en Europa existen compositores que han asimilado completamente el estilo de la música sincopada, consiguiendo algunos de ellos igualar a los mismos creadores ...”.
- ▶ “... En este aspecto merecen especial mención los compositores italianos y belgas, especialmente estos últimos, entre los que se encuentra DAVID BEE, del qual vamos a oír su tema *Riot in the Ballroom...*”.
- ▶ “... A continuación oiremos *Jazznocrasy* de VILL [Will] HUDSON ...”.²⁸⁸
- ▶ “... Y ahora DOLZ [JOSÉ, pianista] interpretará a piano solo el tema *Peculiarity* de ...”.
- ▶ “... JOE VENUTI ²⁸⁹ supo incorporar al Jazz instrumentos como el violín, de rancia estirpe clásica y desde entonces algunos compositores, como en el arreglo que oiremos titulado *I'm a bold bada* [?] *man* interpretado por el trio de violines GEA, RAMÓN y OLTRÀ ...”.
- ▶ “... Y con esto damos por terminada nuestra emisión semanal dedicada al Jazz-Hot despidiéndonos de Vds. hasta el jueves próximo, que dedicaremos a la charla que estaba anunciada para el día de hoy. Buenas noches...”.

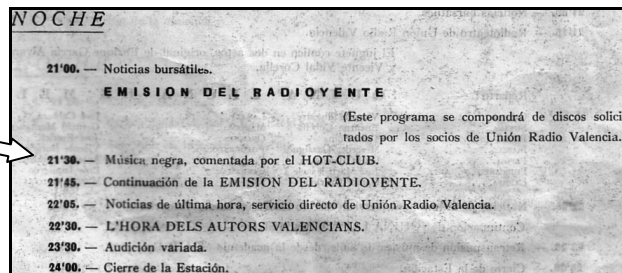
Queda demostrat -doncs- que músics locals [el pianista JOSÉ DOLZ i els violinistes GEA, RAMÓN i OLTRÀ] acudiren com a intèrprets a aqueixos programes mentrestant s'emetien i què tocaren a l'estudi radiofònic estàndards de Jazz [potser d'oïda], qui sap ben bé sota quin esperit musical i en quines circumstàncies.

²⁸⁸ **Will Hudson** [Barstow/Calif., 3/VIII/1908 - Juliol/1981]. Compositor i arranador. Autor dels temes *Moonglow* [1934], *Organ Grinder's Swing* i *Hocus Pocus*. Amb Irving Mills arranà temes a Swing per a Fletcher Henderson, Benny Goodman, Louis Armstrong i Jimmie Lunceford. Els arranjaments de *White Heath*, *Cherokee* i peces fetes per a Glenn Miller foren un èxit: *Moonlight Rhapsody*, *With All My Heart and Soul*, *Tormented*, *You're My Desire* i *The World Without You*. Temes seus: *Cowboy in Manhattan*, *Monopoly Swing*, *Devil's Kitchen* i *Hocus Pocus*. Treballà també per a Elmer James, Claude Jones, Walter Johnson, Keg Johnson, Benny Carter, Bernard Addison, Russell Procope, Coleman Hawkins, Buster Bailey i Henry ‘Red’ Allen.

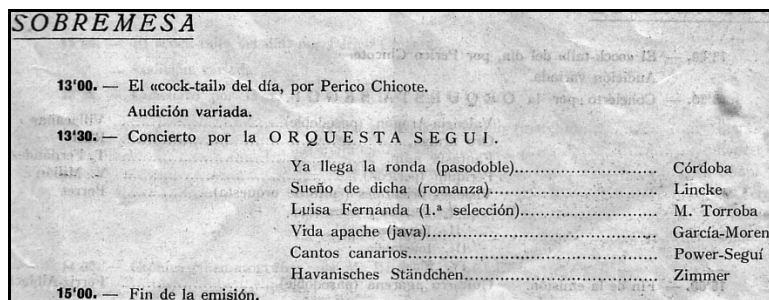
²⁸⁹ **Joe Venuti** [Giuseppe Venuti, Filad., 16/XI/1903 - Seattle, 14/VIII/1978]. Violinista. Considerat ‘pare del violí al Jazz’. Al 1925, tocà amb Paul Whiteman i gravà -a duo- amb Eddie Lang *Black and Blue Botton* i *Stringin' the Blues* [OK Label]. Al 1927, amb l'orquestra d'Adrian Rollini [sax. bton] gravà peces qualificades de ‘mestres’. Creà la seua orquestra [The Newyorkers/1928] codirigida per Lang. Influències de Jesse Ashlock, Django Reinhardt i Stephane Grappelli. Gravà 4 temes amb la Venuti-Langs All Stars Orchestra [1931] on eren Charlie i Jack Teagarden, Benny Goodman, Frank Signoselti, Ward Ley i Neil Marshal. Gravà 2 temes amb Bing Crosby [1939]. Al 1946 actuà en programes de ràdio al costat de Louis Armstrong i Dina Shore. Al 1969 [Newport Jazz Festival] tornà a impressionar el públic. Marxà a Europa i romangué uns anys a Itàlia, el seu país d'origen.

Allò que no podem demostrar [no existeix cap enregistrament sonor de les emissions] és quin era l'estil i el 'swing' fet servir pels intèrprets i si el llenguatge emprat -en cas d'improvisar sobre el tema exposat- era d'allò més adient pel que feia al gènere interpretat.

Capçalera del butlletí de Ràdio València on apareix l'hora de l'emissió del programa del *Hot Club de València* amb el paràgraf anunciador: *'Música negra comentada por el Hot Club...'*

Als programes musicals de la sobretaula hi destacava el *'Concierto por la Orquesta Seguí'* on el repertori a interpretar distava molt de ser semblant a aquell altre més jazzístic ofert per altres emissores europees.

José Aguilera Cerni disposava d'una discoteca ampla i ben assortida a més de cintes magnetofòniques [als anys cinquanta].

De tot el recull de material rebut al cap dels anys i de fitxes per ell elaborades, cal destacar la gran quantitat d'enregistraments no comprats ni a València ni a cap altra ciutat espanyola doncs ací no hi arribaven molts dels seus nombrosos discs. Els guions els guardava dintre de dossiers específics desenvolupats tot seguint criteris quasi administratius que no musicals.

De la ben assortida col·lecció de José Aguilera Cerni destaca el fet significatiu dels 2 músics escollits per mostrar en la tesi:

DON BYAS	→ Per la seua relació amb Espanya i amb alguns dels seus jazzistes més significatius.
SIDNEY BECHET	→ Atesa la seua vessant de 'jazzman' europeu.

També cal destacar al següent apartat l'original distribució de dades feta per José Aguilera Cerni a cadascuna de les fitxes:

- Títol de la fitxa.
- Títol del disc.
- Nom de l'intèrpret/s.
- Compositor [d'algun tema en concret].
- Marca del segell de l'enregistrament.
- Data i país d'origen del disc.
- Número de cinta [en cas de tenir aquest format].
- Comentari i ordre dels temes de la gravació.

Fitxa pertanyent al disc *Memorial Don Byas*, de DON BYAS.

TITULO *Memorial* DON BYAS	DISCO TITULO 145 Album de beez	INTERPRETE Don Byas (saxo tenor)
COMPOSITOR	MARCA Vogue Cortly	
	2x30 cm. N.º	
	FECHA 1952-55-58 LUGAR França?	
	CINTA N.º	
<p>COMENTARIO</p> <p>Disc 1 - Case A 1- down some body to me 2- my forgotten man 3- Fine and dandy 4- F.D.A. 5- Then there eyes 6- down man</p> <p>Case B 1- I can't give you anything but love 2- Men blow 3- I can't get started</p> <p>Disc 2 - Case A 1- lazy river 2- If I had you 3- My Blue Heaven 4- Blues for Dancers 5- Time on my hand 6- Linger a while</p> <p>Case B 4- on the sunny side of the street 5- lullaby of the leaves 6- just one of those things</p>		

Fitxa pertanyent al disc *Disco de oro*, de SIDNEY BECHET

TITULO <i>Doble Disco de Oro</i> Sidney Bechet	DISCO TITULO 143 <i>Album doble</i>	INTERPRETE Sidney Bechet <i>(cl)</i>																								
COMPOSITOR	MARCA Vogue <i>corty</i>	<i>y orquesta</i>																								
	2x30 <i>cm.</i>	N.º S. 26020																								
	FECHA 1949-50-51 52-54-55-56-57	LUGAR Francia																								
	CINTA N.º																									
<p>COMENTARIO</p> <p>Disco 1 - Cara A</p> <table border="0"> <tr> <td>1. Dans les rues d'Antibes</td> <td>1. Les cloisons</td> <td>1. Petite fleur</td> </tr> <tr> <td>2. Sometimes</td> <td>2. En attendant qu'on</td> <td>2. Moi le dimanche</td> </tr> <tr> <td>3. Darda nelle</td> <td>3. Egyptian fantasy</td> <td>3. Promenade sur les champs</td> </tr> <tr> <td>4. A moi d'aimer</td> <td>4. In the groove</td> <td>4. Un ange comme ça</td> </tr> <tr> <td>5. Zempiramental</td> <td>5. Willow weep for me</td> <td>5. Si tu vois ma mère</td> </tr> <tr> <td>6. As-tu le cafard</td> <td>6. Roses de Picardie</td> <td>6. Swanee River</td> </tr> </table> <p>Disco 2 - Cara B.</p> <table border="0"> <tr> <td>1. Marche de Polissons</td> <td>2. Laura</td> </tr> <tr> <td>3. Down by the old mill stream</td> <td>5. Premier bal</td> </tr> <tr> <td>4. September song</td> <td>6. Passe-partout Parullier</td> </tr> </table>			1. Dans les rues d'Antibes	1. Les cloisons	1. Petite fleur	2. Sometimes	2. En attendant qu'on	2. Moi le dimanche	3. Darda nelle	3. Egyptian fantasy	3. Promenade sur les champs	4. A moi d'aimer	4. In the groove	4. Un ange comme ça	5. Zempiramental	5. Willow weep for me	5. Si tu vois ma mère	6. As-tu le cafard	6. Roses de Picardie	6. Swanee River	1. Marche de Polissons	2. Laura	3. Down by the old mill stream	5. Premier bal	4. September song	6. Passe-partout Parullier
1. Dans les rues d'Antibes	1. Les cloisons	1. Petite fleur																								
2. Sometimes	2. En attendant qu'on	2. Moi le dimanche																								
3. Darda nelle	3. Egyptian fantasy	3. Promenade sur les champs																								
4. A moi d'aimer	4. In the groove	4. Un ange comme ça																								
5. Zempiramental	5. Willow weep for me	5. Si tu vois ma mère																								
6. As-tu le cafard	6. Roses de Picardie	6. Swanee River																								
1. Marche de Polissons	2. Laura																									
3. Down by the old mill stream	5. Premier bal																									
4. September song	6. Passe-partout Parullier																									

-II.3.3 Jazz i oci a la ciutat als primers anys del règim franquista

No obstant la pèrdua de la contesa i malgrat totes les penúries i misèries, la ciutat aviat plantà cara de la millor manera possible a allò que ja hi era irremediablement a sobre i va emprendre el camí d'una normalitat fingida [dintre de la supervivència] severament vigilada [de llavors endavant] pels tres estaments del poder oficial: el civil, el militar i el religiós.²⁹⁰

Els cabarets -on des de temps ençà sempre hi havia hagut dues o tres orquestres amenitzant les nits de revetlla- van ser considerats com a preses a batre fent servir la nova moral imposada pel nou règim de manera que -en només uns dies- les autoritats locals sols permeteren obrir pocs establiments d'eixa indole i sempre sota la tutela aguaitadora dels censors oficials la qual cosa feu caure a l'atur nombrosos músics i artistes de València, si es que encara no hi havien estat presoners o perseguits no sols per haver estat simpatitzants del govern republicà sinó també per ser considerats 'gent de moral dubtosa' atès el seu tarannà liberal i el seu ofici.

Seguint les noves ordres, els cabarets encara oberts anaven a canviar el seu nom el més aviat possible per aquell altre de 'Salas de Fiestas'. Les paraules estrangeres [sobretot aquelles d'origen anglosaxó, francès i aquelles escrites amb llengües autòctones] quedaren oficialment prohibits.

No obstant això, cap a la fi dels anys quaranta el règim franquista començà a ser una mica tolerant amb aquest assumpte, sobretot a les activitats relacionades amb l'àmbit turístic [llavors encara incipient] i amb una part molt definida ideològicament del món cultural.²⁹¹

La vida social valenciana [enfosquida encara per culpa de les penúries patides quan la guerra i les conseqüències posteriors] va rebre una nova sorpresa quan a la primavera del 1941 fou anunciada l'arribada a la ciutat de tot un símbol d'una època passada tanmateix més joiosa i divertida, l'arribada de la 'reina de la nit parisenc' i l'artista considerada per tothom d'anys ençà com la màxima representant a Europa d'allò anomenat Jazz.

²⁹⁰ Brines Lorente, Rafael [1999]. *València, década de los cuarenta*. Carena Editors. Alaquàs-València.

²⁹¹ A la postguerra, els batlles de València van ser: Joaquin Manglano [Baró de Càrcer] 1939-1943; Juan Antonio Gómez Trenor, 1943-1947; José Manglano Selva, 1947-... 1951. ---N. de l'A.

Així -doncs- al maig del 1941 i només per cinc dies [del dimecres 6 al diumenge 10] la cantant JOSEPHINE BAKER feu la seua primera actuació a València . Fou al *Teatre Apolo* tot i que anys abans [just al 1935] els membres del Hot Club de València havien fet els primers intents per portar la cantant a la ciutat, impedit-lo l'esclat produït pel colp d'estat franquista.

Aleshores refugiada a Marrakesh, JOSEPHINE BAKER i els membres de la seua companyia artística [músics i ballarins] havien fugit de les tropes alemanyes que a la fi del 1939 començaren a ocupar França.

Anunci de l'actuació de JOSEPHINE BAKER [‘Josefina’ -en castellà- tot seguint les ordres dels mandataris franquistes] al *Teatre Apolo* de València.²⁹²

Anunciada com ‘la artista de color’, fou presentada a València mitjançant l’empresari Carceller. Cal suposar que JOSEPHINE BAKER estaria acompanyada per l’orquestra catalana GONG [a l’igual que a les seues actuacions a Madrid i Barcelona], formació on aleshores tocava el bateria valencià ALBERTO ALONSO CHARDÍ ‘Orelletes’, músic veritablement singular i oblidat per nombrosos aficionats de la ciutat dels anys setanta i vuitanta tota vegada desaparegut al 1966. Atesa la seua importància com a instrumentista i el seu tarannà com a persona, ALONSO CHARDÍ ‘Orelletes’ és destinatari d’un apartat propi a la fi de la dècada dels anys cinquanta.

→ Veure Capítol II.4.2: *Primers intents i apropaments al gènere: orquestres simfòniques de Jazz.*

²⁹² *Levante* [1941]. Dimarts, 6 de maig. Pàg. 4.

Com que els músics de la seua orquestra parisenca ja no hi eren al seu costat cal pensar que l'ORQUESTRA GONG fou una solució puntual a més de local doncs els sous a pagar serien els d'ací i no els de França, idea que cal atorgar al representant artístic per tal de trobar acompanyament orquestral per poder desenvolupar amb normalitat la seua gira espanyola.

Les actuacions de la cantant no foren massa ben vistes; ni pels estaments governamentals ni tampoc per l'església. Aqueixa gira dugué BAKER a teatres de Madrid, València i Barcelona [concloueren el 18 de maig al teatre barceloní *Principal Palacio*].

Anunci a un diari de Barcelona [maig/1941, Pàg. 4] de l'actuació de JOSEPHINE ['Josefina'] BAKER. El nom de l'ORQUESTRA GONG [on tocava ALBERTO ALONSO 'Orelletes'] apareix com a formació acompanyant de la cantant.

Josefina Baker y la Orquesta Gong en el Principal Palace

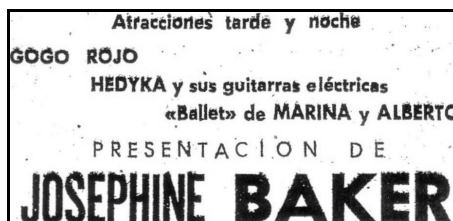
Aquest doctorant no ha pogut trobar cap crítica de l'actuació de la cantant nord-americana a València atès que -al començament de la dècada dels quaranta- no hi era d'allò més corrent fer crítiques de cert tipus d'esdeveniments artístiques als periòdics editats a la ciutat.

JOSEPHINE BAKER tornà diverses vegades més a València. Una de les darreres visites de la cantant coincidí [començament dels anys seixanta] amb els canvis primerencs que arribaren a la societat valenciana pel que feia a gustos musicals i on el Swing de la cantant ja no tenia espai davant la invasió del Rock & Roll i de les noves modes musicals arribades d'Itàlia i de França.

Malgrat tenir un ambient musical fiscalitzat a tothora per la censura franquista, cap a la fi de la dècada dels quaranta i aprofitant una certa serenitat al zel moral dels governants franquistes començaren a fer-se de nou matinals musicals fora de l'horari

vesprada/nit de la resta d'espectacles oferts a la ciutat, tot i que els programes solien configurar-se amb artistes i músics pertanyents a altres cartells que no aquells del teatre on anaven a actuar.

Cartell anunciador de l'actuació de JOSEPHINE BAKER a un dels paradors fallers muntats a la ciutat i on el seu nom de pila ja hi és escrit d'allò més correctament i sense l'espanyolització imposada pel règim franquista als anys quaranta.²⁹³

Així -a la fi dels quaranta- apareix al diari *Las Provincias* l'anunci d'una matinal al *Teatre Ruzafa* que anava a ser acompanyada per una 'orquestra de Jazz' dirigida pel mestre VICENTE PALOP a qui a la ressenya es qualifica com a 'cantor de melodies modernes i director de orquesta'. De llavors ençà, aquest tipus d'anunci anava a ser una constant a les cartelleres valencianes doncs la paraula 'Jazz' era sinònim de certa expectació per una part del públic que hi volia assistir tot i que -tota vegada començat l'espectacle- de seguida se n'adonava del frau estilístic doncs aquelles orquestres mai sonaven [ni en repertori ni tampoc en intencionalitat] com aquelles altres semblants que apareixien a les pel·lícules musicals projectades als cinemes locals.

Quadre artístic de la matinal oferida al *Teatre Ruzafa* el diumenge 18 de desembre del 1949.

→ ELIZABETH ET DANN
→ LISE CONTINSOUSA
→ CONJUNTO MEDITERRANEO
→ CONJUNTO IMPERIO
→ VICENTE PALOP 'con una gran Orquesta de Jazz'.

²⁹³ *Levante* [1962]. Dimarts, 13 de març. Pàg. 2.

De fet el quadre artístic presentat solia ser-hi una barreja d'estils difícilment qualificable però -amb seguretat- allunyat d'allò que llavors i a hores d'ara entenem com a 'Jazz' i -fins i tot- del terme 'música moderna' doncs -tal i com ja hem esmentat abans- la modernitat a tots els àmbits hi era allunyada dels escenaris i sales de ball locals des de la fi de la Contesa Civil.

Anunci al diari *Las Provincias* de una matinal al *Teatre Ruzafa* a la tardor del 1949.²⁹⁴

**Matinal de música moderna
en el teatro Ruzafa**

Hoy, domingo, día 18, a las once y media de la mañana, se celebrará una matinal de música moderna con motivo de la presentación de nuevo, ante sus paisanos, del cantor de melodias modernas y director de orquesta, Vicente Palop, que, tras haber cosechado éxitos en el extranjero y recién llegado a ésta del Africa del norte, quiere presentar en Ruzafa un desfile de atracciones, entre las que destacan Elizabeth et Dana, Lise Continoussa, Conjunto Mediterráneo, Conjunto Imperio y Vicente Palop, con una gran orquesta de "jazz".

-Cabarets

Totes les sales de festa de la ciutat de València qualificades com a cabarets a la postguerra tenien una orquestra que complia la doble funció de tocar temes per ser ballats i com acompanyants d'atraccions diverses.

El cabarets més famosos a la ciutat de València durant la dècada dels quaranta van ser:

<i>Hollywood</i>	→ Al carrer Ribera i que aviat passà canvià de nom i a ser la ' <i>Sala Zambra</i> '. El seu primer propietari fou Estellés de primer cognom i -passat un temps- el deixà en mans de Julian Huertas Martinez.
------------------	---

²⁹⁴ *Las Provincias* [1949]. 'Matinal de música moderna en el Teatro Ruzafa'. Diumenge, 18 de desembre.

<i>Mocambo</i>	→ Entre el passatge De la Sang i el carrer En Llop. Fins concloure la guerra fou restaurant i també hostal [<i>Hostal del Ninot</i> , conegut així perquè tenia un ninot abraçat a una de les columnes del local]. → Anys després passà a mans de Mercedes Viana qui poc abans havia actuat com a vedette diverses vegades al mateix local quan encara s'anomenava <i>Hostal del Ninot</i> .
<i>Alcazar</i>	→ Abans anomenat <i>Villa-Rosa</i> i -més endavant- <i>Sala Internacional</i> . Hi era situat al just costat de l'edifici de la Companyia Telefònica'. El seu propietari es cognomenava Ballester.
<i>Florida</i>	→ Al costat del <i>Teatro Eslava</i> . Era propietat de l'empresari Salvador Molina.
<i>Casablanca</i>	→ Al costat de la botiga d'electrodomèstics i venda de discs <i>Viuda de Miguel Roca</i> [carrer San Vicent/Plaça de la Reina]. El seu propietari era Pasqual Royo.

No hi havia cap problema per als empresaris en aconseguir tot tipus d'instrumentistes, cantants i artistes, doncs -per 100 pessetes al dia- disposaven -si així ho desitjaven- de dues orquestres als seus locals amb un mínim de 5 músics cadascuna a més d'un quadre de ballarins.

Músics de l'època populars a la ciutat foren els germans BOLUDA, el pianista BENET [pare de MIGUEL 'Micky' BENET, figura fonamental al desenvolupament del Jazz a València a la fi dels setanta] i RICARDO MASIÀ qui -anys després- fou regidor a l'Ajuntament de València.

-Cafès

Pel que fa als cafès oberts a la ciutat i ateses les circumstàncies, de tant en tant hi havia músics tocant en algun d'ells a canvi d'uns sous veritablement esquivats. La majoria de formacions instrumentals en aquestos establiments no passaven de trio i -a

més de tocar- molts músics es veien obligats a doblegar instruments, cantar, ballar i fer allò que escaiguera per tal de no perdre la feina.

Cal assenyalar com a cafès més significatius els següents establiments:

<i>Canarias</i>	→ Calvo Sotelo, 15.
<i>Gran Peña</i>	→ Gran Via Marqués del Túria, 2.
<i>Habana</i>	→ Pintor Sorolla, 1.
<i>Hungria</i>	→ Passatge Ripalda.
<i>Ideal</i>	→ Paz, 17 [antic restaurant <i>Ideal-Room</i>].
<i>Lauria</i>	→ Calvo Sotelo, 1.
<i>León de Oro</i>	→ Plaça Mariano Benlliure [antic <i>Lyon d'Or</i> i llavors escrit sota el nom 'espanyolitzat' per imperatiu legal dels nous mandataris].
<i>Martí</i>	→ Calvo Sotelo, 5.
<i>Navarra</i>	→ Paz, 14.
<i>Rialto</i>	→ Plaça del Cabdill.
<i>Royalty</i>	→ Pasqual i Genís, 2.
<i>El Siglo</i>	→ Plaça de la Reina, 3.

Anunci en premsa de *Cafè Royalty* on apareix anunciat un dels trios encapçalats per PASQUAL CAMPS.

En alguns bars cèntrics [situats la majoria al llarg del Passeig Russafa -llavors Carrer Calvo Sotelo-] i als establiments sense música en directe per tal de no ser vistos pels companys es congregaven grups d'instrumentistes a la recerca de feina.

De vegades i si de cas la sort acompanyava solien tancar-se contractes aparaulats entre músics i empresaris, sobretot per tocar els caps de setmana.

→ Veure Capítol II.2.1: *Context social*.

Bars concorreguts de la ciutat amb actuacions musicals esporàdiques n'eren els següents:

<i>Balançà</i>	→ Plaça Del Cabdill. Propietat als anys quaranta del pare d'ANTONIO BALANZÀ FARINÓS, locutor i bateria.
<i>Barrachina</i>	→ Plaça del Cabdill.
<i>Cocodrilo</i>	→ Rivera, 14.
<i>España</i>	→ Xàtiva, 58.
<i>Fénix</i>	→ Marqués de Sotelo, 1.
<i>Mérito</i>	→ Plaça Alfons el Magnànim, 2.
<i>Negresco</i>	→ Ribera, 2.
<i>Ripoll</i>	→ Xàtiva, 16.
<i>Salduba</i>	→ Ribera, 10.
<i>La Tropical</i>	→ Ribera, 6.
<i>Tyris</i>	→ Avda. Jose Antonio, 6.

-Teatres ²⁹⁵

Als anys de la postguerra valenciana romangueren oberts els següents:

<i>Teatre Líric</i>	→ Carrer Calvo Sotelo, 13. Fou inaugurat sota el nom <i>Triamón Palace</i> i amb altre emplaçament [cantonada del carrer Martínez Cubells, avui desaparegut]. Esdevindria en un gran magatzem i -després- en cinema: <i>Rex</i> .
<i>Teatre Eslava</i>	→ Propietat de Vicente Barber. Tot i marcar un estil propi pel que feia a la seua programació [no monogràfica], a la fi dels cinquanta es va veure obligat a programar revistes musicals.
<i>Teatre Ruzafa</i>	→ Carrer Calvo Sotelo, 17. Fou fidel a l'anomenat 'gènere frívol'. Entre altres estrenà el musical en valencià <i>La cotorra del mercat</i> amb música de LEOPOLDO MAGENTI. Cantada completament en valencià, fou dirigida pel mestre ESTELA [qui -al 1941- de concloué la darrera sarsuela de JOSÉ SERRANO ²⁹⁶ <i>La venta de los gatos</i> . → La primera part de <i>La cotorra del mercat</i> ²⁹⁷ conclouia amb un Boogie-Woogie, la qual cosa fou considerada gairebé un escàndol atès que era la primera vegada que una peça amb 'ritme americà' era cantada en valencià. En aquest mateix teatre estrenà el cantant ANTONIO MACHÍN el seu primer espectacle fet a Espanya: <i>Ebano y Marfil</i> [primavera del 1940]. ²⁹⁸

²⁹⁵ Juan, Miguel [editor] [1942]. *Guia Blanco y Azul/Guia de València*. València.

²⁹⁶ José Serrano, morí el 8 de març del 1941 a Madrid [carrer de La Beneficiència]. ---N. de l'A.

²⁹⁷ *La cotorra del mercat* [Leopoldo Magenti], estrenada al Teatre Principal a l'abril del 1943.

²⁹⁸ Antonio Machín havia arribat a la península al 1939 procedent de París on actuava des que arribà de Nova York amb l'orquestra cubana Los Miuras de Sobré. Gràcies al promotor valencià Vicente Lladró, Machín actuà a València a la sala del balneari *Las Arenas* a més de muntar el musical abans esmentat per estrenar-lo al *Teatre Ruzafa*. ---N. de l'A.

<i>Teatre Principal</i>	→ Carrer Barcas, 15. Llogat per la Diputació Provincial i en mans d'Emilio Lamany i dels empresaris Alegre i Tobajas.
<i>Teatre Serrano</i>	→ Carrer Calvo Sotelo, 30. El mes de maig del 1964 seria reinaugurat com un dels cines més grans de la ciutat amb l'estrena de la pel·lícula <i>West side Story</i> . Fou bastit per l'empresari Carceller [fundador de la revista <i>La Traca</i>]. Entre altres artistes, al seu escenari encapçalà nombroses revistes la popular cantant de l'època CELIA GÁMEZ.
<i>Teatre Alkazar</i>	→ Carrer General Sanmartin, 17. Pepe Alba, José Codonyer, i Emilia Climent manteniren amb pujança el 'teatre fet i interpretat en valencià' fins que l'audiència popular imposà els seus criteris estètics i la revista fou el gènere més demanat i de més èxit.
<i>Teatre Apolo</i>	→ Carrer Don Juan de Austria, 18. Obert a totes les branques de l'espectacle: comèdia, revista, sarsuela, circ, boxa i 'Catch'
<i>Casa de los Obreros.</i>	→ Carrer Cavallers. Tenia carés corporatiu. A hores d'ara, roman obert sota el nom de <i>Teatre Talía</i> .

-Cinemes

Al 1942 el llistat de sales de cinema d'estrena a la ciutat de València era el següent:

<i>Actualidades</i>	→ Plaça del Cabdill, 10.
<i>Avenida</i>	→ Avda. Jose Antonio, 20.
<i>Capitol</i>	→ Ribera, 16.

<i>Coliseum</i>	→ Gran Via Germanies, 18.
<i>Colón</i>	→ Carnicerros, 27.
<i>Goya</i>	→ Carrer Borriana.
<i>Gran Teatro</i>	→ Avda. Marqués de Sotelo, 6.
<i>Ideal</i>	→ Carrer Sevilla.
<i>Jerusalén</i>	→ Convento Jerusalén, 6.
<i>Metropol</i>	→ Hernán Cortés, 9.
<i>Olympia</i>	→ Sant Vicent, 52.
<i>Rialto</i>	→ Plaça del Cabdill.
<i>Suizo</i>	→ Plaça del Cabdill.
<i>Jose Antonio</i>	→ Avda. Jose Antonio, 10.

-Cultura: Música clàssica, arts plàstiques i literatura.

Malgrat les nombroses dificultats de tot tipus, l'ambient musical reviscolava a la ciutat tot i que a empentes i redolons. La *Sociedad Filarmónica Amigos de la Música*; el *Círculo Medina* i la *Coral Polifónica Valentina* anaven enriquint a poc a poc l'activitat musical valenciana. El Jazz era absent de les seues programacions.

Conclusa la Guerra Civil, vora 50 artistes plàstics valencians van ser empresonats a les càrcers de Los Almendros, Santa Bàrbara, Sant Miquel dels Reïns, 'La Modelo' de València, Totana, Albacete o Portacoeli. Per tal de sobreviure, els artistes s'acolliren al programa 'Patronato de Redención de Penas por el Trabajo' i -fins i tot- alguns d'ells aconseguiren crear tallers d'Arts Plàstiques a les presons, indrets on realitzaren tot un seguit d'obres de carés religiós [altars, estàtues de verges, retaules i motius patriòtics diversos, ... etc,.] així com nombrosos bustos de Franco.

Pel que fa a les sales d'exposició, a València n'eren les següents:

<i>Mateu</i>	→ Al carrer Pintor Sorolla, nº 16.
<i>Prat</i>	→ Al carrer Colón.
<i>Educación y Descanso</i>	→ A l'edifici de l'Ateneu Mercantil.
<i>Círculo de Bellas Artes</i>	→ A l'antiga Plaça de La Pilota [després Plaça de Mariano Benlliure] i dirigida per Lluís Martí.

L'any 1943, Ernest Hemingway estigué a València i reuní contertulians diversos a Casa Balanzà [al passeig de Russafa]. Hemingway [qui havia fet la primera visita a Espanya al 1923] estigué a València de primera vegada al 1925 mentre conclouïa la seua novel·la *Fiesta*. L'escriptor llegí a un diari local la notícia d'un vidu que es llançà des de dalt de la torre perquè era vell i perquè la seua neta el considerava si més no una molèstia i al 1933 aparegué un conte inspirat -en part- en aquesta notícia: *Un lugar límpio y bién iluminado* on l'acció es desenvolupa al bar d'una ciutat espanyola.

Hemingway escriu John Dos Passos el següent paràgraf al voltant de la situació econòmica a Espanya:

- ▶ “[Trad.] ... A començaments dels anys trenta, hom podia viure bé a Espanya amb unes 8 pessetes al dia ...”.²⁹⁹

Al 1953, l'escriptor hi és de nou a València doncs acudí -des de Madrid- a la Fira de Juliol acompanyat de la seua esposa Mary Welsh amb qui embarcà al port de la ciutat rumb a Marsella. Al 1954 li lliuren el Premi Nobel de Literatura i el 1959 segueix el torero Antonio Ordoñez arreu les places de bous de la península [també a la de València] per tal de conèixer de ben a prop els avatars de la festa.

A l'agost del 1960 tornà a Espanya però marxà a l'octubre.

El 2/VII/1961, Ernest Hemingway se suïcidà disparant-se amb una escopeta de caçar elefants al porxo de casa seua a l'estat nord-americà d'Idaho.

²⁹⁹ Ernest Hemingway. *Ernest Hemingway: selected Letters - 26/06/1931*. Ed: Baker. Pàg. 342.

Pel que feia a València ciutat [més aviat, dels seus establiments d'esbarjo i de les seues begudes] l'escriptor arribà a dir:

- ▶ “[Trad.]... Les gerres tot suant cervesa gelada a València
- ▶ “... València, amb la seua cervesa gelada i la seua orxata, l'olor a pólvora cremada, l'esclat i l'explosió de les traques a la festa [fira] de juliol ...”.³⁰⁰

Llibreries amb tertúlies diverses van ser les següents:

<i>El Gato Negro</i>	→ Organitzà concursos de contes.
<i>José Olmos</i>	→ Fundada al 1944 i punt d'encontre de personatges de la Universitat i del món de la cultura on també es congregava la minvada intel·lectualitat valenciana de postguerra. ³⁰¹
<i>Plácido Cervera</i>	→ A la Gran Via de Germaníes. També amb tertulians propis.
<i>Gran Peña i Bala</i>	→ Restaurants on solien fer-se tertúlies.

³⁰⁰ Stanton, Edward F. [1989]. *Hemingway en Espanya*. Castalia S.A.. Madrid.

³⁰¹ Arazo, Mª Angeles, i Jarque, Francesc [1991]. Ed: Generalitat Valenciana/Conselleria d'Indústria, Comerç i Turisme. València.

II.4 ANYS CINQUANTA.**PREÀMBUL**

- Programes monogràfics a la ràdio valenciana dedicats al Jazz [Antonio Balanzà i Pepe Palau]. Exemples de desenvolupament de programes, guions, intèrprets i estils més emesos a les emissions. Balanzà com a exemple d'aficionat local i músic amateur.
- Naixement i creació a València ciutat de les [així anomenades] orquestres simfòniques de Jazz tot seguint la moda de les big bands nord-americanes, sobretot aquelles més conegudes arreu del món mitjançant el cinema i formades per jazzístes blancs. El pianista i arranjador Blas Sales com a capdavanter musical [per a allò que al Jazz pertocava] a la ciutat.
- Ambient musical a la ciutat amb l'arribada [molt a poc a poc degut a les restriccions econòmiques i comercials] d'instruments més propers al Jazz: contrabaixos i guitarres electròniques de cos ample susceptibles de ser amplificades, instruments de millor qualitat timbrada, primers equips de veu i instrumental pensats per a les actuacions de les orquestres, etc.
- Músics valencians reconeguts musicalment i tècnicament a la resta d'Espanya i amb inquietuds jazzístiques tot i no poder portar-les a la pràctica: Alberto Alonso ['Orelletes'] i José Codonyer ['Xato' de Massanassa].
- Primeres actuacions jazzístiques [com a tals] a la ciutat [cap a la fi de la dècada] anunciades [malgrat no dutes a terme algunes: Oscar Alemán] i desenvolupades altres [Tete Montoliu Quartet] i que assenyalaren el començament d'un seguici musical que es refermaria a la dècada següent i -sobretot- als anys setanta.

-II.4.1 Impuls radiofònic local: Antonio Balanzà i Pepe Palau.

Al llarg de les dècades del 1940 i 1950 hauríem de considerar com a figura influent per al present treball i per un posterior desenvolupament jazzístic a la ciutat la figura d'ANTONIO BALANZÀ FARINÓS [desembre/1924 - maig/1988], qui animà [tot i que de manera molt discreta] l'escena musical valenciana mitjançant programes radiofònics tal

com *Estrellas del Jazz* i *Figuras del Jazz* a l'emissora Ràdio Mediterráneo-València a més de fer una tasca de proselitisme jazzístic donant conferències al voltant del gènere a diversos indrets de la ciutat.

Músic aficionat, a casa seua tenia una bateria que tocava tot seguint la música que emetia el seu tocadiscs amb microsolcs d'intèrprets de Jazz comprats a Espanya, a l'estranger o -fins i tot- canviats per altres de nacionals a mariners nord-americans de passada per València.

A l'estiu, BALANZÀ tocava la bateria de manera autodidacta a una estança del primer pis de la casa que la família tenia a El Vedat de Torrent. Ne tingué de dues i la segona i més nova [una bateria marca *Ludwig* comprada al 1962] ja arrossegava nous avenços incorporats a l'instrument [ex: una caixa més estreta].

ANTONIO BALANZÀ no comptava amb cap precedent musical a la família, tret d'un germà del besavi de son pare qui marxà a Cuba al 1890 sense cap altre bagatge que una guitarra i del qual mai tornaren a saber.

Julio Balanzà Pascual [pare d'Antonio] fou fundador de la cafeteria *Casa Balanzà*. a més d'administrar el bar del *Cinema Lys* i la gelateria/orxateria *Granja Levante*, situada davant de la cafeteria principal que portava el seu cognom. A l'entrevista personal amb el segon dels seus fills [JULIO BALANZÀ CANO, músic i cantant sota el nom artístic de 'Bustamante'] es parlà dels gustos musicals de son pare i de les activitats relacionades amb el Jazz que dugué a terme.

Admirador de músics locals i -sobretot- d'un trompetista anomenat 'El Xato de Massanassa' [JOSÉ CODONYER CASANY], al qual considerava un dels millors jazzístes locals.

→ Veure Capítol II.4.2: *Primers intents i apropiaments al gènere: orquestres simfòniques de Jazz.*

També fou aficionat al flamenc i a la 'copla'.³⁰²

³⁰² Antonio Balanzà arribà -fins i tot- a ser manager artístic de la cantant de 'copla' local Antoñita Peñuela a més d'admirador de Conxa Marquez Piquer, filla de la 'tonadillera' Conxa Piquer. ---Entrevista Personal amb Julio Balanzà Cano. València. Dijous, 5/VII/2007.

Al 1962 [quan son pare morí], BALANZÀ es feu càrrec dels establiments familiars però a la fi dels anys setanta va vendre *Casa Balanzà* a una empresa cervesera.

Logotip de *Casa Balanzà* amb el nom del pare d'ANTONIO BALANZÀ.

ANTONIO BALANZÀ feu els programes de ràdio per afició i mai arribà a tocar amb altres músics tret d'alguna jam session organitzada pels XE QUARTET a la *Societat Coral El Micalet* [1966/1967] on fou convidat a pujar a l'escenari.

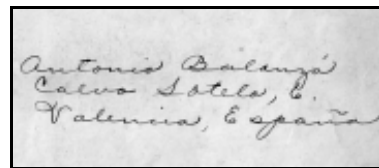
Quan la VI Flota dels Estats Units arribà al port de València [9/I/1952], es dedicà a canviar als mariners nord-americans discs de cantants folklòriques espanyoles per altres de Jazz [sobretot de big bands]. De vegades seguia la banda del vaixell de torn arreu la ciutat per si de cas feia qualsevol concert [com així va ocórrer a diversos indrets: plaça de l'Ajuntament, Ateneu Mercantil, Consolat nord-americà, etc.], d'aqueixa manera - comentava als seus fills- aconseguia aprendre molt veient tocar els percussionistes o escoltant 'in situ' [si de cas hi era al repertori de la banda] algun dels temes ja escoltats en discs a casa seua.

Altre mitjà emprat per BALANZÀ per aconseguir enregistraments que no hi eren a les prestatgeries de les botigues valencianes fou el de mantenir contacte amb distribuïdores de discs [sobretot del Regne Unit] a més de demanar catàlegs per correu de marques de bateries i de platerets [*Zildjian*, fabricats a Turquia] quan a Espanya era gairebé impossible aconseguir material musical d'importació [els primers platerets marca 'Zildjian' que es veren i tocaren a València els dugué el bateria ALBERTO ALONSO CHARDÍ 'Orelletes' després d'una gira per l'orient mitjà].

De tant en tant, BALANZÀ feia viatges a Barcelona per tal d'escriure crítiques musicals de diverses actuacions de relleu presentades als escenaris barcelonins que serien publicades en les revistes *Ritmo* i *Pentagrama*. Feu ressenyes de LIONEL HAMPTON, DUKE ELLINGTON i d'altres.

Per tal d'anar fent-se amb un bon instrument, BALANZÀ sempre estigué en contacte amb fabricants de bateries i els seus complements, fabricants estrangers dels quals rebia informació a la qual pocs músics i -fins i tot- botigues de música de la ciutat tenien accés. Tanmateix, el locutor i bateria disposava de molta informació actualitzada pel que feia a novetats adients al seu instrument.

Correspondència [enviament d'un catàleg] mantinguda per BALANZÀ amb el fabricant de bateries *Ludwig* i adreça del locutor.

Catàleg del fabricant de platerets *Zildjian Co.*, on apareixen preus segons la grandària [en polzades] i amb la possibilitat d'eleger per a bateries també esquerrans. El gènere és presentat pel famós bateria GENE KRUPA.

(Left to right from Drummer's playing position)

2-13"	\$46.20
1-15"	29.70
1- 9"	9.90
1-16"	33.00
1-20"	49.50
Total	\$168.30

GENE KRUPA'S Set-up (Gene says — "We drummers certainly owe a lot to Avedis Zildjian . . . his cymbals are indispensable.")

Look for this Trademark! **ZILDJIAN CO.** GENUINE TURKISH CYMBALS

Un dels seus fills –Julio Balanzà- recorda que sempre els animà per tal de ser allò que ell no arribà mai a dur a terme al món artístic degut als lligams laborals dels diversos establiments familiars, compromisos que l'impediren desenvolupar-se més com a músic.

El mètode autodidacta d'ANTONIO BALANZÀ consistia en tocar la bateria a sobre la música emesa pels seus discs tot i arribar a inventar un sistema lumínic que encenia focus diversos disposats a l'habitació d'assaig ensem colpejara la caixa, el bombo, el 'tímpani', els platerets, etc.

Per dur a terme les emissions radiofòniques, BALANZÀ comptà amb l'ajut de PEPE PALAU [València, 1926 - 2003], locutor de ràdio i futur presentador de TV, uns dels difusors del Jazz a Espanya des dels estudis de Televisió Espanyola a Madrid i Barcelona [començà al 1964/65] i també fent servir programes monogràfics des de diverses emissores de ràdio.

→ Veure Capítol II.1.4: *Mitjans de comunicació: Cinema/Ràdio/TV i Premsa especialitzada.*

Crítica d'ANTONIO BALANZÀ a la revista *Pentagrama* [creada al 1953 per Alejandro Garcia Planas] al voltant de l'actuació de LIONEL HAMPTON I LA SEUA ORQUESTRA a Barcelona [*Windsor Palace*] el 15/II/1955.

EN BARCELONA	
JAZZ AT THE WINDSOR-PALACE	
<p>Organizados por el Hot Club y Club 49, de Barcelona, se dieron en el escenario de Windsor-Palace dos sesiones —tarde y noche— del más auténtico y genuino «jazz», a cargo de la famosa orquesta de color del célebre vibrafonista y batería Lionel Hampton. A pesar de lo elevado —no caro— del precio de las localidades, el amplio recinto se vió abarrotado por una expectante y entusiasta multitud, no sólo de la propia Barcelona, sino de toda la región y de otras ciudades españolas, que se congregaron allí para presenciar tan extraordinario acontecimiento para lo que a los «jazzfans» se refiere.</p> <p>La presencia de la orquesta (dieciséis músicos) al levantarse el telón fué recibida con un verdadero ciclón de aplausos y gritos, y así comenzó la sesión interpretando su sintonía <i>Air Mail Special</i>, a la que siguió un incontable repertorio de «jazz» clásico y moderno. El propio Lionel Hampton demostró una vez más ser uno de los pocos —muy pocos— intérpretes que todavía sienten el «jazz» en su más pura esencia, y sus solos de vibráfono, ya sentimentales, ya</p>	<p>de un ritmo excitante, hicieron la felicidad de todos los asistentes.</p> <p>Al llegar al final del espectáculo, y tras un número de batería a cuatro manos por Hampton y Curley Hamner, la orquesta, ante las incesantes súplicas de los espectadores, interpretó nuevas creaciones y terminó desfilando por el patio de butacas entre las entusiastas aclamaciones del público.</p> <p>En el intervalo, y por el secretario del Hot Club, don Alfredo Papo —verdadera alma impulsora de estos festivales—, le fué impuesta a Lionel Hampton la insignia del Club y fué nombrado vicepresidente honorario del mismo.</p> <p style="text-align: right;">ANTONIO BALANZÀ</p> <p style="text-align: right;"><i>En el prestigioso escenario del Liceo</i></p>

- ▶ “[Trad.]... La presència de l’orquestra [setze músics] tota vegada aixecat el teló fou rebuda amb un veritable cicló d’aplaudiments mentrestant interpretaven la seua sintonia: *Air Mail Special* a la qual seguí un incansable repertori de Jazz clàssic i Jazz modern. Tot seguit feren d’un número de bateria a 4 mans entre HAMPTON i CURLEY HAMNER [ballarí i bateria] ...”³⁰³

Conegut als mitjans de difusió des dels anys cinquanta, PEPE PALAU fou director de programació i presentador de la primera emissora de FM a Espanya [RNE, 1956].

Quan encara romania a València, PEPE PALAU col·laborà amb ANTONIO BALANZÀ en algunes iniciatives radiofòniques. De fet, BALANZÀ i PALAU intentaren reviscolar l’esperit

³⁰³ A l’Orquestra de Lionel Hampton hi eren aquell dia -entre altres- Wallace Davenport i Nat Adderley [trompeta]; Al Hayse [trombó]; Bobby Platter [saxòfon]; Billy Mackel [guitarra]; Rufus Jones [bateria]. ----Papo, Alfredo [1985]: *El Jazz a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.

de l'antic *Hot Club de València* del 1935 mitjançant audicions, actuacions i passades de pel·lícules musicals al Cau d'Art del balneari de 'Las Arenas'.

Al llarg del 1942, ANTONIO BALANZÀ i PEPE PALAU feren programes radiofònics a *Radio Mediterráneo* de València amb l'ajut de Basilio Gassent, aleshores cap de programació de l'emissora. Aconseguiren dues hores setmanals per als programes *Figuras del Jazz* i *Estrellas del Jazz*.

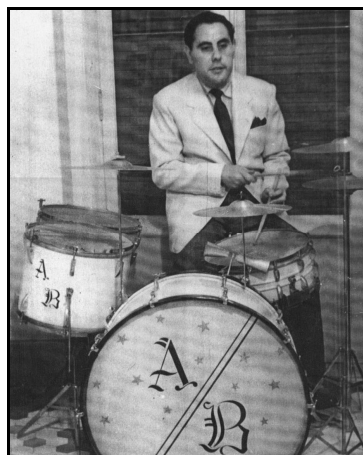
A les seues emissions radiofòniques sonaven -barrejades- les músiques de GLENN MILLER, HARRY JAMES i d'altres orquestres de música lleugera [sobretot blanques] a més dels Swing tocat pels intèrprets del Jazz més genuí.

Per tal de disposar d'una discoteca actualitzada, BALANZÀ i PALAU feien servir els seus contactes a diverses botigues de la ciutat o -si de cas- demanaven informació a altres establiments [sobretot de Barcelona] o mitjançant revistes especialitzades.

Tot i que no hi era monogràfica i de Jazz en parlava poc, *Discofilia* era una de les poques revistes d'àmbit estatal que permetia els seus lectors mantenir-se actualitzats pel que pertocava al món del disc i la varietat de gèneres enregistrats.

<p>USTED FORMARA PARTE DE LA SELECTA Y CRECIENTE FAMILIA DE LOS DISCOFILOS ESPAÑOLES</p> <p><i>Suscribiéndose a</i></p> <p>DISCOFILIA</p> <p>NOTICARIO MENSUAL DEL DISCO ESPAÑOL</p>	<p><i>Que inserta en sus páginas:</i></p> <p>Crónicas y referencias de todos los discos que se publican en España. Comentarios sobre grabaciones destacadas del mundo entero. Biografías y noticias de los grandes compositores y de sus mejores intérpretes con la discografía correspondiente. Consultorio, intercambios entre aficionados, entrevistas, bolsa del discófilo, etc.</p> <p>SUSCRIPCION: Un año, 120 pesetas. Un semestre, 65 pesetas</p> <p>REDACCION Y ADMINISTRACION: Fernández de los Ríos, 24 • Tel. 23 47 36 • MADRID</p>
---	---

ANTONIO BALANZÀ tocant la bateria. Fotos promocionals per lliurar als seus coneguts. Al bombo, les sigles del seu nom i primer cognom.

Primera pàgina del guió del programa *Hot Club* emès el 23/V/1946. Apareixen els noms de GLENN MILLER i dels seus músics JERRY CRAY, RED MCKILY i TEX BENEKEE.

y el formidable saxo-tenor Tex Beneke, entre otros, y los cantantes Ray Eberle, Mariom Hutton, Ernie Caceres y el Quinteto Los Modernaires. Ahora todo este conjunto nos ofrece la interpretación de "Tomemos otra taza de café", donde Ernie Caceres nos cante un poquito en español.

(DISCO)

Llueven contratos de salas de té, las casas de discos Victor y Columbia se lo disputan y claro está la meta de todos estos exitos es Hollywood y así ~~se~~ ^{Glenn Miller} hemos visto en "Tu serás mi marido" y en "Viudas del Jazz" junto con Sonja Henie y AnnRutheford respectivamente.

Oigamos una canción de cada pelicula, primero en el popular Slow "Yo se porque", que canta Mariom Hutton y Los Modernaires.

(DISCO)

Y de "Viudas del Jazz oiremos "Por Fin" cantado por Ray Eberly

(DISCO)

Y llega la guerra y la orquesta de Glenn Miller es movilizaba por su popularidad y Glenn nombrado Capitán, y con el nombre de Glenn Miller's Band Army recorre todos los frentes y todos los campamentos animando con su musica a los ~~valerosos~~ soldados. Luego lo ascienden a Comandante Jefe de todas las Bandas del Ejercito Norteamericano, y así, al trasladarse para preparar un concierto en Paris, el dia 15 de Diciembre de 1.944 muere con otros oficiales del Estado Mayor Aliado al estrellarse su avión en tierras francesas sin poder ser luego encontrado., desapareciendo ~~el~~ el mejor y más famoso de los directores del Jazz Moderno.

Glenn Miller con su orquesta nos ofrece ahora su formidable arreglo de "Slow Freight"

(DISCO)

-II.4.2 Primers intents i apropaments al gènere: orquestres simfòniques de Jazz.

Si bé el Jazz -com a música de qualitat- arribà a interessar a una part menuda de la societat, a la joventut de meitat dels cinquanta els abellia més el Rock, nou estil musical que -cap a meitat dels anys cinquanta- envaï els gustos de bona part de la societat jove arreu del món i que arrossegava un missatge ple d'immediatesa rítmica, més fàcil per ballar que no les passes complexes dels balls dels quaranta i que -a més a més- no demanava parar massa esment per part de l'oïdor.

Tot i que les possibilitats de que per aquestes terres sorgiren músics que es dedicaren al Jazz [o que pogueren arribar a interpretar-lo amb un mínim de criteri estilístic] eren molt minvades, hi hagué músics i orquestres que ho intentaren tot i ser sabedors que partien amb unes bases musicals força esquifides [manca de temes editats, microsols i possibilitat d'encomanar-los, instruments moderns, cap tradició jazzística a la ciutat, etc], agrupacions creades i dirigides pels mestres DOLZ, BEL, JOSÉ GEA, PEDRO OLTRA i d'altres.

Aquestes orquestres feien adaptacions d'estàndards americans i d'algun Boogie-Woogie que no altre, però ni la intencionalitat ni el Swing es palesaren als músics locals a l'hora de posar en pràctica els arranjaments -més o menys 'arriscats' en aquells anys-fets pels directors musicals amb més nom i prestigi a la ciutat.

JOSÉ GEA era cap de l'orquestra LOS TROVADORES, coneguda sota l'eslògan comercial: 'l'orquestra més econòmica'.³⁰⁴ GEA fou un dels primers músics valencians que marxà a tocar per diversos països europeus, sobretot a Dinamarca [el país europeu on més arrelà l'afició pel Jazz]. A Madrid treballà acompanyant el ballarí HARRY FLEMING [un dels primers visitants nord-americans que actuaren a Espanya a començament dels anys trenta³⁰⁵] tot i que quan GEA l'acompanyà ja no hi era el jove nouvingut al país.

PEDRO OLTRA era cap de PEDRO OLTRA Y SU ORQUESTA RÍTMICA, amb els quals hi era el guitarrista, trompetista i bandoneó JUAN COLL [un dels pocs especialistes locals en l'anomenat 'estil hawaià'].

³⁰⁴ José Gea: Fou autor de cançons ballables com: *Ché que chica, ché, El eco, No pido Cha-chachá, Alegre y comodón* i *Me gusta ir contigo*. ---N. de l'A.

³⁰⁵ *Català Medrano, Carmen – Pentagrama* [1956]. 'Valencianos en el extranjero; José Gea'. Abril. N° 33/34. Pàg. 24.

Caricatura i part de l'entrevista feta per la revista *Pentagrama* a JOSÉ GEA on el músic parla dels seus orígens i dels països europeus i de l'Orient Mitjà on va treballar.

Nos complace publicar por primera vez en esta revista una entrevista con nuestro querido paisano José Gea. Nos envía algunas respuestas por carta, desde Copenhague, donde actuará del 2 del presente mes al 30 de junio. Vemos reflejada en ellas su cariño a Valencia y a sus compañeros de los primeros tiempos, valencianos también, y aunque tiene fijada su residencia en Madrid, hemos comprobado que siempre que hay ocasión pone de manifiesto su valencianía. Así,

Altres orquestres semblants eren:

ORQUESTRA FRANCISCO BOLUDA
LOS TITANES DEL JAZZ
BOÏGUES Y SUS BRUJOS
CONJUNTO VERACRUZ [de JOSÉ TEN i MONTORO]
ORQUESTRA PALÁDIUM
ORQUESTRA de RODOLFO GALLARDO
GRAN ORQUESTA VALENCIA JAZZ
LOS CHICOS DE ESPAÑA
CONJUNTO SANTA FÉ ³⁰⁶

Els primers intents d'apropament al gènere jazzístic vingueren de la mà de les formacions orquestral de carèns simfònic. Fins arribar a la creació de l'ORQUESTRA SIMFÒNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA -de BLAS SALES- a final de la dècada, es produïren esdeveniments que preparen el camí fins a l'establiment d'aquest tipus de formacions orquestrals.

-II.4.2.1 Orquestra Simfònica en Formació de Jazz [1954].

Antecedent de la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALÈNCIA' de BLAS SALES, hauria estat l'intent fet pel trompeta 'Massanassa' [JOSÉ CODONYER CASANY/'El Xato de Massanassa' a qui feia esment el locutor i bateria ANTONIO BALANZÀ] quan al 1954

³⁰⁶ Amb el seu cantant Basil Jorge, anomenat a aquells anys sota el malnom de 'El Machin blanco', en referència al cantant cubà Antonio Machin, llavors arrelat a Espanya. Hi solien actuar a la sala de l'associació cultural Sociedad Artística 'La Protectora', a l'avinguda de Burjassot de València ciutat.

mundà una anomenada ‘ORQUESTA SINFÓNICA EN FORMACIÓN DE JAZZ’, formació creada per tocar al *Festival Radio 1954*, producció musical creada per Juan Granell] que tingué lloc a la *Plaça de Bous* de València el 2 d’agost [*Las Provincias*, juliol/1954, secció ‘Cartelera de Espectáculos’] patrocinat per les emissores valencianes de la ‘Sociedad Española de Radiodifusión’ [SER].

L’orquestra creada pel trompetista estava integrada per 40 músics [en castellà a l’original]:

- ▶ “... Con solistas de gran prestigio ...”.
- ▶ “... Además de interpretar mambos, rumbas y ‘buguis’ de concierto ...”.

Al llarg del concert també havien d’acompanyar altres artistes [AIDA i ELENA MAYA, triomfadores al programa radiofònic *Cabalgata Fin de Semana*].

Segons la crònica periodística, els organitzadors ja feien esment vers la sonoritat de l’espectacle dintre de la difícil acústica de la Plaça de Bous:

- ▶ “[Original en castellà] ... Las actuaciones seran revalorizadas por el imponente tejado de cuarenta altavoces *Philips* de difusión circular que ha de cubrir el ámbito de nuestra Plaza de Toros ...”.³⁰⁷

→ Veure al present Capítol l’apartat: *Músics d’orquestrines valencianes interessats pel Jazz*.

Les infraestructures musicals de la ciutat eren un reflex d’allò que la societat valenciana palesava a la quotidianitat de cada dia, de fet la fam i les malalties encara hi eren als carrers, a més de la por a patir al seu cos les conseqüències de qualsevol de les branques en que es dividien les repressions polítiques del règim.

La idea de la creació d’una ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ a València havia tingut una certa repercusió, ja que any i mig després [diumenge, 6/XI/1955] es celebrà a la ciutat de Barcelona [Teatre Calderón] es celebrà un concert matinal al *Teatre Calderón* a càrrec de la ‘ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE BARCELONA’ [pertanyent a la *Asociación*

³⁰⁷ *Las Provincias* [1954]. Diumenge, 1 d’agost. Pàgina 15.

Sinfónica de Jazz, constituïda el 12/IV/1955] dirigida pel saxofonista i director SALVADOR DURAN [antic fundador als anys trenta dels DURAN BOYS]. Anunciada amb una formació de 70 músics [amb la participació del pianista CARRY CORNER], al programa hi eren arranaments de temes d'ELLINGTON [*Sophisticated Lady*]; de Ferde Grofé [*Metropolis*]; GERSHWIN [*Rhapsody in Blue*]; MALNECK/SIGNORELLI [*Park Avenue Fantasy*]; ROSE [*Holiday for String*] a més de composicions de músics locals tal com GIL SERRANO -*Interlude en Jazz*- i OSCAR MISTRAL [Pàgina 301].³⁰⁸

Al diari *El Noticiero Universal* [dimarts, 8/XI/1955] aparegué una ressenya del concert on es feia esment de creixent afició pel Jazz a Barcelona tot i que lamenta el poc ressò que el concert tingué entre els partidaris del 'Jazz Hot', divisió molt acusada aleshores pels partidaris del Jazz més evolucionat, fet que -a València- encara no s'havia produït atesa la poca afició existent i les poques oportunitats per gaudir de Jazz en directe.

- ▶ “[Trad.]... Una iniciativa destinada a captar un públic híbrid, sense massa coneixements pel que fa al Jazz vertader però desitjós per conèixer una cara del Jazz més audible i civilitzat ...” [Pàgina, 302].³⁰⁹

-II.4.2.2 Orquestra Simfònica de Jazz de Ràdio València [1959].

Al Nadal del 1959 el representant artístic Juan Granell organitzà un festival benèfic per a la 'Campaña de Navidad y Reyes' i encomanà al pianista BLAS SALES³¹⁰ la creació d'una gran orquestra a l'estil d'aquelles altres nord-americanes dels anys trenta [molts músics repartits entre seccions de vent, corda i secció rítmica] per al concert presidit pel

³⁰⁸ Pujol Baulenas, Jordi [2005]. *Jazz en Barcelona: 1920 - 1965*. Almendra Music, S.L. Barcelona.

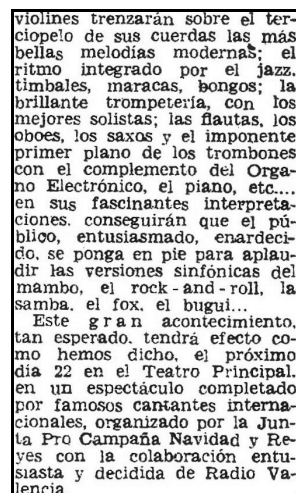
³⁰⁹ Pujol Baulenas, Jordi [2005]. *Op. Cit.*

³¹⁰ **Blas Sales Moragues**. [Corbera de la Ribera, 21/VI/1919 - València, 17/III/2007]. Pianista, director d'orquestra i compositor. Pugué estudiar amb un piano [marca *Pianos Rodrigo*] comprat pels seus pares tot i que no concloué els estudis oficials per només un curs. A la caserna de l'Albereda pogué continuar estudiant ensembles amenitzava a la Sala d'Oficials mentrestant feia el Servei Militar. Tocà a les cafeteries *Bar Sur* i *Lauria* i a l'orquestra del *Teatre Apolo*. Formà l'Orquestra Monterrey, la qual esdevindria en 'Sales y su Conjunto' [quintet]. Marxà a Suïssa i entrà en contacte amb músics alemanys i italians que li deixaren mètodes diversos d'harmonia jazzística i discs mai escoltats a València canviant -d'aqueixa manera- el seu concepte al voltant de la música moderna. Pianista acompanyant en concursos de Radio València i [sols per una temporada] a Radio Madrid al programa *Cabalgata Fin de Semana*. ----Entrevista Personal amb Mª Antonia Campos Aldana [vídua de Blas Sales Moragues amb qui es va maridar al 1945] enregistrada a casa seua el dimecres 23/V/2007 a les 11,30 hores.

aleshores Governador Civil de València [Jesús Posada Cacho], formació que SALES montà en pocs dies fins arribar a congregar vora cinquanta músics i a la qual batejà sota el nom de 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO-VALÈNCIA'.

L'orquestra estava formada per músics de diversa procedència tot i predominar aquells de més veterans i força coneguts als cercles artístics locals. Part de la plantilla hi era formada per músics de la BANDA i de l'ORQUESTRA MUNICIPAL de València [els violinistes ABEL MUS, PEINADO, etc.] barrejant-los amb el 'crooner' RAY MARTIN i músics més joves escollits pel mateix SALES.

Ressenya periodística i cartell anunciador del primer concert de la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ'. [Las provincias. Divendres, 18/12 i dimarts 22/XII/1959].

A l'orquestra hi eren dos bateries, un de veterà i un altre de jove: 'Fumeral' i FERNANDO ESTRUCH MARTIN [València, 14/09/1929] qui fou un dels primers músics valencians que marxà a Alemanya on tocà al costat de soldats/músics nord-americans destinats a les bases germàniques a més d'altres d'arreu del món.

‡ ORQUESTRA SIMFÒNICA DE JAZZ. - Dtor: BLAS SALES - CONJUNTO
HOT DE SOLISTAS.

Juan Granell [productor artístic] escrigué [1960] una mena de crònica musical per un full promocional de la formació fent-se ressò del seu *Concert número 14* :

- ▶ “[Trad.]... El concert fou un èxit apoteòsic i vingué a demostrar la creixent afició d’una gran massa de valencians pel Jazz...”.
- ▶ “... La ‘ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALENCIA’ encadenà nits triomfals ara al *Teatre Principal* com adés al *Teatre Apolo* de la nostra ciutat...”.
- ▶ “...Els mestres JOSÉ FERRIZ LLORENS [director de l’ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA] i JORGE DOMINGO [prestigiós director i compositor català] han estat pròdigs en elogis vers la nova formació orquestral...”.

El dilluns 28/XI/1960 anunciaven al *Teatre Principal* el *Concert n° 15* de l’orquestra dirigida i arranjada per BLAS SALES [ORQUESTRA SIMFÒNICA DE JAZZ/Dtor: BLAS SALES - CONJUNTO HOT DE SOLISTAS] amb el següent programa:

Part I.

<i>El país de los pájaros.</i>	→ G. SHEARING.
<i>Maki ‘El Navaja’.</i>	→ B. BRECHT.
<i>El relicario</i> [arreglo Mambo].	
<i>Dentro de mi.</i>	→ C. PORTER.
<i>Duelo de baterías.</i>	→ B. SALES.
<i>Opus concierto</i> [trompeta Sr. PRATS].	→ T. CLAY.
<i>San Luis Blues</i> [arr: BLAS SALES].	→ W. C. HANDY.
<i>Manhatan Spiritual.</i>	→ B. MAXTED.
<i>Rock Bikini.</i>	→ J. DOMINGO.

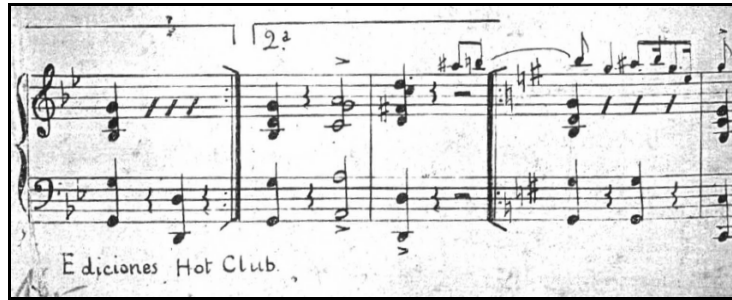
Part II.

<i>Concierto para clarinete</i> [solista Sr. SANCHO -hijo-].	→ A. SHAW.
<i>Pensilvania 6-5000.</i>	→ J. GRAY.
<i>In the mood.</i>	→ MILLER.
<i>Concierto para Orquesta.</i>	→ N. ROMANO.
<i>El continental.</i>	→ C. CONRAD.
<i>Manzana dulce.</i>	→ W. HERMAN.
<i>Ivy.</i>	→ P. STONE.
<i>Tequila.</i>	→ C. RIO.
<i>Trumpet Rock .</i>	→ F. DAKS.

-Blas Sales, arranador.

Per fer l'arranjament de *St. Louis Blues*, BLAS SALES es basà en un guió del tema de W.C. HANDY lliurat pel servei d'edicions del Hot Club de Barcelona a un músic valencià anomenat MANUEL V. MARIO RICO, guió arranjat per un tal BOLDÚ:

Cal destacar als advertiments apareguts al final del guió sobre el qual treballà SALES el seu arranjamet la importància donada al fet de ‘picar exageradament’ les notes fent de l’atac i de la intencionalitat una premissa fonamental a l’hora d’executar els solos:

Advertencia al maestro pianista
 Considerando muy personal el estilo de improvisar en el piano, será preferible que los 24 compases de "solo" los ejecute a su gusto.
 De querer atenerse al papel, podrá darse cuenta que la mayoría de las notas son picadas.
 A mi parecer, la exageración de este picado redundará en beneficio del carácter hot del párrafo.

Foto promocional de BLAS SALES Y SU ORQUESTA, qui apareix tocant l’acordió.

Guió manuscrit per BLAS SALES MORAGUES de l'arranjament del tema *St. Louis Blues* [WILLIAM C. HANDY].³¹¹

SAN LUIS BLUES

The image shows a handwritten musical score for 'San Luis Blues'. It consists of six systems of staves. The top staff is the melody. The lower staves are for accompaniment, with chord symbols written above the notes. The chord symbols are: Sol, Do, Sol, Do, Sol, Re7, Sol, Do, Sol, Do, Sol, Re7, Sol, Do, and Orquesta aqui. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, slurs, and dynamic markings.

³¹¹ Guions i partitures lliurades pel músic Carles Amat Arocas [Alzira, 1974], nebot/net de Blas Sales Moragues. ---N. de l'A.

Ξ El solo escrit per BLAS SALES [24 compassos] segueix l'esquema de Blues [en SOL] de la manera més elemental, sense cap nota afegida, cap substitució d'acord ni tampoc fent servir - com a mínim- l'esquema cadenciós jazzístic per excel·lència:

→ II m⁷ - V⁷ - I.

Ξ Escriu el La[#] [Si b] diverses vegades donant-li intencionalitat al dibuix melòdic [sobretot l'ascendent] però mai empra el cromatisme descendent:

→ Si - La[#] - La.

Passatge prou arrelat a les seqüències que contenen 'blue note'.

Ξ Anticipa el Fa[#] de l'acord de RE⁷ i juga amb els arpegis -descendents- de diversos acords a més de resoldre i insistir en la cinquena de l'acord, deixant de costat la 13^a o les novenes.

Guió manuscrit per BLAS SALES de l'arranjament del tema *Laura* [DAVID RAKSIN].

LAURA D. RAKSIN

Handwritten musical score for the first five measures of the piece 'Laura'. The score is written for a jazz orchestra. The instruments listed on the left are V. (Violin), Sax (Saxophone), Metal (Trumpet), Trombs (Trombone), P. (Piano), and C. Baio (Double Bass). The music is in 4/4 time and features complex harmonic structures with many accidentals and triplets. The piano part includes chord symbols such as $Lam7$, $Re9$, $sol\frac{6}{4}$, sol^6 , and $solm7$.

Handwritten musical score for the next five measures (measures 6-10) of the piece 'Laura'. The instruments listed on the left are V. (Violin), Sax (Saxophone), TPTAS (Trumpet), TRNES (Trombone), P. (Piano), and C. Baio (Double Bass). The piano part includes chord symbols such as $Lam7$, $Re9$, $sol\frac{6}{4}$, sol^6 , and $solm7$.

Ξ L'arranjament de BLAS SALES per al tema *Laura* sembla més personal.

[*Laura*, tema central de la banda sonora de la pel·lícula del mateix títol composta per DAVID RAKSIN [a sobre un poema del lletrista Jonny Mercer i dirigida per Otto Preminger al 1944].

Ξ Al començament del tema: ús d'alteracions a la secció de vent: trompetes a sobre els acords RE⁹ - SOL^{6/9}, mantenint en realitat el Mi^b [9^a bemoll de RE] i recolzant la melodia amb la secció de corda i -a més a més- deixant pas els saxòfons [compàs de SOL⁶] que anuncien -en disposició de bloc- la cadència a sobre SOL m⁷ recolzada en blanques [exageradament] per gairebé tots els instruments tret del piano que manté acords en negres des del començament del tema.

Ξ La línia del baix és fidel a la partitura original sense cap nota de pas al seu dibuix.

-II.4.3 Ambient musical a la ciutat.

Al programa/concurs de Ràdio Valencia *En pos de la fama* ³¹², la ORQUESTA SIMFÒNICA DE JAZZ era l'encarregada de l'acompanyament musical dels aspirants que acudien al programa.

Entre els músics de procedència valenciana que hi eren actius aquells anys cal destacar el saxofonista i clarinetista SORIANO i els ja esmentats directors d'orquestra MANOLO BEL i JOSÉ GEA.

També el cantant i contrabaixista RAY PRIMA, ORTOLÀ, SANCHE i el pianista JESÚS GLUCK ³¹³ formaren part [a meitat dels seixanta] del fugaç CONJUNTO HOT DE SOLISTAS, agrupació esqueixada de la ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RÀDIO-VALÈNCIA i de la qual esdevindrien també -la majoria de vegades per necessitat- agrupacions més menudes, tal com BLAS SALES Y SU ORQUESTA [en formació de quintet] .

Pel que fa a les primeres orquestres amb músics valencians que pogueren eixir a tocar més enllà dels Pirineus hi trobem LOS CHICOS DE ESPANYA [creada pel trompeta JOSÉ CODONYER/'Xato' de Massanassa]i LOS SIETE DE ESPANYA, ambdues formacions partiren [a la segona meitat de la dècada dels cinquanta] cap a el Líban i Jordània per seguir després cap a països centreeuropeus. A Frankfurt hi eren les oficines dels més importants representants artístics alemanys els quals s'encarregaven de distribuir les orquestres valencianes arreu Alemanya, Àustria, Suïssa [sobretot] i també -tal com al començament del periple- vers cadenes d'establiments hotelers de l'Orient Mitjà.

A la resta de l'estat hi havia músics que marxarien a tocar -fins i tot- a Amèrica del Sud, tal com LOS VAGABUNDOS [de LLUÍS ROVIRA] i LOS CHAVALES DE ESPANYA [tocaren al Club Tropicana de La Havana, al 1948].

³¹² *Boletín de la Unión de Radioyentes* de EAJ 3 Radio Valencia-EAJ 4 Radio Alcira' [suplement *Ondas*]; número 178 - any IX; Primera quinzena de maig del 1960.

³¹³ **Jesús Glück Sarasibar**. [València, 16/VII/1947. Carrer Cadis/Barri de Russafa]. Pianista. Conclou - amb 15 anys- els estudis al Conservatori de València. Estudis a Alemanya gràcies a les beques lliurades per la Fundació March i la Diputació Provincial de València. Mentrestant feia el servei militar tocava als clubs *Lara*, *La Bruja* [*Hotel Astoria*] i amb l'orquestra del *Restaurant de Vivers*. Jam sessions amb el saxofonista Liberto Benet i el trompeta Manolo 'Moixent' López, ambdós membres de Xe Quartet. Des de maig del 1967 roman a Madrid on ha fet la seua carrera musical que començà quan ingresà al grup Los Bravos. Ha col·laborat amb Henry Mancini i Paul Mouriart. Compositor i arranjador a diversos programes de televisió i autor de bandes sonores. És membre de l'Acadèmia Espanyola de la Televisió. ---Entrevista Telefònica: 13,30 hores del 9/VI/2008.

- ▶ “[Trad.] ... El Jazz s’ha consolidat entre nosaltres d’una manera definitiva, la qual cosa es fa notar a les orquestres locals més importants, la presentació i l’execució de les quals arriba a una alçària des d’on ja ens és possible esbrinar el secret d’aquests meravellosos conjunts estrangers que ens delecten a diari amb els seus discs, mitjançant la ràdio o el cinema ...”³¹⁴

A la fotografia del **CONJUNTO BANDIN** [creat a València a començament dels cinquanta pel trompetista ‘El Xato de Russafa/**FERNANDO CASANOVA ÚBEDA**]. La guitarra que hi és davant del bombo no és electrònica tot i semblar-hi pels seus adornaments. Els tam-tam menuts i les tumbadores gairebé no es feien servir a l’escenari.³¹⁵

El fet de fotografiar-se envoltats de nombrosos instruments era d’allò més comú entre les orquestrines locals de la fi dels cinquanta i començament dels seixanta que volien promocionar-se davant qualsevol empresari que poguera contractar-los. El fet puntual que algun dels músics doblegava instrument [tradició que fou més estesa als anys trenta] donava peu a fer fotos de la formació pertinent palesant [de cara als empresaris] un domini de tots els instruments que en elles apareixien davant dels músics. Però per poder promocionar-se, solien aparèixer fotografiats amb instruments que fins i tot mai tocaven [tal com el cas de l’ORQUESTRINA FERRANDIS del 1932].

Aquelles altres formacions que romangueren a València i no marxaren a treballar a l’estranger es trobaren davant una conjuntura laboral veritablement difícil.

Les targetes de presentació dels músics valencians de cara a poder ser contractats a altres països anaren redactant-se [a poc a poc] en les diverses llengües d’aquells països on podien ser contractats, a més del castellà. Així en anglès, francès, alemany i suec donant a conèixer -sobretot- que eren experts en la interpretació de diversos estils d’allò

³¹⁴ *Ritmo y Melodia* [1945]. Fanatismo jazzístico. Any II. Nº 13. Maig. ---Citat a la pàgina 93 [sense número de pàgina de l’original] al llibre Garcia Martínez, Jose M^a [1996]: *Del Fox-Trot al Jazz Flamenco*. Alianza Editorial. Madrid.

³¹⁵ Entrevista Personal amb Julia Vallés Mateu [València, 20/VIII/1935], vídua del trompetista Fernando Casanova Úbeda [El Xato de Russafa]. Ciutat de València, dissabte, 16-V-2009 a les 17,30 hores.

més cercats pels empresaris centreeuropeus: ‘ritmos exóticos y melodías Hispano-Americanas’.

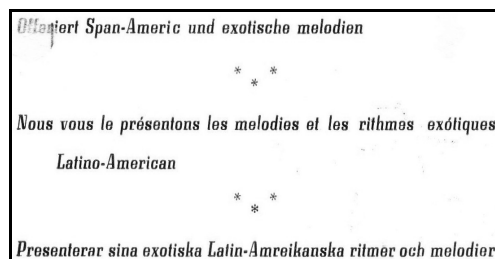
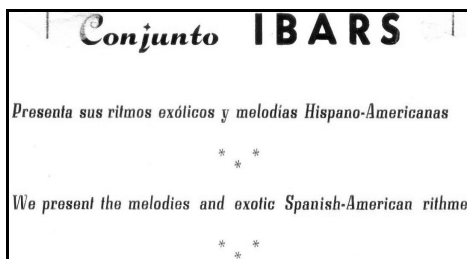
No obstant això i davant la disjuntiva que la paraula ‘Jazz’ afegia a qualsevol formació orquestral que ‘volguera palesar modernitat’ no hi havia cap menció en aqueixos texts de presentació vers el gènere jazzístic, la qual cosa era considerada normal en les orquestrines menudes de l’època que -a més a més- no podien presumir-hi de tocar estàndards de Jazz perquè -entre altres coses- els desconeixien.

Fotografia promocional del CONJUNTO IBARS envoltats d’instruments abastant des d’una tombadora fins un violí [al costat d’IBARS, assegut també al piano] passant per una guitarra elèctrica.

→ Veure Capítol II.3.1: *Música i espectacle abans del 1939.*

Targeta de presentació del mateix CONJUNTO IBARS escrita en diversos idiomes.³¹⁶

Pel que feia a les infraestructures de les quals disposaven les orquestrines locals per desenvolupar el seu treball cal afegir a la present tesi doctoral que eren reflex d’allò que

³¹⁶ Targetes promocionals pertanyents a la col·lecció de Vicent Fontelles Barres [Alboraia/l’Horta Nord. 24/IV/1924 - 15/XII/2008]. Saxofonista.

al carrer succeïa, és a dir: els músics patien també la falta de mitjans econòmics per poder gaudir d'un transport adient per a ells i els seus instruments, entre altres entrebancs conjunturals.

La disposició de les orquestres a l'escenari hi era assolida de manera especial al moment de ser reflectits a qualsevol fotografia, fent els músics positures especials per tal de donar més presència al conjunt.

Malgrat el nom de nombroses formacions valencianes que [tot i la ignorància estilística] gosaven fer servir la paraula 'Jazz' com acompanyant al distintiu pel qual volien donar-se a conèixer per tal d'atraure representants artístics, el seu repertori no deixava de ser semblant al de qualsevol orquestrina de ball dels anys cinquanta, és a dir: pasdobles, tangos, boleros, txa-txa-txas, mambos, jotes, fox –a les seues diverses varietats, calypsos, merengues, etc.].

Fotografia [presa entre tema i tema] de l'orquestra LOS TITANES DEL JAZZ encapçalats pel bateria ALFREDO NAVARRO. A destacar la instrumentació emprada: tres instruments de vent/fusta, un de vent/metall, un violí, piano [per tal d'aconseguir més sonoritat, amb les cobertes llevades], contrabaix i bateria. El nom de l'orquestra hi és distribuït entre els diversos faristols. La segona foto promocional és feta anys després amb altres membres a la formació i on ja hi apareix un músic tocant la guitarra electrònica.³¹⁷

-Primera guitarra elèctrica [de cos ample] a la ciutat.

Menció a banda mereix el fet del primer músic valencià que aconseguí tocar [no Jazz com a gènere però sí melodies modernes a una orquestrina de ball] amb una guitarra elèctrica que el mateix JOSÉ ITURBI portà a València.

³¹⁷ Fotografia pertanyent a la col·lecció personal de Ferran Navarro [fill del cap de l'orquestra, Alfredo Navarro]. València. 2007.

Fou el violinista i guitarrista VICENTE ALONSO GÓMEZ.³¹⁸

Imatge de la guitarra *Gibson ES-175D Jazz Guitar* que el mateix JOSÉ ITURBI portà a VICENTE ALONSO des dels Estats Units.

Es tractava d'una guitarra GIBSON ES -175 D JAZZ GUITAR de caixa ampla, amb un número de sèrie que abastaria [començant per la lletra 'A'] des del 26.000 fins el 30.000 [per exemple: A-28751]. Aquest model fou llançat al 1953 amb pastilles electròniques P-90, pastilles que foren canviades pel fabricant al 1957 per unes altres de la marca *Humbuckers*, marca que -a hores d'ara- encara porten les guitarres de caixa ampla fabricades als tallers de la factoria *Gibson*. Cal suposar -doncs- que el model portat per ITURBI a ALONSO, duiguera aquest darrer tipus de pastilles. A efectes comparatius cal afegir que el guitarrista CHARLIE CHRISTIAN ³¹⁹ feia servir una *Gibson ES 150*, model una mica més menut que no el portat per ITURBI a ALONSO.

³¹⁸ **Vicente Alonso Gómez.** [València, 12/X/1913 - 22/VI/1994]. Violinista i guitarrista. Membre fundador de l'Orquestra Municipal de València [1943]. A la fi dels cinquanta creà la seua orquestra [Conjunto Alonso] arran d'un contracte per tocar al restaurant Jardins de Vivers. Abans amb l'Orquestra Iris a més de compaginar la seua feina de violinista a l'OMV i de reparació d'instruments de corda al seu taller [carrer Escolano, 20]. Al 1958, José Iturbi portà en mà a Vicente Alonso la primera guitarra elèctrica duta a València [guitarra *Gibson* de caixa ampla] qui la feu servir mitjançant un amplificador *Jobesonik* fabricat pel tècnic valencià Joaquin Benavent [>>>> Aquesta informació ha estat contrastada amb el violinista i -aleshores també guitarrista- Salvador Porter Garcia mitjançant dues Entrevistes Personals -València 20/03/2007-17/06/2008]. Anys després, Alonso [qui també tocava el trombó, el contrabaix i el vibràfon] construï al seu taller un violí de plàstic i un contrabaix elèctric. ---Entrevista Personal [28-VI-2007, 11,30 hores] amb Vicente Alonso Veces [València, 11/III/1948], Violinista. Fill d'Alonso Gómez i continuador al taller d'instruments de corda de son pare.

³¹⁹ **Charlie Christian** [Dallas/Texas, 29/VII/1916 – Harlem/Nova York, març dels 1942]. Guitarrista. Músic fonamental per al desenvolupament de l'instrument. Pertanyent a les diverses formacions del clarinetista Benny Goodman on destacà als enregistraments del temes *Air Mail Special*; *Seven Come Eleven*; *Shivers* i *A Smooth One*. Deixà deixebles tal com Barney Kessel, Herb Ellis, Remo Palmieri, Irving Ashby i Les Paul.

Foto promocional del 'CONJUNTO AZUL' en la qual VICENTE ALONSO GÓMEZ subjecta la guitarra *Gibson* pel trast.

VICENTE ALONSO GÓMEZ tocava al CONJUNTO AZUL, formació creada a la fi dels cinquanta pel trompeta FERNANDO CASANOVA UBEDA, conegut al món musical valencià com 'El Xato de Russafa' ³²⁰ per on també hi eren el cantant TONI BURRUCHAGA [al capdavant a la fotografia]; el saxofonista DABÓ i un pianista anomenat JESÚS.

Arribats a la dècada dels seixanta, el cantant TONI BURRUCHAGA fou substituït pel seu germà [DANIEL BURRUCHAGA] i -més endavant- per la cantant CONXA FERRANDIS quan l'orquestra s'eixamplà. Llavors VICENTE ALONSO GÓMEZ ja havia construït al seu taller de reparació d'instruments un contrabaix electrònic de plàstic [amb només tres cordes] i un violí [també de plàstic i amb pastilles electròniques] en aquells que cal considerar primers intents a València ciutat per crear instruments moderns sense dependre de la importació.

A més dels *Jardins de Vivers* de València, també actuaven en altres indrets tal com el casal faller *Rumbo Fallero* [carrer Dénia] o la sala de ball *El gremio de los horneros* [carrer Gobernador Viejo].

De vegades, FERNANDO CASANOVA era confós amb un altre trompetista amb el malnom semblant al seu: 'El Xato de Massanassa' [JOSÉ CODONYER CASANY], tal vegada el solista més reconegut als anys cinquanta pels escassos aficionats al Jazz locals, entre ells el bateria i presentador ANTONIO BALANZÀ FARINÓS.

³²⁰ **Fernando Casanova Úbeda** [València, 309/V/1928 - 21/III/2002]. Trompetista. Formà Conjunto Azul a la fi dels anys cinquanta. Conegut com 'El Xato de Russafa' [no confondre amb 'El Xato de Massanassa/José Codonyer Casany', famós i admirat trompetista de l'època de qui tothom comentava que feia Jazz quan tocava].

→ Veure Capítol II.4.1: *Impuls radiofònic local: Antonio Balanzà i Pepe Palau.*

-Música valencià tocant amb Josephine Baker

Dintre del minvat panorama jazzístic valencià [tot i que molt primerenc], cal destacar en aquest treball -i de manera especial- la figura d'un dels primers músics locals que marxà a tocar a l'estranger i tal vegada haja estat un dels més admirat als anys quaranta i cinquanta als cercles musicals de València, Barcelona i Madrid per la seua personal manera de tocar el seu instrument tot partint d'un món musical [el valencià] força tancat vers novetats estilístiques fins ben entrats els anys setanta: ALBERTO ALONSO CHARDÍ, 'Orelletes'.³²¹

Fou el primer bateria que portà a València els platerets *Zildjian* de fabricació turca, a més de nous ritmes i exercicis [desconeguts entre els bateries de casa nostra] que aprenia d'altres bateries i percussionistes d'orquestrades europees i del Carib que [a l'igual que ell] eren tocant arreu d'Europa i de l'Orient Mitjà, ritmes que -només arribar a València- ensenyava als seus companys d'instrument.

Entre els músics de la República Dominicana arribats a Espanya als anys quaranta hi eren el pianista ROGELIO BARBA [ORQUESTRA DE ROGELIO BARBA] i el saxofonista NAPOLEÓN ZAYAS qui junt a ALVARO 'Bicho' VICENZIO [amb TETE MONTOLIU a València

³²¹ **Alberto Alonso Chardí 'Orelletes'**: [Font de Sant Lluís/L'Horta Sud, 1925 - València, al 1966]. Bateria valencià amb gran renom a Barcelona i a Madrid que ensenyà nous exercicis i 'breaks' a altres bateries locals [entre ells els germans Vicente i José Zaragoza] a més de ser un dels primers músics valencians que tocà a l'estranger. Conegut des de menut amb el malnom 'Orelletes' [tenia les orelles molt menudes] fou també el primer a dur a València els platerets turcs *Zildjian*. Estudià a la ja desapareguda Banda de la Fonteta de Sant Lluís. De menut tocà a la Banda del Empastre amb els quals li agafà el colp d'estat de Franco [18/07/1936] tocant a França [Nimes]. Del 1937 al 1938 amb l'Orquestra Iris. Marxà a Barcelona on aviat aconsegueix destacar en diverses orquestrades. Alonso romangué al costat de formacions d'Amèrica del Sud que hi eren a Barcelona amb les quals aprengué tot tipus de ritmes del carib. Marxà a l'estranger [Europa i Orient Mitjà] tocant en diverses orquestrades espanyoles: Orquesta Cofiner; Joaquín Romero y su Orquesta; Los Hídalgos [1964]; Los Vagabundos i d'altres. Al 1966 tornà a València i tocà -entre altres- amb el pianista Jesús Gluck. Alberto Alonso faltà al 1966. ---Entrevista Personal: Francisco Alonso Sabater [81 anys i nebot d'Alberto Alonso Chardí. Font de Sant Lluís/l'Horta Sud/València. Dimarts, 1/VII/2008 i també dades biogràfiques afegides per José Zaragoza Llàcer [germà del bateria Vicente Zaragoza Llàcer, habitual a les primeres jam sessions de El Micalet] i pel pianista Jesús Glück Sarasibar [segons conversa telefònica, 13,30 hores del dilluns 9/VI/2008] company d'orquestra d'Alberto Alonso i resident a Madrid des del 1967.

el 9/XII/1959] potser haja estat un dels millors saxofonistes d'Amèrica del Sud que tocaren a Espanya quan la postguerra. ALONSO romangué al seu costat substituïnt SERGIO BARRETO i aprengué tot tipus de ritmes del carib.

ALBERTO ALONSO ha estat l'únic músic valencià que ha acompanyat la cantant JOSEPHINE BAKER [Maig del 1941, *Teatre Principal Palacio/Barcelona*] i -possiblement- des del dia 7 de maig del mateix any i durant uns dies [just abans de tocar a Barcelona] al *Teatre Apolo* de València.

A meitat dels quaranta ALBERTO ALONSO era tocant a l'ORQUESTRA GONG quan arribà a Barcelona [maig/1941] la cantant JOSEPHINE BAKER qui llavors vivia refugiada a Marrakesh. L'ORQUESTRA GONG [aleshores dirigida pel trompeta JOSÉ RIBALTA i on també eren alguns dels primers 'jazzmen' catalans: PEDRO MASMITJÀ [piano/violí] i FRANCISCO BODÍ [saxòfon/clarinet] acompanyà la cantant al llarg de dues setmanes [fins el 18 de maig].

ALBERTO ALONSO CHARDÍ, 'Orelletes' als anys quaranta. Ha estat l'únic músic valencià que ha acompanyat JOSEPHINE BAKER [ORQUESTA GONG - Barcelona, maig/1941]. Detall de la llargària de les baquetes i de l'absència dels dos platerets del 'xarles'.

-Músics d'orquestrines valencianes interessats pel Jazz

Com que la manca de treball obligà nombrosos professionals de València i província a marxar fora del país per tal d'aconseguir traure endavant les seues famílies, van ser uns pocs d'aquells que partiren els interessats en aspectes musicals que anaven més enllà de la seua tasca interpretativa a l'orquestrina pertinent.

Així el cas -entre altres- de JOSÉ CODONYER CASANY, conegut al món musical de l'època com 'El Xato de Massanassa'³²² i un dels solistes més nomenats pels aficionats al Jazz de l'època tot i que no hi ha cap enregistrament sonor on es palesen les seues virtuts jazzístiques tot i que la paraula dels professionals entrevistats per a la consecució de la tesi així ho han refermat diverses vegades.

→ Veure Capítol II.4.1: *Impuls radiofònic local: Antonio Balanzà i Pepe Palau*

A l'igual que altres músics semblants, els seus estudis van estar els aconseguits a la Societat Musical del seu poble. Com que disposava d'una gran tècnica instrumental, la seua fama començà aviat a traspasar els marges de Massanassa i fou demanant per tocar en orquestrines de València ciutat.

Participà en sessions instrumentals [no documentades] al Cau d'Art del balneari de *Las Arenas*.

Quan a meitat dels anys cinquanta AGUSTÍN LARA fou homenajat a València, CODONYER fou l'encarregat de muntar una formació que interpretara temes del compositor mexicà amb arranjaments desenvolupats pel mateix trompeta.

Com que la sonoritat i l'estil interpretatiu del 'Xato de Massanassa' agradà força a l'autor del tema *Granada*, aquest demanà per la possibilitat de contractar el trompetista per a la seua gran orquestra mexicana, suggeriment que CODONYER rebutjà.

Al 1954 començament dels anys cinquanta feu un primer intent de muntar a València ciutat una gran big band [ORQUESTRA SIMFÒNICA EN FORMACIÓN DE JAZZ] semblant a la muntada anys després per BLAS SALES [ORQUESTA SIMFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALÈNCIA]. Tot i que arribaren a actuar al *Teatre Principal* i a la Plaça de Bous de València [*Festival Radio 1954*, el 2 d'agost del 1954]³²³, la idea no tingué continuïtat.

³²² **José Codonyer Casany** [conegut com '*El xato de Massanassa*'] [Massanassa -al carrer Antonio Maura-, 11/IV/1921 - València, 4/II/1982]. Trompetista, bandoneista i guitarrista. Estudià amb José Borrero, director de la Banda Municipal de Massanassa. Als setze anys romangué quatre anys a l'Orquestra Municipal de València. Al 1955 formà l'orquestrina Los Chicos de Espanya amb la cantant Lia Delby i marxà per tocar a l'Orient Mitjà i països centreeuropeus. Abans havia pertangut a les formacions Orquestra Català, Chova Boys, Orquestra Dolz i Orquestra Iris. A les acaballes del 1978 patí una malaltia que l'apartà de manera definitiva dels escenaris.

³²³ *La Províncias* [1954]. Cartelera de Espectáculos. Juliol.

L'orquestra del trompeta estava integrada per 40 músics.

- ▶ “[Castellà]... Con solistas de gran prestigio ...”.
- ▶ “... Además de interpretar mambos, rumbas y ‘buguis’ de concierto ...”.

Al llarg del concert també hagueren d'acompanyar altres artistes [AIDA i ELENA MAYA, triomfadores al programa radiofònic *Cabalgata Fin de Semana*].

Teatre Principal de València [1954]. JOSÉ CODONYER fotografiat al costat de la seua big band [ORQUESTA SINFÓNICA EN FORMACIÓN DE JAZZ] on s'aprecien molts instruments de corda en detriment del metall. Anunciada amb una formació de 40 músics, fou el primer intent local de crear una veritable formació jazzística gran.³²⁴

Segons l'anunci periodístic, els organitzadors ja feien esment vers la sonoritat de l'espectacle dintre de la difícil acústica de la Plaça de Bous:

- ▶ “[Castellà] ... Las actuaciones seran revalorizadas por el imponente tejado de cuarenta altavoces *Philips* de difusión circular que ha de cubrir el ámbito de nuestra Plaza de Toros ...”.

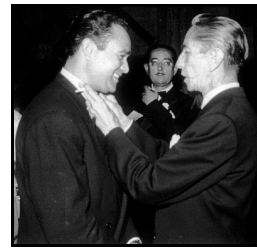
Tot seguit, JOSÉ CODONYER muntà el sextet LOS CHICOS DE ESPAÑA amb els quals recorregué durant molts anys Orient Mitjà [Líban i Jordània] i països centreeuropeus i escandinaus.

Al llarg de l'entrevista personal desenvolupada amb la seua vídua i sa filla, cal esmentar el fet pel qual JOSÉ CODONYER [a més de les seues virtuts instrumentals] sentia

³²⁴ Col·lecció particular d'Alícia Gómez Gascó, vídua de José Codonyer Casany.

la inquietud pròpia dels músics locals que -com llavors ell- entraren en contacte amb altre tipus de societats més avançades que no l'Espanya dels anys cinquanta on el Jazz hi era respectat en forma i contingut com a gènere mitjançant el qual els intèrprets podien desenvolupar-se més com a músics.

Homenatge en València a AGUSTÍN LARA. CODONYER apareix també sent condecorat pel compositor mexicà.

Així ens van ser mostrats a casa seua discs diversos que el trompetista comprà als anys cinquanta i començament dels seixanta [discs que no hi eren editats a Espanya a la seua major part] i que ens donen una idea aproximada de per a on podien anar els seus interessos musicals, tot i que -tal com altres tants- el repertori tocat a diari a les seues formacions res tinguera a veure -la majoria de les vegades- amb els seus gustos o desitjos musicals a desenvolupar.

A la ressenya discogràfica hi és palesa la varietat estilística dels 'jazzmen' escoltats [o estudiats, segons els seus parents entrevistats] pel trompetista.

Entre altres adjectius, 'El Xato de Massanassa' fou qualificat per crítics i companys de feina de la següent manera:

- 'El Tigre de la trompeta'.
- 'Formidable'.
- 'Uno de los mejores trompetas de València y de Espanya'. [Pàgines 46/47].³²⁵

³²⁵ *Pastor Alcoy, Francisco - La Terreta* [Fullet festiu amb programa de festes]. [1984]. Ajuntament de Massanassa. Juny.

Recull de discs comprats a diversos països europeus per JOSÉ CODONYER CASANY - 'El Xato de Massanassa'.³²⁶

EDDIE CALVERT.	<i>Lonely Night</i>	
CHARLIE PARKER	<i>Memorial</i>	Savoy.
CHARLIE PARKER.	<i>Genius of Charlie Parker</i>	Verve.
CHARLIE PARKER.	<i>Story</i>	Verve.
DIZZY GILLESPIE, BENNIE CARTER, MAYNARD FERGUSON, RED NICHOLS.	<i>Classics in Jazz: trumpet stylist.</i>	Capitol.
STAN GETZ.	<i>Storyville</i>	Roost Records.
MILES DAVIS.	<i>Sketches of Spain.</i>	CBS.
LIONEL HAMPTON.	<i>Plays love song.</i>	Verve.
NAT KING COLE.		Capitol.
MILES DAVIS, GERRY MULLIGAN, LEE KONITZ, STAN GETZ, SONNY ROLLINS, ZOOT SIMS.	<i>Conception.</i>	Prestige.
STAN GETZ, DUKE JORDAN, FRANK ISOLA, BILL CROW	<i>Play.</i>	Verve.
TITO PUENTE	<i>Rythmes des Tropiques.</i>	RCA.

³²⁶ Entrevista Personal amb Alícia Gómez Gascó [Vídua de José Codonyer Casany. Madrid, 26/II/1933] i Rosa Mª Codonyer Gómez [Filla del trompetista. Massanassa, 27/VIII/1963]. Catarroja/Horta Sud, dimecres 20/V/2009 a les 16 hores.

Com a exemple de músic que entrà en contacte amb altres intèrprets europeus i nord-americans, Codonyer tenia la facilitat de fagocitar aviat allò que escoltava i aprenia dels instrumentistes amb els quals coincidia a l'estranger.

Tot i que no va crear escola, el seu tarannà musical obrí portes de cara a l'arribada imminent del Jazz a València aportant la seua experiència i el contacte amb altres escoles musicals allunyades de nosaltres.

LOS CHICOS DE ESPAÑA fotografiats amb un músic nord-americà amb el qual coincidiren a un país centreeuropeu sense especificar.

Altre exemple de músic valencià que tocava en orquestrines arreu d'Europa seria el del pianista JOSÉ BORRERO BERJÓN ³²⁷, qui després d'inaugurar el Club Tívoli a Santander i tocar gairebé a totes les ciutats espanyoles amb la seua formació [CONJUNTO GANDIA, creada per BORRERO al 1953] marxà a Alemanya [30/IX/1960] i països escandinaus on romangué vora deu anys.³²⁸

Estudis de mètodes de Jazz nord-americans i da'ltres editats a Alemanya, tocà en jam sessions desenvolupades en clubs de Jazz de Copenhague, Estocolm, Berlin i Frankfurt a més d'interpretar qualsevol tipus de repertori acompanyat per músics centreeuropeus, sobretot danesos.

³²⁷ **José Borrero Berjón** [Orà/Algèria, 1923 - València, 14/II/1998]. Pianista i organista. Fill de José Borrero Viñas [director de banda i primer professor de José Codonyer Casany a la Banda Municipal de Massanassa]. Fundador del Conjunto Gandia al 1953. A setembre del 1960 marxa a Alemanya de primera vegada i entra en contacte amb músics de Jazz germànics. A Dinamarca tocà amb músics locals i fa jams en club de Jazz. Admirador de Bill Evans, Oscar Peterson i Erroll Garner.

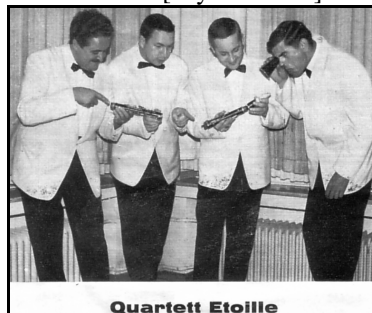
³²⁸ Entrevista Personal amb Pilar Manzano Álvaro [vídua de José Borrero Berjón]. Realitzada a València/l'Horta, el 13/XII/2007 a les 19 hores.

De nou a València [començament dels setanta] intentà tocar Jazz però ni la conjuntura laboral ni les infraestructures locals li ho permeteren. Tocà el piano a diversos hotels d'Alacant i Benidorm. Admirador de BILL EVANS, OSCAR PETERSON i ERROLL GARNER [entre altres] JOSÉ BORRERO intentà sempre donar a conèixer temes d'aquestos pianistes allà on tocava.

Anuncis [atapeïts de tòpics] pertanyents al Conjunto Gandia i altra de les orquestres creades per JOSÉ BORRERO, exemple de fins a on arribaven els estereotips musicals més localistes i de les humiliacions d'imatge i musicals a les quals es veïan sotmesos molts músics espanyols.³²⁹

Exemple de mimetisme professional al continent europeu: JOSÉ BORRERO [amb bigoti i primer per l'esquerra] amb els seus companys de l'orquestra suïssa QUARTETT ETOILLE [anys seixanta].

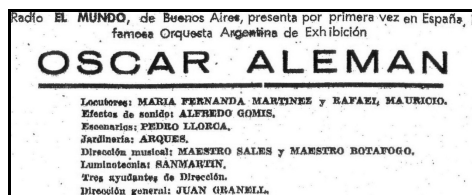

³²⁹ Col·lecció particular de Pilar Manzano Álvaro, vídua de José Borrero Berjón.

-II.4.4. Primeres actuacions de músics de Jazz a València.**-Oscar Alemán.**

El dimarts 4 d'agost del 1959 fou la data indicada per dur a terme la final del concurs radiofònic de Ràdio València *En pos de la fama*, esdeveniment a celebrar a la *Plaça de Bous* de la ciutat i on anaven a intercalar-se actuacions d'artistes diversos entre els quals hi era el guitarrista de Jazz argentí OSCAR ALEMÁN qui encapçalava [segons el cartell anunciador] la formació ORQUESTA ARGENTINA DE EXHIBICIÓN [també anunciada com ORQUESTA ARGENTINA DE JAZZ] la qual actuava per primera vegada a Espanya.

Anuncis del concert que anava a presentar-se a València el dimarts 4 d'agost del 1959 on hi és anunciat el guitarrista OSCAR ALEMÁN acompanyat per l'ORQUESTA ARGENTINA DE EXHIBICIÓN ³³⁰ anunciada també com ORQUESTA ARGENTINA DE JAZZ.³³¹

A l'espectacle muntat per donar cloenda al concurs d'artistes novells hi era també anunciat l'ORQUESTRA DE MIGUELITO VALDÉS, qui havia enregistrat amb el director i violinista XAVIER CUGAT un dels majors éxits de la música de Salsa: *Perfídia*.³³²

³³⁰ *Levante* [1959]. 'Espectáculos'. Dimarts, 4 d'agost. Pàg, 2.

³³¹ *Las Provincias* [1959]. Anunci. Dimarts, 4 d'agost. Pàg, 11.

³³² **Xavier Cugat** i la seua esposa [l'actriu Abbe Lane] actuarien a València el dimarts 23 de juliol del 1963 al capdavant d'una orquestra de 25 músics nord-americans i hispans. ---N. de l'A.

Com que l'actuació del guitarrista no es portà a terme per motius meteorològics [la pluja suspengué l'espectacle] no podem fer més que lamentar allò succeït atès que haguera estat la primera actuació veritablement jazzística a la ciutat tot i que ni l'escenari ni tampoc els artistes acompanyants eren d'allò més adients per escoltar ALEMÁN i els seus músics fent Jazz.

ALEMÁN [amic personal de DUKE ELLINGTON, entre altres tants] era -sens dubte- el guitarrista de Jazz millor considerat a Amèrica del Sud. Vingué a Espanya al 1929 de la mà de HARRY FLEMING i romangué a Madrid vora dos anys abans de marxar a París on trobaria feina com a músic acompanyant de JOSEPHINE BAKER [de 1932 fins el 1938]. A la capital de França tocà amb DJANGO REINHARDT i STEPHANE GRAPPELLI ³³³ després de descobrir el Jazz de la mà d'EDDIE LANG i JOE VENUTTI.

OSCAR ALEMÁN tornà a l'Argentina tot just quan les tropes alemanyes entraren a París ³³⁴. A Buenos Aires enregistrà -en quintet- diversos temes de Swing i triomfà al seu país amb el tema *Rosa madreselva*.

A la fi dels anys cinquanta realitza diverses gires per països d'Amèrica del Sud i -a l'estiu del 1959- a Madrid on tocà el més de juliol i els primers dies d'agost [anunciats com a orquestra de ball] a la sala de festes madrilenya *Florida Park*, on -tot i ser anunciat per al 4 d'agost a la *Plaça de Bous* de València- continuà apareixent a la graella d'espectacles del diari ABC el mateix dia, la qual cosa fa pensar que o era una errada del diari [a partir del dia 5 d'agost ja no hi era anunciat el guitarrista a Madrid] o més aviat ALEMÁN ja sabia de la suspensió del concert a València per motius meteorològics.

Un nou intent per representar l'espectacle [aquesta vegada amb èxit] es va produir el dijous 6 d'agost al mateix escenari de la Plaça de Bous mantenint el mateix programa tret de la presència d'OSCAR ALEMÁN i l'ORQUESTRA ARGENTINA DE JAZZ, fet que caldria qualificar com lamentable per als músics i aficionats locals atesa la personalitat del guitarrista.

³³³ Al 1939, el crític de Jazz Leonard Feather visità París i tornà als Estats Units dient a tothom que Oscar Alemán "... tenia més Swing que cap altre guitarrista al continent ...". ---N. de l'A.

³³⁴ A París, Oscar Alemán [Oscar Marcelo Alemán, Resistencia-Chaco/Argentina, 20/II/1909 - Buenos Aires, 14/X/1980] enregistrà tres discs: *Fox-Musette* [1933-1935], *St. Louis Stomp* [1936-1938] i *Doing the Gorgonzola* [1939-1940].

Anunci del debut d'OSCAR ALEMÁN a Madrid [començaments de juliol a la Sala Llaca Club] al costat de la cantant [també argentina i habitual als primers programes musicals de TVE] ELDER BARBER.³³⁵

GRAN GALA ARGENTINA EN LLACA CLUB
 Hoy, miércoles, 1 de julio, a las 19,30 de la noche.
GRAN HOMENAJE A LOS MAGNÍFICOS ARTISTAS ARGENTINOS:
ELDER BARBER
 La Voz Rosa de la Radio, y
OSCAR ALEMÁN
 El Maestro de la guitarra eléctrica, famoso en el mundo entero.

GRAN GALA ARGENTINA
 Esta noche tendrá lugar en Llaca Club un grandioso homenaje a los dos grandes artistas argentinos Elder Barber y Oscar Alemán, actuando en una magnífica fiesta, además de todo el maravilloso espectáculo que Llaca Club ofrece todas las noches en sus jardines, los artistas Edmundo Rivero, Charlo y Sabina, Fernando Montenegro, Ovidio Juárez, Trovador de la canción Guarani.

Todo Madrid a Llaca Club a aplaudir la acariciadora voz de Elder Barber, que tantas veces le ha entusiasmado, y a bailar con el inigualable ritmo de Oscar Alemán y su orquesta de Jazz argentina.
 La colonia argentina de Madrid se ha sumado a este simpático homenaje y será la Noche al Arte Argentino en Llaca Club. Reserve su mesa llamando al 81 63 27 del Plantío.—E.

Els aficionats i músics valencians [tot i que en nombre molt inferior] haurien d'esperar fins el 9 de desembre del mateix any 1959 per tal de gaudir del TETE MONTOLIU QUARTET al Club Universitari del TEU, actuació que -no obstant això i malauradament- passà desapercebuda per a la majoria de professionals valencians que llavors hi eren esperant un recolzament per poder anar desenvolupant un canvi estilístic a la seua manera d'interpretar i de concebre la música .

OSCAR ALEMÁN anunciat a la sala de festes *Florida Park* de Madrid just el mateix dia de la seua actuació a la Plaça de Bous de València, el dimarts 4/VIII/1959.³³⁶

SALAS DE FIESTAS
 ALCAZAR. (Parrilla.) Magnífica refrigeración. Tarde y noche. Gran éxito del show. Ritmos de verano, con el original prestimano Monty, Isabel y Rafa. Laura Montoy, Olga Orviz. Gran "tablao" flamenco. Orquestas y atracciones.
 ANTON JARDIN RESTAURANTE. — Tarde y noche: Orquestas-atracciones.
 BAILLE POPULAR PALMERAS — Desde 6,30, baile continuo, amenizado dos orquestas.
 CASABLANCA. (21 18 08.) — Tarde - noche: Presenta las mejores atracciones y orquestas.
 FLORIDA PARK. — Presenta a Rafael de Córdova, Lina Bermejo, Orquestas Oscar Alemán y Scheherezade. Teléfonos 36 00 28-36 41 51
 TARDEN RESTAURANTE SAMBA — Día

Anuncis de la celebració de l'espectacle suspès per la pluja el dimarts 4 d'agost per aquest altre del dijous 6 d'agost però on no hi és OSCAR ALEMÁN al programa.

PLAZA DE TOROS
 ¡¡Hoy, a las ONCE DE LA NOCHE!!
 ALEGRE, ESPECTACULAR, DINÁMICO, BRILLANTE
 ESPECTACULO
EN POS DE LA FAMA
 QUE SE SUSPENDIÓ EL MARTES POR LLUVIA, LLEGA POR FIN ESTA NOCHE, PIMPANTE Y LOZANO
 CON

LAS PROVINCIAS Jueves, 6 de agosto de 1959
PLAZA DE TOROS
 ¡¡HOY, a las 11 de la NOCHE!!
 Alegre, espectacular, dinámico, brillante
 EL ESPECTACULO
FINAL "EN POS DE LA FAMA"
 que se suspendió el martes por lluvia, por fin, esta noche, pimpante y lozano

³³⁵ ABC [1959]. Dimecres, 1 de juliol. Pàgines 45 i 64.

³³⁶ ABC [1959]. 'Salas de fiestas'. Dimarts, 4 d'agost. Pàg. 39.

-Tete Montoliu al Club del TEU.

El dimecres 9 de desembre del 1959 cal considerar-lo un dia històric pel que fa a l'arribada del Jazz a València atès que fou la data del PRIMER CONCERT D'UN QUARTET DE JAZZ ESTANDARDITZAT A LA CIUTAT.

L'esdeveniment fou a la Sala de Teatre del '*Club Universitario*' de València.³³⁷

Creat al 1951 sota l'auspici del Sindicat Estudiantil Universitari [SEU], el Teatre del '*Club Universitario*' neix a la postguerra de la mà del professor Francisco Sánchez Castanyer qui desenvolupà [al curs 1942/43] la primera tasca d'iniciació teatral. Les obres eren representades al teatre de la Casa dels Obrers [carrer de Cavallers].

Com a teatre [*Teatro Club Universitario* o *TEU: Teatro de Estudiantes Universitarios*] neix el 29/1/1956. El SEU els havia donat permís per representar qualsevol tipus d'obra, no obstant això anant sempre amb cura amb els estaments governamentals a més de no representar arguments massa bel·ligerants amb el règim franquista.

Al començament del curs 1953/54 entrà com a director del Club el periodista Vicent Ventura Beltran,³³⁸ sota la direcció del qual comencen altres actes culturals que no sols teatre: exposicions, xerrades, projeccions de pel·lícules [Cine-Club] i recitals de música, tal com el concert del QUARTET DE TETE MONTOLIU [9/12/1959].

La majoria dels seus membres eren estudiants universitaris i fills de famílies benestants de la ciutat o de la província.

³³⁷ ---Aznar Soler; Mancebo; Sirera; Alcalde; López; Solà Palerm; Nel Diago [1993]. *60 anys de Teatre Universitari*. Universitat de València/Servei d'extensió Universitària. Novembre/Desembre.

---Entrevista Personal: [25/04/2008 a les 12 hores] amb Jose Mª Morera Buelti [València, 17/07/1934]. Director de teatre. Director del TEU de Filosofia. Al curs 1959/60 trencà definitivament amb el SEU. Crea el GED [Grup d'Estudis Dramàtics], el qual dirigirà fins el 1967. A Madrid desenvolupà la seua carrera com a director teatral. Tres dies abans dels concert de Tete Montoliu [diumenge 6/12/1959] Morera estrenà *Vençut per la ironia*, de Rafael Villar i [19 de desembre/Ateneu] *Antígona* [d'Anouilh/Institut Francès] primers muntatges del GED.

---Entrevista Personal [25/04/2008. 19 hores] amb Jose Tomàs Viciano [Castelló, 3/03/1929] i Inés Bartrina Campos [Benissa/Alacant, 19/02/1940]. Tomàs era l'encarregat de la discoteca del Club i els discs editats a l'estranger [big-bands i cantants] els aconseguien comprant-los en botigues del port de València on es venien [de contraban] tot tipus de mercaderies d'importació. Fou testimoni de les actuacions de la Orquesta Sinfònica de Jazz de Radio València de Blas Sales al Teatre Principal.

³³⁸ Vicent Ventura Beltran [Castelló/La Plana Alta, 1924 – València/L'Horta, 25/12/1998]. Figura cabdal en el periodisme local així com a l'assoliment de l'Estatut d'Autonomia Valenciana.

La seu hi era situada al carrer Comèdies, just davant de l'entrada principal de l'antiga Universitat Literària.

Distribució del *Teatro Club Universitario*'/TEU al 1959:

→ Planta baixa [seu social i biblioteca].
→ Soterrani -ampli- on eren sales de jocs.
→ Sala d'audicions [discoteca i sala de ball].
→ Una sala [decorada per Hernandez Mompó] per representar i on cabien al voltant de 300 espectadors malgrat que la majoria de vegades sols es feien lectures de les obres o representacions parcials.
→ Obra de presentació del grup 'Teatro Club' [8/I/1956]: <i>La fiebre del heno</i> [Noel Coward] dirigida per García Ferrando.

El TEU anà eixamplant el seu repertori muntant més obres d'autors diversos, sobretot aquells compromesos amb els nous temps que hi corrien. La lectura d'aqueixes obres solia fer-se a les mateixes aules de la Universitat tot i que -quasi sempre- d'amagatall.

Obres destacades representades pel TEU de València:

<i>El viaje del joven Tobías.</i>	→ Gonzalo Torrente Ballester.
<i>El escuadrón de la muerte.</i>	→ Alfonso Sastre.
<i>La fiebre del heno.</i>	→ Noel Cowart.
<i>El centro-forward murió al amanecer.</i>	→ Agustí Cuzziani. → Representada a la seu sindical del CENS [Avda. Baró de Càrcer] i protagonitzada per Jose M ^a Morera.

-El concert de Tete Montoliu.

La vespra del dimecres 9 de desembre del 1959 es presentà en concert a la sala de teatre del TEU de València el CUARTETO TETE MONTOLIU [nom sota el qual aparegué a la ressenya del diari *Levante* del dia 11 de desembre].³³⁹

L'actuació del quartet encapçalat pel pianista català podríem considerar-la con la PRIMERA ACTUACIÓ VERITABLEMENT SIGNIFICATIVA REALITZADA PER UNA FORMACIÓ DE JAZZ A LA CIUTAT DE VALÈNCIA.

A la notícia -sense signar- s'anomena els components del quartet de la següent manera: TETE MONTOLIU ³⁴⁰, ALVARO 'Vicho' VICENCIO ³⁴¹, Antonio Vido i Vicente Topas.

³³⁹ *Levante* [1959]. Divendres 11 de desembre. Pàg. 2.

³⁴⁰ **Tete Montoliu** [Vicenç Montoliu i Massana, Barcelona 28/III/1933 - Barcelona -11.40 hores a l'Hospital Clínic- 24/VIII/1997]. Pianista. Nascut cec. Únic fill de Vicenç Montoliu i Melià [València, 31/12/1904 - Barcelona, 28/11/1975, corn anglès de la Banda municipal de Barcelona fins el 1943 i titular de l'Orquestra del Liceu, saxofonista i clarinetista] i d'Àngela Massana i Coma [expnedora de carn al Mercat de Sant Gervasi, qui encoratjà el seu fill per tal que estudiara piano i escoltara discs de Duke Ellington, Art Tatum, Earl Hines o Fats Waller]. Estudis -de 1939 a 1953- amb Enric Mas i Petri Palou i al Conservatori de Barcelona. Conegué el saxofonista Don Byas qui visqué a Barcelona entre 1947/1948 i introduí Tete al Be Bop. Lionel Hampton el convidà a tocar amb la seva Big Band conclòs el concert ofert a Barcelona l'any 1955. Gira amb Hampton i enregistrament del disc *Jazz flamenco* [Madrid, 1956]. Debut internacional al *Festival de Jazz de Cannes/1958* fent trio amb Doug Watkins i Art Taylor. Al 1961 amb els European All Stars, conjunt que congregava els millors jazzmen europeus [l'altre pianista era Martial Solal]. Tocà al *Blue Note* [Berlin] i comparteix escenari amb Chet Baker, Benny Bailey i Slide Hampton. *Club Montmartre* [1963, Copenhaguen] on actuà amb Kenny Dorham, Ben Webster, Benny Golson, Stephane Grapelli, Dexter Gordon i Roland Kirk. Primer trio [1965] amb el Eric Peter/contrabaix i Billy Brooks/bateria actuant sovint als clubs *Jamboree* [Barcelona] i *Whisky Jazz* [Madrid] i compartint escenari amb Pedro Iturralde. Viatjà a Nova York [1967] acompanyant la cantant Núria Feliu. Actuà al *Village Gate* i gravà un disc [Impulse] amb Elvin Jones/bateria i Richard Davis/contrabaix, disc que mai s'ha publicat. Als setanta i vuitanta actuacions i enregistraments arreu d'Europa amb Horacio Fumero/contrabaix i Peer Wyboris/bateria. Quatre discs 'a piano solo': *The Music I Like To Play*, [Milà/Soul Note], considerats com la seua obra més important. Homenatge al *Teatro Monumental* de Madrid [1996] i a Barcelona per celebrar el seu 64è aniversari [21/III/1997, *Palau de la Música Catalana*]. Enregistrà vora 100 discs.

³⁴¹ **Alvaro 'Vicho' Vicencio**; saxofonista i flautista xilé. Admirador de Sonny Rollins i Dexter Gorgon. Arribà a Barcelona el 29/IX/1959 amb l'Orquestra Huambaly [primera orquestra xilena que actuava a Europa, dirigida pel saxofonista Lucho Kohan i portant com arranjador el pianista Nello Ciangherotti]. A Barcelona feu amistat amb Tete Montoliu. A més de tocar amb el pianista, 'Vicho' Vicencio ho feu amb altres formacions romanent a la ciutat vora 7 mesos. Jam-sessions amb el trompetista Willy Marambio. A la meitat del 1960 marxà de Barcelona per tal d'instalar-se a Itàlia.

Antonio Vido era -en realitat- ANTONIO VIDAL, contrabaixista que tocà amb TETE MONTOLIU des de la fi dels cinquanta fins els primers anys seixanta.

El nom de Vicente Topas no apareix enlloc [tampoc en altres formacions anteriors i posteriors al concert, ara a Barcelona, adés a València] per la qual cosa cal considerar-lo una errada del periodista a l'hora de transcriure els noms dels músics per completar la ressenya, atès que a la formació formada a Barcelona per a la gira [on València era inclosa] apareix com a bateria RAFAEL VERDURA, músic que -a l'igual que VIDAL- sí acompanyava sovint el pianista català. És a dir: cal refermar al present treball que el quartet que actuà al *Club Universitario* de València el 9 de desembre del 1959 ho feu amb la següent formació:

- TETE MONTOLIU [piano].
- ALVARO 'Vicho' VICENCIO [saxòfon i flauta].
- ANTONIO VIDAL [contrabaix].
- RAFAEL VERDURA [bateria].

El nom vertader del quartet era aquell altre de CUARTETO JUBILEE JAZZ CLUB, atès que la formació havia sorgit com a tal només unes setmanes abans des del mateix club de *Jazz Jubilee* de Barcelona on llavors ja hi eren tocant a sovint i amb la intencionalitat de complir amb una sèrie d'actuacions propiciades per l'aleshores 'Dirección General de Información' [pertanyent al Ministeri d'Informació i Turisme] dintre d'una gira que els duria a actuar en teatres, universitats i ateneus de diverses ciutats [Tarragona, València, Granada, Bilbao, Sevilla i Madrid] en allò que fou considerat un intent per part dels estaments oficials per difondre una música conceptualment moderna i lliure canviant així una part de la imatge del règim franquista davant el món universitari i intel·lectual d'aqueixes ciutats.

A la fi dels cinquanta, TETE MONTOLIU començà a destacar com a 'jazzman' dintre del continent europeu. Tot i la gran quantitat de pianistes europeus dedicats al Jazz, només cal trobar un coetani musical amb TETE MONTOLIU a més de semblant a la seua trajectòria internacional i d'haver après directament bona part del seu repertori i del

llenguatge jazzístic de saxofonistes nord-americans com ara DON BYAS [el mateix de qui va aprendre el pianista català]: es tractava de MARTIAL SOLAL, pianista algerià/francès.³⁴²

Ressenya del concert ofert pel QUARTET DE TETE MONTOLIU al TEU de València on es fa referència a les errades als cognoms dels músics VIDAL i VERDURA ³⁴³ -Vido i Topas- [Levante, divendres 11/X/1959].

Concierto de "jazz"
patrocinado por el
Ministerio de
Información
y Turismo
Tiene lugar en el Club
Universitario

Conforme se había anunciado, el día 9 por la tarde se ofreció a los asistentes que llenaban la sala del teatro del Club Universitario, un concierto de "jazz", interpretado por el cuarteto Tete Montoliu. Formaban este conjunto musical Alvaro Vicencio, Antonio Vido, Vicente Topas y Tete Montoliu. Este acto había sido subvencionado por el Ministerio de Información y Turismo.

Entre las obras que interpretaron tuvieron especial acogida "Noche en Túnez", creación del trompetista D. Gillespie, y "Barbado", de Ch. Parker.
Estos artistas, finalizada su actuación en nuestra ciudad, se dirigen en "tournee" a Granada, Sevilla, Madrid, Bilbao, donde darán nuevos conciertos de música de "jazz".
El público aplaudió todas las actuaciones.

Tres apartats de la crítica del concert apareguda al diari *Jornada* on hi són paleses també les errades als cognoms dels músics VIDAL i VERDURA [Vido i Topas] i la referència especial al públic assistent al concert com a 'públic selecte' atès que no cridà ni tampoc xiulà així com de la gira que llavors desenvolupava el quartet arreu l'Estat.

Representan la síntesis del jazz en la modernización. rico en variaciones místicas y armónicas, buscando siempre la excitación melódica en todas las variedades y estilos de su música y apartándose de la nada agradable excitación rítmica del jazz tradicional.
Muy bien en todas sus intervenciones Alvaro Vicencio, saxofón tenor, así como el contrabajo Antonio Vido y Vicente Topas en la batería y bien Tete Montoliu, estando discreto como solista, el pianista catalán.
Entre las obras son que nos ob-

El público aplaudió calurosamente todas las actuaciones con mayor intensidad al finalizar la audición, en que, como nota curiosa, el señor Tete Montoliu agradeció los aplausos a su cuarteto dispersados por un público selecto e interesado que ni «chillo» ni «silbón» los ritmos como en algunas de sus anteriores actuaciones.

Terminemos diciendo que, subvencionados por el Ministerio de Información y Turismo, se dirigen en gira de propagación del jazz moderno en los últimos años, hacia Granada, Sevilla, Madrid y Bilbao, deseándoles toda clase de éxitos, al mismo tiempo que ninguno de éstos, más o menos fáciles: equivoca sobre el nada corto y por demás esforzado camino que es necesario recorrer para llegar a conseguir su meta artística.

A la crònica del concert [sense signar] apareguda al diari vesperí *Jornada* del divendres 11 de desembre es feu esment de la bona acollida que tingué el quartet per

³⁴² Martial Solal [l'Alger/Algèria, 23/VIII/1937]. A partir del 1942 es decanta vers el Jazz i escolta Teddy Wilson, Earl Hines i Art Tatum. A París tocà amb Django Reinhard. Al 1956/1957 gravà sota el pseudònim 'Jo Jaguar' acompanyat per Don Byas, Stan Kenton, Kenny Clarke i Sidney Bechet. Als seixanta tocà amb Oscar Pettiford i Oscar Peterson i formà trio amb Guy Pedersen i Daniel Humair. Festival Newport/1963 amb Paul Motian i Teddy Kotik. Bandes sonores per a films de la 'nouvelle vague' francesa. A destacar: *A bout de Souffle* [Jean-Luc Godard]. Té publicats més de 100 enregistraments. Al 2003 gravà un concert en viu al Village Vanguard [New York]: *NY-1. Live at the Village Vanguard*. Ha tocat també amb Gary Peacock, Pete Erskine i Marc Johnson.

³⁴³ Errada tal vegada deguda a l'anunci del concert al mateix local del TEU [no hem pogut esbrinar si hi hagué o no programa de mà encara que les fonts consultades afirmen que a les actuacions musicals oferides no solia haver-hi] o -potser- a una nota de premsa mal redactada. ---N. de l'A.

part del públic assistent, sobretot als temes *A night in Tunisia* [on l'informador parla de 'Noche en Túnez' i cita DIZZY GILLESPIE, qui va compondre *Night in Tunisia* al 1942] i *Barbados* [al periòdic: 'Barbado' tot citant CHARLIE PARKER].³⁴⁴

Ressenya del concert [*Jornada*, divendres 11/XII/1959].

El mateix dia de l'actuació del quartet encapçalat per TETE MONTOLIU, apareix en premsa el guardó atorgat per l'Orfeó Català a l'obra *Cançó d'hivern*, poema coral per a veus mixtes del mestre MANUEL PALAU.

El dilluns 7 de desembre apareixen a la premsa altres ressenyes artístiques que ens donen una idea globalitzada de l'ambient cultural predominant que es vivia a València quan l'a primera actuació de TETE MONTOLIU a la ciutat:

Recull de la cartellera a València ciutat en la setmana del 7 al 13 de desembre del 1959:

<i>Societat Filharmònica</i>	→ Concert del pianista Bela Siki. Obres de Haydn, Beethoven, Schumann, Listz i d'Isaac Albeniz - Triana-].
<i>Ateneu Mercantil</i>	→ Ballet d'ANA LÁZARO. Adaptacions gestuals i corporals d'obres de BACH, MOUSSORSKI i -segons allò escrit pel periodista- també de Jazz, sense especificar ben bé quins temes o adaptacions jazzístiques oferiren els ballarins.

³⁴⁴ **Charlie Parker** enregistrà *Barbados* el 18/IX/1948 als Harry Smith Studios de Nova York amb la següent formació: Miles Davis/trompeta; John Lewis/piano; Curly Russell/contrabaix i Max Roach/bateria. ---N. de l'A.

<i>Teatre Principal</i>	→ Nuria Espert [<i>Companyia Cayetano Luca de Tena</i>] representà <i>Gigi</i> [de Colette].
<i>Teatre Eslava</i>	→ <i>Cuidado con las personas formales</i> [Alfonso Paso].
<i>Teatre Ruzafa</i>	→ ANTONIO MOLINA. Espectacle: <i>Sabor andalúz</i> .
<i>Teatre Apolo</i>	→ <i>Companyia de Comédias Cómicas de Juanito Navarro</i> representà <i>Al fin encontré a papá o Ya tengo papá y mamá</i> . [Loygorry i Fernandez].
<i>Cinema Rialto</i>	→ <i>Orfeo Negro</i> [Marcel Camus/1959] Música de LUÍS BONFÁ i ANTONIO CARLOS JOBIM. Un dels inicis de la Bossa nova.

Malgrat els esdeveniments artístics que hi eren a la cartellera valenciana, els cronistes sols rumiaven al voltant de l'esdeveniment polític que implicava la primera visita a Espanya d'un president nord-americà [Dwight David Eisenhower, el 21/XII/1959] pel que feia al reconeixement occidental del règim franquista, fet que trencà de soca-rel qualsevol esperança de tornar el país vers un `regim democràtic.

No obstant això, el fet més immediat encara anava a succeir només unes hores després de la visita del president nord-americà, doncs al bioquímic espanyol Severo Ochoa [aleshores investigant als Estats Units] li anava a ser lliurat el Premi Nobel de Fisiologia i Medicina d'aquell any.

III DESENVOLUPAMENT.

III.1 ANYS SEIXANTA.

PREÀMBUL

- Refermança i creació de grans orquestres de Jazz a la ciutat [algunes sense l'adjectiu 'simfòniques']: Orquesta Sinfónica de Jazz de Ràdio València; Gran Orquesta Levante; Orquesta Levante de Jazz i Orquesta Universitaria de Jazz en un intent per crear un ambient jazzístic a la ciutat que llavors encara era lluny d'arrelar-se atès que alguns músics d'aqueixes formacions res tenien a veure amb el gènere jazzístic.
- Actuacions de Jazz tot i que de manera molt discontinua i on es barrejaven músics locals [Juan Roberto González Trio; músics que hi participaven a les Jam Sessions a El Micalet i Tete Montoliu i Pedro Iturralde] amb altres de forans [Spree City Stompers i Joseph 'Pepsi' Auer].
- Ambient musical a la ciutat amb l'arribada [a poc a poc degut a les restriccions econòmiques i comercials] d'instruments més propers al Jazz: contrabaixos i guitarres electròniques de cos ample susceptibles de ser amplificades, instruments de millor qualitat timbrada, primers equips de veu i instrumental pensats per a les actuacions de les orquestrines, etc.
- A destacar [El Campello/Alacant, agost del 1967] la presència de Louis Armstrong qui fou escoltat en directe per alguns músics valencians que llavors hi eren tocant a la sala de festes on actuà el trompetista.
- Importància per al desenvolupament del fet jazzístic de la primera societat cultural sorgida a València ciutat fora dels cercles culturals de l'època propers al franquisme: Studio S.A.
- Referència als orígens valencians/castellonencs del pare del pianista Tete Montoliu.
- Relleu de l'ambient cultural i social de la dècada.
- La Bossa nova com a gènere introductor i d'apropament al concepte i llenguatge jazzístics per a nombrosos músics locals.
- Recull de l'edició musical que ens arribava [partitures] i apartat historiogràfic pel que fa a la fonografia a València ciutat.

La dècada dels seixanta començà amb importants iniciatives populars al voltant de la música de jazz, com ara:

1	1.1 → Proliferació d'orquestrès autòctones [ORQUESTA FESTIVAL JAZZ, ORQUESTA SIMFÓNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA, GRAN ORQUESTA LEVANTE, ORQUESTRA UNIVERSITÀRIA DE JAZZ].
	1.2 → Comencen les primeres actuacions de jazz de grups estrangers i nacionals [SPREE CITY STOMPERS, JOSEPH 'Pepsi' AUER, TETE MONTOLIU a Sala Studio].
	1.3 → Esponsorització del jazz: Studio SA. Segona actuació de TETE MONTOLIU.
2	→ Millora de l'ambient social i musical.
3	→ Bossanova: camí d'entrada vers el jazz.
4	→ Edició musical i fonografia.

-III.1.1. Creació d'orquestrades autòctones

L'allau de grups i noves orquestrades sorgides a València quan començava la dècada és fruit -entre altres inquietuds- d'un acusat canvi sociològic.

Passada la visita del president nord-americà Dwight David Eisenhower [Madrid, 21 de desembre del 1959], el règim autocràtic de Franco semblà relaxar-se després del reconeixement internacional vers el seu govern. Tot seguit entren a formar part de l'executiu ministres qualificats com a 'tecnòcrates' que no els clàssics pertanyents a l'antic 'Movimiento Nacional', és a dir: amb una major preparació tècnica i no sols amb el bagatge per mèrits militars o organitzatius [de quan el colp d'Estat del 1936] dintre de la Falange o d'altres partits propers a les afinitats polítiques de Franco].

Dintre d'aquest context, el règim fou més permissiu amb l'oci i les ganes d'anar a ballar i gaudir de la vida semblaren haver-se instaurat a la societat després de molts anys de foscor. L'arribada de turistes obrí encara més l'esperit vers allò desconegut per a la majoria de ciutadans espanyols: Europa.

Així -doncs- el rol desenvolupat pels músics i intèrprets valencians es manifestà distint a aquell altre d'etapes anteriors i es palesa en la creació de nombroses formacions musicals [trios, orquestrades més aviat menudes ...] que -és clar- poc [o res] tenien a veure amb el Jazz però que van ser escola per a futurs intèrprets del gènere.

Dels grups i orquestrades valencianes dels primers seixanta destaquem:

→ LOS 4 DEL TÚRIA ³⁴⁵; LOS DIAPASONS; CONJUNTO IBARS [al 1963]; CONJUNTO AZUL ³⁴⁶; LOS JAVALOYAS ³⁴⁷; LOS ROCKERS; LOS TEXAS; LOS SIETE DEL MEDITERRANEO; LOS DIAVOLOS; ; ORQUESTA GALA; LOS CUATRO DEL CARMEN; ; LOS BWANAS-CHE; LOS GOVARE; → →

³⁴⁵ Los 4 del Túria: Julio Quilis/piano; Miguel Añón/bateria; Juan Garcia/guitarra i Francisco Escrivà/trompeta, violí i contrabaix].

³⁴⁶ Conjunto Azul: creat pel trompeta "Xato de Russafa" [Fernando Casanova]. Actuaven sovint al restaurant dels Jardins de Vivers. Amb ells hi era el violinista i guitarrista Vicente Alonso qui fou el primer músic valencià a rebre una guitarra elèctrica de cos ample [Gibson ES -175 D Jazz Guitar] portada des d'Estats Units per José Iturbi [Capítol -II.5.6: 'Primers intents: Orquestra Simfònica de Jazz de Ràdio València']. El seu cantant era Toni Burruchaga.

³⁴⁷ Los Javaloyas: Format a València, marxaren a Palma de Mallorca on triomfaren davant el nou públic [sobretot turistes alemanys] nouvingut a les illes.

→ LOS INCAS; SWING BOYS; LOS BELVEDERES; LOS ROCKS; LUIS MIGUEL Y SUS 4-Z; BLUE STARS ³⁴⁸; TRIO LOS ZAFIROS; LOS PAJAROS AZULES; ORQUESTA TORREMAR; LOS MILOS ³⁴⁹; QUINTETO 32; LOS TITANES DEL JAZZ; LOS BOHEMIOS ³⁵⁰; ORQUESTA MELODIC; CUARTETO NIZA i ANGÉLICA Y SUS SERENADERS entre altres tants.

En només cinc anys el nombre de formacions musicals valencianes de música ballable [o ‘moderna’] es triplicà. Tot i que el nivell de vida no arribà al benestar assolit a la majoria de països europeus, la vida al carrer era reflex d’una millora substancial a tots els camps de la societat, inclosa la cultura i el món de l’espectacle.

Així -doncs- nombroses formacions musicals de la ciutat i la rodalia començaren a fer canvis tècnics significatius. Com que ja hi eren a les botigues algunes marques d’instruments temptadores per la seua qualitat [temps abans prohibitives] els músics feren servir els nous sistemes de pagament mitjançant crèdit i mensualitats per tal d’aconseguir una millora substancial en prestacions tècniques i musicals.

A la dècada dels seixanta comencen a proliferar orquestres de jazz a casa nostra. Es normalitzen els esdeveniments jazzístics als primers anys amb les orquestres ja creades al final de la dècada anterior.

-Orquesta Sinfónica de Jazz de Radio Valencia

Els intents més seriosos per part d’uns pocs músics locals per tal d’apropar-se al Jazz i endinsar-se al seu món des de la perspectiva espanyola [aleshores era el mateix que dir provinciana i gairebé analfabeta pel que feia al llenguatge jazzístic per la manca de mitjans a l’abast dels músics] vingueren de la mà de formacions orquestrals disfressades

³⁴⁸ Los Rocks/Luis Miguel y sus 4-Z/Blue Stars: [1961]. Formacions sorgides del món universitari. Els últims es presentaven com ‘Campeones de Conjuntos de Música Moderna del SEU’.

³⁴⁹ Los Milos: Amb ells cantava Emilio Baldoví, anys després considerat com un dels millors representants a Espanya de l’estil Rock & Roll sota el nom de Bruno Lomas [Xàtiva, 14/06/1941 - La Pobla de Farnals, 17/08/1990].

³⁵⁰ Los Bohemios: Anunciada com ‘la mejor orquesta española en París’. De fet eren uns músics de València que tocaren durant uns mesos en sales de ball de la rodalia de París. El seu cantant-animador era José de Alba.

sota un carés simfònic. Així l'ORQUESTRA SIMFÒNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA creada i dirigida pel pianista BLAS SALES a la fi de la dècada i de la qual podem escriure al voltant del seu repertori i de la preparació tècnica i musical d'alguns dels seus components.

Cartell anunciador del *Festival de Jazz* a celebrar al *Teatre Principal* el dilluns 14/XI/1960 on apareix part del repertori a interpretar per la 'ORQUESTA SIMFÓNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA', temes amb més intencionalitat jazzística que no els de la 'GRAN ORQUESTA LEVANTE' i 'ORQUESTA LEVANTE DE JAZZ'.

A destacar la cloenda del festival amb l'actuació de part dels músics de la big band sota el nom de CONJUNTO HOT DE SOLISTAS en formació de sextet: piano [el mateix SALES], bateria, contrabaix, saxòfon, clarinet i guitarra elèctrica i de la qual no hi tenim el repertori tot i que era d'allò més corrent tocar els mateixos temes oferts al públic minuts abans per la big band però interpretats tenint en compte el carés menut de la nova formació.

Cartell anunciador de la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALENCIA' compartint programa amb l'ORFEÓ UNIVERSITARI.³⁵¹

³⁵¹ *Levante* [1960]. Diumenge, 18 de desembre. Pàg. 11.

Al cartell anunciador pot veure's un concert al *Teatre Principal* de la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALENCIA' i del 'CONJUNTO HOT DE SOLISTAS' [quintet o sextet tret de la big band nodridora] compartit amb l'ORFEÓ UNIVERSITARI [creat i dirigit per JESÚS RIBERA FAIG] on els membres d'aquest [hi eren anunciades 150 veus] interpreten un repertori [no especificant al cartell si acompanyats o no per la big band de SALES] on hi són cançons populars i també d'espirituals negres ['Spiritual negro' a l'anunci], fet poc usual a l'època tractant-se d'una agrupació pertanyent i formada des de la institució universitària tot seguint uns paràmetres musicals més aviat clàssics.

L'espectacle havia estat organitzat per *Ràdio València* i alumnes de la Facultat de Dret.

Ressenya periodística pertanyent a la crítica del concert [signada per un tal 'G'] i on es parla de les actuacions que seguiren l'ORFEÓ UNIVERSITARI A L'ESCENARI on hi són un conjunt de música mexicana, el 'CONJUNTO HOT DE SOLISTAS' i la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALENCIA'.

«Jazz» y orfeón
 En el teatro Principal, colmado de publico, se celebró anoche un concierto mixto de música coral y música de jazz. Pero, además, los estudiantes de la Facultad de Derecho intervenían por diferentes motivos en el acto, y uno de

Después, en otro clima musical bien distante y distinto, actuaron varios conjuntos: de música mexicana, de "jazz hot", un trio y, por fin, la Orquesta Sinfónica de Jazz, que dirige Blas Sales. Todos fueron muy aplaudidos.
 G.

Altra funció per tal de difondre el Jazz a la ciutat la portaren a terme alguns Col·legis Majors de la ciutat, els membres dels quals van estar motivats per inquietuds diverses tot i que la seua tasca es centrà a l'apartat de conferències i audicions on -de vegades- el concepte de Jazz s'eixamplava vers altres estils que poca cosa tenien a veure amb el gènere.

Exemples d'actes culturals [conferències, audicions, etc] desenvolupats a alguns col·legis majors de la ciutat:

Dijous, 27/X/1960: Col·legi Major *Alejandro Salazar* [al carrer Ciscar, 29]

→ *Audición de Jazz*, comentada per Juan Pinés.³⁵²

³⁵² *Levante* [1960]. Dijous 27 d'octubre. Pàg. 2.

<p>Dijous, 27/X/1960: Col·legi Major <i>Alejandro Salazar</i> [al carrer Ciscar, 29]</p> <p>→ <i>Audición de Jazz</i>, comentada per Juan Pinés.³⁵³</p>
<p>Divendres, 20/I/1961: <i>Club Universitario</i>, a les 20 hores.</p> <p>→ <i>Audición Musical</i>, [<i>Misa Luba</i>, TROVADORES DEL REY BALDUINO de Kamina/Congo Belga; <i>Negro Spirituals</i>, ERNIE FORD].³⁵⁴</p>
<p>Tots els dilluns, a partir del 20/III/1961: <i>Escuela de Peritos Industriales/Aula n° 6</i>.</p> <p>→ <i>Audiciones de Jazz</i>.³⁵⁵</p>
<p>Divendres 20/I/1967 a les 19,30 hores: <i>Centro de Estudios Norteamericanos</i> [Plaça de Manises, 5].</p> <p>→ <i>La música folklórica negra</i>, pel Dr. Jose J. Picazo Garzarán [estudiós del folklore nord-americà] acompanyada amb exemples sonors.³⁵⁶</p>

Al cartell reproduït baix apareix una desconeguda 'ORQUESTA FESTIVAL JAZZ' i 'ANGÉLICA Y SUS SERENADERS'.³⁵⁷

I Festival de la Sorpresa
 Organizado por la falla de la plaza del Candillo y presentado a todo honor en

Galas de Prensa y Radio
 como saludo de toda Valencia a los

Festivales de Otoño del Distrito Marítimo

EN EL GRANDIOSO ESCENARIO:

LOS 4 DEL CARMEN Conjunto músico-vocal	BRILLANTE NEGRO Bailarina
MIGUEL ANGEL Artista de la TV cubana	LOS CHAMPAN Atracción internacional
CRISTINA PRIETO «Vedette» moderna	RAFAEL CONDE «EL TITI» Cancionero
JULITA CASADAS Canción moderna	AMPARIN TRIGUERO

LOS MILOS

¡CIENTOS DE REGALOS A LOS ASISTENTES!
 ¡BAILE CON SORPRESAS EN PISTAS ESPECIALES!
 CONCURSOS Y PROGRAMAS RAPIDOS PRESENTADOS
 POR CONOCIDOS LOCUTORES DE LAS EMISORAS RADIO
 VALENCIA, LA VOZ DE LEVANTE Y RADIO NACIONAL
 DE ESPAÑA.

**Orquesta: FESTIVAL JAZZ
 Y ANGELICA Y SUS SERENADERS**

procedente de las más importantes salas de fiesta de Europa
 ALGO NUEVO Y ORIGINAL HOY SABADO, DIA 12,
 A LAS 10:45 NOCHE

I Festival de la Sorpresa
 sirviendo de inauguración del local más cómodo y capaz de
 Valencia, el

PABELLON de ALUMINIO
 de los Festivales de Otoño del Distrito Marítimo, Avenida del
 Puerto, núms. 234 y 236
 PRECIOS: Caballeros: 2500 ptas.
 Señoras: 1000 »

NOTA.—Pueden retirarse las localidades antes de las seis de la
 tarde, en las oficinas de las emisoras Radio Valencia, La
 Voz de Levante y Radio Nacional de España.

EL SERVICIO DE BAR SE PRESTARÁ SIN AUMENTOS

Al grup ANGÉLICA Y SUS SERENADERS, la cantant solista era la futura compositora, cantant i professora del Conservatori de València ÁNGELES LÓPEZ-ARTIGAS, qui llavors

³⁵³ *Levante* [1960]. Dijous 27 d'octubre. Pàg, 2.
³⁵⁴ *Levante* [1961]. Divendres 20 de gener. Pàg, 2.
³⁵⁵ *Levante* [1961]. Dissabte 4 de març. Pàg, 2.
³⁵⁶ *Las Provincias* [1967]. Divendres 20 de gener. Pàg, 29.
³⁵⁷ *Levante* [1960]. Dissabte, 12 de novembre.

feia de pianista i cantant del trio [formació llavors no massa habitual on -a més d'ARTIGAS hi eren: un bateria -Vicente - i un acordió electrònic, vibràfon i trompeta ANTONIO CASTELLÓ SANMARTIN ³⁵⁸]. Tal com succeí a altres músics de l'època, van ser les necessitats familiars les que van obligar-li -amb només 16 anys- a traure's un sou tocant el piano i cantant.

Amb els SERENADERS [i també donant classes particulars, activitat força socorredora entre els professionals d'aquells anys] pogueren eixir endavant ella i la seua família, a més de concloure els seus estudis acadèmics.

Molts dels temes que tocaven eren trets d'oïda per la mateixa LÓPEZ ARTIGAS mitjançant l'escolta de cintes magnetofòniques diverses, fins i tot transcrivía solos de l'Orquestra de GLENN MILLER i els reduïa a piano. LÓPEZ ARTIGAS ens assegurà que el fet de tocar a diverses orquestres i d'acompanyar tot tipus de cantants fou un exercici fonamental per al posterior desenvolupament de la seua carrera musical.

El tipus de repertori que el trio tocava en directe no es diferenciava gaire d'aquells altres que aleshores tocaven altres formacions semblants.

-Gran Orquesta Levante

Al 1961 i tot seguint l'estela iniciada dos anys abans per BLAS SALES amb la seua ORQUESTA SIMFÓNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA es presentà a la ciutat una altra nombrosa formació orquestral: GRAN ORQUESTA LEVANTE [de Jazz], formada i dirigida pel músic OCTAVIO FERRER i sota el subtítol 'Los 27 colosos del ritmo', els quals interpretaven temes amb arranjaments propis. A la segona part de la sessió hi eren anunciades tres orquestres més [CARIBES, GALA i REGIA] tocant estils com ara afroclubà, melòdic i rítmic però sense especificar ben bé la seua afinitat nominal amb el Jazz.

→ Veure Capítol II.4.2: *Primers intents i apropaments al gènere: orquestres simfòniques de Jazz.*

³⁵⁸ València, 25/I/1942.

A la crítica apareguda al voltant de la presentació de la formació davant el públic valencià [signada amb una 'G.'] el cronista -a mode introductori- fa esment de les orquestrats vieneses de violins de la fi del segle XIX i començament del XX que tants èxits aconseguiren a les sales de ball centreeuropees per a -tot seguit- connectar amb la influència rítmica que ens envaïa de les grans orquestrats anglosaxones:

- ▶ “ [Trad.]... El vendaval o la brisa dansadora ens arriba a hores d'ara -sobretot- d'ultramar: dels Estats Units o d'Amèrica tropical ...”.
- ▶ “... Per tal d'interpretar aquesta música de ball [que d'allà ens ha arribat o ha estat composta segons aquells models] s'han constituït conjunts instrumentals característics: el 'jazzband' -de manera especial- amb els seu color que barreja matisos d'Europa, d'Amèrica i d'Àfrica i també nodrits grups que són veritables orquestrats on els violins d'abans han hagut de cedir part del seu regnat [molta part] davant els saxòfons i el metall fragorós i tots estan sotmesos al conjunt d'una percussió omnipotent ...” . 359

Presentació de la GRAN ORQUESTA LEVANTE dintre de l'espectacle anomenat '*Noche del Jazz*'. A la fi del cartell es defineixen els tres estils orquestrals a interpretar per les orquestrats CARIBES, GALA i REGIA: afroclubans, melòdics i rítmics. 360

Tres estilos distintos: Afroclubanos, melòdicos y rítmicos, por las más destacadas orquestras de VALENCIA

El començament de la dècada feu que institucions com l'únic sindicat d'estudiants permès [SEU] proposara eixamplar els límits imposats pels estaments oficials pel que feia al 'buen orden', límits que intentaven preservar la societat d'influències alienes mantenint-la dintre de costums conservadors fins a termes dels quals els nous aires de llibertat que poc a poc anaven entrant a la nova societat valenciana res tenien a veure.

359 G - Levante [1961]. Cine, Teatro y Música. Dimecres 25 de gener. Pàg. 2.

360 Levante [1961]. Dimarts, 31 de gener. Pàg. 2].

Així, el mateix sindicat que fins aleshores només havia estat permissiu culturalment amb l'aspecte teatral creà [al maig del 1961] el '*I Concurso de Conjuntos de Música Moderna del SEU*', un pas endavant tenint en compte que per al règim franquista la música anomenada 'moderna' era sinònim de melodies 'ballables' per tal de ser escoltades a les reunions d'estudiants i poca cosa més.

El Jazz i els seus intèrprets locals -n'eren molt pocs els músic que a la ciutat gosaven anomenar-se 'jazzístes'- restà absent d'aquest tipus de concursos [fins al 1977 no es feu el *I Festival de Jazz* amb el concurs de dues formacions locals] doncs no donava prou 'perfil de modernitat' per als organitzadors tot i que al jurat que havia de qualificar els participants hi era el mateix BLAS SALES qui llavors encara dirigia la seua ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA.

Malgrat aquest decantament pel Rock & Roll i la música ballable de moda [música 'Pop'] l'intent de canviar la fesomia musical de la ciutat partint d'un sindicat vertical i autàrquic [el SEU] donà una mica d'aire a músics i aficionats que ja donaven com a cosa feta la fi de la supremacia del 'nacionalflamenquismo' a l'ambient musical de les emissores de ràdio i de la ciutat, ambient bastant ofegat pels pobres esdeveniments culturals que sovint es representaven als seus teatres.

Jurat qualificador [en ell hi és BLAS SALES] i resultat final del '*I concurso de conjuntos de música moderna del SEU*' del 1961.³⁶¹

I Concurso de Conjuntos de Música Moderna del SEU
 El pasado domingo tuvo lugar en el teatro Principal el I Concurso de Conjuntos Universitarios del S. E. U.
 Cuarenta estudiantes participaron en él, agrupados en conjuntos orquestales, vocales y solistas para aspirar a los respectivos campeonatos en cada especialidad, que fueron dilucidados por un jurado compuesto por don Rafael Brines Lorente, don Blas Sales, don Eduardo Gil Perotin, don Rafael Morgado y don Vicente Graullera.

El resultado fue el siguiente:
 Conjuntos orquestales:
 Primer premio, Cuarteto 32.
 Segundo premio, 8 menos cuarto.
 Conjuntos vocales:
 Desierto.
 Solistas:
 Primer premio:
 Abel Caraballo.

Els noms de les orquestres locals [veritables big bands segons el nombre de membres que la formaven] anava en funció de com i per a què havien estat creades.

Com a exemple, els temes de la ORQUESTA FESTIVAL JAZZ poca cosa tenien a veure amb un veritable repertori jazzístic, tot i que -cal suposar- si al nom de l'orquestra se li

³⁶¹ *Levante* [1961]. Dimarts, 9 de maig. Pàg. 2.

afegia al darrere la paraula Jazz aquest resultava més atractiu [i modern] per a qualsevol empresa organitzadora d'un espectacle que volguera cridar l'atenció del públic assistent.

Programa de la GRAN ORQUESTA LEVANTE aparegut al cartell anunciador del *Festival de Jazz* a celebrar al *Teatre Principal de València* la nit del 5/III/1962. ³⁶²

Primera parte:
 Sintonía, Tuxedo Juntión.
 «Catari, Catari», mambo, S. Cardillo.
 «Rogar», slow, Georges Boulanger.
 «Los cañones de Navarone», fox, Ned Wnastington.
 «María de la O», afrorumba, E. Lecuona.
 «Herida de amor», fox, Cole Porter.
 «Coco seco», cha, cha, cha.
 «Ala Hula Rock», rock, Ramón Arcusa.
 «Tus ojos grises», baião, Costas Yanidis.
 «El twist», twist, Hank Ballard.
 «Volver a empezar», (beguín de beguín), Cole Porter.
 «El continental», fox, Con Conrad.
 «Rock fantasie», rock, Al Round.

Segunda parte:
 «Fácil de amar», fox, Cole Porter.
 «Gipsi mambo», mambo, N. Romano.
 «Sfrada N'Fosa», slow, D. Modungo.
 «¡Rock righ!», rock, Sherman Edwards.
 «Fuga en swing», swing, Peter Dun.
 «Jungle Rhyth», guaracha, F. Cávez.
 «Tom Piliibi», fox, André Popp.
 «Exodus», moderato grandioso, E. Gold.
 «Chattanooga», fox, MacGordon.
 «La fiesta del tabaco», baião, Pía del Moro.
 «Pensilvania, 6-5.000», swing, Jerry Gray.
 «Mezcla de rock», rock, H. Seggers.

Al programa interpretat per la GRAN ORQUESTA LEVANTE [dirigida per OCTAVIO FERRER] en un anomenat '*Festival del Jazz*' celebrat al *Teatre Principal* de València el dilluns 5/III/1962 i patrocinat per l'emissora local *La Voz De Levante* hi apareixen anunciats temes que -aleshores- hi eren considerats com a Jazz per la majoria de músics de la ciutat atès que els 'mambos' i -fins i tot- la 'rumba' si de cas n'eren interpretades amb arranjaments espectaculars on abundaven els solos de trompeta [considerada l'instrument més brillant a l'escenari orquestral] a sobre registres aguts i atapeïts de filigranes tècniques passaven la prova de modernitat i 'americanisme musical' tot i ser interpretats sense Swing i fent servir el mateix llenguatge musical de les orquestrs locals dels anys quaranta.

³⁶² *Levante* [1962]. Dimecres, 28 de febrer. Pàg. 2.

En aquestos títols trobem una barreja prou comuna en aquells anys: al costat de temes susceptibles de dur a terme [mitjançant bons arranjaments] amb una sonoritat jazzística adient [COLE PORTER, MC GORDON, PETER DUN i el tema *Tuxedo Junction* del compositor i trompetista ERSKINE RAMSAY HAWKING] la resta són versions de rocks diversos, Twists, ‘guarachas’, ‘baiaos’, mambos i rumbes, la qual cosa ens dona una idea del tipus de repertori que s’interpretava a València per una big band dintre d’un espectacle sota el signe del Jazz.

-Orquesta Levante de Jazz

L’any següent, una escissió de la GRAN ORQUESTA LEVANTE donà peu a la creació de la ORQUESTA LEVANTE DE JAZZ, formació dirigida per FRANCISCO PERIS la qual assajà i oferí un repertori una mica més conseqüent amb l’esperit jazzístic que el nom de l’orquestra palesava i on apareixen més temes de Swing tot i que no falten altres estils com els Twists, els anomenats Mambos-Rocks i Fox diversos.

Si comparem tots dos repertoris amb aquells altres interpretats per l’orquestra de BLAS SALES [‘ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA’] les diferències ne són més acusades ateses les mancances a l’hora de desenvolupar temes i resoldre’ls amb arranjaments més jazzístics.

Programa a interpretar per l’ORQUESTA LEVANTE DE JAZZ aparegut al cartell anunciador de la *I Gran Verbena Cinematogràfica* a celebrar als *Vivers Municipals* de València la nit del dissabte 29/VI/1963.³⁶³

<p>ORQUESTA LEVANTE DE JAZZ bajo la dirección de Francisco Peris INTERPRETANDO: «Festival de trompetas», rock mambo, de Paige — «Obsesión», swing, de Bee — «¡Hey, baby, madison!», madison, de Res — «El humo ciega tus ojos», slow rock, de Kern — «Skyliner», swing, de Barnett — «Multiplicación», twis, de Darin — «In the mood», fox, de Garland — «El relicario», mambo, de Padilla — «Tequila», mambo rock, de Chuck Rio.</p>

³⁶³ *Levante* [1963]. Divendres, 28 de juny. Pàg. 8.

Com a exemple podria servir part del repertori ofert per Sales [gairebé 3 anys abans] a un dels nombrosos esdeveniments musicals [*Teatre Principal* de València] on la paraula Jazz hi és donant relleu a l'espectacle en qüestió.

-Orquesta Universitaria de Jazz

Dintre de les nombroses inquietuds universitàries de començament dels seixanta cal parlar esment en l'intent de creació a la primavera del 1964 de l'anomenada 'ORQUESTA UNIVERSITARIA DE JAZZ', una mena de big band sorgida del món universitari tot rememorant la 'ORQUESTA SINFÒNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA' de la fi dels anys cinquanta.

Dirigida també per BLAS SALES, la 'ORQUESTA UNIVERSITARIA DE JAZZ' fou un intent [doncs això fou atès que com a formació mai arribaren a tocar davant el públic] de crear una formació estable a la ciutat -tal com la BANDA i l'ORQUESTRA MUNICIPALS- i sota el patrocini del SEU [aleshores únic sindicat d'estudiants reconegut a la Universitat de València] i que es dedicara només a interpretar repertori jazzístic.

Sols feren dos assajos [altres versions ho xifren en tres] als baixos del TEU, indret on actuà el TETE MONTOLIU QUARTET, el 9 de desembre del 1959 [amb MONTOLIU, VICENCIO, VIDAL i VERDURA] la qual considerem com la primera actuació veritablement jazzística a la ciutat.

Entre els músics que dirigí SALES a la 'ORQUESTA UNIVERSITARIA DE JAZZ' hi eren:

- VICENTE SANCHO [saxòfon].
- LIBERTO BENET [saxofonista de XE QUARTET].
- JULIAN ESPINAL [contrabaix].

Un mínim de 6 violins, entre ells:

- SALVADOR PORTER Qui llavors era a València a la primavera del 1964 tot esperant per incorporar-se al servei militar.
- LUIS ARTIGUES.

- JESÚS CAMPOS.
- SALVADOR ‘Soro’ PRADES Anys després locutor en espais musicals en RNE a València.
- RAMÓN ALMAZÁN.
- ALFONSO MORGADO Bateria que marxà a Mallorca per tocar amb LOS 4 ROS grup creat pel pianista PACO ROS.

Una part d’ells procedien del món de la música clàssica i poques vegades havien tocat allò conegut com a ‘música moderna’, tal vegada per això i davant les dificultats de tota índole amb les quals es trobaren [plantilla incompleta, disparitat d’estils i procedència, desconeixença del repertori i de la interpretació amb ‘Swing’ i dels temes a assajar, etc.] plegaren al seu intent.

Tot i no arribar a consolidar-se, la ‘ORQUESTA UNIVERSITARIA DE JAZZ’ de BLAS SALES tingué presència universitària puntual però no com a tal sinó amb la formació original creada pel pianista: la ‘ORQUESTA SIMFÒNICA DE JAZZ DE RÀDIO VALÈNCIA’.

Altres noms d’orquestrades locals on la paraula Jazz es posà per tal de donar més relleu al conjunt que no per seguir criteris estètics del gènere van ser:

- ORQUESTA JAZZ GRAN TEATRO.
- ORQUESTA FANDANGO JAZZ.
- LOS TITANES DEL JAZZ.
- LOS RIVER JAZZ.

-III.1.2 Actuacions de Jazz [I].**-III.1.2.1 Primeres actuacions a començament de la dècada.****-Juan Roberto González Trio.**

Al 1964 i malgrat totes les mancances conjunturals que patíem, ja hi havia a València un trio tocant estàndards de Jazz:

- JUAN ROBERTO GONZÁLEZ ROCHINA ³⁶⁴ [piano]
- CESAR PENADÉS CAMPS [baix elèctric]
- ALBERTO GÓMEZ ³⁶⁵, VICENTE ZARAGOZÀ i/o XAVIER BENET [bateries]

Aquesta formació tocava [entre altres indrets] al *Saló d'Actes de la Societat Coral El Micalet* fent una mena d'actuacions/Jam sessions que s'avançaren a aquelles altres desenvolupades pel XE [Che] QUARTET al 1967.

També actuaven [mitja hora a la setmana] a un programa de ràdio a *La Voz de Levante* [emissora ubicada a la cantonada del carrer Pasqual i Genís amb el carrer Colón]. Allí interpretaven estàndards i Blues imitant la manera de tocar de conegudes formacions a trio, sobretot d'ERROL GARNER TRIO.³⁶⁶

³⁶⁴ **Juan Roberto González Rochina** [València, 27/II/1946]. Music fonamental per al desenvolupament jazzístic a la ciutat atès que fou dels primers a improvisar estàndards i bossa noves [>>>> asseveració refermada a diverses entrevistes pel també pianista Juan Luis Lekunberry]. Estudis de piano amb José Roca. Tocà en trio al 1964 i a les jam sessions de El Micalet amb Xe [Che] Quartet [1967/1968] amb els quals actuà com a teloner de Tete Montoliu a la *Piscina Vedri/València* [13/I/1968]. Gira als Països Baixos i contracte al *Club Blue Note* d'Amsterdam/1969. A Düsseldorf amb músics alemanys [Klaus Doldinger/saxòfon]. A hores d'ara roman a Biel-Bienne [Berna/Suïssa] on ensenya a l'escola de música *Art Music*. Segueix tocant amb diverses formacions en clubs de Jazz suïssos i francesos. --
-Entrevista Telefònica amb Juan Roberto Gonzalez Rochina el dilluns 23/VI/2008 a les 20,30 hores.

³⁶⁵ **Alberto Gómez**. Bateria. Després de tocar al trio de Juan Roberto Gonzalez Rochina marxà a Madrid [1968] per substituir el bateria Tato Luzardo al grup Los Canarios. Gómez havia tocat abans amb el grup valencià Top-Son i amb Adam Group. Després de Los Canarios, acompanyà el cantant Manolo Otero. Tornà a València, es maridà i deixà la música. Una part d'aquestes dades han estat oferides pel músic madrileny Pedro Ruy-Blas. ---N. de l'A ---Entrevista Telefònica amb Pedro Ruy-Blas el dimecres 14/V/2008 a les 12,30 hores.

³⁶⁶ **Enrique Errando Mariscal** [València, 16/I/1946]. Guitarrista i contrabaixista. Ell i el seu germà Jose Maria [guitarrista] van ser els encarregats de llogar un piano de mitja cua al taller de pianos de l'empresa *Hermanos Rodrigo* a més de dur el mateix Tete Montoliu fins la *Piscina Vedri/València*

JUAN ROBERTO GONZÁLEZ tocava el piano a la cafeteria de la Sala 'Chacalay' i a la Cafeteria Suizo.

Al febrer del 1966 s'inaugurà al barri de Russafa [davant l'església de Sant Valero] un parador faller pensat per al públic universitari i sota un nom adient als nous corrents juvenils: '*Beatnik: rincón universitario*'.

Anunci del *Parador Universitari 'Beatnik'* amb una graella composta amb formacions diverses on hi és el ROBERT QUARTET de GONZÁLEZ ROCHINA i el guitarrista i cantautor català FRANCESC PI DE LA SERRA.³⁶⁷

<p>Los Singles. Los 4-Z El Robert Quartet (Hingh Swing Jazz). Francese Pi de la Serra. Juan Bartrina. Son probables: Los Sírex, esos que barren. Los Mustangs.</p>
--

Per a la seua inauguració i properes actuacions, els promotors [estudiants de diverses facultats] contractaren un cartell on -a més de nous grups de Rock nascuts a la ciutat i possibles de nacionals- hi eren dues formacions jazzístiques:

→ El guitarrista i cantautor FRANCESC PI DE LA SERRA.

→ Un quartet encapçalat per JUAN ROBERTO GONZÁLEZ ROCHINA: ROBERT QUARTET [*Hingh* -cal suposar 'High' degut a una errada ortogràfica- *Swing Jazz*].

JUAN ROBERTO GONZÁLEZ fundà el Club de Jazz *Number One* al costat del bateria VICENTE ZARAGOZÀ, el trombonista JAVIER ORTOLÀ i el pianista BLAS SALES, associació de molt curta trajectòria, tot i que -no obstant l'esquifit termini de la seua existència- arribà a organitzar diverses jam sessions de les quals no hi queda cap ressenya editorial ni tampoc fonogràfica.

quan la segona actuació del pianista a la ciutat [primera de piano-sols] el 13/1/1968. Apunt biogràfic segons Entrevista Telefònica amb el músic realitzada a les 22,00 hores del diumenge 28/IV/2008.
³⁶⁷ *Levante* [1966]. Diumenge, 27 de febrer. Pàg. 11.

La manera de treballar del pianista era conseqüent als mitjans amb els quals comptaven els músics de la dècada dels seixanta, és a dir: força rudimentària però efectiva pel que feia a resultats. Per aconseguir els seus objectius, els músics havien de comptar amb els següents elements:

Eines de treball per als músics de Jazz valencians de la dècada dels seixanta a l'hora de traure temes i solos.

→ Discs.	
→ Un 'pick-up' reproductor [generalment sols disposaven de sistema monoaural].	
→ Paper pautat i llapis.	
→ L'oïda de cadascun dels músics per tal de traure els temes [melodia i harmonies] i/o -si de cas- també els solos dels seu instrument.	

Cal afegir també que no tots els músics locals disposaven d'aquests avenços tecnològics ni tampoc de diners per comprar i fer malbé els discs tota vegada escoltats i tornats a escoltar fins aconseguir traure els temes i els solos.

Així doncs, JUAN ROBERTO GONZÁLEZ treia els temes que tocaven escoltant moltes vegades els discs que ell mateix encomanava mitjançant una botiga de discs del carrer Sant Vicent, la qual feia arribar a Barcelona [establiment 'Casa Beethoven'] el llistat lliurat pel pianista per tal que fera arribar a València discs diversos de DUKE ELLINGTON, ART BLAKEY, THELONIOUS MONK, WINTON KELLY, HANK JONES, TOMMY FLANNAGAN i BILL EVANS, entre altres.

Tota vegada escoltats, escrivia els temes elegits així com els solos pertinents [o una aproximació segons la línia melòdica de la peça] per tal de ser tocats en formació semblant a la del disc escoltat i tret [al seu cas hi solia ser un trio], enregistraments -a la seua majoria- impossibles de trobar-hi a València a començament dels anys seixanta.

GONZALEZ coneixia personalment i mantenia contactes amb els pianistes TETE MONTOLIU i JUAN CARLOS CALDERÓN.

Així doncs, cal considerar JUAN ROBERTO GONZÁLEZ ROCHINA com un músic avançat al seu temps i a l'ambient musical de la seua ciutat a més de ser -tal vegada- el primer

pianista de Jazz valencià que intentà tocar estàndards i improvisar tot seguint el llenguatge jazzístic i a la manera dels grans mestres del gènere.

A destacar també el bateria ALFONSO MORGADO [amb molt de prestigi dintre de la professió] i els pianistes PACO ROS, qui anys després formà el grup LOS CUATRO ROS [intèrprets de versions de formacions vocals nord-americanes]. ROS desenvolupà la seua vida professional a Mallorca.

Altres pianistes a destacar van ser JESÚS BURGUERA, JUAN LUIS LEKUNBERRY ³⁶⁸ i JESÚS GLÜCK.

→ Els tres músics són anomenats al Capítol II.4.2: *Primers intents i apropaments al gènere: orquestres simfòniques de Jazz.*

Malgrat l'enraredora conjuntura social que encara hi era pertot arreu, els anys seixanta portaren els primers canvis significatius al minvat panorama jazzístic local.

-Spree City Stompers.

La segona actuació a València d'un grup de Jazz [com a tal] es produí el dimecres 6/V/1964 a les 19 hores al *Saló d'Actes de l'Institut Alemany* de València. SPREE CITY STOMPERS ³⁶⁹ [grup alemany format al 1951 per un soldat anglès destinat a Berlin Occidental] presentaren el seu espectacle *Duke Ellington and Swings* i van rebre el següent comentari [anònim] per part d'un col·laborador de la cartellera *SIFE*:

³⁶⁸ **Juan Luis Lekunberry.** [Amorebieta/Biscaia, 1942]. Pianista. Es traslladà a València quan tenia 11 anys. Estudi del solfeig a Amorebieta. Estudià piano amb una professora particular i els darrers cursos al Conservatori. Tocà amb Lluís Miquel i els 4 Z, a les jam sessions d'El Micalet i a la cafeteria del Cinema Suizo. Influenciat pels 'chansonniers' francesos, fou considerat un excel·lent acompanyant per aquells amb qui va treballar. Professor al barri del Cabanyal i músic a un saló de bodes de Catarroja i a diversos locals de la ciutat. Marxà de València i -a hores d'ara- viu a Aretxabaleta. Mai es decantà pel Jazz tot i que mantenia una bona amistat amb Liberto i Javier Benet dels quals aprengué nombrosos estàndards. ---Bateria de preguntes fent servir el correu electrònic amb el músic.

³⁶⁹ **Spree City Stompers:** 'Aquells de la ciutat de l'Spree [riu que travessa Berlin] que xafen fort' [o fan gresca]. Fou una de las bandes de Jazz més populars a Alemanya als anys cinquanta. Especialitzats només en 'dixieland'. Primer disc al 1955. Els membres originals foren: Werner Geissler/trompeta; Hans 'Wolf' Schneider/trombó; Poldi Klein/clarinet; Eckhart Schmidt/piano; Wolfgang Laade/contrabaix i Thomas 'Leo' Boldly/bateria,. A València tocaren el trompeta Vohwinkel i el bateria Levinsohn, [segons la ressenya crítica de *Las Provincias*]. Al 1961 enregistraren com Hawe Schneider & Seine Spree City Stompers. Gires europees i per diversos països africans.

- ▶ “[Trad.]... L’audició fou brillant, assistí gran quantitat de públic que omplí el saló, prova de la gran afició al Jazz pur que hi ha a València, sobretot entre la joventut ...”.

→ Anònim. Cartellera SIPE.³⁷⁰

Anunci del concert dels SPREE CITY STOMPERS [erròniament escrit ‘Stompers’] aparegut a la premsa.³⁷¹

Al diari *Las Provincias*, el crític musical Eduardo López Chavarri ³⁷² escrigué el següent al voltant del concert:

- ▶ “[Trad.]... Les diferents variants de trombó, clarinets, saxòfon, trompeta, vibràfon, etc., van lluir de manera ampla ...”.
- ▶ “... Els virtuosismes i acrobàcies d’SCHNEIDER, les enormes possibilitats que VOHWINKEL arrancà a la seua trompeta i aquelles fetes pel bateria LEVINSOHN ...”.
- ▶ “... La clara sonoritat del tema *Kansas City Men Blues*, l’exhibició de *South Rampert Street Parade*, els plànols sonors en *Play piano, play, etc ...*”.

Com anècdota cal afegir que el concert fou enregistrat per un equip de la Televisió de Bavària [SFB] desplaçat a València des de Munic per a l’ocasió.³⁷³

³⁷⁰ SIPE [Servicio de Información de Prensa i Espectáculos]. Nº 732 - 10/V/1964. Preu: 2 pessetes. ‘Revista informativa semanal’. ‘Crítica moral y literaria’. Cartellera on apareixien crítiques de les pel·lícules estrenades a la ciutat amb un carés reformador més proper al Concili Vaticà II. Les oficines eren a la plaça Sant Vicent Ferrer, nº3.

³⁷¹ *Levante* [1964]. Dimarts, 30 de juny. Pàg. 6.

³⁷² López Chavarri, Eduardo - *Las Provincias* [1964]. Dijous, 7 de maig. Pàg. 37.

³⁷³ El reporter fou Peter Wortmann i el càmera, Günther Lemmer - *Las Provincias* [1964]. Dijous, 7 de maig. Pàg. 16.

-Joseph 'Pepsi' Auer.

La tercera actuació d'un grup de Jazz a València es produí el 12 de desembre del 1965 [matinal al *Teatre Principal* patrocinada per l'Institut Alemany de València] actua -en formació de quintet més un cantant- el pianista alemany JOSEPH 'Pepsi' AUER ³⁷⁴ qui ho feu amb una formació de piano, dos saxofonistes [que doblegaven amb la flauta], un contrabaix i un bateria i sota el títol programàtic *Jazz en Alemania*:

- JOSEPH 'Pepsi' AUER [piano]
- DON MENZA [anunciat 'MENAA'] [saxòfon tenor]
- DICK SPENCER [saxòfon alt]
- ERNEST KNAUFF [contrabaix]
- KLAUS WEISS [bateria].
- WILLI JOHANNES [veu].

Anunci de la presentació al *Teatre Principal* del quintet de JOSEPH 'Pepsi' AUER amb el cantant WILLI JOHANNES. A destacar la importància del concert a la ciutat atesa la manca quasi total d'esdeveniments d'aquest tipus.

Les intervencions de JOHANNES a l'escenari se succeïen entre les interpretacions de temes instrumentals desenvolupades pel quintet base.

³⁷⁴ Josef 'Pepsi' Auer [Munic el 14/VI/1928]. Pianista. Tocà amb els German All Stars [1957/1958]; amb Freddie Brocksieper; a la Hessischen Radio [1957/1960] junt Albert Mangelsdorf/trombó [germà d'Emil Mangelsdorf/saxòfon] i amb Kurt Edelhagen/clarinet-piano [Herne/Alemanya, 6/V/1920] figures cabdals del Jazz alemany. Als seixanta acompanyà Benny Bailey, Stan Getz, Miriam Klein, Don Menza i Eric Dolphy. Als anys setanta enregistrà com a músic d'estudi i compongué bandes sonores per a sèries de la televisió alemanya i austríaca [*Ein Sommer mit Nicole*].

- ▶ “[Trad.] ... Avui es presenta a València el ‘combo’ de Joseph ‘Pepsi’ Auer. Un concert de Jazz sempre és notícia a Espanya atesa l’escassetat d’aquesta música, la més representativa del nostre segle i possiblement la més viva i dinàmica ...”.³⁷⁵

Dos dies després de l’actuació d’AUER, aparegué una crítica al diari *Las Provincias* signada per Eduardo López Chavarri on -entre altres coses- es deia:

- ▶ “[Trad.] ... JOSEPH ‘Pepsi’ AUER, feliç improvisador i tècnic gens a desdenyar ...”.
- ▶ “[Trad.] ... WILLI JOHANNES, amb un excel·lent sentit del ritme i dintre de l’actual línia d’instrumentalitzar la veu ...”.³⁷⁶

A la crítica del concert es diu el següent:

- ▶ “[Trad.] ... El cantant ha sabut treballar amb tenacitat el seu estil fins aconseguir adaptar-lo a les peculiaritats de ‘l’escat’, manifestació suprema de la veu com si fos un instrument integrant de l’orquestra ...”.
- ▶ “ ...JOHANNES recorregué tota l’escala d’apropament al Jazz vocal, assolint les formes imposades per GILLESPIE, ELLA FITZGERALD, JACKIE CAIN i ROY GRAL ...”.
- ▶ “ ... Interpretaren, amb el millor estil per a aquest tipus de música, una sèrie de diverses composicions melòdiques o rítmiques i amb obertura per a una certa improvisació, les quals van ser totes molt aplaudides...”.³⁷⁷

El fet que foren grups alemanys i no altres els primers a vindre de més enllà de les fronteres el dona l’apogeu del Jazz al vell continent i -en particular- a l’Europa central i sobretot a Alemanya.

Com Alemanya ha estat de sempre un país que ha gaudit d’una cultura musical d’allò més completa [escoles, centres de treball] es crearen les bveses adients per considerar el Jazz com a un dels referents musicals de la dècada.

A les ciutats grans es desenvolupà l’afició al Jazz com a referent cultural i també de transgressor doncs a començament dels seixanta la joventut europea cercava un altre esperit per tal de plantar cara a la vida i els nous temps, fenomen que conclouria amb les esdeveniments a diverses ciutats europees de maig del 1968.

³⁷⁵ *Levante* [1965]. Actos Culturales. Diumenge 12 de desembre. Pàg. 8.

³⁷⁶ *López Chavarri, Eduardo - Las Provincias* [1965]. ‘El conjunto de Pepsi Auer con Willi Johannes en una sesión de Jazz’. Dimarts, 14 de desembre. Pàg. 33.

³⁷⁷ *Levante* [1965]. Cine-Teatro-Música. Dimarts 14 de desembre. Pàg. 8.

Títol del reportatge al voltant dels joves alemanys aficionats al Jazz [adjectivada com ‘música ardiente’, tret del mot anglès ‘Hot music’].³⁷⁸

Los propietarios de los «dancings» en las ciudades industriales situadas en la región entre los ríos Rhin y Ruhr muestran caras satisfechas, pues sus establecimientos han adquirido nueva fuerza de atracción. Noche por noche se reúnen allí unos cuantos jóvenes, sacan sus instrumentos de música y entusiasman con ardientes ritmos a multitud de otros jóvenes de su edad, aficionados al «jazz». Esta clase de música se ha vuelto, entre la juventud alemana, uno de los pasatiempos más predilectos. Los almacenes de música están contentos con la cifra de ventas, ya más alcanzada, en trompetas, clarinetes, trombones, guitarras, saxofones y baterías de «jazz-band».

Una oleada de orquestas de jazz en Alemania occidental
Cada día existen más aficionados a la «música ardiente»
(Crónica de Düsseldorf, por OLGA MEPPES.)

En las escuelas, en la vida profesional y en las aulas de las Universidades, se dan cita los aficionados a la «música ardiente»; se juntan en grupos de tres a siete personas, fundando orquestas de «jazz». Algunos tienen la suerte de disponer de un sótano, que transforman con fantasía en sala de concierto. Mas la mayoría de ellos no pueden prescindir de los salones de los «dancings», porque, en general, los inquilinos de las casas de alquiler no son muy amigos del ruido que producen las trompetas y los golpes de timbal. Durante el día, estos jóvenes aprenden, estudian o trabajan, mientras que por la noche hacen «música ardiente». Esto supone...

Al 1964 aparegué al diari *Levante* un article significatiu que parlava d’aquest fenomen cultural i que ens dona una idea de com de gran era la distància entre el nostre país i una part d’Europa tot i que -ateses les circumstàncies- la nostra vessant musicals havia d’envejar a la resta però no així l’enfocament i la posada al dia de les nostres societats musicals, focus important pel que feia a l’activitat musical a València.

Sota el títol *Una oleada de orquestas de Jazz en Alemania occidental*, la periodista Olga Meppes descriu la nova vocació -o moda- d’una part dels joves alemanys tot i que emfatitza aspectes que a la nostra terra encara tardarien en arribar.

Aspectes socials desenvolupats a Alemanys per difondre i gaudir del Jazz:

- Llibertat a tots els àmbits.
- Conjuntura econòmica i social adient per desenvolupar iniciatives culturals.
- Mentalitats més obertes dintre del món cultural.

Però la paraula ‘Jazz’ portava a confondre l’autenticitat de l’estil nascut a Nova Orleans amb qualsevol altre moviment musical nouvingut amb la dècada dels seixanta, confusió que sempre anava de la mà de quina fora la imatge i quina la sonoritat dels

³⁷⁸ Meppes, Olga - *Levante* [1964]. ‘Una oleada de orquestas de jazz en alemania occidental’. Dimarts 30 de juny. Pàg. 6.

intèrprets tot i que ‘palesaren fer Jazz’ a les seues interpretacions malgrat que la majoria de les vegades no hi era.

L’embolic de generes -a més de confondre- arrossegava desànim per als vertaders músics de Jazz locals que veien com tota un vida de treball es confonia amb qualsevol producte musical sorgit de la nit al matí gràcies a la indústria discogràfica i a una bona promoció comercial, aspectes tots dos que el Jazz mai ha tingut al seu abast tret de ciutats i artistes puntuals.

Així, al parador de *El Foc* de les falles del 1967 es presentà un quartet australià sota el nom del tema més conegut del DAVE BRUBECK QUARTET: Els TAKE FIVE, anunciats a la premsa sota l’eslògan: “... El ritme Swing made in USA ...”.

En declaracions a un dels diaris locals, els membres del quartet [dos matrimonis] se sinceraven professionalment davant del periodista posant al descobert una de les realitats més crues del Jazz que -a més a més- ha estat un dels handicaps pel qual molts professionals deixaren de costat el gènere: el seu carés gens comercial:

- ▶ “[Trad.] ... Abans vam ser cantants de Jazz, però no resultà massa comercial ...”.³⁷⁹

-Louis Armstrong a 160 kilòmetres de València.

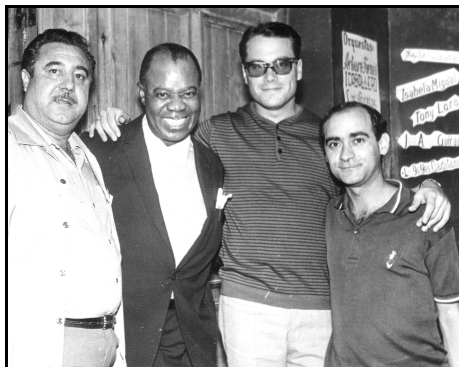
Malgrat no produir-se a la ciutat de València, volem fer esment d’una actuació gairebé simbòlica a més de puntual per la proximitat geogràfica tot i que no afectà a gran nombre de músics locals.

A l’agost del 1967, la Sala de Festes *El Gallo Rojo* de la platja d’El Campello [a vora 160 kilòmetres de València] aconseguí que el mateix LOUIS ARMSTRONG acompanyat pels seus ALL STARS actuaren al seu escenari un diumenge a la vesprada amb motiu de les festes patronals de la localitat alacantina.

ARMSTRONG arribà a El Campello procedent de la ciutat francesa de Juan Les Pins on havia tocat la nit anterior al *Festival de Jazz* d’aqueixa localitat. Aprofitant una jornada de descans abans del proper concert del trompetista, el seu manager aconseguí el contracte per tocar aquell capvespre d’agost al poble alacantí aprofitant l’avinentsa.

³⁷⁹ *Las Provincias* [1967]. Dissabte, 18 de març. Pàg, 15.

LOUIS ARMSTRONG, WALDO DE LOS RIOS i SALVADOR PORTER a la sala *El Gallo Rojo* de El Campello/Alacant [agost/1967].

De com feren el viatge fins El Campello res se sap ni tampoc de com, de quina manera i sota quins terminis es feu la contractació ni tampoc per quin mitjà [representant espanyol o francès -o ambdós-], quant es pagà per l'actuació, temps que hi actuaren, etc.].

LOUIS ARMSTRONG tocà al costat d'artistes espanyols diversos de l'anomenada 'cançó pop espanyola' i aleshores força coneguts pel públic .

El compositor argentí WALDO DE LOS RIOS ³⁸⁰ [a la foto a l'esquerra del trompetista] hi era de visita a El Campello i el músic SALVADOR PORTER ³⁸¹ tocava aleshores a l'orquestra del trompetista ARTURO FORNÉS, una de les formacions orquestrals que hi eren tocant a la sala de festes *El Gallo Rojo*.

³⁸⁰ **Waldo de los Ríos.** [Osvaldo Nicolás Ferrara. Bueno Aires/Argentina, 7/IX/1934 - Madrid, 28/III/1977]. Pianista i compositor. Estudià amb Alberto Ginastera. A Espanya al 1962. Al 1970 gravà una versió de l'*Oda a l'Alegria* [4t mov, 9ª Simfonia de Beethoven] que [cantada per Miguel Rios/Hispa-Vox] arribà als llocs més alts de les llistes internacionals. Al 1971 feu el mateix [instrumental] amb la *Simfonia n° 40* de Mozart. Arranjaments per tot tipus d'artistes espanyols. Al 1977 i mentre treballava la música per a l'obra *Don Juan Tenorio*, se suïcidà. Tenia 43 anys.

³⁸¹ **Salvador Porter Garcia** [València, 13/IX/1942]. Violinista, contrabaixista i guitarrista. Tocà el contrabaix en diverses orquestres locals. A Madrid hi és en formacions orquestrals a la *Sala Pasapoga*. Assidu al *Club Whisky Jazz*, tocà -contrabaix i guitarra- en jam sessions [a una d'elles hi era Gerry Mulligan]. Marxà de gira per Europa i -al curs 1963/64- tocà sols un assaig amb la *Orquestra Universitaria de Jazz de Valencia* just abans de marxar al servei militar. Conegué Louis Armstrong l'agost del 1967 treballant a l'orquestra del trompetista Arturo Fornés [sala *El Gallo Rojo* de El Campello]. Tornà a València i el 8 de gener del 1969 oposità amb èxit a la plaça de violinista [després que Liberto Benet ho fera amb la plaça de fagot] a l'Orquestra Municipal de València on ha romàs com a concertino des del 1972 i Primer Violí Segon al 1994. Membre fundador del Cuarteto Clásico de Valencia al costat de Daniel Albir, José Cebrian i Alejandro abad.

-III.1.2.2 Jam sessions a *El Micalet*

El 4 de novembre del 1967, aparegué un article a la revista *Cine en 7 dias* signat per Julio Coll sota el títol *Jazz en El Micalet de València* dintre de la seua secció setmanal ‘El Jazz y todo lo demás’.

A un dels paràgrafs de l’article i davant la sorpresa inicial pel fet d’escoltar Jazz a la València i tocat per músics de la terra [ja sota el nom definitiu de XE [Che] QUARTET], l’autor assenyala el següent:

- ▶ “[Trad.] ... Fins ara, es parlava de Jazz a Madrid, a Barcelona, a Santander i a Bilbao. Avui -des de fa quatre setmanes- es parlarà també de Jazz a València. Crec que és una bona notícia per als aficionats ...”.
- ▶ “... L’empenta que darrerament han donat a la indústria les cases editores està repercutint de manera forta a les ciutats de la perifèria nacional. Els discs de Jazz han incrementat la seua eixida al públic; l’audiència és cada vegada major i el Jazz va imposant-se per tot arreu, allà on sona. PARKER, COLTRANE, GILLESPIE, DAVIS, etc., ja no són patrimoni de propietaris de discoteques insòlites. Han baixat al carrer i circulen -tot i que dintre d’una minoria inquieta- pels cercles de l’intel·lectualisme estudiantil, cada vegada més nombrós ...”.³⁸²

Al seu article, Julio Coll proposa una mena d’intercanvi entre músics de Jazz de diverses ciutats prioritant allò que ell considerava obligat: una actuació a una sala de Madrid on el quartet valencià poguera donar-se a conèixer.

- ▶ “[Trad.] ... Propose que el XE [Che] QUARTET siga convidat a Madrid per tocar a qualsevol de les sales que presumeixen d’entendre del tipus de Jazz que a hores d’ara es fa arreu del món. Caldria -doncs- un intercanvi ‘interciutats’ per tal que desaparega el segell de timidesa que impregna encara els aficionats espanyols al gènere.”³⁸³

XE [Che] QUARTET [1966] estava format pels germans:

- JAVIER BENET MARTINEZ ³⁸⁴ [Bateria]

³⁸² Coll, Julio - *Cine en 7 dias* [1967]: Jazz en El Micalet de València. 4 de novembre.

³⁸³ Coll, Julio - *Cine en 7 dias* [1967]: *Op. Cit.*

³⁸⁴ Javier Benet Martínez [L’Olleria/La Vall d’Albaida, 14/VII/1948]. Percusionista. Degut a la seua edat no participà al costat del seu germà Liberto quan The Lowers Jazz Quartet. Sí ho feu com a

- LIBERTO BENET MARTINEZ [Saxofonista i també fagotista a l'Orquestra Municipal de València, mort el 6/VIII/1987].
- JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA [Piano].
- MANUEL LÓPEZ TORRES [Conegut també com 'Manolo Moixent'. Admirador de CLIFFORD BROWN i CHET BAKER].

Al començament també tocaven al grup el trompeta TONY GUILLEM i CÈSAR PENADÉS CAMPS al baix elèctric.

A les jam sessions de El Micalet [iniciades a l'octubre del 1967] i a diverses actuacions, la formació comptava amb el reforç d'altre bateria:

- VICENTE ZARAGOZÀ LLÀCER.³⁸⁵

CHE [Xe] QUARTET havia esdevingut des de la formació THE LOWERS JAZZ [QUARTET], integrada -a començament dels seixanta- per:

- JESÚS BURGUERA³⁸⁶ [piano].

bateria [1966] quan es creà el Xe [Che] Quartet. Tocar amb el seu germà a l'Orquestra de la Sala Falla Exposició [anys després *Sala Flamingo*] amb el cantant Ray Prima. Al 1968, Benet prestà la seua bateria 'Honsuy' per a una de les demostracions a València de Joe Morello [*Sala Estudio*]. Estudià percussió amb Roberto Campos Fabra [professor també de 'Paco' Aranda, Angel Huertas i d'altres bateries locals]. A Madrid conclou els estudis oficials [començament dels setanta]. Entrà a formar part de la secció de percussió de l'Orquestra Simfònica de RTVE fins el 2006. ---Entrevista Personal [Xaraco, 1-XII-07] amb Javier Benet Martínez [percussionista].

³⁸⁵ **Vicente Zaragoza Llàcer** [Alcàsser, 6/X/1924 - València, 14/V/1998]. Bateria. Estudis de percussió a la Societat Musical 'Música Nova'. Son pare -Vicente Zaragoza Hernandez- era bombardí a la Banda Municipal de València. A València ciutat tocà en diverses sales de festa: *Mocambo*, *Lara*, *Casablanca*, *Rio de Janeiro*, *Morocco*, etc. A la *Cafeteria Martí* [després, *Cinema Lys*] tocà amb l'Orquestra Iris, al costat Vicente Murgui/saxofonista [qui romandria a Barcelona tocant amb Rudy Ventura/trompeta]. Tocà a Alemanya amb l'orquestra 'Sol de España' [1957] i feu una gira pel Marroc i Irak tocant una bateria marca *Trixon* comprada a alemanya. Aficionat al Jazz, participà a les primeres jam sessions de El Micalet [amb els Xe Quartet], substituint el bateria Vicente Quiles o tocant per torns quan hi eren tots dos a l'escenari. El seu germà [José Zaragoza Llàcer -també bateria - Alcàsser, 1931-] conta [Entrevista. Personal, Alcàsser, 16/V/08] que fou el bateria Alberto Alonso 'Orelletes' qui els ensenyà a tots dos els diversos ritmes de 'bossa-nova' només arribar-hi d'una gira a l'estranger.

³⁸⁶ **Jesús Burguera Muñoz**: [Alfàfar, 31/X/1941]. Pianista. Començà tocant la trompa a la banda d'Alfàfar. Estudià piano al Conservatori de València amb Daniel de Nueda. Abans de marxar a Madrid per establir-se [ha estat professor a diversos conservatoris de la Comunitat de Madrid] tocà al

- LIBERTO BENET MARTINEZ ³⁸⁷ [saxòfon].
- MANUEL LÓPEZ TORRES ³⁸⁸ [trompeta].
- VICENTE QUILES [bateria].

Tots quatre s'havien conegut a la Banda d'Alfagar on havien iniciat els seus estudis musicals al 1955. Al 1956 començaren a assajar a casa d'una àvia de JESÚS BURGUERA on hi havia un piano vell. Compraven discs a València, els escoltaven moltes vegades, treien el tema i també els solos que a la peça sonaven. Tot seguit ho escrivien.³⁸⁹

Admiradors de la sonoritat i de l'estil de COLEMAN HAWKINS ³⁹⁰ i GEORGE COLEMAN ³⁹¹ a l'hora de frasejar a poc a poc anàrem abastant un repertori compost per una barreja de

Club Lara de València amb Liberto i Javier Benet, Manuel López/trompeta i Vicente Quiles/bateria, a més d'altres músics locals.

³⁸⁷ **Liberto Benet Martínez** [Benetusser, març del 1938 - 6/VIII/1987]. Saxofonista i fagotista. Estudià de clarinet a la Banda d'Alfagar. Al 1956 es comprà un saxòfon tenor i formà The Lowers Jazz [Quartet]. Continuà amb Xe [Che] Quartet. Al 1967 ingressà a l'Orquestra Municipal de València com a fagotista. Continuà tocant Jazz a diverses jam sessions [*El Micalet, Sala Rialto, Cafeteria Suïzo, Estudio*]. A l'agost del 1962, tocà al *Festival Internacional de Bandes de Kerkrade* [Països Baixos] acompanyant La Unió Musical de Lliria. De tornada, s'aturà a París on [acompanyat pel trompetista Manuel López] escoltà Chet Baker [*Club Blue Note*] a més de comprar discs [George Coleman i John Coltrane] per tal de traure temes i tocar-los amb López, Burguera i Quiles. Al 1987, un malaurat accident de tràfic donà fi a la seua vida. Ha estat considerat per tots els entrevistats com un gran instrumentista i -tal vegada- el primer saxofonista de Jazz amb criteri i llenguatge jazzístics hagut a València i una de les grans promeses frustrades del Jazz local i -per extensió- europeu.

³⁸⁸ **Manuel López Torres**: [Moixent, 20/III/1940]. Trompetista i director de banda. Estudià a la Banda d'Alfagar on contacta amb Quiles, Burguera i Liberto Benet. Al 1956 formen The Jazz Lowers. Amb Elena y los Jazz Lowers. Pressa de contacte amb diverses orquestrines de la ciutat. Al 1962 viatjà - amb Liberto Benet- a Kerkrade tocant amb la Unió Musical de Lliria i escoltà i conegué Chet Baker. Des del 1966 romangué a Finlàndia i Suècia on tocà en orquestres abans de tornar i concloure els seus estudis acadèmics de trompeta. Ha estat professor als conservatoris de Sogorb i la Vall d'Uixò i director a diverses bandes. Ha publicat mètodes de trompeta. Influències de Harry James, Fats Navarro, Clifford Brown i Chet Baker. ---Entrevista Personal [Sedaví/L'Horta Sud, 18/VI/08] amb Manuel López Torres [trompeta].

³⁸⁹ Entrevista Personal [Sedaví/L'Horta Sud, 18/VI/08] amb Manuel López Torres [trompeta].

³⁹⁰ **Coleman Hawkins** [San José/Calif, 21/11/1904 - Nova York, 19/V/1969]. Saxofonista i clarinetista. Ajudà al desenvolupament del saxòfon associant-lo definitivament amb el Jazz. Al 1923 enregistrà amb Fletcher Henderson, qui el feu saxòfon principal de la seua orquestra fins el 1934. Liderà bandes on tocaren Thelonious Monk, Oscar Pettiford, Miles Davis, Max Roach i Dizzy Gillespie. Tocà al disc *Thelonious Monk with John Coltrane* [1957] i *We Insist! - Freedom Now* [Max Roach, 1960]. A destacar també *Body and Soul* [1939]; *Coleman Hawkins Encounters Ben Webster* [1957]; *In a Mellow Tone* [1960]; *Desafinado* [Impulse!/1962] i *Today And Now* [Impulse!/1966].

³⁹¹ **George Coleman** [George Edward Coleman. Memphis/Tennessee, 8/III/1935]. Saxofonista, compositor i director d'orquestra. Afegit al moviment Hard Bop, tocà amb el bateria Max Roach [1958/1959] i amb el trombonista Slide Hampton [1959/1961]. Als seixanta hi és al quintet de Miles Davis [gravà el tema *All Blues*]. Al 1964 enregistrà [amb Herbie Hancock] l'àlbum *Maiden Voyage*. A col·laborat amb Jimmy Smith; Chet Baker [*The Prestige Sessions*/1965]; Lionel Hampton [1965/1966]; Shirley Scott [1972]; Charles Mingus [1977/1978], Clark Terry, Horace Silver, Lee Morgan; Ahmad Jamal [1994/2000] i Joey DeFrancesco.

Blues [majors i menors] i estàndards diversos [quasi tots interpretats a sobre un temps mitjà] i sempre sota la influència dels trompetistes CLIFFORD BROWN ³⁹² i CHET BAKER ³⁹³.

Al 1958, els membres de CHE [Xe] QUARTET fan un viatge a Barcelona per comprar instruments nous i acudeixen a una actuació de Jazz on són convidats a tocar tota vegada començada una de les jam sessions diàries del Club Jamboree de la Plaça Real, esdeveniment considerat pel quartet com una mena de baptisme musical fora de l'entorn valencià a més d'un reconeixement a la seua tasca jazzística gairebé anònima.

A començaments dels anys seixanta, una cantant anomenada ELENA s'afegí al quartet: 'ELENA Y LOS LOWERS JAZZ'. Llavors canviaren vers un altre tipus de repertori on predominaven les bossa-noves, nou estil que sacsejà l'ideari musical de nombroses orquestrines i que cal considerar tota una novetat a Espanya.³⁹⁴

El grup és el primers a enregistrar [des dels anys trenta] un disc EP [4 cançons] a un estudi de gravació situat a la ciutat, just a un pis al centre de València:

- Estudios Graymont [al carrer Garrigues, nº 19].

El disc es titulà *Elena y Los Lowers Jazz*, disc EP enregistrat al 1961 per a promoció i distribució personal.

³⁹² **Clifford Brown** [Wilmington, 30/X/1930 - Pennsylvania, 26/VI/1956]. Trompetista. Amb Lionel Hampton visità Europa i gravà amb Gigi Gryce/saxofonista. Al 1954 gravà amb el quintet d'Art Blakey i formà una banda amb Max Roach/bateria considerada pionera de l'estil Neo Bop o Hard Bop. Morí al 1956 d'accident automobilístic [junt Richie Powell/piano i l'esposa d'aquest]. Tenia 25 anys. Benny Golson composà a la seua memòria l'estàndard *I remember Clifford*. Brown enregistrà el disc *Clifford Brown Memorial Album* [Prestige LJM 60002/1953] acompanyat per músics suecs. Ha influït força els trompetistes Kenny Dorham, Dizzy Gillespie, Lee Morgan, Carmell Jones, Donald Byrd, Freddie Hubbard, Blue Mitchell, Louis Smith i Miles Davis.

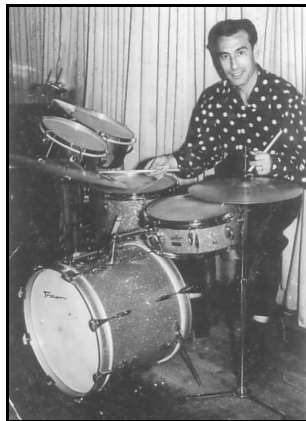
³⁹³ **Chet Baker** [Chesney Henry Baker, Jr. Yale, 23/XII/1929 - Amsterdam, 13/V/1988]. Trompetista i cantant. Tocà amb Vido Musso i Stan Getz. Amb Gerry Mulligan la interpretació de *My Funny Valentine*. Treballà al cinema [*Hell's Horizon*, 1955]. Heroïnòman, fou empresonat diverses vegades [a Milà, un any i mig] i romangué entre França i Espanya. Apallissat per culpa d'un deute, patí malalties bucals que l'impediren tocar per un temps. Tocà amb Gerry Mulligan [Carnegie Hall, 1974] i -fins i tot- amb cantants del Rock [Elvis Costello, 1983]. Morí al caure des d'una finestra a un hotel d'Amsterdam. → Liberto Benet i Manuel López [Xe Quartet] gaudiren -l'agost del 1962- d'una actuació del trompeta a París [quasi no tocà i sí cantà acompanyat -entre altres- pel bateria Kenny Clark al club *Blue Note*] ---Entrevista Personal [Sedaví, 18/VI/08] amb Manuel López Torres [trompeta]. ---Entrevista Personal [Xaraco/La Safor, 01/XII/07] amb Xavier Benet Martínez [percussionista].

³⁹⁴ A començament dels anys seixanta s'escoltaren a les emissores espanyoles les primeres bossa-noves arran dels discs d'Stan Getz amb músics brasilenys com Antonio Carlos Jobim i Joao i Astrud Gilberto: *Focus* [1961], *Jazz Samba* [1962], *Getz/Gilberto*, [1963]. ---N. de l'A.

Temes del disc EP d'ELENA Y LOS LOWERS JAZZ' enregistrat al 1961:

<i>Carnavalito gitano.</i>	
<i>Pide.</i>	→ Tema d' Augusto Algueró, fill].
<i>Degüello.</i>	
Un tema de MAZ GREGER.	

VICENTE ZARAGOZÀ a la fi dels anys cinquanta tocant la bateria 'Trixon' [amb un bombo menut i no gran com llavors hi era habitual a la major part de bateries]. Detall de la desimboltura a la mà esquerra fent servir la baqueta i la disposició i l'alçària d'un únic plat just davant seu.

Als mateixos *Estudios Graymont* -però al 1965-, els quatre músics d'ELENA Y LOS LOWERS JAZZ acompanyen el cantant/contrabaixista de Benimaclet i animador de les orquestres locals RAY PRIMA a l'enregistrament d'altre disc EP.

Per a l'enregistrament del seu disc, PRIMA estigué recolzat musicalment per LÍBERTO BENET, MANUEL LÓPEZ, VICENTE QUILES I JESÚS BURGUERA. Els temes gravats van ser: *Rogaré; Maria; Oh, mi Señor* i *Así canta mi patria*, títols que ens donen una idea aproximada de la diversitat estilística que els músics de l'època es veien –en certa manera- obligats a tocar.

La mateixa formació -però amb el bateria JAVIER BENET- enregistraren un any després al mateix estudi la música d'un anunci publicitari per a una marca de cervesa ['Cervezas Túrria'], sintonia que es faria popular a les emissores de ràdio locals.³⁹⁵

També al 1962 [però a altres estudis d'enregistraments que hi eren a la cantonada de l'avinguda Ramón y Cajal amb el carrer Jesús] el grup 'LUIS MIGUEL Y LOS 4 Z' gravaren un altre EP tot i que el disc arribà a ser distribuït mitjançant el segell *Parlaphone*.

LUIS MIGUEL Y LOS 4 Z estava format per:

- LLUÍS MIQUEL CAMPOS [veu i baix elèctric].
- ALFREDO JUAN LLABRES [guitarra i saxòfon].
- ALFONSO JUAN LLABRES [piano].
- ANGEL ARBIZU [bateria].
- EDUARDO MOSSI [guitarra].

Al disc EP, LUIS MIGUEL Y LOS 4 Z enregistraren versions de temes italians i francesos:

<i>Le jour au la pluié viandra.</i>	→ GILBERT BECAUD.
<i>La plaga.</i>	
<i>24000 baci.</i>	→ ADRIANO CELENTANO
<i>Resta cu'n me.</i>	→ DOMENICO MODUGNO.

LLUÍS MIQUEL CAMPOS tindria més endavant un paper fonamental a la vida artística i social valenciana atès el compromís assolit amb les seues cançons interpretades en valencià a més de ser un dels participants a la creació [al 1977] de l'estudi d'enregistrament *Tabalet Estudis*, entitat fonamental per al desenvolupament posterior de la vida musical valenciana.

THE LOWERS JAZZ [QUARTET] i ELENA Y LOS LOWERS JAZZ donarien pas als CHE [Xe] QUARTET a l'estiu del 1967, atès que les jam sessions de *El Micalet* -on veritablement es donaren a conèixer davant els pocs aficionats locals- començaren el dilluns 27/III/1967,

³⁹⁵ Entrevista Personal [Sedaví/L'Horta Sud, 18/VI/08] amb Manuel López Torres [trompeta].

organitzades pel *Club Nuevos Valores* però presentant-se a l'escenari sota el nom de CUARTETO JAZZ-SOUNDS amb la següent formació:

- JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA [piano]
- LIBERTO BENET [saxòfon]
- JAVIER BENET [bateria]
- CÈSAR CAMPS [contrabaix]³⁹⁶

THE JAZZ LOWERS [*Casino Musical d'Alfajar*, 1958]: MANUEL LÓPEZ; JESÚS BURGUERA; VICENTE QUILES i LIBERTO BENET.

A l'article de Ricardo Dasí Jr. 'Se ha creado en València el Quinteto Jazz-Sounds' es fa esment de les jam sessions de *El Micalet*. A la ressenya [acompanyada per una foto del quintet signada per Cabrelles Sigüenza] es fa una mena de carta d'intencions dels nous jazzístes:

- ▶ “[Trad.] ... Allò que pretén el grup és formar a la nostra ciutat un nucli d'aficionats i músics de Jazz sense limitar-se a un estil. Per això -a la seua primera jam session- van donar a conèixer una síntesi del Jazz, des del Blues fins l'anomenat darrerament 'Jazz Progressista' d'hores d'ara ...”.
- ▶ “... A la pregunta de què és allò que manca a València?, la resposta és que 'cal tenir saleon puga interpretar-se Jazz ...'.”³⁹⁷

³⁹⁶ *Las Provincias* [1967]. 'Presentación del Cuarteto Jazz-Sounds' en *El Micalet*'. Dimarts, 28 de febrer. Pàg, 37.

³⁹⁷ *Dasí Jr, Ricardo-* *Las Provincias* [1967]. 'Se ha creado en València el Quinteto Jazz-Sounds'. Dimecres, 22 de febrer. Pàg, 15.

No obstant això, a l'octubre ja hi són en formació de Quintet. Així -doncs- de llavors endavant, el QUINTETO JAZZ-SOUNDS sovint hi era format per:

- JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA [piano]
- LIBERTO BENET [saxòfon]
- JAVIER BENET [bateria]
- TONY GUILLEM [trompeta]
- ENRIQUE ERRANDO MARISCAL/CÈSAR CAMPS [contrabaix]

Al diari *Las Provincias* [dimecres 4/X/1967] apareix la notícia de la celebració al *Saló d'Actes de El Micalet* de la primera jam session de la temporada [el dilluns 2 d'octubre a les dotze de la nit] a càrrec del quartet BLUE SOUND [una variant nominal pel que feia al QUINTETO JAZZ-SOUNDS] tenint a VICENT ZARAGOZÀ com a bateria:

PRIMERA SESION DE JAZZ
A las once de la noche del día 2 de octubre, el conjunto «Che Cuarteto», presentó en los salones de El Micalet, su «Blue Sound». Es ésta una actividad que quedará permanentemente en dicha sociedad promovida durante el curso pasado por el Club Nuevos Valores. Ahora, todos los lunes, tendremos la satisfacción de asistir a estas sesiones de jazz.

Tras la presentación de la sesión y del conjunto éste desarrolló durante su actuación el «Blue Sound». El público asistió entusiasmado y los aplausos se repetían tras cualquier solo de los instrumentistas que en todo momento demostraron sus buenos conocimientos y técnicas. Juan Roberto, piano; Liberto, saxo; Zaragoza, batería y César Camps, contrabajo, ofrecieron a un público entusiasmado que quizá acudía por vez primera al Micalet, el esfuerzo y el entusiasmo que únicamente quienes están verdaderamente enamorados de sus profesiones y aficiones sabe desarrollar.

Pel que fa a les jam sessions següents, diversos periodistes locals se n'adonen que entre el menut col·lectiu de jazzistes existent a la ciutat hi ha dos músics [JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA i LIBERTO BENET MARTINEZ] que han cursat al Conservatori de València els estudis oficials dels seus instruments [piano i fagot, respectivament] i -fins i tot i davant la sorpresa dels reporters- el segon ja hi és tocant a la mateixa ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA, fet que canviarà el criteri de més d'un comentarista musical de l'època.

Com a exemple de l'alçària musical de LIBERTO BENET [a tots els nivells] i de la seua carrera posterior fins la seua mort [agost del 1987] pot estar el fet d'haver sigut solista a l'ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA en diverses ocasions:

Per accedir a les jam sessions, hom no pagava entrada però sí estava obligat a prendre una consumició. Els músics ‘base’ [considerant tot el grup com a ‘base rítmica acompanyant’] no cobraven.

També al diari *Las Provincias* hi apareix una mena de ressenya introductòria [sense signatura] parlant del Jazz com a estil modern i del tema *Blue Sound* interpretat per XE [Che] QUARTET.

SEGUNDO «FLASH»
 Jazz. ¿Les gusta a ustedes el «jazz»? Bueno, pues de eso se trata precisamente. La Sociedad Coral El Micalet, ha abierto la temporada de jazz, en su salón de actos, con la actuación del «Che Cuarteto». Juan Roberto, al piano; Liberto, con el saxo tenor, soprano y clarinete; Zaragoza, en la batería y César Camps, con el contrabajo, han dado todo un curso de esta habilidad musical de dimensión internacional, con un tema principal titulado «Blue Sound».

No se. En jazz es muy lógico —dicen— hablar de dimensiones como el color. El color de la música. Por de pronto, nuestra ciudad no se hace atrás; también nosotros tenemos nuestro grupo especializado en este camino o vereda de la música actual. Al jazz, viejo y siempre nuevo, no le vuelven las espaldas nuestros jóvenes...
 LAS PROVINCIAS 4-10-67

Una d’aqueixes nits, es presentaren -amb els seus instruments- un grup de mariners pertanyents a la banda d’un dels vaixells de la VI Flota dels Estats Units que hi era a una de les visites anuals a la ciutat:

Concert de l’orquestra municipal de valència on liberto benet actuà de solista amb al costat d’altres companys.³⁹⁸

ORQUESTA MUNICIPAL DE VALENCIA
 Subdirector titular: JOSE M.ª CERVERA COLLADO
 Solistas:
 VICENTE MARTI, oboe
 LUCAS CONEJERO, clarinete
 JOSE ROSELL, trompa
 LIBERTO BENET, fagot
CORAL POLIFONICA LEVANTINA
 Maestro de Coro: ANTONIO PIRO LOPEZ
 MOZART, La flauta mágica.
 MOZART, Sinfonía concertante. Solistas y orquesta.
 CERVERA LLORET El Redentor. Premio Ciudad de Barcelona 1969.
 Coro mixto y orquesta. Solo de baritono: J. Serano. Estreno.
 STRAWINSKY, El pájaro de fuego, suite.
TEATRO PRINCIPAL Jueves, 5 febrero, 19'30 horas
 Sabado, 7 febrero, 11'30 horas

Les jam sessions [on la formació base convidava a pujar a l’escenari qualsevol músic que així ho desitjara] duraren vora dos anys més, tot i que de manera intermitent atès que amb l’arribada dels setanta les jam sessions esdevingueren en ‘sessions de fusió o experimentals’ tot barrejant no sols el Jazz sinó també els hàpenings i les noves tendències psicodèliques arribades des del Regne Unit i la costa Oest dels Estats Units, manifestacions artístiques obertes i gosades des del punt de vista musical però que res

³⁹⁸ *Las Provincias* [1976]. Diumenge, i de febrer. Pàg. 46.

tenien a veure amb el Jazz, ni tan sols amb el Free Jazz atès que no feien servir un mínim llenguatge jazzístic a les intervencions de conjunt ni tampoc a les de 'solo'.

El Micalet: XE QUARTET [22/II/1967].

El Micalet: XE QUARTET actuant i peu de foto [novembre/1967].

En las manifestaciones que me hizo el conjunto, afirmó que el verdadero pionero del JAZZ fue, es y será el discutido hombre de color, ya que nosotros (soy blanco) podremos igualarle pero jamás superarle.

La premsa local començà a fer ressò d'allò que es feia a *El Micalet*. Així [*Las Provincias*, dimecres 25/X/1967. Pàg, 37] es publicava un article ['Jazz en El Micalet', sense signatura] al voltant de les jam sessions ja celebrades i anunciant que ja n'eren quatre les fetes pel XE [Che] QUARTET, la darrera el 23 d'octubre.

Dos mesos després apareix un altre article ['Sociedad Coral El Micalet: dos meses de Jazz', també sense signar] on s'assenyala la data de començament dels encontres musicals i els seus intèrprets:

- ▶ “[Trad.] ... El dilluns 4 de desembre farà dos mesos de sessions de música a *El Micalet* de la mà de 'CHE [XE] QUARTET'...”³⁹⁹

³⁹⁹ *Las Provincias* [1967]. 'Sociedad Coral El Micalet: dos meses de Jazz'. Dissabte, 2 de desembre. Pàg, 37.

Dos dels grups més representatius de les jam sessions [tot i no tocar estàndards jazzístics] foren BLUES EXPERIMENTAL [una mena d'escissió de XE QUARTET] i el GRUP PASTA, integrat per:

- ‘Toni’ PEP RODRIGUEZ [orgue *Hammond*].
- VICTOR ROSSELLÓ [bateria].
- JOSÉ SAPIÑA [veu].
- BRUNO VIDAL [baix elèctric, violoncel i flauta].
- MIGUEL BLANCO MURO [guitarres].

Al llarg de 1969 i 1970 encara es feren jam sessions a *El Micalet*, tot i que no tenien la continuïtat d'anys abans. De fet, a l'agost del 1969 es feu una jam especial amb motiu de l'estada a la ciutat de JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA qui congregà de nou a CÈSAR CAMPS i JAVIER BENET per a l'esdeveniment.

A la ressenya periodística [impresa amb un interlineat distint] es parla de l'actuació de XE QUARTET [llavors ben escrit] com a a esdeveniment musical atès que foren un dels primers conjunts de Jazz format a la ciutat de València [anomenada pel periodista 'capital de la música' fent servir el gastat tòpic popular].⁴⁰⁰

El próximo jueves, día 28, a las once de la noche, y en los locales de esta sociedad, se celebrará una sesión extraordinaria de jazz en recuerdo del Xe Quartet, que tan magníficos éxitos obtuvo en esta sociedad durante el breve periodo de tiempo en que actuó, creando en nuestra ciudad el primer foco de jazz, que ha tenido una continuidad posteriormente en otros locales de Valencia.

La visita a esta ciudad de Juan Roberto, pianista del Xe Quartet, permite que con César, bajo, y Javier batería, todos ellos iniciadores del citado conjunto, permite que el próximo jueves pueda esta sociedad ofrecer una extraordinaria velada de jazz en recuerdo de aquellas magníficas sesiones, y de uno de los primeros conjuntos de jazz formado en esta capital de la música.

Juntament amb el GRUP PASTA abans esmentat i el grup de teatre ‘Baúl Teatro’, XE QUARTET feu una sèrie d'actuacions experimentals la tardor del 1970.

Als capvespres dels dissabtes i fins la matinada del diumenge tocaven els grups en sessions ininterrompudes fent servir tots els estils musicals moderns: Jazz, Blues, Bossa

⁴⁰⁰ *Jornada* [1969]. ‘Sociedad Coral El Micalet: sesión extraordinaria de Jazz’. Dimarts, 26 d'agost.

Nova, etc, encara que també abastava el Flamenc i el Rock& Roll. Entre canvi d'instrumental i amplificació a l'escenari actuava 'Baúl Teatro' i -de vegades- també mentrestant hi eren tocant els músics fent una mena d'hàpening visul-musical i sempre amb carés experimental.

Les actuacions a *El Micalet* tingueren el seu inici el dissabte 10 d'octubre tot esperant la bona acollida per part del públic per tal d'asegurar la seua continuïtat, fet que va ocórrer però durant un curt termini de temps.

Dintre del grup de professionals que a la ciutat cercaven i desenvolupaven la seua feina hi havia però altres músics amb inquietuds estilístiques diferents a aquelles que interpretaven a les 'boites' més conegudes de la ciutat [*Mocambo* i *La Bruja*]. A cada dilluns a la nit -només concloure les seues actuacions- celebraven jam sessions a la sala *Whisky a Go-go* congregant gran nombre de d'assistents tot i que aquelles avinences tenien més de sessions de música experimentals [barrejant Rock i Fusió sense cap mena de criteris estilístics definits] que no de jazzístiques.

Anunci de les actuacions experimentals [hàpenings] a El Micalet per part de XE QUARTET, el GRUP PASTA i el grup de teatre 'Baúl Teatro' a la tardor del 1970.⁴⁰¹

Sociedad Coral El Micalet
DE NUEVO, «JAZZ» Y CAFE TEATRO

Dos grupos de "jazz" Ché Quartet y La Pasta, y uno de teatro Baúl Teatro intentan, a través de la Sociedad Coral El Micalet, ofrecer a la juventud valenciana un nuevo tipo de ambiente musical. No se trata de un café teatro ni de una sesión de "jazz". Pretende ser algo más. Todos los sábados a partir de las siete y media y hasta la una de la noche, en sesión ininterrumpida actuarán todo tipo de grupos musicales de carácter experimental ("jazz", "blues", "bossa" etc) así como artistas invitados cuya especialidad abarcará una gama tan grande de estilos que podrá oscilar entre el flamenco y el "rock and roll".

El objetivo primordial de estas sesiones es el popularizar un género actualmente minoritario, como es el "jazz" y que se encuentra en la base de cualquier movimiento musical que se pueda llamar progresivo.

Al mismo tiempo, lo más importante es crear un ambiente diferente, en cuanto a una apertura total hacia cualquier tipo de experiencia músico-teatral. De este modo el público acudirá, no por ver actuar a una determinada figura, sino por tener la seguridad

⁴⁰¹ *Levante* [1970]. 'Sociedad Coral El Micalet: de nuevo Jazz y Café Teatro'. Dijous, 8 d'octubre.

-III.1.2.3 Studio SA [1967 - 1974]⁴⁰²

L'aparició de la *Cartelera Turia* representà el naixement d'una nova manera d'entendre l'oci a la ciutat, sobretot per a les persones amb esperit més progressista de la ciutat de València que de seguida seguien -quasi fil per randa- les directrius editorials de la publicació. *Cartelera Túria* fou creada al 1964 per Miguel Zamit Tórrés [de Meliana] qui -al 1971- la llogà a José Vanaclocha. La primera seu la tingué al carrer De Caballers, nº 12. Anys després s'afegirien crítics cinematogràfics com Antonio Llorens i els germans Vicente Vergara i Antonio Vergara, també crític de Jazz junt a Federico Garcia Herraiz i Luis Felipe Navarro [Capítol II.2.1: *Cartelera Túria*].

La relació d'Estudio SA amb *Cartelera Túria* fou intensa.

Pel que fa al Jazz i atès que la primera crítica del gènere aparegué a la cartellera al 1973 [abans havien estat només crítiques de teatre i -sens dubte- de cinema, ideari central per a la creació de la cartellera], la importància i la influència de la publicació dintre del context artístic i -més concretament- del desenvolupament jazzístic a la ciutat cal deixar-la per a la dècada dels setanta.

Studio S.A. [com a entitat de societat anònima] es constitueix el 9 de desembre del 1967 a la notaria de Julio Pasqual Domingo amb 150 accionistes congregats per Jose Antonio Noguera Puchol i amb una quantitat inicial de 500.000 pessetes.

Una nombrosa part dels primers accionistes d'Studio S.A. pertanyien a famílies de l'alta burgesia valenciana, de professions lliberals i -en alguns casos- vinculades a la jerarquia del règim franquista.

Entre els primers socis de l'entitat hi eren els següents:

- ▶ Eliseu Climent; Javier, Pilar, Ignacio, Enrique i José Manuel Errando Mariscal; Manuel Broseta; Rafael Attard; Josep Lluís Albinyana; Vicent Llombart; Rafael Solbes; Jose Mª Villalonga; Cèlia Amorós; Manuel del Hierro; Ana, Irene, Ignacio, Julia i Manuel Artal Castells; Rita Barberà Noya; Guillermo i Eugenio Burriel de Orueta; Vicente Cuñat Edo; Amando de Miguel; Lluís Font de Mora Montesinos; Joan E. i Vicent Garcés; Rafael Garcia de la Riva; Dolores Giner; Joaquin Maldonado Almenar; Josep Vicent Marqués; Joaquin Muñoz Peirats; Santiago Ninet Casesnoves; Cristina, Emilia, Fernando; Francisco, Guillermo, José Antonio, Santiago i Sofia Noguera Puchol; Antoni Palomares; Emilio Pechuán Porres; Jose

⁴⁰² Herreras, Enrique [2001]. *València Cinema [Studio SA: 25 años de resistencia cultural]*. Algar Editorial. Alzira, abril.

L. Coll; Pedro Zamora; Salvador Vilarasa; Jordi Teixidor; Francisco Soler Crespo; Maria José i Antonio Díaz Zamora; Manuel Molins; Rafael Prats Rivelles ... etc.

En poc més de sis mesos arribaren fins els 300 accionistes i només 2 anys després del naixement de la societat ja n'eren vora 700.

-III.1.2.2 Tete Montoliu a la segona.

Al 1968, [el dissabte 13 de gener] Studio SA inicià les seues activitats musicals amb un concert de TETE MONTOLIU [a 'piano solo' i SEGON CONCERT DEL PIANISTA A VALÈNCIA i no el primer tal com apareix a diversos escrits posteriors assenyalats per aquest doctorand a la Introducció i a les Conclusions de la present tesi] precedit a l'escenari pel grup local XE [Che] QUARTET, concert celebrat al saló/restaurant de la *Piscina Vedri* [anys després sota el nom de *Piscina València*] al Passeig de l'Albereda.

XE [Che] QUARTET tocà la primera part del concert amb la següent formació:

- JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA [piano].
- MANUEL LÓPEZ [trompeta].
- JAVIER BENET [bateria].
- CÈSAR PENADES CAMPS [baix elèctric].

Sota el títol de *I Festival de Jazz*, el públic assistent [si fa no fa i segons testimonis presencials] estigué al voltant de les 400 persones tal com referma el músic ENRIQUE ERRANDO ⁴⁰³, qui va estar també l'encarregat de llogar el piano -mitja cua color fusta clara, segons recorda- a l'empresa *Pianos Hermanos Rodrigo* i home escollit per acompanyar TETE fins l'escenari tot i que el pianista sempre hi era acompanyat per la seua esposa, la cantant PILAR MORALES.

⁴⁰³ Enrique Errando Mariscal. Apunt biogràfic segons Entrevista Telefònica amb el músic realitzada a les 22,00 hores del diumenge 28/IV/2008.

Al documental *Converses amb Tete Montoliu* produït per Televisió de Catalunya ⁴⁰⁴, emès per TV³ l'1 de setembre del 1997 [MONTOLIU morí uns dies abans a Barcelona, tot just el 24 d'agost del mateix any], el pianista compta en una de les seqüències on hi és parlant amb el crític de Jazz Albert Mallofré d'una estada seua a València i de com la vespra del concert hi era -sense esmentar el nom de l'establiment- a una llibreria de la ciutat per tal de signar els seus discs [es tractava de *Concret Llibres*, establiment situat al carrer de la Soledat n° 2 de València, segons ha descobert aquest doctorand].

Com anècdota, MONTOLIU recorda en la xerrada amb el periodista que al llarg de tota la vesprada [i fins la fi del capvespre] no aparegué per la llibreria cap persona per tal que li signara un dels nombrosos discs aleshores ja enregistrats pel pianista a Espanya i posats a la venda no sols als establiments de venda de discs tal com aquest cas en concret.

Anunci de la llibreria *Concret Llibres* on TETE MONTOLIU anava a signar els seus discs .[*Levante*, dissabte 13/II/1968. Pàg, 5]. A la capçalera de l'entrevista apareguda el dissabte 13 de gener hi apareix una cita del mateix pianista.

El mateix dia del concert apareix al diari *Levante* una entrevista amb TETE MONTOLIU signada sota les sigles S.E., i on el pianista -acompanyat per ENRIQUE ERRANDO, aleshores anunciat a la ressenya com a estudiant de medicina- parla del següent:

⁴⁰⁴ *Converses amb Tete Montoliu*: TVC, Servei de Documentació [documentalista: GR]. Data primera emissió; 01/09/1997 [la segona emissió -al Canal 33 de TV3- fou al setembre del 2007, és a dir: 10 anys després]. Durada: 00.56.41. Produït per 'tvc, 1997'. Direcció, Ramón Oló. Realització. Lluís Armengol. Col·laboradors: Joan Ribera [guió], Laura Badal i Laia Gimó [producció] i Mònica Batlle [Documentació]. Resum: Recull de converses del músic de Jazz Tete Montoliu amb diversos personatges amb els quals repassa la seva vida i obra. Es barregen les converses amb Joan Manuel Serrat, Albert Mallofré, Valentí Grau i Petri Palau, amb imatges de concerts de Tete i de músics amb els quals ell ha tocat i col·laborat. Suport: S059359 [PPD]. Notes: La reemissió d'aquest programa s'ha fet incorporant noves imatges al PPD inicial. Drets: programa realitzat amb fragments d'imatges d'arxiu alguna de les quals s'han pagat els drets per aquest programa, com és el cas de les imatges de No-Do i de la televisió danesa.

→ Que tot seguit del concert ofert a València marxarà cap a Alemanya.

→ Que coneixia València atès que a desembre del 1949 [errada numèrica, doncs fou a DESEMBRE DEL 1959] estigué tocant a la ciutat convidat pel Ministeri d'Informació i Turisme [MONTOLIU fa esment de la primera actuació d'un grup de Jazz a València: el dimecres 9 de desembre del 1959 a la Sala de Teatre del 'Club Universitario' -TEU- al carrer Comèdies acompanyat per ALVARO 'Vicho' VICENCIO/saxòfon; ANTONIO VIDAL/contrabaix i RAFAEL VERDURA/bateria].⁴⁰⁵

→ De la creixent afició pel Jazz a Espanya.

→ Que son pare [no cita el nom de VICENT MONTOLIU i MELIÀ] era nascut a València.

Ressenya de l'actuació de TETE MONTOLIU i 'CHE QUARTET' a la *Piscina València* [Llavors '*PiscinaVedri*'].⁴⁰⁶

**EXTRAORDINARIA ACTUACION DE TETE MONTOLIU
EN STUDIO JAZZ**

Después de una gran primera parte, a cargo del Che Quartet

El sábado 13, organizado por Studio Jazz, tuvo lugar en la Piscina Valencia, un concierto de Jazz a cargo del pianista Tete Montoliu.

Este jazzman es probablemente de lo mejor en su especialidad. Interpretó blues, baladas, y todo tipo de composiciones dentro de la música de jazz. Su maestría es perfecta, su dominio del piano, extraordinario, y su sentido de la improvisación, maravilloso. La numerosa concurrencia se entregó totalmente a la música ejecutada por Montoliu, que, como él mismo declaró, tenía que entrar por el corazón. Tete tocó un jazz muchas veces difícil, siempre de gran altura, y el público le siguió y le aplaudió. Tanto fue así, que por dos veces tuvo que volver al escenario, después de abandonar, para improvisar una nueva pieza, requerido por los aplausos del público. Recordamos su penúltima interpretación, una balada difícil de olvidar.

En la primera parte del programa, actuó el conjunto valenciano, Che Quartet. Estos muchachos han mejorado sensiblemente. Dentro de la gran altura de todos ellos, como el mismo Tete Montoliu reconoció, permitásemos destacar la sonoridad del trompeta, y la seguridad de Juan Roberto al piano.

En resumen, una estupenda velada para todos los amantes del jazz y de la música en general. El público, que llenaba por completo la sala, de todas las edades y condiciones, se dio perfecta cuenta de ello.

Tete Montoliu

⁴⁰⁵ S.E. - Levante [1968]. Dissabte, 13 de gener. Pàgina 8.

⁴⁰⁶ Las Provincias [1968]. Dimarts, 16 de gener. Pàg. 35.

El dimarts següent al concert, apareix una ressenya de l'esdeveniment al diari *Las Provincias* on es fa esment de l'actuació de 'CHE' [XE] QUARTET ressaltant 'la sonoritat del trompeta' [MANOLO LÓPEZ] i la 'seguretat del pianista Juan Roberto' [GONZALEZ ROCHINA] a més de la saviesa jazzística i l'alçària professional de TETE MONTOLIU.

-Tete Montoliu i Pedro Iturralde.

Deu mesos després [el diumenge 15/XII/1968 i a la nova seu de l'entitat: *Sala Studio* del carrer Taquígraf Martí, nº 4] TETE MONTOLIU actuà en formació de quartet amb el saxofonista navarrès PEDRO ITURRALDE, tenint com a base rítmica [no anunciada a la publicitat del concert] ERIC PETER [cb] i PEER WYBORIS [bat].

De llavors ençà d'aqueixa actuació -tot i que molt poc a poc- les actuacions de 'jazzmen' de relleu es donarien més a sovint a la ciutat.

Sota el títol '*El admirable concierto de Tete Montoliu del pasado domingo*' apareix una crònica al diari *Levante* de l'actuació oferida pel quartet a la Sala Studio signada amb les sigles V.R. A l'article pot llegir-se el següent:

- ▶ “[Trad.] ... A Europa es considera TETE com el millor pianista de Jazz ...” [Títol disputat i discutit pels crítics de Jazz europeus i que sempre ha estat coetani amb el pianista francès MARTIAL SOLAL].
- ▶ “... Cal donar al Jazz els lligams necessaris: falten músics perquè hi ha manca de locals on tocar; falten locals per que hi ha manca d'afició i falta afició per que les cases de discs no promocionen el Jazz ...”.⁴⁰⁷

Cartell anunciador de l'actuació de TETE MONTOLIU i PEDRO ITURRALDE a la nova *Sala Studio* [*Levante*, diumenge 15/XII/1968. Pàg, 20].

⁴⁰⁷ V.R. - *Levante* [1968]. Dijous, 19 de desembre. Pàg, 25.

El saxofonista PEDRO ITURRALDE afegeix a l'entrevista el següent:

- ▶ “[Trad.]... Les possibilitats d'Espanya de cara al Jazz són les mateixes que a qualsevol país europeu, però és evident que falten músics atès que no poden dedicar-se sols a tocar Jazz ...”.

El dimecres 17 apareix altra ressenya del concert signada amb les inicials P.E., on destaca del pianista el següent:

- ▶ “[Trad.] ... De TETE MONTOLIU sols direm que el seu estil i la seua capacitat creadora són tals que podem comparar-lo amb els grans mestres de color. Aconsegueix una cosa tan difícil dintre del Jazz com és allò de crear un ambient ple de ‘swing’ i sorprendre el públic amb qualsevol imposició ...”.
- ▶ “ ... Cal considerar TETE MONTOLIU -sens dubte- un dels millors pianistes europeus ...”⁴⁰⁸

De llavors ençà, el Jazz mai faltà a les programacions d'Studio SA, malgrat ser una música que poc tenia a veure amb l'activitat subversiva sempre perseguida pel règim tot a més de ser mal vista pels estaments franquistes.

La Sala Studio hi era ubicada al carrer Taquígrafo Martí, just al costat d'una de les avingudes més concorregudes de València [Marqués del Túria] i al començament de l'anomenat ‘eixample de la ciutat’. La seua inauguració fou un dia abans del concert de MONTOLIU i ITURRALDE [escrit amb ‘Y’ al cartell anunciador], tot just el dissabte 14 de desembre del 1968 amb l'actuació de MARIA DEL MAR BONET i PAU RIVA, cantautors representants de l'anomenada ‘nova cançó’ catalana.

A la programació del mes de desembre hi és palesa l'orientació cultural i ideològica de l'entitat. Les actuacions de Jazz hi són presents tot barrejant formacions locals [JAZZ EXPERIMENTAL i BLUES EXPERIMENTAL] amb el guitarrista de Jazz i també cantautor FRANCESC PI DE LA SERRA qui dotze anys després tornaria a actuar a la Perdido Club de Jazz de València.

L'espai fou decorat pel ‘Equipo Realidad’, [col·laboradors habituals de la societat]:

- ▶ “[Trad.]... La barra és prou ampla. Hi ha dues plantes, a la de dalt s'apuja mitjançant una escala de caragol i les cadires i les taules són de línies quadrades i

⁴⁰⁸ *Levante*, [1968]. Dimecres 17 de gener. Pàg, 23.

combinen els colors blanc, rosa, blau, verd, taronja i roig [totalment psicodèlic]. El club ha de ser el lloc ideal de reunió. En ell hi ha una pista de ball, també un espai dedicat a sala de conferències amb un escenari menut ple de cadires i taules per tal de raonar i fer xerrades ...”.

Però una de les coses més cridaneres de la *Sala Estudio* era l’adaptació del quadre *Els banys turcs* del pintor francès Jean Auguste Dominique Ingres [1780/1867]. També hi havia retrats del kàiser Guillem II, de THELONIOUS MONK, una caixa forta on podia veure’s un exemplar del diari esportiu *Marca*, un entrepà de truita de creïlles i una cervesa o els panels del mateix Equipo Realidad i del pintor J.A. Toledo.

Anunci de la inauguració de la *Sala Estudio* al carrer Taquígraf Martí, nº 4 i primera programació.⁴⁰⁹ [*Las Provincias*, divendres, 13/XII/1968. Pàg, 38].

<p>STUDIO MARTI, 4 INAUGURACION</p> <p>Sábado, 14 de diciembre 7 tarde.--STUDIO CLUB.--María del Mar Bonet Pau Riba.--Recital. 11 noche.--STUDIO CLUB.--Gran fiesta Inauguración.</p> <p>Domingo, 15 de diciembre 6 tarde.--STUDIO JAZZ.--Tete Montoliu. Pedro Yturralde. 11 noche.--STUDIO CLUB.--Discotheque.</p>	<p>Martes, 17 de diciembre 7 tarde y 11 noche.--STUDIO CAFE TEATRO.--Cafe teatro, Luis Miguel, Paco Navarro, Grupo 69, Jazz Experimental.--FRANCESC PI DE LA SERRA.</p> <p>Miércoles, 18 de diciembre 7 tarde y 11 noche.--STUDIO JAZZ.--Blues Experimental.</p> <p>Jueves, 19 de diciembre 7 tarde y 11 noche.--STUDIO CLUB.--Paco Ibáñez.--Recital.</p> <p>Viernes, 20 de diciembre 7 tarde y 11 noche.--STUDIO.--«Els joglars».--Teatro de mimo.</p> <p>Sábado, 21 y domingo, 22 7 tarde y 11 noche.--Discotheque.</p>
---	---

A més del local ubicat al carrer Taquígrafo Martí, nº 4, Studio SA programava actes diversos als baixos de la cafeteria del *Cinema Suizo* [al carrer Hermanas Chabàs]; a la *Piscina València* [abans *Piscina Vedri*]; al *Club Universitario* [Sala del TEU] i al *Cinema Artis*.

Per al crític Federico Garcia Herráiz, la *Sala Studio* fou per al Jazz [i per a la cultura de la ciutat] com un illot en mig de la mar:

- ▶ “[Trad.]... València era un desert, una terra erma per a allò que al Jazz pertocava ...”.
- ▶ “... La demostració de que la crítica no hi és tan influent com es pensa i malgrat l’extens estudi previ que vaig publicar a la *Cartelera Turia*, l’audiència no plenà ni

⁴⁰⁹ *Las Provincias* [1968]. Divendres, 13 de desembre. Pàg, 38.

la meitat del teatre [concert d'ART PEPPER QUARTET al *València Cinema* al maig del 1981] ...”.

- ▶ “... Una època en la qual escoltar Jazz tenia molt d'aventura i també de descobriment. Temps difícils, sí, però alleugerits força pels esdeveniments jazzístics perdurables que configurar en la nostra passió pel Jazz ...”.⁴¹⁰

Altres focus de resistència antifranquista així com centres de tertúlia cultural i política van ser les llibreries:

<i>Dàvila</i>	→ Al passatge del carrer de la Sang.
<i>Tres i Quatre</i>	→ Inaugurada al 1968.
<i>Lauria</i>	
<i>Viridiana</i>	
<i>Ausiàs March</i>	→ Totes tres al centre de la ciutat.

Per al crític Antonio Vergara, un exemple significatiu de per on anaven les controvèrsies al voltant del Jazz hi són dos escrits apareguts a la revista *La Estafeta Literaria*:

- ▶ “[Trad.]... el Jazz produeix una excitació sensual i -fins i tot- violència, que poden resultar nocives quan s’arriba a l’excés; és a dir, quan una persona es lliura a eixos ritmes, sense límit de temps...”.

→ [Venancio Marcos, rector].

- ▶ “[Trad.]... No crec que siga una música malaltissa. Més aviat em sembla un soroll, de vegades rítmic, que produeix el desig d’allunyar-se d’on sona ...”.

→ [Jímenez Díaz, metge]⁴¹¹

⁴¹⁰ Federico Garcia Herraiz: *Studio y el Jazz: tiempos difíciles*. Enrique Herreras: ‘València Cinema’ [Studio SA: 25 años de resistencia cultural]. Pàgs. 74/75. Algar editorial. Alzira, abril del 2001. >>>> Federico Garcia Herraiz i Antonio Vergara [crítics musicals] han estat pilons fonamentals a l’hora de fer conèixer, mantenir i divulgar el Jazz a València, sobretot recolzant els músics locals [tot i que -de vegades- amb disparitat de criteris] des de publicacions diverses: *Cartelera Túria*, *Levante* i d’altres. Són autors de llibres i d’assajos diversos.

⁴¹¹ *La Estafeta Literaria* [1963]. Dissabte, 30 de març.

Altres cartelleres a la ciutat n'eren la *Cartelera Bayarri* i la *SIPE* [tal vegada la més antiga] les quals -a més de llibres i articles puntuals apareguts als diaris locals- començaren una mena de 'tasca orientativa' vers els espectadors valencians mitjançant crítiques cinematogràfiques gens afalagadores si es que -al seu parer- la pel·lícula no les mereixia.

Dintre del món editorial valencià amb carés divulgatiu i que feien servir les seues opinions mitjançant les diverses cartelleres que a la ciutat hi eren cal destacar els noms del crític José Vanaclocha, l'editor Fernando Torres, Agnes Borel, Jose Antonio de Alcedo o Pérez Santamaria.

La cafeteria del *Cinema Suizo* [tots els dilluns, de gener a abril] fou seu d'algunes Jam sessions a càrrec del grup valencià CHE [Xe] QUARTET, reunions organitzades i dutes a terme pel músic ENRIQUE ERRANDO [aleshores guitarrista i -a hores d'ara- contrabaixista] i de la formació BLUES EXPERIMENTAL.

Abans d'aquestes dades, cal fer una menció a banda i destacar el cas del bateria i compositor ENRIQUE LLACER 'Regolí' [Alcoi, 1934], músic que aviat marxà a tocar a Barcelona primer i després a Madrid. 'Regolí' [un dels primers músics de Jazz valencians amb veritable formació jazzística] estudià a Madrid amb el bateria FARRERAS, a Paris amb KENNY CLARKE i a Nova York amb JO JONES i MAX ROACH. Les seues paraules són força significatives:

- ▶ “[Trad.] ... Jo em fiquí al món del Jazz perquè quan comencí a tocar la bateria es projectaven aquelles pel·lícules americanes on eixien GLENN MILLER, HARRY JAMES, les orquestres de TOMMY DORSEY i de XAVIER CUGAT ..., després a *Radio Alcoi* començaren a rebre discs de Jazz i començà a cridar-me l'atenció, primer m'aprenia el tema després tractava d'improvisar a sobre...”.
- ▶ “... A l'orquestra n'érem catorze i a sols dos músics ens interessava el Jazz, la resta de companys es van limitar a tocar les partitures tal i com estaven escrites ...”.

El 10/III/1979, ENRIQUE LLACER 'Regolí' estrenà al Teatre Principal de València la seua peça simfònica però amb influències jazzístiques: '*Sonido y Ritmo*':

→ Veure Capítol III.4.2: '*Third Stream*'-
Tercer Corrent- a València.

Pel que fa a la dècada dels seixanta, les actuacions de Jazz programades per Studio SA van ser les següents:

13-I-1968	TETE MONTOLIU [piano sols] + CHE [Xe] QUARTET.	<i>Piscina Vedri.</i>
16-XII-1968	TETE MONTOLIU, PEDRO ITURRALDE, ERIC PETER i PEER WYBORIS.	<i>Sala Studio.</i>
17-XII-1968	JAZZ EXPERIMENTAL.	<i>Sala Studio.</i>
17-XII-1968	FRANCESC PI DE LA SERRA.	<i>Sala Studio.</i>
18-XII-1968	BLUES EXPERIMENTAL.	<i>Sala Studio.</i>
10-V-1969	CANAL STREET JAZZ BAND. ⁴¹²	<i>Sala Studio.</i>
	CHE [Xe] QUARTET.	<i>Cafeteria Cine Suizo.</i>
	BLUES EXPERIMENTAL.	<i>Cafeteria Cine Suizo.</i>

Per tal de traure guanys i poder mantenir la línia ideològica i un mínim de qualitat a les actuacions presentades a la sala del carrer Taquígraf Martí nº 4, la societat gestora d'Studio SA, optà [a començament dels setanta i aprofitant els caps de setmana on no hi havia cap esdeveniment musical o teatral] per reconvertir la sala d'audició en discoteca on hom podia ballar ritmes de moda tal com a qualsevol altre establiment semblant a la ciutat.

Sota el nom *Roma Studio* obria les seues portes -sobretot els diumenges de vesprada- vers un tipus de joventut que -a la seua majoria- res tenia a veure amb el públic que sovint hi assistia als actes culturals desenvolupats per l'entitat, fins i tot animaren la seua iniciativa presentant actuacions en directe de grups aleshores considerats dintre del

⁴¹² **Canal Street Band.** Formació de 'Dixieland' creada al 1967 pel trombonista i cantant nord-americà -arrelat a Madrid- Jim Kashishian [Long Beach/Califòrnia, 23/IV/1941] qui arribà a Espanya al 1966 destinat a la base de Torrejon de Ardoz com a membre de l'Air Force Band i per la qual han passat nombrosos músics espanyols professionals i d'aficionats com ara Pepe Nuñez/trompeta; Fernando Sobrino/piano; Antonio Dominguez/contrabaix i Antonio Calero/bateria. Kashishian començà tocant a la South Frisco Jazz Band de Huntington Beach [Califòrnia] al 1956.

món de l'espectacle com a 'comercials' tal com MICKY Y LOS TONYS, TONI RONALD i d'altres semblants. Més endavant, *Roma Studio* passaria a anomenar-se *Suso's*.

Portada del quart disc [1972] del grup de Dixieland arrelat a Madrid CANAL STREET JAZZ BAND, aleshores en formació de sextet i no en octet, tal i com actuaren a la *Sala Studio* i cartell anunciador de l'actuació de CANAL STREET JAZZ BAND'.⁴¹³

Com a exemple de la lluita gairebé constant que aleshores hagueren de patir els pocs estaments culturals de la ciutat de València no submisos al règim franquista cal assenyalar la nota de premsa que la societat Studio SA es va veure obligada a publicar [al juny del 1975] davant les constants amenaces i impediments administratius vers qualsevol dels seus actes programats:

Nota de premsa publicada per Studio SA davant els entrebancs censuradors que les autoritats governatives sovint els imposaven per tal d'aturar la seua tasca divulgativa.⁴¹⁴

⁴¹³ *Levante* [1969]. Divendres, 9 de maig. Pàg. 19.

⁴¹⁴ *Las Provincias* [1975]. Dimecres, 23 de juny. Pàg. 35.

-Origen valencià de Vicent Montoliu i Melià [pare de Tete Montoliu].

Pel que fa a l'origen patern de TETE MONTOLIU, hem fet les següents apreciacions després d'investigacions diverses al poble de Tales [Castelló]; Onda i València tot seguint l'empremta de VICENTE MONTOLIU I MELIÀ, pare de VICENÇ MONTOLIU I MASSANA, conegut al món del Jazz com TETE MONTOLIU:

- Que segons l'esmentada entrevista a TETE MONTOLIU, el pianista cita textualment que son pare era nascut a València.
- Que aquesta asseveració està refermada per la filla de TETE [Nuria Montoliu Morales], pel net de MONTOLIU [Jordi Blesa i Montoliu] i pel cosí del pianista per part de la mare del TETE [Ricardo Serrano Melià, a hores d'ara vivint a la localitat de Llombai], qui -a més a més- afegeix que el seu cosí quan venia a València li comentava que el seu avi era 'el famós dolçainer de Tales', és a dir: parlariem de Vicente Montoliu Ramos [fill de Maria Ramos i de Salvador Montoliu Serrano, pertanyent a 'els Mengos' i considerat l'iniciador de l'Escola de Dolçaina de Tales, veritable promulgadora de l'instrument al mateix poble així com a Onda, Burriana i Castelló i -per extensió- a la resta del País Valencià. Exposades aquestes premisses podríem afirmar que l'avi de TETE MONTOLIU era el famós 'dolçainer de Tales'].
- Que la filla de TETE MONTOLIU [Nuria Montoliu Morales] i la segona esposa del pianista [Montserrat Garcia-Albea Ristol] coincideixen en declarar que el lloc i la data de naixement de VICENTE MONTOLIU i MELIÀ [pare de TETE] fou a València ciutat el 31 de desembre del 1904.
- Que VICENTE MONTOLIU i MELIÀ aviat partí cap a Barcelona i que a Sabadell tocà a l'Orquestrina ELS FATXENDAS [fundada al 1845 i coneguda com "... la veu dels fabricants de Sabadell ..."]; que a Barcelona fundà als anys trenta la banda CRAZY BOYS i que [a més del seu treball com a músic fagotista a la Banda Municipal i

l'Orquestra del Liceu de Barcelona -corno anglès-] als anys quaranta formà dues orquestres:

- MONTOLIU JAZZ.
 - ORQUESTRA MONTOLIU.
- Que en possessió de Monserrat Garcia-Albea Ristol [segona esposa de TETE MONTOLIU] hi és una foto i un programa sense data anunciant a la Sala Musical Mozart de Barcelona un tal TRIO TALES format pels següents músics: JOSÉ Mª BERTOMEU [piano]; VICENTE MONTOLIU [clarinet] i un tal VICENTE MONTOLIU [en la foto palesant entre 10 i 12 anys d'edat] a l'oboè, just l'instrument que tocava el pare de TETE, la qual cosa ens fa pensar que VICENTE MONTOLIU i MELIÀ ja hi era a Barcelona amb 12 anys d'edat i que el clarinetista VICENTE MONTOLIU ben podria ser VICENTE MONTOLIU i RAMOS, el pare d'aquell i avi de TETE.
 - Que ni al registre civil de València ni tampoc al registre de l'arquebisbat de València hi ha documentació pertanyent al naixement o bateig de VICENTE MONTOLIU i MELIÀ atès que molts d'aquestos registres es van perdre quan la Guerra Civil, a la postguerra i quan la gran riuada d'octubre del 1957.
 - Que ni a les localitats de Tales i Onda existeix cap acta de naixement a nom de VICENTE MONTOLIU i MELIÀ [tal i com podria suposar-hi aquest doctorand tota vegada feta l'indagació a València ciutat sense cap resultat tangible].
 - Que VICENTE MONTOLIU i MELIÀ es maridà a Barcelona amb Angela Massana i Coma i que va morir -també a Barcelona- el 28 de novembre del 1975.

Queda demostrat -doncs- el lligam personal entre TETE MONTOLIU i la ciutat de València, fet que podria ser considerat força significatiu a l'hora de parlar dels orígens

jazzístics a la ciutat tot i que en un plànol més aviat genètic i/o antropològic que no estrictament musical.

Hem d'afegir-hi -a títol personal- que és molt gran l'orgull com a músics tot pensant que el net d'un mestre dolçainer de Tales [Castelló] i fill d'un oboïsta valencià ha estat un dels millors músics de Jazz des de que el gènere hi és al món de l'art.

-III.1.3 Ambient social i musical.

L'obertura del règim franquista aprofitant l'arribada dels primers turistes en quantitats considerables feu que a les Falles dels anys seixanta i per tal de complaure els nous visitants s'accentuara el distanciament entre festa popular i festa oficial contractant als paradors més importants de la ciutat [*So Nelo, Del Foc*] un ventall d'artistes internacionals per tal de fer bones les festes organitzades per les anomenades 'forces vives' de València.

Aquestes actuacions no sols portaren a la ciutat artistes, sinó també els músics que les acompanyaven en directe, professionals -la major part d'ells- d'alt nivell interpretatiu a més de modern, artistes que eren contractats per cantar en directe deixant per a les dècades següents la moda del nouvingut 'play back'.

Fou una oportunitat només reservada a aquells que just hi eren tocant a qualsevol de les orquestres de ball dels paradors fallers, doncs aleshores era impensable que professionals de la ciutat disposaren de possibles per accedir-hi a aqueixos locals elitistes com a espectadors. D'aquesta manera alguns d'aquells músics locals gaudiren en directe de professionals d'altres països amb un estil i una sonoritat força diferents a les ací fetes servir ensems aprofitaven per posar-se al dia pel que feia a repertori, fraseig i nous instruments electrònics que no hi eren a les botigues valencianes tot i que [en general] no hi era Jazz el tipus de música que interpretaven aquells intèrprets.

Els paradors més populars [*Les Coves del Mercat, Parador de la Juventud, El Tro, El Bunyol*, etc.] gaudien de dues o -fins i tot- tres orquestrines locals.⁴¹⁵

El 29/VI/1960 s'inaugurà el Restaurant dels Jardins Vivers [per als estament oficials: '*Restaurante de los Jardines del Real*']. Segons l'anunci imprès a la premsa local, el nou establiment comptava amb una o dues orquestrines per interpretar peces ballables.

A començament de 1960 se celebrà a València el '*III Certamen Internacional de Música y Danza*' al qual es presentaren 8 pel·lícules a concurs resultant guanyadora el film *Invitación a la danza*, dirigida pel ballarí i coreògraf GENE KELLY.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Zabala, Fernanda, i Marí, Rafa [1999]. *La València de los años 60*. Luces de la ciudad. Ajuntament de València.

⁴¹⁶ *Boletín de la Sociedad General de Autores de España*. Juliol, 1960. Tomo VI - nº 74. Fernando VI, 4. Madrid.

Al llarg de les falles dels anys seixanta actuaren a València artistes tan diversos com:

→ THE GOLDEN QUARTET ⁴¹⁷; LOS CINCO LATINOS; MARINO MARINI; EL DUO DINÁMICO; HERMANAS BENITEZ [trio vocal sud-americà]; PAUL ANKA; DALIDA; RUDY VENTURA [amb qui tocava el saxofonista valencià VICENT MURGUI]; XAVIER CUGAT i ABBE LANE; JULIETTE GRECO; MILVA; RAPHAEL; EDITH PIAF; MARLENE DIETRICH; JANE MANSFIELD; SALOMÉ; LOS MILOS [amb BRUNO LOMAS com a cantant]; FRANZ JOHANN [presentador de programes musicals de TVE -*Gran Parada*- i pertanyent a la *Compañia Vienesa de Revistas -Los Vieneses-* arribats a Espanya conclosa la II Guerra Mundial]; GILBERT BECAUD; SILVIE VARTAN; RITA PAVONE; FRANÇOIS HARDY; ALBERTO CORTEZ i ANDY RUSSELL.

El *Teatre Apolo* [carrer En Juan d'Àustria] tancà a l'abril del 1969 oferint una obra de revista dirigida per l'actor Adrian Ortega després de vora noranta anys de representacions. Havia estat inaugurat el 26/X/1876 al carrer Llarga de la Cequiola [més endavant carrer En Juan de Austria] amb la representació de tres obres -una d'elles en valencià- i fou una mena de mesurador dels esdeveniments artístics de València ciutat tot i estar orientat [pel que feu a la seua línia artística] vers el vodevil i les varietats que no cap a altre tipus de gèneres.

Al centre neuràlgic de la ciutat hi eren les cafeteries més famoses: *Barrachina* ⁴¹⁸, *Hungaria*, *Lauria*, *Balanzà* [propietat de l'avi i el pare d'ANTONIO BALANZÀ FARINÒS, crític de Jazz i bateria], *Pón Café*, *Ateneo* i *Taverna Amorós*.

→ Veure Capítol II.4.1: *Impuls radiofònic local: Antonio Balanzà i Pepe Palau.*

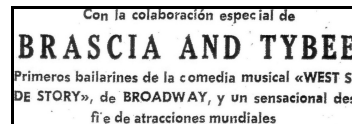
⁴¹⁷ No confondre amb The Golden Gate Quartet, grup vocal nord-americà pioner de l'estil 'jubilee' que desenvolupà la interpretació d'himnes litúrgics fora de l'escenari de les esglésies. ---N. de l'A.

⁴¹⁸ Jesús Barrachina [València, 1944], tercera generació d'hostatgers molt influents a la vida social de la ciutat des que el seu avi [Martín Barrachina Benajés] arribara a València procedent d'Aragó i obrira - al 1893- 'Ultramarinos Cid' al carrer Sagunt. ---N. de l'A.

Tot i no ser Jazz, l'actuació del violinista i director d'orquestra català XAVIER CUGAT ⁴¹⁹ [nacionalitzat cubà i arrelat als Estats Units] a la *Plaza de Bous* de València [23/VII/1963] significà una altra oportunitat per als músics locals de gaudir de la presència de músics nord-americans que formaven part de la gran orquestra del violinista [s'anunciaven vint-i-cinc músics a l'escenari sota el desconcertant títol de 'Sexto en el Festival del Mundo'].

Encara que CUGAT era un músic reconegut i respectat arreu del món per les seues versions de clàssics i estàndards filtrats amb ritmes tropicals i del Carib, part de l'expectació creada pel públic assistent girava al voltant de la seua esposa, l'actriu i cantant ABBE LANE. Al mateix programa hi eren dos ballarins [anunciats com 'Brascia and Tybee'] pertanyents a la 'comèdia musical' [tot i que estava basada en l'obra dramàtica *Romeu i Julieta* de William Shakespeare] *West Side Story*, [llavors encara representant-se a Broadway] la qual seria estrenada a València -en versió cinematogràfica- l'any següent.

Anunci de l'espectacle de XAVIER CUGAT i la seua orquestra de vint-i-cinc músics.⁴²⁰

Com que no hi ha crítica alguna del concert cal suposar-hi algun descobriment [o puntualització] musical important per a aquells afortunats professionals locals que accediren a l'espectacle.

⁴¹⁹ **Xavier Cugat** [Francisco de Asís Javier Cugat Mingall de Bru i Deulofeo. Girona, 1/I/1900 - Bafrcelona, 27/X/1990]. Violinista i director d'orquestra. Als cinc anys els seus pares emigraren a Cuba i als quinze ja hi era tocant als Estats Units. Abandonà la música clàssica i es dedicà a tocar amb orquestres de Salsa, Mambo i Samba a més de dirigir-les. Participà al món cinematogràfic com a músic i actor [hi és a la primera pel·lícula sonora: *The Jazz singer* i d'altres amb els Germans Marx]. Al 1940 enregistra el tema *Perfidia* amb Miguelito Valdés i obté reconeixement internacional. Gires diverses arreu del món i retirada dels escenaris als anys setanta per problemes de salut.

⁴²⁰ *Levante* [1963]. 'Cine, Teatro y Música: anunci'. Dimarts, 23 de juliol. Pàg. 8.

Cal fer esment d'un fenomen que -passats els anys- afectaria de manera molt neguitosa el desenvolupament musical [a nivell laboral/professional] a la ciutat: el naixement dels espais d'esbarjo musical i dansaire anomenats 'discoteques'.

Fotograma de la pel·lícula *Susana y yo* protagonitzada al 1954 per XAVIER CUGAT i ABBE LANE, just quan feren la seua primera gira a Espanya [ciutats del nord]. Els músics que els envolten eren els membres de la seua orquestra [vestits com intèrprets del Carib], formació semblant a aquella altra que tocà al concert de València el 23/VII/1963.⁴²¹

Cap a la meitat de la dècada s'inauguraren les primeres discoteques. La gent que a elles acudia ho feia [la majoria de les vegades] evadint-se dels problemes de tot tipus que la quotidianitat arrossegava a les seues vides. Els nous centres d'oci serviren com una mena de catarsi col·lectiva doncs oferien música ballable que tothom gosava gesticular amb els següents trets:

→ Molt primària en la seua concepció.

→ Ritmes binaris.

→ Colps de caixa de la bateria als temps 2 i 4.

→ Colps de bombo marcant polsaments de negres.

→ Baix [de normal] ostinato i seguint línies melòdiques gens semblants a les dels contrabaixistes de Jazz.

→ Melodies senzilles i aviat memoritzades.

→ Tornades curtes i repetides a la fi del tema com a reguitzells.

⁴²¹ Pujol Baulenas, Jordi [2005]. *Jazz en Barcelona: 1920 - 1965*. Almendra Music, S.L.

El nou ambient ‘de discoteca’ res tenia a veure amb la cultura i difusió del Jazz doncs els grups locals que aconseguien enregistrar discs sols ho feien tocant temes de Rock o de Pop. De llavors ençà els grans estàndards interpretats per algunes orquestrines de la ciutat al llarg dels cinquanta i començament dels seixanta deixaren de tocar-se als escenaris de les sales de ball valencianes, tret d’alguna excepció puntual [alguna big band, orquestrines creades feia anys i amb un repertori poc renovat pel que feia a temes nous].

La novetat que suposà l’obertura de discoteques fou ben rebuda atès l’airada de modernitat que els nous tipus d’establiments d’oci arrossegaven, però aviat molts músics s’adonaren del perill que per a la professió comportava la difusió d’aquells indrets pertot arreu, fenomen que capgirà -en pocs anys- la vida de nombrosos professionals atès que la implantació de les noves sales de ball esdevingué en manca de treball generalitzada ensems es produïa una davallada monetària a l’economia mundial poc després de començada la dècada següent [crisi petroliera del 1973] tot i que quan les discoteques començaren a implantar-se molts grups locals -que no orquestrines- foren contractats per tal d’actuar sovint als seus escenaris, benefici laboral que en pocs anys desaparegué de l’estatus artístic valencià.

A València ciutat, les discoteques més concorregudes n’eren:

<i>Bounty</i> [més endavant <i>Pepe’s Club</i>].	→ Carrer Ambaixador Vich.
<i>Whisky a go-gó</i> .	→ Carrer Navarro Reverter.
<i>La Bruja</i> .	→ Als baixos de l’Hotel Astoria, la qual era amenitzada -segons podia llegir-se a la publicitat- amb ‘...una Orquesta con vocalista’.

Malgrat la difusió de discoteques arreu de la ciutat i de la imatge d'obertura que arrossegaven, la vida oficial era una altra i els estaments oficials deixaven fer però a poc a poc i sempre vigilants.⁴²²

Per tal de poder actuar a qualsevol sala de la ciutat i província, els músics havien de passar una prova [una mena d'examen] davant d'un tribunal creat per l'únic sindicat de músics ['Sindicato del Espectáculo']. Si de cas el nivell d'estudis acadèmics obtinguts a qualsevol centre d'ensenyament musical [sobretot, al conservatori] era d'allò més alt o a un punt de ser titulat, l'exempció de l'examen era automàtica però per a aquell que encara romanien estudiant o eren professionals autodidactes l'obligatorietat de la prova era qüestió ineludible per poder actuar sense cap problema administratiu.

Des de començament de la dècada era d'allò més normal llegir a la premsa local anuncis de qualsevol convocatòria d'exàmens per tal que els grups o músics que encara no tingueren el carnet corresponent lliurat pel sindicat feren el més aviat possible les proves pertinents.

- ▶ “ [Trad.]... Exàmens per al Carnet de Músic. A partir del dia 24 de març del 1965. Quatre tribunals a Espanya. Un a València. Qui no aprobe no pot actuar davant del públic ...”.⁴²³

Com a president del jurat de l'esmentada convocatòria [jurat format per músics locals] hi era Fernando Larrauri de Pablo. El darrer examen sindical s'havia celebrat al 1961.

De llavors endavant [només per a grups i atès el creixement de noves formacions] es farien convocatòries a cada dos mesos.

Malgrat la conjuntura social i política [encara enrarida] que hi era pertot arreu, els anys seixanta portaren els primers canvis significatius al panorama musical local i -en particular- al minvat ambient jazzístic de la ciutat.

Arribats a aquest punt caldria afegir que la història de la música valenciana del s. XX té dues branques:

⁴²² Al llarg de la dècada la ciutat estigué comandada pels batlles Adolfo Rincon de Arellano, 1958/1969 i Vicente López Rosat, 1969/1973] i els governadors civils Jesús Posada Cacho, 1960/1962 i Antonio Rueda Sánchez Malo, 1962/1969].

⁴²³ Dasí, Ricardo - *Las Provincias* [1965]. Dias de la ciudad. Dimecres, 24 de març. Pàg. 25.

1. Aquella que roman a i es projecta des d'una ciutat que forma part d'un país tancat a la resta del món.
2. Aquella altra que aporta idees des de la perspectiva que permet la llibertat [Europa].

Cap a meitat dels anys cinquanta i començaments dels seixanta, un gran nombre de músics valencians es veren abocats a cercar feina fora de casa nostra ateses les circumstàncies laborals a la ciutat [poques sales i monopoli orquestral per part de molts músics amb altres ingressos.

Aquells que tingueren sort partiren [quasi sempre amb l'assegurança formal d'un contracte de treball] vers altres països [centre i nord d'Europa] on el desenvolupament econòmic permeté els empresaris de les sales de ball, hotels, balnearis, residències, etc., demanar tot un ventall d'orquestrades procedents de diversos països per tal que tocaren música autòctona però no aquella entesa sota els paràmetres estrictament ètnics, sinó aquella altra de més tòpica:

Tipus de repertori demanat a orquestrades europees a l'hora de ser contractades.

Orquestrades espanyoles.	→ <i>Pasdobles toreros i rumbes.</i>
Orquestrades italianes.	→ <i>Tarantel·les i romances.</i>
Orquestrades austríaques i alemanyes.	→ <i>Valsos i cançons tiroleses.</i>

A l'igual que la resta de treballadors que foren autoritzats a eixir del país després d'esperar el lliurament d'un passaport, molts músics locals -davant el desesper per la manca de treball- demanaren a diversos representants artístics locals qualsevol destinació que els traguera d'aquella situació, cosa que provocà -en més d'una ocasió- contractacions abusives i sous semblants als locals tot i que les monedes estrangeres [marc alemany, franc suís, corona sueca, etc.] res tenien a veure amb la pesseta pel que feia al canvi.

Existeix nombrós material fotogràfic promocional on apareixen músics tocant [músics angoixats per les necessitats econòmiques que abans de marxar a l'estranger presumien davant altres companys de professió de tenir una 'formació academicista impol·luta' i no caure mai en la interpretació de l'anomenada 'música comercial'] vestits amb vestits de torero, de rumber tropical, amb barret cordovès, etc.⁴²⁴

Tot i això, el fet d'eixir de la reduïda atmosfera musical local feu reviscolar a més d'un instrumentista, esdeveniment que unit a una millora de la situació laboral [enviaven a casa gairebé tot el sou] i el fet de contactar amb altres professionals i altres maneres d'entendre el llenguatge universal que la música comporta desenvolupà un 'tot musical' que [tot i que a llarg termini] es palesaria a les nostres terres, tot just a mesura que anaven tornant els primers avantatjats.

També les formacions més joves feien servir termes anglòfils per tal de distingir-se de la resta de grups tot i que poques vegades la seua música tenia res a veure amb la intencionalitat nominal de l'agrupació:

Noms de conjunts locals al 1965. A destacar [aprofitant l'avinentsa de les modes alienes] els significatius **LOS BLUES JAZZ** i **THE BEAT CHICS** ['Las Beatles femeninas'].⁴²⁵

Una certa normalitat artística arribà a la ciutat en forma de matinals i altre tipus de festivals més o menys permets pels estaments governamentals a mesura que avançava la dècada. Cap a la fi de la primavera del 1964 es celebrà al Teatre Principal de València

⁴²⁴ ---Entrevistes Personals a músics diversos i/o els seus parents directes: [Des del 2006 i amb força periodicitat]. **Vicent Fontelles Barres** [Alboraia/L'Horta Nord, 24/IV/1924 - 15/XII/2008]. Saxofonista i clarinetista. Estudis a la Societat Musical d'Alboraia però amb formació autodidacta. A la fi dels cinquanta tocà a diversos països centreeuropeus i d'Orient Mitjà amb orquestres espanyoles, alemanyes i italianes. De tornada a Espanya, acompanyà Antonio Machín, Joselito, Bonet de San Pedro, Sara Montiel i altres intèrprets a diverses sales de Madrid. A tocat amb infinitat de músics valencians i nacionals. Ha fet sessions d'enregistrament per a grups de tota mena. ---N. de l'A.

⁴²⁵ *Levante* [1965]. Dimarts, 20 de juliol.

una mena de *Festival de la Canción de València* amb la presència de la majoria de cantants de la ciutat:

- ELS QUATRE Z; LOS TOPSON; ANGÉLICA [sense LOS SERENADERS]; RAIMON [anunciat als cartells amb el paràgraf: "... procedente de Milán y antes de su próxima presentación en París ..."].⁴²⁶

Cartell completat amb: "... Quince estrellas de los festivales de Benidorm, San Remo, Mediterráneo y Eurovisión ...". Hi eren: LOS PAÑUELOS NEGROS; TOÑI; LOS DUYVAL; MIGUEL ANGEL i d'altres tants ...

Cartell anunciador, data i bases d'un dels nombrosos festivals de 'música moderna' per a 'conjuntos y cantantes españoles' a celebrar al *Teatre Ruzafa*. Vuit matinals presentades per Enrique Ginés [conegut locutor de Ràdio Castellar, després a Ràdio Popular] i anunciat com a 'dicks jockey' tot i que el terme correcte és 'disc-jockey'.

<p>LEVANTE. — Domingo, 9 de octubre de 1966</p> <p>TEATRO RUZAFÁ</p> <p>Festivales de la Música Moderna</p> <p>A partir del domingo, 23 de octubre, a las once de la mañana, desfile de los mejores conjuntos y cantantes españoles, con la presentación de las últimas novedades discófilas a cargo de DICKS JOKEY, ENRIQUE GINÉS.</p> <p>Se invita a participar en estos matinales a todos los conjuntos y cantantes del género moderno profesionales que no hayan grabado discos, para, entre ellos, designar por el público unos finalistas y ofrecerles la oportunidad de grabar con la nueva firma SONO-PLAY.</p> <p>Para este primer matinal se presentará ante el público las novedades de la casa SONO-PLAY, que tanto interés ha despertado por sus medios publicitarios, algunas de ellas presentadas e interpretadas por sus propios creadores.</p>	<p>Todos los conjuntos y cantantes modernos tienen, a partir de ahora, el apoyo que necesitan, pudiendo inscribirse en</p> <p>Electrodomésticos ALAPONT - Millares, 8</p> <p>AMIGO DISCO - Carniceros, 11</p> <p>Publicidad RUBI - Pascual y Genís, 11</p> <p>y en LA VOZ DE LEVANTE, de 11 a 1 mañana</p> <p>Estos matinales son una idea de JOSE ALAPONT, patrocinados y llevados a la realidad por el mismo conjuntamente, con ENRIQUE GINÉS y el locutor JOSE DE SAN MIGUEL y dirección: JOSE ALAPONT y ENRIQUE L. FOSAR.</p> <p>Venta de entradas, en Electrodomésticos ALAPONT y AMIGO DISCO.</p> <p>Se venden abonos para los ocho matinales. Encárguelos con tiempo.</p>
--	--

Tot i no tindre res a veure amb el Jazz, dintre dels nombrosos festivals [anomenats de 'Música Moderna'] que a la ciutat es celebraven apareixien -de tant en tant- instrumentistes de gran alçària tècnica i musical immersos en formacions 'rockeres' o acompanyant solistes melòdics, músics que ja apuntaven vers altres branques estilístics més gosades com ara el Jazz tot i que la majoria no creuaren el llindar genèric per motius diversos.

L'al·licient econòmic i les ganys per donar-se a conèixer i triomfar el més aviat possible feu que l'èxit multitudinari de grups com THE BEATLES [al món] i de diversos

⁴²⁶ Sirera, Josep Lluís [1986]. *Op. Cit.*

toreros [a Espanya] fora venut davant la societat com a fenomen socio-econòmic que hi era a l'abast de tothom que només tinguera ganes i il·lusió per triomfar.

Així -doncs- els festivals musicals foren determinants per a que -de cop i volta- aparegueren a València ciutat [i rodalies] un munt de grups i solistes disposats a convèncer el públic assistent a aqueixes sessions de les seues qualitats musicals.

Fetes aquestes puntualitzacions i davant l'avenir econòmic i social presentat al començament de la dècada, la vida cultural de la ciutat anà reviscolant a poc a poc.

Personalitats culturals de la dècada anterior [tal com Frederic Martí] ⁴²⁷ començaven a tornar a València tot pensant en uns canvis que arribaven [o arribarien] a la ciutat -de part del règim- amb força lentitud, canvis que quasi no es palesaven al carrer sinó -més aviat- als ambients culturals i universitaris.

⁴²⁷ Frederic Martí [València, 1930]. Es dedicà al teatre i fou professional a Madrid. A València, codirigí la llibreria 'Ausiàs March' [amb carés nacionalista] de 1964/1979. De llavors ençà, Martí ha col·laborat sovint a la premsa escrita i a altres mitjans de comunicació de la ciutat. És autor de 2 llibres de records familiars titulats *El carrer de Rubiols* [Tres i Quatre/1997] i *La ciutat trista* [Tres i Quatre/2003].

-III.1.4 Bossa nova: camí d'entrada vers el Jazz.

La incorporació d'estàndards al món musical valencià es feu en gran manera mitjançant la Bossa nova, gènere no jazzístic als seus inicis però que ho palesava força, sobretot pel que feia a les harmonies emprades per compositors com ara ANTONIO CARLOS JOBIM [tal vegada el millor i més complex compositor del gènere], JOAO MELLO, JOUBERT DE CARVALHO i LUIZ BONFA a l'hora d'acompanyar unes melodies que -tot i les dificultats d'alguns dels seus intervals- ens eren molt més properes que no aquelles de molts temes pertanyents a compositors de Jazz nord-americans.

L'arquetipus de músic a València a començament dels anys seixanta no deixava entreveure que molts intèrprets locals abraçarien la Bossa nova sense cap dificultat, fins i tot la 'farien seua' en el sentit estrictament melòdic. Altre assumpte a tractar en altre tipus de tesi seria la predisposició i el carés amb els quals eixos músics s'enfrontarien als cors d'improvisació que cada tema els oferia.

La Bossa nova ['ritme nou' o 'camí nou', tot i que etimològicament vindria a traduir-se com 'veu nova'] és un gènere musical originari de Brasil i caracteritzat pels següents paràmetres:

☒ Ritme molt marcat.
☒ Acompanyament enriquit harmònicament.
☒ Línia melòdica fonamental però més aviat indefinida.
☒ Ús de percussió molt definida per les corxeres continuades als timbals [imitant el pandero de la Samba] a més de tocar lleugerament al cercol del tambor fent un ritme de 2 compassos en els quals el primer es colpeja a contratemps i el segon a temps.

Derivada de la Samba neix als barris de classe mitjana de Rio de Janeiro [Copacabana i Ipanema] cap a la meitat dels anys cinquanta i assoleix la seua maduresa al llarg dels anys seixanta i setanta.

Així doncs, la Bossa nova seria la 'vessant melòdica' de la Samba portada a espais més reduïts on poguera ser escoltada i gaudida amb més tranquil·litat.

Cal considerar la Bossa nova com una música d'origen urbà. Al 1932, el poeta Noel Rosa ja feu servir la paraula 'bossa' quan escrigué:

- ▶ “ *O samba, a prontidão e outras bossas/São nossas coisas, são coisas nossas ...* ”.
- ▶ [Trad.] ... La samba, la determinació i altres 'bosses' són les nostres especialitats ... ”.

Solia acompanyar-se amb una guitarra clàssica.

En la Bossa nova més evolucionada es fonen patrons rítmics típicament brasilers amb els suaus arranjaments del jazz de la Costa Oest dels Estats Units.

Però el pas de la Samba a la Bossa nova es produeix gràcies a la confluència de múltiples factors socioeconòmics que no estrictament musicals i que no tenen gairebé res a veure amb el tarannà dels habitants dels barris més poblats i desfavorits de les grans ciutats [decantats pels ritmes més directes de la Samba] i si amb aquells altres ciutadans de la classe mitjana benestant i conreada dintre d'un ventall cultural més aviat europeu que no crioll o sud-americà [classe mitjana/alta desitjosa de no perdre el nexa amb els països civilitzats.

El poeta i cantant VINICIUS DE MORAES ⁴²⁸ serà un dels artífexs del nou estil quan coneix [mitjançant el seu treball com a guionista a la pel·lícula *Orfeo Negro*] els compositors ANTONIO CARLOS JOBIM ⁴²⁹, JOÃO GILBERTO i un seguit de músics i d'artistes

⁴²⁸ **Vinicius De Moraes** [Marcus Vinícius da Cruz de Melo Moraes. Riu de Janeiro, 19/X/1913 - 9/VII/1980]. Poeta, compositor i diplomàtic. Al 1959 contacta amb Antonio Carlos Jobim [gràcies a la pel·lícula *Orfeo Negro*] i amb Joao Gilberto. Al 1958 ix el disc de la cantant Elizeth Cardoso [amb Joao Gilberto]: *Canção do Amor Demais*, considerat com l'inici de la Bossa nova. Col·laborà amb músics com María Creuza, Marilis Medalha, Chico Buarque, Toquinho [Antonio Pecci Filho] i Baden Powell, entre altres. Dels seus temes com a lletrista i compositor destaquem: *Canto a Lucia de Yoan, A felicidade, Água de beber, Garota de Ipanema, Insensatez, Eu sei que vou te amar, Chega de Saudade, O que tinha de ser*, etc. Enregistrà més de trenta discs. Junt a Antonio Carlos Jobim, Vinicius de Moraes és una figura cabdal al naixement i desenvolupament de la Bossa nova.

⁴²⁹ **Antonio Carlos Jobim** [Antônio Carlos Brasileiro de Almeida Jobim/'Tom' Jobim. Riu de Janeiro, 25/I/1927 - Nova York, 8/XII/1994]. Compositor, cantant, guitarrista i pianista. Al 1956 escriu [amb text de Vinicius de Moraes] la part musical de l'obra de teatre *Orfeo da Conceição* [al cinema: *Orfeo Negro*, de Marcel Camus]. Al 1958 enregistrà *Chega de Saudade* amb el guitarrista Joao Gilberto amb arranjaments fets sota els paràmetres d'allò que aviat seria la Bossa nova. Al 1962, Stan Getz i Charlie Byrd donaren a conèixer el seu tema *Desafinado* i Jobim fou convidat a actuar al Carnegie Hall de Nova York per presentar la seua música. Internacionalitzà la Bossa nova i la fusionà amb el Jazz creant un nou estil que apropà trets jazzístics al gran públic. A destacar *Garota de Ipanema, Samba de una nota só, Insensatez, Desafinado, Chega de saudade, Triste, Fotografia, Águas de março* i *Wave*. Han gravat els seus temes Oscar Peterson, Frank Sinatra, Herbie Hancock, Chick Corea i Toots Thielemans.

diversos que solien congrega-se a l'apartament de NARA LEÃO ⁴³⁰ a Copacabana per tal d'assajar una samba més elaborada, culta i sofisticada que no l'anomenada [pejorativament per les classes benestants] 'de carrer'.

Al 1958, la cantant ELIZETH CARDOSO publicà l'àlbum *Canção do Amor Demais*, que marcà l'inici de la Bossa nova atès que aquest disc sols hi tenia composicions del duo JOBIM-DE MORAES, entre altres el tema cantat per JOÃO GILBERTO: *Chega de saudade*, peça emblemàtica del nou estil.

Al disc de CARDOSO li seguiren altres amb temes cantats per NEWTON MENDOÇA [*Desafinado* i *Samba de uma nota so*] i per ROBERTO MENESCAL [*O barquinho*].

Entre els artistes més destacats del gènere trobem:

→ SERGIO MENDES.
 → ANTONIO CARLOS JOBIM
 → ASTRUD GILBERTO
 → JOÃO GILBERTO
 → NARA LEÃO
 → CARLOS LYRA
 → ROBERTO MENESCAL
 → MARCOS VALLE
 → WALTER WANDERLEY
 → VINICIUS DE MORAES
 → TOQUINHO
 → ELIS REGINA

Músics associats a l'evolució de la Bossa nova i a la seua fusió puntual amb el Jazz són:

→ CHARLIE BYRD, EUMIR DEODATO, JORGE CHAMINÉ, STAN GETZ, CAETANO VELOSO, DJAVAN LISA, ONO PAULINHO, EMILIO SANTIAGO, CHICO BUARQUE i GILBERTO GIL.

Al començament dels seixanta, la Bossa nova arribà als Estats Units de la mà de músics com el guitarrista CHARLIE BYRD i el mateix JOÃO GILBERTO.

⁴³⁰ Nara Leão [Vitoria, 19/I/1942 - Riu de Janeiro, 9/VI/1989]. Actriu i cantant.

Un concert celebrat al *Carnegie Hall* de Nova York amb alguns dels més importants representants de la Bossa nova encapçalats per JOÃO GILBERTO serví de recolzament definitiu per al nou estil musical.

Considerada també com a ball de parella, la Bossa nova comença a ser ensenyada arreu del món. Com que cada compàs consta de quatre temps, els diversos balls es construeixen amb passes frontals, laterals i balanceigs, acompanyats d'un suau moviment de malucs. De fet, als Estats Units, aprenien el ball de la Bossa nova a les escoles de ballarins d'Arthur Murray seguint uns passos curts, genolls flexionats i un suau balanceig de malucs.

Si la Bossa nova havia pres elements del Jazz, el Jazz acabà per incorporar-la considerant com a veritables estàndards jazzístics alguns dels seus temes més significatius [*Mais que nada* -de JORGE BEN- o *Garota de Ipanema* [1964] -d'ANTONIO CARLOS JOBIM a sobre un poema de VINICIUS DE MORAES] ensem amb l'enriqueix tot alterant [encara més] algunes seqüències d'acords davant una melodia que dona per a desenvolupar nombroses substitucions harmòniques.

A València, la Bossa nova entrà a les orquestres com a novetat musical però no fou deixada de costat passada l'eufòria inicial [cosa que sovint succeïa amb altres tipus de música nous] sinó que serví com a llançadora per tal que molts instrumentistes feren les seues primeres improvisacions [la majoria de vegades a la babalà i sense cap llenguatge específic] atès que la simple execució del tema convidava -tot seguit- a variar-lo.

Motius principals pels quals els músics valencians prengueren la Bossa nova com un gènere que gairebé sempre havia estat entre nosaltres:

≡ <i>Línia melòdica:</i>	→ Tot i ser de tant en tant complexa i d'intervàlica acurada, semblava molt més propera a nosaltres que no la majoria d'estàndards jazzístics, tal vegada per captar i definir de seguida i millor els nostres arrels llatins la seua successió sonora que no aquella altra línia melòdica del Jazz nord-americà, sobretot la més més evolucionada i allunyada dels orígens criolls de Nova Orleans.
--------------------------	--

<p>≡ <i>Mètrica:</i></p>	<p>→ Senzilla i sense complicacions ara rítmiques, adés polirítmiques que trencaren la continuïtat a la base rítmica [contraeix quasi sempre 'a tempo' i només permetent-se alguna llicència d'ordrecontrapuntístic].</p>
<p>≡ <i>Tempo:</i></p>	<p>→ Generalment lent, 'non mosso' i sense entrebancs, donant temps a l'intèrpret per pensar-s'hi allò que anava a tocar i -sobretot- 'amb quin sentit introspectiu' [sens dubte, una de les millors premisses del Jazz] anava a interpretar-se el passatge gaudint de l'anomenada pels estudiosos del gènere com a 'difícil senzillesa musical de la Bossa nova'.</p>
<p>≡ <i>Llibertat interpretativa</i> :</p>	<p>→ De fet, la Bossa nova fou l'antesala del concepte jazzístic basat en la premissa artística que permetia els músics tocar lliurement a sobre harmonies preestablertes tot fugint dels paràmetres imposats per la partitura en ús. Sense aquest concepte fresc i alliberador que portaren els nous temes, haguera estat molt difícil que alguns músics valencians donaren el bot vers l'interpretació jazzística.</p>
<p>≡ <i>Línia harmònica:</i></p>	<p>→ Totalment nova per a les nostres oïdes i que obrí portes vers el desconegut món harmònic que el Jazz 'modern' arrossegava:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Substitució d'acords fonamentals i de secundaris; cromatismes; alteració de cinquenes bemoll o d'augmentades-, tretzenes i onzenes alterades, politonalitat intuïda, etc.]. <p>→ Els acords bàsics de la Bossa nova són:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Setena Major amb 9 [amb un carés obert vers possibles alteracions]. ▶ Acord menor amb 7 menor i 9. ▶ Acord menor 7 amb 5 disminuïda. ▶ Acord Major amb 7 menor i 9 b.

No obstant això, l'oïda d'una part dels músics valencians s'acostumà de seguida a la cadència més coneguda de la Bossa nova:

→ → → II m^{7/b5} - V ^{7/b9} - I Maj ^{7/9}

Els músics valencians que rebutjaren la novetat oferida per la Bossa nova mai arribaren a entendre el Jazz. Acords nouvinguts via Brasil [passant pel filtre jazzístic en bona mesura] que arrossegaven tal quantitat de novetats sonores que quan eren enllaçats els uns amb els altres, molts pianistes, acordionistes i guitarristes locals formats musicalment sota els estudis acadèmics eren incapaços de tocar [de primeres] o d'invertir de manera adient aqueixos acords a més de fer-lo d'allò més correctament.

→ Als capítols III.1.1 i III.1.2 s'escriu al voltant del repertori dels primers jazzistes valencians reflectint la gran quantitat de temes de Bossa nova que el conformaven.

-III.1.5 Edició musical i fonografia.

-III.1.5.1 Partitures.

L'arribada dels anys seixanta representà l'entrada al món de la comunicació epistolar, cosa que traduïda en vessant musical donava a entendre que davant els músics valencians s'obria la possibilitat de 'conèixer' -amb totes les connotacions del verb- més enllà d'on fins aleshores havien aportat els mètodes academicistes gràcies a l'intercanvi internacional de partitures mitjançant les editorials [la majoria d'elles creades a la dècada anterior] que possibilitaven l'arribada de temes nous per poder ser muntats a les diverses formacions orquestrals de la ciutat.

A la postguerra, la manca de mitjans de qualsevol tipus [també la tinta i el paper] havia fet que molts músics feren servir per tocar partitures copiades a mà anys darrere [de vegades còpies d'altres còpies] i que les minvades editorials que havien sobreviscut a la contesa civil tiraren endavant a empentes i redolons plantant cara a un mercat on gairebé poca cosa podia vendre's tret d'allò aconseguit d'estraperlo.

L'arribada a la ciutat de les primeres fotocòpies per a ús domèstic [començament dels anys setanta] facilità força l'intercanvi d'informació musical tot i que el preu de moltes còpies encara resultava prohibitiu per a molts músics.⁴³¹

Com que l'inventiva musical i -de vegades- les necessitats econòmiques han anat juntes, a la immediatesa de la postguerra molts temes eren tocats 'de memòria' doncs alguns músics havien perdut fins i tot les partitures d'anys enrere i el paper pautat escassejava a més de tenir un preu oneros per a la majoria de professionals.

L'arribada al país d'un període econòmic desconegut des de feia més de vint anys facilità la primera influència musical a les noves generacions de músics valencians i la distribució de noves partitures fou un fet fonamental per al fenomen que hi era desenvolupant-se a començaments dels setanta.

La història del món editorial pel que fa a València ciutat és la següent:

Als anys vint hi havia l'editorial de música valenciana 'Mundial Música', una publicació mensual amb partitures i novetats musicals impreses.

⁴³¹ Inventada al 1938 pel físic nord-americà Chester Carlson mitjançant un procés anomenat electrofotografia, fou perfeccionada a poc a poc entre 1939 i 1944. La marca 'Xerox' [del grec 'xeros' -sec-] introduí el procés d'electrofotografia a la dècada dels seixanta. ---N. de l'A.

‘Mundial Música’:

Fundada al 1916.	→ Seu a València al carrer Conquista, nº 5.
Delegacions a:	→ Madrid [Hortaleza, 20 i 22]. → Barcelona [Barbara, 15].
Els seus números es venien arreu l’Estat i a l’estranger:	→ Librairie Hachette, París. → Librairie Hachette/Charing Cross, Londres. → Hug et Cia, Zurich. → Librairie Hachette, París.
Preu del llibret mensual:	→ Una pesseta [1,50 pessetes a l’estranger].
Subscripció anual:	→ 12 pessetes.

Els músics locals donaven per fet que algun dels temes de moda arreu Europa apareixeria imprès a qualsevol dels números de la revista valenciana.

A la breu explicació del sumari del número 78 [Juny del 1922] apareixen obres del mestre COTARELO; Repertori Infantil amb peces de ROBERT SCHUMANN; una mazurka de CHOPIN i ‘algunos bailables modernos de gran éxito’.

Altra editorial significativa a la ciutat de València és *Editorial Piles*, fundada al 1932 per Jaime Piles ⁴³², músic autodidacta i editor. Abans havia treballat a ‘Mundial Música’.

Al començament, l’editorial s’anomenava *Jaime Piles, editor* i tenia el taller al carrer Pérez Galdós, 9. La seua família era originària de Torís i -a hores d’ara- els seus fills [Jaume i Jesús] continuen al capdavant de l’editorial.

Entre altres, publicà nombrosos Fox-Trots d’autors locals [de vegades imitacions més o menys alterades de melodies que hom xiuxiuejava a les sales de ball] harmonitzades pels arranjadors de l’editora de manera massa ortodoxa, sense fer us de cap dissonància ni gosadia sonora que trencara l’estructura harmònica convencional de

⁴³² Jaime Piles Estellés [Barcelona, 1910 - València, 2003].

l'època i seguint sempre els paràmetres formals tenint amb compte el tipus d'estructura orquestral de la postguerra, és a dir: formacions quasi sempre ocasionals i mai fixes.

Exemple de temes d'autors locals publicats per *Jaime Piles Editor* als anys trenta i quaranta:

<i>Fu-Manchú</i> [Fox 'Descriptivo'].	R. PERIS BALLESTER.
<i>Crepúsculo</i> [Fox Lento].	JAIME PILES.
<i>Realidad</i> [Fox Medio Tiempo].	L. BARTA.
<i>Cuando el alma despierta</i> [Slow-Fox-Melody: influència anglosaxona al lèxic musical].	Música de JAIME PILES i lletra [aleshores: 'versos'] de Valfré.

Amb un carés més costumista que no l'editorial de Jaime Piles hi era també a València l'editorial *B. Zyatten* [Ediciones musicales], al carrer Dr. Serrano, 21 - 9^a.

Passats els anys quaranta, a Madrid i -sobretot- a Barcelona començaren a reviscolar les editorials musicals tota vegada arribada una certa normalitat social [la normalitat econòmica arribaria als anys seixanta].

El mercat nacional hi era envaït per 'la copla' [molts historiadors sovint han parlat del 'nacionalflamenquismo' cultural del règim]. El 'nacionalflamenquismo' fou promogut des de les altes esferes del règim franquista dintre d'una campanya per tal d'estimular 'la espanyolización' de l'espectacle i de la cançó. El nou estil fou recolzat pel règim emparant-se sota 'el patriotismo y el buen gusto'. Quintero, León i Quiroga van ser autors capdavanters de les noves melodies inspirades -la majoria de vegades- en els principis morals més reaccionaris del règim franquista.

L'arribada de novetats per als músics és feia molt a poc a poc i sempre tenint amb compte la escassa creativitat nacional al camp dels nous conceptes musicals pel que feia a l'anomenada 'música de ball moderna' [també el Jazz, és clar] que -via Estats Units- arribaven al continent però no a nosaltres. El sucursalisme de les editorials espanyoles davant les arrelades a Londres, París o Milà es feu palesa fins ben entrada la dècada dels seixanta.

Una de les primeres editorials de música a difondre novetats alienes fou la creada a Barcelona pel músic AUGUSTO ALGUERÓ ALGUERÓ: *Ediciones Musicales Sagitario S.A.* que esdevindria anys després en *Canciones del Mundo* [al carrer Córcega, 298 de Barcelona]. Als caps d'orquestrines i -sobretot- als pianistes més reconeguts arreu l'estat, ALGUERÓ ⁴³³ els enviava el guió i les partitelles de temes nous tot i que la majoria eren compostos per músics nacionals, però -de tant en tant- hi era dintre del guió d'un tema assenyalat per l'editor com a 'internacional', la qual cosa obria la possibilitat d'incorporar al repertori de les diverses orquestres de ball nacionals temes nous d'altres països, temes que -de vegades- afegien al conjunt altre tipus de sonoritat que no aquella habitual.

D'aqueixa manera arribaren -per exemple- els primers 'mambos' de PEREZ PRADO i d'altres compositors del Carib, doncs des de la seua arribada a Espanya [al 1939] ANTONIO MACHÍN intentà introduir-los al seu repertori però el públic nacional sempre l'havia associat al 'bolero' i a la 'rumba' que no al 'mambo' [una mena de 'danzón' més evolucionat harmònicament i recolzat a la seua vessant instrumental].

'*Canciones del Mundo*' distribuïa partitures de:

<i>Chappell & Co. Ltd</i>	→	Londres/Sydney.
<i>Victoria Publishing Company, Ltd.</i>	→	Londres.
<i>Edizioni Curci S.r.L</i>	→	Milà.
<i>Chappell Ibérica.</i>	→	Barcelona/Madrid. ⁴³⁴
<i>Robbins Music Corporation.</i>	→	Nova York. ⁴³⁵

⁴³³ **Augusto Algueró Algueró** [Barcelona 1906 - Madrid, 1992]. Músic i creador de les editorials *Ediciones Musicales Sagitario S.A.*, i *Canciones del mundo*. Pare d'Augusto Algueró i Dasca [Barcelona, 1934: pianista, compositor i productor discogràfic i una de les figures més representatives i influents de la música lleugera a Espanya des dels anys seixanta].

⁴³⁴ Delegació més directament arrelada a Chappell & Co. Ltd, de Londres i on es distribuïa més quantitat de temes estrangers [sobretot nord-americans]. A Madrid la sucursal hi era al carrer Tetuán, 22. ---N. de l'A.

⁴³⁵ Robbins Music Corporation [Nova York]. Especialitzada en bandes sonores. Ex: *La conquista del Oeste*, d'Alfred Newman. ---N. de l'A.

Edizioni Curci S.r.L [de Milà] publicà temes de l'anomenat 'Jazz de la Mediterrània', gènere que tenia més a veure amb el Rock & Roll nord-americà i amb el primer Swing, que no amb el Jazz que llavors hi era desenvolupant-se als Estats Units.

A destacar temes com *Volare* [també coneguda com *Nel blu dipinto di blu* i guanyadora del Festival de San Remo al 1958] de DOMENICO MODUGNO.⁴³⁶

Altres músics representatius d'aquest moviment fou el pianista i cantant RENATO CAROSONE.⁴³⁷

'*Canciones del Mundo*' també distribuïa partitures de:

<i>Cecil Lennox Ltd</i>	→	Londres.
<i>Hunter, Ltd.</i>	→	Londres.
<i>Lawrence Wright Music Co. Ltd.</i>	→	Londres.

Cecil Lennox Ltd, de Londres, publicà tardanament a Espanya [mitjançant *Canciones Francis Day*] el tema *Ramona* [1927] de MABEL WAYNE.

Lawrence Wright Music Co. Ltd, publicà [al 1947 i sota permís de *Francis Day, S.A.*, París] el tema *St. Louis Blues* de W.C. HANDY [qui l'havia editat al 1914 a *Handy Bros. Music Co. Inc.* Nova York]. La partitura arribà a mans dels músics espanyols sota el rètol:

- ▶ "[Trad.] ... Pertanyent a la pel·lícula *Música y Lágrimas [The Glenn Miller Story]*".

La qual cosa feu pensar a més d'un que el tema de HANDY era coetani amb els anys de glòria de l'orquestra de MILLER, tot i que la partitura arribà a Espanya ben endinsats els anys cinquanta [1953].

⁴³⁶ **Domenico Modugno** [Polignano a Mare/Bari, 9/1/1928 - Lampedusa, 6/VIII/1994]. Cantant i actor. Feu famoses les cançons: *La lontananza*, *Piov*, *-Ciao, ciao bambina*, *Vecchio frack*, *Resta cu' mme*, *Dio, come ti amo*, *Piange il telefono*, *Un calcio alla città* i *Lu pisci spada* [en idioma sicilià].

⁴³⁷ **Renato Carosone** [Nàpols, 3/1/1920 - Roma, 20/V/2001]. Pianista i cantant. Als 17 anys ja havia fet tots els cursos de piano al Conservatori de San Pietro de Nàpols. La seua cançó *Torero* fou traduïda a 12 idiomes diferents. Al 1957 feu una exitosa gira pels Estats Units. A destacar els temes: *Torero*, *Chella lá*, *Tu vuoi far l'americano*, *Caravan petrol*, *Lazzarella*, *Na canzuncella doce doce*.

Universal Edition [de Viena] distribuï a Espanya a la fi dels cinquanta [*Ediciones Armónico*] el tema de KURT WEILL *Mack the Knife* [escrit al 1928].

Edizioni Spring [de Milà] distribuï a començament dels seixanta [*Ed. Armónico*] el tema instrumental de NINO ROSSO *Il Silenzo*, el qual fou un èxit a més de ser motiu i excusa per al lluiment de molts trompetistes.

Editions Mottart [de Lovaina] distribuï a la dècada dels cinquanta [*Ed. Armónico*] el tema *Pequeña jarra Marrón* [*Little Brown Jug*] un dels grans èxits de l'orquestra de GLENN MILLER als anys quaranta.

Altres distribuïdores de *Canciones del Mundo*:

<i>Universal Edition</i>	→	Viena.
<i>Edizioni Musicali Edir.</i>	→	Milà.
<i>Durium Edizioni Musicali.</i>	→	Milà.
<i>Edizioni Spring.</i>	→	Milà.
<i>Editions Mottart.</i>	→	Lovaina.
<i>Edition Rialto.</i>	→	Colònia.
<i>American Music Inc.</i>	→	Hollywood.
<i>Edward Kassner-Music.</i>	→	Londres.
<i>Clippers/Ed. Musicales Equitas.</i>	→	Milà/Barcelona.

Edward Kassner-Music distribuï a la fi dels cinquanta [*Ed. Armónico*] el primer èxit del nou estil Rock & Roll: *Round Around The Clock* [de JIMMY MYERS i MAX C. FREDMAN] record de vendes discogràfiques de BILL HALEY ⁴³⁸ AND THE COMETS, [enregistrat al 1955]. El tema havia estat gravat abans [al 1952] per SUNNY DAE & HIS NIGHTS.

⁴³⁸ **Bill Haley** [William John Clifton Haley, Highland Park/Detroit, 6/VII/1925 - Texas, 9/II/1981. A Mèxic enregistrà temes en castellà [1960] sota el gènere anomenat 'Twist' cridat a ser el successor del Rock & Roll. El seu mèrit fou tocar Rock 3 anys abans que no Elvis Presley, Little Richard, Jerry Lee Lewis, Paul Anka, Fats Domino, Buddy Holly, Chuck Berry, Bo Diddley o The Platters.

Clippers/Ed. Musicales Equitas [Milà-Barcelona]: distribuïa arranjaments [escrits per JACOMEZZI i reduïts per a orquestrina] dels estàndards tocats per diverses big bands nord-americanes.

'Ediciones Connelly S.A.' [Barcelona]	IVI Music.Londres
'Ediciones Quiroga' [Madrid, c/Alcalà, 20]	Ed:Musical Arapua. Sao Paulo.

Editora Musical Arapua començà a distribuir [mitjançant *Editorial Quiroga*] els primers èxits del nou estil brasiler anomenat Bossa Nova [ex: *Desafinado*, d'ANTONIO CARLOS JOBIM, al 1959].

'*Ediciones Musicales Bernard Hilda*' [Rambla de Catalunya, 10. Barcelona], distribuïa:

<i>Peter Maurice Music Ltd.</i>	Londres
---------------------------------	---------

Peter Maurice Music Ltd distribuï a la fi dels cinquanta [mitjançant *Ediciones Musicales Bernard Hilda*] ⁴³⁹, el tema tal vegada més emblemàtic, conegut i tocat pels pre-jazzístes valencians durant molts anys: *In the Mood* [d'ANDY RAZAF i JOE GARLAND. Compost al 1939].

No obstant la varietat editorial sorgida en pocs anys, la distribuïdora més coneguda [o la més valuosa] per als músics valencians dels anys seixanta fou la col·lecció *Libros de Música del Sur*, llibretes en format apaïsat de l'editorial 'Southern Music Espanyola, SA,' amb un total de cent temes cadascuna i on hi eren tots els gèneres musicals, fins i tot [tot i que a un d'ells només] el Jazz.

De vegades l'índex de *Música del Sur* dividia els temes no sols per gèneres sinó també per països als quals pertanyien els temes impresos [anglès, francès, italià, portuguès, etc.,].

⁴³⁹ **Bernard Hilda** [Bernard Levitzki] havia estat cap de la seua pròpia orquestra de violins amb seu en Barcelona des del 1942. Als anys cinquanta i part dels seixanta creà aquesta editorial de música. Anys després partí cap a França i es feu representant artístic -entre altres- del cantant Serge Reggiani.

Les diverses partícels·les incloïen només la melodia [de vegades amb una introducció d'allò més curta] i els acords a sota de les notes i escrits en castellà [ex: La m⁷; Sol ⁷, etc.].⁴⁴⁰

A la part final de cada partícels·la apareixia el 'copyright', l'any d'aquest i –no sempre– l'editorial distribuïdora i –si de cas– la de procedència.

Southern Music Espanyola, S.A. [amb seu central a Barcelona, al carrer Diputació, 337], era la delegació a Espanya de *Southern Peer Organization*. A Madrid la distribuïen des del carrer Hortaleza nº 18 i a València la seu hi era al carrer Arzobispo Melo, nº 3.

El llibre de la col·lecció *Chachachá-Bossa-Samba* [aparegut al 1980] portava alguns temes de Bossa Nova que molts músics ja havien tocat a la dècada anterior. Tot i això, fou ben rebut com a novetat.

La publicació de les llibretes de la sèrie *Música del Sur* començà al 1964 i –fins el 1981, data de termini de la present tesi– han estat publicades les següents tot seguint un ordre aleatori pel que feia als diversos estils.

Llibretes de la sèrie *Música del Sur* des de la primera publicació fins el període de cloenda del present treball.

<i>Cien Éxitos de Siempre</i>	1964.
<i>Cien Éxitos Iberoamericanos</i>	1965.
<i>Cien Éxitos Españoles</i>	1969.
<i>Cien Éxitos mejicanos</i>	1970.
<i>Cien Éxitos Internacionales</i>	1970.
<i>Cien Éxitos Tropicales</i>	1973.
<i>Chachachá-Bossa-Samba</i>	1980.

⁴⁴⁰ Amb el quadern *Real Book* de la fi dels anys setanta, els músics valencians descobrírem altre sistema per anomenar i tocar els acords, és a dir: el mètode anglòfil fent servir lletres i altres signes. ---N. de l'A.

Cien Éxitos de Siempre [Libros de Música del Sur, 1964]: ha estat -sens dubte- el més emprat pels músics a les orquestres de ball.

A l'apartat de Jazz del quadern *Cien Éxitos Internacionales* [Libros de Música del Sur, 1970] trobem a l'apartat de Jazz reduccions de peces que no podrien qualificar-se com a tals: *Tequila; Buona Sera i Chi-Bum*.

Davant altres més genèriques tal com:

<i>Cuando los Santos van al cielo</i> [When the saints ...].	
<i>Jericó.</i>	
<i>Manhattan Spiritual.</i>	
<i>Noche en Harlem</i> [Harlem nocturne].	
<i>Take Five.</i>	
<i>El país de los pájaros</i> [Lullaby of birdland].	

Al quadern *Chachachá-Bossa-Samba* [Libros de Música del Sur, 1980] i dintre de l'apartat dedicat a la Bossa nova hi eren temes considerats i desenvolupats musicalment anys després com a veritables estàndards jazzístics:

<i>Garota de Ipanema</i>
<i>Felicidade</i>
<i>Manha de Carnaval.</i>
<i>Meditação</i>
<i>Insentatez</i>
<i>Canto de Ossanha</i>
<i>Samba de una nota so</i>
<i>Corcovado, Samba d'Orfeo, Oh Barquinho, i d'altres.</i>

Particel·la de *Lullaby of birdland* [‘El país de los pájaros’, de GEORGE SHEARING] pertanyent a la llibreta ‘100 Éxitos de Siempre’.

El país de los pájaros
(LULLABY OF BIRDLAND) GEORGE SHEARING

Mod.^{to} TACET

1^a 2^a

1^a 2^a

al. *al. $\frac{8}{4}$*

1^a 2^a

COPYRIGHT 1952 BY PATRICIA MUSIC DUBL. CORP.-NEW YORK.
COPYRIGHT 1953 BY WORLD MUSIC CO.-BRUSSELES, POR CONVENIO CON WORLD MUSIC, CO.-BRUSSELES

Dotze primers compassos de *Lullaby of birdland* al llibre ‘Real Book’. La base harmònica hi és molt més completa que no la pertanyent al quadern ‘100 Éxitos de Siempre’.

(MED) **LULLABY OF BIRDLAND** - GEORGE SHEARING

F- D7b5 G7 C7 F- D7b5 Bb7 Eb7

Abmaj7 F7 Bb7 Eb7 1. Abmaj7 Db7 C7

2. Abmaj7 Eb7 Abmaj7 F7b9 Bb7

-III.1.5.2 Fonografia a València.

Fins les acaballes de la dècada dels setanta, la Comunitat Valenciana tenia una manca total d'estudis d'enregistrament. Els nostres artistes i músics havien d'anar a Madrid o Barcelona [fins i tot a l'estranger] per tal de poder enregistrar les seues obres. La creació i desenvolupament dels nous estudis d'enregistrament anà en paral·lel amb els anys de crecudada i d'evolució del Jazz a la ciutat de València.

El nombre de segells que distribuïen discs a Espanya anaven en proporció al nombre de vendes, és a dir: a l'economia real que hom palesava al carrer.

La varietat musical oferida als microsols també començà a ser-ho. De fet, el nombre de distribuïdores augmentà força vers la meitat de la dècada dels seixanta per diversos motius:

→ 'Plans de Desenvolupament' dels nous governs del règim franquista integrat per ministres anomenats 'tecnòcrates'.

→ Obertura del règim vers els estaments europeus [necessitat peremptòria del règim per afegir-se a la CEE] i internacionals.

→ Assoliment del turisme com a font d'ingressos i [indirectament] d'intercanvi de noves idees, estils de vida i bagatge cultural molt distint a l'obscurantisme oficial del franquisme.

→ Noves modes i corrents musicals més aviat no aturables: Rock & Roll, Rhythm & Blues, Soul, .

→ Canvi d'idees i evolució a la societat espanyola.

No tots els segells que llavors distribuïen a Espanya comptaven als seus arxius amb enregistraments jazzístics, de vegades el fet de vendre un disc d'una gran orquestra estrangera [tal com la de RAY CONNIFF] induïa al venedor a presentar-la davant els

clients com a Big Band de Jazz tot situant-la a la prestatgeria de la botiga de discs dintre de l'apartat: Rock/Blues.⁴⁴¹

Des dels anys vint fins a meitat de la dècada dels seixanta, a Espanya van distribuir discs els segells següents: *Alma Latin; Belter; Blue Moon; Columbia; Compañia del Gramófono; Concéntric; Decca; Edigsa; Fàbrica de Discos Columbia; Fresh Sound Records; Gramófono/Odeón - Odeón; Parlaphon; Pathé; Philips RCA - RCA Espanyola; RCA; Telefúnken; Regal; SAEF [Sociedad Anónima de Ediciones Fonográficas]; Savoy; Telefúnken; Tumbao; Verve; Voz de su amo [La] i Zafiro.*

El primer laboratori [on s'enregistraren cilindres de cera [els quals enregistraven des de paràgrafs parlats a cançons populars] el montà Blas Cuesta al seu taller del carrer Quart de València a començaments del segle XX. Aleshores -i anys després- els laboratoris de la ciutat eren delegacions d'aquells altres centralitzats a Madrid o Barcelona o bé de companyies estrangeres que tenien els drets d'explotació dels invents capaços d'enregistrar i reproduir documents sonors.

A començament de segle ja hi havia enregistrades diverses obres dels mestres GINER, CHAPÍ, LLEÓ, LOPE i SERRANO als cilindres de cera, peces produïdes pel segell comercial de la firma '*Rollos Victoria*' [arrelada a Barcelona].

Els primers discs de pissarra aparegueren a les botigues valencianes als anys vint i sols podien ser enregistrats [així com escoltar-se] per una de les dues cares.

A destacar l'enregistrament realitzat per la BANDA MUNICIPAL DE VALÈNCIA [dirigida per LUIS AYLLÓN entre els anys 1928 i 1929] per a un dels segells més importants de l'època: *Columbia Compañia de Gramófono*.

Als anys quaranta, la distribuïdora espanyola del segell *La Voz de su Amo* publicà [en 78 rpm] una apreciable quantitat de discs de Jazz.

Enregistraments d'intèrprets de Jazz estrangers publicats a Espanya als anys quaranta:

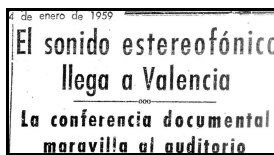
→ FATS WALLER, DUKE ELLINGTON, ARTIE SHAW, LIONEL HAMPTON, BENNY CARTER, TOMMY DORSEY, BENNY GOODMAN, EARL HINES, JIMMIE LUNCEFORD, ORAN 'Hot Lips' PAGE i JIMMIE YANCEY.

⁴⁴¹ Entrevista Personal: Alejandro Soler Martínez [València, 26/III/2008] qui aleshores dirigia l'establiment de son pare: '*Electrodomésticos Alejandro Soler*'.

Tanmateix [ja a la fi dels cinquanta i també a començament de la dècada dels seixanta] i gràcies a l'arribada a València d'una part dels avenços tecnològics pel que feia a acústica i noves sonoritats en enregistraments discogràfics, començaren a fer-se conferències al voltant de les noves tecnologies de reproducció de microsolcs així com exhibicions sonores a diverses sales de cinema de la ciutat.

El diumenge 4/I/1959 es presentà a València [Centre d'Estudis Nord-americans] la conferència *Del cilindro de Edison al disco estereofónico* a càrrec de l'especialista català en audioelectrònica, Francisco Vieta; del Cap d'Emissions de Ràdio Nacional d'Espanya a València, José Minguillón; de l'encarregat musical d'establiments electrònics *Surco*, Antonio Mañez i del distribuïdor d'aparells reproductors, senyor Estellés].

Ressenya de la conferència al voltant del 'so estereofònic' celebrada al *Centre d'Estudis Nord-americans* de València.⁴⁴²

<p>Curiosa, instructiva, sorprendente y maravillosa fue a un tiempo la conferencia que ayer por la tarde tuvo lugar en el Centro de Estudios Norteamericanos. Charla o conferencia original hasta por la forma de desenvolverse, ya que la forma expositiva tenía tres facetas: Una grabación, primera y principal, preparada por el especialista en audioelectrónica, de Barcelona, don Francisco Vieta; una intervención en acción, presencia y palabra del jefe de emisiones de Radio Nacional de España en Valencia, don José Minguillón, y, finalmente, un muestrario musical de música de alta fidelidad y de sonido estereofónico con discos y aparatos de la casa comercial <i>Surco</i>, que</p>	<p>ofreció para todas las demostraciones el material conveniente. Allí estaba, sobre la mesa del conferenciante, el cilindro de Edison, inventado en 1877, y que hoy constituye una pieza histórica de gran valor, porque es el primer documento histórico en este proceso que hoy culmina con la sensacional música estereofónica, la última palabra en sonido y en grabaciones, hasta el extremo que todavía no llega al año el tiempo transcurrido desde la consecución de esta conquista científica. Oyendo estas grabaciones se tiene la sensación de lo definitivo, pero no sería extraño que en menos tiempo que el transcurrido desde la invención de Edison, nuestros descendientes, mejor equipados,</p>
---	--

- ▶ “[Trad.]... Escoltant aquestes gravacions hom té la sensació d’allò definitiu, però no caldria estranyar-se que en menys temps que el transcorregut des de la invenció d’Edison, els nostres descendents [millor equipats que no nosaltres] somriuen vostès davant les seues noves conquestes ...”.

El diumenge 18/XII/1960 i també patrocinat per l'establiment d'electrodomèstics *Surco* es celebrà al *Cinema Lys* [en sessió matinal] una audició anomenada *IV Festival del Sonido Estereofónico*. Aquest tipus d'audicions ja comptava amb actuacions en directe a més d'enregistraments més acurats.

⁴⁴² *Levante* [1959]. Diumenge, 4 de gener.

Programa del IV Festival del Sonido Estereofónico [18/XII/1960].

Grups locals en directe:	→ COW-BOYS i BLUE JEANS.
Enregistraments diversos:	<p>→ <i>Scherezade</i> [RIMSKY KORSAKOV-Mercury].</p> <p>→ <i>El retablo de maese Pedro</i> [MANUEL DE FALLA-Columbia].</p> <p>→ <i>Concierto para Organo y Orquesta</i> [G.F.HAENDEL].</p> <p>→ <i>Motete para coro</i> [SCHUTZ].</p> <p>→ Orquestres de música moderna: FRANK CHAKSFIELD, FRANCIS BAY, RAY CONNIF, MANTOVANI, THE DUKES OF DIXIELAND [apropament vers el Jazz primerenc].</p>

IV Festival del Sonido Estereofónico celebrat al Cinema Lys de València.⁴⁴³

Un momento de la magnífica audición de grabaciones con sistema de sonido estereofónico, en el concierto popular ofrecido por Surco, en el cinema Lys, el pasado domingo, a las once y media de la mañana. (Foto Pérez Aparisi)

A començament dels anys seixanta hi eren a la mateixa ciutat de València dos estudis d'enregistrament musical tret d'aquells no reconeguts com a tals i d'altres que gravaven a les mateixes emissores de ràdio [normalment hi solien ser-ne els mateixos tècnics de control de so fora del seu horari de treball].

Els estudis abans esmentats n'eren:

⁴⁴³ *Levante* [1960]. Dimecres, 21 de desembre. Pàg. 2.

<i>Estudios Graymont.</i>	→ Emplaçats a un pis del carrer Garrigues [nº 19] hi on enregistraren [al 1962 i només per a promoció personal que no per a la venda] el grup ELENA Y LOS LOWERS JAZZ a més d'altres cantants i grups locals.
<i>Altre estudi:</i>	→ Situat en altre pis a la cantonada de l'avinguda 'Ramón y Cajal' amb el carrer Jesús. També -al 1962- enregistraren el grup estudiantil LUIS MIGUEL Y LOS 4 Z a. La sessió completà un EP [quatre versions de temes originals] que arribà a ser distribuït sota el segell Parlaphone:.

- ▶ “ ... A l'estudi hi havia un piano vertical que -segons el tècnic d'enregistrament- 'es queia', és adir: tenia les cordes tan gastades que la sonoritat no arribava a l'únic micròfon amb el qual enregistraren, doncs el disc isqué amb una mena d'estèreo fals ...”.⁴⁴⁴

→ Veure Capítol III.1.2: *Actuacions de Jazz*.

A la fi dels anys seixanta, els preus dels microsolcs a les botigues de la ciutat de València anà en augment en paral·lel a un major nivell de vida. Així doncs, els preus mitjans dels diversos suports sonors als establiments *Discotheque* [Adressadors,16]; *Disco Amigo* [San Valero, 9]; *Alapont* [Millares, 8] i *Amigo Disco* [Carniceros, 11] a les acaballes del 1967, eren els següents:

Disc Single.	→ 35 pessetes.
Disc EP [quatre temes].	→ 55 pessetes.
Disc LP.	→ Entre 50/90 [ofertes] i 150/175 pessetes. ⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Entrevista Personal [València, 18/1/07] amb Lluís Miquel Campos González [cantant i productor musical].

⁴⁴⁵ *Las Provincias* [1967]. Diumenge, 10 de desembre. Pàg, 21.

Tot i la millora de les condicions de vida dels valencians, els preus dels discs encara estaven lluny de ser a l'abast de tothom i els feia entrar dintre dels productes venuts sota l'anomenat 'impost de luxe'.

Cap a la meitat de la dècada i per tal de donar una idea de l'ambient musical que es respirava a l'Estat i de la influència del règim franquista pertot arreu [fins i tot al món del disc], s'atorgaren el Premis del Disc pertanyents a l'any 1965 amb el següent resultat [força sospitós, ateses les circumstàncies] aparegut el divendres 8 d'octubre al diari *Las Provincias*:

- ▶ “[Trad.] ... Barcelona, 7 [agència Cifra]: *La palabra de Franco/25 años de Paz* ha estat la guardonada amb el *Primer Premi del Disc*. El jurat -reunit a *Ràdio Barcelona*- revisà més de 2000 discs editats al llarg del darrer exercici [més de 100.000 hores de música]. Altres discs premiats van ser *¡Asturias, patria querida!*; *Antología del Cante Flamenco y Cante Gitano*, discs que seran donats a conèixer a Nova York al Pavelló Espanyol de la Fira Mundial.⁴⁴⁶

El dissabte 7 de desembre del 1968 fou inaugurada la nova botiga i sucursal d'electrodomèstics i -sobretot- de discs *Viuda de Miguel Roca*, propietat de Concepció Martin Mesa [vídua de Miguel Roca Embuena, finat al 1930], situada al passatge Gran Via-Russafa. L'establiment central i d'allò mes espaiós fou bastit a la Plaça de la Reina [inaugurat el 16 de juliol del 1962] tot i que depenia encara d'aquell altre més antic situat al carrer de Sant Vicent [nº 34] inaugurat el 2 de novembre del 1935.

Miguel Roca havia inaugurat el seu primer establiment d'electrodomèstics a la ciutat [al 1920] al mateix carrer de Sant Vicent però al número 48.

- ▶ “[Trad.] ... Aparells electrodomèstics, ràdio, TV i so ..., i tot allò que existeix en discoteca, amb un 'stock' d'enregistraments no superat a Espanya ...”.⁴⁴⁷

L'augment de les botigues dedicades a la venda de discs provocà -de tant en tant i en benefici dels compradors- períodes de rebaixes de preu degut a la forta competència entre grans establiments venedors i les botigues més menudes de la ciutat, la qual cosa era aprofitada pels aficionats per tal de cercar ofertes i trobar discs de Jazz [alguns -fins

⁴⁴⁶ *Las Provincias* [1965]. Concesión de los Premios del Disco. Divendres, 8 d'octubre. Pàg, 29.

⁴⁴⁷ *Levante* [1968]. Nuevas Galerías Comerciales de Viuda de Miguel Roca. Dimarts, 17 de desembre. Pàg, 35.

i tot- d'importació a un preu més aviat adient per als sous que es pagaven a meitat dels seixanta.

Anunci de l'oferta de discs a l'establiment *Discothèque* on hi és palesa la rebaixa de preus [gairebé el 50%] a més de diferenciar -encara- entre LPs [30 cm] monoaurals i d'estereofònics.⁴⁴⁸

¡DOS DISCOS POR EL PRECIO DE UNO!

DISCOS A ESTRENAR

Discos de 17 cm., "single", de 75 pesetas, a 35.
 Discos de 17 cm., "EP", de 100 a 110 pesetas, a 55.
 Discos de 30 cm., a 150 pesetas.
 Discos de 30 cm. (stereos), a 175 pesetas.
 Magníficas zarzuelas en discos de 30 cm. a 150 pesetas.

Els diversos establiments de *Viuda de Miguel Roca* foren -sens dubte- punt d'encontre per a aficionats i músics que [al llarg dels anys seixanta] començaren a cercar enregistraments jazzístics a la ciutat atès que ja fou possible trobar-ne gravacions genèriques a les seues prestatgeries degut al gran volum de discs de tot tipus i estils que l'establiment començà a distribuir.

Paràgraf concret de *Una vuelta por el mundo del disco*, article de J.M. Gimeno Tichell.⁴⁴⁹

En las tiendas que he visitado abundan los que tienen pocos años. Elegantes o desgachados, pelos largos o cortos, aprendices, estudiantes. Todos unidos en una misma ilusión. La de adquirir el ritmo que les gusta o que pondrán en el «pick-up» del «guateque» próximo: Los Payos, The Archies, Los Mitos, The Beatles, Fórmula V, Miguel Ríos, Karina, etc. Como fondo musical, en

En un article aparegut el 1969 al diari *Levante* ⁴⁵⁰, l'autor retracta la fesomia, el carès i l'ambient desenvolupat pels joves compradors de discs a una de les botigues més grans de València en la venda de suports musicals [*Viuda de Miguel Roca*, al Passatge Gran Via]. A sota de la capçalera de l'article pot llegir-se una predicció i una distribució musical dels joves valencians a l'hora d'escollar o de ballar:

⁴⁴⁸ *Levante* [1968]. Diumenge, 4 de gener. Pàg, 14.

⁴⁴⁹ *Levante* [1969]. 6 de desembre. Pàg, 10.

⁴⁵⁰ *Gimeno Tichell, J.M. - Levante* [1969]. Ambientes: 'Una vuelta por el mundo del disco'. 26 de desembre. Pàg, 10.

- ▶ “[Trad.] ... Un tipus de música desapareixerà quan els que ara tenen 18 anys es convertisquen en quarantins ...”.
- ▶ “... Anglesa [música] per a escoltar, francesa per a ballar ...”.

No obstant l’augment de les vendes i l’ambient més productiu que la indústria fonogràfica arrossegà pel que feia a desenvolupament cultural [a més de potenciar el mercat artístic], no seria fins la fi de la dècada dels setanta quan la demanda interior per part del nou organigrama musical valencià bastit aprofitant el canvi polític arreu del país deparà la posada en marxa dels primers estudis d’enregistrament professionalitzats.

Tabalet Estudis va veure la llum aprofitant la cambra i la planta baixa d’una casa d’horta al poble d’Alboraia. Amb uns mitjans tècnics adients a l’època, començà a enregistrar cap a la fi del 1977 amb un equip administratiu format pels socis fundadors:

- Lluís Miquel Campos [LLUÍS MIQUEL I ELS 4 Z].
- Natxo Carreras.
- Àfrica Pons.

L’estudi disposava d’una sala de gravació gran [amb un piano mitja cua *Yamaha C-3*] i diverses cabines menudes destinades al doblatge de pel·lícules, anuncis publicitaris i sèries per a televisió. De fet, un dels motius per a la creació de *Tabalet Estudis* a València fou la propera posada en marxa [a començament dels anys vuitanta] de l’ens autòmic *Radio-Televisió Valenciana*, del qual el món de l’audiovisual valencià esperava nodrir-se -en bona part- laboralment.

Fins el 1978, *Tabalet Estudis* no estigué operatiu del tot i des d’aleshores ha estat un dels referents al món de l’audiovisual valencià.

Una mica més tardana fou la posada en marxa dels *Estudios de Grabación Pertegas* dirigits per ENRIQUE PERTEGÀS i FERNANDO ROMERO [membre del DUO HUMO, produïts pel cantant NINO BRAVO fins la seua sobtosa mort]. Situats primer al barri d’Orriols de València i -mesos després- a Xirivella [Horta Sud] on disposaren d’estudis més espaiosos i de tècniques més modernes.

El primer disc enregistrat i editat a *Tabalet Estudis* fou *Humitat relativa* [gravat al 1977 però distribuït a les primeries del 1978], primer treball discogràfic del cantautor valencià REMIGI PALMERO.

Als anys vuitanta [de meitat endavant] es feren a *Tabalet Estudis* els primers enregistraments de discs de Jazz fets a València i per a músics valencians, fet només a ressenyar de manera puntual atès el termini cronològic de la tesi.

Dos anuncis de *Estudios de Grabación Pertegas* [a les dues adreces on va romandre] oferint tot tipus de serveis vers els possibles clients del nou món de l'audiovisual valencià ⁴⁵¹ i ⁴⁵².

El 14/XII/1979 es crea el segell valencià *Anec-Discs*, recolzat per músics i artistes valencians diversos provinents dels camps de la Música Popular i del Rock però cap d'ells mai hi havia interpretat Jazz:

- LLUÍS MIQUEL CAMPOS [ELS QUATRE Z].
- CARRAIXET.
- AL TALL.
- FÈLIX ESTOP.
- TICA GRAU.
- LLUÍS EL SIFONER.
- PACO MUÑOZ i
- Toni Mestre [periodista].

⁴⁵¹ *Cartelera Túrria* [1978]. Setmana del 16-22/X. N° 767.

⁴⁵² *Cartelera Túrria* [1981]. Setmana del 29/XII-4/I. N° 882.

Anec-Discs fou el primer intent corporatiu per tal de no dependre de l'aparell discogràfic nacional [arrelat a Madrid i a Barcelona] a l'hora de desenvolupar produccions discogràfiques fetes al País Valencià.⁴⁵³

⁴⁵³ Les primeres produccions sorgides sota el nou segell 'Anec-Discs' van ser: *Quan el mal ve d'Almansa* del grup Al Tall i el disc de nadalenques *Nadal Valencià* de Toni Mestre i Lluís El Sifoner. ---N. de l'A.

III.2 ANYS SETANTA i 1981.

PREÀMBUL

- Canvi a les estructures socials i econòmiques del país. L'arribada d'un sistema democràtic [1977] allibera el món cultural de les premisses coaccionadores del règim franquista i el Jazz pot gaudir del reconeixement que fins aleshores no hi tenia dintre de la societat.
- L'ambient cultural intentà establir mitjans per tal de poder desenvolupar millor una tasca que estiguera envoltada d'una conjuntura social adient. El primer intent de programació jazzística continuada serà dut a terme pel club de Jazz *Tres Tristes Tigres* [1977/79] i -amb l'ajut de les primeres institucions democràtiques del País Valencià- es programen festivals i cicles de Jazz puntuals: Jazz Festival 77'; I i II Festival Internacional 'Jazz a València'; actuacions d'Stan Getz Quintet i Bill Evans Trio i d'altres.
- Establiments menuts ubicats en zones d'oci conegudes [cafès o 'pubs'] s'anuncien com a 'sales d'audició' i comencen a programar actuacions de grups Jazz sorgits a la ciutat.
- Apareix la fusió Jazz-Rock, la qual esdevindrà en un canvi conceptual en alguns músics valencians que -al cap de pocs anys- seràn tocant Jazz de manera quasi continuada.
- Primeres escoles i centres educatius a València on els músics poden formar-se sota el llenguatge jazzístic i distribució dels quaderns de partitures d'estàndards *Real Book*.
- Primeres actuacions, repertori i desenvolupament musical dels dos grups capdavanters al Jazz local de la dècada: Triple Zero Trio i València Jazz.
- Intents de difondre el Jazz als estaments oficials d'ensenyament musical i compositors locals interessats en el Third Stream. Anàlisi harmònic de *Pensado en Jazz* [E. Montesinos].
- *Perdido Club de Jazz* [1980-1995] com a continuador de la tasca iniciada per Tres Tristes Tigres i assoliment del fet jazzístic a València ciutat. Programació estable i presència habitual de músics de ressò. Continuitat musical i d'aprenentatge per als intèrprets valencians que començaven a interpretar estàndards de Jazz.
- Cronologia de les actuacions jazzístiques presentades a la ciutat.

A la dècada dels setanta començà la consolidació de grups i locals estables de Jazz amb músics valencians.

Els fets més destacats van ser:

→ Canvi cultural pel naixement de la democràcia espanyola, després de la mort de Franco [20/XI/1975].
→ Primers intents de programació estable a la Sala Studio [principalment] i al Col·legi Alemany [de manera intermitent].
→ Obrint el camí cap al Jazz: Grups de Fusió Jazz-Rock.
→ Proliferació de sales d'audició incloent jazz: <i>Gent, Café Concert, Barro, Hippopotamus, Pub Senior</i> .
→ Grups estables de Jazz a València: TRIPLE ZERO i VALÈNCIA JAZZ TRIO.
→ Jazz als estaments oficials: Third Stream [Tercer corrent] a València: EDUARDO MONTESINOS [1972], JOSÉ NIETO [1974] i ENRIQUE LLÀCER 'Regolí' [1979]
→ Inauguració de TRES TRISTES TIGRES(1977).
→ Es generalitza l'oferta de concerts de Jazz a València.
→ Inauguració de PERDIDO CLUB DE JAZZ [1980].
→ FESTIVALS INTERNACIONALS 'JAZZ A VALÈNCIA' [edicions 1980 i 1981].

-III.2.1 Canvi cultural: naixement de la democràcia espanyola.

El 20 de març del 1970 el govern de Franco fixà el salari mínim en 120 pessetes i el mensual en 3600 pessetes⁴⁵⁴, la qual cosa feia preveure una millora substancial al nivell de vida del valencià mitjà tot i tenir per davant una de les dècades més fluctuants a nivell econòmic que s'hagen conegut als països occidentals.

Els avenços econòmics aconseguits a la dècada dels seixanta donaren pas a anys d'incertesa a tots els nivells.

Arreu del món es demanava un canvi a la dictadura espanyola i l'executiu franquista respon amb períodes de suspensió de l'anomenat 'Fuero de los españoles' [una mena d'estat d'excepció continuu]. Tot i això, la vida cultural anà enriquint-se encara que a poc a poc.

A diversos cercles musicals juvenils [entitats culturals, societats musicals, etc.] hom començà a escoltar música arribada de més enllà dels Pirineus en detriment d'aquella altra feta a Espanya i de la qual el règim feia ostentació fent ús de principis estètics i morals que -tot i ser a començament dels anys setanta- encara rebutjaven qualsevol novetat aliena sempre sospitosa de maniqueisme traïdor vers el govern establert per la força des del 1939.

La por vers els estaments repressius del govern franquista -encara palesada a moltes capes de la societat civil- donà indicis d'esvair-se davant els avenços dels nous temps. A València hom demanava un canvi el més aviat possible i -la majoria de vegades- el pols del dia a dia res tenia a veure amb les consignes que el govern [via televisió, ràdio o premsa escrita] feia arribar a la població.

Malgrat no significar un perill manifest, el Jazz fou considerat -de nou- nociu per als oïdors com llavors havia estat als anys de postguerra. El temor del règim davant qualsevol canvi 'no controlat' a la societat, d'allò 'desconegut' [el Jazz -com a art reflexiu i revulsiu de costums- hi era] implicava el reconeixement de la seua pròpia ignorància.

Totes aquelles passes plenes d'obstacles significaven una pas enrere, una mena de 'declaració de guerra a la cultura' que llavors començava a reviscolar, un front comú de la col·lectivitat artística nacional a combatre [pintors, escultors, músics, actors,

⁴⁵⁴ *Las Provincias* [1970]. Dissabte, 21 de març. Pàg. 1.

escriptors, col·lectius considerat perillosos al seu conjunt tret d'aquells altres addictes al règim] és a dir: els anys setanta van significar el detonant i punt de sortida per als esdeveniments socials que arribarien començada la segona meitat de la dècada i que afectarien el conjunt de la societat espanyola:

Canvis socials a la primera meitat dels anys setanta:

→ Onerosa sorgida de la crisi petrolera mundial del 1973.
→ Primeres grans borses de treball a l'atur.
→ Mort de Franco [20/XI/1975].
→ Inestabilitat social i política [primers anys de la democràcia], etc.
→ Les noves corrents culturals estaran allunyades de les premisses estètiques dels anys seixanta.

Tal i com succeí a la dècada dels seixanta, el món de la cultura va comprometre's davant el binomi 'cultura = llibertat', entenent per cultura aquella 'no oficial' i no imposada pels estaments oficials del règim, trets culturals bastits a sobre una sèrie de tòpics que -malgrat el pas del temps- a hores d'ara encara arrosseguem.

Cultura 'no oficial' era aquella altra oberta i moderna davant el ventall de possibilitats que ens oferia la transmissió i l'intercanvi de coneixements, sobretot amb els nostres veïns del nord, paradigma dels avenços del segle i de la modernitat negada al país i tendència més coherent amb els temps que llavors es vivien.

Pel que feu al fet musical en concret, allò que permeté acollir diversos esdeveniments musicals simptomàtics del canvi que la majoria de la societat demanava encara tardarien a arribar.

A la dècada dels seixanta s'havien produït poques actuacions de Jazz a la ciutat de València: TETE MONTOLIU, PEDRO ITURRALDE, ..., etc., i hom desitjava una millora substancial als cercles polítics que permeteren fer ús de la llibertat també a l'hora d'escollir quin tipus de cultura volia gaudir-se.

Des de meitat dels seixanta fins la mort de Franco [la matinada del 20 de novembre del 1975] van anar succeïnt-se -de manera espaiada i sempre sota circumstàncies justificades davant els estaments oficials- les visites d'alguns músics internacionals partint -principalment- de les iniciatives sorgides des de l'Institut Alemany de València així com de l'empresa promotora d'espectacles Studio SA, aleshores musicalment assessorada pel crític de *Cartelera Túrria*, Antonio Vergara.

Tot i això, el període que abasta des del 1970 fins ben entrat el 1973 pot ser considerat -pel que fa al present treball- com a poc profitós [gairebé, desert] doncs el Jazz no va ser a la ciutat de cap de les maneres. La suposada millora econòmica no va redundar en beneficis culturals significatius i els pocs avenços que es palesaven al món intel·lectual del país [a la seua majoria, antidictatorial] deixaven entreveure una major fiscalització per part del règim franquista temor de perdre parcel·les de poder davant una societat que avançava més de pressa que no la jerarquia política que ja hi era adonant-se del seu fi com a règim.

A la sala/teatre de la *Societat Coral 'El Micalet'* començaren a oferir espectacles que airejaven l'ambient tènol imposat per la situació política [ambigua i gens aclaridora davant l'avenir].

La nit del 21/X/1970, sis pintors valencians [Miguel Angel Rios, "Uiso" Alemany, Vicente Cortina, Horacio Silva, Vicente Peris i Moreno] realitzaren un mural sobre un llençol de 60 metres quadrats penjat a l'escenari de la sala del teatre mentrestant un quartet de músics 'de fusió' tocava cara al públic [ensems es produïa l'acció pictòrica] improvisant a sobre una cadència harmònica abans establida. Aquesta 'experiència' [o 'hàpening']⁴⁵⁵ fou un veritable esdeveniment artístic a la ciutat i formava part de l'anomenat Moviment Mundial d'Integració de les Arts:

- ▶ "... Moviment mundial d'integració de les arts i participació del públic mentrestant es realitza l'obra. Bona nova per a la nostra ciutat atès que inicia una sèrie d'experiències que aquest grup inquiet pensa fer sovint davant del públic ...".⁴⁵⁶

Les prohibicions d'actes culturals no oficialitzats hi eren a l'ordre del dia:

⁴⁵⁵ Hàpening: → manifestació artística i teatral caracteritzada per la desaparició de la distinció tradicional entre artistes i espectadors.

⁴⁵⁶ *Levante* [1970]. 25 d'octubre.

→ Exposicions de pintura on hom poguera raonar o congregar-se amb altres persones amb parers semblants.

→ Conferències allunyades de l'estètica biogràfica/historicista imposada anys arrere als personatges amb carés 'edificant i paradigma de virtuts' escollits pel règim franquista.

→ Concerts de música contemporània [moltes vegades programats sota altres noms o en cicles més o menys encoberts].

És a dir: a la dècada dels setanta qualsevol fet cultural que comportara riscos i suggerira novetats a qualsevol ordre era sospitós i el Jazz encara ho era més per ser una música aliena tot i que a nivell de les primerenques connexions comercials amb la resta del món tanmateix donava Jazz que unes olimpíades. Així doncs, als diaris locals podia llegir-se l'anunci de la companyia aèria 'Swissair' oferint viatges arreu del món. Entre les diverses destinacions presentades per l'aerolínia hi havia la següent:

- ▶ “[Trad.]... ‘Swissair’ presenta els esdeveniments mundials de més interès per als homes de negoci i professionals espanyols ...”.
- ▶ “... Festival de Jazz de Montreaux [Suïssa, del 16 al 29 de juny del 1972] ...”.⁴⁵⁷

Oferta generosa però gens a l'abast de les economies mitjanes dels valencians de començament dels setanta, tot i que aquest anunci fou un punt d'inflexió a la publicitat quotidiana apareguda als diaris locals tenint en compte el tipus de destinació presentada [comparava el Festival de Jazz amb la celebració dels Jocs Olímpics de Munic a l'agost del mateix any] dintre del carés retrògrad als mitjans de comunicació espanyols del tardà règim franquista.

⁴⁵⁷ *Las Provincias* [1972]. Dimecres, 31 de maig. Pàg. 14.

El món musical no era aliè a la conjuntura social i política que arrossegava el país davant l'esperança d'un canvi de rumb a l'ideari polític del govern de Franco, canvi que no es produiria fins passada la mort del general en novembre [20] del 1975.

No obstant l'aturament a la societat que la dictadura provocava amb la seua línia continuista i repressora, el fet musical avançava -a empentes i redolons- tot i que el Jazz estigué absent de les cartelleres valencianes durant vora tres anys. No obstant això, qualsevol novetat musical que ens arribara [fins i tot del camp clàssic] era ben rebuda i considerada un esdeveniment cultural de primer ordre.

El dijous 18 de febrer del 1971, l'ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA dirigida per LUIS ANTONIO GARCIA NAVARRO ⁴⁵⁸ estrenava al *Teatre Principal* -en versió orquestral- una de les obres emblemàtiques del segle XX: *La consagració de la primavera* [IGOR STRAVINSKY, estrenada a París el 29/V/1913]. L'obra del compositor rus compartí programa amb la *Simfonia n° 40 en Sol menor KV 550* de W. A. MOZART i a la crítica de l'esdeveniment pot llegir-se el següent -i justificat- lament per la tardança en l'estrena a la ciutat i la manca de modernitat i de posada la dia dels estaments musicals locals:

- ▶ “[Trad.] ... Enrojola una mica pensar els anys passats des de la seua estrena a París ...”.⁴⁵⁹

L'antic *Cinema Princesa* [carrer Moro Zeit, al barri del Carme] restà convertit en *Teatre Princesa* des del divendres 15/X/1971. Al començament es dedicà a programar revistes musicals però seria també escenari -al llarg de la dècada- de nombrosos concerts de Rock, Blues i de figures de Jazz significatives. Un incendi [febrer del 2009] destruï l'edifici ja en runes.

El divendres 28 i el dissabte 29/II/1972 actuà a la *Sala Studio* el guitarrista de Jazz i cantautor català FRANCESC PI DE LA SERRA. Atesa la minvada oferta cultural que llavors patia la ciutat, el preu per veure el músic fou rebaixat a cinquanta pessetes. A la crítica dels recitals es fa esment de la importància de PI DE LA SERRA com a guitarrista doncs no hi era corrent trobar bons instrumentistes entre els cantants:

⁴⁵⁸ Luis Antonio Garcia Navarro [Xiva/La Foia de Bunyol, 30/04/1941 - Madrid, 30/04/2001]. Director titular de l'Orquestra Municipal de València des del 30/04/1970 fins el 15/12/1973.

⁴⁵⁹ López-Chavarri Andújar, Eduardo - *Las Provincias* [1971]. Diumenge, 14 de febrer.

- ▶ “[Trad.] ... La guitarra no sols és acompanyant sinó també col·laboradora d’aquestes cançons i el seu intèrpret sap realitzar amb ella -rítmicament i efectivament- els seus temes ...”.⁴⁶⁰

La minvada però creixent potencialitat econòmica de la ciutat de València començà a comptar per als fabricants d’instruments, els quals sols relegaven les demostracions dels seus articles per a la ‘Feria Muestrario Internacional de València’ i sempre pensant en el potencial bandístic que no amb altre tipus de música.

Així, el bateria JOE MORELLO ⁴⁶¹ [veritable llegenda del instrument per haver-hi tocat -entre altres mèrits artístics- durant molts anys al DAVE BRUBECK QUARTET] vingué de nou a València [1973, *Edifici Aliatar* -a l’avinguda del Cid-] per fer una demostració de la marca de bateries *Ludwig*. La sala hi era de gom a gom [sobretot bateries, percussionistes i altres músics locals].

Imatges de JOE MORELLO explicant i fent demostracions tècniques per als bateries dels països que visitava.

Vam ser nombrosos els músics locals que hi érem asseguts a la sala escoltant o guaitant al llarg de la demostració del bateria. MORELLO feu bromes gesticulant -que no parlant- atès que de seguida se n’adonà que poca gent li seguia el seu discurs en anglès, tot i que era acompanyat per un traductor.

⁴⁶⁰ López-Chavarri Andújar, Eduardo - *Las Provincias* [1972]. ‘Recital de Pi de la Serra en Studio. Dissabte, 29 de gener. Pàg, 32.

⁴⁶¹ Joe Morello [Springfield/Massachussets, 17/VII/1929]. Bateria. [*Take Five* i *Blue Rondo à la Turk*]. Als 15 anys deixà de costat el violí i començà a estudiar percussió amb Joe Sefcik i George Lawrence Stone [autor del llibre de percussió *Stick Control for the Snare Drummer*]. Tocà amb Johnny Smith, Tal Farlow, Stan Kenton, Phil Woods, Sal Salvador, Marian McPartland, Jay McShann, Art Pepper i Howard McGhee i rebutjà tocar en les big bands de Benny Goodman i Tommy Dorsey. Al 1955 formà part del Dave Brubeck Quartet, amb els quals romangué fins el 1968 enregistrant vora 60 àlbums. Entre els seus alumnes destaquen: Danny Gottlieb, Max Weinberg, Patrick Wante i Rich Galichon. És autor de diversos mètodes [*Master Studies*, Modern Drummer Publications]. Elegit molts anys com a millor bateria per la revista ‘Modern Drummer Magazine’s Hall of Fame’.

El músic nord-americà feu burla de la música Rock, de la suposada sordesa dels seus músics i de la grandària dels amplificadors dels guitarristes. Feu servir acompanyaments de temes amb esquemes rítmics més o menys coneguts pels assistents. A sobre la base del tema *Take Five*, JOE MORELLO tocà vora 20 minuts fent tot tipus de variacions a sobre el compàs de 5/8, la qual cosa feu que tothom aplaudírem una bona estona. Passats al torn de preguntes, pocs dels presents s'atreviren a preguntar-li [totes les qüestions eren al voltant d'aspectes tècnics de l'instrument que no musicals] i només un d'ells ho feu en anglès i -concretament- sobre un tipus d'exercici desenvolupat pel mateix MORELLO, es tractava del professor del Conservatori de València, ROBERTO CAMPOS FABRA.

→ Veure Capítol III.4.1: *Dissertacions i ensenyaments al voltant de la percussió jazzística: Roberto Campos Fabra.*

Malgrat no tenir res a veure amb el Jazz, el cantant valencià NINO BRAVO ⁴⁶² arribà a enregistrar a un dels seus primers L.Ps, una versió -cantada en castellà- de l'estàndard *All the things you are* [O.HAMMERSTEIN - J.KERN] titulada en castellà *Eres todo cuanto quiero*. El cantant fou també productor d'altres artistes i formacions locals no massa ben vistos pel règim franquista, així el DUO HUMO.

El diumenge 19/III/1972 [dia central de les festes falleres] NINO BRAVO oferí un concert-recital al mateix *Teatre Principal* de València acompanyat d'una mena de big band local creada per a l'ocasió. La formació estigué dirigida pel músic català MANUEL GAS, un dels pianistes representants del Jazz català de la fi dels cinquanta i començament dels seixanta [al costat de FRANCESC BORRULL, LUCKI GURI i RICARD MIRALLES, a més de TETE MONTOLIU] qui -poc després- seria director musical a Espanya del segell *Polydor*.

Com a col·laboració especial en la interpretació d'alguns temes del cantant hi era el pianista valencià -arrelat a Madrid- JESÚS GLUCK, un dels primers membres del CONJUNTO HOT DE SOLISTAS [formació esqueixada de l'ORQUESTRA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO-VALÈNCIA de BLAS SALES a la fi dels cinquanta]. Cal suposar que els arranjaments

⁴⁶² Nino Bravo [Aielo de Malferit/La Vall d'Albaida, 3/VIII/1944 - Villarubio/Conca, 16/IV/1973]. Cantant. Iniciador d'un estil interpretatiu melòdic molt personal que deixaria empremta i escola després de la seua malaurada i sobtosa mort. ---N. de l'A.

de GAS per al concert [atesa l'alçària de l'esdeveniment, el canvi de mentalitat musical que ja es palesava a molts músics locals i tot i ser destinats per a un cantant 'melòdic'] aconseguirien un mínim de qualitat estructural i tindrien en compte per a quin tipus de formació anaven a ser escrits. A la premsa local aparegué una ressenya menuda del concert però cap crítica musical.⁴⁶³

⁴⁶³ *Las Provincias* [1972]. 'Recital de Nino Bravo para la Agrupación Provincial de Radio y Televisión'. Dimarts, 21 de març. Pàg. 37.

-III.2.2. Primers intents de programació estable de Jazz a valència.

La presència del Jazz germànic a la dècada dels seixanta [JOSEPH 'Pepsi' AUER, SPREE CITY STOMPERS] havia obert el camí vers noves actuacions del gènere, tot i que la vessant cultural de la institució germànica abastava altres estils i formes sempre amb la necessitat d'afegir novetats culturals contemporànies a la societat valenciana, llavors prou endarrerida. Així -als concerts de música clàssica- es programava un altre tipus de música allunyada dels nostres escenaris. L'obra d'autors contemporanis alemanys [com ara KARLHEIZ STOCKHAUSEN] hi era present a la graella cultural valenciana.⁴⁶⁴

-Nürnberg Jazz Collegium.

Gràcies a la iniciativa cultural de l'Institut Alemany de València, actuaren a la ciutat al llarg de la dècada dels setanta els músics del NÜRNBERGER JAZZ COLLEGIUM i el pianista JOACHIM KUHN [ASSOCIATION PC].

El dimecres 10/II/1973 [a les 10,30 hores] actuà al *Saló d'Actes del Col·legi Alemany* [carrer Jaume Roig, 14-16] el quartet NÜRNBERGER JAZZ COLLEGIUM [representants del 'Third Stream' alemany] amb el següent programa:

<i>Appuntamento.</i>	Per a Jazz combo.
<i>Mobile II.</i>	HANS ULRICH ENGELMANN. Per a clarinet i piano.
<i>Triplum.</i>	Per a Jazz combo.
<i>Tres peces per a clarinet i piano.</i>	IGOR STRAWINSKY.
<i>Trostmusik für Arrestaten.</i>	Per a Jazz combo.
<i>Diàleg per a clarinet i piano.</i>	WERNER HEIDER.
<i>Solfeggio.</i>	Per a Jazzcombo. ⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ Pedro Espinosa [Piano. Las Palmas de Gran Canaria, 1934]. Obres de Karlheinz Stockhausen. Col·legi Alemany [19,30 hores]. *Las Provincias* [1972]. Dimecres, 12 d'abril. Pàg, 37.

⁴⁶⁵ *Las Provincias* [1973]. 'Jazz en el Colegio Alemán'. Dimecres, 9 de gener. Pàg, 32.

A una entrevista feta al director del quartet [WERNER HEIDER] per un cronista local aquell respon al següent:

- ▶ “[Trad.] ... [S. B.] Pot encaixar bé el Jazz -música d’improvisació- amb la mentalitat germànica? ...”.
- ▶ “... [W.H] Res té a veure. És qüestió d’aptituds. Milions d’americans no tenen eixa sensibilitat que el Jazz exigeix i -vés per on- hi haurà de japonesos magnífics fent Jazz ...”.⁴⁶⁶

-Quarta actuació de Tete Montoliu a València.

Al juny del 1973 [dies 2 i 3], el pianista TETE MONTOLIU feu la seua quarta actuació a València [segona en solitari] al *Saló d’Actes del Col·legi de les Mares Escolàpies* [Avda. Ferran el Catòlic, 23/Erudito Orellana, 7] tocant un piano de mitja cua de la marca francesa *Chassaigne Frères*, instrument que encara roman al col·legi.

Anunci i fotografia promocional de TETE MONTOLIU davant el quart concert a València del pianista a celebrar en un escenari gens habitual al món del Jazz [*Las provincias*, divendres 1/VI/1973. Pàg, 37].

Degut al desert jazzístic existent a la ciutat, l’actuació de MONTOLIU vingué precedida de força expectació.

Al diari *Las Provincias* ⁴⁶⁷ i a peu de foto, es feu una ressenya introductòria del gènere [primer] i del músic [després] fent esment de la brillant trajectòria com a músic de Jazz de MONTOLIU a nivell nacional i internacional.

⁴⁶⁶ Barber, Salvador - *Las Provincias* [1973]. ‘La ciudad, al paso: entrevista a Werner Heider’. Dijous, 11 de gener. Pàg, 12.

Cal suposar que sota les sigles que signaven l'article [A.V.] hi era el crític de la *Cartelera Turia* Antonio Vergara, coneixedor del tema i -aleshores- un dels primers impulsors del Jazz a València des de les pàgines de la cartellera.

Després de la primera actuació al col·legi d'escolàpies, el pianista és entrevistat per Salvador Barber i respon a una de les qüestions proposades pel periodista:

- ▶ “[Trad.] -S. Barber: ... El Jazz que té tant d'inspiració, d'improvisació, permet l'intèrpret ser fidel a l'autor? ...”.
- ▶ “-T. MONTOLIU: ... Si de cas es tenen aptituds d'igual manera pot fer Jazz un blanc, un negre o un marró. En Jazz, el compositor crea, l'intèrpret recrea ...”.⁴⁶⁸

Una setmana abans del concert, la *Cartelera Túrria* ⁴⁶⁹ fa una remembrança del pianista de la mà d'Antonio Vergara tot preparant l'audiència i on destaquen paràgrafs citats del mateix MONTOLIU, tal com una declaració de principis jazzístics:

- ▶ “[Trad.] -T. MONTOLIU: ... No hi és escoltant els grans músics com s'aprèn, sinó tocant amb ells, al seu costat. Ells m'han fet comprendre l'autèntica filosofia del Jazz, el vertader esperit d'aquesta música la qual sempre m'havia subjugat -tanmateix- sense entendre-la massa ...”.

A la crítica d'Eduardo López-Chavarri Andújar es fa esment de la desimboltura conceptual de l'intèrpret així com de la seua inventiva, del Swing exacte al fraseig pianístic i de la sensació d'espontaneïtat, elements -tots ells- fonamentals per a qualsevol jazzman tot i que a la ressenya no cita cap estàndard interpretat pel pianista.

Malgrat contenir la ressenya periodística elements lingüístics semblants al lèxic fet servir a les crítiques de música clàssica, el descobriment 'en viu' d'un pianista com MONTOLIU serví de revulsiu davant prejudicis i tòpics al voltant del Jazz eixamplats al nostre país al llarg d'anys de sequera musical.

⁴⁶⁷ A.V. - *Las Provincias* [1973]. 'Espectaculos-Música- Espectaculos: Tete Montoliu actuarà en València el sábado'. Divendres, 1 de juny. Pàg. 37.

⁴⁶⁸ Barber, Salvador - *Las Provincias* [1973]. 'La ciudad, al paso: entrevista a Tete Montoliu'. Diumenge, 3 de juny. Pàg. 14.

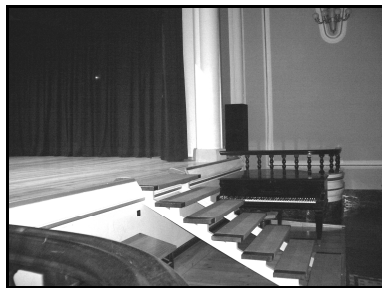
⁴⁶⁹ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1973]. 'Tete Montoliu, en València. Conciertos organizados por Studio'. Setmana del 4 al 10 de juny. N° 469.

Crítica del concert de TETE MONTOLIU feta per Eduardo López-Chavarri Andújar⁴⁷⁰ i Escenari Saló d'Actes de les Mares Escolàpies de València i piano *Chassaigne Frères* de mitja cua .

Recital de jazz por el pianista Tete Montoliu, para Studio

Luchando con un instrumento bien pobre tocó anoche para Studio, en el colegio de las MM. Escolapias, el pianista de jazz Tete Montoliu; éxito grande, tanto por la asistencia que colmó la sala como por las ovaciones que premiaron una actuación, cálida, brillante, llena de aciertos. Con su recital Studio abre, prometedoramente una futura atención al jazz que aquí, todo hay que decirlo, no ha tenido consecución pese a las empresas entusiastas que plantearon aficionados micaleteros, del Suizo, etcétera; Studio anoche anunció que más tarde, tras el arranque de Montoliu vendrían las actuaciones de Iturralde, Lou Bennet, etcétera. Anoche el éxito fue estimulante; y bien justo puesto que nuestro «jazzmen» se desenvolvió con soltura, gracia e inventiva, redondeando unas interpretaciones en las que una técnica domada, fácil, dio cauce a unas

versiones dotadas de intuición, redondez y cálida elegancia para reelaborar y recrear viejos temas a través de una formulación pianística y de estilo llena de poder, sabiduría, maestría y recursos. Melodías de muy diverso origen, toques «folk» de melodías entrañables catalanas, equilibrio expositivo y color en las variaciones, tacto y equilibrio para no hacer peligrar el edificio sonoro, «swing» preciso y exacto (tan difícil siempre, lo mismo en un «rubato» chopiniano que en un melisma flamenco o aquí en las combinaciones aleatorias que no desvirtúan la base de la estructura sonora); fraseo y sensación de espontaneidad, todo sumó un recital muy atractivo que gustó mucho al joven auditorio de Studio y así lo demostró tributando a Tete Montoliu ovaciones largas, bien expresivas.
E. L.-CH. A.

-Setmana de Jazz a Studio SA.

A l'octubre del mateix 1973, Vicente Vergara [gerent d'Studio S.A.] anuncia la programació d'una *Setmana de Jazz*⁴⁷¹ a celebrar a la mateixa *Sala Studio* [carrer Taquígraf Martí, 4] amb l'actuació [per primera vegada a València] de:

Dies 9,10 i 11 d'octubre/1973	→ LOU BENNETT	[orgue].
	AL JONES	[bateria]

⁴⁷⁰ López-Chavarri Andújar, Eduardo - *Las Provincias* [1973]. 'Recital de Jazz por el pianista Tete Montoliu para Studio'. Diumenge, 3 de juny. Pàg, 36.

⁴⁷¹ Barber, Salvador - *Las Provincias* [1973]. 'La ciudad, al paso: entrevista a Vicente Vergara'. Divendres, 5 d'octubre. Pàg, 13.

Dissabte 13 d'octubre/1973.	→ JOHNNY GRIFFIN [saxòfon]. TETE MONTOLIU [piano]. ERIC PETER [contrabaix] ADRIÀ FONT [bateria]
--------------------------------	--

Cartells anunciadors de la 'Semana de Jazz' presentada per Studio S.A. [*Cartelera Túrria*, setmana 8-14/X/1973. N° 507 i *Las Provincias*, divendres 5/X/1973. Pàg. 13].

CONCIERTOS DE JAZZ
Venta anticipada de localidades
en STUDIO, Martí, 4

SEMANA DE JAZZ
**GRANDES FIGURAS OFRECERAN
AUDICIONES EN STUDIO**
Importantes proyectos de carácter cultural
La semana próxima con una serie de audiciones dedicadas al jazz, a cargo de importantes figuras, comenzará Studio sus actividades del presente curso, con un ambicioso esque-
El sábado, día trece, a las siete de la tarde y once de la noche, será un cuarteto, quien ofrezca las audiciones. Lo forman, Johnny Griffin —saxo tenor— Tete Montoliu —piano—

Días 9, 10 y 11 de octubre, a las 10'45 noche
LOU BENNET (órgano)
Al Jones (batería)

Día 13, a las 7 tarde y 11 noche
JOHNNY GRIFFIN (saxo tenor)
TETE MONTOLIU (piano)
Eric Peter (bajo)
Adrià Font (batería)

Tot i que els concerts de BENNETT i JONES arribaren a celebrar-se, no passà el mateix amb l'esperada actuació del quartet de JOHNNY GRIFFIN acompanyat per TETE MONTOLIU doncs el aleshores governador civil de la província [Enrique Oltra Moltó] prohibí el que -possiblement- haguera estat l'esdeveniment jazzístic més important mai succeït a la ciutat fins aleshores.

L'excusa donada pels estaments polítics encarregats del tancament temporal de la *Sala Studio* per tal d'impedir la celebració del concert fou d'indol administratiu, tot i que per als encarregats d'Studio S.A. tenia un carés eminentment polític: el Jazz com a trencador de l'ordre establert i perill per a la societat benpensant dels darrers anys del franquisme.

De la suspensió del concert no aparegué cap ressenya a la premsa local tret d'una ressenya a la *Cartelera Túrria*.

- ▶ El concert de JOHNNY GRIFFIN i TETE MONTOLIU a la sala 'Studio' [octubre, 1973] fou prohibit en represàlia per les activitats democràtiques d'Studio SA. El saxofonista marxà a l'endemà camí d'Alemanya on aleshores romania tot repartint el seu treball al llarg del continent Europeu que no als Estats Units. Camí de l'aeroport diuen els seus acompanyants [entre ells el crític de *Cartelera Túrria*, Antonio

Vergara] que es dedicà a xiular el pasdoble *Valencia*, tocat i après per ell quan era a la banda militar a Hawai on feu el servei militar.⁴⁷²

Dies després de la suspensió, l'organista LOU BENNETT [romanent encara a València] feu unes declaracions al periodista Salvador Barber [*Las Provincias*] molt significatives pel que feia a la idea de Jazz a Espanya, a Europa [comparant-la amb els Estats Units] i al gènere musical com a forma de vida.

Entrevista -sense signatura- a l'organista LOU BENNETT on el músic parla del fet musical als Estats Units i la bona acollida rebuda a Europa [*Las Provincias*, divendres, 19/X/1973. Pàg. 15].

LOU BENNETT:
«España e Italia, donde hay más afición al jazz, en Europa.»
«En Estados Unidos, el artista es movido como una marioneta por los intereses comerciales.»

-Y, en América, ¿no actúa en Estados Unidos?
—No. Prefiero Europa. En Estados Unidos el jazz se ha hecho muy comercial. Tan comercial que el artista es movido como una marioneta, por los intereses de los empresarios. Eso a mí, no me gusta. En Europa, también hay comercialidad, pero junto a ella, va le digo que actos culturales.

--¿Quiere decir que ya hay mejor jazz en Europa?
—No. Hay que distinguir. Naturalmente en Estados Unidos hay más afición al jazz. El jazz allí es folklore. Ocurre como aquí con el flamenco. El que el pueblo hace es auténtico. Pero, ¿qué tiene de flamenco lo que se puede ver en los espectáculos. Esa es la cuestión.

A la *Cartelera Túrria*⁴⁷³ aparegué una crítica de la primera actuació de l'organista a la ciutat signada per Antonio Vergara on -entre altres qüestions- fa esment a les concessions de BENNETT⁴⁷⁴ a l'hora d'exposar el seu repertori [temes com ara *Yesterday* -LENNON/MCCARTNEY- o *Mercy, Mercy* -JOE ZAWINUL-]:

⁴⁷² A l'octubre del 1973 el governador civil de la ciutat era Enrique Oltra Moltó. ---N. de l'A.

⁴⁷³ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1973]. 'De Lou Bennett al maestro Padilla'. Setmana del 8 al 14 d'octubre. N° 507.

⁴⁷⁴ **Lou Bennett** [Louis Benoit. Filadèlfia/Pensilvània, 18/V/1926 - París, 10/II/1997]. Després d'escoltar Wild Bill Davis i Jimmy Smith, decideix tocar l'orgue [1949]. Als seixanta tocà al Blue Note [París] i enregistrà el primer disc: *Amen*. Havia arribat a Europa mitjançant el redactor en cap de l'emissora 'Europe 1' [Daniel Filipacchi] qui el convidà a anar a França per donar a conèixer el Jazz tocat a l'orgue. Fins el 1968 tocà acompanyat per Jimmy Gourley/guitarra i Kenny Clarke/bateria. Al 1962 arribà a Espanya amb els guitarristes Philippe Catherine i René Thomas i el bateria Billy Brooks. Al març del 1963 gravà a París *Enfin!* [RCA] amb René Thomas/guit; Gilbert Rovère/cb i Charles Bellonzi/bat. Tocà al Newport Jazz Festival [1964]. A Espanya ha tocat -fins i tot- en localitats menudes on gairebé hom mai havia escoltat Jazz en directe. Al 1975 obrí el seu propi club a la Costa Daurada. Cal destacar dels seus discs un LP acompanyant Núria Feliu [*Núria Feliu, Lou Bennett...i els seus amics*/1966], un EP titulat *Improvisacions* [on arranjava al gènere jazzístic melodies populars catalanes com *El noi de la mare* o *El cant dels ocells*]. A destacar els discs *Escolania Montserrat - Lou Bennett* [EP Spain Jazz/1969]; *Dansez et rêvez avec le trio Lou Bennett* [RCA Victor]; *Ovzeni*

- ▶ “[Trad.] ... La manera de fer servir l’orgue per part de BENNETT hi és propera a una concepció orquestral d’aquest instrument. Mitjançant la seua varietat al timbre aconseguix apropar-se a la tessitura de les seccions tradicionals d’una big band ...”.
- ▶ “... AL JONES se’ns va revelar com un bateria eficaç i continuador de la línia marcada per MAX ROACH i ELVIN JONES, amb un gran sentit rítmic ...”.

LOU BENNETT tocava els baixos dels temes amb el ‘pedalier’ del seu orgue *Hammond-B3* palesant ambdós músics tenir la sonoritat, la ‘presència’ i la ‘cohesió d’un trio amb contrabaix quan en realitat sols n’eren 2 intèrprets a l’escenari. ‘Lefty foot’ [Peu esquerrà], així anomenava el mateix LOU BENNETT la sincronització de mans i peus de la qual feia esment.

De llavors ençà, les visites de l’organista a la incipient escena jazzística valenciana [normalment en formació de duo: ell i un bateria, però també sols i -com a màxim ‘ensemble’- a trio] serien d’allò més habituals.

En novembre del 1973, la societat Studio S.A. llogà el *Teatre/Cinema València* com a escenari per a les seues activitats culturals.⁴⁷⁵

La recerca de modernitat a les seues propostes arribà també al món de les arts plàstiques valencianes. Al mateix novembre del 1973 apareix a la premsa l’anunci d’una exposició pictòrica mai feta a València. Els artistes Mariano Navarro Garrañaga, Jose Antonio de Arrate, Vicente Fuenmayor, Bosque i Peiró Roggen exposaren 27 obres [tintes] a la *Sala Asprona* de València inspirades en paràmetres compositius de compositors contemporanis [C. HALFFTER; LUIS DE PABLO i LUCIANO BERIO] analitzant la seua estètica i desenvolupant-la mitjançant formes, dibuixos i figures. A la sala d’exposició sonaven ininterrompudament els temes dels compositors sent la primera vegada a la ciutat que es produïa la simbiosi pintura - música i es feia esment de la complexitat sonora dels músics escollits.⁴⁷⁶

Jazzohevo Festivalu 1966 [Supraphon/1966] i *Live At The Club St Germain* [1980] i les bandes sonores: *La vil seducción* [Josep Maria Forqué/1868], *Le Glaive et la Balance* [André Cayatte] i *El Momento de la Verdad* [Francesco Rosi].

⁴⁷⁵ *Las Provincias* [1973]. ‘Los mas destacados grupos de teatro independiente actuaran este año en el Valencia Cinema’. Dissabte, 3 de novembre. Pàg. 14.

⁴⁷⁶ *Las Provincias* [1973]. ‘Integración de la música y la pintura’. Divendres, 9 de novembre. Pàg. 13.

-Tradicional Jazz Studio de Praga.

El 13/XII/1973 i organitzat per l'aula de Cultura de la 'Caja de Ahorros y Monte de Piedad de València' es presentà al *Teatre Principal* [19,30 de la vesprada] el grup txec TRADICIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA presentant peces d'ELLINGTON, KID ORY, LEWIS, WILLIAMS, BILLIE HOLIDAY i PALMER [entre altres].

A la crítica de López-Chavarri [apareguda dos dies després] ⁴⁷⁷ es fa esment de l'ompliment del teatre per part del públic local, de l'homogeneïtat del conjunt txec, dels títols interpretats que evocaven l'atmosfera i el marc sonor de Louisiana i de l'afegiment al grup de la cantant EVA SVODOBA [discreta i de veu curta, segons el crític].

Anunci del concert dels TRADICIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA [*Las Provincias*, dimecres, 12/XII/1973. Pàg, 37].

A la *Cartelera Túria*, la crítica no fou massa benèvola amb el conjunt txec de 'dixieland' doncs trobà a faltar més Swing a les improvisacions i un millor acompanyament a la base rítmica a més de refermar la no expressivitat jazzística del TRADICIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA a gairebé tots els temes interpretats.

- ▶ “[Trad.] ... El conjunt de Praga es troba dintre de la línia intermèdia que separa el Dixieland del ‘Middle-Jazz’ [escola jazzística dels anys trenta i quaranta] ...”.
- ▶ “... A destacar un jove saxofonista tenor [en línia amb COLEMAN HAWKINS] inspirat i evidentment encotillat per la rigidesa expressiva de la resta del conjunt amb un bateria que gairebé a penes podia mantenir el temps ...”. ⁴⁷⁸

La formació txeca tornaria a València un any i mig després [29 i 30/V/1975, *Teatre Princesa*].

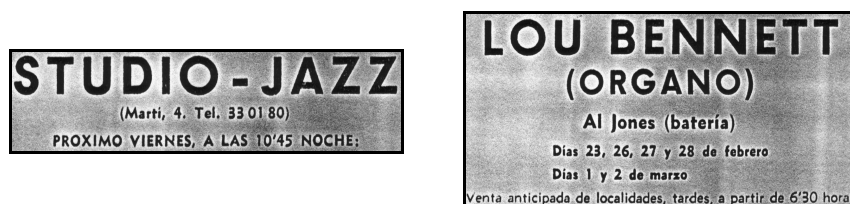
⁴⁷⁷ López-Chavarri Andújar, Eduardo - *Las Provincias* [1973]. ‘Concierto del Traditional Jazz Studio de Praga al Principal’. Divendres, 14 de desembre. Pàg, 33.

⁴⁷⁸ Vergara, Antonio - *Cartelera Túria* [1973]. ‘Jazz y ‘Ostpolitik en el Principal’. Setmana del 24 al 30 de desembre. N° 518.

-Al Jones i Lou Bennett a la Sala Studio.

Al mes de febrer del 1974 tornà a València l'organista LOU BENNETT acompanyat de nou pel bateria AL JONES per tocar a la *Sala Studio* [sis dies] sense cap entrebanc per part de les autoritats del govern civil.

Anunci dels concerts de LOU BENNETT a Studio. a destacar la diferència de grafismes entre els noms de l'organista i del bateria AL JONES. ⁴⁷⁹

La crítica dels concerts -segons López-Chavarri a *Las Provincias*- donà una empena generosa vers la possibilitat d'augmentar la presència de jazzistes a la ciutat.

- ▶ “[Trad.] ... Un record a un Brasil ‘folk’, a la *Rhapsody in Blue* o a BEATLES-evocació ...”.
- ▶ “... Des de la fresca invenció d'una línia melòdica vital fins el Swing flexible, el recital de LOU BENNETT anà a cavall de l'actualitat, del ritme i de les endiablades demostracions de mecanisme ...”.⁴⁸⁰

-Association P.C. a l'Institut Alemany

El dimarts 7/V/1974 actuà a l'Institut Alemany el grup experimental de Jazz/Rock, ASSOCIATION P.C.⁴⁸¹ amb la següent formació.

- PIERRE COURBOIS [bateria]
- JOACHIM KÜHN ⁴⁸² [piano]

⁴⁷⁹ *Las Provincias* [1974]. Dimecres, 20 de febrer. Pàg, 31.

⁴⁸⁰ López-Chavarri Andújar, Eduardo - *Las Provincias* [1974]. ‘El Jazz de Lou Bennett, en Studio’. Dimecres, 28 de febrer. Pàg, 34.

⁴⁸¹ **Association PC** [sigles de Pierre Courbois]. Formació creada al 1970. El primer èxit com a grup fou al Festival de Jazz de Berlin [1971]. Abans de Joachim Khun, el pianista era Jasper van Hof. A València hi eren -a més de Khun- Pierre Courbois/bat [Nijmegen/Països Baixos/1940]; Siggie Busch/cb [Krefeld/1943]; Toto Blanke/guit [1939]. Tocaven una barreja de Jazz-Rock amb un estil semblant als anglesos Soft Machine o Colosseum. Enregistraren 4 discs abans de disoldre's.

- TOTO BLANKE [guitarra]
- SIGGI BUSCH [contrabaix]

Anunci de l'actuació d'ASSOCIATION P.C. i dels horaris per a les classes teòriques i pràctiques al voltant del Jazz i del Rock [*Las Provincias*, dimarts, 7/V/1974. Pàg, 41] i anunci i part de la crítica del concert.

MUSICA
Concierto de jazz por Association P. C.,
en el Colegio Alemán

INSTITUTO ALEMANO
MUSICA DE JAZZ Y ROCK
En el Instituto Alemán, hoy martes, a las 20 horas, tendrá lugar, en el Colegio Alemán, calle Jaime Roig, 14-16, un concierto de jazz y rock, a cargo del conjunto Association P. C.
Mañana, miércoles, día 8 de mayo, el Instituto Alemán tiene también programado un seminario sobre dicha música de jazz y rock.
A las 11 horas de la mañana:
«Ritmo, armonía, análisis, arreglo, composición».
A las 7 horas de la tarde:
Enseñanza individual y en grupos de «Guitarra, piano, órgano, bajo y batería».
Lugar de celebración e inscripción: Instituto Alemán, calle Los Maestros siete, teléfono 31 87 01. Participación gratuita.

que hubo vigor, delicadezas extremas y un equilibrio precioso de planos, diseños y cometidos solistas, en los que el quehacer general del grupo se alia y prolongaba con relieves individuales, motivo todo de un recital que acreditó los conocimientos de Association P. C. de muy diversas clases de música. La asistencia, bien nutrida, decididamente juvenil, aplaudió largamente a Association P. C., lográndose un concierto de éxito relevante, muy interesante.
E. L. CH. A.

A la crítica del concert, López-Chavarri afirmà el següent:

- “[Trad.] ... Arrodoniren una actuació precisa, pujant, plena de vitalitat i de matisos i on hi hagué varietat d'estils, diferenciació de gèneres i una feina individual al servei del diàleg i tasca d'equip ...”.⁴⁸³

Fou la primera vegada a València [tret de les demostracions monogràfiques fetes pel bateria JOE MORELLO] que els mateixos músics del quartet oferiren els seus coneixements per tal d'impartir a estudiants de música o professionals aspectes tècnics i teòrics sobre

⁴⁸² **Joachim Kühn** [Leipzig]. Pianista i saxofonista. Fins el 1961 sols tocà música clàssica. Pugué eixir de la llavors Alemanya Oriental gràcies a un concurs de pianistes organitzat a Àustria per Friedrich Gulda. Als seixanta tocà al quintet 'S + H' [1962/1966]. Kühn acompanyà el saxofonista Phil Woods i d'altres músics nord-americans nouvinguts a Europa. El 1971 tocà al grup del violinista Jean-Luc Ponty i feu gires per Àsia, Àfrica del Nord, Espanya, Portugal i Amèrica del Sud amb el grup Association P.C. Als vuitanta s'instal·là a París dedicant-se a la composició i a tocar amb el trio format junt a Daniel Humair i Jean-François Jenny Clark. Als noranta encapçalà la formació Special Quartet, amb Joe Lovano, Adam Nussbaum i J.F. Jenny-Clark. Tocà amb Michel Portal, Dave Liebman i Ornette Coleman.

⁴⁸³ López-Chavarri Andujar, Eduardo - *Las Provincias* [1974]. Dimecres, 8 de maig. Pàg, 34.

la matèria corresponent als seus instruments: classes de Ritme, Harmonia, Arranjaments, Composició, Guitarra, Piano, Orgue, Baix Elèctric i Bateria.

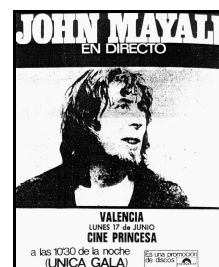
-Tete Montoliu a la Societat Coral El Micalet

TETE MONTOLIU tornà a València i de nou amb versió de piano/sols. Del 9 a l'11/V/1974, el pianista actuà a la *Societat Coral El Micalet*.

El dilluns 17/VI/1974 any i davant la influència de diverses revistes dedicades a promocionar grups de Rock i de l'aleshores anomenat 'Blues blanc' [*Disco Express*, *Popular 1*, etc.] actuà a València el 'bluesman' anglès JOHN MAYALL, considerat el 'pare del Blues al Regne Unit'.

Moviment musical eixamplat davant el desconeixement de músics i aficionats valencians degut a la manca d'informació i la no arribada de discs pertanyents al Blues genèric nord-americà. Tot i no ser Jazz, el concert i la distribució a Espanya dels discs de MAYALL [els millors músics de Blues-Rock anglesos havien tocat a diverses formacions seues malgrat no gaudir cap d'ells d'una veritable base jazzística a les seues propostes: ERIC CLAPTON, JEFF BECK, JACK BRUCE, PETER GREEN, etc.] serviren com a pressa de contacte de músics locals [aquest doctorand, entre altres tants] amb el fil que condueix del Blues al Jazz.

Anunci de l'actuació de TETE MONTOLIU piano/sols a *El Micalet* [*Las provincias*. Diumenge, 5/V/1974. Pàg. 62] i de l'actuació a València del 'bluesman' blanc JOHN MAYALL [*Las provincias*. Dijous, 13/VI/1974. Pàg. 74].

-Jazz Group a la Sala Studio.

Els dies 18 i 19/X/1974 , actuà -a la *Sala Studio*- la formació surtida de la Cava Jazz de Terrassa JAZZ GROUP.

Anunci de JAZZ GROUP a la Sala Studio [*Las Provincias*, dimecres 16/X/1974. Pàg, 35] i presentació d'Antonio Vergara [*Las Provincias*, dimecres 18/X/1974. Pàg, 35].

JAZZ GROUP estava inegrat per:

- JOAN ALBERT [saxòfon].
- JOSEP PUIGBO [piano].
- LLUÍS SUBIRANA [contrabaix].
- ADRIÀ FONT [bateria].

A la crítica apareguda a la *Cartelera Túrria* destaca la consideració d'assenyalar que - tot i no ser SUBIRANA un bon contrabaixista- les seues virtuts com a músic superen la comparança amb els instrumentistes locals:

- ▶ “[Trad.] ... SUBIRANA semblà el més flux de la formació tot i que a València no hi existeix cap altre contrabaixista superior a ell ...”.
- ▶ “... Optimisme -doncs- per la trobada amb un conjunt peninsular d’una indubtable solidesa [malgrat la diversitat estilística dels seus membres] i esperança en què continuen treballant ...”.⁴⁸⁴

A destacar l’estrena a València [dijous 5 i dissabte 7 de desembre del 1974 al *Cinema Martí*/ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA] del *Concierto Para Quinteto de Jazz y Orquesta* de JOSÉ NIETO, primer intent a Espanya de fusionar música simfònica i un quintet de Jazz.

⁴⁸⁴ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1974]. ‘Recitales por el Jazz Group en Studio’. Setmana del 8 al 15 de novembre. N° 562.

→ Veure Capítol III.4.2: *'Third Stream'*
[*Tercer Corrent*] a València.

-Tete Montoliu Trio i René Thomas a la Sala Studio

Els dies 13 [nit] i 14 [vesprada i nit] de desembre del 1974, actua -en formació de trio i a la *Sala Studio*- el pianista TETE MONTOLIU, inici d'una sèrie de concerts que -tot seguit- portaria a la ciutat al guitarrista belga RENÉ THOMAS ⁴⁸⁵ acompanyat pel duo LOU BENNETT/AL JONES des del dilluns 16 fins el divendres 20 del mateix mes, guitarrista que [malauradament i només quinze dies més tard de les actuacions a Studio] morí a Santander tot just el 4 de gener del 1975.

Tot i l'alt nivell dels músics actuant, la resposta del públic no fou -ni de lluny- l'esperada pels organitzadors dels concerts.⁴⁸⁶

TETE MONTOLIU TRIO i RENÉ THOMAS anunciats a la *Sala Studio*.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ **René Thomas** [Lieja/Bèlgica, 25/II/1927 - Santander, 3/I/1975]. Als 8 anys apren a tocar la guitarra i -al cap dels anys- conegué l'obra del seu paísà Django Reinhardt. Tocà a Lieja amb Hubert Simpliss, Raoul Faisan i els Bob Shots [amb el saxofonista Bobby Jaspas]. Al 1954 marxà a París acompanyant Jaspas i allí tingué influències jazzístiques de part de Jimmy Raney. Tingué oportunitat de compartir escenaris amb Chet Baker, Henry Renaud a més de Jaspas [aleshores conegut pels aficionats europeus]. Marxà a Canadà on tingué oportunitat de tocar amb Miles Davis, Duke Jordan, Jackie McLean i Lee Konitz. Després d'una estada curta als Estats Units, Thomas tornà a Europa i actuà al Festival de Jazz de Comblain-La Tour [Bèlgica]. Formà un quintet amb René Urtreger [o Amadeo Tommasi] al piano; Benoit Quersino [o Giovanni Tommaso] al contrabaix i Daniel Humair [o Franco Mondini] a la bateria. L'èxit fou tan gran que es convertiren en el primer grup no americà que tocà al club Ronnie Scott de Londres. Sovint es convertien en sextet amb la incorporació eventual del trompetista Chet Baker amb qui enregistraren discs per a la RCA Victor d'Itàlia. Després de la mort Jaspas [1963], acompanyà Chet Baker entre 1969 i 1972 fent gires per Mèxic i Estats Units. Baker tornà al seu país i Thomas s'afegí al trío de Lou Bennett amb qui participà al Festival de Jazz de Middelheim [1974]. Tocà amb Bennett a la Sala Estudio de València [16 i 20 de desembre del 1974] i -als pocs dies- moria a Santander víctima d'un infart, ciutat on era tocant.

⁴⁸⁶ L'autor de la present tesi va tenir el privilegi de ser una de les escassament 12 persones que hi erem escoltant un dels dos concerts oferts pel trío Thomas/Bennet/Jones a València. ---N. de l'A.

⁴⁸⁷ *Cartelera Túrria* [1974]. Setmana del 8 al 15 de novembre. N° 562.

La crítica apareguda la *Cartelera Túrria* es fa ressò de la poca assistència de públic als concerts del trio de THOMAS, a més de fer una altra remembrança del guitarrista partint de les seues influències més directes, fa esment a la dificultat afegida per als jazzístes europeus que opten per desenvolupar la seua carrera musical des del vell continent i no marxar cap a Nova York, centre neuràlgic -i comercial- del Jazz a nivell mundial, condició que -passats els anys- patiran diversos 'jazzmen' locals, coneguts només als cercles jazzístics espanyols i -de vegades- europeus.

Ressenya preliminar del concert de RENÉ THOMAS TRIO signada sota les sigles V.V., les quals cal suposar una errada doncs haurien de ser A.V. [Antonio Vergara, col·laborador crític de Jazz del diari] . A destacar les errades en 'Jaz' i 'Benett' [Jazz i Bennett] [Las provincias. Dissabte, 14/XII/1974. Pàg, 42].

Studio ha organizado siete días de jazz en sus locales de la calle Martí. Los días 13 y 14, actuaciones de Tete Montoliu Trio. Esta vez, el pianista catalán da sus actuaciones con acompañamiento de contrabajo, Manuel Elías, y de batería, Adriá Font. Los días 16, 17, 18, 19 y 20, a las 11 noche, presentación del gran guitarrista de jazz René Thomas, acompañado del ya conocido organista Lou Bennett y del batería Al Jones.

CONCIERTOS DE JAZZ
EN STUDIO:
TETE MONTOLIU,
RENE THOMAS
Y LOU BENETT

Presentar a Tete Montoliu no hace casi falta, pues ya es muy conocido por los aficionados valencianos, que todos los años tiene oportunidad de oírlo en directo. Solamente recordar que Tete Montoliu es un gran admirador de los pianistas Fatz Waller, Teddy Wilson y Art Tatum, en un principio, y que después evoluciona hacia una estética parkeriana (el gran saxo Charly Parker) y de su transposición pianística que es Bud Powell. Como

Ressenya i part de la crítica de l'actuació a València de RENÉ THOMAS TRIO. ⁴⁸⁸

RENE THOMAS, GUITARRA; LOU BENNETT, ORGANO; AL JONES, BATERIA. — En Studio.

Regular asistencia de público a estos recitales, paradójicamente los más interesantes que se han dado en nuestra ciudad en este año que ahora termina. La motivación habría que buscarla en la poco conocida significación de Thomas, guitarrista que —como ocurriera también, aunque en menor medida, con su compatriota Django Reinhart— tiene que pagar su condición de europeo alejado de la capital mundial del jazz que es Nueva York. Discípulo de Jimmy Raney, quien junto con Tal Farlow representó la primera ruptura estilística con la obra de Charlie Christian, Thomas se aleja de aquél, sin embargo, con su concepción del discurso, eminentemente melódico, y su cálido lirismo. Mientras Raney gusta en sus improvisaciones inventar nuevas armonías, Thomas explota al máximo la melodía subyacente en los acordes del tema

-Altres actuacions jazzístiques destacades.

⁴⁸⁸ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1974]. 'René Thomas, guitarra; Lou Bennett, organo; Al Jones, batería'. Setmana del 30/XII/1974 al 05/I/1975. N° 571.

LOS ANGELES JUBILEE SINGERS [cor nord-americà especialitzat en cantar espirituals i temes folklòrics dels Estats Units] oferí un recital a València al desembre del 1974 [Facultat de Dret]. Al voltant del concert, el crític teatral Josep Lluís Sirera escrigué a la *Cartelera Túria* el següent:

- ▶ “[Trad.] ... Els ‘JUBILEE SINGERS’ res tenen que envejar a qualsevol altre grup coral, és més: són encara més envejables ...”.
- ▶ “...Repertori on destacaren els espirituals *Jesus Will* i *Wade in the water* ...”. ⁴⁸⁹

Altra oportunitat per als oïdors valencians de gaudir de nou de la presència del cor LOS ANGELES JUBILEE SINGERS i d’una mostra menuda dels espirituals origen del Blues fou el dilluns 14/III/1977[en aquesta ocasió al *Teatre Principal* de València i dirigits per ALBERT O’NEIL], concert programat per la Societat Filharmònica:

- ▶ “[Trad.] ... Interpretaren -entre altres- fragments de *Porgy & Bess* [GERSHWIN] i diversos espirituals negres ...”. ⁴⁹⁰

Un altre esdeveniment recordat per músics i aficionats valencians [per motius diversos] fou un concert força conflictiu -pel que fa a aspectes personals i al tarannà dels intèrprets- per part del trombonista SLIDE HAMPTON ⁴⁹¹ i de TETE MONTOLIU TRIO ⁴⁹² celebrat a la *Societat Coral El Micalet* els dies 5 i 6/II/1975.

⁴⁸⁹ Sirera, Josep Lluís - *Cartelera Túria* [1974]. Setmana de l’16 al 22 de desembre. Nº 569.

⁴⁹⁰ López-Chavarri Andujar, Eduardo - *Las Provincias* [1977]. Dijous, 17 de març. Pàg. 53.

⁴⁹¹ **Slide Hampton** [Locksley Wellington Hampton. Jeannette/Pennsylvania, 21/IV/1932]. Trombonista, compositor i arranjador. Als 12 anys ja tocava en formacions jazzístiques i als 20 amb Budd Johnson, Dizzy Gillespie i la banda del seu cosí, Lionel Hampton. De 1957 a 1959, amb Maynard Ferguson. Anà a remolc del trombonista Jay Jay Johnson, però sempre destacà per l’originalitat dels seus arranjaments, de fet, els seus grups [menuts] sonaven com una big band. Tocà amb Art Blakey, Tadd Dameron [1969], Barry Harris, Thad Jones, Mel Lewis i Max Roach. Al 1962 creà l’Slide Hampton’s Octet on eren els trompetes Booker Little, Freddie Hubbard i el saxofonista George Coleman. Viatjà a Europa amb la banda de Woody Herman [1968] on romangué fins el 1977. Al 1979 enregistrà el que ha estat considerat com a millor disc de la seua carrera: *World of Trombone* [1201 Music] i on participaren 9 trombonistes. Al 1998 li lliuraren un Premi Grammy [‘Best Jazz Arrangement Accompanying Vocalist’] pel tema *Cotton Tail* enregistrat per Dee Dee Bridgewater. A la seua discografia cal destacar: *Slide Hampton and His Horn of Plenty* [Hard Dop Strand, 1959]; *Explosion! The Sound of Slide Hampton* [Jazz Atlantic, 1962]; *Roots Jazz* [Criss Cross, 1982]; *Dedicated to Diz* [Jazz Telarc, 1993]; *Slide Plays Jobim* [Brazilian, 2002].

⁴⁹² Al primer concert [diumenge, 5 de gener i canviada per a les 11 de la nit] Hampton no aparegué a l’escenari degut una errada de sincronització de dades. Al primer concert de l’endama [canviat a la vesprada] el trombonista nord-americà es barallà [al mateix escenari i davant tothom] amb el pianista català per interrompre’l diverses vegades a unes introduccions i diversos solos. Tot seguit, Slide Hampton agafà el seu instrument i l’enfundà. Se n’anà i no es presentà a la segona actuació. ---N. de l’A.

Tot i les desavinences sorgides entre el trombonista nord-americà i el pianista català, el públic [que en aqueixa ocasió va respondre omplint el *Teatre de la Societat Coral 'El Micalet* i assistí gairebé impertèrrit a les diverses discussions verbals i musicals que hi eren passant a l'escenari] agrai l'estona musical oferida a l'única actuació conjunta dels quatre músics interpretant versions d'estàndards com ara:

<i>Giant Steps.</i>	JOHN COLTRANE.
<i>Round about midnight.</i>	THELONIOUS MONK.
<i>Bags groove.</i>	MILT JACKSON.
<i>Time for love.</i>	GEORGE COLEMAN. →Peça dedicada a la memòria de RENÉ THOMAS, mort a Santander només dos dies abans. ⁴⁹³

Anunci de l'actuació [organitzada per Studio SA] d'SLIDE HAMPTON -TETE MONTOLIU TRIO a El Micalet [*Cartelera Túrria*. 8-12/II/1975. Nº 572 i *Las Provincias*, dissabte, 4/II/1975. Pàg, 34]

JAZZ - JAZZ - JAZZ - JAZZ - JAZZ - JAZZ - JAZZ

Diumenge 5 (7 tarda i 11 nit)
Dilluns 6 (7 tarda)

SLIDE HAMPTON (trombón)
Tete Montoliu (piano)
Eric Peter (bajo)
Adria Font (bateria)
AL MICALET (Guillem de Castro, 73)
Organització: STUDIO I EL MICALET

STUDIO y MICALET
presentan
JAZZ - JAZZ - JAZZ - JAZZ
Dia 5, a las 7 tarde y 11 noche
Dia 6, a las 7 tarde

SLIDE HAMPTON
(trombón)
TETE MONTOLIU
(piano)
ADRIA FONT
(bateria)
MANUEL ELIAS
(bajo)

⁴⁹³ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1975]. 'Recitales d'Slide Hampton i Tete Montoliu en El Micalet'. Setmana del 13 al 19 de gener. Nº 573.

-III.2. 3. Obrint el camí cap al Jazz: grups de fusió Jazz-Rock.

Una de les maneres fetes servir per la vessant més compromesa culturalment de la música comercial i pel Rock per tal d'apropar el Jazz als joves o -si de cas- donar-lo a conèixer fou aquella branca anomenada 'Fusió Jazz-Rock' i de la qual [cap al primer terç de la dècada dels setanta] es feu ressò una part dels músics que pertanyien o procedien d'una de les dues bandes [el Rock] però que desitjaven interpretar i refer estàndards de Jazz tot seguint criteris d'ambdós estils musicals per tal d'aconseguir nous auditoris i fer palesa la seua voluntat de canvi al món musical sense deixar de costat cap gènere ja assolit.

Així el cas d'una formació espanyola [ORQUESTRA MIRASOL] i una altra d'anglesa i amb un bagatge de set L.Ps enregistrats [SOFT-MACHINE]. Totes dues actuaren [mitjançant la promotora cultural 'Cactus'] a prop de València [Sala Hercumar, a Alaquàs/Horta Sud]. Els músics de l'ORQUESTRA MIRASOL eren:

- RICARD RODA [saxòfons i un dels primers jazzístes catalans].
- VICTOR AMMAN [teclats].
- LUIGI CABANACH [guitarra].
- PEDRITO DIAZ [percussió].
- MIQUEL LIZANDRA [bateria].
- XAVIER BATLLÉS [baix elèctric].

Dos membres de la formació [AMMAN i BATLLÉS] ja havien actuat abans a València com a músics d'acompanyament del cantautor i actor alcoià OVIDI MOTLLOR [els dies 23, 24, 25 i 26/XI/1972 al *Teatre/Cinema València -carrer de Quart, número 23-*].⁴⁹⁴

El fet que molts cantants [no sols els anomenats 'cantautors'] demanaren ser acompanyats per músics de prestigi dintre del món del Jazz o del Jazz-Rock [sobretot a Barcelona i Madrid, a València el fenomen esdevindria més endavant] fou considerat -al seu moment- com una manera d'assegurar la vessant instrumental a les seues actuacions a més d'afegir-hi idees renovadores -segons l'estil dels intèrprets- pel que feia als arranjaments i el seu desenvolupament a l'hora de tocar en directe tot i que -de manera

⁴⁹⁴ *Las Provincias* [1972]. Dijous, 23 de novembre. Pàg. 37.

generalitzada- les melodies i harmonies originals no donaven per a més. Els casos més coneguts protagonitzats per JOAN MANUEL SERRAT [amb el pianista RICARD MIRALLES i el guitarrista JOSEP Mª BARDAGÍ] i FRANCESC PI DE LA SERRA [amb els pianistes JORDI SABATÉS i TETE MONTOLIU entre altres, atesa la vessant instrumental del cantant].

Anuncis de les actuacions de l'ORQUESTRA MIRASOL [Alaquàs/Horta Sud. Divendres, 31/I/1975] i de SOFT MACHINE [Alaquàs. Dilluns, 10/II/1975].

L'ORQUESTRA MIRASOL tornà a actuar a València el 3 i 4 d'octubre del mateix any però a la *Societat Coral El Micalet*⁴⁹⁵ i a la sala d'audicions Gent [amb altres músics i tota vegada haver patit una escissió] vora tres anys després [7/X/1977] afegint més gènere Salsa a les seues composicions i i sota el nom MIRASOL-COLORES.

Els membres de SOFT-MACHINE que actuaren a la *Sala Hercumar* d'Alaquàs van ser:

- MIKE RATLEDGE [teclats].
- KARL JENKINS [saxòfon, clarinet, oboè i celesta].
- ALLAN HOLDSWORTH [guitarra].
- ROY BABBINGTON [baix electric].
- JOHN MARSHALL [bateria].

A la crítica dels concerts de SOFT-MACHINE apareguda a la *Cartelera Túria* i signada per Luis Felipe Navarro es fa esment de la vessant 'rockera' que incorpora l'afegiment de la guitarra al grup i de la sonoritat 'jazzística' aconseguida amb la varietat estilística i tímbrica dels instruments de vent: saxòfon, clarinet i oboè, barreja que referma la fusió 'Jazz-Rock' com a premissa conceptual del conjunt anglès.⁴⁹⁶

⁴⁹⁵ *Las Provincias* [1975]. Divendres, 3'octubre. Pàg. 32.

⁴⁹⁶ Navarro, Luis Felipe - *Cartelera Túria* [1975]. 'Soft Machine, en Hercumar'. Setmana del 17 al 23 de febrer. N° 578.

Sota un aspecte o d'altre, amb o sense els permisos governatius corresponents i amb l'aquiescència del públic o sense ella [sales -en concerts puntuals- gairebé buides] el Jazz començà a abocar-se a les cartelleres valencianes tot i que amb timidesa.

Arribats a la meitat de la dècada dels setanta, el panorama musical a la ciutat esdevingué complex atès el nombre de grups que llavors omplien l'escena valenciana [Rock, Folk i gairebé res de Jazz tal com si no existira] però -sobretot- pel seu ideari artístic no massa definit, força influenciable i sempre a l'abast de les novetats alienes, sobretot anglosaxones.

El març del 1976 apareix a la premsa local un article -signat per Bel Carrasco- on es fa un repàs i es donen suggeriments davant l'allau de propostes musiclas i la minvada estructura per dur-les a terme:

- ▶ “[Trad.]... La proliferació de grups musicals així com els fenòmens paral·lels: nombrosos grups de teatre, aparició del cinema independent ..., no és més que l'alternativa que un sector de la joventut ofereix a les formes culturals imposades per la civilització de consum ...”.
- ▶ “... Pel que fa als grups de Rock o aquells altres que volen recuperar formes populars en fase d'extinció tenen com a motivació fonamental el desig de connectar amb el poble, de fer de la cançó un instrument de comunicació directa amb la massa ...”.⁴⁹⁷

A l'article es fa esment de la poca receptivitat que el Jazz -com un gènere- té per tal d'atraure la joventut local:

- ▶ “[Trad.]... La vitalitat creativa de músics, compositors i cantautors es polaritza entre dos nuclis: el Rock i el Folk [el Jazz seria un tercer nucli menys freqüentat] ...”.

Dintre de la ressenya es parla també de l'augment al preu de les infraestructures adients per poder treballar:

Preu del equips de so:	→ <i>Incrementats més d'un 20% després de les diverses depreciacions monetàries.</i>
------------------------	--

⁴⁹⁷ Carrasco, Bel - *Las Provincias* [1976]. ‘El underground valenciano. Momento musical: Rock, Folk, Jazz ...’. Dimarts, 9 de març. Pàg, 40.

Impostos que graven les actuacions:	→ <i>Al voltant de 3000 pessetes.</i>
Despeses del transport:	→ <i>Increment del preu de la benzina [pujada mundial del 1973].</i>

Davant aquests arguments, l'autor de l'article entén la creació d'una mena de cooperatives musicals [tal com la productora 'La Taba'] per tal de defensar-se i sobreviure a l'allau consumista i poc reflexiu [musicalment i intel·lectualment parlant] de la societat d'aleshores.

-III.2.4. Proliferació de sales d'audicions on s'inclouïa el Jazz.

El dijous 29 i el divendres 30/V/1975 [en sessions de vesprada i nit], el Traditional Jazz Studio de Praga actuà de nou a València [aquesta vegada al Teatre de la Princesa] dintre d'un heterogeni festival de música organitzat pel Ministeri de Cultura ['Teatros Nacionales' i 'Festivales de España', 'Dirección General de Teatro del Ministerio de Información y Turismo' i l'Ajuntament de València], presentat com 'I Festival Internacional de Música en València'.

Anunci de l'actuació del TRADITIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA [*Las Provincias*, divendres 30/V/1975. Pàg, 34].

El TRADITIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA que actuà a València estava format pels músics:

- PAVEL SMETACEK [saxòfon alt, clarinet i director].
- SVATOBOR MACAK [saxòfon tenor].
- IVAN SMETACEK [saxòfon baríton].
- VITEZSLAV MAREK [trompeta].
- JAROSLAV FUKSA [trombó].
- ANTONIN BILY [piano].
- IVO PLUHACEK [banjo].
- ANTONIN LODR [contrabaix/tuba].
- DALIVOR SVASER [bateria].

Cal considerar PAVEL SMETACEK [fill del director d'orquestra txec VÁCLAV SMETÁČEK] com a fundador de la TRADITIONAL JAZZ STUDIO ⁴⁹⁸, banda de Dixieland que enregistrà 20 discs fins que es dissolgué al 1999. A un dels cartells anunciadors podia llegir-se:

- ▶ “[Trad.]... ‘El Jazz més pur tocat per la millor agrupació d’Europa’ ...”.

A València, actuaren dintre d’una gira europea que els portà -entre altres ciutats- a Granada [10/V/1975] i al *Col·legi Major San Juan Evangelista* de Madrid. El preu de les localitats oscil·lava entre 200 i 75 de les antigues pessetes.

Cal dir que la crítica fou benèvola ateses les circumstàncies [el Dixieland sempre ha estat més comercial tot i el desconeixement de molts oïdors valencians del veritable Jazz compost per a big band] i tenint -a més a més- amb compte que el Jazz [tal i com llavors es desenvolupava arreu del món] arribava a València molt a poc a poc.

La ressenya que el músic i crític SALVADOR SEGUÍ ⁴⁹⁹ els feu al diari *Levante* fou un exemple del tractament exquisit amb el qual rebíem a la ciutat gairebé totes les novetats jazzístiques que ens visitaven:

- ▶ “[Trad.] ... Formada per nou extraordinaris intèrprets d’aquesta especialitat ...”.
- ▶ “... Amb un atractiu programa doble on s’inclouen les composicions més recordades dels ‘grans del Jazz’, com JACK PALMER, LOUIS ARMSTRONG, GEORGE GERSHWING, del pianista del grup -ANTONIN BILY- i del director PAVEL SMETACEK ...”.
- ▶ “... Tot i que caldria detectar poca espontaneïtat, aspecte compensat per la cura i rigor estilístic que acompanya totes les seues interpretacions ...”.⁵⁰⁰

Al diari *Las Provincias*, el crític López Chavarri els feu una lloança significativa corresponent a la primera de les dues actuacions recordant que era la segona visita de la formació a València i el bon record que havien deixat a la primera estada a la ciutat:

⁴⁹⁸ Al 1959, **Traditional Jazz Studio de Praga** n’eren: Pavel Smetacek, Jaroslav Fuksa, Vladimir Materna; Ivan Smetacek, Jiri Kolar i Lubos Zajicek. ---N. de l’A.

⁴⁹⁹ **Salvador Seguí Pérez** [Massanassa, 1939 - València, 11/VII/2004]. Músic, professor i fundador del Conservatori de Castelló. Doctor en Filosofia, amplià estudis musicals a París i Siena [1964/1965]. Catedràtic de Solfeig al Conservatori Superior de Música de València. Al costat d’altres professors publicà la col·lecció de *Mètodes d’Ensenyament de Llenguatge Musical*. Director del Conservatori de València [1976/1980] i Castelló [1998/2004]. Professor del doctorat ‘Música’, de la UPV. Comissari de les exposicions *Manuel Palau: Intimisme i raó* [1993] i *Pintors i escultors valencians del segle XV al XX* [2002]. Autor dels Cançoners d’Alacant, València i Castelló. Preparà l’edició d’obres de Palau, Gomà, Asins Arbó i Llàcer Pla. Dirigí les bandes d’Albuixech [1960/1961], Picassent [1962/1964] i Vall d’Uxó [1966/1972]. Creà el Festival Internacional de Música de Cambra’ de Monserrat i el ‘Festival de Polifonia Religiosa i Concurs de Composició Coral’ de Sogorb.

⁵⁰⁰ *Seguí, Salvador - Levante* [1975]. Dissabte, 31 de maig. Pàg. 25.

- ▶ “[Trad.] ... Torna a obtenir un èxit calorós. Brillant. Tasca de conjunt, validesa individual i caràcter feren possible un programa ben bastit i desenvolupat amb eficàcia i vigorosa capacitat de mitjans...”.
- ▶ “... ARMSTRONG, ELLINGTON, PALMER, KING i GERSHWIN desfilaren mitjançant excel·lents versions sota el bon polsament rector del seu director PAVEL SMETACEK ...”.⁵⁰¹

El divendres 6/VI/1975 la Banda Municipal [dirigida per JOSE Mª CERVERA COLLADO] estrenà a la Llotja de València l’obra d’EDUARDO MONTESINOS COMAS *Estudio en Jazz*.

→ Veure Capítol III.4.2: ‘Third Stream’
[Tercer Corrent] a València.

El divendres 30 i el dissabte 31/I/1976, el pianista JORDI SABATÉS⁵⁰² actuà a la *Sala El Micalet* acompanyat per SANTI ARISA/bateria, sent un dels primers concerts de Jazz produït pel col·lectiu artístic La Taba.

Anunci i ressenya de l’actuació de JORDI SABATÉS/pno i SANTI ARISA/bat a la *Societat Coral El Micalet* on el signant [R.B.] repasa la trajectòria del pianista i l’oportunitat que suposa veure’l en directe a València. [*Las Provincias*. Dimecres, 28/I/1976. Pàg. 46].

El viernes y el domingo
JORDI SABATES, A «EL MICALET»

Jordi Sabatés pertenece a ese nuevo grupo de músicos que está naciendo en Barcelona, fruto de los esfuerzos de años, y que se traduce en toda una serie de elepés como los de la Orquesta Mirasol, la Companyia Eléctrica Dharma, Sissa, Toti Soler, etcétera.
Pero, pese a todo, el caso del Jordi Sabatés puede considerarse distinto a este conjunto de rockeros; en su trabajo «el señor dels anells» se hacia

En fin, pienso que la visita de Jordi Sabatés es una buena razón para asistir a estos recitales porque, pueden prescindir los que quieren saber de que va el rollo de presenciar la actuación de este o aquel grupo, pero solistas de esta talla, precisamente del brillo de su infrecuencia (sólo Montoliu y un par más han pasado por Valencia) nace su máximo interés. Recitales, pues, recomendados con etiqueta de «very important».

R. B.

⁵⁰¹ López-Chavarri Andujar, Eduardo – *Las Provincias* [1975]. Divendres, 30 de maig. Pàg. 34.

⁵⁰² Jordi Sabatés [Barcelona, 23/X/1948]. Estudis a Suïssa i Barcelona. Arranjaments per als cantautors Pau Riba, Ovidi Monllor, M^a del Mar Bonet i el guitarrista Francesc Pi de la Serra. Música per a cinema i teatre. Cal destacar els seus discs: *Ortodoxia*/1972; *Jordi Sabatés i Toti Soler*/1973; *El Señor dels Anells*/1974; *Vampyria*/1975 [amb Tete Montoliu]; *El Fantasma de Canterville*/1975; *Jordi Sabatés, Solos de Piano. Duets amb Santi Arisa*/1979 [qualificat com a ‘obra mestra’ per la revista *Down Beat*]; *The Ragtime Dance*/1983 [homenatge a *Scott Joplin* i Premi Nacional del Disc]; *Play Piano Play*/2005 [amb els pianistes de Jazz Agustí Fernández, Chano Domínguez, Lluís Vidal, Francesc Capella, Albert Bover i Albert Sanz].

Al gener del 1975, *Cartelera Túrria* havia publicat una crítica de Luis Felipe Navarro al voltant del disc *Vampyria/1975* enregistrat per JORDI SABATÉS i TETE MONTOLIU [qui tocà un piano electrònic en alguns dels temes] i on destacava el resultat final així com la benaurada unió d'ambdós pianistes:

- ▶ “[Trad.] ... TETE MONTOLIU se ens presenta sota la greu influència de BILL EVANS tot i continuar sent l’etern intèrpret de balades que mai podrà oblidar el Bop encara que ho haja intentat ...”.
- ▶ “... JORDI SABATÉS sembla estar influenciat pel pianista CHICK COREA a l’igual qua al seu disc anterior: *El Señor dels anells ...*”.
- ▶ “... El disc aconsegueix el seu millor moment al tema *Stonehenge ...*”.⁵⁰³

El dimarts 8 i el dimecres 9/VI/1976 s’anuncià al *Teatre Princesa* l’actuació d’una banda semblant al TRADITIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA [que ja havia tocat en dues ocasions a la ciutat]. Era la formació també txeca REVIVAL JAZZ BAND DE BRATISLAVA. Organitzat per l’Aula de Cultura de la ‘Caja de Ahorros y Monte de Piedad de València’, el concert hagué de suspendre’s per culpa d’un accident no greu succeït a uns membres de la banda a la sortida de Reus.⁵⁰⁴

Anunci de l’actuació de REVIVAL JAZZ BAND DE BRATISLAVA actuació que no pogué dur-se a terme per culpa d’un accident lleu [8-9/VI/1976].

Si de cas hagueren arribat a tocar a València [havien actuat Madrid -*Col·legi San Juan Evangelista*- els dies 22 i 23 de maig], el septet haguera estat formada -segons dades de maig del 1976- pels músics:

- ANTON RAKICKY [baix].
- MIROSLAV PASKA [contrabaix].

⁵⁰³ Navarro, Luis Felipe - *Cartelera Túrria* [1975]. “Vampyria”: Tete Montoliu/Jordi Sabatés’. Setmana del 13 al 19 de gener. N° 573.

⁵⁰⁴ *Las Provincias* [1976]. Dijous 10 de juny. Pàg, 53.

- STEFAN POPLUHAR [percussió].
- MILAN VASICA [trompeta].
- VLADIMIR VIZAR [trombó].
- JAROSLAV CERVENKA [clarinet].
- PETER LIPA [veu].

Els dies 15,16 i 17/X/1976 actuà a *El Micalet* una formació italiana de Jazz encapçalada pel pianista GAETANO LIGUORI ⁵⁰⁵. Com que no hi havia cap altre ressenya a l'anunci, cal suposar que el 'conjunto musical' que hi apareix a la publicitat era el TRIO IDEA, formació creada a Milà per LIGUORI cap a meitat dels setanta i amb la qual tornaria a València en març del 1977 [*Cafè Concert*].

El TRIO IDEA estava format per:

- GAETANO LIGUORI [piano].
- DAVIDE TEDESCO [contrabaix]
- MASSIMO PINTORI [bateria].

Anunci de les actuacions a *El Micalet* de L'ORQUESTRA ORIOL TRANVIA i el 'conjunt musical' del pianista italià GAETANO LIGUORI [cal suposar que es tractava del TRIO IDEA] [Octubre, 1976] i la mateixa formació anunciada [vora un any després, el 18 i 19/II/1977] al pub *Cafè Concert* com 'el trio de Jazz més important a Itàlia'

L'ORQUESTRA MIRASOL tornà a actuar a València el 3 i 4/X/1976 però a la *Societat Coral El Micalet* ⁵⁰⁶ i a la sala d'audicions Gent [amb altres músics i tota vegada haver patit una escissió] vora dos anys després [7/X/1977] afegint més gènere Salsa a les seues composicions i i sota el nom MIRASOL-COLORES.

⁵⁰⁵ **Gaetano Liguori.** Pianista. Diplomant en Piano i Composició Electrònica pel Conservatori Giuseppe Verdi de Milà. A meitat dels setanta formà Idea Trio amb Davide Tedesco/cb i Massimo Pintori/bat. Al 1978, Premi de la Crítica Discogràfica per un disc a duo amb son pare [el bateria Lino Liguori]. Ha tocat al Gruppo Contemporaneo [Free Jazz] i ha col·laborat amb Steve Lacy, Roswell Rudd i Don Cherry. Des dels noranta toca amb el Gaetano Liguori Electric Project Quintet acompanyat per Davide Santi/vlÍ, Luca Rampinini/sax, Valerio Della Fonte/b.elect i Massimo Pintori/bat.

⁵⁰⁶ *Las Provincias* [1975]. Divendres, 3'octubre. Pàg, 32.

→ El 25/II/1977 cal considerar-lo fonamental per al desenvolupament del Jazz a València doncs restà inaugurat el primer Club de Jazz estable a la ciutat: 'TRES TRISTES TIGRES'.

→ La seua trajectòria i programació es desenvolupa a la present tesi al Capítol III.5: 'Tres Tristes Tigres' escola de jazzístes locals.

Al mes de març del 1977, el TRIO IDEA de GAETANO LIGUORI tornà a València per tocar els dies 18 i 19 a un dels nombrosos indrets existents al barri del Carme de València els quals desenvoluparen una tasca divulgativa d'allò més adient pel que al Jazz pertocava tot i que parlem de pubs menuts i amb poques infraestructures tècniques per poder tocar-hi tal com el *Cafè Concert* [al carrer Marqués de Caro, 11].⁵⁰⁷

A la *Sala Gent* [carrer Pintor Benedito, 10] actuaren sovint a la segona meitat dels setanta diverses formacions locals que intentaven barrejar el Rock més obert que arribava a casa nostra -provinent sobretot del Regne Unit- amb dosis arquetípiques del Jazz 'suau' i poc 'bopper' més semblant -si més no- a l'estil 'West-Coast'.

Anunci de les activitats programades per la sala *Gent* a la fi del mes de març del 1979 i targeta de presentació d'una altra formació habitual a la sala: ESO Y TAL [1974/75], grup que serví de llançadora per a joves músics valencians vers estils diversos: Jazz, Folk, Fusió, Cançó i Flamenc.

GENT Pintor Benedito, 10 (Valencia)

LUNES 28: CLASICA. Unica actuación de la concertista filipina LEONOR KILAYKO (piano), con obras de Falla, Debussy, Brahms, Liszt, Scarlatti y Chopin.

MARTES 29: CANÇÓ. LLUIS MIQUEL I 4 Z.

MIERCOLES 30: CLASICA Y CONTEMPORANEA. Unica actuación de JUAN IVORRA y JAVIER BENET. Concierto para percusión sobre temas de Bach, varios y propios.

JUEVES 31: JAZZ. Grupo VALENCIA JAZZ.

VIERNES 1 y SABADO 2: FLAMENCO. Presentación del cantaor MANUEL DE PAULA y su «ROMANCE DE MANUEL JUSTICIA» (acompañado de guitarrista y recitador). OBRA COMPLETA EN DOBLE L. P.

DOMINGO 3: FOLK AMERICANO con el grupo ALASKA (temas de Still, Nash, Crosby, Garfunkel... y propios).

ESO Y TAL

PEPE DOUGAN: Piano
XIMET S. CAFFARENA: Saxos: tenor y soprano y flauta
GERMAN ELUL: Guitarra
DENNIS J. HERMAN: Bajo
CHIMO NAVARRO: Batería

Els dimecres a la nit hi havia jam session, esdeveniment que s'anunciava fins i tot amb els músics base, així la *Cartelera Túrria* [apartat 'Música a la Sala Gent' - 'Sala de Audiciones'] anunciava una jam session per al dimecres 26/VIII/1978 amb XIMET

⁵⁰⁷ *Las Provincias* [1977]. Divendres, 18 de març. Pàg. 34.

CAFFARENA/saxòfons, GERMAN ELUL/guitarres, MAURICE LAGIER/violí, CHEMA/bateria i 'Paul' MAGENTI/piano [fill del compositor LEOPOLDO MAGENTI].

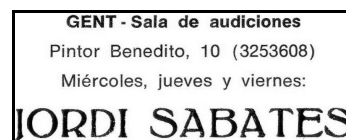
L'existència de les primeres formacions de Jazz valencianes aviat es reflectí a les jam sessions i en forma d'actuacions a la sala *Gent*, fet aquest que -de llavors endavant- anava a ser considerat com un fet 'normal als escenaris [més aviat improvisats o inexistents com a tals] de diversos indrets de la ciutat. Així s'anunciava a l'apartat 'Música' de la *Cartelera Túria* [abril/1977]:

- ▶ “[Trad.] ... Dimecres 13 d’abril del 1977: Jam session amb Paco i Micky [ARANDA i BENET, de TRIPLE ZERO] ...”.
- ▶ “... Dijous, 14: VALENCIA JAZZ ...”.

Els dies 6,7 i 8/V/1977, el pianista JORDI SABATÉS tornà a tocar a València [piano sols] fent tres actuacions al pub *Cafè Concert* del barri del Carme.

A la tardor del mateix 1977, SABATÉS tornà per actuar a la *Sala d'Audicions Gent* [també a piano sols] durant tres dies: 23, 24 i 25 de novembre.

JORDI SABATÉS al *Cafè Concert* [6,7 i 8 /V/1977] i a la *Sala Gent* el 23, 24 i 25 de novembre [C. *Túria*. 21-27/XI/1977. Nº 720] i actuació -també a *Gent*- de GUILLERMO FERNANDEZ [autor de *Sinfonia para Banda Eléctrica* estrenada per la TOMMY'S BAND al Teatre Princesa el 25/XII/1975].⁵⁰⁸

Les reunions musicals de *Gent* cridaren l'atenció de músics pertanyents a formacions estables desitjosos per tocar Jazz. Així, per als dilluns 5 i 12/II/1977 s'anunciaven a la *Cartelera Túria* [secció 'Música'] jam sessions a *Gent* formades per músics pertanyents

⁵⁰⁸ *Las Provincias* [1977]. Diumenge, 3 d'abril. Pàg. 54.

a grups de trajectòria musical prou diferenciada tal com VALENCIA JAZZ, AL TALL i 'ORQUESTINA' TÚRIA.

Seguint l'exemple de Gent hi eren altres pubs a la ciutat, tal com *Cafè Concert* [carrer Marqués de Caro, 11] on [també mitjançant *Cartelera Túria* -abril/1977-] s'anuncia:

- ▶ “[Trad.] ... Dies 2 i 3 -vesprada- TRIPLE ZERO JAZZ GROUP.

L'oferta musical de *Gent* abastava també la vessant clàssica. És per la qual cosa que els dilluns s'oferien audicions de guitarra [sobretot] i piano.

Al diari *Las Provincias* apareixien articles a l'apartat 'Música' on s'escriu al voltant de la tasca divulgadora de la sala d'audicions *Gent* però només pel que feia a la música clàssica. De la resta de gèneres presentats a la sala d'audicions no es fa esment:

- ▶ “[Trad.] ... Cal assenyalar -amb aplaudiments- el recolzament que la *Sala d'Audicions Gent* presta als joves intèrprets valencians en una programació que els dilluns destaca pel seu ajut a la música clàssica. Per allí han passat GUILLERMO FERNANDEZ, JESÚS ANTONIO POMAR, JOSÉ DOMENECH, JOSÉ PECHUAN, el duo de percussió IBARRA-JAVIER BENET ⁵⁰⁹ [germà de LIBERTO BENET i bateria ocasional al XE QUARTET], etc ...”. ⁵¹⁰
- ▶ “[Trad.] ... Segueixen els recitals a la *Sala Gent* i el dilluns passat actuaren amb èxit la soprano CHARO DE LA GUARDIA i el pianista JOSÉ DOMENECH amb obres de GRANADOS, OBRADORS, NIN CULMELL i ALBERTO GINASTERA, entre altres ...”. ⁵¹¹

Anunci de l'actuació a la *Sala Gent* de l'orquestra de Fusió Rock-Salsa MIRASOL-COLORES [7/X/1977] ⁵¹² i l'actuació del grup argentí LOS VAGABUNDOS [18/X/1977], formació on mesos després tocava el pianista de Jazz FABIO MIANO només arribar a València i abans de fer-se un nom al circuit jazzístic local. ⁵¹³

⁵⁰⁹ Germà de Liberto Benet i bateria ocasional al Xe Quartet. ---N. de l'A.

⁵¹⁰ Article sense signatura - *Las Provincias* [1977]. Dimarts, 10 de maig. Pàg. 48.

⁵¹¹ López-Chavarri Andujar, Eduardo - *Las Provincias* [1977]. 'Música: Gent'. Dijous, 26 de maig. Pàg. 65.

⁵¹² *Las Provincias* [1977]. Divendres, 3 d'octubre. Pàg. 43.

⁵¹³ *Las Provincias* [1977]. Dimarts, 18 d'octubre. Pàg. 28.

La programació de *Gent* inclouïa també presentacions a la ciutat de nous enregistraments de grups de Fusió i de Rock-Salsa, tal com l'actuació d'una escissió de l'ORQUESTRA MIRASOL: la banda MIRASOL-COLORES.

La formació catalana tornaria a actuar a la mateixa *Sala Gent* la tardor següent [dies 2, 3 i 4/X/1978].

La diversitat de gèneres que passaren per la sala d'audicions *Gent* abastava la vessant folklòrica, així el grup argentí -arrelat a València- LOS VAGABUNDOS amb els quals tocaria [mesos després] el pianista de Jazz italo-canadenc FABIO MIANO, peça fonamental al desenvolupament jazzístic a València.

Un duo format per músics argentins [el DUO DEL KARAJÓ: EDUARDO KOHAN/saxòfons, 'charango' i flautes diverses i HORACIO FUMERO/contrabaix i guitarres] actuaren la primera setmana de novembre del 1978 a la *Sala Gent*. A la crítica d'aquesta presentació a València es fa esment del repertori interpretat, més jazzístic que no allò insinuat al cartell anunciador:

- ▶ “[Trad.] ... Els tangos de CARLOS GARDEL i ASTOR PIAZZOLA apareixen despulats de tòpics i sensibleries. L'antecedent més directe el trobem al saxofonista argentí GATO BARBIERI amb qui HORACIO FUMERO a tocat durant uns anys ...”.
- ▶ “... El seu repertori hi és basat en l'apropament i reelaboració del folklore i la música popular sud-americana passada pel filtre del Jazz ...”.⁵¹⁴

A més de '*Gent*', també s'oferia Jazz [tot i que de manera esporàdica i segons la conjuntura econòmica dels establiments] a altres sales de València anunciades a la premsa com a 'Salas de Audiciones', locals no sempre preparats ni acústicament ni materialment [la majoria sense escenari ni tampoc equipament tècnic adient].

Sales d'audicions a València [dècada dels setanta]

<i>Hippopotamus.</i>	→ Carrer Salamanca, nº 3.
<i>Barro.</i>	→ Carrer Ripalda, nº 17. [Barri del Carme].
<i>Pub Senior.</i>	→ En aquest pub començaren a tocar els músics del trio TRIPLE ZERO.

⁵¹⁴ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túria* [1978]. 'El Duo del Carajo'. Setmana del 6 al 12 de novembre. Nº 770.

Les actuacions a la *Sala Hippopotamus* eren esporàdiques i diverses pel que feia a estils. Així, el divendres 8/VI/1979 actuà ⁵¹⁵ el cantautor de Navarrès JOAN BAPTISTA HUMET ⁵¹⁶ acompanyat a la guitarra per una figura mítica dintre del món de la ‘nova cançó’ però arrelada [com arranjador de discs i per a programes de televisió] a nombrosos músics de Jazz catalans, JOSEP MARIA BARDAGÍ. ⁵¹⁷

Programació de la *Setmana Fallera del 1977* a tretze Sales de Festa que llavors hi eren a la ciutat [*Cartelera Túria*. 14-20/III/1977. N° 686].

BRUNOS.—Ribera, 8 (3218762).
DISCOTECA Y ORQUESTA DE BAILE (tarde y noche).

CLUB NAUTICO.—Paseo Caro, s/n. (3230363).
Martes 15: LOS SERENADE y LOS NEPTUNO. Miércoles 16: BIGOTE ARROCET. Jueves 17: JUAN PARDO. Viernes 18: LOLA FLORES Y ANTONIO GONZALEZ. Sábado 19: BAILE CON ORQUESTAS LOS SERENADE y LOS NEPTUNO.

ESCORPION.—Juan Verdeguer, 38 (Puerto) (3671011).
ROSANA SANYON (supervedette), ERICA RIK (vedette argentina) y MANOLO DE VEGA (cómico).

HOTEL REY DON JAIME.—Avda. Baleares, 2 (3607300).
Sábado 12: MAYA (cantante) y orquestas LOS STOP y LAS VEGAS.
Miércoles 16: JOSE MARIA IÑIGO, DOVA (cantante) y orquestas RUDY VENTURA y LOS MILERS.
Jueves 17: SERGIO Y ESTIBALIZ, y orquestas RUDY VENTURA y LOS MILERS.
Viernes 18: GEORGIE DANN (cantante) y orquestas RUDY VENTURA y LOS MILERS.

INTERNACIONAL.—Ribera, 4 (3229914).
TRIO ALEXANDRE, MIRTA AMAT y CARIN SOL (bailarinas sexy).

LADY'S.—Avda. Cid, 22 (3267049 - 3268961).
SEBASTIAN DURCAL SHOW (ballet internacional), MARTI ET GUY (pareja sexy), SHANDY ET MICHEL (pareja erótica), BASIL ET CHANTAL (atracción sexy). Día 15: MARY CARMEN Y SUS MUÑECOS. Días 17 y 18: TIP Y COLL.

LARA CLUB.—Pl. Alfonso el Magnánimo, 15 (3229818).
Ballet VIOLETA DE PALMA, GLORIA SAVI y PERLA DEL BRASIL (bailarinas sexy), ROSITA AMORES (cantante sexy).

LOS MOLINOS.—Padre Porta, 2 (3671017).
ANTONIO AMAYA (canción española), ARAPOFF DANCERS (ballet tailandés) y VIKI RIVERS (atracción sexy).

MOCAMBO CLUB.—Pasaje Sangre, 2 (321 24 61).
MARGARET Y JANINA, DANY SAUVAGE, KATY y LAS TRES SUDAMERICANAS.

PARADOR 77.—Junto a Viveros. Calle Botánico Cabanilles (3210154).
Sábado 12: ALBERTO CORTEZ. Domingo 13: GABY, MILIKI Y FOFITO CON MILIKITO (tarde) y DOVA (noche). Lunes 14: GALA DE LOS COLOSOS. Martes 15: PERET. Miércoles 16: SERGIO MENDES Y SU BRASIL 77. Jueves 17: NICOLA DI BARI. Viernes 18: CHICHO GORDILLO. Sábado 19: KIKO LEDGARD. Todos los días: Orquestas MARAVELLA y SLALOM. Tardes: DISCOTECA 77.

SIMUN.—Convento Santa Clara, 5 (3215788).
MARI CRUZ, VIKY ITALIA, MAITSELL y LA RIFEÑA (atracciones sexy).

STOP.—Falangista Esteve, 4 (3229669-3225987).
ELECTRA SHOW (ballet sexy), FREDDY FERRO (ilusionista), PILI Y SU MUNDO MAGICO (vedette sexy) y HERMANOS CALATRAVA.

TABLAO FLAMENCO “EL COLMAO”.—Dr. Manuel Candela, 6 (3236305).
EL MORO Y SU CUADRO FLAMENC

⁵¹⁵ *Cartelera Túria* [1979]. Setmana del 4 al 10 de juny. N° 800.

⁵¹⁶ **Joan Baptista Humet i Climent** [Navarrès/La Canal de Navarrès/València, 4/1/1950 - Barcelona, 30/XI/2008]. Cantautor. A destacar els seus temes *Terciopelo*, *Clara* i *Hay que vivir!*.

⁵¹⁷ **Josep Maria Bardagí i Freixas** [Barcelona, 11/X/1950 - 24/II/2001]. Guitarrista i arranjador. A treballat amb gairebé tots els intèrprets de l'anomenada ‘nova cançó’ catalana. A destacar els seus arranjaments per a Joan Manuel Serrat, Francesc Pi de la Serra i Marina Rossell. Al 1975 acompanyà a París [Teatre Olympia] el cantautor i guitarrista de Jazz Francesc Pi de la Serra.

- El *Festival Jazz 77* se celebrà al Teatre Principal els dies 23 i 24 de setembre del 1977 amb un cartell format a la seua major part per músics nacionals i locals. Fou el primer esdeveniment organitzat en part per la nova associació 'Colectivo Promoción Jazz' creada per Julio Martí.
- Veure Capítol III.2.5: *Actuacions de Jazz II*.

La 'Caja de Ahorros de València' fou una de les primeres entitats privades que promocionà el Jazz a la ciutat i la província mitjançant concerts oferts per la seua Aula de Cultura.

Així, el dimarts 30/V/1978 l'entitat presentà al *Teatre Principal* de València l'actuació d'un septet polonès: THE OLD TIMERS, representants de l'estil 'vell Jazz' i Dixieland a l'igual que altres formacions alemanyes o de l'antiga Europa de l'Est que ja havien estat a València abans: SPREE CITY STOMPERS i TRADITIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA.

Fundats al 1966, THE OLD TIMERS estaven dirigits per HENRYK MAJEWSKI. Formació composta per trompeta, baix, clarinet, trombó, piano, contrabaix i bateria.

Tot i trobar-nos al 1978, el programa ofert presentava temes que caldria denominar com a clàssics del vell estil.

Repertori de THE OLD TIMERS.⁵¹⁸

<i>March of the charcoal grays.</i>	WILBUR DE PARIS.
<i>Wrought Iron rag.</i>	WILBUR DE PARIS.
<i>New Orlean's.</i>	HOAGY CARMICHAEL.
<i>Memories of you.</i>	EUBIE BLAKE.

⁵¹⁸ *Levante* [1978]. Dimarts, 30 de maig. Pàg. 22.

<i>Maple leaf rag.</i>	SCOTT JOPLIN.
<i>Bealle Street Blues.</i>	WILLIAM C. HANDY.
<i>Someday you'll be sorry.</i>	LOUIS ARMSTRONG.
<i>Moten's Swing.</i>	BENNIE MOTEN.
Temes del director HENRYK MAJEWSKI.	

Anunci del concert de THE OLD TIMERS [*Levante*, dimarts 30/V/1978. Pàg. 20].

CAJA DE AHORROS DE VALENCIA Aula de Cultura - XIV ciclo <small>HOY, MARTES, a las siete de la tarde</small> TEATRO PRINCIPAL	CONCIERTO DE JAZZ THE OLD TIMERS Director: HENRYK MAJEWSKI Invitamos a los señores clientes de la institución y aficionados a este género musical, a retirar las localidades en la taquilla interior del vestíbulo del teatro Principal, gratuitamente, hoy, de 11 a 14 horas, y a partir de las 16'30
---	---

Al diari *Levante* del 2/VI/78 aparegué una ressenya del concert signada per la professora Mª TERESA OLLER on destacà l'actuació de THE OLD TIMERS d'una manera molt generalitzada i sense entrar en matisos, la qual cosa fa suposar a aquest doctorand cert desconeixement del món i de l'argot jazzístic per part d'alguns crítics musicals especialitzats en crítiques de música clàssica:

- ▶ “[Trad.] ... Venen realitzant gires arreu d’Europa i -amb tota seguretat- pertot arreu assoliran l’èxit que aconseguiren amb aquesta actuació ...”.
- ▶ “... Ens trobem davant un conjunt de solistes molt valuosos que conjunten molt bé i que donen a les seues interpretacions la vivacitat i l’estil que el Jazz requereix, cosa difícil d’aconseguir ...”.⁵¹⁹

El grup sevillà de Rock simfònic/andalús GUADALQUIVIR tornà a actuar a València tota vegada haver estat tocant al llarg de dues setmanes al Club de Jazz Tres Tristes Tigres [Setembre del 1978]. L’actuació fou el 21/III/1979 al *Teatre Princesa*.

⁵¹⁹ Oller, Mª Teresa - *Levante* [1978]. ‘Concierto de “jazz” en el teatro Principal’. Divendres, 2 de juny. Pàg. 26.

Organitzat pel 'Colectivo Promoción Jazz' de València, els dies 4,5,6 i 7/X/1979 actuaren al *Teatre Valencia Cinema* [carrer Quart, 23] l'ANDREW CYRILLE & MAONO QUARTET, formació considerada per la crítica com a una de les millors representants del Free Jazz arreu del món. Els músics que tocaren a València encapçalats pel bateria ANDREW CYRILLE estava formada per:

- ANDREW CYRILLE [bateria].
- TED DANIEL [trompeta].
- DAVE S. WARE [saxòfon].
- NICK DI GERONIMO [contrabaix].

Encara que el preu de l'entrada hagué de ficar-se a 250 pessetes, la resposta del públic fou vàlida al llarg dels quatre dies d'estada del quartet. Al voltant dels concerts, el crític Antonio Vergara escrigué el següent a la *Cartelera Túrria*:

- ▶ “[Trad.] ... El quartet vingué a València amb temes molt ben preparats. A destacar composicions del mateix CYRILLE, estàndards com *Prelude to a kiss* [ELLINGTON]; *My shipe* [KURT WEIL] ...”.
- ▶ “... A ressaltar la favorable acollida del públic Valencià ...”. ⁵²⁰

ANDREW CYRILLE & MAONO QUARTET [romanent la mateixa formació] serien els encarregats d'inaugurar [just un any després de les actuacions al Valencia Cinema] el segon club de Jazz estable de la ciutat de València: *Perdido Club de Jazz* [València, dissabte 13/XI/1980].

Els dies 11, 12 i 13/I/1980 i seguint amb la programació del 'Colectivo Promoción Jazz' del promotor Julio Martí, actuà el KENNY CLARK TRIO al *Valencia Cinema*. Encapçalats pel bateria KENNY CLARK, es presentaren amb una formació atípica:

- KENNY CLARKE [bateria]
- LOU BENNETT [orgue]
- JIMMY GOURNEY [guitarra]

Tots els dilluns del mes de gener del 1980, VALÈNCIA JAZZ [en formació de trio i de quartet] actuaren a la *Sala Escalante* [carrer Landersers, 5].

⁵²⁰ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1979]. Setmana del 15 al 21 d'octubre. Nº 819.

Anunci de la primera actuació de l'any de VALÈNCIA JAZZ a la *Sala Escalante*.⁵²¹

El dimecres 30 i el dijous 31 de gener i el divendres 1 i dissabte 2 de febrer del 1980, el guitarrista i 'alma mater' de VALÈNCIA JAZZ, CARLOS GONZALBEZ i el contrabaixista argentí HORACIO FUMERO toquen a duo al pub *Barro* [carrer Ripaldal 17].

També a la mateixa sala actuaren [els dies 1 i 2/II/1980] STEVE POTTS QUARTET, grup encapçalat pel saxofonista STEVE POTTS i enquadrats sota la corrent del Free Jazz.

El quartet hi era format per:

- STEVE POTTS [saxòfon alt]
- ANTONIO PINHO [piano]
- ZE EDUARDO [contrabaix]
- ZLATCO KAUCIC [bateria]

A la *Cartelera Túria*, el crític Federico Garcia Herraiz escrigué el següent pel que feia a les actuacions de STEVE POTTS QUARTET:

- ▶ “[Trad.] ... STEVE POTTS -resident a París- ha treballat sovint amb STEVE LACY ...”.
- ▶ “... Els moments ‘Free’ no aparegueren en cap moment integrats al decurs musical del saxofonista ...”.⁵²²

El diumenge 17/II/1980 actuà per primera vegada a València [al *Teatre Principal*] una veritable llegenda del Jazz, el trompetista DIZZY GILLESPIE en formació de quartet: DIZZY GILLESPIE QUARTET amb el CARLOS GONZÁLBEZ TRIO com a inici del programa, primera oportunitat seriosa per a un músic local de poder compartir cartell amb músics d'alçària jazzística que aleshores anaven arribant a València.

Tot i omplir el teatre, la crítica d'Antonio Vergara en la *Cartelera Túria* no fou massa benèvola:

⁵²¹ *Levante* [1980]. ‘Espectáculos’. Divendres, 11 de gener. Pàg. 23.

⁵²² *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túria* [1980]. Setmana del 11 al 17 de febrer. N° 836.

- ▶ “[Trad.] ... GILLESPIE es presentà acompanyat de guitarra elèctrica, baix elèctric i bateria [PAULINHO DA COSTA] ...”.
- ▶ “... *St Louis Blues* patí la nova robada rítmica de moda: els temps binaris. *Body and Soul* se salvà ...”.
- ▶ “Tocà temes seus coneguts, com ara *Manteca*, *Salt Peanuts*, *Tint tin deo* i *Night in Tunisia* ...”.⁵²³

El dimecres 12 i el dijous 13/III/1980, CARLOS GONZÁLBEBZ i MIGUEL ‘Micky’ BENET actuaren en duo guitarra/piano al pub Barro.

Els dies 17, 18 i 19/III/1980, actuà a la *Sala Escalante* el quintet d’un de les icones del Free Jazz, el saxofonista ARCHIE SHEPP.

ARCHIE SHEPP QUINTET es presentà a València amb la següent formació:

• ARCHIE SHEPP ⁵²⁴	[saxòfon]
• CHARLES GREENE	[trombó]
• SIEGFRED KESSLER	[piano]
• CHARLES PERSIP	[bateria]
• CAMERON BROWN	[contrabaix]

La crítica feu un repàs dels temes interpretats als concerts i una valoració musical del saxofonista:

- ▶ “[Trad.] ... Tot i desenvolupar una trajectòria Free, SHEPP tocà -a més de temes seus- diversos estàndards tal com: *No Smoking* [H.SILVER]; *Moanin* [B.TIMMONS]; *Sophisticated Lady* i *In a sentimental mood* [ELLINGTON]; *Giant Steps* [COLTRANE] i *Yarbird Suite* [PARKER] ...”.
- ▶ “... ARCHIE SHEPP em sembla un gran músic però no un intèrpret extraordinari ...”.⁵²⁵

⁵²³ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1980]. ‘Dizzy Gillespie Quartet al Teatre Principal: Un Gillespie conservador’. Setmana del 25 de febrer al 2 de març. N° 838.

⁵²⁴ Archie Shepp [Archie Vernon Shepp. Fort Lauderdale/Florida, 24/05/1937]. Saxofonista. Tocà amb Lee Morgan/trompeta i Kenny Rogers/saxòfon]. Estudià Advocacia i Art Dramàtic. Primer disc *Archie Shepp-Bill Dixon Quartet*. Savoy/1962. Amb els New York Contemporary Five i amb jazzístes d’avantguarda com Cecil Taylor i John Coltrane [*Ascensió*. Impulse/1965]. Tocà amb la Jazz Composer’s Orchestra al costat de Taylor, Sun Ra, Carla Bley, Paul Bley, Roswell Rudd i John Tchicai. *Fire Music* [Impulse!/1965], ha estat considerada la seua millor gravació amb temes dedicats -entre altres- a Malcon X. Enregistrà *The Way Ahead* [Impulse!/1968], i col·laborà amb Jeanne Lee, Chet Baker i Max Roach.

⁵²⁵ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1980]. ‘Archie Shepp Quintet’. Setmana del 23 al 30 de març. N° 842.

El divendres 11/IV/1980, actuà a la *Sala Escalante* el quartet encapçalat pel saxofonista GEORGE COLEMAN: GEORGE COLEMAN QUARTET sota la següent formació:

- GEORGE COLEMAN [saxòfon]
- HILTON RUIZ [piano]
- HERBIE LEWIS [contrabaix]
- BILLY HIGGINS [bateria]

Anuncis de l'actuació del GEORGE COLEMAN QUARTET [*Sala Escalante*, 11/IV/1980]. A l'anunci del diari *Levante* es fa esment de la facilitat del saxofonista per enllaçar melodies i solos de llarga durada mitjançant la seua tècnica de 'respiració circular'.⁵²⁶

SALA ESCALANTE 11 DE ABRIL, 7'30 Y 10'30, GEORGE COLEMAN QUARTET HILTON RUIZ (plano) HERBIE LEWIS (contrabajo) BILLY HIGGINS (bateria) Venta anticipada: DAU AL SET, SALA ESCALANTE Organiza: COLECTIVO PROMOCION JAZZ VALENCIA

Recital de George
Coleman, en
Sala Escalante

Para una sola fecha en Valencia se presenta el saxofonista George Coleman en su primera actuación y venida a España. Se trata de un importante saxo tenor, con una larga trayectoria profesional, que ocupa un primerísimo puesto en el mundo del jazz, con una envidiable capacidad pulmonar que le permite enlazar unas piezas con otras, sin apenas respiro.

La crítica que feu del concert Federico Garcia Herraiz valorava per igual tots els components del grup i destacava la tasca de conjunt:

- ▶ “[Trad.] ... La longitud dels solos de COLEMAN no estigué en proporció directa a les seues idees musicals ...”.
- ▶ “... A destacar la interpretació d'estàndards coneguts com ara *Stardust* [Hoagy Carmichael] i *Lush life* ...”.
- ▶ “...BILLY HIGGINS posseeix el sentit de l'arquitectura de KENNY CLARKE i la subtileza de ROY HAYNES ...”.⁵²⁷

El dilluns 28/IV/1980, actuà al *Teatre Principal* de València [també organitzat pel 'Colectivo Promoción Jazz València'] el sextet encapçalat i dirigit pel bateria ART BLAKEY.

ART BLAKEY & JAZZ MESSENGERS actuà amb la següent formació:

- ART BLAKEY [bateria i director]
- VALERI PONOMAREV [trompeta]

⁵²⁶ *Levante* [1980]. Sense signatura. Divendres, 11 d'abril. Pàg. 26.

⁵²⁷ *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrta* [1980]. 'George Coleman Quartet'. Setmana del 21 al 27 d'abril. N° 846.

- BILL PIERCE [saxòfon tenor]
- BOBBY WATSON [saxòfon alt]
- JAMES WILLIAMS [piano]
- CHARLES FRAMBOURGH [contrabaix]

La crítica feta a la *Cartelera Túrria* no ressaltava massa la tasca de conjunt del sextet:

- ▶ “[Trad.] ... La seua capacitat [d’ART BLAKEY] de catapultar i impulsar de manera constantels solistes es va veure força eficaç als Blues ...”.
- ▶ “... Entre altres, tocaren els temes *One by one* [WAYNE SHORTER]; *Moanin* i *Blues March* ...”.
- ▶ “... Els actual MESSENGERS són un conjunt de solistes d’allò més vulgars els quals es troben a molta distància de formacions anteriors. A destacar el saxofonista alt BOBBY WATSON ...”.⁵²⁸

Anunci de l’actuació dels ART BLAKEY & JAZZ MESSENGERS en formació de sextet.⁵²⁹

<p>Mañana, en Principal</p> <p>Actuación del grupo Art Blakey y sus Jazz Messengers</p>	<p>Mañana, lunes, día 28, a las once menos cuarto de la noche, actuará en el teatro Principal, el grupo de Art Blakey y sus Jazz Messengers, en única actuación en Valencia, durante su actual gira por varias ciudades españolas.</p>	<p>batería Art Blakey está actualmente formado por Valery Permonov, trompeta; Bill Pierce, saxo tenor; Bobby Watson, saxo alto; James Williams, piano, y Charles Framborough, contrabajo.</p> <p>Art Blakey nació en 1919 (Pittsburg), y es uno de los</p>
--	--	--

Anunci de l’actuació del TETE MONTOLIU TRIO amb l’afegit de la seua tornada després d’una gira pels Estats Units [*Cartelera Túrria*, 5-11/V/1980. N° 848]

<p>TEATRO VALENCIA (Quart, 23)</p> <p>Jueves 8 (10'45 noche), viernes 9 y sábado 10 (7'30 tarde y 10'45 noche), domingo 11 (5 tarde —precios reducidos— y 8 tarde)</p> <p>TRAS SU GIRA POR ESTADOS UNIDOS CON GRAN EXITO!</p> 	<p>TETE MONTOLIU TRIO</p> <p>Acompañado por Albert "Tottie" Heath (batería) y John Heard (contrabajo)</p> <p>Venta anticipada localidades</p>
---	--

Els dies 8, 9, 10 i 11/V/1980, el pianista TETE MONTOLIU actuà al Teatro València com a TETE MONTOLIU TRIO amb la següent formació:

⁵²⁸ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1980]. ‘Art Blakey & Jazz Messengers’. Setmana del 12 al 18 de maig. N° 849.

⁵²⁹ *Levante* [1980]. Sense signatura. Diumenge, 27 d’abril. Pàg. 46.

- TETE MONTOLIU [piano].
- JOHN HEARD [contrabaix].
- ALBERT 'Tottie' HEATH [bateria].

El divendres 9/V/1980 i en dues sessions [19 i 22,30 hores] es presentà a València per primera vegada [*Teatre Princesa*] el percussionista i vibràfon LIONEL HAMPTON al capdavant d'una banda de tretze músics, formació anunciada com LA GRAN ORQUESTA DE LIONEL HAMPTON, la qual hi era formada pels següents instrumentistes:

- LIONEL HAMPTON [percussió/vibràfon].
- JOE NEWMAN [trompeta].
- WALLACE DAVENPORT [trompeta].
- STJEPHO [trompeta].
- PAUL MOEN [saxòfon tenor].
- STEVE SLAGLE [saxòfon alt].
- KEVIN BROWN [saxòfon baríton].
- CURTIS FULLER [trombó].
- RICHIE CARUSO [trombó].
- WILD BILL DAVIS [piano/orgue].
- GARY MAZZAROPI [contrabaix].
- RICHIE PRATT [bateria].
- LAURI RUDOLPH [veu].
- AXEL ZWINGENBERGER [piano/woogie-boogie].

Una part de la crítica local no fou benèvola amb el músic nord-americà qui fou acusat de fer concessions al repertori i de ser massa comercial a la seua presentació a València:

- ▶ “[Trad.] ... I unes composicions que ‘sonaven’ al gran públic: *In the mood* [el tòpic *En forma*, doncs així fou reconeguda] pel públic; *Hamps boogie-woogie*; *Cherokee*; *Flyng home*; *Midnight sun*; *The nearness of you* i *Old man river*, tema que enllaça amb altre de THELONIOUS MONK: *Straight no chaser*, fet sorprenent doncs HAMPTON sempre odià el Jazz de CHARLIE PARKER i de MONK ...”.⁵³⁰

⁵³⁰ Vergara, Antonio - *Cartelera Túria* [1980]. ‘Orquesta de Lionel Hampton. Teatro Princesa’. 19 al 25 de maig. N° 850.

Anunci de l'actuació del LA GRAN ORQUESTA DE LIONEL HAMPTON al Teatre Princesa, [divendres, 9/V/1980].⁵³¹

**Presentará su GRAN SHOW en el Teatro Princesa
(9 mayo 1980, 7 y 10'30)**

LIONEL HAMPTON (vibráfono, piano, batería y voz); JOE NEWMAN, WALLACE DAVENPORT y STJEPHO (trompetas); PAUL MOEN (saxo tenor); STEVE SLAGLE (saxo alto); KEVIN BROWN (saxo barítono); CURTIS FULLER y RICHIE CARUSO (trombones); WILD BILL DAVIS (órgano y piano); GARY MAZZAROPPI (contrabajo); RICHIE PRATT (batería).

Presentando a LAURI RUDOLPH (voz) y AXEL ZWINGENBERGER (piano de boogie-boogie)

ORGANIZA: COLECTIVO PROMOCION JAZZ VALENCIA

Altres mitjans d'informació gràfica foren més benèvolts amb el percussionista.

Així, el diari *Levante* [sota la signatura A.B.] feu quasi un panegíric de Hampton lloant força la seua actuació al *Teatre Princesa* de València.

Capçalera de la crítica del diari *Levante* al voltant de l'actuació de LIONEL HAMPTON i els seus músics on les paraules 'autèntic Jazz' i 'virtuosos' apareixen sovint.⁵³²

PRINCESA
Lionel Hampton y su orquesta:
Un gran espectáculo musical

El teatro Princesa nos ofreció unos recitales de «jazz» a cargo de Lionel Hampton y su orquesta. Es éste una de las pocas «estrellas» del auténtico «jazz» que van quedando de la época dorada de Goodman, Krupa, Armstrong, Ellington, etc., con alguno de los cuales realizó memorables grabaciones que hoy son consideradas como obras maestras del género.

- ▶ “[Trad.] ... El públic s’entregà de ple escoltant els Blues sota un silenci gairebé religiós i eixordant amb els seus aplaudiments...”.
- ▶ “... A destacar i agrair la tasca de difusió davant els amants d’aquesta música feta pel ‘Colectivo Promoción Jazz’ i que ensenya a distingir entre uns músics vertaders i un altres ximplers i generadors de soroll ...”.

⁵³¹ *Cartelera Túria* [1980]. Setmana del 5 al 11 de maig. N° 848.

⁵³² A.B. - *Levante* [1980]. Dimarts, 13 de maig. Pàg. 36.

El dimarts 24/VI/1980 i de nou sota producció del 'Colectivo Promoción Jazz València' es presentà al *Teatre Principal* el concert del saxofonista PHAROAH SANDERS en formació de quartet.

PHAROAH SANDERS QUARTET, estava integrat per:

- PHAROAH SANDERS [saxòfon].
- JOHN HICKS [piano].
- CURTIS LUNDI [contrabaix].
- IDREES MUHAMED [bateria].

Una crítica del concert fa esment de la seua influència 'coltraniana':

- ▶ “[Trad.] ... Els seus millors discs han estat amb col·laboració amb JOHN COLTRANE: *Ascensión; Om; Meditation ...*”.
- ▶ “... SANDERS feu d'ell mateix en ocasions i de COLTRANE la resta del temps ...”.⁵³³

Anunci de l'actuació de PHAROAH SANDERS QUARTET al *Teatre Principal* de València⁵³⁴ i ressenya a la premsa de la fi del Festival de Jazz de Sant Sebastià 1980. A destacar la denominació dels ART BLAKEY & JAZZ MESSENGERS escrits com 'el Art Blakey'.⁵³⁵

Una mostra de la importància aconseguida als mitjans de comunicació pel fenomen jazzístic de la fi dels setanta i començament dels vuitanta fou l'aparició en premsa [sobretot a l'estiu i de tant en tant] de notícies referides a festivals de Jazz [el començament i la cloenda], esdeveniments musicals que -tret d'aquells més veterans, com el de Sant Sebastià- començaven a nàixer a diverses localitats arreu l'Estat on el Jazz havia estat poc més que no una anècdota fins aleshores. Així, a la secció

⁵³³ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrta* [1980]. 'Pharoah Sanders Quartet al Teatre Principal'. Setmana del 30 de juny al 6 de juliol. Nº 856.

⁵³⁴ A.B. - *Levante* [1980]. 'Espectáculos'. Dimarts, 24 de juny. Pàg, 31.

⁵³⁵ *Levante* [1980]. 'Espectáculos'. Dijous, 31 de juliol. Pàg, 15.

‘Espectaculos’ del diari *Levante* de les acaballes de juliol hi apareix la notícia de la cloenda del Festival de Jazz de Sant Sebastià 1980.

Per tal d'inaugurar la Temporada de Jazz 1980/81 organitzada pel ‘Colectivo Promoción Jazz València’ [amb la col·laboració de l'equip Studio/Valencia Cinema] , es presentà el dijous 30/X/1980 a l'escenari del carrer Quart, 23 el quartet del pianista CEDAR WALTON.

CEDAR WALTON QUARTET actuà amb la següent formació:

- CEDAR WALTON [piano].
- BOB BERG [saxòfon].
- SAM JONES [contrabaix].
- BILLY HIGGINS [bateria].

Dos dies després del concert de WALTON [el dissabte 1 de novembre del mateix any i al mateix escenari del Valencia Cinema] actuà vora un any després de fer-ho a València i a un punt de ser la formació que tingué l'honor d'inaugurar ‘*Perdido Club de Jazz*’ el 13/XI/1980, el quartet el bateria ANDREW CYRILLE.

ANDREW CYRILLE & MAONO actuà amb la següent formació:

- ANDREW CYRILLE [bateria].
- TED DANIEL [trompeta].
- DAVE S. WARE [saxòfon].
- NICK DI GERONIMO [contrabaix].

La crítica d'ambdós concerts [de WALTON i de CYRILLE] aparegué conjuntament una setmana després a la *Cartelera Túrria* de la mà de Federico Garcia Herraiz:

- ▶ “[Trad.] ... WALTON és millor compositor i arranjador que no solista; gelat i poc original ...”.
- ▶ “... DAVID WARE és un saxofonista de timbre potent que es decanta per SONNY ROLLINS ...”.
- ▶ “... CYRILLE continua sent el bateria ordinador dels clímax del conjunt ...”.⁵³⁶

⁵³⁶ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1980]. ‘Cedar Walton Quartet/Andrew Cyrille & Maono’. Setmana del 10 al 16 de novembre. Nº 875.

→ El 13 de novembre del 1980 restà inaugurat el segon Club de Jazz estable a València i el de més durada com a tal doncs oferí actuacions al llarg de vora 15 anys d'existència [tancà al 1995]:

→ **'PERDIDO CLUB DE JAZZ'**. La seua trajectòria i programació [fins desembre del 1981, cloenda d'aquesta tesi doctoral] es desenvolupa al Capítol III.6: **Consolidació i assoliment jazzístic a la ciutat: Perdido Club de Jazz.**

→ El *I Festival Internacional Jazz a València* se celebrà al Teatre Principal de València del 24 fins el 30/XI/1980 amb un cartell on ja hi era palesa la trajectòria artística i el nivell a seguir en altres esdeveniments jazzístics dels propers anys.

→ Veure Capítol III.5.3: *Actuacions de Jazz II.*

El dilluns 9/II/1981 es presentà al *Teatre Principal* el quartet del bateria LOUIS HAYES amb unes credencials impressionants doncs tocà amb HORACE SILVER, CANNONBALL ADDERLEY [anunciat al cartell amb una errada al seu nom] ⁵³⁷, JOHN COLTRANE, OSCAR PETERSON i DEXTER GORDON, entre altres grans del Jazz.

THE LOUIS HAYES GROUP, hi era integrat pels músics:

- LOUIS HAYES [bateria].
- GARY BARTZ [saxòfon alt].
- ALBERT DAILEY [piano]. Substituit per BOB NELOMS.
- JIMMY ROUSER [contrabaix].

El pianista anunciat [ALBERT DAILEY] fou substituït a última hora per BOB NELOMS.

⁵³⁷ **Cannoball Adderley** [Julian Edwin Adderley. Florida, 15/IX/1928 - Gary/Indiana, 8/08/1975]. Saxofonista.

Cartell anunciador de THE LOUIS HAYES GROUP [Teatre Principal, 9/II/1981].

TEATRE PRINCIPAL Lunes 9 febrero (10'30 noche) LOUIS HAYES Su pasado: Horace Silver, Cannon Ball, Adderly, John Coltrane, Oscar Peterson, Dexter Gordon.	Su presente: THE LOUIS HAYES GROUP LOUIS HAYES (bateria) - GARY BARTZ (saxo alto) ALBERT DAILEY (piano) - JIMMY ROWSER (contrabajo)
---	---

La crítica al voltant del concert de LOUIS HAYES es feu ressò i lamentà força la fluixa assistència de públic al *Teatre Principal* tractant-se d'una de les figures més importants [per motius diversos: generacionals, estilístics, etc.,] del Jazz de totes les èpoques:

- ▶ “[Trad.] ... La música oferida pel quartet de LOUIS HAYES -tot i que no massa original- fou d'un valor jazzístic superior a allò que ens brindaren alguns músics de gran renom la passada temporada ...”.
- ▶ “... Tocaren estàndards força populars a la literatura del Jazz: *Star Eyes*; *Summertime* i *Speak Low*. A destacar -a més d'HAYES- el saxofonista GARY BARTZ ...”⁵³⁸

El dilluns següents a l'actuació de LOUIS HAYES es presentà de nou a València [16/II/1981] el saxofonista STAN GETZ en formació de sextet. GETZ ja havia actuat per primera vegada a la ciutat el 26/XI/1979 encapçalant un quintet.

Anunci de l'actuació de STAN GETZ SEXTET [Teatre Principal, 16/II/1981].

TEATRO PRINCIPAL Lunes 16 febrero (10'30 noche): UNICO CONCIERTO.	STAN GETZ SEXTET STAN GETZ (saxo tenor) - CHUCK LOEB (guitarra) MITCHELL FORMAN (piano) - MARK EGAN (bajo) VICTOR LEWIS (bateria) - BOBBY THOMAS (percusión) Venta anticipada: Dau al Set, Acústica Levante y taquillas teatro. Organiza: Colectivo Promoción Jazz Valencia
---	---

STAN GETZ SEXTET, estava format pels músics:

- STAN GETZ [saxòfon].
- CHUCK LOEB [guitarra].
- MITCHELL FORMAN [piano].
- MARK EGAN [baix elèctric].

⁵³⁸ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túria* [1981]. ‘The Louis Hayes Group al Teatre Principal’. Setmana del 16 al 22 de febrer. N° 889.

- VICTOR LEWIS [bateria].
- BOBBY THOMA [percussió].

La crítica del concert lamentava la joventut i la inexperiència de la banda que acompanyà el saxofonista a l'actuació al *Teatre Principal* a més del canvi vers la comercialitat descarada produït en STAN GETZ:

- ▶ “[Trad.] ... La seua música és una barreja de peces basades en el Rock i sense el mínim interès ...”.
- ▶ “... Tocà balades, la única cosa veritablement jazzística que tocà ...”.
- ▶ “... Als estàndards *Lush Life; I’ll remember April* i *Infant Eyes* [WAYNE SHORTER].
- ▶ GETZ aconseguí una sonoritat pura i amb sentit melòdic pel que fa a la construcció de les frases demostrant així ser un consumat estilista de la balada al Jazz ...”.⁵³⁹

El dilluns 2/III/1981 i presentat pel ‘Colectivo Promoción Jazz València’ actuà a la *Sala d’Audicions Casablanca* [carrer Eugenia Viñes, 152 - platja de la Malva-rosa] la banda del trompetista CLARK TERRY.

CLARK TERRY’S BIG BAND ESTAVA composta pels següents 19 músics.

- CLARK TERRY [trompeta].
- GARY BLACKMAN [trompeta].
- TONY LUJAN [trompeta].
- BARON STRIPLING [trompeta].
- STEVE RENTSCHLER [trompeta].
- CONRAD HERPIG [trombó].
- RON WILKINS [trombó].
- KENNY CRANE [trombó].
- MATT FINDERS [trombó].
- NED OTTER [saxòfon].
- RANDY RUSSELL [saxòfon].
- CHRIS WOODS [saxòfon alt].
- DANNY HOUSE [saxòfon alt].

⁵³⁹ *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túria* [1981]. ‘Stan Getz Sextet al Teatre Principal’. Setmana del 9 al 15 de març. N° 892.

- BRANDFORD MARSALIS [saxòfon alt].
- DIANE DE ROSA [saxòfon baríton].
- JOHN CAPBELL [piano].
- PETER DOWDELL [contrabaix].
- MICHAEL BAKER [bateria].
- MICHEL BECKHAM [veu].

Anunci de làctuació de la CLARK TERRY'S BIG BAND a la Sala Casablanca [Malva-rosa]

Sección de trompetas: **GARY BLACKMAN, TONY LUJAN, BARON STRIPLING y STEVE RENTSCHLER.**

Sección de trombones: **CONRAD HERPIG, RON WILKINS, KENNY CRANE y MATT FINDERS.**

Sección de saxos: **NED OTTER y RANDY RUSSELL** (tenores), **CHRIS WOODS, DANNY HOUSE y BRANFORD MARSALIS** (altos), **DIANE DE ROSA** (barítono).

Sección de ritmo: **JOHN CAMPBELL** (piano), **PETER DOWDELL** (contrabajo) y **MICHAEL BAKER** (batería).

Con la colaboración de la cantante **MICHEL BECKHAM.**

Venta anticipada (100 pesetas de descuento): DAU AL SET, CASABLANCA, LIBRERIA DAVILA y ACUSTICA LEVANTE.

Organiza: **COLECTIVO PROMOCION JAZZ VALENCIA.**

A destacar la presència com a membre de la formació del saxofonista BRANFORD MARSALIS, [Nova Orleans, 26/VIII/1960], germà del trompetista WINTON MARSALIS [Nova Orleans, 18/X/1961] i fill del pianista ELLIS MARSALIS JR. [Nova Orleans, 14/XI/1934] representants -tots tres- d'una de les nissagues més importants i decisives a la història del Jazz la qual es manté fins hores d'ara.

Fou un concert sorpresa, atès que el pianista TETE MONTOLIU -present a la sala- fou demanat per TERRY i tocà amb la big band al tema *Sonymoon for two* [SONNY ROLLINS].

La crítica del concert apareguda a la *Cartelera Túrria* fa esment al fet de ser d'una big band formada per 'reclutes i cadets' atesa la gran despesa que comporta la possessada en marxa i funcionament una gran banda com llavors la de TERRY. Les intervencions de BRANFORD MARSALIS passaren desapercibudes per al crític:

- ▶ “[Trad.] ... Amb l’ajut d’uns magnífics arranjaments de QUINCY JONES, JIMMY HEAT, CRHIS WOODS i el mateix TERRY aconsegueix que els ‘reclutes’ toquen un Jazz ple d’energia i precisió després d’un mes d’assajos als Estats Units ...”.

- ▶ “... Destacà la interpretació conjunta dels estàndards *Stella by starlight* i *Jeeps blues* ...”.⁵⁴⁰

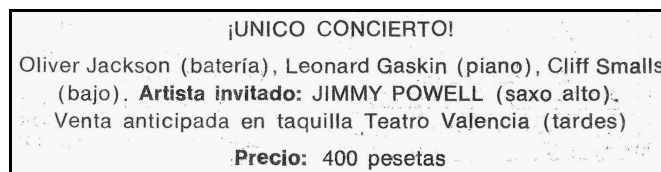
El dimecres 4/III/1981 actuà al *Cinema València* el trio del bateria OLIVER JACKSON acompanyats pel saxofonista JIMMY POWELL.

OLIVER JACKSON TRIO + JIMMY POWELL estava format per:

- OLIVER JACKSON [bateria].
- CLIFF SMALLS [piano].
- LEONARD GASKIN [contrabaix].
- JIMMY POWELL [saxòfon].

Al cartell anunciador erraren els cognoms i de GASKIN i SMALLS i intercanviaren els seus instruments.

A l’anunci del concert, els instruments de GASKIN [contrabaix] i SMALLS [piano] estan intercanviats. [*Cartelera Túrria*. Setmana 2-8/III/1981. N° 891].

- ▶ “[Trad.] ... OLIVER JACKSON seria un ‘neoclàssic’ sensible a la bateria moderna, sempre dintre d’uns límits marcats per la seua preferència vers el Jazz de l’època clàssica ...”.
- ▶ “... El saxofonista JIMMY POWELL [saxòfon alt a l’Orquestra de COUNT BASIE durant mols anys] estigué poc imaginatiu ...”.⁵⁴¹

Tot i estar de moda a la ciutat de València de començaments dels vuitanta, el Jazz no hi era inclòs encara a una sèrie d’activitats desenvolupades des dels estaments oficials, òrgans de govern sota un criteri polític allunyat dels anys franquistes que feia pensar en una millor relació cultura/estaments oficials, cosa que -pel que feu al Jazz- encara tardaria en fer-se realitat. Així, a la primavera del 1981 es posà en marxa la ‘I Campanya d’Animació Cultural Música/Teatre/Dansa i Poesia’ organitzada per

⁵⁴⁰ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Calrk Terry Big Band en Casablanca’. Setmana del 9 al 15 de març. N° 892.

⁵⁴¹ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Oliver Jackson Trio with Jimmy Powell al Teatre València’. Setmana del 23 al 29 de març. N° 894.

l'Ajuntament de València. A l'apartat de 'Música' hi són grups de Rock, Cançó i formacions de Música Clàssica [orquestrades de cambra i cors] però no de Jazz.

Després de l'èxit aconseguit amb l'actuació de la CLARK TERRY'S BIG BAND, la sala *Casablanca* programà per al dimecres 29/IV/1981 l'actuació de la big band anglesa THE PASADENA ROOF ORCHESTRA, anunciada erròniament als cartells per al dimecres, 29 de maig, data incorrecta doncs el concert fou el dimecres 29 d'abril [el 29 de maig del 1981 era dijous].

Sota l'epígraf '*Auténtico Festival Revival de la música de los años 30*' la banda es presentà amb una formació d'onze músics. La crítica del concert recalçà la vessant Dixieland de la banda:

- ▶ “[Trad.] ... Repertori amb composicions estàndards de GEORGE GERSHWIN, COLE PORTER, DUKE ELLINGTON i FLETCHER HENDERSON ...”.
- ▶ “... Situada a mig camí entre la rigidesa rítmica de la música de marxa de Nova Orleans però sense desenvolupar un joc per seccions atès que sols ne són 3 saxòfons, 2 trompetes i 1 trombó ..., a més de no improvisar ...”.⁵⁴²

Anunci del concert de THE PASADENA ROOF ORCHESTRA a la *Sala Casablanca* que conté l'errada a la data de l'actuació de la banda [dimecres, 29 de maig amb compte de la correcta dimecres, 29/IV/1981].⁵⁴³

**AUTENTICO FESTIVAL REVIVAL
DE LA MUSICA DE LOS AÑOS 30**
Organiza: Colectivo Promoción Jazz Valencia

L'antiga *Sala Studio* del carrer Taquígraf Martí tornà a canviar de nom i passà a denominar-se *Sala Suso's*.

Així, el dilluns 11/V/1981 obrí de nou les portes per donar pas a l'actuació del saxofonista LOU DONALDSON en formació de quartet.

LOU DONALDSON QUARTET n'eren els següents músics:

- LOU DONALDSON [saxòfon alt].

⁵⁴² Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1981]. 'The Pasadena Roof Orchestra'. Setmana de l'11 al 17 de maig. Nº 901.

⁵⁴³ *Cartelera Túrria* [1981]. Setmana del 27 d'abril al 3 de maig. Nº 899.

- HERMAN FOSTER [piano].
- JEFF FULLER [contrabaix].
- VICTOR JONES [bateria].

Anuncis de la *Sala Suso's* [antiga *Sala Studio*] presentant LOU DONALDSON QUARTET [*Levante*, divendres 8/V/1981. Pàg, 30 i *Cartelera Túrria*, 11-17/V/1981. N° 901].

- ▶ “[Trad.] ... Considerat un dels primers deixebles de CHARLIE PARKER, interpretaren estàndards com *Parker’s mood* i *Confirmation* ...”.
- ▶ “... Res sembla millor que dominar l’instrument de treball [saxòfon alt] per produir música ...”.⁵⁴⁴

El dilluns 18/V/1981 començà el programa anomenat *Jazz en Primavera* que el ‘Colectivo Promoción Jazz València’ i la gerència del *Teatre València* havien desenvolupat conjuntament.

El dia 18 es presentà al *Teatre València* el quartet dels saxofonista ART PEPPER.

ART PEPPER QUARTET tocà amb la següent formació:

- ART PEPPER [saxòfon alt].
- MILO LEVIEV [piano].
- BOB MAGNUSSON [contrabaix].
- CARL BURNET [bateria].

Del concert d’ART PEPPER, la crítica ressaltà la poca assistència de públic al *Cinema València* [també anunciat com a *Teatre València*]:

- ▶ “[Trad.] ... No més de 150 persones a la sala ...”.

⁵⁴⁴ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Lou Donaldson Quartet en Sala Suso’s’. Setmana del 18 al 24 de maig. N° 902.

- "... PEPPER interpretà estàndards i dos boleros: *Bésame mucho* i *Historia de un amor*, exemples de com un músic de Jazz pot transformar qualsevol cançó ...".⁵⁴⁵

Anunci dels concerts d'ART PEPPER QUARTET i SONY STITT/TETE MONTOLIU QUARTET de la dintre de la programació *Jazz en primavera* [Cartelera Túrria, 18-24/V/1981. N° 902]

TEATRO VALENCIA (Quart, 23) JAZZ EN PRIMAVERA
<p>Lunes 18 (11 noche): ART PEPPER QUARTET. Formación: Art Pepper (saxo alto), Milo Leviev (piano), Carl Burnet (batería) y Bob Magnusson (contrabajo).</p> <p>Martes 19 y miércoles 20 (11 noche): SONNY STITT - TETE MONTOLIU QUARTET. Formación: Sonny Stitt (saxos alto y tenor), Tete Montoliu (piano), Billy Higgins (batería) y Herbie Lewis (contrabajo).</p> <p>Organizan: Colectivo Promoción Valencia Jazz y Teatro Valencia. Venta anticipada de localidades (tardes).</p>

Jazz en primavera, abastava també altres activitats, entre les quals hi havia una taula rodona al voltant del Jazz a Espanya i la presentació del darrer disc de TETE MONTOLIU.

JAZZ EN PRIMAVERA - MAYO 1981
<p>Lugar: TEATRO VALENCIA-FILMOTECA NACIONAL (Quart, 23). Organizan: Colectivo Promoción Valencia Jazz, Filmoteca Nacional y Teatro Valencia.</p> <p style="text-align: center;">Programa actividades</p> <p>Lunes 11: (6'30 tarde), proyección de COUNT BASIE. (8'30 tarde), proyección de BLUES 1. (10'30 noche), proyección de DUKE ELLINGTON.</p> <p>Martes 12: (6'30 tarde), proyección de BLUES 1. (8'30 tarde), proyección de DUKE ELLINGTON. (10'30 noche), proyección de COUNT BASIE.</p> <p>Domingo 17 (12'30 mañana), proyección de TENOR SAXES.</p> <p>Lunes 18: (4'30 tarde), proyección de BLUES 3. (6'30 tarde), proyección de TENOR SAXES. (8'15 tarde), proyección de JAZZ LEGENDS. (11 noche), concierto a cargo de ART PEPPER QUARTET. Formación: Art Pepper (saxo), Milo Leviev (piano), Carl Burnet (batería), Bob Magnusson (contrabajo).</p> <p>Martes 19: (4'30 tarde), proyección de SWING. (6'30 tarde), proyección de JAZZ LEGENDS. (8'15 tarde), proyección de BLUES 3. (11 noche), concierto a cargo de SONNY STITT-TETE MONTOLIU QUARTET. Formación: Sonny Stitt (saxo), Tete Montoliu (piano), Billy Higgins (batería) y Herbie Lewis (contrabajo).</p> <p>Miércoles 20: (5 tarde), proyección de DJANDO REINHARDT y MODERN I. (7'30 tarde), mesa redonda sobre «El Jazz aquí y ahora». Participan Julio Martí (Colectivo Promoción Valencia Jazz), Federico García Herráz (crítico musical), Joan Giner (director revista «Cuartica Jazz»), Valentín Grau (Club de Jazz de Tarrasa) y Antonio Amorós (Club «Perdido» de Valencia). Coordina: Antonio Vergara (crítico musical). En el mismo acto presentación de un LP que Tete Montoliu ha grabado especial para esta gira con Billy Higgins y Herbie Lewis, con presencia del pianista catalán. (11 noche), segundo concierto a cargo de SONNY STITT-TETE MONTOLIU QUARTET.</p> <p>Jueves 21: (4'30 tarde), proyección de BLUES 1. (6'30 tarde), proyección de SWING. (8'30 tarde), proyección de DUKE ELLINGTON. (10'30 noche), proyección de MODERN I.</p> <p>Venta anticipada para los conciertos de ART PEPPER QUARTET y SONNY STITT-TETE MONTOLIU QUARTET en taquilla Teatro Valencia (tardes).</p>

⁵⁴⁵ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. 'Art Pepper Quartet al Teatre València'. Setmana de l'1 al 7 de juny. N° 904.

Els dies 19 i 20/V/1981, actuà al mateix escenari el saxofonista SONNY STITT ⁵⁴⁶ acompanyat pel trio de TETE MONTOLIU.

SONNY STITT + TETE MONTOLIU TRIO n'eren:

- SONNY STITT [saxòfon alt i tenor].
- TETE MONTOLIU [piano].
- HERBIE LEWIS [contrabaix].
- BILLY HIGGINS [bateria].

- ▶ “[Trad.] ... Primera actuació a València de SONNY STITT. Als 57 anys roman com un dels grans mestres vius del Bop. A destacar les balades *Yesterdays* i *Autumn in New York* ...”.
- ▶ “... Un dels ‘boppers’ més originals i que millor a fet servir l’herència de LESTER YOUNG ...”.⁵⁴⁷

Pel que feu al concert de PEPPER i al de MONTOLIU i STITT, una altra opinió -totalment diferent- aparegué al diari *Levante* doncs a la notícia parla de ‘sala plena i èxit legítim i sincer de la present temporada’, fet que ens dona a entendre la disparitat de criteris artístics a l’hora d’informar als aficionats al jazz de la ciutat.

Ressenya del diari *Levante* on es dona una versió dels dos concerts totalment diferent de la presentada per *Cartelera Túrria*.

Completando la programación de la Filmoteca, en su largo y especialísimo ciclo dedicado al «jazz» y al «blues», que aún proseguirá unas fechas más de las previstas, ante la avalancha de respuestas popular, cabe consignar la celebración de una mesa redonda, o similar, en la que se debatieron varios aspectos de estas músicas típicas.
Pero de una manera especial, hay que destacar las sesiones extraordinarias en que hubo unos conciertos, a cargo

TEATRO VALENCIA
Conciertos de A. Pepper, Tete Montoliu y S. Stitt

de los grandes maestros del género como Art Pepper, Tete Montoliu y Sonny Stitt, con sus respectivos acompañamientos. A sala llena, y con entrega total de un público emocionado, complacido y agradecido, se escucharon dos recitales soberbios en compañía de grandes músicos del saxo, del piano, de la batería y del contrabajo.
«Jazz en primavera» es uno de los éxitos más legítimos y sinceros de la actual temporada musical y de espectáculos en Valencia. Enhorabuena.

Saló de ball situat al costat de la mar [Plaja de la Malva-rosa], *Casablanca* es convertí a la fi dels setanta en punt d’encontre de militants de partits d’esquerra, promotors culturals i intel·lectuals locals.

⁵⁴⁶ **Sonny Stitt** [Edward Stitt. Boston, 2/II/1924 - Washington, 22/VII/1982]. Saxofonista. Una de les figures més destacades del Hard Bop. Treballà i enregistrà amb Dizzy Gillespie, Dexter Gordon, Gene Ammons, Bud Powell, Miles Davis, Art Blakey i Thelonious Monk.

⁵⁴⁷ *García Herraiz, Federico - Cartelera Túrria* [1981]. ‘Sonny Stitt/Tete Montoliu Quartet’. Setmana de l’1 al 7 de juny. N° 904.

Logotip de la *Sala Casablanca*, a la plaja de la Malva-rosa i anunci setmanal de la sala amb la presència de l'orquestra **ESTRELLAS DEL JAZZ** fent esment que -malgrat el terme generico-musical afegit a la formació- el Jazz hi era absent del seu repertori.

CASABLANCA.—Eugenia Viñes, 152. Edificio Termas Victoria (Malvarrosa).
 Todos los días: BAILE con la orquesta **ESTRELLAS DEL JAZZ** (que a pesar de su nombre no toca nada de jazz). Ambiente **revival** y posibilidad de tropezarse con militantes de izquierda, progresía, ejecutivos o los vecinos de la puerta 8.^a

Per l'entaulat de la *Sala Casablanca* passaren orquestres valencianes de grandària diversa, tot i que sovint n'eren d'aquelles anomenades 'grans' [mínim de 8 músics]. El seu repertori consistia en tocar temes de moda ben orquestrats, copiar [de la manera més aproximada] el tipus de repertori de les orquestrines de ball dels anys cinquanta i alguna que no altra incursió vers arranjaments més seriosos escrits per a big bands nord-americanes encara que eren molt difícils de trobar-hi, fet que donava peu vers tot tipus d'anècdotes: de musicals i també a l'àmbit publicitari.

El diumenge 7/VI/1981 [a les 12 de la nit] actuà a la *Sala Casablanca* del barri de la Malva-rosa l'exguitarrista de Jazz i llavors cantant comercial de moda a França i arreu del món **SACHA DISTEL** ⁵⁴⁸. El fet d'haver nascut a París i de dedicar-se a la guitarra no feu que estiguera influenciat pels guitarristes francesos de l'escola de **DJANGO REINHART**, sinó -més aviat- per aquells altres de l'escola nord-americana tal com **RANEY**, **KESSEL** i **HALL**.

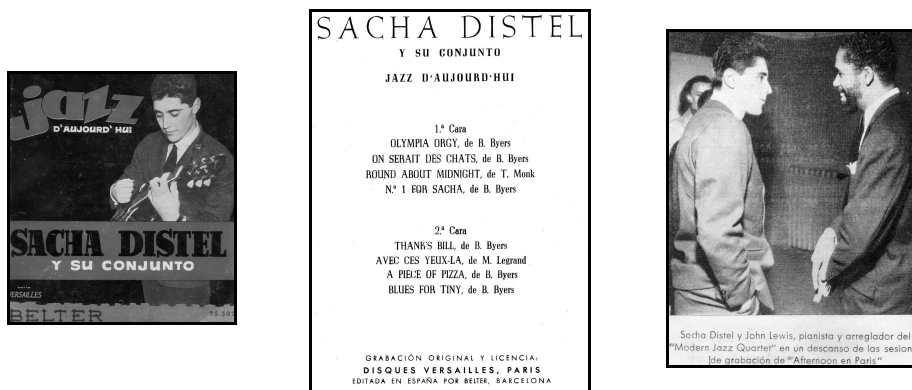
Anunciava un espectacle [**SACHA DISTEL SHOW**] amb 15 artistes a l'escenari i el resultat no fou aquell esperat pels organitzadors:

- ▶ “[Trad.] ... Al voltant de 300 persones a la sala i l'entrada a 1500 pessetes...”.
- ▶ “... **DISTEL** representa el costat frívol i xafarder de la ‘chanson’ francesa tot i ser un gran admirador de **FRANK SINATRA** ...”.
- ▶ “... Interpretà dos temes a la guitarra: *Nuages* [**DJANGO REINHART**] i *El concierto de Aranjuez* [**JOAQUIN RODRIGO**] ...”.

⁵⁴⁸ **Sacha Distel** [Alexandre Distel. París, 28/II/1933]. Guitarrista i cantant. Nebot del músic francès Ray Ventura. Des del 1958, cantant melòdic. Com a guitarrista de Jazz tocà amb Barney Wilen, Percy Heath, Pierre Michelot, Kennyr Clark i Connie Kay.

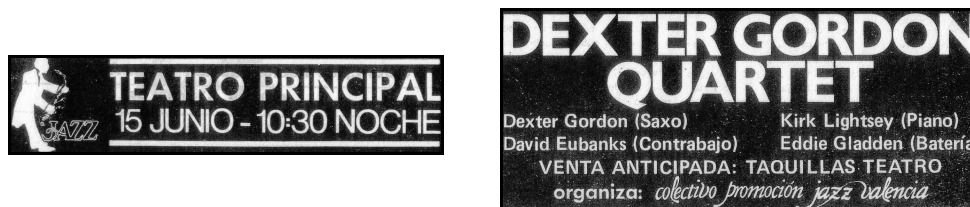
- ▶ “... Al seu moment fou considerat el deixeble europeu del guitarrista JIMMY RANEY però al 1958 començà a cantar per motius econòmics ...”.⁵⁴⁹

Disc de SACHA DISTEL [de 33 r.p.m] com a guitarrista de Jazz publicat a Espanya pel segell *Belter* a la fi dels anys cinquanta [Sèrie Versailles]. Hi eren vuit enregistraments on hi havia temes de THELONIOUS MONK, BYERS i MICHEL LEGRAND [fill de RAYMOND LEGRAND, a València/*T.Principal* amb l'ORQUESTRA de ROLAND DORSAY el 29/IV/1933] i SACHA DISTEL amb JOHN LEWIS.

El dilluns 15/VI/1981 actuà al *Teatre Principal* el quartet del saxofonista nord-americà DEXTER GORDON.

Cartell anunciador del concert del DEXTER GORDON QUARTET al *Teatre Principal* de València el dilluns 15/VI/1981. [*Cartelera Túrria*, 15-21/VI/1981. N° 906].

DEXTER GORDON QUARTET comptava amb la següent formació:

- DEXTER GORDON [saxòfon].
- KIRK LIGHTSEY [piano].
- DAVID EUBANKS [contrabaix].
- EDDIE GLADDEN [bateria].

⁵⁴⁹ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Sacha Distel Show’. Setmana del 15 al 21 de juny. N° 906.

- ▶ “[Trad.] ... Només un poeta de la seua classe pot recrear amb tanta sensualitat un tema que cantat pels EVERLY BROTHERS és pura vacuïtat. Parle de *Ramona* ...”.
- ▶ “... Els solos a sobre les balades *Times goes by* i *Polka dots and moombeans* fou el més creatiu de la nit ...”.⁵⁵⁰

A la *Sala Tabarca* [Malva-rosa, carrer Isabel de Villena, 91] actuaren els dies 18, 19 i 20 i 24,25, 26 i 27/VI/1981 la BANDA DEL HOT CLUB DE MADRID anunciats com a ‘Jazz tradicional’.

Aquesta formació de Dixieland fou seguida per altra semblant i també de Madrid: AGUA MARGA [dies 1,2,3 i 4 de juliol].

El dimarts 28/VII/1981 -i de manera quasi sobtosa- s’anuncià [a les acaballes de la *Fira de Juliol 1981* i sota l’epígraf *Festival de Jazz*] l’actuació del saxofonista STAN GETZ en formació de quartet sota el nom STAN GETZ QUARTET als Jardins del Real de Vivers de València.

Un certificat metge arribat als organitzadors del concert assegurava que el saxofonista patia una malaltia i no podia actuar. Cal destacar ací que a l’endemà que GETZ haguera d’actuar a València [és a dir, per al 29/VII/1981] hi era també programat al Festival de Jazz ‘Ciutat de Palma’ [Palma de Mallorca] al costat de DEXTER GORDON QUARTET [dia 27 de juliol] i DIZZY GILLESPIE QUARTET [dia 28 de juliol].⁵⁵¹

Anunci de la suspensió del concert de l’STAN GETZ QUARTET aparegut a la premsa local [*Levante*, dissabte 1/VIII/1981. Pàg, 30].

SUSPENSION DEL FESTIVAL DE «JAZZ»	
Un certificado médico asegurando que Stan Getz estaba enfermo motivó la suspensión del festival de «jazz», que era esperado con justa expectación por los	aficionados. Una pena. Viveros hubiera registrado otra buena entrada, porque el «jazz» cuenta en Valencia con muchos seguidores.

Al mateix diari es fa esment de les xifres a cobrar pels grups [o pels caps de grup] a cadascuna de les actuacions a Espanya a l’estiu del 1981.

⁵⁵⁰ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Dexter Gordon Quartet’. Setmana del 22 al 28 de juny. N° 907.

⁵⁵¹ *Levante* [1981]. ‘Primer Festival de Jazz Ciutat de Palma’. Dimecres, 28 de juliol. Pàg, 28.

Preus de formacions jazzístiques encapçalades per grans figures del gènere a Espanya [1981].

DEXTER GORDON QUARTET.	→ 7.000 dòlars.
STAN GETZ QUARTET.	→ 8.000 dòlars.
DIZZY GILLESPIE QUARTET.	→ 9.000 dòlars.

Els dies 5, 6 i 7 d'agost i seguint la línia Dixieland/Jazz Tradicional, actuaren a la Sala Tabarca la formació MIAMI JAZZ SEXTET.

La conjuntura política havia canviat força al País Valencià i els actes i festes electorals sovint n'eren punt d'encontre de músics de diversos estils. Malgrat el moviment cultural que aquest tipus d'esdeveniments propiciaven, el Jazz hi era fora de la majoria del programes artístics proposats per les diverses formacions polítiques de l'esquerra valenciana [per als partits de dretes el Jazz no hi era], no així el Rock, la Cançó, el Flamenc o les formacions amb carés festiu. Com a exemple d'allò esmentat afegirem la *Festa del PCPV 1981* que se celebrà a Alaquàs [Horta Nord] els dies 4 i 5 de juliol on hi actuaren un total de vint-i-cinc grups i solistes d'estils diversos tret del Jazz.

Tenir el Jazz com a símbol d'obertura política i intel·lectual era un referent per a nombroses agrupacions progressistes del País Valencià, però la posada en marxa d'un veritable desenvolupament del gènere a nivell artístic mitjançant institucions polítiques o públiques en mans de partits on el pes dels seus intel·lectuals demanava canvis ràpids a la societat no arribaria fins ben endinsats els anys vuitanta.

La refermança dels arrels culturals valencians -oblidats i prohibits durant el règim franquista- tenien el seu punt d'encontre a les primeres edicions de les *Trobades de Música del Mediterrani*, creades a imatge dels '*Rescontres de la Mar: Rencontres Méditerranéés*' celebrats anys abans a les ciutats de Arles, Marsella, Florència, Sassari i València dirigides -sobretot- a donar a conèixer i potenciar l'anomenada música popular [tradicional] dels països vorejats per la Mediterrània. Tot i que a França i Itàlia hi havia nombroses formacions de Jazz amb un nivell de qualitat excel·lent, la seua presència no fou considerada adient pels organitzadors de les trobades atès que el jazz

no fou considerada com a música autòctona malgrat els músics i els grups de diversos països de la Mediterrània que ja hi eren desenvolupant el gènere des d'anys ençà.

A la *I Trobada de Música de la Mediterrània* celebrada a la ciutat de València del 19 al 26 de setembre del 1981 no hi hagué cap formació instrumental que fera ús de línies melòdiques i -molt menys- harmòniques pertanyents al Jazz.⁵⁵²

La *Sala Tabarca* continuà eixamplant la seua programació deixant de costat l'estil Dixieland i presentant diverses formacions locals. Així, el dilluns 2/XI/1981 hi actuà el duo format pel guitarrista CARLOS GONZÁLBELZ i el pianista nord-americà arrelat a València JOSHUA EDELMAN.

El dimarts 3/XI/1981 i per tal de fer la presentació de la temporada de Jazz i tanmateix del *II Festival Internacional Jazz a València*, actuà a la Sala Escalante el quartet del contrabaixista RAY BROWN: els RAY BROWN LOS ANGELES FOUR.

→ Veure Capítol III.5.3: *Actuacions de Jazz II*.

Del dimarts 24 fins el dissabte 27/XI/1981 es celebraren diverses jam sessions dintre de l'anomenat *Taller de Jazz* sota el patrocini de Perdido Club de Jazz i Studio Escola de Música.

→ El *II Festival Internacional Jazz a València* se celebrà al *Teatre Principal* del 23 de novembre fins l'1 de desembre del 1981 amb un cartell on hi eren grans intèrprets del gènere. Veure'l al Capítol III.5.3: *Actuacions de Jazz II*.

Un fet força significatiu per al desenvolupament d'una cultura jazzística a la ciutat tingué com a referent el fenomen discogràfic.

De no tenir quasi on elegir a començament del anys seixanta [per motius econòmics però també per problemes de desfasament cultural i per culpa de la poca fabricació i

⁵⁵² No seria fins la trobada del 1985 [quatre anys després del marge temporal de conclusió d'aquesta tesi] que hi seria present a *La Trobada de Música de la Mediterrània* una formació que barrejava Jazz i música popular: el sextet Joc Fora. ---N. de l'A.

distribució de discs] passarem a un veritable i significatiu augment d'empreses discogràfiques disposades a distribuir els seus catàlegs davant la demanda cultural creixent a la nova societat valenciana dels setanta. Es tractava de remeses i llistats de tot tipus però també nodrits amb nombrosos i desconeguts artistes de Jazz.

Així, a València hi eren dues botigues [obertes als anys setanta] centrades quasi de manera exclusiva en la venda de material discogràfic i també [cas de 'Tamburello'] de material editorial: partitures, mètodes, revistes mensuals, etc.

Dues botigues especialitzades en la venda de discs de Jazz i també de partitures i mètodes jazzístics destinats als músics locals.⁵⁵³

JAZZ EN VALENCIA

Si quieres documentarte sobre PARKER, COLTRANE, MINGUS, TRISTANO, SHEPP, BILL EVANS, O. COLEMAN, A. AYLER, B. HOLIDAY, S. LACY, J. GIUFFRE, B. DIXON, BEKER, SUN RA, D. PULLEN, G. ADAMS, M. DAVIS, ROLLINS, DOLPHY, HINES, ELLINGTON, W. HERMAN, F. WALLER, S. STITT, D. GORDON, S. GETZ, C. HAWKINS...

Sobre NUEVAS TENDENCIAS DEL JAZZ EUROPEO, BLUES, COUNTRY...

En tu ciudad tienes una **TIENDA ESPECIALIZADA.**

Discografías, bibliografías, libros, métodos, partituras y revistas mensuales en castellano, francés, inglés, italiano...

TAMBURELLO

Borrull, 3 (331 75 24)
VALENCIA

TIENDA DE DISCOS ESPECIALIZADA
PRIMERA Y UNICA EN VALENCIA
CON EL 20 POR 100 DE DESCUENTO

RAFA GIL

JAZZ - ROCK - POPULAR - CLASICA
Nuestra Señora de Gracia, 3 (detrás de San Agustín)

A València, les botigues tradicionals de venda de discs hagueren de reviscolar a cuita-corrents i fer front a les modes que s'imposaven setmana a setmana mitjançant la ràdio i la televisió.

Així i de cop i volta, el Jazz -el gran oblidat de la indústria discogràfica espanyola durant dècades- passà a tenir els seus propis apartats a les prestatgeries de discs i els aficionats i músics tingueren la disponibilitat de comprar, escoltar i conèixer els intèrprets més decisius de l'evolució jazzística, fins i tot hi hagueren botigues amb tarannà monogràfic atès que la seua venda estava basada amb el Jazz.

⁵⁵³ *Cartelera Túria* [1979/1981]. Publicitat. Setmana del 24 al 20 de maig del 1979. N° 797 - Setmana del 28 de gener fins el 3 de febrer del 1981. N° 934.

III.3. GRUPS ESTABLES DE JAZZ A VALÈNCIA: TRIPLE ZERO JAZZ TRIO i VALÈNCIA JAZZ.

Intèrprets valencians nascuts a la dècada dels cinquanta començaren a sentir-se atrets pel Jazz i -tot seguit- es llançaren a la seua interpretació tot i que de manera autodidàctica i fent ús d'un llenguatge feble i esquifit i amb mitjans instrumentals no adients per al gènere jazzístic:

→ Saxòfons amb sonoritat gairebé decimonònica o -a tot estirar- amb interpretacions 'viciades' pel pitjor 'vibrato' de la música llatina o del Carib.

→ Bateries amb plats inadequats i bombos massa grans.

→ Pocs contrabaixos acústics a la ciutat.

→ Espais musicals [pocs, doncs la majoria n'eren 'pubs' o discoteques menudes reconvertides a sales d'audició] sense cap infraestructura considerada com a fonamental per al desenvolupament artístic a l'escenari, cap piano acústic [el primer a ser considerat com a tal i famós entre els pianistes locals seria el mitja cua '*Kawai*' del Club de Jazz *Tres Tristes Tigres* que -al 1980- passaria a *Perdido Club de Jazz*], etc.

→ Veure Capítol III.5.3: *Actuacions de Jazz II-*

Gairebé sense partitures i només escoltant i escoltant discs per tal de assolir els nous i diversos llenguatges del gènere, traient 'solos' i creant-se el seu propi estil imitant els grans intèrprets que havien descobert.

De fet, aquell aprenentatge casolà fou el més semblant a una empresa titànica atès que els músics interessats a aprendre no comptaven amb els mitjans oferts només pocs anys després i a hores d'ara:

Mitjans que no hi eren a l'abast dels músics de València ciutat fins les acaballes de la dècada dels setanta:

→ <i>Escoles de música especialitzades.</i>
→ <i>Mètodes i arxius de partitures.</i>
→ <i>Discoteques segons èpoques, músics i estils.</i>
→ <i>Seminaris locals i nacionals.</i>
→ <i>Beques per a estudiar a l'estranger.</i>

D'aquells anys premonitoris [1976-1977] cal destacar dues formacions significatives a la ciutat -a més de fonamentals i d'imprescindibles- per al desenvolupament jazzístic posterior a la ciutat:

- TRIPLE ZERO [de vegades anunciats sota el nom TRIPLE ZERO JAZZ TRIO]:
 - MIGUEL 'Micky' BENET ⁵⁵⁴ [piano].
 - PACO ARANDA ⁵⁵⁵ [bateria].

⁵⁵⁴ **Miguel 'Micky' Benet Tapia** [València, 29/V/1948]. Pianista. Fill del pianista Miguel Benet Ferrandis. Estudià a la Societat Coral El Micalet [Jose Mª Nachancoses] i al Conservatori de València [Daniel de Nueda]. Tocà l'orgue electrònic a diverses orquestres de ball i com acompanyant de cantants locals. Encomanava discs d'importació a una botiga de la Plaça de la Nau, sobretot de Jimmy Smith. A Mallorca -a començaments dels setanta- contactà amb el guitarrista Jaime Marquez qui li comentà la possibilitat de fer cursos teòrics de Jazz per correspondència amb la Berklee College of Music/Boston. Al curs 1974/75, Benet desenvolupà el curs d'Harmonia i Orquestració de Jazz de l'escola nord-americana [28 sessions] sent el primer músic de la ciutat a rebre aquest tipus d'ensenyament. A destacar pel mateix Benet, l'alt índex de professionalitat de l'Escola Berklee atès que tots els exercicis d'Harmonia enviats als EEUU li van ser tornats corregits full a full pel professor Hall Wallis. Ja a València, tocà piano-sol al pub El Conqueridor on [citad textualment] 'troba a faltar' una base rítmica que li acompanye, moment en que contacta amb Luís Llario/baix i Paco Aranda/bat per tocar a trio [Triple Zero Jazz Trio]. Ha tocat amb jazzistes locals i forans [Paul Schnitter i Pedro Iturralde]. A hores d'ara roman com a professor de piano al Conservatori de Torrent. Cal considerar Miguel Benet com el pianista de Jazz valencià amb millor formació acadèmica i professional.

⁵⁵⁵ **Francisco ['Paco'] Aranda Salas** [València, 10/II/1951]. Bateria. Estudis musicals al Conservatori de València [1966]. Classes de percussió amb el professor Ricardo Campos Fabra qui l'anima a escoltar jazzistes i a començament dels setanta ja toca a diversos grups de la ciutat. Fou un dels creadors del grup Control [un dels primers grups valencians en interpretar temes de grups com Emerson, Lake & Palmer, Deep Purple, Crosby, Still, Nash & Young i d'altres qualificats com a de molt alt nivell dintre del gènere Rock. Acompanya cantants locals on coneix el pianista Miguel 'Micky' Benet i el baixista Luis Llario amb els quals formaria Triple Zero Trio. Al 1977 contacta amb el guitarrista Carlos González i el pianista Donato Marot. Toca en 'Tres Tristes Tigres' amb Triple Zero i amb músics d'altres formacions. El 12 de març del 1981 fa la seua primera actuació a 'Perdido Club de Jazz'

- LUÍS LLARIO ⁵⁵⁶ [aleshores tocant amb baix elèctric].

Cadascú d'ells arribà al Jazz ensems treballaven acompanyant cantants melòdics [NINO BRAVO, JUAN CAMACHO, JUAN BAU, etc].

Per tal d'eixir endavant, s'oferiren com a formació de música ambiental sota el nom de 'SABOR: Trio Músico/Vocal', nom que els permeté actuar a diversos pubs de la ciutat.

Targeta de presentació del TRIO SABOR, antecedent comercial de TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.⁵⁵⁷

Cal esmentar al present treball els fets puntuals pels quals BENET posseïra partitures de quan feu [anys abans i des de Palma de Mallorca, on tocava a diari] el curs d'Harmonia per correspondència al *Berklee College of Music* i que PACO ARANDA arrossegara un important bagatge acadèmic al seu instrument que el permetia resoldre qualsevol dificultat tècnica per novedosa que fora, serví de motiu de sortida per posar-se

dintre de la formació València Jazz Quartet. De llavors ençà toca amb gairebé tots els solistes que passen per la ciutat, rodatge formatiu que el permet acompanyar [començament dels vuitanta] Lou Bennet i d'altres. Ha tingut influències de bateries com Peer Wyboris i de músics com Mike Osborne. Els seus deixebles han creat una veritable escola de bateries que han estat presents en formacions fonamentals al desenvolupament jazzístic nacional. Està considerat com un dels millors bateries espanyols de Jazz.

⁵⁵⁶ **Luis Llarío Campos** [València, 15/VI/1954]. Contra baixista. Músic gairebé autodidacta, començà tocant el baix elèctric a diversos grups de Rock locals. Coneix Benet i Aranda a meitat dels setanta i amb ells acompanya cantants locals arreu l'estat. Format el grup Triple Zero [abans 'Sabor: Trio Músico-Vocal'] comença a estudiar la possibilitat de canviar-se al contrabaix, acció que desenvolupa a poc a poc [hi ha actuacions de Doble Zero on comparteix encara tots dos instruments]. Al 1980 ja hi és tocant el contrabaix a Perdido Club de Jazz. A l'igual que Aranda, ha tocat amb gairebé tots els músics que eren a València i amb altres de forans. Fins el 1981 ha estat 'free lance' a diverses formacions. Ha rebut influències de [tot i no ser contrabaixistes] Carlos González, Peter Delphinic i Paul Stocker. És un dels contrabaixistes més reconeguts arreu l'estat espanyol.

⁵⁵⁷ Cal assenyalar per tal de no caure en errades nominals que l'any següent del naixement de la formació Triple Zero Jazz Trio hi aparegué a València un grup de Rock anomenat Doble Zero i que res tenia a veure [ni personalment ni tampoc musicalment] amb l'estil desenvolupat pel trio de Benet, Llarío i Aranda. ---N. de l'A.

a tocar a trio conformant un repertori basat -sobretot al començament- en bossa noves i algun que altre estàndard que els permetera iniciar-se així al llenguatge jazzístic.

- VALÈNCIA JAZZ [TRIO]:
 - CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra].
 - IGNACIO GONZÁLBEZ [baix elèctric].
 - DONATO MAROT [piano].

Apareguts al llarg del curs 1973/74 [primeres actuacions al *Col·legi dels Dominics* de València], VALÈNCIA JAZZ giraven al voltant del seu guitarrista, CARLOS GONZÁLBEZ ⁵⁵⁸, veritable ‘alma mater’ del Jazz local i figura sense la qual no hi ha punt de sortida per a la majoria d’esdeveniments jazzístics a la ciutat a més de ser el músic de Jazz valencià més respectat arreu l’estat i també el primer a acoblar -tot i que de manera autodidàctica- llenguatge i concepte jazzístics d’una manera inequívocament personal.

⁵⁵⁸ **Carlos González Candela.** [València, 1/IV/1957]. Guitarrista. Germà dels també músics Ignacio González/baix i ‘Xiqui’ González/sax. Un amic de la família -Carlos Barrera- li ensenyà els primers acords de guitarra enesems aprenia a tocar l’harmonica. Als 14 anys comprà una guitarra elèctrica italiana [‘Elli-Sound’] i començà a desxifrar partitures de tot tipus, fins i tot feu una versió per a guitarra [també en Do # menor] del 1r Moviment de la *Sonata ‘Clar de lluna’, Op. 27 N° 2* de Beethoven. Atret per l’anomenat ‘Blues Blanc Anglès’ [John Mayall, Peter Green, Mick Taylor, etc.] descobrí -escoltant un solo de Julian ‘Cannonball’ Adderley/saxòfon [1928/1975]- un nou concepte estructural que li capgirà la manera d’entendre el llenguatge guitarrístic. Aleshores escolta sovint West Montgomery. Al 1974 coneix Donato Marot/piano i comencen a assajar [amb Ignacio González/baix elèctric] temes i solos que el mateix Carlos treu escoltant discs i cintes de casset, peces que començà a escriure a poc a poc [passaren uns anys fins assolir d’una bona tècnica solfística i cal·ligràfica]. Al 1976 són contractats al pub Barro durant un any, oportunitat que implicava assajar a diari, guanyar diners [Carlos estudiava Ciències Químiques] i muntar tot tipus d’estàndards. Quan obrí el club ‘Tres Tristes Tigres’ i sota el nom ‘Valencia Jazz’ són contractats per tocar-hi sent la primera formació jazzística que tocà al local aprofitant l’oportunitat de tocar amb altres músics: Paul Stocker/saxòfon [amb qui feu una gira per Portugal]; Jean-Luc Vallet/piano; Santiago Reyes/guitarra; Horacio Fumero/contrabaix, etc. Al 1979 marxà a Barcelona per donar classes al Taller de Músics i a l’Aula de Música Moderna i començà a fer servir la pua [encara tocava amb el dit polze de la mà dreta]. A la Cava Jazz de Tarrassa tocà amb Josep Mª Farràs/trompeta, Adrià Font/bateria i Manolo Elias/contrabaix. Ha participat en nombrosos Festivals de Jazz [València, Madrid, Barcelona, Terrassa, Sevilla i d’altres] i ha tocat amb Tete Montoliu, Pedro Iturralde, Lou Bennet, Jorge Pardo, Buddy Tate, Harry Sweets Edison, Joe Newman, Billy Mitchell, Paul Stocker, Terence Blanchard, Donald Harrison i el sextet d’Eric Alexander. De la seua discografia destaquen: *Carlos González 6 en 1* [amb Perico Sambeat, Ramón Cardo i Fabio Miano/1986]; *Reflections* [duet amb Fabio Miano/piano, 1997]. Hi és considerat -des de començament de la seua carrera- com un dels més destacats jazzistes espanyols. ----Entrevista Personal amb Carlos González Candela a València a les 11 hores del matí de l’1/VII/2008 i amb una durada de dues hores.

En una entrevista publicada al gener del 1977 [*Cartelera Túria*] CARLOS GONZÁLBEZ parla del desenvolupament professional com a grup i exposa els avantatges i inconvenients de la formació en trio:

- ▶ “[Trad:]... A la nostra segona etapa [l’any 1975] començarem a eixir de València ciutat [Gandia i Sueca]. Enguany [1977] de febrer a maig hem tocat a diverses facultats. A setembre tornarem a refer el trio ...”.
- ▶ “... Toquem en trio per les dificultats que existeixen a la ciutat per trobar gent que sàpia tocar Jazz ...”.
- ▶ “... El nostre trio té una sèrie de limitacions: piano i guitarra són instruments amb un timbre semblant i sols tenim una base rítmica [un baix elèctric] la qual cosa crea una certa monotonia de timbre. Una altra limitació a destacar seria l’homogeneïtat pel que fa als tempos ...”.

A la fi de l’entrevista, GONZALBEZ dona les claus i repassa els inconvenients de per què fer Jazz a València resultà tan complicat a meitat dels anys setanta:

- ▶ “... No existeixen locals per tocar Jazz, no estem ben pagats. Tocar Jazz implica temps i dedicació. Hi ha manca de partitures d’estàndards jazzístics, tractats d’harmonia de Jazz, impossibilitat d’intercanviar coneixements amb altres músics perquè no hi ha [a València] ...”.⁵⁵⁹

És al 1976 quan els membres de VALÈNCIA JAZZ comencen a actuar de manera continuada a diversos indrets [sobretot en ‘pubs’] de la ciutat, tot i que la seua presentació ‘oficial’ [encara sense nom per a la formació] fou el 25/XII/1974 al pub *Casa Vella* al barri del Carme de València.

Així, els dies 2, 4, 5 i 6/II/1976 començaren una sèrie d’actuacions al pub *Barro* [barri del Carme, carrer Ripalda, 17] que es perllongarien al llarg del primer semestre de l’any, la qual cosa els va permetre gairebé tocar a diari i eixamplar de manera considerable el seu repertori.

El pub Barro oferia Jazz -a les seues programacions musicals- de manera més espaiada que no altres gèneres per la qual cosa l’oportunitat oferida als membres VALÈNCIA JAZZ no fou desaproveitada pel trio.

⁵⁵⁹ Vergara, Antonio - *Cartelera Túria* [1977]. ‘Conversación con el Trio València Jazz’. Setmana del 3 al 9 de gener. N° 676.

Programació setmanal del pub *Barro* on hi són anunciats VALÈNCIA JAZZ per al divendres, dissabte i diumenge [*Cartelera Túrria*. 18-24/IV/1977. N° 691].

MIÉRCOLES - Tarde: 8'30 a 9'30, LUIS (Folk-Rock)
Noche: 11'30 a 12, y 12'30 a 1, CARLOS y DANIEL
 (Canción sudamericana)
JUEVES-CICLO CINE COMICO. Pases: 8'30, 10'30 y 11'30
VIERNES - Tarde: 8'30 a 9'30, CARLOS y DANIEL
 (Canción sudamericana)
Noche: 11'30 a 12, y 12'30 a 1, "TRIO VALENCIA JAZZ"
SABADO - Tarde: 8'30 a 9'30, "TRIO VALENCIA JAZZ"
Noche: 11'30 a 12, y 12'30 a 1, "TRIO VALENCIA JAZZ"
DOMINGO - Tarde: 8'30 a 9'30, "TRIO VALENCIA JAZZ"
Noche: 11'30 a 12, y 12'30 a 1, CARLOS y DANIEL
 (Canción sudamericana)

Amb signatura de Luis Felipe Navarro apareix a la *Cartelera Túrria* una crònica de l'esmentada actuació on ja es parla de manera prometedora del guitarrista CARLOS GONZÁLBEZ [el cognom apareix mal escrit a la ressenya fent servir erradament la 'v']:

Actuació dels primers músics de VALÈNCIA JAZZ al pub *Casa Vella* el 25/XII/1974.⁵⁶⁰

PRESENTACION DE UN GRUPO MUSICAL
Silvino González (saxofón), *Carlos González* (guitarra), *Donato Marot* (piano), *Ignacio González* (bajo eléctrico), *Juanjo (?)* (batería).
 El pasado 25 de diciembre —y en el bajo de la Casa Vella— tuvimos ocasión de asistir a la primera actuación en público de este reciente grupo de Blues-Jazz, cuya seriedad instrumental y teórica son, en un principio, sus cualidades más advertibles. El concierto consistió en blues de 12 compases en los que tanto el guitarrista (lleno de imaginación) y el saxofón (con gran sentido estructurador) discurren con gran desenvoltura apoyados en una firme (aunque sobria) base rítmica, aún por desarrollar. Salvando las deficiencias meramente técnicas: piano apenas audible, saxofón en malas condiciones, poca acústica del local, creemos que podemos esperar mucho de éste, apenas estrenado, grupo en el raquíptico panorama musical valenciano.—*Luis-Felipe Navarro*.

El repertori primerenc de VALENCIA JAZZ el conformaven estàndards diversos i Blues -majors i menors- trets d'oïda a la seua major part o estudiats i assajats mitjançant la lectura de còpies de partitels portades des de Barcelona o Madrid:⁵⁶¹

All the things you are [HAMMERSTEIN/KERN].

⁵⁶⁰ Navarro, Luis Felipe - *Cartelera Túrria* [1975]. 'Actuación de un grupo musical'. Setmana del 13 al 19 de gener. N° 573.

⁵⁶¹ Garcia Herráiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1976]. 'Actuaciones del grupo Valencia Jazz en el pub Barro'. Setmana del 29/XI al 5/XII N° 671.

<i>What's new.</i>	
<i>On Green Dolphin Street</i> [KAPER/WASHINGTON].	
<i>Summertime</i> [GEORGE GERSHWIN].	
<i>Blue Monk</i> [THELONIOUS MONK].	
<i>Blues in the closet.</i>	
<i>Peggy's Blue Skylight</i> [CHARLES MINGUS].	
<i>Some other Blues.</i>	
<i>Bessie's Blues</i> [JOHN COLTRANE].	

El contacte als escenaris valencians entre músics de Jazz local fou fonamental per al seu desenvolupament musical com a jazzístes, així ´-al 1978- dos membres de la formació apareixen tocant al costat de dos músics de TRIPLE ZERO [LLARIO i ARANDA] en una actuació al club *Tres Tristes Tigres*.⁵⁶²

Aleshores i ja en formació de quartet [amb la incorporació del bateria PACO ARANDA i el baixista LUIS LLARIO, ambdós procedents de TRIPLE ZERO JAZZ TRIO] el repertori és una mica més complex i es presenta més elaborat [arranjaments personals a les introduccions, distribució dels 'cors' i les resolucions finals atès que la nova formació ho permet]:

Repertori [més elaborat] de VALENCIA JAZZ [ja en formació de *quartet*]:

<i>Soy Califa</i> [DEXTER GORDON].
<i>The end a love affair</i> [REDDING].

⁵⁶² Vergara, Antonio - *Cartelera Túria* [1978]. El mejor Jazz vivo de la ciudad. Carlos Gonzálbez/guitarra; Donato Marot/piano; Luís Llario/baix elèctric i Paco Aranda/bateria. Club Tres Tristes Tigres. Setmana del 29/06 al 2/07. N° 751.

Shiny Stockings [FRANK FOSTER].

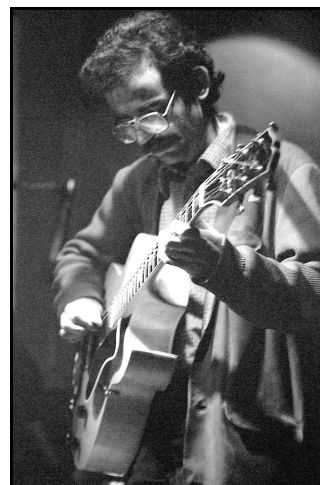
Hackensack [THELONIOUS MONK].

Blues connection [CHICK COREA].

Opus the funk [HORACE SILVER].

My one and only love [WOOD/MELLIN].

CARLOS GONZÁLBEZ als seus inicis i al club *Tres tristes tigres*, a la fi dels setanta. En ambdues instantànies toca dos models de guitarra *Gibson* diferents. Detall on es veu el guitarrista canviant la seua manera de tocar fins aleshores [amb el polze dretà] per l'altra més estandarditzada de fer servir la pua a la mà dreta.

A començament de la tardor del 1978 i ja com a quartet consolidat [GONZÁLBEZ, MAROT, LLARIO i ARANDA], VALÈNCIA JAZZ obrí el 'curs musical' a la Sala Gent [8/IX/1978].

Com a exemple de la manca d'informació formal i estilística dels primers jazzistes valencians [també de la pressa per muntar el major nombre de temes nous possibles sense parar esment ni en les estructures ni tampoc a qualsevol de les versions dels temes enregistrades] cal destacar l'anècdota del tema *Tune for a lyric* [BILL EVANS] que -tota vegada fotocopiada- arribà a mans de TRIPLE ZERO JAZZ TRIO però sense haver-hi copiat els compassos finals, la qual cosa no fou obstacle per tal que l'interpretaren [també els cors de 'solo'] tot seguint l'esquema formal que tenien davant seu, és a dir fent Da Capo

on encara no hi havia conclòs el tema, entre altres coses per què no disposaven dels darrers compasos.⁵⁶³

Aquesta incidència pot ser considerada sols com una anècdota [a més d'indicativa] però la realitat musical de meitat dels setanta era pobra pel que feia a la informació i als continguts del nou gènere atès que els músics es llançaven a tocar Jazz sense conèixer ben bé els paràmetres del llenguatge, cosa que sí assolirien amb els anys tot agafant informació [tècnica i estructural] d'on podien, és a dir:

Realitat musical al món del Jazz valencià de meitat dels anys setanta:

→ Primers músics de Jazz estrangers que tocaven a València.

→ Fotocòpies de llibres d'exercicis i estàndards nord-americans [tal com el *Real Book* portat pel pianista JOSHUA EDELMAN.

→ Veure Capítol III.5: '*Tres Tristes Tigres*': escola de jazzístes locals.

→ Mitjançant l'oïda, és a dir: escoltant temes dels discs [que ja - a meitat dels setanta- eren a les botigues en quantitats més adients amb la realitat social sent distribuïts per gèneres musicals tot i que el mercat era saturat per tot tipus de cantants i grups de Rock] o en cinta de casset [original o enregistrada des de discs, tal vegada el mitjà de transmissió més comú entre els músics de l'època, sobretot pel que feia a discs importats o pertanyents a edicions menudes] als quals pocs intèrprets que llavors hi eren als seus inicis podien tenir-hi accés.

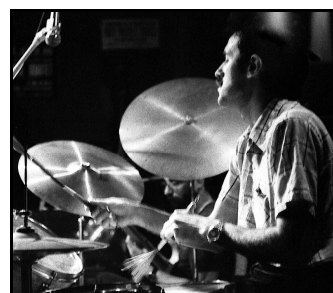
Van ser també els inicis del contrabaixista SALVADOR FAUS, del trompetista JOSE M^a 'Xema' SENABRE i dels saxofonistes 'Ximet' CAFFARENA ⁵⁶⁴ [Joaquim Sanz] i JOSE LUIS GRANELL ⁵⁶⁵ [tot i que tardanament].

⁵⁶³ Anècdota que ens ha estat refermada pels mateixos Miguel Benet, Paco Aranda i Luís Llario i per altres músics, crítics i aficionats locals de l'època. ---N. de l'A.

⁵⁶⁴ **Ximet Caffarena** [Joaquín Sanz Caffarena. València, 5/IX/1952]. Flautista i saxofonista. Estudis musicals al 18 anys [flauta, Conservatori de València]. Llicenciat en Belles Arts, comparteix pintura i música. A meitat dels setanta toca a València amb músics com Maurice Lagier [percussionista de La

Cal dir de tots aquestos músics de la fi dels setanta que [tot i les dificultats afegides pel que feia a la feina de músics] ‘reinventaren’ el Jazz valencià, atès que no trobaren cap referent musical on recolzar-se ni cap precedent conegut [ni actiu] on reflectir-se a l’hora de mamprendre el camí.

TRIPLE ZERO [BENET, LLARIO i ARANDA] al club *Tres tristes tigres*. D’esquenes el saxofonista XIMET CAFFARENA - PACO ARANDA fent servir les baquetes ‘de granera’ o escovillons.

Cap d’ells coneixia [ni de lluny estant] l’existència de XE QUARTET, ni del trio de JUAN ROBERTO MARTINEZ ROCHINA, ni de ALBERTO ALONSO ‘Orelletes’, ni de VICENTE ZARAGOZÀ [tot i que llavors encara hi era actiu i al seu millor moment] ni tampoc de les emissions de ràdio d’ANTONIO BALANZÀ.

No obstant això, sí havien sentit parlar de les ‘famoses’ jam sessions de El Micalet, però els sonava llunyà i gairebé d’altra època quan només havien passat deu anys des d’aleshores.

Martinica], el teclista Pepe Dougan, el seu germà Lluís i -sovint- amb Triple Zero [*Pub Viogenia*, el 26/V/1977] i com a Valencia Jazz Quartet [actuacions en ‘Tres Tristes Tigres’]. Al 1979 marxa a Canaries amb l’Orquestra València on roman vora 2 anys. Com a membre del Perdido Jazz Quartet [amb Richie Ferrer, Benet i Aranda] actuà al llarg del primer any del Club. Jazzista autodidacta, Caffarena ha estat un dels eixos fonamentals per al desenvolupament primari del Jazz valencià tota vegada començats els vuitanta. Coneixedor de la música popular del País Valencià, ha desenvolupat una tasca de recerca i mestissatge musical veritablement encomiable.

565 Jose Luis Granell Moreno [València, 21/IV/1960]. Saxofonista. Fou educant a la banda Unió Musical d’Aldaia on començà a tocar el requinto, el clarinet en Sib i el saxòfon Alt. Conclou els estudis superiors al Conservatori de València. Influència dels saxofonistes Stan Getz i Paul Desmond. Després de tocar en diverses orquestres de la ciutat, marxà -al 1979- a Canàries com a membre de l’Orquestra València [amb Ximet Caffarena/saxòfons i Xema Senabre/trompeta]. Tornà al maig del 1980 i s’afegí a l’ambient jazzístic de la ciutat. Començà a tocar el saxòfon tenor formant part del Perdido Jazz Quartet, a més de tocar amb altres músics locals. Ha tingut especial importància al món de les big bands valencianes del qual sempre ha estat capdavanter a l’hora de crear formacions, compondre i dirigir arranjaments.

Els músics mateix formaven i desfeien formacions creades segons la feina i els esdeveniments per tal de fer un 'bolo' doncs el més important era tocar i aprendre fins i tot en locals gens preparats per rebre actuacions musicals o a altres on atraure una audiència que omplira l'establiment.

Tot i això, els sous dels músics per tocar Jazz a València oscil·laven força segons les incidències que pogueren sorgir davant qualsevol actuació. Així -doncs- el patiment per la manca de feina [fet sempre inherent al músic] s'esmortia quan apareixien [generalment de la manera més sobtosa] 'bolos de Jazz' de tota mena i condició.

Incidències que es tenien en compte al món jazzístic professional valencià:

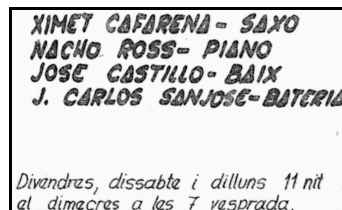
→ A on es tocara [si era a la mateixa ciutat, a la rodalia o a la província].

→ Com i de quina manera es tocara [sota quines circumstàncies, fins i tot fent doblat i jugant-se la vida conduint a més d'anar corrents d'un lloc a un altre per tal d'arribar a temps a la segona actuació].

→ Amb qui es tocara [tot depenent dels contactes del músic o de l'ambient musical on solia desembolicar-s'hi].

Premisses aquestes també amb validesa a hores d'ara malgrat el temps transcorregut.

Dues actuacions al poble de Massanassa [desembre del 1981]: dos noms de formacions diverses i repetició de dos músics a tots dos grups, fet habitual als anys setanta.

Tot i això, la novetat jazzística arrossegà més d'un conflicte entre músics de la ciutat, doncs l'ambient s'enterbolí força quan a la fi dels anys setanta aparegueren per València músics forans amb un bagatge musical que oscil·lava entre la ignorància més abismal del gènere o la saviesa d'aquells que havien tingut la sort de romandre a ciutats emblemàtiques per al Jazz [Nova York, París, Amsterdam] o d'aquells altres que havien tocat al costat de reconeguts 'jazzmen'.

Els nouvinguts hagueren de plantar cara a una majoria que intentava fer Jazz des d'ací, des dels seus coneixements casolans. El temps i l'intercanvi musical d'uns i d'altres fou l'únic fet beneficiós per al desenvolupament jazzístic dels músics valencians.

El Jazz anà fent-se un lloc a la cultura local. La seua novetat anava aparellada amb l'ànima de renovació a la societat local després de tants anys de sequera cultural.

L'any 1980 passà tot esperant l'obertura del nou Club de Jazz que la ciutat necessitava [*Perdido Club de Jazz*] i -mentrestant- entitats vinculades al món cultural començaren a promocionar formacions jazzístiques valencianes, fet del tot inversemblant anys abans.

Així, una entitat bancària molt coneguda a la ciutat patrocinà la gira d'un sextet de Jazz format per músics joves que s'obrien pas dintre de l'ambient jazzístic on músics com els membres de VALENCIA JAZZ i TRIPLE ZERO començaven a gaudir d'un caixet respectable davant altres companys de professió.

Es tractava del:

- SEXTET DE JAZZ DE LA CAIXA D'ESTALVIS DE VALÈNCIA, format per:
 - IGNASI ROS [piano]
 - ELADIO REINÓN⁵⁶⁶ [saxòfon alt]

⁵⁶⁶ **Eladio Reinon Sánchez** [Sedaví/L'Horta Sud/València, 27/1/1963]. Saxofonista, flautista i clarinetista. Estudià a la banda de Sedaví. A la fi dels setanta entrà en contacte amb Ramón Cardo/sax i Perico Sambeat/sax. Anys després, tots tres marxarien a Barcelona com a alumnes primer i professors després al Taller de Músics. Tocà -la flauta- al Sextet de Jazz de la Caixa d'Estalvis de València. Marxà a Barcelona [1981] després de tocar el saxòfon tenor a l'Orquestra València. Al costat de Cardo i Sambeat, ha estat un dels primers músics valencians a enregistrar un disc de Jazz [*A-free-k*/1984]. Un dels darrers enregistraments de Tete Montoliu fou a un disc d'Eladio Reinon *Es la historia de un amor* [Fresh Sound New Talents-9-10/11/1992] i on el pianista tocà en 4 temes. A hores d'ara segueix tocant amb músics catalans i codirigeix l'*Escola de Música de Bellaterra*. Admirador de John Coltrane i Joe Henderson, es coneixedor també la vessant popular de la música valenciana.

- XEMA SENABRE [trompeta]
- PACO ? [guitarra]
- QUIQUE PIQUERAS [bateria]
- RICHIE FERRER ⁵⁶⁷ [contrabaix i baix elèctric]

A l'igual que ells o com l'exemple anteriorment assenyalat [Cafè Massanassa], els músics locals s'ajuntaven i desajuntaven segons el criteri marcat pel mercat professional, sempre voluble i sota els capritxos de la moda pel que feia a la nit i els seus racons d'oci.

⁵⁶⁷ **Richie Ferrer** [Ricardo José Ferrer Bayarri. València, 19/III/1962]. Contrabaixista. Guitarra al Conservatori de València. Canvià vers el baix elèctric i començà a tocar a diversos grups de Rock i Blues. Al 1980 hi és al Sextet de Jazz de la Caixa d'Estalvis de València [amb Natxo Ros/pno; Paco/guit; Eladio Reinon/sax; Xema Senabre/tpta i Quique Piqueras/bat]. A l'abril del 1981 actuà en *Perdido Club de Jazz* amb el Perdido Jazz Quartet. A començament dels noranta marxà a Madrid on - a hores d'ara- encara roman com a 'freelance'. Ha tocat a diverses formacions de Madrid, Barcelona i País Basc. Ha estat a la secció rítmica del saxofonista Pedro Iturralde durant molts anys. L'any 200 marxà de gira als Estats Units. Té un quartet al seu nom hi -a hores d'ara- és concloent els estudis superiors de contrabaix [a Navarra] dintre de l'especialitat de Música de Jazz.

III.4 JAZZ ALS ESTAMENTS OFICIALS.

La vida acadèmica musical res tenia a veure amb el Jazz ni amb qualsevol altre gènere semblant. Pel que feu al conservatori i a altres centres educatius que algunes entitats musicals començaren a bastir a la fi dels setanta el Jazz era poc més que:

→ Una anècdota.
→ Una música allunyada de la bona tècnica instrumental, de la bona sonoritat del conjunt [la banda].
→ Una manera de fer música on els papers [les partitures] gairebé no existien o [en cas d'haver-hi] no tenien sentit musical ni tampoc aprovació acadèmica.
→ Una música [tot i extremant la controvèrsia i la ignorància academicista] 'de negres'.

Davant d'aquestes premisses [reflex d'una part de l'esperit artístic dels estament oficials de l'època] cal afegir-hi que no tots els docents de música pensaven d'igual manera i que alguns d'ells tingueren el valor [podríem parlar obertament de 'gosadia' davant els òrgans de poder] de transmetre als seus alumnes una part de les idees que com a músics no podien rebutjar, de fet han estat centenars els músics coneguts per aquest doctorand [molts d'ells professors a diversos conservatoris] que han mostrat el desig de conèixer i posar en pràctica paràmetres jazzístics a les seues unitats didàctiques, a les seues programacions i -fins i tot- a les seues composicions.

-III.4.1 Dissertacions i ensenyaments al voltant de la percussió jazzística: Roberto Campos Fabra.

Com a exemple excepcional dintre de la docència musical oficialista de començament dels setanta cal nomenar el professor del Conservatori de València ROBERTO CAMPOS FABRA.⁵⁶⁸

Al 1964, el Ministeri d'Educació decideix implantar l'assignatura de Percussió als conservatoris de Madrid i de València. El pianista JOSÉ ROCA -aleshores director del Conservatori de València- li confia la creació d'aquesta plaça a un músic que encara no tenia la titulació adient [doncs no existia com a tal la pertanyent a Professor de Percussió] però posseïdor d'un bagatge i una trajectòria musical veritablement rics i -sobretot- variats i no sols academicistes en la forma.

ROBERTO CAMPOS entrà com a professor interí de la nova assignatura ensem viatjava a Madrid per concloure la seua titulació de Percussió amb el mestre MARTÍ PORRAS del Conservatori de la capital.

Al 1971 aconseguix la plaça de professor en propietat i prepara els seus alumnes no sols sota els paràmetres estrictament acadèmics sinó també fent servir recursos personals que l'edat, els viatges i el contacte amb músics diversos [sobretot jazzístes] li permet dosificar davant les expectatives de molts percussionistes locals.⁵⁶⁹

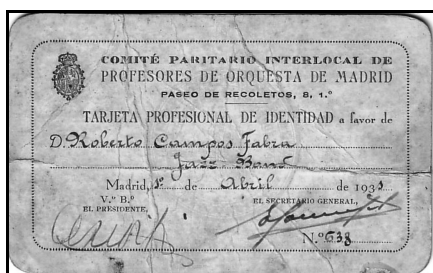
Músic fet als escenaris, CAMPOS acudeix -a l'igual que els seus alumnes- a les diverses demostracions que el bateria JOE MORELLO feu a València, a les primeres

¹⁵ **Roberto Campos Fabra** [València, 20/IX/1903 - Benidorm, 9/III/2000]. Als 18 anys decideix fer-se professional i marxà a l'estranger on rep lliçons del percussionista belga Pierre Colsson, del bateria Jo Jones [1911/1985, membre de la primera banda de Count Basie] i -a Madrid- del percussionista Lázaro Quintero. Al 1928 viatjà arreu d'Europa amb la 'Orquesta Iberia'. Al febrer del 1932 tocà a una sala madrilenya amb una orquestra de músics negres substituïnt el bateria, músics que l'obligaven a empastifar-se la cara de negre per eixir a l'escenari ensem li ensenyaven acompanyaments Hot i Dixieland. Al 1934 `tocà a Àfrica del Nord i l'antiga Àfrica Occidental Francesa on romangué fins el 1940. Als anys cinquanta tocà a l'Orient Mitjà i l'Europa central a més de fer concerts amb l'Orquestra Nacional d'Espanya i la de Càmera de Madrid. Professor interí al Conservatori de València, aconseguix la plaça al 1971. Ha escrit nombroses obres simfòniques i camerístiques on la percussió africana i la rítmica jazzística sempre han estat presents. Ha publicat mètodes de percussió i ha estat professor de nombrosos bateries i percussionistes valencians, alguns dels quals han esdevingut excel·lents jazzístes. ----Entrevista Personal amb Conxa Campos Arnau [filla de Roberto Campos Fabra] realitzada a les 17 hores de l'1/XII/2007 a Teulada/Marina Alta.

⁵⁶⁹ Alguns d'ells excel·lents jazzístes i mestres d'ulteriors generacions de bateries i percussionistes: Paco Aranda [tal vegada el més avançat de tots, considerat un dels millors bateries de Jazz a Espanya], Vicent Cortina Llopis, Angel Huertas, Javier Benet [Xe -Che- Quartet], Manolo Tomàs [Catedràtic de Percussió], J. Montañana, S. Taberner i J. Carrascosa. ---N. de l'A.

actuacions de grups de Jazz a la ciutat i -fins i tot- diserta al voltant de la tècnica jazzística o de la percussió africana [aleshores veritable desconeguda a occident].

Carnet professional de ROBERTO CAMPOS FABRA ['Jazz Band' amb comptes de bateria] expedit al 1931. L'altre document pertany al 'Sindicato Nacional del Espectáculo' [únic sindicat franquista permès per als músics] i on ja hi apareix la paraula 'Bateria'[1951].

El fet que molts alumnes de percussió del conservatori es plantejaren l'avenir professional lluny de l'ensenyament o de les oposicions [quasi sempre dirigides vers les bandes militars d'arreu l'estat] feu que més d'un company del professor CAMPOS parara esment davant les possibilitats que les noves tècniques obrien al món de la música i de com aplicar-les sense deixar de costat l'academicisme oficial imposat dintre d'uns programes més aviat obsolets. Una cosa molt distinta era tocar MOZART fent servir les diverses tècniques pianístiques i una altra era:

→ El reconeixement implícit del Jazz com a gènere musical [present i en constant evolució].

→ Com ensenyar-lo o -si de cas- donar-lo a conèixer a les noves generacions tot partint del conservadurisme oficialista.

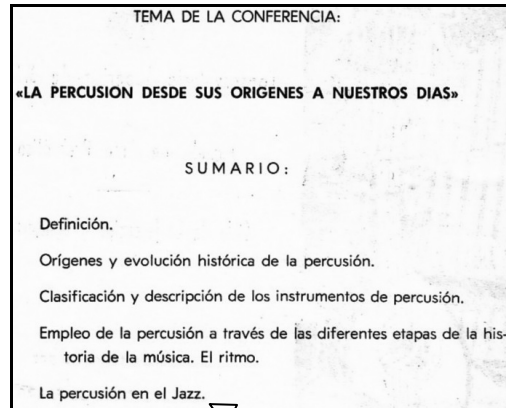
→ Prendre els ensenyaments clàssics per tal de tenir desimboltura a l'hora d'interpretar qualsevol gènere musical, qualsevol tipus de música [Jazz inclòs].

Benauradament per a alguns músics valencians, la tercera vessant fou l'escollida.

Al Conservatori Superior de Música i escola d'Art Dramàtic de València es produeix un esdeveniment a assenyalar al present treball com a exemple del canvi musical que anava a produir-se a la ciutat al llarg de la dècada: la conferència oferida pel professor i

catedràtic del centre -En ROBERTO CAMPOS FABRA- el dimarts 15/II/1972 a les 19 hores i dintre del *Ciclo de conferencias y conciertos. Curso 1971/72' - sesión XI.*

Conferència '*La percusión desde sus orígenes a nuestros días*' dictada al Conservatori de València pel professor ROBERTO CAMPOS FABRA el dimarts 15/II/1972.

De tot el programa exposat, cal destacar el punt cinqué del sumari: *La Percusión en el Jazz*, veritable revulsiu acadèmic pel que feia als estaments oficials d'ensenyament a la societat musical valenciana de començament dels anys setanta atès que el Jazz era poc menys que 'diabolus in música' a qualsevol centre oficial regit sota els paràmetres institucionals que s'oferien mitjançant els ensenyaments musicals, tal vegada per desconeixement del gènere així com per la por a allò desconegut per a una bona part del quadre de professors atesa la línia metodològica emprada fins aleshores, didàctica centrada [en bona part] als estudis dels grans mestres del període clàssic.

Ressenya editorial -sense signatura- al voltant del '*Método completo de percusión*' de ROBERTO CAMPOS FABRA.⁵⁷⁰

Ediciones Piles acaba de ofrecer un excelente trabajo pedagógico del profesor del Conservatorio don Roberto Campos, «Método completo de percusión», un libro de 118 páginas en el que el autor reúne con claridad, concisión y experiencia un estudio tan autorizado como valorado que a no dudar va a brindar una ocasión excelente de enseñanza y también un índice de posibilidades para los compositores. Campos conoce ampliamente el tema, domina estos instrumentos y por ello este método es un servicio bien positivo en el que hay resumen, coordinación y eficacia de exposición. Prologado con afectuoso sentir por Blanquer se beneficia de ilustraciones gráficas, múltiples ejemplos y un actualizado muestrario de estudios y ritmos. La labor editorial de Piles, excelente.

positores. Campos conoce ampliamente el tema, domina estos instrumentos y por ello este método es un servicio bien positivo en el que hay resumen, coordinación y eficacia de exposición. Prologado con afectuoso sentir por Blanquer se beneficia de ilustraciones gráficas, múltiples ejemplos y un actualizado muestrario de estudios y ritmos. La labor editorial de Piles, excelente.

⁵⁷⁰ *Las Provincias* [1976]. 'Música: Método de Percusión de R. Campos'. Dissabte, 5 de juny. Pàg. 41.

Al juny del 1976, CAMPOS FABRA va veure publicat el seu Mètode de Percussió [Método Completo de Percusión - Editorial Piles, València]. El mètode començava amb un pròleg d'AMAND BLANQUER, aleshores Catedràtic de Composició al Conservatori de València i company de claustre de ROBERTO CAMPOS.

Llibre amb 118 fulls, on l'autor congregava al seu mètode tots els anys d'experiència arreglada -com a músic i com a docent- la qual abastava des dels seus començaments a diverses orquestrines de Jazz i Dixieland a Madrid, els seus viatges arreu del món amb orquestrines de ball fins la seua vessant com a compositor i conferenciant.

ROBERTO CAMPOS tocant la bateria als anys trenta. A destacar la grandària del bombo i el menut dels platerets així com la llargària de les baquetes. Muntatge fotogràfic on apareix CAMPOS tocant ensems la bateria [campanes al darrere i altres instruments de percussió complementaris] i el vibràfon.

-III.4.2 'Third Stream' [Tercer Corrent] a València.

Third Stream: Estil jazzístic que combina la Música Clàssica amb les tècniques i l'esperit del Jazz.

Fou el compositor i arranador GÜNTHER SCHÜLLER qui anomenà per primera vegada el terme Third Stream per tal de definir l'intent de fusionar Jazz i música clàssica quan pronuncià una conferència a la Universitat de Brandeis al 1957.

SCHÜLLER ho definia com un tipus de música que [mitjançant la improvisació o amb una composició escrita o d'ambdues] sintetitza 'allò més essencial dels seus trets i de les tècniques de la música contemporània' amb [i sota l'esguard de] músics de diverses ètnies.

Com a teòric i alma mater de la idea, SCHÜLLER creà al New England Conservatory [Boston] un departament amb el nom del nou corrent estilístic al capdavant del qual hi era el compositor RON BLAKE. En aquell indret començaren a elaborar-se un recull de nocions teòriques i també d'encontres barrejant-ne el Jazz amb altres estils [particularment 'clàssic' i ètniques] i on -a més a més- participaven representants d'altres tradicions musicals populars.

Als anys setanta i vuitanta diversos músics afroamericans arribaren vers l'anomenat Free Jazz [ORNETTE COLEMAN, ANTHONY BRAXTON, JAMES NEWTON ...], estil on començaren a eixamplar la seua paleta orquestral fins arribar a les dimensions instrumentístiques d'una orquestra simfònica i a la recerca de nous equilibris entre escriptura i improvisació a les produccions que assenyalaven una actualització menor del Third Stream i dels 'fantasmes al voltant de la forma' que demanaven uan mena d'harmonia universal que no un benefici per a la música negra amb tots els mitjans i llibertats allunyats i arrossegats dels seus arrels històrics.

Del Ragtime a ANTHONY DAVIS, passant pel Jazz Simfònic de PAUL WHITEMAN; el *In a mist* de BIX BEIDERBECKE; les innovacions en música moderna d'STAN KENTON; el DUKE ELLINGTON més simfònic així com *Skies of America* d'ORNETTE COLEMAN, ens trobem davant la conjuntura de refermar que el Third Stream passa just pel mig de tota la història del Jazz o [de manera global] de tota la música 'afroamericana'.

Novetats musicals [segons el Third Stream] al Jazz dels anys seixanta:

1. Irrupció a l'espai lliure de l'atonalitat.
2. Dissolució de la mètrica 'beat' i de la simetria.
3. Arribada de la 'música universal' al Jazz, el qual es veu confrontat amb les grans cultures musicals: des de la Índia fins l'Àfrica i des del Japó fins l'Aràbia.
4. Revalorització de l'anomenat pels músics 'moment d'intensitat', desconegut a altres estils jazzístics al seu sentit tan extàtic i orgiàstic.
5. Una extensió del so musical, envaint l'àmbit del soroll. ...". ⁵⁷¹

No obstant això, l'expressió i la sistematització de la pràctica que el 'tercer corrent' designa no apareixen fins la fi de la dècada dels cinquanta i amb la finalitat de qualificar i de posar nom a obres de compositors que temptegen compondre fent una síntesi del Jazz i de la Música Clàssica o Contemporània.

Els representants de cadascun dels 2 universos musicals meditaron la manera d'adaptar al seu treball els mitjans i les característiques d'aquell món musical nou [el Jazz], món al qual no pertanyien.

Si les experiències més properes fetes fins aleshores [pensant amb la barreja d'ambdós mons musicals] havien estat dutes a terme per GEORGE GERSHWIN [*Rhapsody in Blue*, 1924]; WOODY HERMAN [*Ebony Concerto*, d'IGOR STRAVINSKY, 1946] i STAN KENTON [*City Of Glass*, de BOB GRAETTINGER, 1948] sols restava esperar quines dues coses anaven a passar vers la segona meitat de la dècada, just després de la mort de CHARLIE PARKER, qui [a les acaballes de la seua vida] afegí el desig d'estudiar composició sota la direcció del mateix EDGAR VARÈSE.

Només escoltar-se les primeres manifestacions del Free Jazz, els compositors i els improvisadors, els 'jazzmen' i els músics clàssics temptejaven per trobar l'espai adient on trobar-se tots dos estils, espai ple d'una mena 'd'ecumenisme' que fera més feble la voluntat de les gens del Jazz de rebutjar encara els límits del seu camp d'acció, integrant als seus mètodes d'escriptura i d'improvisació els procediments i les formes emprats a

⁵⁷¹ Berendt, Joachim E. [1986]. *Op. Cit.*

la tradició clàssica europea [*fuga, concerto grosso...*] o les seues adquisicions més recents [atonalitat, dodecatonisme...] així com també de les fórmules orquestrals emprades pel Jazz fins aleshores [*quartet de cordes, quintet de cambra etc, ...*].

Tal i com ha estat definit, podríem refermar que van ser els músics GUNTHER SCHÜLLER i JOHN LEWIS els veritables iniciadors del Third Stream.

Cal considerar les següents obres com a representatives del 'tercer corrent':

<i>Symphony in F Minor.</i>	JOHN GRAAS, 1955.
<i>Concertina for Clarinet.</i>	JOHN LA PORTA, 1955.
<i>Sounds Of May.</i>	TEO MACERO, 1955.
<i>Jazz Suite -Poem-For Brass.</i>	J. J. JOHNSON, 1956.
<i>Pharoah.</i>	JIMMY GIUFFRE, 1956.
<i>All about Rosie.</i>	GEORGE RUSSELL, 1957.
<i>Revelations.</i>	CHARLES MINGUS, 1957.
<i>England's carol.</i>	JOHN LEWIS, Stuttgart 1958.
<i>Bill Russo: An Image Of Man.</i>	LEE KONITZ, 1958.
<i>Swinging 'Goatsherd Blues'.</i>	TEDDY CHARLES, 1959.
<i>Dialogue For Jazz Combo and Symphony Orchestra.</i>	HOWARD BRUBECK, 1959.
<i>Günther Schüller: Abstraction.</i>	ORNETTE COLEMAN, 1960.
<i>André Hodeir: Around The Blues.</i>	THE MODERN JAZZ QUARTET, 1960.
<i>Night Creature.</i>	DUKE ELLINGTON, 1963.
<i>Eddie Sauter: Focus.</i>	STAN GETZ, 1963. ⁵⁷²

⁵⁷² Schüller, Gunther: 'Jazz and Classical Music'. Feather Ed. ----- Third Stream Redefined *Saturday Review*, xlv [13 May 1961], 54. -----The Future of Form in Jazz The American Composer Speaks: a Historical Anthology [1770-1965], ed. G. Chase [n.p.-Baton Rouge, LA- 1966].

Molt més a prop i dintre del Third Stream, a la ciutat de València [abastant fins desembre del 1981, fi del període presentat en aquesta tesi] sols hagué tres esdeveniments musicals dignes de ser assenyalats tot i que només ens detindrem de manera analítica en una de les obres.

Les tres obres afegibles al ‘Third Stream’ i presentades a València ciutat van ser:

<i>Pensado en Jazz.</i>	EDUARDO MONTESINOS COMAS. → Conservatori de València, 29/V/1972.
<i>Concierto para Quinteto de Jazz y Orquesta.</i>	JOSÉ NIETO. → Cinema Martí, 5/XII/1974.
<i>Sonido y Ritmo.</i>	ENRIQUE LLÀCER ‘Regolí’. → Teatre Principal, 10/III/1979.

El *Concierto para Quinteto de Jazz y Orquesta*, fou estrenat a València el 5/XII/1974 a la *Sala Martí* [Cinema Martí].

L’ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA fou dirigida per ODÓN ALONSO [el director titular era LORENZO MARTÍNEZ PALOMO -període 1974/1976-], però llavors corrien temps d’instabilitat per a l’orquestra, per a la seua direcció executiva i -fins i tot- pel que feia l’espai on hauria d’interpretar els concerts doncs no hi tenia un de fixe. De fet l’acondicionament del *Cinema Martí* fou temporal atès que l’OMV tocava allí; al Saló d’Actes de l’edifici Bancaja -aleshores: ‘Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Valencia’; al Teatre Principal, etc.

Anunci de l’estrena del *Concierto para Quinteto de jazz y Orquesta* de JOSÉ NIETO i formació del Quintet de Jazz [*Las provincias*. Diumenge, 1/XII/1974. Pàg. 57].

CINE MARTÍ	Jueves, 5 diciembre, a las 7'45 tarde Sábado, 7 diciembre, a las 11'30 mañana
ORQUESTA MUNICIPAL DE VALENCIA	
Director: ODÓN ALONSO	
Solistas:	
JORGE PARDO, flauta	
WLADIMIRO BAS, saxo alto	
JOSE LUIS MEDRANO, melophón	
DAVID THOMAS, contrabajo	
JOSE NIETO, batería	
CONCIERTO PARA QUINTETO DE JAZZ Y ORQUESTA. J. Nieto	
SINFONIA NUMERO 1. «Titán», G. Mahler.	

JORGE PARDO, flauta
WLADIMIRO BAS, saxo alto
JOSE LUIS MEDRANO, melophón
DAVID THOMAS, contrabajo
JOSE NIETO, batería

L'obra de NIETO compartí programa amb la *Simfonia n° 1 en Re major 'Tità'* de GUSTAV MAHLER.

Estructurada en tres moviments [Allegro/Largo/Presto], el *Concierto para quinteto de Jazz y Orquesta* es basava en la separació musical [també el diàleg] entre l'ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA i el QUINTET DE JAZZ que hi era al capdavant de l'escenari, QUINTET format per :

- JOSÉ 'Pepe' NIETO [bateria]
- VLADIMIRO BAS [saxòfon, alt]
- JORGE PARDO [flauta]
- JOSE LUIS MEDRANO [trompeta/melòfon]
- DAVID THOMAS [contrabaix, qui feu també la tasca de dirigir les puntuals intervencions del Quintet].

- ▶ “[Trad.] ... El quintet de Jazz és una massa sonora més [encara que solista] integrada perfectament a l'orquestra, a més de fil conductor dels seus equivalents:

saxòfon/flauta/melòfon i vent
contrabaix/corda
bateria/percussió

- ▶ “... Aquesta estructura hi és enllaçada amb altra on el quintet discorre al costat de la resta de seccions sonores ...”.⁵⁷³

Entrevistat el director [ODÓN ALONSO] davant l'estrena de l'obra de NIETO i a la pregunta de si hi ha problemes estructurals a l'hora de la seua interpretació, respon el següent:

- ▶ “[Trad.] ... És problemàtic, per què els directors simfònics no hi solem freqüentar el Jazz. Abans de dedicar-me a la música simfònica he fet Jazz -en la mesura que es podia fer als anys cinquanta-, per la qual cosa conec no sols el Jazz sinó també els artistes de Jazz ...”.⁵⁷⁴

⁵⁷³ Navarro, Luis Felipe - *Cartelera Túrria*. [1974]. 'Concierto para quinteto de Jazz y Orquesta'. Setmana del 23 al 29 de desembre. N° 570.

⁵⁷⁴ Barber, Salvador - *Las Provincias* [1974]. 'La ciudad, al paso'. Dimarts, 3 de desembre. Pàg. 15.

Entrevistat l'autor [JOSÉ NIETO] davant les dificultats formals de la seua obra, respon el següent:

- ▶ “[Trad.] ... L’obra té estructures formals clàssiques ...”.
- ▶ “... Alló que correspondria al desenvolupament de la forma ‘sonata’ està encarregat al Quintet de Jazz ...”.⁵⁷⁵

Altra crítica interessant del concert i de l’obra de NIETO aparegué també a la *Cartelera Túrria* de la mà del crític Josep Lluís Sirera:

- ▶ “[Trad.] ... Obra que marca un punt decisiu en la producció musical al nostre país, és ‘l’acceptació oficialitzada del Jazz com a part de la nostra cultura musical ...”.
- ▶ “... Valor simbòlic que conferim -sense menysprear la sobrietat orquestral- a uns solistes de gran qualitat, capaços de viure la part estrictament jazzística de l’obra ...”.⁵⁷⁶

L’obra de l’alcoià ENRIQUE LLÀCER ‘REGOLÍ’ [*Sonido y Ritmo*], fou estrenada al *Teatre Principal* de València [11,30 hores] el dissabte 10/III/1979 per l’ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA i fou dirigit per JOSE Mª CERVERA COLLADO.

Al mateix programa s’interpretaren també *Microsuite* [JOSÉ BÀGUENA SOLER]; el *Concert n° 2 per a Piano i Orquestra* [S. RACHMANINOFF] i *El pájaro de fuego* [IGOR STRAVINSKY].

Anunci de l’estrena del *Sonido y Ritmo* de ENRIQUE LLÀCER ‘Regolí’ [*Cartelera Túrria*. Diumenge, 12-18/III/1979. N° 788].

ORQUESTA MUNICIPAL.—Ayuntamiento (3220190).
Sábado 10 (11’30 mañana), en el teatro Principal: **MICROSUITE** (Báguena Soler), **CONCIERTO núm. 2 para piano y orquesta** (Rachmaninoff), **SONIDO Y RITMO** (Llácer Régoli), **EL PAJARO DE FUEGO** (Strawinsky). Director: José María Cervera Collado. Percusión: E. Llácer «Régoli». Piano: Tadeusz Zmodzinsky.

Segons la proposta de ‘Regolí’ [considerat pels professionals arreu de l’Estat com un dels millors bateries de Jazz a Espanya a més de ‘fonamental’ al panorama jazzístic de Madrid], *Sonido y Ritmo* pretén captar l’oïent i atraure’l al món de la percussió, tal vegada ‘la gran oblidada’ de l’orquestra.

⁵⁷⁵ *Las Provincias* [1974]. Dijous, 5 de desembre. Pàg. 17.

⁵⁷⁶ *Sirera, Josep Lluís - Cartelera Túrria* [1974]. ‘Concierto de la Orquesta Municipal’. Setmana del 16 al 22 de desembre. N° 769.

- ▶ “[Trad.] ... ‘Regolí’ -que a més és l’interpret de la part solista- intenta aconseguir amb la seua obra sensibilitzar l’oïda vers els instruments de percussió, més concretament sensibilitzar l’auditori cap al concepte de ‘solo’ de percussió però en una obra on tot està escrit i no hi ha improvisació ...”.⁵⁷⁷

Pensado en Jazz és una obra rumiada des de l’any 1967, fins i tot abans que el seu compositor començara a tenir contacte amb els que podem considerar com a primers músics de Jazz a la ciutat tal com LIBERTO BENET, MANOLO LÓPEZ i d’altres.

EDUARDO MONTESINOS COMAS ⁵⁷⁸ arriba al Jazz per convicció tot i saber les dificultats afegides que impliquen ‘partir de’ i ‘estar’ al món de la clàssica.

Quan MONTESINOS composà *Pensado en Jazz* [a sobre un primer esborrany compost al 1967], desconeixia l’existència del Third Stream i d’allò que envoltava l’esperit musical fundacional del moviment impulsat per GUNTHER SCHÜLLER ⁵⁷⁹ com a generador

⁵⁷⁷ Gonzàlbez, Jose A. - *Cartelera Túria* [1979]. Setmana del 15 al 25 de març. Nº 789.

⁵⁷⁸ **Eduardo Montesinos Comas** [València, 2/III/1945]. Pianista i compositor. Estudis musicals al Conservatori de València. Doctor en Música [‘Análisis musical de la obra para piano de Vicente Asencio’/UPV, 2004], és un dels autors de la sèrie metodològica *Ars Solfandi* i ha estat crític musical [Levante]. Catedràtic i Director del Conservatori Superior de Música de València [des del 1995]. A la seua vessant compositiva ha assimilat estètiques del s.XX: polirítmia, impressionisme, polimodalisme, atonalisme, serialisme i Jazz, gènere que ha influït força a les seues obres i amb el qual es considera deutor. De les seues composicions [banda/orquestra] destaquen: *Pensado en Jazz* [València, 29/V/1972, reestrenada el 9/V/2005]; *Variaciones caleidoscópicas* [València, 27/XI/1975]; *Metabolismes rítmics* [València, 13/II/1976]; *Estructuras Isorrítmicas* [València/Concert Band/Harelbeke, 12/VII/1988]; *Cantos Llanos y Profanos* [València, 13/VII/1992]; *Concierto para piano y orquesta* [València/OMV, el 23/V/1981] i *Concierto para violín y orquesta* [València/OMV, 16/IV/2004 i on el II Moviment és un desenvolupament temàtic d’un Blues i un Bolero].

⁵⁷⁹ **Gunther Schüller** [Nova York, 22/XI/1925]. Trompa, compositor, arranjador i director. El seu coneixement del Jazz i del camp clàssic li han valgut per condensar el millor d’ambdós mons, adaptant els seus idiomes sense fissures estilístiques [intent poques vegades aconseguit]. Als 19 anys ingressà a la Metropolitan Opera Orchestra de Nova York. Intervingué en 4 talls de *Birth of the Cool* [Miles Davis/1950] i tocà amb l’orquestra de Gil Evans. Fundà la Jazz Classical Music Society Jazz [amb John Lewis/1955] presentant concerts de compositors clàssics i de Jazz. *Music for Brass* [Columbia] contenia composicions de Schüller, Lewis, Giuffre i J.J. Johnson i fou gravat per músics amb ampli espectre estilista: Miles Davis, el mateix Schüller i la Filarmònica de Nova York dirigida per Dimitri Mitropoulos. Al 1957 creà un Seminari de Jazz a la Universitat de Brandeis. Pertanyents al Terçer Corrent són les obres: *La Transformació* [1957]; *Concertino per al quartet de Jazz i Orquestra* [1959]; *Converses per al Doble Quartet del Modern Jazz Quartet i l’Art String Quartet de Galants*; *Variants sobre un tema de Thelonious Monk* [1960]. Amb John Lewis fundà l’Escola Lennox [Escola d’Estiu de Jazz]. Dirigí el primer enregistrament de l’òpera *Treemonisha* d’Scott Joplin amb l’Òpera de Houston [Deutsches Grammophon/1975]. Feu arranjaments i gravacions per a ‘boppers’ [Dizzy Gillespie, Miles Davis i John Lewis]. Professor de Composició a Yale; Director Artístic del Centre de Música Tanglewood-Berkshire i del Festival de Sandpoint/Idaho. Ha editat i estrenat [Lincoln Center/1989] el darrer treball de Charles Mingus: *Epitafi*. Reconegut com a pare del Third Stream, ha treballat amb Arturo Toscanini, Miles Davis, Aaron Copland, Ornette Coleman, Leonard Bernstein, Eric Dolphy, Charles Mingus, John Updike, Joe Lovano, Elvis Costello, Wynton Marsalis i Frank Zappa. És autor de vora 160 composicions en tots els gèneres musicals. Els seus escrits versen

de propostes semblants al seu concepte de big band tot partint de premisses musicals clàssiques, és a dir: al cas valencià [més encara al 1972] caldria parlar -si més no- d'entitat bandística que toca una peça de Jazz puntual o inspirada sota alguns dels patrons jazzístics: harmonia, ritme, intencionalitat, etc.

Com que la informació i les novetats culturals no eren cap prioritat per al règim franquista, és possible que altres compositors valencians pertanyents a la mateixa generació de MONTESINOS i -a l'igual que ell- desconexors dels avenços estilístics i orquestrals aconseguits per THAD JONES ⁵⁸⁰ o GIL EVANS ⁵⁸¹ a la seua l'obra per a big band i de les aportacions formals i integradores de GUNTHER SCHÜLLER, hagueren canviat el seu rumb professional vers altres mons sonors i estilístics tot i la deixadesa amb la qual el món clàssic espanyol ha tractat el Jazz fins no fa massa anys.

Pensado en Jazz és -doncs- un intent vàlid i d'una honestitat estructural encomiable atesa l'època en que la peça fou composta però -sobretot- per què des del respecte de l'autor pels dos mons [massa vegades juxtaposats] obrí camins vers l'assoliment del gènere jazzístic a tots els estaments musicals refractaris [la majoria] a qualsevol novetat

sobre matèries situades als límits del Jazz i més enllà del fet musical concret, al voltant de la música contemporània, l'estètica musical i l'educació.

⁵⁸⁰ **Thad Jones** [Thaddeus Joseph Jones. Pontiac/Michigan 28/III/1923 - Copenhague/Dinamarca, 21/08/1986]. Trompetista, compositor i arranjador. Germà dels músics Hank Jones/pno i Elvin Jones/bat. Als 16 anys tocà amb Hank Jones i Sonny Stitt. Gravà amb Charlie Mingus [1954/55]. El reconeixement li arribà quan tocà amb Count Basie [1954/63] i li feu arranjaments. Codirigí el quintet de Pepper Adams i creà una banda amb Mel Lewis/bat: Thad Jones/Mel Lewis Big Band, formació que des de febrer del 1966 tocà tots els dilluns [al llarg de 12 anys] al Village Vanguard. Al 1979 guanyà un Premi Grammy pel disc *Live in Munich*. És autor dels estàndards *A Child Is Born*; *Fingers*, *Little Pixi* i *Tiptoe*. Abandonà la big band i marxà a Dinamarca [1978]. Escrigué per a la Danish Radio Big Band, encapçalà el grup 'Eclipse' i ensenyà a The Royal Danish Conservatory de Copenhague. Al 1984 tocà de nou amb Count Basie. És soterrat al Vestre Kirkegard Cemetery de Copenhague.

⁵⁸¹ **Gil Evans** [Ernest Gilmore Green. Toronto, 13/V/1912 - Cuernavaca/Mèxic, 20/03/1988]. Arranjador, compositor i director d'orquestra. Aviat descobrí Louis Armstrong, Jack Teagarden i King Oliver i transcriví la de Don Redman, Fletcher Henderson i Duke Ellington. Arranjador de l'Orquestra de Claude Thornhill fins el 1948. A partir del tema *Snowfall*, assolí fama com arranjador d'estàndards. Coneix Lester Young i descobreix el Be Bop. El 1946 s'instal·là a un pis del carrer 55 de Nova York, habitatge que [passats els anys] seria lloc de trobada de Gerry Mulligan, Dave Lambert, John Carisi, Lee Konitz, George Russell, Miles Davis i Charlie Parker. Amb Claude Thornhill enregistraren l'àlbum *Nonet* [Capitol]. Altres arranjaments seus són *Miles Ahead*/1957; *Porgy and Bess*/1958; *Sketches Of Spain*/1960 i *Quiet Nights*/1962. Escrigué per a Charlie Parker [1953]. Dels seus discs destaquen: *Gil Evans and Ten*/1957; *New Bottle, Old Wine*/1958; *Great Jazz Standards*/1959; *Out Of The Cool*/1960; *The Individualism of Gil Evans* [dedicat a Kurt Weill]; *Guitar Forms* [amb Kenny Burrell] i *Look To The Rainbow* [amb Astrud Gilberto]. Treballà per als cantants Tony Bennett i Johnny Mathis. Gravà *There Comes A Time*/1975 i un disc a duo amb Lee Konitz [*Heroes and Anti-Heroes*/1980]. Amb la Monday Night Orchestra enregistrà *Live in Sweet Basil*/1984. Escrigué bandes sonores: *Absolute Beginners* [Julian Temple] i *The Color Of Money* [Martin Scorsese]. Al 1987 enregistrà *Paris Blues* amb Steve Lacy. Gil Evans morí a Cuernavaca [Mèxic/1988] al mateix sanatori que ho feu Charles Mingus al 1979.

que implicara l'abandonament d'uns arquetipus musicals força conservadors i massa arrelats encara a la societat valenciana. ⁵⁸²

Cal afegir la dificultat que trobà MONTESINOS davant la possibilitat que es donara una execució poc o gens jazzística de la seua obra atès que el fraseig instrumental [tot i estar intuït a la partitura] no hi era cognoscible per a la majoria de músics del GRUP INSTRUMENTAL DEL CONSERVATORI DE VALÈNCIA al moment de la seua estrena [el 9/V/1972 al Saló d'Actes del 'Conservatorio Superior de Música y Arte Dramàtico' de València, a la plaça Sant Esteve] doncs -tret dels fonaments clàssics- no s'ensenyava altre tipus de fraseig a les classes instrumentals.

No obstant això, sí caldria esperar una millor resposta [encara que fora un tipus de resposta 'swinging' completa] a la segona estrena interpretada per la BANDA MUNICIPAL DE VALÈNCIA al 1995, amb una nova plantilla de músics alligonats de manera distinta i molt més oberta davant els estils musicals que no els alumnes del GRUP INSTRUMENTAL que l'estrenaren al 1972.

A la crítica apareguda quan le seua estrena, López-Chavarri escrigué el següent dintre d'una breu ressenya [no massa tècnica ni tampoc fent servir termes o lexicografia jazzística] on hi eren inclosos tots els autors que estrenaren aquella vesprada a la Llotja així com les obres presentades a la sessió:

- ▶ “[Trad.] ... ‘Pensando en Jazz’ [tot i que l'autèntic títol hi és ‘Pensado en Jazz’] resultà ben atractiva amb notes força estimables de color, tractament del vent, efectes, etc., fent paleses totes les dotes creatives del jove autor, ahir llargament aplaudit després de l'audició de la seua obra ...”.⁵⁸³

El divendres 6/VI/1975 la BANDA MUNICIPAL DE VALÈNCIA [dirigida per JOSE Mª CERVERA COLLADO] estrenà a la Llotja de València una altra obra d'EDUARDO MONTESINOS, únic compositor valencià representant del moviment Third Stream al període abastat a la present tesi *Estudio en Jazz*, peça especialment escrita per a banda pel seu autor. L'estrena compartia programa amb la *Sinfonia del Nuevo Mundo*

⁵⁸² De fet, l'estrena de *Pensado en Jazz* fou al Saló d'Actes del Conservatori de València [Plaça Sant Esteve, 29/V/1972] i fou interpretada pel Conjunt Instrumental del mateix centre sota el qualificatiu específic i puntual de 'big band'. Per tal de ser interpretada al Palau de la Música de València hagueren de passar vora 23 anys [9/05/2005]. La peça ha estat enregistrada per a RNE però mai editada. ---N. de l'A.

⁵⁸³ López-Chavarri Andujar, Eduardo – *Las Provincias* [1972]. Dimarts, 30 de maig. Pàg. 37.

[ANTONIN DVORAK]. Cap referència crítica del concert ha estat trobada a la premsa local, només la ressenya de la primera audició.⁵⁸⁴

-Anàlisi de *Pensado en Jazz*.

Amb una durada aproximada de cinc minuts, *Pensado en Jazz* està estructurada en un sol moviment però sense mantenir una linialitat rítmica i harmònica definida, és a dir: lliure i donant marge [tal com el Jazz ho desenvolupa] tot i que no deixa cap 'coro' per poder improvisar als solistes.

Amb la tonalitat inicial de G Major, es desenvolupa vers altres tonalitats i modalitats [assenyalades i analitzades més endavant: relatiu menor -Em-; II de G -Am-] fent servir gairebé com a únic recurs -tret de substitucions puntuals: E7/#11 per Bb7, entre altres- la progressió cromàtica [ascendent i descendent] segons el tema siga exposat per blocs sonors específics [vent/fusta o vent/metall] o siga reconduït fins la intimitat del Trio Base [bé sol o acompanyat de 'voicings' puntuals escrits per a les altres seccions sonores en qualitat de recolzament rítmic o sonor].

Cal esmentar que aquest anàlisi no és complet i té la intenció de parar esment només als aspectes més jazzístics de la peça.⁵⁸⁵

⁵⁸⁴ López-Chavarri Andujar, Eduardo - *Las Provincias* [1975]. 'Jose Mª Cervera Collado y la Banda Municipal en La Lonja'. Dissabte, 7 de juny. Pàg. 42.

⁵⁸⁵ Per tal de fer l'anàlisi harmònic de *Pensado en Jazz*, ha estat de gran ajut -entre altres llibres de text i exercicis diversos- els vuit quaderns *Inside The Score* [Wright, Rayburn -1982-. Kendor Music, Inc. Nova York] on s'analitzen obres per a big band dels compositors Thad Jones, Sammy Nestico i Bob Brookmeyer. ---N. de l'A.

L'anàlisi estructural/harmònic de *Pensado en Jazz* ens dona els següents apartats generals:

☒ Inici jazzístic: G⁵⁸⁶

→ Cromatisme descendent: E7 com a dominant de Am7 per a l'entrada del Trio Base:

→ Piano/Contrabaix/Bateria.

→ Just abans de canviar vers el compàs ternari, apareix un cromatisme harmònic descendent [aquest és un recurs jazzístic força emprat al llarg de l'evolució harmònica de les big bands nord-americanes i -a *Pensado en Jazz*- una constant]:

→ F7/#5 Em11 Eb11 D9
 Db11 C7/b5 E7/#11 [substitut de Bb
 7]
 → Am7.

☒ Tornada a l'univers clàssic mitjançant un diàleg piano-saxòfon alt [part més aviat, impressionista]:

→ 4/4 llegit com a 12/8, intercalant amb ternari llegit com a 9/8].

Abasta:

→ Variació I: Em7 [Trio Base].

→ Variació II: Am7 [Trio Base + Saxòfon Alt].

→ Variació III: Am7 [s'afegeixen a poc a poc, però en 'deciso *f*', la Trompeta 1^a, la línia de saxòfons i el metall]. Trombons- recolzats pel Trio Base mitjançant cromatisme harmònic resten en D7 i modula a Gm7 mitjançant G7 [com a substitut d'E 7] per tal d'anar a Am7 i fer la reexposició del Tema Inicial.

⁵⁸⁶ Segons la terminologia musical anglosaxona, els acords sense cap altra indicació [ex: G] seràn considerats -a efectes de lectura xifrada- a l'igual que els acords amb Setena Major [ex: G maj 7]. --- N. de l'A.

Ξ Reexposició jazzística

→ Am⁷ A D^{9/13} G [variació cèl·lula melòdica inicial]. Repetició del cromatisme harmònic del començament:

→ G → Em⁷.

Instrumentació:

La instrumentació emprada per MONTESINOS [apareix a la primera pàgina de la peça] hi ha estat pensada per a formació pròpia de Big band que no bandística al seu conjunt:

→ Vent/Fusta: [Saxòfons]	-Alts I i II.
-Tenors II i II.
-Barítons.
-[Cap Clarinet]
→ Vent/Metall: [Trompetes]	-I, II, III i IV.
-[Cap Fiscorn]
→ Vent/Metall: [Trombons]	-Tenors 1rs i 2ns.
-Baix.
-Tuba [afegida al grup i independent de les línies marcades pel Contrabaix].
→ Percussió:	-Caixa Xinesa; Maraques; Bongoes; Claus; Vibràfon [apareix al compàs 143 afegint-se a la melodia interpretada pel vent/fusta i vent/metall pertanyent a la Variació III del tema].
→ Trio Base:	-Piano.

-Contrabaix.

Bateria [especificant l'autor la seua composició estructural: Tom-tom Base; Xaston -o Xarles-; Bombo -de pedal-; Plateret -Plat Suspés -amb 'c' → tocar al centre-; Caixes Rumberes i Caixa].

Pensado en jazz: Primera pàgina.

Pensado en Jazz
(para Big-Band) **Eduardo Montesinos Comas**
(1945.....)

Swing Tempo ♩=144 Tema

(C) Copyright by Eduardo Montesinos Comas. Valencia. (España). 1972 (1967-1998)

Pensado en jazz / Compassos 1 - 5.

(C) Copyright by Eduardo Montesinos Comas. Valencia. (España). 1972 (1967--1998)

Ξ Compassos 1 - 5:

- Inicia el tema el Contrabaix atacant en 'f'; figura rítmica de Swing i cromatisme descendent recolzat per la Tuba [3r compàs].
- Resposta del Metall agafant la cèl·lula rítmica inicial [compàs 3] + Caixa Xinesa.
- Resolució al cromatisme fent servir una cinquena descendent:

Mib [Re #] → Sol #

Donant l'entrada als Saxòfons [compàs 5/contratemps/3r temps] i Trio Base [Piano, Contrabaix i Bateria, al compàs 6].

Pensado en jazz / Compassos 6 - 9.

The musical score shows measures 6 through 9. The piano part (P.) has a melody with triplets and a left hand with figured bass. The double bass part (Cb.) has a walking bass line. The drums (Hat.) play a swing pattern. Chords are indicated below the bass line: Am9, D9, GΔ7, F9, Bb6, Ab9.

Ξ Compassos 6 - 9:

- Entrada del Trio Base [Piano, Contrabaix i Bateria, al compàs 6].
- Piano amb recolzaments als acords de la mà dreta [tipus piano de COUNT BASIE a les seues big bands] i amb acords xifrats a sota el pentagrama de la mà esquerra.
- Contrabaix abandonant el dibuix inicial i fent pulsació a negres. Entrada 'a tempo' de Bateria [sense 'break' anticipatiu] i seguiment amb ritme característic de Swing [negra-corxera amb punt; semicorxera-negra-corxera amb punt-semicorxera].
- Entrada amb resolució típicament jazzística:
 - II m⁷ [o II m⁷/b⁵] V⁷ I
 - A m⁹ D⁹ G [compassos 6/7/8].
- Modulació temporal/suspensiva:
 - F⁹ - Bb⁶

Per tal de preparar el primer cromatisme de la peça [4t temps/compàs 9] començant des d'Ab⁹.

Pensado en jazz / Compassos 10 - 14.

Ξ Compassos 10 - 14:

- Cromatisme significatiu [recolzat de tant en tant per les línies de trompetes i metalls] i simptomàtic dels coneixements del compositor vers els arranjaments fets per altres autors per a formació de big band, recurs molt emprat al llarg de la història de les formacions de Jazz mitjanes i grans per tal de donar varietat harmònica tot jugant amb el contrast rítmic que les diverses famílies instrumentals poden oferir sense oblidar el paper conductor i imprescindible del Trio Base per tal de donar-li contingut jazzístic [‘substància’, argumentarien els mestres del gènere] a la peça.
- El cromatisme abasta des de A^{b9} [contratemp del Piano al 4r temps-compàs 9] fins el G [compàs 14/1r temps del Contrabaix - recolzament del plateret de la Bateria- contratemp del piano al 3r temps] fent-ho amb les següents alteracions harmòniques:

→ A^{b9} G7/#5 F#11 F11 Em9
 E^bm9 D 9/b5 D^b7+11
 D⁹ G.

Pensado en jazz / Compassos 20 - 22 [Als compassos 15 fins el 19 hi ha hagut una resolució melòdica per part de les trompetes -també acompanyades de cromatisme harmònic- just abans del canvi de compàs].

The musical score shows measures 20-22 for various instruments. The piano part features a melodic line with triplets and chromaticism, and a harmonic line with chords: Db-11, C7(b5), B7(b5), E7+11, Am9, Ab9, and G9(#5). The bass line features a walking bass pattern with triplets. The drum part shows a steady rhythm with triplets.

☰ Compassos 20 - 22:

→ Dos compassos abans del canvi a ternari, trobem altre cromatisme curt i una substitució. Per tal de modular al II grau de G, l'autor fa servir la dominant de la nova tonalitat temporal [E7] com a substitut de l'acord corresponent al cromatisme iniciat compassos abans [des del compàs 17 amb Ab].

Al quadre mostrat:

→ Db 11 C7 / b 5 B7 / b 5 E7+11 [hauria de ser Bb 7 / b9]

→ Am⁹.

Pensado en jazz / Compassos 23 - 33 [Trio Base]

Musical score for measures 20-23. The score is for a Trio Base (Piano, Contrabass, and Drumset) in 3/4 time. The key signature is one sharp (F#). The piano part features complex chordal textures with triplets and slurs. The contrabass part provides harmonic support with triplets. The drumset part features a consistent triplet pattern. Chord changes are indicated below the piano part: Am9, Ab9, and G9(#5). The dynamic marking is *p*.

Musical score for measures 24-27. The score continues the Trio Base arrangement. The piano part features complex chordal textures with triplets and slurs. The contrabass part provides harmonic support with triplets. The drumset part features a consistent triplet pattern. Chord changes are indicated below the piano part: F#9(#5), Abm9, G9, Gb9(#5), and F9(#5). The dynamic marking is *p*.

Musical score for measures 28-31. The score continues the Trio Base arrangement. The piano part features complex chordal textures with triplets and slurs. The contrabass part provides harmonic support with triplets. The drumset part features a consistent triplet pattern. Chord changes are indicated below the piano part: Gm9, Gb9, F9(#5), and E9(#5). The dynamic marking is *p*.

≡ Compassos 23 - 33

→ Al compàs 23, s'inicia -doncs- un canvi de rumb temàtic:

Primera intervenció amb carés 'solista' del Trio Base. Piano amb acords xifrats i conduint la melodia mitjançant figures muntades a sobre combinacions de tresets i corxeres recalcant accents a contratemps amb l'ajut del Contrabaix.

Abans de tornar al compàs de 4/4, accentuació de l'acord de dominant de la nova tonalitat [E^{9#5} → Am] per part del Piano afegint la 5a # [Si#] la qual romandrà com a 3a de la nova tonalitat [Do].

Bateria amb el 'clàssic dibuix' de Swing a sobre el plateret tot desplaçant-lo a mesura que avancen els compassos:

→ [negra + treset: negra/corxera + negra + treset: negra/corxera, etc.].

'Voicings' de recolzament rítmic per part dels saxòfons i de les trompetes primeres i afegiment del Trombó Baix des del compàs 26 fins el 33.

Pensado en jazz / Compassos 34 - 36.

The image shows a musical score for three instruments: Piano (P.), Contrabass (Cb.), and Drums (Bat.). The score covers measures 34, 35, and 36. The Piano part features a melodic line with triplets and a dynamic marking of *mf*. The Contrabass part provides harmonic support with chords Am9, D9, GΔ7, and F9, and a dynamic marking of *mf*. The Drums part features a steady 4/4 beat with a dynamic marking of *mp*.

Ξ Compassos 34 - 36:

→ Resolució de la cadència jazzística per excel·lència:

→ IIIm7 [o II m7/b5] V7 I

→ Am⁹ D⁹ G

→ A destacar la 9^a# [Fa natural] amb la qual el Piano inicia escala 'bluesing' descendent [compàs 35] preparada pels recolzaments als acords [compàs 34] i l'atac a contratemps sobre la tònica original [G, i ja hi som de nou a 4/4] marcada al tempo 1 pel Contrabaix [compàs 35].

Pensado en jazz / Compassos 40 - 45 [els compassos 37, 38 i 39 inicien el cromatisme pianístic -de Bb fins a G- que es resol a partir del compàs 43 (E m) amb partitura obligada per al Piano -ja sense xifrat-]

Musical score for measures 40-45 of 'Pensado en Jazz'. The score includes parts for Trb.1º, Trb.2º, Trb.B., T., P., Cb., and Bat. The piano part features a chromatic descent from Bb to G, starting at measure 43. The bass line includes chords: F#7sus4, E-13, Eb7+11, and E9(#5). The drum part is marked *mp*.

Musical score for measures 43-45 of 'Pensado en Jazz'. This section shows the continuation of the piano part with a chromatic line and the bass line with chords. The drum part is marked *mp*.

☰ Compassos 40 - 45:

- Altre canvi de sentit. L'obra arriba a la 'Variació I' on l'autor proposa una tornada al 'món clàssic' sense abandonar del tot la vessant jazzística que dona nom i carés a la peça.
- La dicotomia es resol formalment mitjançant el diàleg Piano/Saxòfon Alt insuflant l'ambient amb una textura impressionista [tot i que el piano toca amb una '*f*' i resta com a intèrpret indiscutible de la melodia] aconseguint que el polsament 'Swing' no desaparega.
- El 4/4 es llegirà com a 12/8, i quan aparega el ternari l'intèrpret haurà d'interpretar-lo com un 9/8.
- Els acords xifrats desapareixen del piano i cal tocar allò escrit, la qual cosa resta frescor a la intencionalitat 'voicing' de la primera part de la peça.

☰ Compassos 46 - 72 [considerats poc jazzístics].

- El desenvolupament ofert pel Trio Base als compassos 46 fins el 72 és poc jazzístic.
- La línia de la Bateria segueix el mateix esquema rítmic desenvolupat abans [sense cap canvi significatiu] i la disposició melòdica del Piano és quasi impressionista però amb manca de Swing degut a la seua obligatorietat cal·ligràfica [res semblant a la llibertat interpretativa que donen al pianista de Jazz els acords xifrats] la qual s'accentua una mica cap a la fi del passatge després de fer servir nombrosos ornaments compostos d'interval·ls de 4a [justes, augmentades, disminuïdes i en superposició] i d'arpegis fent servir massa la figura del siset.
- El Contrabaix manté una discreta línia a negres, tret de trencaments ocasionals en els quals imita el dibuix *Swinging* de la Bateria.

Pensado en jazz / Compassos 73 - 77.

Musical score for measures 73-77, measures 73-75. The score is for Piano (P.), Contrabass (Cb.), and Drums (Bat.). The piano part features complex arpeggiated figures with triplets and sixteenth notes. The contrabass part provides a rhythmic accompaniment with triplets. The drums play a steady pattern of eighth notes.

Musical score for measures 73-77, measures 75-77. The score is for Piano (P.), Contrabass (Cb.), and Drums (Bat.). The piano part continues with complex arpeggiated figures, including triplets and sixteenth notes. The contrabass part provides a rhythmic accompaniment with triplets. The drums play a steady pattern of eighth notes.

Ξ Compassos 73 - 77:

→ A la disposició de les notes i el repartiment accional a ambdues mans hi ha una clara influència de la manera d'interpretar els acords de THELONIUS MONK i -potser més encara- de McCOY TYNER.

→ Es tracta d'arpegjis del piano palesant la solució vers els acords 'Sus 4' [en la disposició ascendent: → 5^a/3^a menor - cinquena] fent servir l'alternança intervàlica de 5^a/4^a/4^a/5^a etc., per tal de resoldre en la 5^a# del nou acord:

→ La[#] Si [com a III grau de G].

→ En aquest cas també com a conclusió cromàtica:

→ B^{sus 4} B^b A A^{b sus 4} G^{7 + 5} F^{# 9} [vers Fm⁶ - A^b - Em¹³ del compàs 75].

→ A^b [sense tercera] per concloure [compàs 77] i donar pas a la melodia del Saxòfon Alt [Variació II del Tema].

Pensado en jazz / Compassos 78 - 83

Variación II

☒ Compassos 78 - 83:

→ Inici de la Variació II del tema per part del Saxòfon Alt acompanyat pel Trio Base. Melodia amb més appoggiatures que no l'abans oferida pel Piano [Variació I] i llegida a 12/8 atès el gran nombre de tresets escrits. Interval·ls de tercera i quarta amb diversos àmbits. Cromatismes mitjançant semicorxeres en les escales resol·tives.

→ Tonalitat de Am i acords amb politonalismes i cromatismes:

→ Am A^b 13 G [Eb¹³/F7]
 Cm^{7/b5} G alt.[#9/b13] Fm⁷ Em⁷, etc.

→ Contrabaix d'inici cromàtic que alterna arpegis [sempre a negres] amb altres cromatismes ascendents.

☒ Compassos 84 - 116 [Línea harmònica i melòdica semblant als anteriors].

Pensado en jazz / Compassos 117 - 122.

First system of the musical score for measures 117-122. It features four staves: Piano (P.), Contrabass (Cb.), and Battery (Bat.). The Piano part includes treble and bass clefs with complex chordal textures and triplets. The Contrabass part has a bass clef with a steady eighth-note line. The Battery part has a bass clef with a complex rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, including triplets. Measure numbers 117, 118, 119, and 120 are indicated at the start of their respective staves.

Second system of the musical score for measures 120-122. It features four staves: Piano (P.), Contrabass (Cb.), and Battery (Bat.). The Piano part includes treble and bass clefs with complex chordal textures and triplets, marked with dynamics *ff* and *mf*. The Contrabass part has a bass clef with a steady eighth-note line, also marked with *ff* and *mf*. The Battery part has a bass clef with a complex rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, including triplets, marked with *ff* and *mf*. Measure numbers 120, 121, and 122 are indicated at the start of their respective staves.

☰ Compassos 117 - 125:

- A la Variació III trobem una modulació interessant vers un canvi de modalitat tonal [de G → Gm], passant abans per un altre cromatisme descendent deixant darrere la Variació II en Am⁷ amb la qual es manté el diàleg iniciat a la Variació I entre el Trio Base i el Saxòfon Alt.
- Per tal de canviar la modalitat, MONTESINOS no fa servir una substitució a l'últim acord de la seqüència tot cercant la dominant de la nova tonalitat [com llavors havia fet abans al compàs 21], sinó que el deixa entreveure malgrat alterar l'onzena [Ab -o G# -] per poder apujar vers la cinquena de la dominant D⁷ [La natural] de Gm.
- Just abans de l'acord de dominant [D⁷], apuja un semitó des de l'acord Eb sus 4 Alt [#9/b13] [fins E natural + 5/#9] i baixa un to [a D⁷].
- La seqüència completa és la següent:
 - Ab⁹ G F#m⁹ Fm^{9/11} E^{9/b5} Eb sus 4 alt
[#9/b13] E sus 4/7 [+5/#9].
 - D⁷ → Gm⁷.
- Al compàs 120, el tema és recolzat pel Piano amb les dues mans i també pel Contrabaix [→ La, Mi, Sol, Fa#, Re ...].
- Dels compassos 122 fins el 125, la Trompeta I conclou el tema iniciat al compàs 114 emprant la cèl·lula rítmica present a tota la Variació II:
 - negra i corxera en treset.

Pensado en jazz / Compassos 126 - 130.

Musical score for measures 126-130 of 'Pensado en Jazz'. The score is arranged for a jazz ensemble and includes the following parts: Tr.1°, Tr.2°, Tr.3°, Tr.4°, Irb.1°, Irb.2°, Irb.B., T., P. (Piano), Cb. (Contrabass), and Bat. (Drum). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The score features complex rhythmic patterns with triplets and accents, marked with a forte (*ff*) dynamic. The piano part includes chords and arpeggiated figures, while the drum part provides a steady rhythmic accompaniment.

Musical score for measures 129-130 of 'Pensado en Jazz'. This section focuses on the Piano (P.), Contrabass (Cb.), and Drum (Bat.) parts. The key signature remains one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The piano part features complex chordal structures and arpeggiated figures, marked with a piano (*p*) dynamic. The contrabass part provides a steady rhythmic accompaniment, and the drum part provides a steady rhythmic accompaniment.

☰ Compassos 126 - 130:

→ Modulació [també cromàtica] vers Am i canvi a ternari. Saxòfons alts i trompetes recolzen la melodia [atac de semicorxeres-1r temps-compassos 127-128-129].

→ El Piano marca els acords a contratemps recolzant el dibuix de saxofons i metall.

→ Contrabaix a tempo i la bateria no canvia el dibuix 'swinging' inicial.

→ Seqüència:

→ F Em⁷ Eb⁹ [subst. de G⁷].

 C^{7/b5} Am⁶ Ab^{7/+5} E⁹ E^{7/b9}

→ Am⁷.

☰ Compassos 130 - 142:

→ Variació desenvolupada pel Saxòfon Alt d'aquella presentada pel Piano als compassos 58 fins el 69, també en compàs ternari. Melodia més lliure i ús de semicorxeres tot fugint de tresets i sisets] i recolzada amb *voicings* per part de la seua corda, trompetes, trombons, Tuba i Percussió [a més de l'acompanyament del Trio Base].

Pensado en jazz / Compassos 143 - 148.

Musical score for measures 141-148, featuring string quartet and woodwind parts. The score includes parts for Violin 1 (v.A.1º), Violin 2 (v.A.2º), Viola 1 (v.T.1º), Viola 2 (v.T.2º), Cello (v.Br.), Violin 1º (Tr.1º), Violin 2º (Tr.2º), Violin 3º (Tr.3º), and Violin 4º (Tr.4º). The music is characterized by triplets and a forte (ff) dynamic.

Musical score for measures 145-148, featuring percussion parts. The score includes parts for Bass Drum (Bat.), Conga (Caja china), Bongos, and Percussion 4 (Perc.4º). The music features triplets and dynamic markings such as sfz p and ff.

☰ Compassos 143 - 148:

- Final de la Variació III amb '*ff*' per als saxòfons i trompetes fent una variació 'swinging' de la melodia ja tocada als compassos 127/128/129.
- Són doblégats a la secció de percussió pel vibràfon en registre mig. Piano i contrabaix dobléguen la línia del metall.
- La bateria no canvia el seu dibuix.
- El conjunt arriba a un '*sfz*' dos compassos abans de la reexposició del Tema.
- Interval descendent de 5ª disminuïda amb '*ff*' [Metall, Piano, Contrabaix].
- Els saxòfons iniciaran el Tema a contratemps [compàs 149/4t temps].

Pensado en jazz / Compassos 149 - 152.

The image displays a musical score for the piece 'Pensado en Jazz', specifically measures 149 to 152. The score is arranged in a multi-staff format, including vocal lines and instrumental parts for piano, bass, and drums. The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 4/4. The first staff is labeled 'Tema' and features a melody with a dynamic marking of *mf*. The piano part includes a section marked 'sordina' (sordina) with a dynamic of *mp*. The bass part includes a section marked *p*. The drum part includes a section marked *mp*. The score includes various musical notations such as triplets, slurs, and dynamic markings.

☒ Compassos 149 - 152:

- Reexposició del Tema inicial passant també a ternari [compàs 166].
- Major incidència dels saxòfons i les trompetes i menys llibertat pianística [no hi són els acords xifrats] a més de respostes 'bluesing' del piano davant les diverses cèl·lules melòdiques 'swinging' exposades per la fusta i el metall.
- La bateria torna a iniciar el ritme 'swingant' tocat pràcticament a tota la peça.
- Tonalitat original de G i cromatismes vers Am⁷ i d'altres pertinents per a la tornada a G.
- Seqüència harmònica inicial del Tema per part del Piano i el Contrabaix:
 - Am⁹ D⁹ G F⁹ sus⁴
- La seqüència del Contrabaix dels compassos 150, 151 i 152 és idèntica a aquella altra apareguda als compassos 6/9 i 34/36.

☒ Compassos 153 - 170:

- Seqüència harmònica i melòdica semblant i ja interpretada pel Trio Base als compassos 10 fins al 25 però sense el recolzament de la corda de saxòfons i dels trombons. Reexposició del Tema inicial amb el mateix paper solista del Trio Base.

Pensado en jazz / Compassos 171 - 172.

☒ Compassos 171 - 172:

- Una de les parts obligades per al Piano.
- El Vibràfon el dobla, tret de l'acord complet de $B\ m7/b\ 5$ tocat amb només dues notes.
- La disposició descendent de l'arpegi evita passar per la VI [Sol], tot i que caldria tornar a veure les primeres execucions d'aquest tipus d'acord [ART TATUM no haguera evitat la nota Sol tot fent-lo baixar cromàticament → $F\#(Sol\ b)$ Fa]:
 - Re Si La Fa Re Si La [Sol // Solb]
Fa.
- La modulació harmònica es trenca:
 - $B\ m7/b\ 5$ $F\# 7/b\ 13$.

☒ Compassos 173 - 185:

- Seqüència harmònica i melòdica semblant i ja interpretada pel Trio Base als compassos 101 fins el 113 però recolzada per la resta d'instruments.

Pensado en jazz / Compassos 186 - 191.

This musical score page contains the notation for measures 186 through 191 of the piece 'Pensado en jazz'. The score is arranged in a standard orchestral layout with the following parts:

- Saxophones:** Sax. A.1º, Sax. A.2º, Sax. T.1º, Sax. T.2º, and Sax. Br. Each part features a melodic line with triplet markings and dynamic markings of *sfz p* and *cresc.*
- Trumpets:** Tr.1º, Tr.2º, Tr.3º, and Tr.4º. They play a similar melodic line to the saxophones with triplet markings and dynamic markings of *sfz p* and *cresc.*
- Trombones:** Trb.1º, Trb.2º, and Trb. B. They play a lower melodic line with triplet markings and dynamic markings of *sfz p* and *cresc.*
- Piano (P.):** The piano part provides harmonic support with chords and arpeggios, marked with *sfz p* and *cresc.*
- Double Bass (T.):** The bass line follows the harmonic structure, marked with *sfz p* and *cresc.*
- Drums (Bat.):** The drum part includes a steady rhythmic pattern with accents, marked with *sfz p* and *cresc.*
- Percussion (Perc.):** Includes Claves (marked *Claves*), Perc. 1º, Perc. 3º, and Perc. 4º. Perc. 1º and 3º are marked with *ff* and *sfz p*, while Perc. 4º is marked with *sfz p* and *cresc.*

The score is written in a key signature of two sharps (D major) and a 4/4 time signature. The notation includes various musical symbols such as slurs, accents, and dynamic markings to guide the performance.

☒ Compassos 186 - 191:

→ Final de la peça.

→ Resolució harmònica final en disposició de grup fent 'tutti':

→ CAlt[#9/b13] E^b F

CAlt [#9/b13].

→ Acords finals [compassos 188/189]:

→ F^{7/#11} [com a substitució del acord de dominant D⁷]

→ G [maj⁷].

→ Dues 'ff' per al treset de negres [mantenint el 'tutti'] anterior a la caiguda final:

→ corxera

→ negra [dintre del treset-1r Temps compàs 189].

☒ Compassos 190 - 191 [Break final de Bateria]:

→ Trencament significatiu amb la línia mantinguda per l'interpret bateria al llarg de l'obra.

III.5 TRES TRISTES TÍGRES: ESCOLA DE JAZZÍSTES LOCALS.

L'any 1977 cal considerar-lo important i imprescindible per al desenvolupament jazzístic de la ciutat per què el 25 de febrer s'inaugurà el primer Club de Jazz a València: *Tres Tristes Tigres*.

'*Tigres*' [així conegut a la ambient musical, els mitjans de comunicacions i també pels ciutadans en general] ocupà l'espai d'un dels pubs més grans al barri del Carme: '*1850*' [just a una de les cantonades de la Plaça de la Santa Creu, al número 11].

'*1850*' havia estat bastit a sobre un antic gimnàs enderrocat cap a meitat de la dècada dels setanta i propietat d'un rector d'una de les esglésies del barri.

Els socis que feren possible la seua obertura van ser: Antonio Sambeat i Santiago Castanyer.

Tots dos socis enllestiren el local en tan sols un més.

El mateix Sambeat ⁵⁸⁷ em feu saber que ell i José Aparici Payan '*Pepito*' [qui quatre anys després seria un dels set socis fundadors del segon Club de Jazz estable al País Valencià: *Perdido Club de Jazz*] bastiren l'escenari aixecant-lo mitjançant rajoles només dies abans de la inauguració de *Tres Tristes Tigres*.

Al començament, les actuacions es duien a terme al llarg de tota la setmana [dilluns inclosos] deixant la nit dels diumenges per a les jam sessions [en realitat, les 'jam' es feien quan als músics els abellia] gràcies a les quals accediren a l'escenari els primers músics de Jazz valencians i d'altres que hi eren de passada per la ciutat o -fins i tot- arribaven a posta per tal de poder tocar a qualsevol jam. Mesos després de la seua inauguració decidí tancar els dilluns per descans del personal. Els músics contractats [a més del sou corresponent] tenien dret a veure i menjar debades.

Al present treball cal afegir que la primera actuació feta en *Tres Tristes Tigres* no fou protagonitzada per un grup de Jazz ⁵⁸⁸, tot i que -a efectes estadístics i cronològics- fou

⁵⁸⁷ Antonio Sambeat Esteve [València, 8/XI/1953]. Ha estat un dels socis fundadors del Club de Jazz '*Tres Tristes Tigres*' a més de manager de músics de Jazz. És germà del saxofonista alt i compositor '*Perico*' Sambeat Esteve, tal vegada un dels millors jazzmen espanyols qui desenvolupà la seua carrera a partir dels primers anys de la dècada dels vuitanta. ---Entrevista Personal -a Godella/L'Horta Nord- i telefònica amb Antonio Sambeat Esteve en dates diverses.

⁵⁸⁸ '*Tres Tristes Tigres*' fou inaugurat amb música [que no a la data oficial, el divendres 25 de febrer del 1977] pel grup de '*Rock Progressiu*' La Masa, creat pels germans José i Naxo Belda i on hi era el cantant Julio Garcerà. El bateria '*Tico*' Balanzà [fill tercer del locutor i bateria Antonio Balanzà Farinós] fou un ferm col·laborador del grup. ---N. de l'A.

el trio VALENCIA JAZZ [encapçalat pel guitarrista CARLOS GONZÁLBEZ] qui inaugurarà el Club de Jazz.

Cartell anunciador de la inauguració del club *Tres Tristes Tigres* on venen anunciades les actuacions corresponents al mes de febrer tot barrejant Jazz i Folk [*Las Provincias*. Dijous, 24/II/1977. Pàg, 41].

INAUGURACION: DIA 25 DE FEBRERO
Actuación: Tarde, «ESO Y TAL» Noche, «VALENCIA JAZZ»
Sábado, 26: Tarde, «ESO Y TAL» Noche, «VALENCIA JAZZ»
Domingo, 27: «ESO Y TAL»
Lunes, 28: «FOLK SIDE»

Després de vora dos anys de programació, *Tres Tristes Tigres* romangué actiu fins la primavera del 1979, just quan els dos socis [Sambeat i Castanyer] decidiren abandonar el projecte.

Al club actuaren músics europeus i nord-americans [o aquells arrelats al continent] i d'altres que visqueren o passaren per València:

TETE MONTOLIU.	Piano.
RICARD MIRALLLES. ⁵⁸⁹	Piano.
LOU BENNETT.	Orgue.
PETER DELPHINIC.	Saxòfon baríton.
JEAN-LUC VALLET. ⁵⁹⁰	Piano.

⁵⁸⁹ **Ricard Miralles i Izquierdo** [Barcelona, 9/VIII/1944], pianista català no massa conegut a la seua vessant jazzística i sí per la de música i arranjador excepcional de diversos interprets: Joan Manuel Serrat, Pi de la Serra, Pablo Milanés, Alberto Cortez, etc.] a més de ser autor de vora vint bandes sonores per a pel·lícules. Estudià amb al Conservatori Superior de Música de Barcelona amb Gilbert Camins, Massià i Joaquim Zamacois. Tocà al Jamboree Jazz Club de Barcelona [vibràfon i trompeta] i -anys després- al Wiskhy Jazz de Madrid [piano]. Ha estat influenciat per Tete Montoliu [com gairebé tota la seua generació] i amic seu des de les albors dels Jazz a Catalunya.

⁵⁹⁰ **Jean-Luc Vallet** [La Seguinier/Orleans/França, 15/X/1941 - Barcelona, 17/XI/1991]. Pianista. A França tocà a diversos clubs de Jazz amb Alain Corneau [Orleans, 7/08/1943] a hores d'ara director de cinema [*Tous les matins du monde*/1991]. De 1964 a 1965 tocà als Estats Units [a Baltimore/Maryland] amb el saxofonista Gary Bartz [Baltimore, 26/IX/1940]. Arribà a Espanya al maig del 1967 i aviat tocà amb músics de Madrid i Barcelona. Feu amistat amb Peer Wyboris/bat, David Thomas/cb i Pedro Iturralde/sax a qui acompanyà sovint. Vingué a València de la mà del promotor Julio Martí on tocà -sobretot- a 'Tres Tristes Tigres'. A 'Perdido Club de Jazz' formà part

PAUL STOCKER. ⁵⁹¹	Saxofonista. [visqué a València].
GENE 'Mighty Flea' CONNORS.	Trombó.
→ Diversos músics locals que - bé contractats o tocant de primeres en jam sessions- anaren bastint la seua carrera musical al món del Jazz.	

Pel que pertoca a la història valenciana del Jazz, *Tres Tristes Tigres*:

- Donà una oportunitat escènica a nombrosos músics valencians que llavors eren iniciant-se al Jazz mitjançant actuacions esporàdiques a les jam sessions del club.
- Permeté a músics valencians compartir escenari amb altres 'jazzmen' [espanyols i forans, contractats pel Club o de passada per la ciutat a la recerca de feina] assolint així el rang de professionalitat que tant desitjaven a la seua feina.
- Fou -a la ciutat- la primera porta oberta vers el Jazz i allò que l'envoltava [ambient, horaris, muntatges significatius] pensant sempre en l'avenir del gènere i el seu desenvolupament dintre de la societat valenciana.

del Trio Base [amb Nick Di Geronimo/cb i Gere Di Geronimo/bat], formació que acompanyà altres solistes contractats pel club. D'influència bopper, era coneixedor del llenguatge jazzístic i un excel·lent acompanyant per als primers solistes [sobretot de vent] locals. La seua filla [Sonia Vallet] és intèrpret de Jazz. ---Entrevista Telefònica amb Elizabeth Vallet [vídua de Jean-Luc Vallet], realitzada el 2/VII/2008 a les 20,00 hores.

⁵⁹¹ **Paul Stocker** [Califòrnia/1952]: Saxofonista. Vingué a Europa al 1970. Involucrat a l'anomenada 'movida catalana' amb Toti Soler/guit; Jordi Sabatés/pno; el cantant Ovidi Montllor i l'Orquestra Mirasol. A Espanya ha tocat amb Lou Bennett, Jean-Luc Vallet, Dave Thomas, Pony Poindexter, Tete Montoliu, Peer Wyboris, Eric Peters, Billy Brooks, Mike Osborne, François Jeanneau, Saheb Sarbib, Jackie Samson i Steve Lacy. Establert a Amsterdam, col·laborà amb: Misha Mengelberg; Eric Vloeimans; Arjen Gorter; Willem Breuker; Harry Miller; Dudu Pukwana; Joe Malinga; Hugh Masekela; els African Jazz Pioneers; Wilbur Little; Curtis Clark; Fernando Lameirinhas; Rafael de Utrera; Toninho Ramos; Adama Dramé i Régis Gizavo. Professor de saxòfon al Sweelinck Conservatorium d'Amsterdam, ha donat cursos i seminaris de Jazz als Països Baixos, Bèlgica, Àustria, França, Espanya i Portugal. Des del 1983 dirigeix la 'Paul Stocker Big Band'.

Al marge d'escenaris eventuais i esporàdics [cafeteries, pubs, auditoris universitaris, cases de cultura i sales de ball diverses], *Tres Tristes Tigres* serví com a carta de presentació davant ciutats com ara Barcelona i Madrid] a més de complementar el recull de concerts -amb o sense programació- presentats a la resta de sales locals: *Societat Coral El Micalet*, *Teatre València Cinema*, *Teatre Princesa* o *Teatre Principal*.

- *Tres Tristes Tigres* permeté evolucionar el Jazz naixent a la ciutat de València després de la pertinent 'fase embrionària' doncs el fet de permetre el contacte musical a nombrosos músics locals de diferents estils dintre d'una mateixa idea comuna encapçalada pel fet jazzístic donà com a resultat una certa determinació estilística e una part d'aqueixos músics [VALENCIA JAZZ i TRIPLE ZERO JAZZ TRIO, entre altres].
- Tot i que la barreja musical hi era reflex de les diverses modes predominants arreu del món a la fi dels anys setanta [Fusió, sobretot] el temps que '*Tigres*' romangué obert [vora dos anys] fou escaient per arrelar les bases de l'escola 'bopper' que tant de joc conceptual donaria a diversos músics locals anys després [el guitarrista CARLOS GONZÁLBEZ i el pianista FABIO MIANO].
- Les actuacions de formacions estrangeres a *Tres Tristes Tigres* foren fonamentals per a la pressa de contacte 'real' dels músics que no només conceptual o poc efectiva davant la solitud dels músics a l'escenari de qualsevol teatre local tal i com llavors havia succeït fins aleshores. Els concerts, consells i xerrades amb GENE 'Mighty Flea' CONNORS, PEER WYBORIS, RICARD MIRALLES, TETE MONTOLIU, LOU BENNETT, BILLY BROOKS, PAUL STOCKER, SANTIAGO REYES, JEAN-LUC VALLET, PETER DELPHINIC, MIKE OSBORNE i d'altres músics significaren una mena de punt de sortida determinant cap a un millor domini del llenguatge jazzístic i del concepte general del Jazz.

Pel que fa a la cronologia artística del club *Tres Tristes Tigres* destacarem les següents actuacions, on podem observar una certa impossibilitat per programar de forma exclusiva concerts jazzístics atesa l'escassetesa de formacions foranes de passada per la ciutat o amb buits a les seues actuacions a Barcelona o Madrid i com -a poc a poc- va servir de veritable escola de pràctiques jazzístiques, obrint un camí vers als músics locals i creant un públic assidu que gaudia escoltant aquest tipus de música en directe.

-III.5.1 Ressenya cronològica de les actuacions a *Tres Tristes Tigres*.

○ Divendres 25/II/1977 [obertura del club]:

→ESO Y TAL [vesprada]

- PEPE DOUGAN [piano]
- XIMET CAFFARENA [saxòfon/flauta]
- GERMAN ELUL [guitarra]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- DENNIS J. HERMAN [baix elèctric]
- XIMO NAVARRO [bateria]

→VALÈNCIA JAZZ [nit]

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- DONATO MAROT [piano]
- IGNACIO GONZÁLBEZ [baix elèctric]

○ Dissabte 26 i diumenge 27/II/1977:

→ESO Y TAL [vesprada]

→VALÈNCIA JAZZ [nit]

○ Dilluns 28/II/1977:

→FOLKSIDE [de vegades anunciat com 'Folk-Side']

○ Dimarts 1 i dimecres 2/III/1977:

→FOLKSIDE [vesprada]

→VALÈNCIA JAZZ [nit]

○ Dijous 3/III/1977:

→VALÈNCIA JAZZ

○ Dilluns 7 i 14/III/1977 [vesprada]:

→ANTONIO V. SANCHIS [guitarra clàssica].

- Dilluns 7/III/1977 [nit]:
→BASCA [grup de Rock].
- 8, 9, 10 i 11/III/1977:
→VALÈNCIA JAZZ:
- Dissabte 12/III/1977:
→COTÒ EN PÈL [grup de Rock].
- Dimarts 15/III/1977:
→VALÈNCIA JAZZ.
- 16, 17, 18 i 19/III/1977:
→LA MASA & ALTRES [grups de Rock].
- Dimarts 22 i dimecres 23/III/1977:
→BANDA ELÈCTRICA [grup de Rock].
- Dijous 24 i divendres 25/III/1977:
→VALÈNCIA JAZZ.
- Dissabte 26 i diumenge 27/III/1977:
→GRUPO LOCAL [sense especificar].
- 4, 7 i 8/IV/1977 [vesprada]:
→J. A. TEJADA [guitarra clàssica].
- Dimarts 5 i dimecres 6/IV/1977:
→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO:
 - MIGUEL 'Micky' BENET [piano]
 - LUIS LLARIO [baix elèctric]

- PACO ARANDA [bateria]
- Dissabte 9 i diumenge 10/IV/1977:
→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.
- 19, 20, 21 i 22/IV/1977:
→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.
- 27-28/IV/1977:
→GENE 'Mighty Flea' CONNORS QUARTET.
 - GENE 'Mighty Flea' CONNORS ⁵⁹² [trombó]
 - PERE FERRÉ [piano]
 - MANOLO ELIAS [contrabaix]
 - PEER WYBORIS ⁵⁹³ [bateria]

GENE 'Mighty Flea' CONNORS a 'Tres Tristes Tigres' [Las Provincias, diumenge 24/IV/1977. Pàg, 61].

⁵⁹² **Gene 'Mighty Flea' Connors** [Gene "Mighty Flea" Connors -més endavant: Connors-. Birmingham/Alabama, 28/XII/1930]. Trombonista. Tocà a la Johnny Otis Orchestra [19/IX/1970, Festival de Jazz de Monterey]. Visità Europa i romangué al continent la resta de la seua vida doncs considerava que ací era més apreciat com a músic i com a persona que no al seu país d'origen. Enregistrà *Let the Good Times Roll* [Polydor-Londres, 25/VIII/1972] i *Comin' Home* amb Eddie 'Lockjaw' Davis/sax [1/II/1976]. També *Gene Connors in Dixieland* [Riff Records, 24/IV/1976 al New Orleans Jazz Club de La Haia]. Al 1981 gravà a Londres el seu disc més modern: *Sanctified* [JSP]. A Dinamarca enregistrà *Copenhagen Stew* [Storyville Records, 9/1/1982] amb Finn Otto Hansen. i a Munic The Voyagers, 13/IV/2005, al Festival '36th annual Burghausen Jazz Week'.

⁵⁹³ **Peer Wyboris** [Brandis/Alemanya, al 1937 - 22/VIII/2008]. Bateria. A Alemanya coneix i aprén de Philly Joe Jones/bat. Arribà a Espanya al 1961. Romangué a Madrid [Whisky & Jazz, al carrer Marqués de Villamagna], Bilbao i Barcelona [on fixà la residència]. Formà part de Trasanlantic i Lucky Guri Trio, però la seua col·laboració més coneguda fou amb el Tete Montoliu Trio [amb el suis Eric Peter/cb]. Ha acompanyat Dexter Gordon, Ben Webster, Charlie Mariano, Donald Byrd, Lee Konitz, Lucky Thompson i Johnny Griffin. Als seixanta tingué un paper destacat al desenvolupament del Jazz espanyol. A la seua discografia cal destacar 10 discs amb Tete Montoliu [l'últim *Per sempre*, *Tete* -Discmedi/1997- i l'enregistrament del disc *Flamenco Jazz* de Pedro Iturralde/1967].

- ▶ “[Trad.] ... Proper sempre al Blues [GENE CONNORS ha tocat algun temps amb el ‘bluesman’ JOHNNY OTIS] les parts vocals es caracteritzen més per l’humor que per la seua real capacitat expressiva. El seu repertori es compon d’estàndards i Blues ...”.
- ▶ “... Arrelat a Espanya des de fa dotze anys, PEER WIBORYS forma part de la secció rítmica del club *Whisky Jazz* de Madrid i PERE FERRÉ, veterà pianista força ‘swingant’...”.⁵⁹⁴
- ▶ “[Trad.] ... CARLOS GONZÁLBEBZ interpretà dos temes amb el quartet de CONNORS amb resultats positius malgrat el seu nerviosisme i la no adequació de la guitarra feta servir [un dels models menys indicats per tocar Jazz] ...”.⁵⁹⁵

○ 10, 11 i 12/V/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

○ Dies 13, 14 i 15/V/1977:

→RICARD MIRALLES TRIO:

• RICARD MIRALLES	[piano]
• MANOLO ELIAS	[contrabaix]
• PEER WYBORIS	[bateria]

- ▶ “[Trad.] ... El trio funcionà d’allò més bé i ens sorprengué l’entesa entre MIRALLES i WYBORIS ...”.
- ▶ “... La inactivitat jazzística de MIRALLES es palesa en una certa pobresa a la seua mà esquerra ...”.
- ▶ “... Tocaren estàndards escoltats poques vegades pels aficionats: *Django; Israel What’s new; Stella by starlight; Well you need* i *Blues for line* ...”.⁵⁹⁶

○ Dimarts 17, dimecres 18, divendres 20 i dissabte 21/V/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

○ Dijous 19/V/1977:

⁵⁹⁴ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1977]. ‘Gene Connors y Peer Wiboris: Jazz vivo [¡Por fin!] en València’. Setmana del 25 d’abril a l’1 de maig. N° 692.

⁵⁹⁵ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1977]. ‘Reflexiones tras el paso de Gene Connors y Peer Wiboris’. Setmana del 9 al 15 de maig. N° 694.

⁵⁹⁶ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1977]. ‘Los recitales del Trio de Ricardo Miralles en Tres Tristes Tigres’. Setmana del 23 al 29 de maig. N° 696.

→Jam session.

[Era costum del club dedicar la nit del dijous per congregar a l'escenari del club 'jazzmen' locals i aspirants a músics].

o Dilluns 23/V/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

o Dimarts 24 i dimecres 25/V/1977:

→TETE MONTOLIU TRIO + ROGELIO JUAREZ:

- TETE MONTOLIU [piano]
- ROGELIO JUAREZ [trompeta]
- MANOLO ELIAS [contrabaix]
- PEER WYBORIS [bateria]

TETE MONTOLIU TRIO a Tres Tristes Tigres amb el trompetista argentí ROGELIO JUAREZ [*Las Provincias*, dissabte 21/V/1977. Pàg, 48][*C.Túria* [23-29/V/1977. Nº 698].

**«TRES TRISTES
TIGRES»
CLUB DE JAZZ
PLAZA SANTA CRUZ, 11**
MARTES 24 y MIERCOLES 25 de mayo, ONCE NOCHE, actuación de TETE MONTOLIU TRIO con MANOLO ELIAS, contrabajo; PEER WIBORYS, batería, acompañado por el trompetista argentino ROGELIO JUAREZ
Venta anticipada de entradas, en el mismo local. Entrada: 200 Ptas.

TRES TRISTES TIGRES (Club de Jazz)
Plaza Santa Cruz. 11
Martes 24 y miércoles 25 (11 noche)
TETE MONTOLIU TRIO
Bajo: Manolo Elías. Batería: Peer Wyboris.
Con la presentación en España del trompetista argentino
ROGELIO JUAREZ
Entrada: 200 pesetas

o Dijous 26 i divendres 27/V/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

Tal i com abans hem escrit, la programació musical de *Tres Tristes Tigres* no sempre ha esta formada per músics de Jazz. Així -doncs- el club presentà un ventall d'estils musicals que n'eren fora del món jazzístic, de vegades amb un perfil genèric no massa definit.

Com a exemple afegirem les dates de juny del 1977 [dies 28 i 29] quan actuà el grup alemany especialitzat en música índia i ‘country’ FLYING VEENA format per ex-components del grup Folk QUINTEESSENCE:

○ Dimarts 28 i dimecres 29/VI/1977:

→FLYING VEENA:

- RANDAM ALLAN MOSTART.
- JOHN WILDASH.
- RADA KHRISNA.

FLYING VEENA a Tres Tristes Tigres [*Las Provincias*, diumenge 26/VI/1977. Pàg, 63] [*Cartelera Túrria*. 26/VI-3/VII/1977. N° 701].

○ Dilluns 12/IX/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO + XIMET CAFFARENA:

- MIGUEL ‘Micky’ BENET [piano]
- XIMET CAFFARENA [saxòfon/flauta]
- LUIS LLARIO [baix elèctric]
- PACO ARANDA [bateria]

○ 13, 15 i 16/IX/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO + MAURICE LAGIER:

- MIGUEL ‘Micky’ BENET [piano]
- MAURICE LAGIER [violí]
- LUIS LLARIO [baix elèctric]
- PACO ARANDA [bateria]

○ Dimecres 14/IX/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO + CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra].

o Dissabte 17/IX/1977:

→MAURICE LAGIER - CARLOS GONZÁLBEZ:

- MAURICE LAGIER [violí]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]

o Diumenge 18/IX/1977:

→MAURICE LAGIER - DONATO MAROT:

- MAURICE LAGIER [violí]
- DONATO MAROT [piano]

BENNETT [escrit amb una sola 'N'] i BROOKS a Tres Tristes Tigres [*Las Provincias*, divendres 14/X/1977. Pàg, 34].

o Dijous 13 i divendres 14/X/1977:

→LOU BENNETT BILLY BROOKS:

- LOU BENNETT [orgue]
- BILLY BROOKS [bateria]

o Dilluns 24 i dimecres 26/X/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO + PATSY PETERS:

- MIGUEL 'Micky' BENET [piano]
- PATSY PETERS [veu]
- LUIS LLARIO [baix elèctric]
- PACO ARANDA [bateria]

o Dimarts 25 i 27, 28 i 29/X/1977:

→TRIPLE ZERO + VALENCIA JAZZ + PAUL STOCKER [saxòfon].

- 7, 9 i 11/XI/1977:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

- Dimarts 8/XI/1977:

→VALÈNCIA JAZZ + PACO ARANDA [bateria].

- Dijous 10/XI/1977:

→Jam session.

- Dissabte 12/XI/1977:

→VALÈNCIA JAZZ.

- Diumenge 13/XI/1977:

→TITO [piano].

- Dimarts 15 i dimecres 16/XI/1977:

→GENE 'Mighty Flea' CONNORS + JEAN-LUC VALLET TRIO.

- GENE 'Mighty Flea' CONNORS [trombó]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- MANOLO ELIAS [contrabaix]
- ADRIÀ FONT [bateria]

- Dijous 17 i divendres 18/XI/1977:

→WALLACE DAVENPORT + JEAN-LUC VALLET TRIO.

- WALLACE DAVENPORT [trompeta]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- MANOLO ELIAS [contrabaix]
- ADRIÀ FONT [bateria]

- De l'1 fins el 26/I/1978:

→PAUL STOCKER + VALÈNCIA JAZZ + ZLATKO KAVCIC.

- PAUL STOCKER [saxòfon]
- DONATO MAROT [piano]
- CARLOS GONZÁLBEZ [baix elèctric]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o 27, 28, 29/I/1978:

→JEAN-LUC VALLET TRIO + PAUL STOCKER:

- JEAN-LUC VALLET [piano]
- PAUL STOCKER [saxòfon alt]
- JOSE LUIS GARCIA [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o 1, 2, 3 i 4/II/1978:

→JEAN-LUC VALLET TRIO + PAUL STOCKER.

o 6, 12, 20 i 27/II/1978:

→MAURICE LAGIER [violí].

o 7/II/1978:

→VALÈNCIA JAZZ + ZLATKO KAVCIC [bateria].

o 8 i 9/II/1978:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

o 10 i 11/II/1978:

→JEAN-LUC VALLET TRIO + PAUL STOCKER.

o 14,15, 17 i 18/II/1978:

→PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ + ZLATKO KAVCIC.

- PETER DELPHINIC [saxòfon]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]

- DONATO MAROT [piano]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o Dimarts 21 i dimecres 22/II/1978:

→PETER DELPHINIC [no hi és especificat el npm dels músics
acompanyants].

Anunci del SEPTETO PRIMER ANIVERSARIO al club *Tres Tristes Tigres* [C. Túria. 20-26/II/1978. N° 733].

o 23, 24, 25 i 26/II/1978

[I Aniversari de la Inauguració del Club]:⁵⁹⁷

→SEPTETO PRIMER ANIVERSARIO:

- MATHEW SIMON [trompeta]
- PETER DELPHINIC [saxòfon]
- KAITO SOUS [trompeta]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- JOSE LUIS GARCIA [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o Del 28/II fins el 4/III/1978:

→PETER DELPHINIC QUARTET [l'anunci no hi especifica amb qui].

o Dilluns 6 i 12/III/1978:

→MAURICE LAGIER [violí].

⁵⁹⁷ *Cartelera Túria* [1978]. Anunci. Setmana del 20 al 26 de febrer. N° 763.

o Del 7 fins l'11/III/1978:

→VALÈNCIA JAZZ QUARTET:

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- DONATO MAROT [piano]
- LUÍS LLARIO [contrabaix]
- PACO ARANDA [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... El trio ha esdevingut en quartet amb l’adició del bateria PACO ARANDA i la substitució d’IGNACIO GONZÁLBEZ per LUIS LLARIO, tots dos músics provinents de TRIPLE ZERO JAZZ TRIO ...”.
- ▶ “... El Jazz del quartet és -sens dubte- el millor que pot escoltar-se a la ciutat a hores d’ara...”.⁵⁹⁸

o Del 2 fins el 6/IV/1978:

→PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ QUARTET:

- PETER DELPHINIC [saxòfon]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- DONATO MAROT [piano]
- LUÍS LLARIO [contrabaix]
- PACO ARANDA [bateria]

o Del dimarts 6 fins el diumenge 11/V/1978:

→ELIA FLETA + JEAN-LUC VALLET TRIO:

- ELIA FLETA ⁵⁹⁹ [veu]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- JOSE LUIS GARCIA [contrabaix]
- LARRY MARTIN [bateria]

⁵⁹⁸ Vergara, Antonio - *Cartelera Túria* [1978]. ‘Valencia Jazz Quartet: el mejor Jazz vivo de la ciudad’. Setmana del 29 de juny al 2 de juliol. N° 751.

⁵⁹⁹ La darrera vegada que Elia Fleta actuà a València abans d’aquesta presentació a Tres Tristes Tigres va ser el dilluns 28/08/1961 a les 11,15 de la nit a la Plaça de Bous dintre d’un festival anomenat *Festival Mundial de la Canción* [organitzat pel diari *Pueblo*] on compartí cartell amb The Platters, Los 5 Latinos i altres artistes sent acompanyada per una orquestra dirigida per Guillermo Cases i presentada pel locutor de la SER Jose Luís Pecker. El preu de l’entrada fou de 25 pessetes. L’anunci del festival aparegué al diari *Levante* el dissabte 26/08/1961. Pàg. 2. ---N. de l’A.

- ▶ “[Trad.] ... És important la reaparició d’ELIA FLETA -a hores d’ara l’única cantant de Jazz nascuda a Espanya- amb una major riquesa de matisos que quan enregistrà amb al trio de TETE MONTOLIU al 1968 ...”.
- ▶ “ ... Té una veu bonica que es posa de relleu quan ELIA interpreta temes com *You don’t know What love is*, *Misty* [ERROLL GARNER] i *Moanin* [blues del pianista BOBBY TIMMONS] ...”.
- ▶ “ ... VALLET és un incansable investigador harmònic que a tothora transforma i enriqueix temes com *Round Midnight*, *Softly is a morning sunrise* i *In your own sweet way* ... ”. ⁶⁰⁰

Del comportament d’una part del públic assistent a les sessions d’ELIA FLETA al club *Tres Tristes Tigres* [no educat per a escoltar] es fa ressó Garcia-Herraiz a un apartat de la mateixa crítica del concert de la cantant:

- ▶ “ ... A lamentar l’actitud de cert tipus de públic que -de manera especial els caps de setmana- amb els seus crits, alçària de veus i soroll generalitzat a la sala impedeixen que s’escolte la música. Cal exigir un mínim respecte vers els músics i els aficionats per tal de poder apreciar la música en condicions acceptables ...”.

Per al començament de temporada [setembre del 1978] el club *Tres Tristes Tigres* deixà el Jazz de costat durant un parell de setmanes i presentà a València el grup més significatiu de l’anomenat ‘Rock simfònic/andalús’.

- Del 29 d’agost fins el 9/IX/1978:
→GUADALQUIVIR [sota el segell estilístic de l’anomenat ‘Rock simfònic andalús’].
- Del dimarts 12 fins el diumenge 17/IX/1978:
→VALÈNCIA JAZZ.
- Dissabte 23/IX fins l’1/X/1978:
→PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ.
- Del dimarts 24 fins el dissabte 28/X/1978:
→SANTIAGO REYES TRIO:

⁶⁰⁰ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túria* [1978]. ‘Elia Flea y el trio de Jean-Luc Vallet’. Setmana del 12 al 18 de juny. N° 749.

- SANTIAGO REYES ⁶⁰¹ [guitarra]
- JOSE LUIS GARCIA [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

Anunci del SANTIAGO REYES TRIO a Tres Tristes Tigres encapçalat pel guitarrista argentí [C. Túrria. 23-29/X/1978. N° 768].

<p>TRES TRISTES TIGRES - Plaza Santa Cruz SANTIAGO REYES TRIO De martes 24 a sábado 28 (11'30 noche). Domingo 29 (8 tarde y 12'30 noche). SANTIAGO REYES (guitarra), JOSE LUIS GARCIA (contrabajo) y ZLATKO KAUCIC (bateria).</p>

- ▶ “[Trad.] ... La seua subtilesa i el seu feeling aparegueren en temes com ara *Stella by starlight*, *Round Midnight*, *Yesterdays* o *Satin Doll*. Amb el tema *Footprints* [WAYNESHORTER], REYES mostrà el seu interès pel Jazz més modern tot i que no dubtà en oferir-nos [d’allò més dignament] peces amb un carés més comercial: *Road Song* [WES MONTGOMERY] o *Wave* [ANTONIO C. JOBIM]...”⁶⁰²

Presentació del DUO DEL CARAJO a *Tres Tristes Tigres* on s’especifica el tipus de repertori interpretat pels dos músics [C. Túrria. 6-12/XI/1978. N° 770].

<p>TRES TRISTES TIGRES - CLUB DE JAZZ Plaza Santa Cruz ... DUO DEL CARAJO HORACIO FUMERO (contrabajo, guitarra, charango) y EDUARDO KOHAN (saxos, tenor y soprano). Música de vanguardia. Su temática va del tango al choro brasileiro, de Astor Piazzola a John Coltrane. De martes 7 a sábado 11 (11'30 - 2'30 noche) Domingo 12 (8'30 tarde y 12'30 noche)</p>
--

- Del dimarts 7 fins el diumenge 12/XI/1978:

→DUO DEL CARAJO:

- HORACIO FUMERO ⁶⁰³ [contrabaix i guitarra]

⁶⁰¹ **Santiago Reyes.** Guitarrista argentí que arribà a Espanya al 1962 acompanyant el quintet vocal Los Cinco Latinos i des de llavors romangué a Madrid com a músic d’estudi i acompanyament d’artistes diversos. A començaments dels seixanta conegué el guitarrista Jim Hall quan encara hi era a l’Argentina, fet que el feu estudiar la tècnica de Barney Kessel i Tal Farlow. A tocat sovint al Club Whisky Jazz de Madrid amb Tony Scott/clnt, Lou Bennett/org i Peer Wiborys/bat. Al 1967 enregistrà un disc amb el quartet de Juan Carlos Calderón. Acompanyant del cantant Raphael, ha viatjat arreu del món on ha tocat -entre altres- amb Thad Jones, Tommy Flanagan, Richard Davis i Hank Jones.

⁶⁰² **Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrria** [1978]. ‘El Trio del Guitarrista Santiago Reyes’. Setmana del 23 al 28 d’octubre. N° 772.

⁶⁰³ **Horacio Fumero** [Horacio Fumero Ramírez. Cañada Rosquin/Santa Fé/Argentina, 5/X/1949]. Contrabaixista. Estudià al Conservatorio Manuel de Falla [Buenos Aires] i al Conservatoire Superieur de Musique [Ginebra]. Arribà a Europa [1973] acompanyant Gato Barbieri. Toca al Montreux Jazz Festival, a Varsovia, Roma, Paris, Estocolmo, Madrid, Zagreb i Copenhagen. A València actua a la

- EDUARDO KOHAN [saxòfon i ‘charango’]

o Del dimarts 14 fins el diumenge 18/XI/1978:

→JEAN-LUC VALLET TRIO:

- JEAN-LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o Del dimarts 21 fins el diumenge 26/XI/1978:

→J. LUC VALLET TRIO/CUARTETO [tres dies -21, 22 i 23- en formació de trio i altres tres -34, 25 i 26- en quartet amb el guitarrista CARLOS GONZÁLBEZ].

A l’anunci del Trio/Quartet de JEAN-LUC VALLET a *Tres Tristes Tigres* es fa palesa la conjuntura laboral que sempre ha acompanyat el músic de Jazz així com la disponibilitat o no d’alguns músics segons el treball ofert i les dades a cobrir.

<p>TRES TRISTES TIGRES - CLUB DE JAZZ Plaza Santa Cruz</p> <p>JEAN-LUC VALLET TRIO Y CUARTETO CARLOS GONZALBEZ (guitarra)</p> <p>Martes 21, miércoles 22, jueves 23, viernes 24 y sábado 25 (de 11'30 a 2'30 noche). Domingo 26 (8'30 tarde y 12'30 noche).</p>
--

Anunci del trio vallet/fumero/kaucic a Tres Tristes Tigres on es fa esment del nou equip de so [C. Túria. 4-10/XII/1978. N° 774].

<p>TRES TRISTES TIGRES - CLUB DE JAZZ Plaza de Santa Cruz (Barrio Carmen)</p> <p>JEAN-LUC VALLET, HORACIO FUMERO y ZLATKO KAUCIC</p> <p>De martes 5 a viernes 8 (11'30 noche) Sábado 9 y domingo 10 (8'30 tarde y 11'30 noche)</p> <p>Nuevo equipo de sonorización Próximamente: MIKE OSBORNE (saxofonista inglés)</p>
--

Sala Gent amb el saxofonista Eduardo Kohan [Duo del Carajo]. Actuà a ‘Tres Tristes Tigres’ i romangué 2 anys a València. Tocà amb Carlos Gonzálbez/guit; Fabio Miano/pno i Jean-Luc Vallet/pno. Al seu pis s’hostatjaven [plaça de Mossèn Sorell] músics que venien a tocar a la ciutat: Mike Osborne, Paul Stocker, Peer Wyboris i d’altres. A Barcelona [1980] entrà al trio de Tete Montoliu amb qui treballà fins la mort del pianista [agost del 1997]. Ha tocat amb Freddie Hubbard, Johnny Griffin, Horace Parlan, Danilo Perez, Joe Newman, Harry ‘Sweets’ Edison, Philip Catherine, Geoge Cables, Idris Muhammad, Bobby Hutcherson, Cedar Walton, Sal Nistico, Jerome Richardson, Oliver Jones, Woody Shaw, Benny Golson i James Moody i col·laborat amb diverses orquestres clàssiques. És professor a l’Escola Superior de Música de Catalunya [ESMUC].

- Del dimarts 5 fins el diumenge 8/XII/1978:

[Estrena de la nova sonorització del club]

→JEAN-LUC VALLET TRIO.

- Del dimarts 12 fins el diumenge 17/XII/1978:

→MIKE OSBORNE + JEAN-LUC VALLET TRIO:

- MIKE OSBORNE [saxòfon]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

- Del dimarts 19 i dimecres 20/XII/1978: :

→JEAN-LUC VALLET TRIO.

- Del dijous 21 fins el dilluns 25/XII/1978: :

→DUO DEL CARAJÓ.

- Del dimarts 26 fins el dissabte 30/XII/1978:

→CLAUDE GUILHOT + JEAN-LUC VALLET TRIO.

- CLAUDE GUILHOT [vibràfon]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

- Del dimarts 2 fins el diumenge 7/I/1979:

→CLAUDE GUILHOT + JEAN-LUC VALLET TRIO.

- Del 9 fins el 21/I/1979:

→CUARTETO DEL CARAJÓ:

- EDUARDO KOHAN [saxòfon i 'charango']
- JACQUES DEMIERRE [piano]

- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- RAUL ESMERODE [bateria/percussió]

CUARTETO DEL CARAJO [eixemplament del DUO DEL CARAJO] anunciat a *Tres Tristes Tigres*.

<p>TRES TRISTES TIGRES (Club de Jazz)</p> <p>Todos los días (11'30 noche). Sábados y domingos (8 tarde y 11'30 noche):</p> <p>CUARTETO DEL CARAJO</p> <p>EDUARDO KOHAN (saxos tenor y soprano), JACQUES DEMIERRE (piano), HORACIO FUMERO (contrabajo) y RAUL ESMERODE (bateria y percusión).</p> <p>Todas las tardes: audición de JAZZ-ROCK (Wheater Report, Herbie Hancock, George Benson, Chick Corea, etc.).</p>
--

- Dimarts 13 i dimecres 14/II/1979:

→VALENCIA JAZZ.

- Del dijous 15 fins el diumenge 18/II/1979:

→PAUL STOCKER QUARTET:

- PAUL STOCKER [saxòfon alt]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- ZE EDUARDO [contrabaix]
- ZLATKO KAUCIC [bateria]

PAUL STOCKER QUARTET a *Tres Tristes Tigres* [C. Túria. 12-18/II/1979. N° 784].

<p>TRES TRISTES TIGRES (Club de Jazz)</p> <p>PAUL STOCKER QUARTET</p> <p>PAUL STOCKER (saxo alto) — CARLOS GONZALBEZ (guitarra) ZE EDUARDO (contrabajo) — ZLATKO KAUCIC (bateria)</p> <p>Jueves 15 y viernes 16 (11'30 noche); sábado 17 y domingo 18 (8'30 tarde y 12 noche)</p>

- Dimarts 20 i dimecres 21/II/1979:

→PAUL STOCKER / ZE EDUARDO:

- PAUL STOCKER [sax alt]
- ZE EDUARDO [cb]

- Del dijous 22 fins el diumenge 25/II/1979:

→PAUL STOCKER QUARTET.

o Dimarts 13 i dimecres 14/III/1979:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

- MIGUEL 'Micky' BENET [piano]
- LUIS LLARIO [baix elèctric]
- PACO ARANDA [bateria]

o Del dijous 15 fins el diumenge 18/III/1979:

→QUINTETO YACARÉ [Bossa nova]:

- LUZ [veu]
- JAIME MUELA [saxòfon/flauta]
- RAMON LEAL [guitarra]
- V. SANJURJO [baix elèctric]
- ANGEL CELADA [bateria]

o Dimarts 27 i dimecres 28/III/1979:

→CARLOS GONZÁLBEZ/ DONATO MAROT DUO.

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- DONATO MAROT [piano]

Anunci del quintet del pianista JORDI SABATÉS a *Tres Tristes Tigres* on es fa esment de la pertinença de tres dels seus membres a la formació catalana de Jazz Rock MÚSICA URBANA [C. *Túria*. 26/III-1/IV/1979. N° 790].

<p>TRES TRISTES TIGRES (Club de Jazz)</p> <p>JORDI SABATÉS QUINTETO</p> <p>con la presentación de la cantante brasileña</p> <p>ERIKA NORIMAR</p> <p>invitados de MUSICA URBANA</p> <p>MATHEW LEE SIMON - CARLOS BENAVENT</p> <p>SALVADOR FONT</p> <p>Jueves 29 y viernes 30 (11'30 noche)</p> <p>Sábado 31 y domingo 1 (8 tarde y 12 noche)</p>
--

o Dies 29, 30 i 31/III i diumenge 1/IV/1979:

→JORDI SABATÉS QUINTET:

- JORDI SABATÉS [piano]
- ERIKA MORIMAR [veu]
- MATHEW LEE SIMON [trompeta]

- CARLES BENAVENT [baix elèctric]
- SALVADOR FONT [bateria]

○ Del dimarts 3 fins el dijous 5/IV/1979:

→PAUL STOCKER TRIO.

- PAUL STOCKER [saxòfon alt]
- ZE EDUARDO [contrabaix]
- ZLATKO KAUCIC [bateria]

○ Del divendres 6 fins el 8/IV/1979:

→PAUL STOCKER QUARTET:

- PAUL STOCKER [saxòfon alt]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- ZE EDUARDO [contrabaix]
- ZLATKO KAUCIC [bateria]

○ Del dimarts 16 fins el diumenge 22/IV/1979:

→TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.

○ Del dimarts 24 fins el dissabte 28/IV/1979:

→MIKE OSBORNE QUARTET:

- MIKE OSBORNE ⁶⁰⁴ [saxòfon]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

⁶⁰⁴ **Mike Osborne** [Michael Evans Osborne. Hereford/Regne Unit, 28/IX/1941 - Hereford, 19/IX/2007]. Saxofonista, pianista i clarinetista. Del 1962 al 1972, formà part de la banda del pianista Mike Westbrook [Concert Band] amb John Surman/saxòfon i Malcolm Griffiths/trombó. Amb Westbrook romangué fins el 1971. També tocà a la Mike Gibbs Orchestra i fins el 1975, amb la banda de Chris McGregor/piano: Brotherhood of Breath, on restà influït per l'estil 'free' d'Ornette Coleman/sax. De 1974/1975 formà part del trio de saxòfons S.O.S amb John Surman i Alan Skidmore, Harry Miller/cb i Louis Moholo/bateria, enregistrant el disc *SOS/1975*. Al 1974, a l'Òpera de París tocaren música de Surman i Skidmore per al ballet *Sablier Prison*. Tocà amb d'Humphrey Lyttelton. Al setenta treballà amb Stan Tracey i el grup de Harry Moiller: Isipingo i amb grups menuts [John Warren i Kenny Wheeler]. El seu estil fou comparat amb el dels saxofonistes Jackie McLean i Phil Woods.

- ▶ “[Trad.] ... En les balades *Round Midnight* i *I Wished I Knew*, OSBORNE posà de relleu l’aspecte més dramàtic i esquinçat dels temes, variant el tractament del timbre segons les característiques de cadascuna de les peces, explorant la dissonància i les progressions harmòniques. Saxofonista de sonoritat potent, claredat en la nota i profund individualista, OSBORNE és -sens dubte- el jazzman amb més classe que ha passat per València des de SLIDE HAMPTON ... ”.⁶⁰⁵

- Del dimarts 7 fins el diumenge 12/V/1979:

→DUO DEL CARAJO.

- HORACIO FUMERO[contrabaix]
- EDUARDO KOHAN [saxòfon i ‘charango’]

- Dies 5, 6, 7, 8, 9 i 10/VI/1979:

→CUARTETO MADERA:

- ANGEL RUBIO [guitarra]
- WADE MATHEWS [saxòfon/flauta]
- JAN RUIZ [contrabaix]
- CESAR HERNANDEZ [bateria]

- Dies 27, 28 i 29/VI/1979:

→VALENCIA JAZZ QUARTET.

VALENCIA JAZZ QUARTET fou la darrera formació presentada al club de Jazz *Tres Tristes Tigres* de València ja a les acaballes del mes de juny del 1979. Tot seguit, Antonio Sambeat i Santiago Castanyer tancaren el Club com a sala de concerts. Els nous amos dels local el reconvertiren en una mena de pub gran amb música ambiental i -mesos després- en discoteca de moda a la ciutat.

Encara haurien de passar dos anys i escaig per a que el segon indret de la ciutat de València on hom poguera gaudir d’una programació jazzística conseqüent [*Perdido Club de Jazz*] obrira les seues portes i fos considerat el segon ‘refugi musical’ on els

⁶⁰⁵ *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrria* [1979]. ‘Mike Osborne: una perfecta síntesis de tradición y vanguardismo’. Setmana del 21 al 27 de maig. N° 798.

músics locals podíem tocar sovint, escoltar alguns dels llavors considerats ‘grans’ del Jazz ensem intentàvem aprendre el millor d’ells a més de relacionar-nos amb nombrosos músics [no sempre eren jazzístes] que passaren per l’escenari del carrer de Sueca.

-III.5.2 Estudi primerenc del Jazz: Partitures i escoles.

L'1 de desembre del 1978, La BANDA UNIÓ MUSICAL DE LLÍRIA -i acompanyants- eixien de Madrid al vol TW-903 de la companyia TWA amb destinació Nova York i donaven inici a la seua primera gira musical pels Estats Units.

Sota la direcció de PABLO SANCHEZ TORRELLA i tota vegada hostatjats de primeres a l'*Hotel Tudor*, la banda de Camp del Túria inicia una sèrie de concerts en diverses ciutats nord-americanes.

A la tardor del 1978 la banda 'UNIÓ MUSICAL DE LLÍRIA' actuà als següents indrets:

<i>International House-Universitat de Yale.</i>	New Haven.
<i>Universitat de Columbia.</i>	Nova York.
<i>Kennedy Center.</i>	Washington.
<i>Universitat de Pennsilvània.</i>	Filadèlfia.

Per tal de fer la gira més fluïda i atès que cap músic i acompanyant parlaven anglès amb fluïdesa, els directius decidiren llogar els serveis d'un músic local que coneguera l'idioma castellà per tal de resoldre qualsevol incidència que poguera presentar-s'hi.

JOSHUA EDELMAN ⁶⁰⁶ [aleshores estudiant a Brooklin] fou contractat com a traductor mentrestant la banda romangué als Estats Units.

El dia 10 de desembre del 1978 la banda hi era de tornada a Llúria

Com que les relacions van estar d'allò més fluides, passats sis mesos des de la tornada a Llúria i davant la necessitat de contractar per al *Col·legi Musical* de la Societat els serveis d'un professor d'anglès, l'aleshores president de la UNIÓ MUSICAL DE LLÍRIA

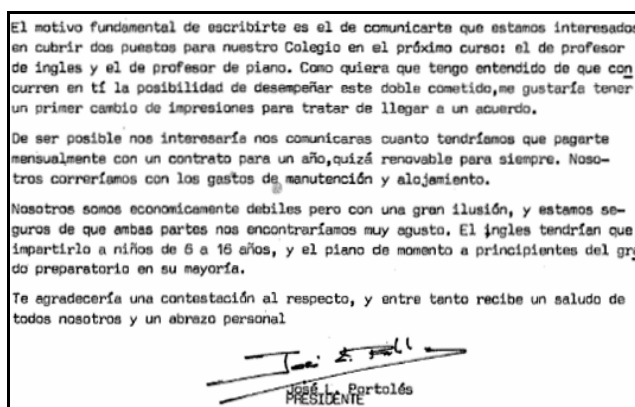
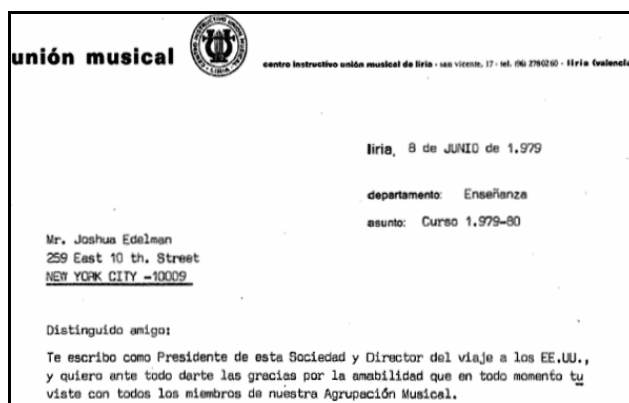
⁶⁰⁶ **Joshua Edelman** [Village/Nova York, 9/IV/1954]. Pianista i compositor. Estudià a la 'Manhattan School of Music'. A la tardor del 1979, ell i la seua companya [Marta Perry/fta] arriben a Espanya. Havia estat convidat com a professor de la Unió Musical de Llúria. Sis anys després deixaren València i fixaren la seua residència a Madrid, ciutat on s'ha desenvolupat al món jazzístic i del Latin-Jazz. Ha participat en seminaris, produccions i gires nacionals. Des del 1976 ha tocat amb David Schmitter, Chuck Israels, Abdu Salim, Donna Hightower, Ira and Claudia Thomas, Roberto Blades, Juan Pablo Torres, Bebo Valdés, Paquito D'Rivera, Pedro Iturralde, Periquito Sambeat, Antonio Serrano, Jorge Pardo, José Antonio Galícia, Javier Tossal i Mario Rossy. a la seua discografia destaquen *Antonio Serrano & Joshua Edelman Trio en el Café Central/2000*; *Connexiones/2001*; *Fusión de almas/2003* i *Calle del Rosario/2007*.

[Jose Luis Portolés] pensà que EDELMAN presentava el perfil idoni per oferir-li la feina i fer-lo venir des dels Estats Units.

A la tardor del 1979, EDELMAN i sa companya [la flautista MARTA PERRY] ja hi eren vivint a Lliria.

JOSHUA EDELMAN començà donant classes d'anglès i de piano clàssic però com que la Societat Musical era sabedora de la seua vessant jazzística, de seguida li demanaren que parlara als seus alumnes de piano clàssic per tal de poder eixamplar coneixements musicals i iniciar-los al llenguatge del Jazz.

Carta enviada pel president de la Banda Unió Musical de Lliria a JOSHUA EDELMAN demanant-lo com a professor i adreçada el 8/VI/1979.

Així -doncs-, EDELMAN es convertí -gairebé sense proposar-s'ho- en el primer músic nord-american que començà a donar classes de Jazz a València, atès que davant la manca d'alumnes a Lliria i després de tocar amb músics de Jazz valencians [aquells primerencs de la fi dels setanta], començà a donar classe a l'escola de música *Estudio de Música*, la

primera on hom podia aprendre llenguatge jazzístic a València [als baixos del número 23 de l'avinguda Jacinto Benavente].

A Barcelona [al 1979] n'eren tres els centres que impartien classes de Jazz:

<i>Aula de Música Moderna i Jazz</i> [1978]. → Depenent del Centre d'Estudis Musicals.
<i>Taller de Músics</i> . → Dirigit per Lluís Cabrera.
<i>Centre de Difusió Musical - Barri de Ribera</i> .

A Madrid:

<i>Escuela de Música Creativa</i> . → Dirigit per Joan-Albert Serra i Fernando Hernandez.
--

Contextualitzant amb el fet pedagògic-jazzístic valencià, a València ciutat:

<i>Estudio de Música</i> .

La idea d'ensenyar de quina manera tocar i desenvolupar amb improvisacions estàndards de Jazz sorgí a Barcelona [al 1976] mitjançant el teclista ENRIC HERRERA [del grup MÀQUINA]. Dos anys després s'obrí a Barcelona el *Taller de Músics*.

La línia programàtica general d'aquest tipus d'escoles tenia com a objectiu la formació als fonaments teòrics i tècnics del Jazz i sempre amb l'esguard posat en una eixida professional de l'alumnat.

A les diverses escoles de músics de Barcelona i Madrid seguiren la corrent metodològica marcada per la *Berklee College of Music* [de Boston].

Les escoles també van ser un element de pressió davant la societat i els estaments públics pertinents organitzant festivals i campanyes diverses així com col·laborant a l'edició de discs mitjançant companyies subsidiàries.

Nascuda de manera oficial el 2/IX/1980, *Estudio de Música* es presentà com una Escola de Jazz per a aficionats i professionals.

El nou centre musical fou recolzat des dels seus inicis per:

- <i>Perdido Club de Jazz</i> . → Inaugurat a la tardor del 1980.
- <i>Societat Coral El Micalet</i> .
- <i>Estudio Música</i> . → Primer nom de l'escola mesos abans de la inauguració oficial.

Els socis fundadors d'*Estudio de Música* van ser:

- MIGUEL FONT GINER, 'Foni' [Percussionista i cantant. València, 1952].
- Leonor Gimeno Signes [1954].
- DITO TOMASSI [Percussionista. Buenos Aires, 1954].

A més de les classes, *Estudio de Música* programà també diverses activitats complementàries:

→ Seminaris de Jazz diversos.
→ Jam sessions a <i>El Micalet</i> i al <i>Perdido Club de Jazz</i> .
→ Fòrums amb músics prestigiosos del gènere tot aprofitant la seua estada a València mentrestant hi eren actuant.
→ Informació discogràfica i de concerts arreu l'Estat.

Els primer quadre de professors que donaren inici a les primeres sessions docents de 'Estudio de Música' van ser:

Professors	Assignatures
JOSHUA EDELMAN - MIGUEL BENET.	<i>Piano/Harmonia.</i>
PACO ARANDA.	<i>Bateria i percussió.</i>
CARLOS GONZÁLBEZ.	<i>Baix Elèctric.</i> → Degut a la manca d'alumnes de guitarra tot i que llavors ja hi es refermava com l'excel·lent guitarra d'hores d'ara].
XEMA SENABRE.	<i>Vent de metall.</i>
Federico Garcia Herráiz.	<i>Història del Jazz.</i>
JOSE LUIS GRANELL.	<i>Saxòfon.</i> → D'incorporació tardana. Al Curs 1981/1982.

El preu d'un curs complet a l'escola era de 9000 pessetes i el local comptava amb quatre aules de grandària diversa i un estudi d'enregistrament.

Anunci del quadre de professors de 'Escuela de Jazz València' [abans, 'Estudio Música'] al començament del curs 1981/82.⁶⁰⁷

Charra con Roberto Llopis.

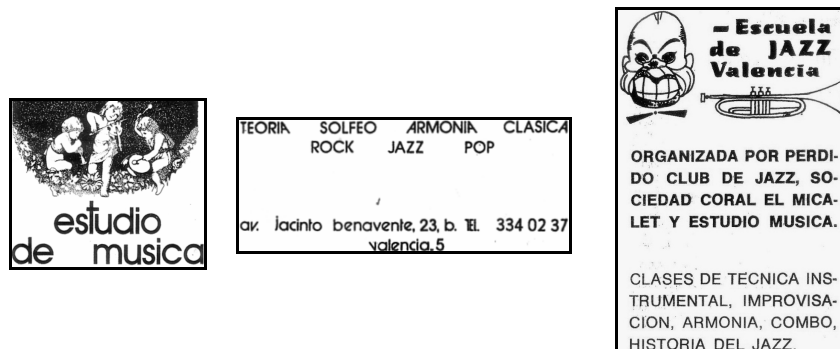
ESCUELA DE JAZZ VALENCIA.
Del 26 octubre al 20 diciembre (8 semanas). CLASES de piano (Joshua Edelman y Miguel Benet), guitarra (Carlos González), bajo eléctrico (Carlos González), viento (Xema Senabre) y percusión (Francisco Aranda). Además, clases semanales de Armonía-Improvisación (J. Edelman y M. Benet), de Historia del Jazz (Federico G. Herráiz) y de Combo. Precio: 9.000 pesetas. CURSO PARA AFICIONADOS: Historia del Jazz. Precio: 1.000 pesetas. Información y matrícula (hasta 23 octubre): ESTUDIO MUSICA. Jacinto Benavente, 23 y teléfono 347 02 36 (mañanas).

BARRIO - Rinalda 17 (Valencia)

Als primers anys de docència es desenvoluparen diversos Tallers de Música on s'impartien classes especials que hi solien concloure amb jam sessions [al 1981 es feren dos: una a *Perdido Club de Jazz* i l'altra a la *Sala Tabarca*, al barri de la Malva-rosa].

⁶⁰⁷ *Cartelera Túria* [1981]. Actes Culturals. Setmana del 19 fins el 25 d'octubre. N° 924.

Fulletts anunciadors de *Estudio de Música* [primer nom de l'entitat] i de *Escuela de Jazz València* [ja al 1981] dirigits vers els músics i on es fa esment de la seues col·laboració amb *Perdido Club de Jazz* i la *Societat Coral El Micalet*. El segon fullet hi és encapçalat per una caricatura de LOUIS ARMSTRONG.

La presència a l'escola de JOSHUA EDELMAN afegí un altre punt de vista pedagògic que no aquell fet servir fins aleshores pels conservatoris o les societats musicals.

Davant els arquetipus basats en la repetició i la memòria, el mètode d' EDELMAN hi era basat en els principis educatius de les noves escoles musicals nord-americanes, tal com la *Berklee College of Music de Boston*, la qual feia servir el mètode *Schillinger System of Musical Composition* inventat per JOSEPH SCHILLINGER.⁶⁰⁸

SCHILLINGER era matemàtic -a més de músic- i fou professor a *The New School Music* de Nova York on ensenyava composició als seus alumnes analitzant obres de GEORGE GERSHWIN, GLENN MILLER, BENNY GOODMAN i d'altres compositors llavors famosos pels seus musicals representats a Broadway.

El sistema de JOSEPH SCHILLINGER fou posat en pràctica per la *Berklee College of Music* fins la dècada dels anys seixanta. Els seus principis pedagògics han estat un dels eixos diferenciadors entre el sistema metodològic 'europeu' [generalitzat fins hores d'ara en moltes institucions oficials] i les noves corrents pedagògiques musicals nord-americanes [encapçalades per l'escola *Berklee*] dirigides vers la posada en pràctica [des de la primera classe i la primera pressa de contacte amb l'instrument] de tota la seqüència educativa musical desenvolupada al mateix moment i no basada en la repetició i la memòria.

⁶⁰⁸ Joseph Schillinger [Járkov/Ucraïna, 31/VIII/1895 - Nova York, 23/III/1943].

El mètode d'SCHILLINGER intentà crear:

→ Una idea comuna que ajuntara música i números.
→ Un equilibri entre intuïció i tècnica. ⁶⁰⁹

Al quadre comparatiu apareixen les diferències més notables entre el mètode emprat a la Berklee College of Music i els mètode tradicional fet servir fins aleshores a València:

MÈTODE SCHILLINGER [Berklee College]	MÈTODE TRADICIONAL D'ENSENYAMENT MUSICAL
→ Abans que res, intuïció musical i després tècnica.	→ <i>Tècnica -sobretot-.</i>
→ Metodologia per arribar a una decisió musical.	→ <i>Metodologia per arribar a una imitació musical.</i>
→ Equilibri entre intuïció i tècnica.	→ <i>Més importància vers la tècnica instrumental.</i>
→ Desenvolupament d'allò conegut com a 'moment musical'.	→ <i>Desenvolupament de la memòria musical.</i>
→ Llibertat com a eina de treball.	→ <i>Esquemes repetitius i disciplina.</i>

Tot i que el procés d'aprenentatge de *Escuela de Jazz València* fou una barreja entre tots dos mons pedagògics, la influència de JOSHUA EDELMAN fou cabdal per crear i donar sentit a una nova mentalitat musical que llavors ja hi era eixamplant-se entre nombrosos músics locals: la llibertat com a eina de treball, premissa del tot necessària per entendre i portar a la pràctica el fet jazzístic.

Però un dels trets més significatius per al desenvolupament del Jazz a València pel que feu a la seua vessant interpretativa vingué a conseqüència del fet pel qual EDELMAN

⁶⁰⁹ Procés que anys després desenvoluparia el compositor i arquitecte grec Iannis Xenakis.

s'havia portat des de Nova York un dels primers exemplars d'un llibre força significatiu per al desenvolupament del Jazz arreu del món: *The Real Book*.

-*The Real Book*.

Als anys setanta, uns estudiants de la 'Berklee College of Music' de Boston feren una mena de quadern amb estàndards jazzístics copiats per ells mateix o transcrits d'altres versions no originals. No obstant això, la majoria de músics de Jazz arreu del món tenen com a referència aquest llibre 'no legal', llibre també compatible amb les noves edicions escrites per a instruments en Si^b, en Mi^b i -és clar- en Do [guions i cantants], tanmateix hi ha d'un per a baixistes.

El contrabaixista STEVE SWALLOW i el pianista PAUL BLEY han estat considerats [vox populi] com els autors del llibre tot i que aquesta afirmació pertany a la llegenda urbana que es transmeté amb rapidesa al món musical del nord-est dels Estats Units tota vegada apareguda la primera edició, llegenda engrandida amb el transcórrer dels anys. Com a exemple exposat pels divulgadors d'aquesta mena de fauna musical hi és el fet que el tipus d'escriptura [sols al primer volum] és el mateix que fa servir SWALLOW.

L'elecció dels temes ha estat tema de discussió al llarg dels anys doncs els 'suposats' autors els inclogueren seguint el seu criteri i pensant que eren les peces clàssiques de Jazz més interpretades.

Altra especulació afegeix al tàndem el compositor STU BALCOMB -qui hauria estat encarregat de posar l'anagrama al llibre- atès que molts temes seus apareixen a la primera edició. Les transcripcions del '*Real Book*' no comptaren amb els permisos pertinents, és a dir: no pagaren drets d'autor dels temes que hi són. Quan isqué, es venia -d'amagatall- a diverses botigues de música.

El títol de la publicació estaria basat en la revista *The Real Paper* [setmanari del diari bostonià *The Phoenix*] o en el títol posat als fulls que contenen les lletres de les cançons: 'fake book'.

Al 2005, Hal Leonard obtingué els drets legals de publicació [*Real Book Sixth Edition*] i feu ús d'una tipografia molt semblant a la manuscrita al primer volum per tal de no perdre la coherència gràfico-estilística de quan va eixir.

Amb el terme '*Real Book*' ne són al mercat altres llibres editats però en altre sentit que justifica el nom. *The Real Book* -a qualsevol de les seues edicions, però a destacar per a nosaltres la primera- fou una de les solucions emprades pels primers músics de Jazz valencians de la fi dels setanta a l'hora de començar a tocar malgrat desconèixer [a la seua major part] com sonaven enregistrats molts estàndards clàssics apareguts als quaderns, fet que els músics anàrem descobrint anys després.

A hores d'ara hi són al carrer les següents versions del llibre original:

→ <i>The Real Book</i> [Volums II i III -2006-].
--

→ <i>The New Real Book</i> [3 volums - Sher Music].

Els temes que hi eren al llibre van ser fotocopiats i l'*Escola de Música* per una banda [als seus alumnes] i JOSHUA EDELMAN per altra, els posaren a la venda en dos volums enquadrats: '*The Real Book, I - II*' [l'anagrama aparegut a ambdues portades fou obra del saxofonista JOSE LUÍS GRANELL], venda [o -si de cas- fotocòpia d'altra fotocòpia] que va permetre arribar tot un recull d'estàndards [desconeguts en bona part] a mans de nombrosos músics locals.

Cal fer esment en el fet significatiu que comportà aquesta distribució local dels quaderns atès que *The Real Book* arribà a altres escoles de Jazz [a Barcelona i Madrid] gràcies al llibre portat a Llúria.

-III.5.3 Actuacions de Jazz [II].**-‘Jazz Festival 77’.**

El *Teatre Principal* albergà els dies 23 i 24 de setembre del 1977 allò que fou un primer intent de fer un Festival de Jazz i Blues: el *Jazz Festival 77*, veritable esdeveniment musical per a la ciutat marcat més pel voluntarisme que no pel relleu del cartell artístic.

La gerència del club *Tres Tristes Tigres* [Antonio Sambeat] i el promotor Julio Martí [mesos després seria un dels membres fundacionals del ‘Colectivo Promoción Jazz’] foren les entitats organitzadores.

El pressupost fou de 600.000 pessetes, doncs les despeses als diversos apartats eren quantioses [el lloguer del *Teatre Principal* per a dos concerts ja hi ascendia a 140.000 pessetes].

La sonorització dels diversos grups correu a càrrec de l’empresa *Eimax Electrónica*, la qual comptava amb un equip *Cerwin Vega* que els havia costat més de cinc milions de pessetes.

El preu de les entrades es calculà per tal de cobrir despeses:

Butaca de pati:	500 pessetes.
Seient d’amfiteatre:	200 pessetes.
Abonament:	850 pessetes [dues nits i assegut al pati de butaques].

Els músics participants al *Jazz Festival 77* [bé en formacions organitzades, estables o ‘combos’ creats entre tots ells segons anaven produint-se els esdeveniments musicals a l’escenari del teatre] van ser els següents:

- PACO ARANDA [bateria].
- MIGUEL BENET [piano].
- LOU BENNETT [orgue].
- XIMET CAFFARENA [saxòfon].

- MANOLO ELIAS [contrabaix].
- JAYME MARQUES [guitarra].
- CHRISTIAN ESCOUDÉ [guitarra].
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra].
- LUIS LLARIO [contrabaix].
- RICARD MIRALLES [piano].
- PATSY PETERS [veu].
- PEER WYBORIS [bateria].

Cartells anunciadors del *Jazz Festival 77* amb format i distincions diverses [Levante, dissabte 24/IX/1977. Pàg, 21 - *Cartelera Túrta*, 19-25/IX/1977. N° 711].

Els músics participants al festival es repartiren formant les següents agrupacions:

- Divendres, 23/IX/1977:
 - TRIPLE ZERO.
 - HOT JAZZ ENSEMBLE.
 - MODERN JAZZ SEXTET.
 - JAYME MARQUES amb VALENCIA JAZZ TRIO.

A la fi del concert es feu una jam session on -entre altres- es barrejaren membres d'ambdós grups a més del saxofonista XIMET CAFFARENA.

- Dissabte, 24/IX/1977:
 - LOU BENNET/PEER WYBORIS/PATSY PETERS.
 - RICARD MIRALLES/MANUEL ELIAS/PEER WYBORIS.
 - CHRISTIAN ESCOUDÉ amb RICARD MIRALLES TRIO.

A la jam session que seguí les actuacions programades per al dissabte 24 tocaren també CARLOS GONZÁLBEZ i CAFFARENA.

La crítica d'Antonio Vergara apareguda a la *Cartelera Túrria* [3-9/X/1977] estigué centrada al voltant dels músics locals que tocaren al Principal i no foren benèvols en general tret de les intervencions del guitarra CARLOS GONZÁLBEZ. En un dels apartats, el crític tira a faltar la presència de 'jazzmen' importants i l'efectivitat -de cara als aficionats- de la publicitat feta els dies d'abans als mitjans de comunicació locals.

- ▶ “[Trad.] ... Açò [manca de músics importants] va lligat a l'apressat muntatge del Festival, cosa que ha impedit contactar -per exemple- amb la gira de la tardor de 'jazzmen' nord-americans que recorren Europa al llarg de l'any ...”.
- ▶ “... No pot somiar-se omplir el Teatre Principal amb una música tan poc promocionada culturalment com el Jazz. La poca publicitat a la premsa ha estat un dels motius de la regular resposta ciutadana, reacció explicable tot pensant amb el desemborsament econòmic no hi era justificat davant l'absència de grups importants, aspectes a tenir amb compte per l'organització del proper Festival de Jazz ...”.⁶¹⁰

Altres opinions al voltant del concert ofert a la primera jornada del festival foren assenyalades al diari *Levante* pel crític Jorge G. Alapont:

- ▶ [Trad.] ... La jam session final amb BENET - MAROT, LLARIO, ARANDA, CAFFARENA i GONZALBEZ produí una bona música, més notable encara a les peces amb ritme fort que no a les balades ...”.
- ▶ “... Músic [JAYME MARQUES] que compta amb una bona tècnica i que fa una música fàcil d'arribar a la gent: música comercial, agradable rítmica i no exempta de qualitat ...”.⁶¹¹

Ambdues sessions tingueren una durada excessiva [vora quatre hores de música a cadascuna] la qual cosa justificava de sobra el preu de les entrades tot i que restà l'atenció de part del públic a mesura que passaven les hores.

Les jam sessions organitzades a la fi de cada sessió despertaren l'interés del públic assistent [encara que aquest hi era esgotat després de tantes hores d'escolta]. Les dues sessions no aconseguiren omplir el teatre però sí crear confiança davant propers festivals que ja hi eren rumiant-se i que [a començament de la dècada següent, els

⁶¹⁰ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1977]. Setmana del 3 al 9 d'octubre. N° 713.

⁶¹¹ Alapont, Jorge G. - *Levante* [1977]. 'Principal: Jazz Festival 77'. Diumenge, 25 de setembre. Pàg. 21.

vuitanta] serien presentats a València: el 'I i el II Festival Internacional Jazz a València' als anys 1980 i 1981, ambdues convocatòries analitzades al present treball.

-Stan Getz Quintet / Bill Evans Trio.

El concert del saxofonista STAN GETZ al Teatre Principal [26/XI/1979] marcà un altre punt d'inflexió en la història del Jazz a València, doncs fou la primera vegada que una reconeguda figura mundial del gènere actuava de manera formal a la ciutat, a més de garantir amb l'èxit de l'esdeveniment l'arribada d'altres jazzmen també significatius.

Amb aquest concert es consolidà també el 'Colectivo de Promoción del Jazz', agència artística dirigida per Julio Martí, qui es posà en contacte amb el promotor Win Witt [resident als Països Baixos i una mena de 'representant per a Europa' del poderós promotor jazzístic nord-americà George Weir] encara que Antonio Sambeat Esteve fou qui va convèncer el personal tècnic del teatre [tramoistes, electricistes, etc.] per tal d'anar a treballar atès que hi eren de vacances.

Títol i inici de la ressenya crítica del concert d'STAN GETZ QUINTET al Teatre Principal de València [*Levante*, dimecres 28/XI/1979. Pàg. 25].

Com que les despeses de contractació d'STAN GETZ eren elevades, s'optà per posar a la venda les entrades amb un preu semblant al de qualsevol representació operística que l'AVAO [Associació Valenciana d'Amics de l'Òpera] haguera presentat a la ciutat.

El saxofonista nord-americà presentava en aqueixa gira europea el seu darrer disc: *Children of the World*. La formació que acompanyà GETZ a la seua actuació al Teatre Principal de València fou la següent:

o 26/XI/1979/*Teatre Principal*:

→STAN GETZ QUINTET:

- STAN GETZ [saxòfon tenor]
- ANDY LAVERNE [piano i teclats]
- CHUCK LOEBE [guitarra]
- HARVEY SWARTZ [contrabaix]
- VICTOR JONES [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... GETZ interpretà estàndards com ara *Round midnight*; *Lush life* [BILLY TRAYHORN]; *Jumpin’ with Shymphony Syd* i -a l’apartat de bossa noves- *O grande amor* [JOBIM]...”.
- ▶ “... És incompreensible que un jazzman de la trajectòria de GETZ elegisca una secció rítmica tan infame com la presentada al *Teatre Principal* ...”.⁶¹²

Amb un altre carés fou la crítica ressenyada pel músic SALVADOR SEGUÍ a les pàgines del diari *Levante*:

- ▶ “[Trad.] ... Les localitats s’esgotaren dies abans ...”.
- ▶ “... GETZ va lluir el seu so dolç, insinuant, a més de la seua excel·lent tècnica de ‘legato’ ...”.
- ▶ “... Improvisacions interessants donant lloc al lluïment del grup evidenciant una sòlida tècnica instrumental i harmònica a més d’una depurada i fluïda imaginació en la construcció del fraseig i la improvisació ...”.⁶¹³

Malgrat el preu de les entrades, el concert fou un èxit i una mostra de la necessitat peremptòria de nous esdeveniments culturals per a la ciutat tot i que a una part de la crítica local no els agradà l’abús d’instruments elèctrics a l’escenari ni tampoc els temes elegits pel saxofonista per conformar el seu repertori.

Cal afegir també que -aleshores- STAN GETZ [per motius concrets i no sols relacionats amb el Jazz] era un dels pocs jazzistes coneguts a la ciutat, fins i tot pels no aficionats al gènere i també per bona part dels músics locals que l’associaven amb altres tipus de música tot i que molts d’ells només l’havien escoltat a la seua vessant ‘bossanovística’

⁶¹² Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1979]. ‘Quinteto de Stan Getz: un concierto decepcionante’. Setmana del 3 al 9 de desembre. N° 826.

⁶¹³ Seguí, Salvador - *Levante* [1979]. ‘En el Principal. Sesión de “jazz” por el Stan Getz Quintet’. Dimecres, 28 de novembre. Pàg, 25.

que no ‘bopper’, sobretot als enregistraments amb JOAO i ASTRUD GILBERTO arribats de manera puntual a les botigues de la ciutat.

Però l’actuació no sols fou celebrada i comentada al món musical de la ciutat sinó també [i amb altre esperit més neguitós] als estaments oficials doncs un recull d’incidents [aldarulls, empentes, trencaments de mobiliari, etc.] es produïren a la rodalia del teatre mentrestant es desenvolupava el concert enterbolint així el bon ambient existent al recinte.

Crònica d’allò succeït mentre STAN GETZ QUINTET hi eren actuant al *Teatre Principal* apareguda a sota de la crítica del concert [*Levante*, dimecres 28/XI/1979. Pàg. 25]

Asaltado el teatro Principal
Dos porteros resultaron con heridas leves

El teatro Principal fue asaltado la pasada noche cuando unos doscientos aficionados se lanzaron contra las puertas, rompieron la cristalería y causaron lesiones leves a dos porteros del local.

Se ofrecía anoche un recital del saxofonista Stan Getz, y, tras haberse agotado las localidades, unas doscientas personas intentaron, y lograron, entrar. Se agolparon ante las puertas, que forzaron, rompiendo las cristalerías e hirieron a dos porteros, aunque no de gravedad.

Los doscientos consiguieron entrar, por lo que, durante la sesión, los pasillos y escaleras estuvieron llenos, ya que las localidades permanecían ocupadas por sus titulares.

Los dos empleados heridos se reincorporaron a su trabajo habitual en la función de la tarde de ayer.

Al diari *Las Provincias*, l’articulista Ferran Belda escrigué una ressenya a la seua secció ‘Com si ho veres’ titulada *Una noche en la ópera, ejem, en el Jazz*,⁶¹⁴ on feia esment dels successos no musicals produïts a les portes del teatre Principal barrejant-los amb altres actuacions de Jazz presentades a València i amb la programació del Club de Jazz ‘Tres Tristes Tigres’ fent comparança amb el minvat nombre d’aficionats que hi solien acudir a aquells altres esdeveniments que no al concert d’STAN GETZ QUINTET.

Cal afegir que la manca d’entrades per accedir-hi al teatre fou el detonant que calfà els ànims d’uns pocs aficionats atès que era la primera vegada que tocava a València una veritable llegenda del Jazz a més del fet de que STAN GETZ era reconegut -fins i tot per un ample ventall de músics locals que mai intentaren tocar estàndards pertanyents al gènere jazzístic tot i que [en formacions diverses] eren capaços d’interpretar bossa noves gairebé des de que el gènere arribà al país a començament dels anys seixanta.

Tot i això, l’èxit musical de la convocatòria no posà en perill el següent concert programat també amb el manager Win Witt: BILL EVANS TRIO.

⁶¹⁴ Belda, Ferran - *Las Provincias* [1979]. ‘Com si ho veres: una noche en la ópera, ejem, en el Jazz’. Dimecres, 28 de novembre. Pàg, 23.

El segon concert programat pel Col·lectiu València Jazz fou aquell que presentà davant l'audiència local tota una llegenda pianística del gènere: BILL EVANS en formació de TRIO, anunciat també a l'escenari del Teatre Principal per al dijous 13/XII/1979.

Els músics i aficionats de la ciutat assistírem a un concert veritablement memorable i força significatiu per bona part d'aquells que hi érem congregats aquella nit per ser testimoni de [tal vegada] l'esdeveniment musical més important succeït a la ciutat en dècades, al menys pel que al Jazz pertocava.

Poder veure en directe un dels millors jazzman llavors encara viu i amb plenitud de facultats no passava sovint a València.

BILL EVANS ⁶¹⁵ [qui -tret de músics i aficionats puntuals- era desconegut al món de la música local] ha estat un dels màxims renovadors del llenguatge jazzístic, no sols al piano sinó per a qualsevol altre instrumentista que toque Jazz així com del concepte harmònic fet servir a sobre estàndards compostos a totes les èpoques, composicions que a mans seues semblaven modernes.

Dos anuncis de l'actuació de BILL EVANS TRIO al Teatre Principal de València [Levante, 12/XII/1979. Pàg. 30 - Cartelera Túrria, 10-16/XII/1979. N° 827].

⁶¹⁵ **Bill Evans** [Plainfield/Nova Jersey, 16/VIII/1929 - Nova York, 15/IX/1980]: Pianista. Estudià flauta i piano a la Southeastern Louisiana University. Al 1954 tocà al quartet de Tony Scott i amb Mudel Lowe/guit. Al 1956 enregistrà el primer àlbum: *New Jazz Conceptions* [Riverside], on apareix el tema *Waltz for Debby*. Acompanyà Charles Mingus, Art Farmer, Lee Konitz i Oliver Nelson. Amb el Miles Davis Sextet enregistrà *Kind of blue*/1959. A *Everybody Digs*/1958 tocà amb la formació de trio [piano/contrabaix/bateria] definitiva de la seua obra [Paul Motian/bateria i Scott La Faro/contrabaix, qui morí prematurament als 25 anys]. Refeu la formació amb Chuck Israels/contrabaix i Jim Hall/guitarra i enregistrà *Interplay* en quintet. Al 1967 gravà a duo amb el cantant Tony Bennet. A *Conversations With Myself* gravà 2 pianos més a sobre el primer. A destacar també Eddie Gómez/contrabaix. El trio amb Marc Johnson/contrabaix i Joe La Barbera/bateria ha estat considerat el millor de la seua carrera. Evans ha sigut el pianista que més a aportat al concepte romàntic del Jazz a més del carés de música de cambra que palesen els seus trios. A destacar els discs: *New Jazz Conceptions* [Riverside/1857]; *Everybody Digs*/1958; *Explorations* [Riverside/OJC/1961]; *Waltz for Debby* [Riverside/1961]; *Conversations With Myself* [Verve/1963]; *We will meet again* [1977]; *Cross-Currents* [Fantasy/OJC/1977]; *Paris Concert, Edition One* [Elektra/1979] i *2000: The Last Waltz* [Milestone/2000/recopilatori].

Aquest doctorand tingué el privilegi d'estar present i ser testimoni d'excepció [atesa l'avinentesa de la present tesi doctoral] quan els assajos d'EVANS al Teatre Principal així com a la prova de so del trio on quedà palesada davant tothom la qualitat musical i humana del gran pianista nord-americà.

Malgrat estar davant d'una veritable llegenda de la música del segle XX, la direcció del *Teatre Principal* no considerà oportú deixar que BILL EVANS tocara el piano *Steinway & Sons* [piano de cua i propietat de la mateixa Diputació] perquè just anava a ser emprat la vespra del concert del trio per l'ORQUESTRA MUNICIPAL DE VALÈNCIA, que [dirigida per BENITO LAURET] anava a interpretar *El rapto en el Serrallo* [MOZART], la *Simfonia n° 5* [MENDELSSOHN] i el *Concert per a Piano i Orquestra* de GRIEG, interpretat pel pianista LUIS GALVE.

Anunci del concert de l'OMV que fou ofert al mateix escenari del *Teatre Principal* tot seguit de la prova de so de BILL EVANS TRIO.⁶¹⁶

W. A. MOZART: «El rapto del serrallo», obertura.
E. GRIEG: Concierto en la menor, para piano y orquesta.
F. MENDELSSOHN: Sinfonía núm. 5 «De la reforma».
Patrocinado por la Dirección General de Música
del Ministerio de Cultura
Con la colaboración de la Excm. Diputación Provincial
TEATRO PRINCIPAL
Jueves, 13 diciembre, 19'30 horas.
Sábado, 15 diciembre, 11'30 matinal.

Davant aquell entrebanc inesperat, els organitzadors del concert [sobretot, Antonio Sambeat] cercaren la possibilitat de fer arribar al teatre el piano de mitja cua 'Kawai' que havia romàs al Club de Jazz *Tres Triste Tigres* [aleshores a casa de Salvador Castanyer -soci de Sambeat-].

Carregat a sobre un camió arribà el piano al teatre només unes hores abans de concloure la prova de so [a les 19 hores començava el concert de l'OMV] i fou en ARMANDO GARCIA el conegut afinador local ['Don Armando' per aquells que el tractàrem] qui posà a punt l'instrument per poder ser tocat per BILL EVANS aquella mateixa nit.

Cal dir també que al pianista no li agradà gaire ni el tacte ni la sonoritat del 'piano d'emergència' [tessitures altes massa brillants] però accedí a tocar-lo davant l'alegria de tots els presents que a peu d'escenari hi érem escoltant-lo.

⁶¹⁶ *Levante* [1979]. Anunci. Dijous, 13 de desembre. Pàg. 30.

Com a comentari personal refermaré al present treball que el mitja cua ‘Kawai’ era un instrument dur [aquest doctorant l’ha tocat nombroses vegades a ‘Perdido Club de Jazz’] però a mans d’EVANS no ho semblava gens, ni a l’assaig ni tampoc al concert. Afegir també que el bateria [JOE LA BARBERA] es negà a que els organitzadors li amplifiquen el seu instrument. No obstant això deixà que li posaren -allunyat i en alt- un sol micròfon del tipus unidireccional.

El trio del pianista que es presentà al *Teatre Principal* de València feia mesos que hi era tocant als Estats Units i a diversos països europeus. Hi era format per:

o 13/XII/1979/Teatre Principal:

→BILL EVANS TRIO:

• BILL EVANS	[piano]
• MARC JOHNSON	[contrabaix]
• JOE LABARBERA	[bateria]

En aquesta ocasió la crítica fou unànime als seus comentaris, sota la premissa artística i universal que acompanyava el pianista en vida i de la qual tothom feu esment aquella nit:

- ▶ “[Trad.] ... EVANS té la merescuda fama de no tocar mai malament, en cap ocasió ...”.
- ▶ “ ... En EVANS, la seua impressionant tècnica hi és supeditada a l’eficàcia de l’expressió, a la recerca premeditada de la senzillesa, rebutjant adornaments inútils o exhibicionismes gratuïts i privilegiant el ‘feeling’, el sentiment o l’emoció que el pianista aconsegueix transmetre ...”.
- ▶ “ ... Avui, als seus 50 anys, BILL EVANS segueix sent un dels més personals i incontestables mestres del Jazz, un músic responsable de la més profunda transformació del piano jazzístic des de BUD POWELL i que [excepció feta de CECIL TAYLOR i els seus deixebles] ha marcat -en major o menor mesura- la immensa majoria de pianistes sorgits a partir dels anys seixanta ...”.⁶¹⁷

BILL EVANS TRIO oferí al concert versions d’estàndards i temes seus tal com:

- *Autumn Leaves*.
- *Elsa*.

⁶¹⁷ *García Herraiz, Federico - Cartelera Túrria* [1979]. ‘Bill Evans Trio: un modelo de equilibrio y perfección’. Setmana del 24 al 30 de desembre. Nº 829.

- *I love You Porgy.*
- *Someday My Prince Will Come.*
- *Nardis.*
- *Waltz for Debby*, i d'altres...

BILL EVANS escrivint recolzat a la solapa del piano *Kawai* [que havia pertangut a l'aleshores ja tancat Club de *Jazz Tres Tristes Tigres*] aconseguit per Antonio Sambeat [a la dreta] i al costat de Julio Martí ['Colectivo Promoción Jazz'] durant la prova de so al *Teatre Principal* la vesprada del concert.

Gairebé dues hores de concert a la fi del qual hom no pensava que aquell pianista de 50 anys que hi era al capdavant del trio deixaria de tocar per sempre només deu mesos després [el 15 de setembre del 1980].

A les diferents enquestes i entrevistes realitzades per a l'elaboració d'aquesta tesi, no ha estat cap músic preguntat pertanyent a la meua generació que no haja estat d'acord en marcar la data del 13/XII/1979 com una mena de majoria d'edat per al Jazz a la ciutat de València.

Però l'ambient cultural a la ciutat no es feu ressò de l'esdeveniment musical viscut [cap crítica del concert als diaris tret d'alguna cartellera].

Així -doncs- la programació dels teatres valencians continuava amb les mateixes propostes culturals habituals a aquells anys de transició política.

A la cartellera del 16/XII/1979 apareixien anunciats altres suggeriments culturals a la ciutat:

Teatre Alkazar

¡Viva la revista! [Carmen Valenzy].

<i>Teatre 'El Micalet'</i>	<i>Xano, xano... ! [Teatre Obert].</i>
<i>Teatre Princesa</i>	<i>¡Vedetíssimo!.</i>
<i>Teatre Principal</i>	LLUÍS LLACH [a qui els encarregats del teatre sí deixaren el piano de cua <i>Steinway & Sons</i> -negat a BILL EVANS- per a la seua actuació].
<i>Teatre València</i>	<i>València, Istanbul, Konstantinopolis !!!</i> , interpretada per la companyia de comèdies de JOAN MONLEÓN i MERXE BANYULS [membres significatius del grup ELS PAVESOS].

Anunci d'actuació als Jardins de Vivers de la BIG BAND DEL SINDICAT de Barcelona.
[*Levante*, dimecres 28/XI/1979. Pàg, 25].

<p>Domingo 2 diciembre <i>Sesión matinal: GRAN FESTIVAL INFANTIL.</i> <i>A las 18'30 horas: GRAN FESTIVAL HOMENAJE A GLENN MILLER, con la BIG-BAND DEL SINDICAT (19 músicos en escena, bajo la dirección de Francesc Borrull).</i></p>

No obstant això, l'ambient musical a la ciutat no deixà d'animar-se i el diumenge 2 de desembre s'inaugurava una mena de *Festival d'Hivern* als *Jardins de Vivers* on cal destacar una actuació dedicada a la música de GLENN MILLER per part de la BIG BAND DEL SINDICAT [de Barcelona] dirigida pel pianista FRANCESC BURRULL.

-I Festival Internacional 'Jazz a València'.

Del dilluns 24 al diumenge 30/XI/1980, el 'Colectivo Promoción Jazz' [amb Julio Martí al capdavant] juntament amb la Diputació i l'Ajuntament de València organitzaren el *I Festival Internacional Jazz a València* programant 7 actuacions al *Teatre Principal* [Teatres de la Diputació] i al *Casino Metropol* [pertanyent a la Sala

Escalante] a més d'altres activitats complementàries tal com exposicions, projeccions, etc.

Cartells anunciadors i programació del *I Festival Internacional Jazz a València*, apareguts a *Cartelera Túrria* [setmana del 17-23/XI/1980] i *Levante* [dissabte, 22/XI/1980. Pàg. 26].

PROGRAMA	
Dilluns 24:	10.45 nit BLUES FESTIVAL Sugar Blue Band y Booker T. Laury
Dimarts 25:	10.45 nit JOHN ABERCROMBIE QUARTET
Dimecres 26:	10.45 nit JOHNNY GRIFFIN
Dijous 27:	10.45 nit FRANK FOSTER QUARTET
Divendres 28:	10.45 nit STEPHANE GRAPELLI QUARTET
Dissabte 29:	10.45 nit EL GRAN TRIO DE JAZZ Hank Jones - Ray Brown - Roy Haynes
Diumenge 30:	7.30 vesprada DANNIE RICHMOND QUINTET With the last Mingus Band

Activitats complementàries a la Sala Escalante i Casino Metropol (consultar cartelera). Abonaments especials a tot el cicle. (Teléfono 3214018)

TEATRE PRINCIPAL	
I FESTIVAL INTERNACIONAL JAZZ A VALÈNCIA	
Del 24 al 30 de noviembre	
Patrocinan: EXCMA, DIPUTACION DE VALÈNCIA Y EXCMO. AYUNTAMIENTO DE VALÈNCIA.	
Lunes 24 (10'45 noche):	BLUES FESTIVAL. Sugar Blue Band y Booker T. Laury
Martes 25 (10'45 noche):	JOHN ABERCROMBIE QUARTET.
Miércoles 26 (10'45 noche):	JOHNNY GRIFFIN.
Jueves 27 (10'45 noche):	FRANK FOSTER QUARTET.
Viernes 28 (10'45 noche):	STEPHANE GRAPELLI QUARTET.
Sábado 29 (10'45 noche):	EL GRAN TRIO DE JAZZ. Hank Jones, Ray Brown, Roy Haynes
Domingo 30 (7'30 tarde):	DANNIE RICHMOND QUINTET. With the last Mingus Band

Anunci i article de J. Lloret apareguts a la premsa una setmana abans. ⁶¹⁸

A l'article [signat per J. Lloret] es fa esment a la tasca desenvolupada l'any anterior pel 'Colectivo Promoción Jazz' motiu pel qual enguany [1980] s'ha decidit presentar un festival amb categoria internacional. Amb un pressupost de més de quatre milions de pessetes, Rodolf Sirera [aleshores director del *Teatre Principal*] defengué davant els mitjans de comunicació la idoneïtat de l'esdeveniment per a la posada al dia cultural de la ciutat de València. Julio Martí [com a director artístic del Festival i capdavanter del 'Colectivo Promoción Jazz'] assenyala les dificultats trobades per a la seua realització,

⁶¹⁸ Lloret, J. - *Levante* [1980]. Diumenge, 16 de novembre. Pàg. 24.

sobretot la manca de temps [els contactes amb els representants artístics començaren a setembre] doncs altres festivals [nacionals i internacionals] comencen a treballar -com a mínim- sis mesos abans per tal de conformar el cartell d'intèrprets.

- ▶ “[Trad.]... El programa del festival s’ha confeccionat aprofitant la gira tardoral que tots els anys realitzen diversos ‘jazzmen’ nord-americans. Els músics que tocaran a València són els mateixos que dies abans o després actuaran a París, Ginebra, Milà, etc., ...”.⁶¹⁹

Programació d’activitats a la *Sala Escalante* i anunci d’actuacions del **PAUL STOCKER TRIO** al *Casino Metropol* pertanyent a la mateixa Sala.

PROGRAMACION EN LA SALA ESCALANTE
De Lunes 24 a Domingo 30, a partir de las 7 de la tarde

LUNES 24
Proyección de video con: **STAN GETZ** y **DIZZY GILLESPIE**
Coloquio: Los estilos del jazz. 1.ª Parte hasta el Bop

MARTES 25
Coloquio: Estilos del jazz. 2.ª Parte del Bop hasta hoy

MIÉRCOLES 26
Proyección de video: **TETE MONTOLIU** y **BILL EVANS**
Coloquio: El jazz en España

JUEVES 27
Proyección de video: **CEDAR WALTON** y **ART BLAKEY**
Coloquio: Música clásica y jazz

VIERNES 28 y SÁBADO 29
“Workshop” de percusión a cargo de **ZLATKO KAUCIC**
con: cintas grabadas, diapositivas, comentarios, etc....

ENTRADA LIBRE

CASINO METROPOL de la Sala Escalante
Viernes 28, Sábado 29, Domingo 30, a la 1 de la madrugada

Actuación: **PAUL STOCKER TRIO** con Larry Fishkind y Peter Nykiruj

VENTA ANTICIPADA DE TICKETS EN EL CASINO

Al programa de mà del Festival pot llegir-se [a mode d’introducció i sense signatura] diversos comentaris al voltant de les expectatives creades per l’esdeveniment atès que l’anterior intent [el *Festival Jazz 77*] caldria considerar-lo un intent lloable per presentar i fer una ‘posada en escena’ del Jazz [mitjançant diversos intèrprets i en només dos dies d’actuacions] davant de la ciutat a més de fer esment de la situació cultural patida arreu de l’Estat quan els anys del franquisme:

- ▶ “[Trad.]... Sols des de les perspectives d’endarreriment i incultura que ha viscut el nostre país al llarg dels darrers anys pot explicar-se que una forma d’expressió musical com el Jazz que arreu d’Europa plena teatres i universitats, impulsa revistes i llibres i mou l’interès de molta gent vers festivals i concerts estiga al nostre país tan esmorteïda i desatessa ...”.

⁶¹⁹ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1980]. ‘Cita Internacional de Jazz en València’. Setmana 24-30 de novembre. N° 877.

- ▶ “... El Festival funcionarà d’allò més perfectament com a espectacle d’alt nivell cultural centrant l’interès que ha hagut des de sempre per la música a la nostra terra tot normalitzant -pel que fa a aquest aspecte- la cultura musical ...”.⁶²⁰

Les actuacions al *I Festival Internacional Jazz a València* van estar les següents:

○ Dilluns, 24/XI/1980 - ‘Blues Festival’:

→SUGAR BLUE BAND:

- ‘SUGAR’ [harmònica]
- PAUL COOPER [guitarra]
- CECIL BALLIF [baix elèctric]
- STEVE McCRAVEN [bateria]

→BOOKER T. LAURY:

- BOOKER T. LAURY [piano/orgue]

[El bateria JESS BARTLEY hi era anunciat però -arribada l’hora- no va ser a l’escenari acompanyant BOOKER T].

Arribats a aquest punt, cal assenyalar que les crítiques al voltant de les actuacions d’aquest Festival estan tretes d’aquelles signades al diari *Levante* [amb els dos cognoms i a la present tesi sota el símbol ▶] pels músics i crítics SALVADOR SEGUÍ i -sobretot- d’EDUARDO MONTESINOS COMAS [compositor pertanyent a un possible ‘Third Stream valencià’ i analitzat al present treball] crítiques que cal considerar des de la vessant tècnica i suggeridora dels seus articles, opinions diferenciades -al fons i a la forma- d’aquelles signades per altres crítics locals:

→ Veure Capítol III.4.2: *Third Stream [Tercer Corrent] a València*.

⁶²⁰ Programa de mà del ‘I Festival Internacional Jazz a València’.

Per altra banda [i -de vegades- en contraposició formal i estilística] també hi són part de les crítiques escrites a la *Cartelera Túria* [a la present tesi sota el símbol ¶] per Federico Garcia Herraiz i Antonio Vergara.

Diversitat de criteris musicals [també de socials] entre dues publicacions significatives: diari *Levante* i *Cartelera Túria*.

Levante	Cartelera Túria
<ul style="list-style-type: none"> ■ Salvador Seguí. ■ Eduardo Montesinos. 	<p>→ Federico Garcia Herraiz</p> <p>→ Antonio Vergara.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ■ Crítiques des de la vessant tècnica i des del prisma només musical. 	<p>→ <i>Contraposició formal i estilística.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> ■ Opinions diferenciades -al fons i a la forma- pel que fa a aquelles signades per altres crítics locals. 	<p>→ <i>Fons i forma allunyats de qualsevol tecnicisme musical.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> ■ Cap vessant polític-social a les seues crítiques. 	<p>→ <i>Vessant polític-social afegida a les seues crítiques.</i></p>

- ▶ “[Trad.]... BOOKER T evidencià una absoluta monotonia a la seua mà esquerra i una excessiva repetició de les formules rítmiques fetes servir a l’acompanyament mitjançant percutir de manera repetida una mateixa nota o acord a més de tocar sempre en les mateixes tonalitat ...”.
- ▶ “... Quartet supeditat a l’exhibicionisme de SUGAR ...”.
- ▶ “... Al Blues [el qual ja arrossega una monotonia passant per la seua disposició harmònica elemental de dotze compassos] pot donar-se-li aire fresc fent servir acords de passada tal com fan els jazzístes de debò ...”.⁶²¹

¶ “[Trad.]... El jove SUGAR BLUES és un virtuós de l’harmònica que també cantà temes coneguts del Blues de Chicago tal com *Hoochie, Coochie Man* [WILLIE DIXON] i *Help Me*. És una llàstima que el grup que l’acompanyava fora més aviat fluix a més de no recolzar el cantant com calia ...”.⁶²²

o Dimarts, 25/XI/1980:

⁶²¹ *Seguí-Montesinos - Levante* [1980]. ‘Sesión inaugural del primer festival internacional de Jazz’. Dimecres, 26 de novembre. Pàg, 26.

⁶²² *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túria* [1980]. ‘I Festival Internacional de Jazz en València’. Setmana 15-21 de desembre. N° 880.

→JOHN ABERCROMBIE QUARTET:

- JOHN ABERCROMBIE ⁶²³ [guitarra]
- RICHIE BEIRACH [piano]
- GEORGE MRAZ [contrabaix]
- PETER DONALD [bateria]

Anunci de l'actuació de JOHN ABERCROMBIE QUARTET.

- ▶ “[Trad.]... El grup desenvolupa un Jazz modern fent servir acords d’onzena, tretzena i tots aquells anomenats ‘acords gratacels’ tan de moda entre els compositors impressionistes ...”.
- ▶ “... Tal com deia el compositor ALFREDO CASELLA: ‘... La línia que separa la música docta del Jazz es fa cada dia més imprecisa’, atès que sols hi ha música de dues classes: la bona i la dolenta ...”.⁶²⁴

‡ “[Trad.]... Posseeix una gran facilitat de digitació però el diluvi de notes amb el qual ens aclapara té molt de gratuït i quan toca la mandolina elèctrica resulta d’allò més inaguantable ...”.

‡ “... Allò veritablement jazzístic fou el contrabaixista GEORGE MRAZ ...”.⁶²⁵

o Dimecres, 26/XI/1980:

→JOHNNY GRIFFIN QUARTET:

- JOHNNY GRIFFIN [saxòfon]
- RONNY MATHEWS [piano]
- RAY DRUMMOND [contrabaix]
- KENNY WASHINGTON [bateria]

⁶²³ **John Abercrombie** [Port Chester/Nova York, 16/XII/1944]. Guitarrista. Estudià a la Berklee College of Music [Boston]. Gravà amb Gil Evans, Gato Barbieri i Barry Miles, Chico Hamilton, Jan Hammer/piano, Jack DeJohnette/bateria i Billy Cobham/bateria. Amb Richie Beirach/piano; George Mraz/contrabaix i Peter Donald/bateria gravà *Arcade*, *Abercrombie Quartet* i *M*. El trio format per Abercrombie, Johnson i Erskine enregistrà *Current Events* i *J. Abercrombie/M. Johnson/P. Erskine* [Boston, abril/1988]. El 1990 gravà *Animato* amb el compositor Vince Mendoza. Al 1992 *While We’re Young* [amb Dan Wall/orgue i Adam Nussbaum/bateria].

⁶²⁴ *Seguí-Montesinos - Levante* [1980]. ‘Segunda sesión de Jazz a cargo de John Abercrombie Quartet’. Dijous, 27 de novembre. Pàg, 27.

⁶²⁵ *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túria* [1980]. N° 880. Sic.

- ▶ “[Trad.]... Tots els membres del quartet feren també solos sense cap acompanyament per part dels seus companys i sabent dosificar els clímax interpretatius ...”.
- ▶ “... La qualitat i la puresa del seu so magnífic ...”.
- ▶ “... Gran imaginació per improvisar aconseguint no repetir-se de manera excessiva als solos ...”.⁶²⁶

‡ “[Trad.]... En els Blues i tempos ràpids mostrà [GRIFFIN] la seua exuberància d’idees i tècnica de vertigen ...”.

‡ “... En les balades [amb una excel·lent versió de *Sophisticated Lady* de DUKE ELLINGTON] posseeix un sentiment i una expressivitat d’allò més generoses. El concert tingué una durada de més de tres hores ...”.⁶²⁷

o Dijous, 27/XI/1980:

→FRANK FOSTER QUARTET:

• FRANK FOSTER ⁶²⁸	[saxòfon/flauta]
• DANNIE MIXON	[piano]
• WILBUR LITTLE	[contrabaix]
• BILLY HART	[bateria]

Capçalera de la crítica de S. SEGUÍ/E.MONTESINOS al concert de FRANK FOSTER QUARTET.

Teatro Principal
Actuación del Frank Foster Quartet en
el festival internacional de <jazz>

- ▶ “[Trad.]... El programa del concert deixà entreveure algunes concessions vers el gran públic atès que [amés dels ritmes de Fox i Slow inevitables a tota sessió de Jazz] la glopada d’aire fresc que produeix la introducció de ritmes brasilers arribà amb tres temes de ‘*Canción y Samba de Orfeo Negro*’ de LUIS BONFA ...”.

⁶²⁶ Seguí-Montesinos - Levante [1980]. ‘Éxito de Johnny Griffin en la tercera sesión del Festival Internacional de Jazz’. Divendres, 28 de novembre. Pàg. 25.

⁶²⁷ Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrria [1980]. N° 880. Sic.

⁶²⁸ Frank Foster [Cincinatti/Ohio, 23/IX/1928]. Saxofonista, flautista i compositor. Gravà amb Count Basie el primer èxit com a compositor: *Shiny Stockings*/1953. Al 1964 compon per Sarah Vaughan i Frank Sinatra. De 1970/1972 amb Elvin Jones i de 1972/1975 amb Thad Jones/Mel Lewis. A Europa amb Jimmy Smith/1985 i al 1986 succeí Thad Jones com a director de Count Basie Big Band. L’11/1/2002, rebé el premi de The National Endowment For The Arts a tota una vida dedicada al Jazz. Arranjaments per a Dizzy Gillespie, Tony Bennett, Lena Horne, Ella Fitzgerald i Billy Eckstine i gires amb Clark Terry, Lionel Hampton, Benny Goodman, Duke, Elvin Jones, Johnny Richards, Woody Herman, Lloyd Price i The Thad Jones/Mel Lewis Jazz Orchestra.

- ▶ “... Amb el saxòfon soprano demostrà [FOSTER] que és un instrumentista dúctil ...”.⁶²⁹

‡ “[Trad.]... Música correcta i sense sorpreses ...”.

‡ “... FOSTER és un solista prou limitat al qual li escau grapa i personalitat en la interpretació de balades com ara *Over the rainbow* ...”.⁶³⁰

o Divendres, 28/XI/1980:

→STEPHANE GRAPPELLI QUARTET:

- STEPHANE GRAPPELLI [violí]
- JOHN ETHERIDGE [guitarra solista]
- MARTIN TAYLOR [guitarra rítmica]
- JACK SEWING [contrabaix]

Part de la crítica que Seguí i Montesinos feren arrel de l’actuació de l’ Stephane Grappelli Quartet.

TEATRO PRINCIPAL
Stephane Grapelli
Quartet, en la quinta
sesión de «jazz»

Una formación singular dentro del campo del «jazz» es la constituida por Stephane Grapelli, pues prescindiendo de la ineludible batería y unido a su violín dos guitarras rítmicas acompañantes, que van alternándose en las improvisaciones, y un contrabajo. Es obvio, pues, que de esta agrupación instrumental se obtenga, como así ocurrió, un estilo de «jazz» delicado y sin estridencias. Grapelli es un violinista dotado con una gran sensibilidad y una predisposición innata para tocar con «swing», además de poseer una técnica violinista precisa, destacando su gran agilidad y su incisivo y a la vez sobrio vibrato, manteniéndose en toda su actuación en las posiciones primeras y medias de las cuerdas y rozando alguna vez las últimas.

- ▶ “[Trad.]... Els temes van estar menys desenvolupats que a les sessions anteriors. A destacar *Fascinating Rhythm; Summertime; Sweet Georgia Brown; Tea for two* i - com a regal quasi obligat- *How high the moon* ...”.
- ▶ “... A la fi del concert, GRAPPELLI va sorprendre tothom seient-se al piano i interpretant un ‘poutpourri’ de cèlebres melodies ...”.⁶³¹

‡ “[Trad.]... No volgué [GRAPPELLI] ser entrevistat per la premsa local ...”.

‡ “... El violinista estigué líric i melodista tot i que el resultat final del concert no deixà de ser monòton i repetitiu ...”.⁶³²

o Dissabte, 29/XI/1980:

⁶²⁹ Seguí-Montesinos - *Levante* [1980]. ‘Actuació del Frank Foster Quartet en el festival internacional de jazz’. Dissabte, 29 de novembre. Pàg. 25.

⁶³⁰ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1980]. N° 880. Sic.

⁶³¹ Seguí-Montesinos - *Levante* [1980]. ‘Stephane Grapelli en la quinta sesión de Jazz’. Diumenge, 30 de novembre. Pàg. 26.

⁶³² Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1980]. N° 880. Sic.

→HANK JONES/RAY BROWN/ROY HAYNES:

- HANK JONES ⁶³³ [piano]
- RAY BROWN ⁶³⁴ [contrabaix]
- ROY HAYNES ⁶³⁵ [bateria]

- ▶ “[Trad.]... Repertori clàssic amb *Confirmation*; *Bye, bye black bird* i *Take the train*. A. RAY BROWN interpretà al contrabaix el tema *Tenderly ...*”.
- ▶ “... HANK JONES -tot i posar de manifest el seu estil depurat i el bon fer pianístic- donà a entendre que no volia practicar cap exhibicionisme virtuosístic ...” ⁶³⁶

‡ “[Trad.]... Quan es posseeix tant de mestratge poc importa que feia vint-i-cinc anys que no tocaven junts i que aquest era el tercer o quart concert de la seua gira europea...”.

‡ “[Trad.]... La sobrietat i concisió [HANK JONES] van unides a la seua riquesa harmònica palesada en temes de PARKER: *Confirmation*, *Moose the Mooche* o en altres estàndards com *All the things you are*, *Rockin' in Rhythm* o *Take the 'A' train ...*” ⁶³⁷

⁶³³ **Hank Jones.** [Henry ‘Hank’ Jones. Vicksburg/Mississipi, 31/VII/1918]. Pianista. Germà de Thad Jones/trompeta i d’Elvin Jones/bateria. A meitat dels cinquanta acompanyà Coleman Hawkins, Howard McGhee, John Kirby o Andy Kirk. Influències d’Art Tatum, Earl Hines, Fats Waller i Teddy Wilson. Al 1947 acompanyà Ella Fitzgerald a la gira ‘Jazz At The Philharmonic’ de N.Granz. Tocà amb Charlie Parker i de 1959/1976 formà part del quadre artístic del segell CBS. Al 1977 gravà al club Village Vanguard de Nova York 2 discs amb la formació The Great Jazz Trío [Tony Williams/bateria i Ron Carter/contrabaix [substituïts per Jimmy Cobb i Eddie Gómez]. A hores d’ara encara hi és tocant.

⁶³⁴ **Ray Brown.** [Raymond Matthews Brown. Pittsburgh, 13/X/1926 - Indianàpolis, 2/VII/2002]. Contrabaixista. Començà al sextet de Jimmy Hinsley i la banda d’Snookum Russel. Mitjançant Hank Jones, tocà amb Dizzy Gillespie-1946/1951; Milt Jackson/vibràfon; Kenny Clarke/bateria i John Lewis/piano. Acompanyà Ella Fitzgerald [amb la qual es maridà al 1948]. Al 1952 formà part de l’Oscar Peterson Trio, on romangué 16 anys. Es convertí en el contrabaixista de Jazz més famós arreu del món. Al 1966 -a la televisió- acompanyà Frank Sinatra, Billy Eckstine, Tony Bennett, Sarah Vaughan i Nancy Wilson. Als setanta gravà *This One's for Blanton* amb Duke Ellington [homenatge a Jimmy Blanton, contrabaixista de Duke] qui li influí als seus inicis. De 1974/1982 gravà amb Laurindo Almeida/guitarra; Bud Shank/saxòfon i Shelly Manne/bateria, sota el nom The L.A. Four. Al 1983 amb Milt Jackson i J. J. Johnson/trombó; Tom Ranier/piano; John Collins/guitarra i Roy McCurdy/bateria. Fou descobridor [quan ella tocava al restaurant *Nanaimo* a la Colúmbia Britànica] de la cantant i pianista Diana Krall.

⁶³⁵ **Roy Haynes** [Roy Owens Haynes. Roxbury/Boston/Massachussets, 13/III/1925]. Bateria. Tocà amb Lester Young i forma part del quintet de Charlie Parker-1949/1952. Acompanyà Sara Vaughan-1953/1958 i Bud Powell, Stan Getz, Thelonious Monk, Lennie Tristano, Miles Davis, George Shearing i -substituïnt Elvin Jones- al quartet de John Coltrane. Als seixanta i setanta tocà amb Eric Dolphy, Gary Burton, Chick Corea, Pat Metheny, Dizzy Gillespie, Art Pepper, Henry Grimes, Christian McBride, Jackie McLean, Gerry Mulligan i Horace Tapscott. Dirigí la banda sonora de la pel·lícula *Bird* [Clint Eastwood/1988]. Als noranta, formà un trio amb Danilo Pérez/piano i John Pattitucci/contrabaix i gravaren *The Roy Haynes Trío featuring Danilo Pérez & John Pattitucci* [Verve/2000].

⁶³⁶ *Seguí-Montesinos - Levante* [1980]. ‘Sesiones de clausura del festival internacional de Jazz’. Dijous, 4 de desembre. Pàg, 23.

⁶³⁷ *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túria* [1980]. N° 880. Sic.

o Diumenge, 30/XI/1980:

→DANNIE RICHMOND QUINTET:

- DANNIE RICHMOND ⁶³⁸ [bateria]
- JACK WALRATH [trompeta]
- RICKY FORD [saxòfon]
- BOB NELOMS [piano]
- CAMERON BROWN [contrabaix]

► “[Trad.]... Evidencien una tendència vers l’arranjament escrit desaprofitant una major varietat en les combinacions trompeta/saxòfon tenor [JACK WALRATH/RICKY FORD] doncs la majoria de les vegades són intervencions a l’uníson o en octaves. Al costat de la resta de membres del quintet donaren a entendre que són bons jazzistes i tanmateix excel·lents instrumentistes ...”.⁶³⁹

‡ “[Trad.]... El quintet interpretà bàsicament temes de MINGUS i algun altre original del pianista i del saxo RICKY FORD...”.

‡ “... Els solistes no contribuïren a aixecar el to del concert. Només DANNIE RICHMOND [realitzant el treball que abans compartí amb MINGUS] demostrà el seu talent ...”.⁶⁴⁰

Davant d’aquest cartell d’intèrprets ja calia parlat d’un veritable assoliment jazzístic a la ciutat atès que les 7 sessions van omplir el teatre de gom a gom fent que el *I Festival Internacional Jazz a València* fora un gran èxit a tots els nivells, sobretot d’operativitat contractual i d’espectadors.

Llistat del preus de les localitats al *I Festival Internacional Jazz a València*.

PREUS	
Butaca	3.500 pts.
1er. pis	2.800 pts.
2.º pis	2.100 pts.
General	1.400 pts.
Llotges (5 localitats)	16.000 pts.

⁶³⁸ **Dannie Richmond** [Nova York, 15/XII/1935 - Nova York, 15/III/1988]. Bateria. Col·laborà amb Charles Mingus al grup Workshop/1956. Tocà amb Chet Baker, però torna al grup de Mingus de qui no es separaria fins el 1979. Acceptà treballs amb músics d’altres estils: Elton John, Joe Cocker o Mark-Almond. Formà Mingus Dynasty amb companys seus que hi eren a la banda del contrabaixista. Dels seus discs i els de Mingus cal destacar: *In: Jazz For The Culture Set* [Impulse!/1965]; *Three or Four Shades of Dannie Richmond* [Tutu/1981]; *The Last Mingus Band A.D.* [Landmark/1980]; *George Adams-Don Pullen Quartet*; *George Adams/Don Pullen* [Earth Beams/1980].

⁶³⁹ *Seguí-Montesinos - Levante* [1980]. ‘Sesiones de clausura del festival internacional de Jazz’. Dijous, 4 de desembre. Pàg, 23.

⁶⁴⁰ *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrta* [1980]. N.º 880. *Sic.*

Dies abans, els organitzadors havien posat a la venda un abonament per als set dies de concerts que oscil·lava entre les 3500 pessetes al pati de butaques i 1400 pessetes al tercer pis del teatre, decisió que revertí al seu favor davant l'allau de públic als concerts.

A les jam sessions desenvolupades a la cafeteria del *Teatre Escalante* [*Casino Metropol*] a més de projeccions de pel·lícules i vídeos de grans intèrprets de Jazz hi hagué les actuacions de:

→PAUL STOCKER TRIO:

- PAUL STOCKER [saxòfons]
- LARRY FISHKIND [tuba]
- PETER NYKIRUJ [bateria]

Pel que feia a festivals, la tradició a Espanya sols feia esment als festivals de Sant Sebastià [juliol/setembre] i Barcelona [a la tardor].

Fent comparança amb aqueixes ciutats, València no comptava per a res però -arribats als vuitanta- sabé aprofitar la conjuntura que permetia contractar els mateixos músics que venien a tocar als festivals de Barcelona i Tarrassa abans que no portar 'jazzmen' de primer ordre des dels Estats Units, la qual cosa haguera estat impossible per onerosa. Aquest ardit comercial feu possible elaborar un cartell com aquell del 'Primer Festival Internacional'.

-II Festival Internacional 'Jazz a València'.

Cartell anunciador del II Festival Internacional Jazz a València [23/XI-1/XII-1981].

L'any següent [1981], els mateixos promotors artístics que feren possible el *I Festival Internacional* presentaren el *II Festival Internacional Jazz a València* a celebrar del 23 de novembre a l'1 de desembre tenint al seu abast dos escenaris possibles: el *Teatre Principal* i el *Teatre Escalante*.

Per tal de fer una presentació del *II Festival Internacional Jazz a València* com calia, el 'Colectivo Promoción Jazz' organitzà una actuació especial a la *Sala Escalante* per al dimarts 3/XI/1981 [tres setmanes abans del començament del '*II Festival*'] a la qual actuaren els RAY BROWN'S L.A. [Los Angeles] FOUR, quartet format pel contrabaixista nord-americà sota la següent formació:

→RAY BROWN'S LOS ANGELES FOUR:

• RAY BROWN	[contrabaix]
• BUD SHANK	[saxòfon alt]
• JEFF HAMILTON	[bateria]
• LAURINDO ALMEIDA	[guitarra]

A la ressenya on s'anuncia el concert i els components del grup, es feia esment a la diversitat estilística del guitarrista pel que pertocava els seus companys:

- ▶ [Trad.] ... Més influenciat per la música hispana que no pel Jazz, ALMEIDA fa servir més la guitarra espanyola que no l'elèctrica ...”.
- ▶ “... Famos per les seues col·laboracions amb STAN GETZ, ALMEIDA soluciona -en part- el conflicte estilístic fent i desenvolupant les introduccions dels temes ...”.
- ▶ “... El quartet de RAY BROWN pot enquadrar-se sota l'ona jazzística anomenada 'neo-West Coast ...’.”⁶⁴¹

Anunci al diari *Levante* de l'actuació dels RAY BROWN'S LOS ANGELES FOUR.⁶⁴²

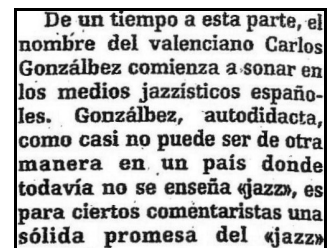

⁶⁴¹ Vergara, Antonio [1981]. 'L.A. Four abriran la temporada de Jazz'. Setmana del 2 fins el 8 de novembre. N° 926.

⁶⁴² *Levante* [1981]. 'Espectáculos'. Dimarts, 3 de novembre. Pàg, 16.

Encara que alguns dels intèrprets programats assolien de més alt nivell que no al *I Festival Internacional Jazz a València*, cal assenyalar la presència [al *Teatre Escalante*] del guitarrista valencià CARLOS GONZÁLBEZ i del saxofonista STEVE LACY [ambdós en formació de trio].

Crítica de premsa [sense signatura] de l'actuació del CARLOS GONZÁLBEZ TRIO [escrit 'Gonzalez' de manera errònia] on es posa de relleu la qualitat del músic però es troba a faltar un altre instrument harmònic ⁶⁴³ i ressenya biogràfica de GONZÁLBEZ abans de les seues actuacions a la Sala Escalante dintre del *II Festival Internacional Jazz a València*.⁶⁴⁴

A la ressenya del diari *Levante* dedicada a la biografia musical de CARLOS GONZÁLBEZ es destacava el fet de ser el primer músic valencià que hi era dintre del cartell d'un festival amb carés internacional [el *II Festival Internacional Jazz a València*].

Aquestes actuacions foren un primer intent dels organitzadors d'anar afegint als cartells músics de Jazz significatius que n'eren i/o treballaven a la ciutat i situar-los dintre d'esdeveniments d'àmbit internacional en un lloable intent per equiparar nivells tot i que a València encara haurien de passar dècades per tal fregar l'objectiu.

També es feren jam sessions a diversos pubs de la ciutat i a *Perdido Club de Jazz*.

Una altra novetat fou la d'associar al Festival un *Curs de Dansa-Jazz* [*Sala Escalante*: del 23 al 26/XI] i el cicle promogut per la *Filmoteca Valenciana* [aleshores projectant al *València Cinema*] dedicat al Jazz sota el nom *Ciclo Blues & Jazz*.

→ Veure Capítol II.1.4: *Mitjans de comunicació: Cinema/Ràdio/TV i Premsa especialitzada.*

⁶⁴³ *Levante* [1981]. 'Espectáculos'. Dimecres, 2 de desembre. Pàg. 17.

⁶⁴⁴ *Levante* [1981]. 'Espectáculos'. Divendres, 27 de novembre. Pàg. 14.

A destacar la comparança entre els paràgrafs escollits de les diverses crítiques afegides al present capítol [divergències de criteri palesades al quadre sinòptic de l'apartat del *I Festival Internacional Jazz a València*] on les primeres abasten força les vessants tècniques dels intèrprets del festival donant-nos així una idea aproximada dels diversos parers tot i emprar criteris semblants enquadrats dintre d'un mateix gènere, ressenyes editorials escrites per:

- ▶ EDUARDO MONTESINOS: Compositor -que caldria afegir al corrent Third Stream- i crític musical del diari *Levante*.
- ‡ Antonio Vergara Crític de Jazz de *Cartelera Túrria* junt a Federico Garcia Herraiz.

Anunci del primer concert programat al *II Festival Internacional Jazz a València* i capçalera de la crítica de l'actuació.⁶⁴⁵

Al *II Festival Internacional Jazz a València* [1981] actuaren al *Teatre Principal* i al *Teatre Escalante* els següents intèrprets:

○ Dilluns, 23/XI/1981:

→DIZZY GILLESPIE/PAQUITO DE RIVERA:

- DIZZY GILLESPIE ⁶⁴⁶

[trompeta]

⁶⁴⁵ *Levante* [1981]. 'Espectáculos'. Diumenge, 22 de novembre. Pàg, 17 - Dimecres 25/XI. Pàg, 15.

⁶⁴⁶ **Dizzy Gillespie** [John Birks 'Dizzy' Gillespie. Cheraw/Carolina del Sud, 21/X/1917 - Englewood/Nova Jersey, 6/1/1993]. Trompetista, cantant i compositor. Teddy Hill li lliurà el malnom 'Dizzy' [xicot boig]. Tocà amb Lionel Hampton/1939, Benny Carter i 3 saxofonistes tenors: Coleman Hawkins, Ben Webster i Chu Berry. Recomanat pel Mario Bauzà/trompeta, tocà amb Cab Calloway i amb Ella Fitzgerald, Charlie Barnet i Fletcher Henderson. Coneix Charlie Parker [grup de Earl Hines/1943 i ambdós comencen a elaborar les bases d'allò anomenat Be Bop. Jam sessions amb Kenny Clarke, Don Byas i Thelonius Monk. El cantant Billy Eckstines creà la primera big band del Be Bop amb Dizzy Gillespie com a director i on eren Charlie Parker, Sarah Vaughan, Gene Ammons i Art Blakey. Formà Onyx/1945 amb Oscar Pettiford. Gira per Europa/1948. Gravà amb Parker, Monk,

- PAQUITO DE RIVERA ⁶⁴⁷ [saxòfon alt i clarinet]
- ED CHERRY [guitarra]
- MICHAEL HOWELL [contrabaix]
- IGNACIO BERROA [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... DIZZY GILLESPIE fa servir una trompeta amb el pavelló en alt i té una personal manera d’insuflar-la emprant la cavitat bucal com a dipòsit d’aire traient unes desmesurades galtes plenes ...”.
- ▶ “... Té predilecció [GILLESPIE] pels registres mitjans i greus [emprà el seu virtuosisme tocant ‘pianíssimo’ al registre greu] ...”.
- ▶ “... Mai se li nota [PAQUITO DE RIVERA] el pas d’un registre a l’altre sobrepasant quasi una octava els sons aguts que es fan servir en aquest instrument [saxòfon alt] amb una perfecció i cos esbalaïdors ...”.⁶⁴⁸

‡ “[Trad.] ... En *My funny Valentine* el trompetista demostrà el seu talent extraordinari. El tema *Manteca* [CHANO POZO - DIZZY GILLESPIE] li permeté respirar amb folgança aprofitant l’estructura rítmica ...”.⁶⁴⁹

o Dimarts, 24/XI/1981:

→GARY BURTON QUARTET:

- GARY BURTON ⁶⁵⁰ [vibràfon]
- JIM ODGREN [sax. alt]
- JOHN LECKWOOD [cb]

Bud Powell/1950. Ambaixador musical dels Estats Units/1956 per l’Orient Mitjà, Grècia, Iugoeslàvia i Amèrica del Sud amb una banda formada amb l’ajut de Quincy Jones. Als setanta formà part dels Giants of Jazz [del productor George Wein]. Encara enregistrà un disc a duo amb Max Roach/1989. Ha estat autor de *Salt Peanuts; Groovin’ High; Be-Bop o A Night in Tunisia* .

⁶⁴⁷ **Paquito D’Rivera**. [L’Havana, 4/VI/1948]. Saxofonista i clarinetista. Amb només 19 anys [1965] actuà com a solista a la Orquesta Sinfónica Nacional de Cuba. Amb Chucho Valdés/pno fundà la Orquesta Cubana de Música Moderna actuant als festivals de Newport i Montreux/1978. Es traslladà als Estats Units sota la protecció de Dizzy Gillespie i tocà amb Arturo Sandoval, Michel Camilo i rescatà per al món el pianista Bebo Valdés [pare de Chucho Valdés]. Gravà amb l’Orquesta Simfònica de Londres [dirigida per Lalo Schifrin] i amb el grup Caribbean Jazz Project/1995. Ha col·laborat amb Eddie Gómez, Mc Coy Tyner, Herbie Mann, Tito Puente i Astor Piazzolla.

⁶⁴⁸ *Montesinos, Eduardo - Levante* [1981]. ‘Dizzy Gillespie abre el segundo festival internacional de Jazz’. Dimecres, 25 de novembre. Pàg, 15.

⁶⁴⁹ *Vergara, Antonio - Cartelera Túrria* [1981]. ‘II Festival Internacional Jazz a València (I)’. Setmana del 30/11 fins el 6/12. N° 930.

⁶⁵⁰ **Gary Burton** [Anderson/Indiana, 23/1/1943]. Vibrafonista. Desenvolupà una tècnica pianística a sobre el vibràfon [4 baquetes]. Estudià amb George Shearing i Herb Pomeroy i creà Gary Burton Quartet/1967 amb Larry Coryell, Steve Swallow i Roy Hanes. Discs amb Chick Corea i Keith Jarrett [1971]. Ha tocat amb Pat Metheny, John Scofield, Kurt Rosenwinkel Carla Bley, Gato Barbieri, Steve Lacy, Makoto Ozone, Adam Nussbaum, Tiger Okoshi, Herbie Hancock, B.B. King, Tommy Smith, Stephane Grappelli i Ástor Piazzolla. A destacar *The Groovy Sound of Music* [RCA/1964]; *Gary Burton & Keith Jarrett* [Atlantic, 1969]; *Crystal Silence* [ECM/1972 amb Chick Corea]; *Libertango: The Music of Ástor Piazzolla* [Concord Jazz/2000].

• MIKE HYMAN

[bat]

Anunci del concert de GARY BURTON on es fa esment d'una de les seues virtuts a l'hora de tocar el vibràfon [Levante, dimarts 24/XI/1981. Pàg, 20].

- ▶ “[Trad.] ... Als passatges monòdics ràpids sols fa servir les maces fixes afegint les altres amb menor freqüència ...”.
- ▶ “... Però quan interpreta una peça arranjada per a vibràfon sols [BURTON] demostra una gran independència de mans creant una polifonia contrapuntística inconcebible en aquest instrument ...”.
- ▶ “... A destacar la llarga cloenda del tema *Do for you* [ELLINGTON] on la compenetració dels instruments de percussió [bateria/vibràfon] es feu palesa ...”.⁶⁵¹

‡ “[Trad.] ... El material temàtic fou equilibrat: *Bud Powell* [CHICK COREA] homenatge al pianista Bop per excel·lència; *Dream so real* [CARLA BLEY]; *Passion flower* [ELLINGTON-STRAYHORN]; *Tune up*, etc. La evidència objectiva ens referma que GARY BURTON és un gran creador ...”.⁶⁵²

o Dimecres, 25/XI/1981:

→GEORGE ADAMS/DON PULLEN QUARTET:

- GEORGE ADAMS ⁶⁵³ [saxòfon]
- DON PULLEN ⁶⁵⁴ [piano]
- CAMERON BROWN [contrabaix]
- DANNIE RICHMOND [bateria]

⁶⁵¹ *Montesinos, Eduardo - Levante* [1981]. ‘Gary Burton Quartet en el Festival de Jazz’. Dijous, 26 de novembre. Pàg, 19.

⁶⁵² *Cartelera Túrria* [1981]. ‘II Festival Internacional Jazz a València (I)’. *Sic*.

⁶⁵³ **George Adams** [George Rufus Adams. Covington/Georgia, 29/IV/1940 - Nova York, 14/XI/1992]. Saxofonista, flautista i clarinetista baix. Influències de Rahsaan Roland Kirk, John Coltrane i d’Albert Ayler. Col·laborà amb Gil Evans, Roy Haynes; Don Pullen/piano, Cameron Brown/contrabaix i Dannie Richmond/contrabaix. Destaquem *Song of Adams*/1975; *Nightingale*/1988; *Paradise Space Shuttle*/1989. Amb el George Adams - Don Pullen Quartet, cal prioritzar *Don’t Lose Control*/1979; *Earth Beams*/1980; *Live at the Village Vanguard*/1983; *Decisions*/1984 i *Breakthrough*/1986.

⁶⁵⁴ **Don Pullen** [Don Gabriel Pullen. Roanoke/Virginia 25/XII/1941 - East Orange/Nova Jersey, 22/IV/1995]. Al 1973, entrà al grup de Mingus on hi eren George Adams/saxòfon, Dannie Richmond/bateria i Jack Walrath/trompeta. Tocà als Jazz Messengers d’Art Blakey/1974 i formà George Adams/Don Pullen Quartet-1979/1988. Enregistraren *Of these*, *Earth Beams*/1980; *Live At The Village Vanguard*/1983 i *Decisions*/1984. Gravaren el disc considerat per la crítica com un dels millors enregistraments a la història del Jazz: *Breakthrough* [Blue Note/1986]. *New Beginnings*/1988 amb Gary Peacock/contrabaix i Tony Williams/bateria. *Ode To Life*/1993 fou un tribut al saxofonista George Adams mort el 14/11/1992.

- ▶ “[Trad.] ... DON PULLEN exposà alguns temes fent servir blocs d’acords repartits entre ambdues mans i emprant ‘clusters’ i ‘glissandos’, efectes que ja hi eren en algunes obres dels anys trenta [*Ionization*, d’EDGAR VARESE ⁶⁵⁵] ...”.
 - ▶ “... Al saxòfon tenor [GEORGE ADAMS] predominaren els desgavells gratuïts en la sonoritat i a les improvisacions amb moltes notes tocades a gran velocitat però mancades de sentit i claredat ...”.⁶⁵⁶
- ‡ “[Trad.] ... Al concert hi hagué un excel·lent material temàtic, un treball de conjunt d’allò més coherent i unes intervencions solistes plenes d’inventiva. Tres ingredients per qualificar el concert de GEORGE ADAMS i DON PULLEN com a memorable ...”.⁶⁵⁷

o Dijous, 26/XI/1981:

→GEORGE COLEMAN OCTET:

• GEORGE COLEMAN ⁶⁵⁸	[saxòfon alt/tenor]
• SAL NISTICO	[saxòfon tenor]
• MARIO RIVERA	[saxòfon baríton]
• BOBBY WATSON	[saxòfon alt]
• DANNY MOORE	[trompeta/fiscorn]
• HAROLD MABERN	[piano]
• CLINT HOUSTON	[contrabaix]
• BILLY HIGGINS	[bateria]

- ▶ “[Trad.] ... COLEMAN abusa de les seues improvisacions doncs semblen exercicis d’estudi de l’instrument, sense cap Swing ...”.
- ▶ “... La composició instrumental de l’octet no ofereix varietat de timbre atès que hi assistírem a la lluita de una sola trompeta davant quatre saxòfons sent el resultat una secció d’orquestra de Jazz que no la d’un octet ...”.⁶⁵⁹

⁶⁵⁵ Cal recordar que un dels somnis incomplets de Charlie Parker fou el de poder estudiar composició amb Edgar Varese tot i no ser un músic de Jazz. ---N. de l’A.

⁶⁵⁶ *Montesinos, Eduardo - Levante* [1981]. ‘Tercera sesión del Festival de Jazz’. Divendres, 27 de novembre. Pàg, 14.

⁶⁵⁷ *Cartelera Túria* [1981]. ‘II Festival Internacional de Jazz a València (I)’. *Sic*.

⁶⁵⁸ **George Coleman**. [George Edward Coleman. Memphis/Tenne, 8/III/1935]. Saxofonista. Tocà amb Ray Charles i B.B. King-1953/1955, al Max Roach Quintet-1958/1959 i gravà amb Jimmy Smith/org [*Houseparty*/1957]. Acompanyà Slide Hampton-1959/1962, Ron Carter, Wild Bill Davis/1962 i el Miles Davis Quintet-1963/1964 on als discs *My Funny Valentine*/1964 i *Four and More*/1964, apareix acompanyat per Herbie Hancock, Ron Carter i Tony Williams. Gravà *Maiden Voyage*/1964 amb Herbie Hancock. Gravà amb Chet Baker [*Prestige Sessions*/1965]. Col·laborà amb Charles Mingus-1977/1978, Shirley Scott/1972, Clark Terry, Horace Silver, Lee Morgan, Elvin Jones/1968 i Ahmad Jamal-1994/2000. Aparegué a les pel·lícules *Freejack*/1992 i *Preacher’s Wife*/1996.

⁶⁵⁹ *Montesinos, Eduardo - Levante* [1981]. ‘George Coleman Octet en la cuarta sesión de Jazz’. Dissabte, 28 de novembre. Pàg, 18.

‡ [Trad.] ... El treball en conjunt del GEORGE COLEMAN OCTET fou sempre convincent, és a dir: precís i homogeni. Si de cas haguérem de trobar qualsevol defecte a l'actuació seria la d'assenyalar la llargària dels solos per tal de donar cabuda als diversos solistes ...”⁶⁶⁰

o Divendres, 27/XI/1981 - *Sala Escalante*:

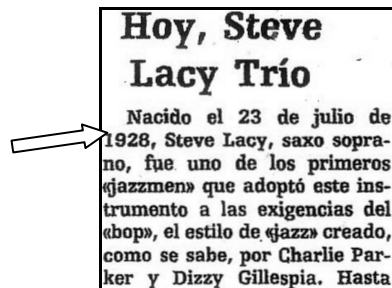
→CARLOS GONZÁLBEZ TRIO [i visualització de vídeos].

o Dissabte, 28/XI/1981 - *Sala Escalante*:

→STEVE LACY TRIO [i visualització de vídeos].

- STEVE LACY⁶⁶¹ [saxòfon soprano]
- ZE EDUARDO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

Anunci del concert de STEVE LACY TRIO on -al començament de la ressenya biogràfica dels saxofonista- es fa esment [de manera errònia] a l'any de naixement: 1928, quan la data vertadera hi és el 13 de juliol del 1934.⁶⁶²

▶ “[Trad.] ... [LACY] Imita xiscles d’aus i fa repeticions d’una cèl·lula melòdica de manera insistent o desenvolupa amb ella progressions [procediment clàssic d’allò més habitual] emprant un llenguatge modal, fins i tot fent servir també indicis atonals ...”⁶⁶³

⁶⁶⁰ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘II Festival Internacional de Jazz a València (II)’. Setmana del 7 al 13 de desembre. N° 931.

⁶⁶¹ **Steve Lacy** [Steven Norman Lackritz. Nova York, 23/VII/1934 - 4/VI/2004]. Saxofonista. Començà tocant amb Dick Sutton/1954; Henry ‘Red’ Allen, Pee Wee Russell, George ‘Pops’ Foster i Zutty Singleton; Buck Clayton, Dicky Wells; Jimmy Rushing; Cecil Taylor-1955/1957 i Gil Evans/1957. Gravà amb Thelonius Monk: *Reflections* [Prestige/1958]. Al 1965 -a Itàlia- formà un quartet amb Enrico Rava/trompeta, Johnny Dyani i Louis Moholo, formació amb la qual actuà a Espanya al 1966. Al 1970 creà un sextet amb Irene Aebi [la seua esposa, cantant], Steve Potts, Bobby Few, Jean-Jacques Avenel i Oliver Johnson i feu performances amb escriptors i pintors avantguardistes. Amb Mal Waldrom enregistrà el disc *Sempre Amore*, [temes d’Ellington/Strayhorn. Soul Note/1987].

⁶⁶² *Levante* [1981]. ‘Espectáculos’. Dissabte, 28 de novembre. Pàg. 18.

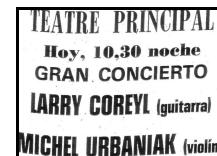
⁶⁶³ *Montesinos, Eduardo - Levante* [1981]. ‘La sexta y septima sesión’. Dimec, 2 de desembre. Pàg. 17.

‡ [Trad.] ... El saxofonista soprano s'ha marcat uns límits més aviat 'raonables' a partir dels quals construir un Jazz avançat integrant al seu discurs alguns elements del Free Jazz, sobretot sonors. Al llarg de la primera part, LACY tocà sols, sense acompanyament ...".⁶⁶⁴

Anunci del concert del CHET BAKER QUARTET i -al racó inferior esquerre de la mateixa pàgina- el cartell del concert dels seus substituïts, el duo LARRY CORYELL [escrit 'Coreyl' al cartell] i el violinista MICHEL URBANIAK anunciats també a la mateixa data [*Levante*, diumenge 29/XI/1981. Pàg, 19].

Chesney (Chet) Baker, nacido en Yale, en 1929, es una de esas figuras musicales del «jazz», como Art Pappper. Y ello porque, debido a «problemas personales», este trompetista ha llevado una carrera muy irregular, con largas interrupciones motivadas normalmente por condenas judiciales. Y así, de estar encaramado en el primer puesto de la clasificación de trompetistas de la revista «Down Bret», por delante incluso de Miles Davis y Dizzy Gillespie (esto sucedía en los años cincuenta), pasó a no hacer discos ni a dar conciertos.

o Diumenge, 29/XI/1981:

→S'anuncià l'actuació de CHET BAKER QUARTET amb la següent formació:

- CHET BAKER [trompeta]
- JEAN LOUIS RASSINFOSSE [contrabaix]
- ARMEN DONELLIAN [piano]
- LEO MITCHELL [bateria]

Com que el trompetista no pogué actuar a la data anunciada per patir una pneumònia clàssica fou substituït per:

- LARRY CORYELL [guitarra]
- MICHEL URBANIAK [violí]

⁶⁶⁴ *Cartelera Túria* [1981]. 'II Festival Internacional de Jazz a València (II)'. *Sic*.

- ▶ [Trad.] ... LARRY CORYELL és un excel·lent guitarrista per al qual el seu instrument no hi té secrets, la qual cosa és palesa a l'ús dels sons harmònics i els acompanyaments harmònics d'allò més rics fins i tot quan toca ell sol ...”.
- ▶ “... MICHEL URBANIAK fa servir un estrany violí de sis cordes fent servir les dues d'afegides per fer -sobretot- ‘pizzicatos’. La seua tècnica i sonoritat són d'allò més bo fent ús sovint de les dobles cordes ...”.⁶⁶⁵

‡ [Trad.] ... El duo CORYELL/URBANIAK interpretà els estàndards de DJANGO REINHART i HORACE SILVER *Nuages*, *Sister Sadie* i *Song for my father* ...”.⁶⁶⁶

o Dilluns, 30/XI/1981:

→GREAT GUITARS QUINTET.

• HERB ELLIS ⁶⁶⁷	[guitarra]
• BARNEY KESSEL ⁶⁶⁸	[guitarra]
• CHARLIE BYRD ⁶⁶⁹	[guitarra]
• JOE BYRD	[contrabaix]
• CHUCK REDD	[bateria]

- ▶ “[Trad.] ... Practiquen un Jazz tradicional sense cap inquietud ...”.
- ▶ “[Trad.] ... La sincronització de les tres guitarres quan toquen a trio és perfecta tot i que són el vuitanta per cent de l'actuació ...”.⁶⁷⁰

⁶⁶⁵ *Levante* [1981]. ‘La sexta y septima sesión’. *Sic*.

⁶⁶⁶ *Cartelera Túrria* [1981]. ‘II Festival Internacional de Jazz a València (II)’. *Sic*.

⁶⁶⁷ **Herb Ellis**. [Mitchell Herbert ‘Herb’ Ellis. Texas, 4/VIII/1921]. Guitarrista. Tocà amb Jimmy Dorsey-1944/1947]; Oscar Peterson Trio-1953/1958, acompanyant Ella Fitzgerald i Julie London [1959]. Als setenta tocà amb altres guitarristes: Joe Pass i Barney Kessel, a més de The Great Guitars [amb Kessel i Byrd]. Ellis ha gravat amb Ray Brown/contrabaix; Jimmy Giuffre/clarinet; Stuff Smith/violí i Coleman Hawkins/saxòfon. Homenatjà Charlie Christian [*Hello, Charlie Christian*]. Encara hi és tocant amb una guitarra no adient per a la sonoritat jazzística: la Gibson Herb Ellis model-ES1615.

⁶⁶⁸ **Barney Kessel** [Muskogee/Okla, 17/X/1923 - San Diego/Califòrnia 6/V/2004]. Guitarrista. Tocà a la big band d’Artie Shaw i gravà amb els Charlie Parker’s New Stars [*Relaxin’ at Camarillo*. Dial/1947]. Gravà la sèrie de discs *The Poll Winners* [amb Ray Brown/contrabaix i Shelly Manne/bateria]. Membre del trio del pianista Oscar Peterson-1952/1953. Primer guitarrista de la Columbia Pictures [anys seixanta] fou demanat per gravar amb artistes del Pop [Phil Spector, The Beach Boys, The Monkees, etc.]. Participà al concert ‘All Stars/Great Guitars’ [amb Charlie Byrd i Herb Ellis/1973].

⁶⁶⁹ **Charlie Byrd**. [Virginia, 16/IX/1925 - 11/XI/1999]. Guitarrista. Al 1954 estudià amb Andrés Segovia. Enregistrà *Jazz Recital*/1957; *Blues For Night People*/1957; *Jazz at The Showboat*/1958; *Guitar in the Wind*/1959; *The Artistry of Charlie Byrd*/1960 i *Charlie Byrd at The Village Vanguard*/1961. Al 1962 gravà amb Stan Getz *Jazz Samba*, disc que el donarà a conèixer arreu del món. Forma The Great Guitars amb Herb Ellis; Barney Kessel; Joe Byrd/cb i Chuck Redd/bateria.

⁶⁷⁰ *Montesinos, Eduardo - Levante* [1981]. ‘Ultimas sesiones del II Festival Internacional Jazz A València’. Divendres, 4 de desembre. Pàg. 16.

‡ “[Trad.] ... El trio interpretà temes del guitarrista CHARLIE CHRISTIAN, tal com: *Air mail special*, *Flyng home*, *A smooth one* i l’estandard *I’m getting sentimental over you* [WASHINGTON] ...”.⁶⁷¹

o Dimarts, 1/XII/1981:

→CHICK COREA:

- CHICK COREA ⁶⁷² [piano]
- GARY BURTON [vibràfon]

- ▶ “[Trad.] ... Des de l’aparició de la sobtosa aparició a l’escenari de GARY BURTON, l’actuació prometé ser [i fou] antològica ...”.
- ▶ “... Evidents influències ‘bartoknians’ i d’altres mestres de l’avantguarda europea de les darreres dècades per la qual cosa la barrera entre música de Jazz i la denominada música ‘seriosa o docta’ no es pogué apreciar en absolut en aquest concert ...”.⁶⁷³

‡ “[Trad.] ... Gràcies a la fantasia de GARY BURTON la presència del pianista tan esperat pel públic que omplí el *Teatre Principal* [COREA] es pogué suportar ...”.

‡ “... No té Swing. Recordarem el COREA de *How he sings, now he songs*, doncs eren altres temps ...”.⁶⁷⁴

CHICK COREA donant una roda de premsa a València. Assegut a la seua esquerra hi és el promotor Julio Martí del ‘Colectivo Promoción Jazz’.⁶⁷⁵

⁶⁷¹ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘II Festival Internacional de Jazz a València (II)’. Setmana del 7 al 13 de desembre. Nº 931.

⁶⁷² **Chick Corea** [Armando Anthony Corea. Chelsea/Massachussets, 12/VI/1941]. Pianista. Col·laborà amb Blue Mitchell-1964/66; Herbie Mann i Stan Getz/1967; Miles Davis [*In A Silent Way* i *Bitches Brew*/1968] i Herbie Hancock-1968/1970. Crea el grup Circle [Dave Holland/contrabaix; Anthony Braxton/saxòfon i Barry Altschul/bateria] i el grup de Jazz-Fusió Return to Forever-1971/1975. Duet amb Gary Burton/vibràfon i formà The Elektric Band, The Akoustic Band i Origin. Tocà amb Al Di Meola; Al Jarreau; Bobby McFerrin; Bobby Womack; Bunny Brunel; Carlos Rios; Dave Holland; Eddie Gómez; Eric Marienthal; Fiora PurimJohn Patitucci i Larry Coryell. Ha estat un dels pianistes amb més influència a les generacions posteriors.

⁶⁷³ *Levante* [1981]. ‘Ultimas sesiones del II Festival Internacional Jazz A València’. Sic.

⁶⁷⁴ *Cartelera Túrria* [1981]. ‘II Festival Internacional de Jazz a València (II)’. Sic.

⁶⁷⁵ J. G. A. - *Levante* [1981]. ‘Espectáculos’. Dijous, 3 de desembre. Pàg. 18.

III.6 CONSOLIDACIÓ I ASSOLIMENT JAZZÍSTIC: PERDIDO CLUB DE JAZZ.

‘*Perdido Club de Jazz*’ fou inaugurat el 13 de novembre del 1980 amb l’actuació de l’ANDREW CYRILLE & MAONO QUARTET:

- ANDREW CYRILLE [bateria]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- TED DANIELS [trompeta]
- DAVE S. WARE [saxòfon]

Situat al número 17 del carrer de Sueca [barri de Russafa] als baixos d’una antiga botiga d’articles de cuir i pell [*Bolsos Venus*]. Al soterrani de l’establiment [on després fou el club] hi era el magatzem i el taller de manufactura de les bosses de mà que després es venien a la botiga de dalt a més de ser exportades [una part de la producció] a empreses de l’estranger.⁶⁷⁶

Fins el lloguer de l’establiment, els propietaris de ‘*Bolsos Venus*’ van ser els germans Luis i José Aranda.

El club de Jazz fou bastit [sota l’assessorament del decorador Jose Luis Jaen] respectant la normativa vigent, la qual els exigia nombroses mesures de seguretat així com també un rigorós aïllament acústic fins aconseguir el màxim nombre de decibels permesos:

- ▶ “[Trad.] ... L’acústica és excel·lent gràcies a que el sostre és de fusta i el sòl hi és folrat de moqueta ...”.⁶⁷⁷

La seua capacitat oscil·lava entre els noranta i els cent vint espectadors asseguts tot i que al llarg de vora quinze anys han estat també les nits que s’hagué d’impedir l’accés dels aficionats al club per que ja hi era ple de gom a gom:

⁶⁷⁶ Entrevista Personal amb Gloria Miralles Navarro [València, 5/IV/1947], treballadora de l’establiment d’articles de pell, cuir i bosses de mà *Bolsos Venus* fins començament dels anys setanta. --N. de l’A.

⁶⁷⁷ E.F. - *Que y Donde* [1980]. Octubre.

- ▶ “[Trad.] ... El local està ben muntat, posseeix una notable acústica i a ell s’accedeix mitjançant una escala que condueix al soterrani. *Perdido* retoma així una vella tradició estructural dels clubs de Jazz: quasi sempre situats als soterranis...”⁶⁷⁸

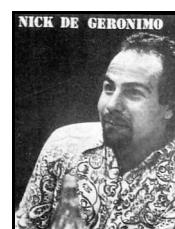
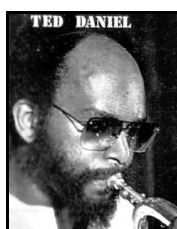
La idea d’obrir el nou club de Jazz sorgí quan *Tres Tristes Tigres* feu fallida i tancà després de vora dos anys de mantenir una programació constant que superà les expectatives d’una bona part de l’afició i de nombrosos músics locals.

Un recull d’aficionats al Jazz feu una mena de carta d’intencions per tal de traure endavant el projecte tot pensant en la necessitat d’oferir un espai musical que una part de la nova societat valenciana dels vuitanta demanava, fins i tot el piano de mitja cua [marca *Kawai*] que va romandre vora dos anys al club *Tres Tristes Tigres* fou comprat pels socis de *Perdido* per la quantitat de 300.000 pessetes.

Els socis fundadors del Club de Jazz Perdido van ser:

- José Aparisi Payan [‘Pepito’]
- Antonio Amorós.
- Paco Artigas.
- Ramón Corachan.
- Antonio de la Asunción.
- Angel Torres.
- Jaime Lloret [qui deixà la societat doncs era també propietari d’un altre establiment al barri del Carme].
- Alfons Dastis [d’incorporació tardana].

ANDREW CYRILLE & MAONO, fotografies dels músics al cartell anunciador de l’actuació d’obertura de *Perdido Club de Jazz* el 13/XI/1980.

⁶⁷⁸ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1980]. Setmana de l’1 al 7 de desembre. N° 878.

El concert anunciat de la formació ANDREW CYRILLE & MAONO fou un èxit. El cartell de les següents actuacions es conformaren fent barreja amb agrupacions diverses que hi eren tocant a Barcelona o Madrid al voltant de les mateixes dades i mantenint el mateix criteri del primer club de Jazz obert a la ciutat -*Tres Tristes Tigres*- pel que feia a la contractació de músics valencians per tal de recolzar-los. Així -doncs- la ciutat de València ja hi era [en pocs mesos] entre la resta de ciutats espanyoles que gaudien amb una programació jazzística continuada.

Un dels socis ho explicava a una entrevista apareguda a la premsa amb motiu de la inauguració del club:

Entrevista apareguda al diari *Levante* [signada per 'Mengual' i on es dona una adreça equivocada -nº 6 amb comptes del 17-] on el soci del club entrevistat [no ho especifica] justifica la creació d'un club de Jazz a la ciutat.⁶⁷⁹

Pel que feia al cas concret de *Perdido Club de Jazz*, la programació oferida hi era de setmanal [de dimecres/dijous fins el diumenge a la nit] a més de crear 'escola jazzística local' mitjançant nombroses jam sessions celebrades al seu escenari i -sobretot- de tenir la possibilitat [com a músics] de gaudir i aprendre d'actuacions en directe d'alt nivell, cosa gairebé impensable a la ciutat només tres anys abans.

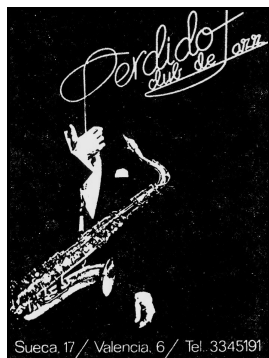
Per tal d'elegir el cartell anunciador del club es va fer servir una imatge del saxofonista COLEMAN HAWKINS feta pel fotògraf italià Giuseppe Pino⁶⁸⁰ i pertanyent a una col·lecció personal d'un dels socis fundadors, José Aparici Payan 'Pepito'.

Tot i que els inicis van ser d'allò més prometedors, aviat els socis del club es trobaren amb sorpreses econòmiques molt desagradables.

⁶⁷⁹ Mengual - *Levante* [1981]. 'Tertúlia Teatral'. Dijous, 16 de novembre. Pàg. 25.

⁶⁸⁰ Giuseppe Pino [Giuseppe Pinelli 'Pino'. Milà, 21/X/1928 - 15/XII/1969]. Fotògraf italià compromès artísticament i ideològicament amb el Partit Comunista Italià. Seguí i aconseguí fotografiar gairebé els millors jazzistes nord-americans que actuaven a Itàlia i la resta d'Europa.

Cartell promocional de *Perdido Club de Jazz* on apareix un muntatge amb les lletres del nom del club a sobre la imatge del saxofonista COLEMAN HAWKINS segons una fotografia feta per Giuseppe Pino.

L'entrada era lliure, tret de concerts puntuals en els quals la contractació fou onerosa i arriscada malgrat pagar la pena ateses les circumstàncies artístiques i/o conjunturals dels músics que tocaren al club, fet que feu pujar el preu de les entrades [necessàries en aixos casos on el club no podia permetre's l'accés lliure com llavors sovint ho feia].

Així -doncs- de vegades, formacions o músics amb un bagatge jazzístic important van ser contractats sota un preu fora dels límits establerts a priori pels membres del club, la qual cosa esdevingué en pèrdues considerables que alentiren durant uns mesos la contractació de noves formacions estrangeres tot cobrint la programació amb músics locals.

Si de cas l'entrada es mantenia lliure, tota vegada al club un dels cambrers passava per les taules i demanava els clients per la beguda a consumir.

Malgrat pagar la pena per poder escoltar en directe i a casa nostra veritables llegendes vives del Jazz, els socis consideraren la possibilitat de canviar la manera d'accedir-hi al local i començaren a cobrar entrada més a sovint i en determinats concerts, la qual cosa no arribà a quallar ben bé entre els aficionats:

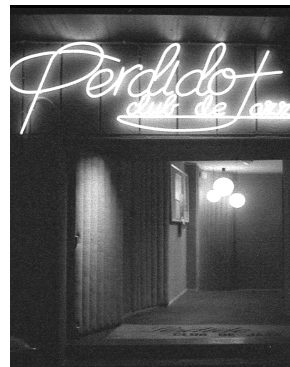
- ▶ “[Trad.] ... El Club estava pràcticament buit. WALDRON [MAL] no hi és LENNON ni tampoc cap altre ídol ‘pop’...”.
- ▶ “... El més greu -i no em cansaré de repetir-lo- és que sectors importants d'intel·lectuals i de públic ‘progre’ que -normalment- solen encertar a altres camps

de la cultura, manifesten al terreny musical una ignorància i manca de sensibilitat veritablement paoroses ...”.⁶⁸¹

El nom del club [*Perdido*] està inspirat amb el nom del carrer de Nova Orleans on diuen que va nàixer el trompetista i cantant LOUIS ARMSTRONG. També -i de passada- el nom del club hi és relacionat amb l'estandard del mateix títol compost pel músic porto-riqueny JUAN TIZOL [qui fou trombonista a l'ORQUESTRA DE DUKE ELLINGTON] i que res té a veure [tot i que el títol de la cançó ben bé podria haver estat un homenatge vers ARMSTRONG] amb el famós carrer abans esmentat i bressol del naixement del músic de Jazz més conegut en la història del gènere.

Tot i que els temps no arrossegaven la foscor administrativa del franquisme, la legislació vigent aleshores no acabava de posar-se al dia pel que feia a denominacions i serveis dels establiments locals, així -doncs- *Perdido Club de Jazz* fou classificat sota el terme administratiu ‘Sala de Fiestas’, atès que -al 1980- no existia cap normativa municipal al voltant dels clubs de Jazz.⁶⁸²

Façana de *Perdido Club de Jazz* abans de les obres de condicionament i tota vegada concloses amb el rètol lluminós sobre la porta d'accés [1980].

Per tal d'anar creant parroquians entre l'afició al Jazz existent a la ciutat, als primers mesos d'existència del club els preus per accedir-hi a *Perdido Club de Jazz* oscil·laren entre l'entrada fixa, la lliure entrada i un augment considerable de les xifres si de cas el sou dels músics presentats ho demanava per tal -com a mínim- de cobrir despeses, fet

⁶⁸¹ Garcia Herráiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Actuaciones de Mal Waldron en Perdido: la difícil libertad de un solitario del piano’. Setmana del 12 al 18 de gener. Nº 884.

⁶⁸² Garcia Herráiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1980]. ‘El Club de Jazz Perdido’. 29 de setembre al 5 d'octubre. Nº 869.

que poques vegades ocorria davant el desànim primerenc dels socis del club que - malgrat els balanç econòmic de la societat- es mantien a les seues propostes artístiques.⁶⁸³

Anunci de *Perdido Club de Jazz* on es fa esment de les diverses opcions per al públic assistent [*Cartelera Túrria*, 1-7/XII/1980. N° 878].

OBERT TOTS ELS DIES
Vesprada (de 7 a 10 hores). Entrada lliure.
Nit (de 11 a 3, amb actuacions en directe)
Precio: 300 pesetas.

A l'entrevista abans esmentada [diari *Levante*], un dels responsables del club respon a la pregunta de per què un club de Jazz a València?, la resposta és coherent amb les propostes iniciàtiques i els criteris estilístics de *Perdido Club de Jazz* i amb el conjunt de la filosofia dels socis que aconseguiren obrir-lo:

- ▶ “[Trad.] ... Perquè la música de Jazz esta coneixent un període d’apogeu al nostre país. El nombre d’aficionats i persones que -d’alguna manera- s’interessen pel Jazz ha augmentat de manera considerable. I no és d’estranyar atès que és una música basada en la improvisació i que posa en un primer plànol la creativitat i el sentiment dels seus intèrprets i el club com a tal [amb el seu ambient acollidor i relaxat] ha estat des de sempre el lloc idoni on millor s’ha pogut apreciar el Jazz i on l’artista -gràcies al seu contacte amb el públic- troba les condicions adients per desenvolupar les seues actituds creatives ...”.
- ▶ “... Darrerament ha hagut a la nostra ciutat [tot i que de manera periòdica] concerts de Jazz amb figures destacades i amb resultats excel·lents pel que fa al públic, descobrint així que existeix una afició a València a més de posar-se de manifest que hi havia un buit atès que cap altre indret ofereix una activitat jazzística continuada més enllà dels concerts abans esmentats ...”.⁶⁸⁴

Perdido Club de Jazz complementà els concerts presentats a la resta de sales de la ciutat [a l’igual que ho feu al seu moment la programació de *Tres Tristes Tigres*] així com els Festivals Internacionals de Jazz I i II [coetanis en el temps, just a l’àmbit dels quinze mesos que descrivim del club a la present tesi] que amb l’ajut de la Diputació de València i el Col·lectiu Promoció Jazz ompliren de cop i volta el -fins aleshores encara minvat- panorama jazzístic local. La *Societat Coral El Micalet*, el *Teatre València-*

⁶⁸³ Entrevista Personal amb Paco Artigas Ardit [soci fundador de *Perdido Club de Jazz* i manager de músics de Jazz] realitzada al febrer del 2007 a casa seua [Picassent/L’Horta Sud].

⁶⁸⁴ *Mengual - Levante* [1980]. ‘Tertúlia Teatral’. Diumenge, 16 de novembre. Pàg, 25.

Cinema, Teatre Princesa i el *Teatre Principal* deixaren pas també a sales d'allò més menudes [sales d'audició, pubs, etc.] que -de tant en tant- programaven Jazz a la seua graella d'espectacles.

- *Perdido Club de Jazz* fou una continuació millorada del llegat deixat per *Tres Tristes Tigres* al llarg dels dos anys en els quals romangué obert [1977-1979] tot oferint una programació continuada. De la pertinent 'fase embrionària' inicial, els aficionats valencians passaren a un altre estat de consolidació artística del gènere i a assolir -com aquell qui res- de tot un seguici d'actuacions que res tenien que envejar a les programacions de qualsevol club de Jazz de Barcelona o de Madrid doncs *Perdido* es nodria en bona part de l'estada de jazzistes diversos de passada per les dues ciutats espanyoles amb més aficionats i amb major nombre de locals per poder gaudir de les primeres figures del Jazz internacional atesa l'evolució política i cultural del país ja més establida dintre dels paràmetres dels països europeus més evolucionats.
- *Perdido* consolidà noms de músics locals que donaren inici a la seua carrera jazzística tocant en nombroses a *Tigres*: GONZALBEZ, ARANDA, BENET, CAFFARENA, MAROT i LLARIO. Al llarg del primer any d'existència del club del carrer Sueca se'ls afegirien altres cognoms que llavors iniciaven la seua carrera al món del Jazz local o intentaven compaginar estils diversos [alguns d'ells provenien de orquestrines locals, bandes de música o directament de les aules del conservatori], la majoria distribuïts en formacions diverses sota el nom genèric de PERDIDO JAZZ TRIO/QUARTET o QUINTET: MIANO, FERRER, CORTINA, SENABRE, EDELMAN, PERRY, FUMERO, GRANELL, CUBEL i d'altres tants més enllà de l'espai abastat al present treball.
- Però la gran aportació de *Perdido Club de Jazz* al desenvolupament del Jazz valencià esdevingué amb la contractació i arribada de jazzistes de primer nivell [aprofitant l'avinentsa abans esmentada de les seues gires per Madrid i Barcelona] i l'oportunitat de gaudir en directe del Jazz més evolucionat que aleshores hi era interpretant-se arreu del món.

→ La presència de músics com ara CYRILLE, WARE, DANIELS, els germans DI GERONIMO, WYBORIS, MONTOLIU, STOCKER, KAVCIC, OSBORNE, WALDRON, SINGER, VALLET, ITURRALDE, PIBUS, GREEN, ASHTON, SKIDMORE, HARRIS, OXLEY i d'altres [només al llarg del primer any i dos mesos des de l'obertura del club] amb un bagatge conceptual i interpretatiu heretat dels estils desenvolupats tot partint del darrer Hard-Bop per part dels grans mestres del gènere com ara COLTRANE o DAVIS i quasi sense donar temps a nombrosos músics locals per poder assolir i perfeccionar el Be Bop de PARKER, punt de sortida i eix dels primers intèrprets valencians [el guitarrista CARLOS GONZALBEZ, com a exemple].

Perdido Club de Jazz romangué obert fins l'estiu del 1995, quinze anys oferint als aficionats valencians l'oportunitat de gaudir de la seua música favorita i l'oportunitat - també- de 'fer músics de Jazz' que -tot seguit el seu tancament- s'obriren al món cercant noves expectatives musicals i -sobretot- nous escenaris on palesar les seues inquietuds.

Per tal de fer un balanç del primer aniversari de *Perdido* s'afegiren les publicacions locals imprimint ressenyes de tot tipus:

- ▶ “[Trad.] ... El ‘Club de Jazz ‘Perdido’ va consagrant-se a la nostra ciutat després d’oferir al públic especialitzat i a aquell altre iniciat una molt interessant programació mereixedora de tot tipus d’elogis, fent d’aquesta ciutat una de les de més relleu a l’estat espanyol pel que fa al Jazz ...”.⁶⁸⁵

Però no tots els anys foren feliços per al club doncs passaren per moments -sobretot econòmics- prou dolents.

Dels pitjors passats pels socis del club cal fer esment d'aquells concrets de quan els comptes no quadraven davant l'oferta musical oferida pel club i el públic [no massa nombrós però sí fidel fins aleshores] girà l'esquena al Jazz i es deixà dur per les modes dels anys vuitanta.

⁶⁸⁵ *Blasco, J. Luis - Que y Donde* [1981]. ‘Una lección de Jazz’. 19 al 25 d’octubre. Nº 188.

Causes [algunes] de la davallada a l'afició al Jazz de València quan la primera meitat de la dècada dels vuitanta:

→ Modes puntuals: l'anomenada ' <i>Movida Madrilenya</i> ' de la dècada dels vuitanta, ' <i>Música Tecno</i> ' i derivats.
→ Renaixença de les discoteques com a espais lúdics.
→ Manca d'informació musical de qualitat als mitjans de comunicació locals i d'àmbit estatal.
→ Assaig a la societat de l'inici de la globalització econòmica i també cultural que hauria d'arribar als anys noranta i al nou mil·lenni.
→ De cop i volta, el Jazz deixà de ser el revulsiu cultural europeu que fou a la dècada dels seixanta.

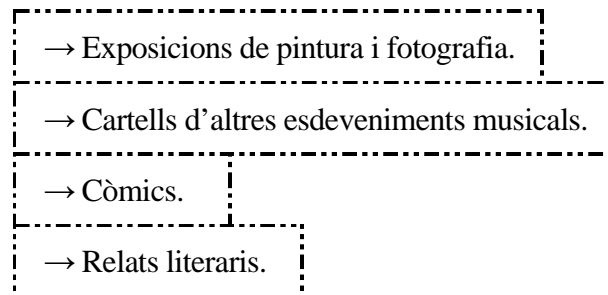
- ▶ “[Trad.] ...Passant per l'exigu nombre de persones interessades pel Jazz ...”.
- ▶ “... El local sembla travessar dificultats que els seus propietaris intenten remuntar tant sí com no i amb grans esforços econòmics. Esperem que ho aconseguen i que València conserve aquest racó dedicat al Jazz en directe ...”.⁶⁸⁶

Malgrat aquestos entrebancs, el Jazz seguí el camí obert al llarg dels anys exposats a la present tesi. La paraula Jazz deixà de significar molts sinònims [neguitosos a la seua major part i infectats de tòpics] per a esdevenir en un mot d'allò més quotidià als cercles culturals de la ciutat. Hom ja parlava de pintura, cinema, escultura, literatura, teatre i música [o música i Jazz tot separant el gènere del contingut específic -a l'igual que música i cançó-].

Els canvis que a començament dels vuitanta afectaren la societat valenciana vingueren acompanyats [moltes vegades donant fe de vida al modernisme local] de dotze compassos de Blues, fins i tot de personatges literaris.

⁶⁸⁶ Vergara, Antonio - *Quartica Jazz* [1981]. 'Crònica'. Setembre. N° 5.

La influència de *Perdido Club de Jazz* a altres àmbits de la cultura de la ciutat es reflexa gairebé a tots els camps artístics:

Cal esmentar ací la novel·la curta de l'escriptor castellanenc Josep Palomero, *El pianista de Jazz* [iniciada a Mallorca a l'estiu del 1981 i *Premi Malva-rosa 1983*/Editorial Prometeo S.A. València, 1983] on el protagonista és un pianista de Jazz psicòpata. Per crear el personatge central de la novel·la, l'autor s'inspirà en el perfil de diversos músics de Jazz als quals observà i escoltà diverses vegades mentre tocaven a *Perdido Club de Jazz* a més de l'ambient 'lúdic i ensems misteriós' del soterrani on era la sala d'audicions.

Anys després, l'escriptor Ferran Torrent aconseguí un gran èxit [editorial i cinematogràfic] amb la seua novel·la *Un negre amb un saxo*, basada en l'ajut ofert per un saxofonista de Jazz del carrer -músic negre de passada a la ciutat- vers un investigador privat.⁶⁸⁷

De llavors ençà, el concepte música a la nostra terra ja no hi seria el mateix. Ni els músics tampoc. Aquesta tesi i el camí recorregut per elaborar-la així ho demostra.

⁶⁸⁷ Entrevista Personal amb l'escriptor i professor Josep Palomero Almela, realitzada a la ciutat de València el dimecres 10/IX/2007.

-III.6.1 Ressenya cronològica de les actuacions a *Perdido Club de Jazz* [actuacions fins les acaballes del 1981].

Des de la seua inauguració [13 de novembre del 1980] fins que conclou el període abastat per aquesta tesi [31 de desembre del 1981] les formacions i músics que van actuar a *Perdido Club de Jazz* van estar les següents:

o Dies 13, 14, 15 i 16/XI/1980 [Inauguració]:

→ANDREW CYRILLE & MAONO:

- ANDREW CYRILLE ⁶⁸⁸ [bateria]
- DAVE S. WARE [saxòfon]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- TED DANIELS [trompeta]

o Del 18 fins el 29/XI/1980:

→CARLOS GONZÁLBEZ TRIO

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- PEER WYBORIS [bateria]

o De l'1 fins el 8/XII/1980:

→PAUL STOCKER TRIO:

- PAUL STOCKER [saxòfon]
- LARRY FISHKIND [tuba]
- PETER NYKIRUS [bateria]

⁶⁸⁸ **Andrew Cyrille** [Andrew Charles Cyrille. Brooklyn/Nova York, 10/11/1939]. Bateria. Estudià a l'Escola Juilliard. Tocà amb Mary Lou Williams, Coleman Hawkins, Illinois Jacquet, Kenny Dorham, Freddie Hubbard, Walt Dickerson, Rahsaan Roland Kirk i 11 anys tocant amb pianista Cecil Taylor. Experimentà en grups de percussió amb Kenny Clarke, Milford Graves, Don Moye, Rashied Ali, Daniel Ponce, Michael Carvin i Vladimir Tarasov. Al 1975 formà el grup Maono ['sentiments'] i ha col·laborat amb els músics més significatius del Jazz contemporani: David Murray, Muhal Richard Abrams, Mal Waldron, Horace Tapscott, James Newton i Oliver Lake. Enregistrà *A Tribute to Stuff Smith* amb Billy Bang i Sun Ra. Fou membre de la New School for Social Research in N. York City. Hi és considerat com el millor bateria nord-americà d'avantguarda.

Cartell anunciador de l'actuació a 'Perdido Club de Jazz' de PAUL STOCKER TRIO
[Cartelera Túrria, 1-7/12/1980. N° 878].

TRIO DE PAUL STOCKER (saxo) con LARRY FISHKIND (tuba) y PETER NYKIRUS (bateria).
Tots els dies (11'30 nit) Diumenges: 8 vesprada (preus reduïts) i 11'30 nit

o Dimarts 9/XII/1980:

→PAUL STOCKER TRIO + MIKE OSBORNE TRIO:

- PAUL STOCKER [saxòfon]
- LARRY FISHKIND [tuba]
- PETER NYKIRUS [bateria]
- MIKE OSBORNE [saxòfon]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o Del 10 fins el 18/XII/1980:

→MIKE OSBORNE TRIO:

- MIKE OSBORNE [saxòfon]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAVCIC [bateria]

o Del 19 fins el 29/XII/1980:

→JORGE PARDO + JEAN-LUC VALLET TRIO:

- JORGE PARDO [saxòfon]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- GENE DI GERONIMO [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... VALLET és un dels acompanyants que poden trobar-se a hores d’ara. Els seus solos estan bastits amb una sobrietat i un raciocini admirables ...”.

- ▶ “... El toc de JORGE PARDO té influències molt clares de DEXTER GORDON i JOHN COLTRANE tot i que li cal millorar el timbre del seu instrument ...”⁶⁸⁹

- Del 2 fins el 6/I/1981:

→MAL WALDRON TRIO:

- MAL WALDRON [piano]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- GENE DI GERONIMO [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... Quan escoltem Mal [WALDRON] tocant les balades en solitari -amb les quals sol obrir les actuacions- ja es decanta com un pianista segur i amb una gran potència, tot i que amb la gelor del primer tema de la sessió sembla més aviat pla ...”⁶⁹⁰

- Del 8 fins el 18/I/1981:

→JEAN-LUC VALLET TRIO:

- JEAN-LUC VALLET [piano]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- GENE DI GERONIMO [bateria]

- Del 15 fins el 25/I/1981:

→JEAN-LUC VALLET TRIO.

- Del 2 fins el 18/II/1981:

→JEAN-LUC VALLET TRIO.

- Del 6 fins el 8/II/1981:

→JOAN ALBERT / JEAN-LUC VALLET TRIO:

- JOAN ALBERT [saxòfon]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- GENE DI GERONIMO [bateria]

⁶⁸⁹ Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrria [1980/81]. ‘El cuarteto de Jean-Luc Vallet’. Setmana del 29 de desembre del 1980 fins el 4 de gener del 1981. N° 890.

⁶⁹⁰ Ruvira, Pep - Que y Donde [1981]. ‘Un gran pianista’. Setmana del 12 fins el 18 de gener.

o Del 9 fins el 15/II/1981:

→JEAN-LUC VALLET TRIO:

- ▶ “[Trad.] ... JEAN-LUC VALLET -amb diverses actuacions a València darrere seu- es mostra tal com un pianista flexible ensem que elegant, amb un domini que es posa a prova actuant com a element solista primordial en el trio ...”.⁶⁹¹

o Dimecres 18 i dijous 19/II/1981:

→JEAN-LUC VALLET TRIO.

o Del 20 fins el 22/II/1981:

→PEDRO ITURRALDE + JEAN-LUC VALLET TRIO:

- PEDRO ITURRALDE [saxòfon]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- NICK DI GERONIMO [contrabaix]
- GENE DI GERONIMO [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... Feia dotze anys [des del 1968 a la *Sala Studio* amb TETE MONTOLIU, ERIC PETER i PEER WYBORIS] que ITURRALDE no hi era a València tocant ...”.
- ▶ “... GERRY MULLIGAN escrigué d’ell a la revista *Down Beat*: ‘He tocat amb un extraordinari saxofonista: PEDRO ITURRALDE ..’ ...”.⁶⁹²
- ▶ “[Trad.] ... Així, es desembolica [ITURRALDE] amb increïble desimboltura per terrenys ‘coltranians’ [JOHN COLTRANE], ‘rollinsnians’ [SONNY ROLLINS] i amb l’elegància d’STAN GETZ sense perdre -ensems- la seua pròpia definició com a músics ...”.⁶⁹³

→ L’intent de colp d’estat dut a terme a Madrid i València el 23 de febrer del 1981 pel coronel Tejero i el general Milans del Bosch agafà el bateria GENE DI GERONIMO arribant en avió a Madrid procedent de València.

⁶⁹¹ *Ruvira, Pep - Que y Donde* [1981]. ‘Jean-Luc Vallet en Perdido’. Setmana del 19 fins el 24 de gener.

⁶⁹² *Garcia Herraiz, Federico - Cartelera Túrria* [1981]. ‘Pedro Iturralde en Perdido’. Setmana del 23 de febrer fins l’1 de març. N° 890.

⁶⁹³ *Ruvira, Pep - Que y Donde* [1981]. ‘Una lección de Jazz’. Setmana del 2 fins el 8 de març. N° 155.

→ Degut a l'aldarull i els entrebancs produïts pels esdeveniments colpistes, el músic perdé l'enllaç amb l'avió que havia de dur-lo des de Madrid fins els Estats Units.

→ Pel que fa al Jazz, aquella anècdota fou la única nota a destacar d'aquella data en la qual la ciutat de València fou una de les que més patí les primeres hores del colp militar a més de ser peça clau al desenllaç d'aquell episodi.⁶⁹⁴

o Del 25 fins el 29/II/1981:

→ PEER WYBORIS TRIO:

- PEER WYBORIS [bateria]
- JEAN-LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]

o Del 2 fins el 5/III/1981:

→ VALLET/WYBORIS/GONZÁLBEZ/FUMERO:

- JEAN-LUC VALLET [piano]
- PEER WYBORIS [bateria]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]

o Del 6 fins el 8/III/1981:

→ HAL SINGER/PEER WYBORIS TRIO:

- HAL SINGER [saxòfon]
- PEER WYBORIS [bateria]
- JEAN LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]

⁶⁹⁴ ---Anècdota narrada per Federico Garcia Herraiz a una qualsevol de les converses mantingudes amb el crític de Jazz [2007/2008]. Informació refermada -entre altres- per Jose 'Pepito' Aparici Payan, soci fundador de *Perdido Club de Jazz*. ---N. de l'A.

- ▶ “[Trad.] ... Supervivent de l’època de les grans orquestres negres dels anys trenta i quaranta, HAL SINGER practica un tipus de Jazz enormement comunicatiu ...”.⁶⁹⁵
- ▶ “... SINGER sempre s’ha caracteritzat per ser un seguidor de les escoles de DON BYAS i COLEMAN HAWKINS ...”.
- ▶ “ ... Blues de dotze compasos , temes dels anys quaranta, de Bop i de Hard Bop tal com *Blues Marche* [ART BLAKEY], bossa noves, etc ...”.⁶⁹⁶

o Dilluns 12/III/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET

Pel que fa a la creació al club d’un grup més o menys estable [PERDIDO JAZZ, amb les formacions pertinents segons les necessitats: trio, quartet, quintet, etc.,] format amb músics valencians i que servira per tal de conformar de la millor manera possible les diverses programacions mensuals cal afegir el següent:

- La formació PERDIDO JAZZ QUARTET anava canviant de músics segons l’encapçalara un o altre solista, tot depenent de les dates contractades al Club.
- Com a formació fixa deixarem el nom de la formació i -tot seguit- farem un recull dels instrumentistes que formaren el quartet tenint en compte que altres músics locals o forans pujaven a tocar amb ells, sent -si més no- una mena de quartet base [de vegades] per tal de donar oportunitat a altres músics.
- La primera formació estava comformada per: MIGUEL BENET, XEMA SENABRE, RICARDO ‘Ritchie’ FERRER i VICENT CORTINA però també sota el nom de PERDIDO JAZZ QUARTET actuaren a *Perdido Club de Jazz* els següents músics:

Músics que pertanyeren a les diverses formacions de PERDIDO JAZZ QUARTET:

- MIGUEL BENET [piano]
- JOSHUA EDELMAN [piano]
- MARTA PERRY [flauta]

⁶⁹⁵ Garcia Herraiz, Federico - *Diario de València* [1981]. ‘Una semana de intensa actividad jazzística’. Dissabte, 28 de febrer.

⁶⁹⁶ Vergara, Antonio - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Hal Singer y el Trio de Peer Wyboris’. Setmana del 23 al 29 de març. N° 894.

- XEMA SENABRE [trompeta]
- XIMET CAFFARENA [saxòfon]
- JOSE LUIS GRANELL [saxòfon]
- RITCHIE FERRER ⁶⁹⁷ [contrabaix]
- LUIS LLARIO [contrabaix]
- PACO ARANDA [bateria]
- VICENT CORTINA ⁶⁹⁸ [bateria]
- MARIANO CUBEL ⁶⁹⁹ [bateria]

o Del 13 fins el 15/III/1981:

→CATALONIA JAZZ GRUP. [amb el vibrafonista ÀNGEL PEREIRA].

o Del 16 fins el 22/III/1981:

→TALLER DE JAZZ:

→ Els *Tallers de Jazz* consistiren en diverses jam sessions a càrrec d'alumnes i professors de l'única escola de música moderna que llavors hi havia a València: *Estudio Música*. Com a base rítmica per poder desenvolupar de manera adient les jam sessions hi eren els següents músics:

⁶⁹⁷ **Richie Ferrer**. [Ricardo José Ferrer Bayarri. València, 19/III/1962]. Contra baixista. Començà a tocar a diversos grups de Rock i Blues. Al 1980 tocà amb el Sextet de Jazz de la Caixa d'Estalvis de València amb Natxo Ros/piano; Paco/guitarra; Eladio Reinon/Saxòfon. Alt; Xema Senabre/trompeta i Quique Piqueras/bateria]. Comença a tocar amb el Perdido Jazz Quartet. Als noranta marxà a Madrid on -a hores d'ara- encara roman com a 'freelance'. Ha tocat a diverses formacions estatals [a la secció rítmica de Pedro Iturralde]. L'any 200 marxà de gira als Estats Units. Té un quartet al seu nom.

⁶⁹⁸ **Vicent Cortina Llopis**. [La Pobla de Vallbona, 28/IX/1948]. Bateria. Ha tocat gairebé tots els instruments de percussió i tot tipus de repertori a l'orquestra The Gamas. Als 26 anys estudia oficials de Percussió amb Roberto Campos Fabra. Tocà amb Los Errantes on coneix Pep Llopis/guitarra-piano amb qui formaria Cotó-en-Pèl amb Paco Cintero/baix i Carles Picó/guitarra, grup imprescindible per conèixer l'evolució musical al País Valencià [*Holocaust/1977*]. Escoltà Elvin Jones, Tony Williams i Martí Morell i contactà amb jazzistes locals [Miguel Benet/piano i Luís Llario/contrabaix. Aconsegueix ser bateria/base al Perdido Jazz Quartet. Amb un estil obert i sempre supeditat al repertori de qualsevol formació on haja tocat i de la qual podem donar fé el director d'aquesta tesi i aquest doctorand.

⁶⁹⁹ **Mariano Cubel Aroca**. [València, 16/VI/1957]. Bateria. Marxà a Alemanya quan només tenia 3 anys. Recorda haver vist programes de Jazz a la TV alemanya -primer- i després a Espanya [programes de Pepe Palau]. Als 17 anys estudià al Conservatori de València i al 1980 -ja havent tocat en grups de Rock- entrà a formar part de Perdido Jazz Quartet al costat de Joshua Edelman, Micki Benet i d'altres. Ha tocat a nombroses formacions de Jazz i -sobretot- de Salsa.

- TATSU [guitarra]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- MARTA [veu]
- YAGÜE [baix elèctric]

○ Del 26 fins el 29/III/1981:

→PIBUS / FONT COMBO:

- DAVE PIBUS [saxòfon alt]
- SALVADOR FONT [bateria]
- RAMÓN GARCIA [vibràfon]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]

- ▶ “[Trad.] ... El repertori que presenten és prou nou pel que fa a actuacions anteriors doncs inclou temes de CHARLIE PARKER [*Dexterity* i *Chasing the Bird*] i d’altres clàssics com *Night in Tunisia* ...”.⁷⁰⁰

○ De l’1 fins el 5/IV/1981:

→PIBUS / FONT COMBO.

○ Del 8 fins el 12/IV/1981:

→BURTON GREEN TRIO:

- BURTON GREEN [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- ZLATKO KAUCIC [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... Els temes propis que interpretà [BURTON GREEN] eren excessivament parasitaris de compositors clàssics com ara SATIE i BARTOK. La seua articulació té prou fluïdesa però els desenvolupaments improvisadors són limitats, defecte que es feu palès als temes *Bye-Ya* [THELONIOUS MONK] i *Peace* [HORACE SILVER] ...”.⁷⁰¹

○ Del 16 fins el 19/IV/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

⁷⁰⁰ Nicolás - *Mundo Musical* [1981]. ‘Cuarteto de Dave Pibus en Perdido’. Setmana del 6 fins el 12 d’abril. N° 2.

⁷⁰¹ García Herraiz, Federico - *Cartelera Túria* [1981]. ‘Burton Green Trio’. Setmana del 20 fins el 26 d’abril. N° 898.

- Del 22 fins el 27/IV/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

- Del 29/IV fins el 4/V/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

- Del 8 fins el 10/V/1981:

→PEDRO ITURRALDE QUARTET.

- PEDRO ITURRALDE [saxòfon]
- JEAN LUC VALLET [piano]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- J. A. GALÍCIA [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... Si hi ha alguna cosa reprovatòria vers ITURRALDE és el fet d’haver-hi assimilat [no dic ‘copiat’] massa bé COLTRANE ... ”.⁷⁰²

- Dimarts 11 i dimecres 12/V/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

- Dimecres 13 i dijous 14/V/1981:

→DAVE S. WARE QUARTET:

- DAVE S. WARE [saxòfon]
- GENE ASHTON [piano]
- BRIAN SMITH [contrabaix]
- BEAVER HARRIS [bateria]

- ▶ “[Trad.] ... Dues actuacions programades inesperadament tot aprofitant un buit a la gira europea del grup ...”.
- ▶ “... El problema és que DAVID S. WARE no posseeix capacitat ni dots de líder. La seua tècnica és tan minvada i tosca que per a aconseguir qualsevol moment interessant i poètic ha de recórrer a llarguíssimes i mecàniques repeticions de les mateixes

⁷⁰² E.E.- *Mundo Musical* [1981]. ‘Jazz: Pedro Iturralde’. Setmana del 25 fins el 31 de maig. N° 7.

frases i crits amb el resultat de grans períodes on no succeeix absolutament res tret de l'avorriment ...".⁷⁰³

o Del divendres 15 fins el diumenge 17/V/1981:

→MATHEW SIMON QUARTET:

- MATHEW SIMON [trompeta]
- JORDI BORRELL [guitarra]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- SALVADOR FONT [bateria]

o Dilluns 18/V/1981:

→PEDRO ITURRALDE QUARTET:

- PEDRO ITURRALDE [saxòfon]
- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]
- JOSE A. GALÍCIA [bateria]

o Del 19/V/fins el 10/VI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

Anunci de l'ALLAN SKIDMORE TRIO per a *Perdido Club de Jazz* on es parla de la procedència dels músics.

<p>CLUB DE JAZZ "PERDIDO" (Sueca, 17)</p> <p>Tres únicos días el gran saxo tenor inglés</p> <p>ALAN SKIDMORE</p> <p>co-líder con Mike Osborne de S. O. S. y acompañante habitual de John Mayall.</p> <p>En trío con TONY OXLEY (batería), miembro de los grupos de Bill Evans y John McLaughlin, y</p> <p>ALI AHAURAND (contrabajo)</p> <p>Jueves 11 y viernes 12 (11'30 noche) Sábado 13 (8 tarde y 11'30 noche)</p>

o De l'11 fins el 13/VI/1981:

→ALAN SKIDMORE TRIO:

- ALAN SKIDMORE [saxòfon]

⁷⁰³ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túria* [1981]. 'Dave S. Ware Quartet en Perdido'. 1 al 7 de juny. N° 904.

- TONY OXLEY [bateria]
- ALI AHOURAND [contrabaix]

- ▶ “[Trad.]...Saxofonista tenor i soprano, ALAN SKIDMORE és un dels músics de Jazz més importants al Regne Unit ...”.
- ▶ “... A partir de la seua trobada amb el saxofonista baríton JOHN SURMAN, inicia una orientació més profitosa i personal atès que SKIDMORE, MIKE OSBORNE i SURMAN formen el grup ‘SOS’ -inicials dels seus noms- ...”.⁷⁰⁴
- ▶ “... Als temes *Lonnie’s lament* i *You don’t know what love is* feu servir tècnica més aviat ‘coltraniana’ ...”.⁷⁰⁵

o Del 15 fins el 22/VI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 24 fins el 29/VI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o De l’1 fins el 4/VII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 8 fins l’11/VII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 15 fins el 18/VII/1981:

→CARLOS GONZÁLBEZ / HORACIO FUMERO:

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- HORACIO FUMERO [contrabaix]

o Del 22, 23, 24, 25 i 29/VII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 30/VII fins l’1/VIII/1981:

⁷⁰⁴ Garcia Herraiz, Federico - *Diario de València* [1981]. ‘Actuaciones del Alan Skidmore Trio’. Ressenya del trio apareguda l’11 de juny.

⁷⁰⁵ Garcia Herraiz, Federico - *Cartelera Túrria* [1981]. ‘Alan Skidmore Trio en Perdido’. Setmana del 22 fins el 28 de juny. N° 907.

→LLUÍS VIDAL / ANGEL PEREIRA:

- LLUÍS VIDAL [piano]
- ANGEL PEREIRA [vibràfon]

○ Del 5 fins el 8/VIII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

○ Del 26 fins el 29/VIII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

○ Del 2 fins el 5/IX/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

○ Del 9 fins el 13/IX/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

○ Del 16 fins el 20/IX/1981:

→CARLOS GONZÁLBEZ / JOSHUA EDELMAN:

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- JOSHUA EDELMAN [piano]

○ Del 23 fins el 27/IX/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

○ Dimecres 30/IX i dijous 1/X/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

○ Divendres 2 i dissabte 3/X/1981:

→TETE MONTOLIU [piano sols].

○ Diumenge 4/X/1981:

→TETE MONTOLIU / CARLOS GONZÁLBEZ:

- TETE MONTOLIU [piano]

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]

- ▶ “[Trad.] ... Guitarrista autodidacta tot i que no exempt d’influències [CARLOS GONZÁLBEZ] i amb una tècnica que el situa entre els millors guitarristes del país, estigué a l’alçària de les circumstàncies. TETE MONTOLIU es mesurà i ambdós músics trobaren un lloc comú en estàndards com *Lover man*; *On green dolphin street ...*”.
- ▶ “ ... Altre èxit fou la resposta del públic [el club hi era ple de gom a gom], fet que de mantenir-se així permetrà una millor i més regular programació de concerts ... ”.⁷⁰⁶

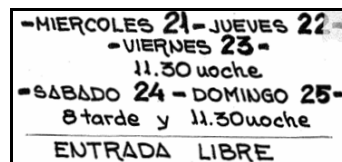
- Del 7 fins l’11/X/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

- Del 14 fins el 18/X/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

Anunci fet a mà i penjat a la porta d’accés del mateix club *Perdido* pertanyent a l’actuació del duo GONZÁLBEZ/EDELMAN del 21-25/X/1981. El nom del pianista apareix escrit com ‘Josue’ i el del guitarrista amb caràcters més grans:⁷⁰⁷

- Del 21 fins el 25/X/1981:

→CARLOS GONZÁLBEZ / JOSHUA EDELMAN:

- CARLOS GONZÁLBEZ [guitarra]
- JOSHUA EDELMAN [piano]

- Del 26/X fins l’1/XI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

⁷⁰⁶ Ruvira, Pep - *Que y Donde* [1981]. ‘Tete Montoliu / Carlos González’. 19 al 25 d’octubre. N° 188.

⁷⁰⁷ Paco Artigas [membre fundador de *Perdido Club de Jazz*]. Col·lecció particular.

o Dimecres 4 i dijous 5/XI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del divendres 6 fins el diumenge 8/XI/1981:

→QUICO PI DE LA SERRA [guitarra].⁷⁰⁸

- ▶ “[Trad.] ... PI DE LA SERRA -qui va eixir a l’escenari acompanyat de tres guitarres- oferí un espectacle, suggestiu i ben elaborat tot alternant cançons de poètica pausada amb temes carregats de força a més de peces instrumentals interpretades amb energia i habilitat indiscutibles ...”.⁷⁰⁹

o De l’11 fins el 15/XI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 18 fins el 22/XI/1981:

→CARLOS GONZÁLBEZ / JOSHUA EDELMAN.

o Del 25 fins el 29/XI/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 2 fins el 6/XII/1981:

→JOSHUA EDELMAN SEXTET:

- JOSHUA EDELMAN [piano]
- RAMON ‘Sebo’ CARDO [saxòfon]
- MARTA PERRY [flauta]
- MICHAEL BERTI [contrabaix]
- CESAR BERTI [percussió/veu]

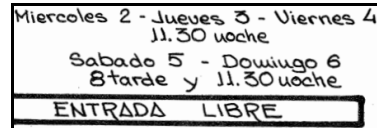
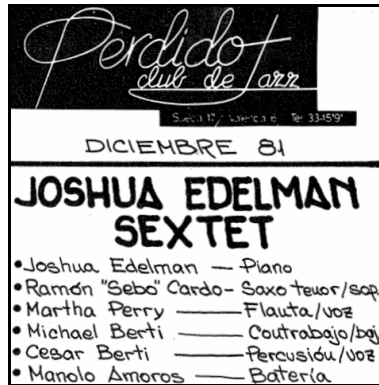
⁷⁰⁸ ‘*Quico*’ Pi de la Serra [Francesc Pi de la Serra i Valero. Barcelona, 6/VIII/1942]. Cantautor i guitarrista. Al 22/III/1962, entrà als Els Setze Jutges com acompanyant de Miquel Porter i Moix. Els Setze Jutges n’eren: Miquel Porter i Moix, Remei Margarit, Josep Maria Espinàs, Delfí Abellà, Francesc Pi de la Serra, Enric Barbat, Xavier Elies, Guillermina Motta, Maria del Carme Girau, Martí Llauredó, Maria Amèlia Pedrerol, Joan Ramon Bonet, Joan Manel Serrat, Maria del Mar Bonet, Lluís Llach i Rafael Subirachs. Visitant habitual al Club de Jazz Jamboree, escolta en directe músics com Francesc Burrull, Ricard Roda, Ricard Miralles i Lou Bennett. Amb René Thomas enregistrà *L’home del carrer*/1964, que aviat és enregistrat per altres cantants [Joan Manuel Serrat i Jaume Sisa]. Al 1982 inicià la seua col·laboració amb Joan Albert Amargós i publicà *Pijama de saliva*/1983. A la dècada dels noranta presentà diversos programes de ràdio dedicats al Jazz.

⁷⁰⁹ *Blasco, J.L. - Que y Donde* [1981]. ‘Quico se perdió en Perdido’. 23 al 29 de novembre. N° 193.

• MANOLO AMORÓS

[bateria]

Anunci -també fet a mà- pertanyent a l'actuació del sextet de JOSHUA EDELMAN [escrit correctament] del 2-6/XII/1981.⁷¹⁰

o Del 9 fins el 13/XII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 16 fins el 20/XII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

o Del 26 fins el 30/XII/1981:

→PERDIDO JAZZ QUARTET.

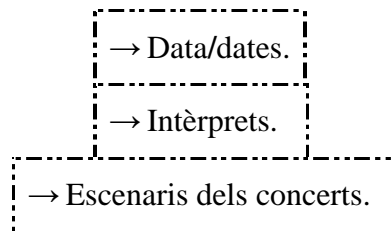
⁷¹⁰ Paco Artigas [membre fundador de *Perdido Club de Jazz*]. Col·lecció particular.

-III.6.2 Cronologia de les actuacions de Jazz més significatives presentades a la ciutat de València fins el 31 de desembre del 1981.

La present cronologia jazzística de la ciutat comença el 9 de desembre del 1959, data força significativa pel que fa a la introducció i posterior desenvolupament del Jazz a València i la resta del País Valencià.

Tal i com s'apunta a la Introducció de la present tesi, el llistat conclou el 31 de desembre del 1981 degut als motius explicats per aquest doctorand.

La manera de presentar-ho al present treball és purament cronològica i redactada fent servir tres paràmetres directius:

Al tercer apartat hi són també els apuntaments considerats significatius per aquest doctorand i enquadrats dintre de la idea global del fet musical a la ciutat [siga o no jazzístic] necessari per a la contextualització narrativa de la tesi:

→ Músics i grups que [tot i no ser qualificats com a 'jazzístes' a la manera ortodoxa] han esdevingut en importants per la seua influència dintre del món musical més avançat i -per la qual cosa- també més proper al Jazz.

→ Esdeveniments musicals amb cert ressò social [més enllà del fet musical en si] tal com el desenvolupament de festivals genèrics [al present treball hi apareixen tres com a tals i d'altres amb només la intencionalitat de ser-ho].

→ Indrets on tocar i escoltar Jazz a la ciutat [per als intèrprets locals fou també sinònim 'd'aprenentatge'].

→ Quantitat comparativa pel que feu al nombre de concerts pel que feu d'una dècada a una altra [setanta] i mitjans per desenvolupar-los [ajuts als diversos organitzadors per part d'alguns estaments oficials].

→ Importància fonamental del paper emprat pels dos clubs més significatius a la ciutat [*Tres Tristes Tigres* i *Perdido Club de Jazz*] i la seua tasca professional i orientativa [de vegades també pedagògica] davant els músics de Jazz valencians.

<p>9-XII-1959</p>	<p>TETE MONTOLIU/ALVARO 'VICHO' VICENCIO [anunciats com a 'CUARTETO TETE MONTOLIU'].</p>	<p>‡ <i>Club Universitario/TEU.</i> → Cal consider-la com LA PRIMERA ACTUACIÓ D'UNA FORMACIÓ JAZZÍSTICA [consolidada com a tal i amb concepte i llenguatge jazzístic adient] presentada a València.</p>
<p>→ 1959/1962. Actuacions diverses de la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ DE RADIO VALÈNCIA' i del 'CONJUNTO HOT DE SOLISTAS' creats i dirigits per BLAS SALES MORAGUES.</p>		
<p>→ 23-07-1959. En cas d'haver-se dut a terme, l'actuació del guitarrista OSCAR ALEMÁN i la 'ORQUESTA ARGENTINA DE JAZZ' a la <i>Plaça de Bous</i> de València haguera estat considerada COM LA PRIMERA a la ciutat per part d'una veritable formació de 'jazzmen' reconeguts. El concert fou anul·lat per culpa de la forta pluja caiguda.</p>		
<p>→ 18-03-1960. <i>Teatre Principal</i>: la 'ORQUESTA SINFÓNICA DE JAZZ' de BLAS SALES actuà al costat de l'Orfeó Universitari dirigit per JESÚS RIBERA FAIG acompanyant temes 'espirituals negres' i música gospel.</p>		
<p>→ 5-03-1962. <i>Teatre Principal: Festival del Jazz</i>. 'Gran Orquesta Levante' dirigida per : Octavio Ferrer. Cal afegir-ne d'altres semblants malgrat interpretar un repertori poc jazzístic.</p>		

		→ 23-03-1963. <i>Plaça de Bous</i> : XAVIER CUGAT i ABBE LANE. Orquestra de 25 músics nord-americans i hispans interpretant mambos i salsa.
6-V-1964	SPREE CITY STOMPERS.	‡ <i>Institut Alemany de València</i> .
12-XII-1965	JOSEPH 'Pepsi' AUER QUINTET + WILLI JOHANNES.	‡ <i>Teatre Principal</i> . Org: Institut Alemany de València.
		→ JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA TRIO. Programa setmanal de ràdio a <i>La Voz de Levante</i> . Toquen a les cafeteries <i>Chacalai</i> i <i>Suizo</i> .
		→ Febrer-1966: Parador faller <i>Beatnik</i> . Actuen ROBERT QUARTET [J. R. Gonzalez] i FRANCESC PI DE LA SERRA.
1966/67	CHE [Xe] QUARTET: LIBERTO BENET/JUAN ROBERTO GONZALEZ ROCHINA/MAMUEL 'Moixent' LÓPEZ i XAVIER BENET.	→ 1966-1967: Jam sessions a la <i>Societat Coral El Micalet</i> . Les primeres a València. Toca també el bateria VICENTE ZARAGOZÀ, amic i quasi deixeble d'ALBERTO ALONSO 'Orelletes'.
		→ Agost-1967: LOUIS ARMSTRONG actuà a la sala <i>El Gallo Rojo</i> [El Campello].
13-I-1968	TETE MONTOLIU TRIO [piano sols] + CHE [Xe] QUARTET.	‡ <i>Piscina Vedri</i> [Passeig de l'Albereda]. → Fins la presentació d'aquesta tesi, ha estat considerada per crítics i estudiosos del tema com la primera actuació de TETE MONTOLIU a València i no l'abans esmentada del 9-XII-1959 al <i>Club del TEU</i> i en formació de quartet.

15-XII-1968	TETE MONTOLIU TRIO + PEDRO ITURRALDE.	‡ Sala Studio [c/ Taquígrafo Martí, 4].
17-XII-1968	JAZZ EXPERIMENTAL [<i>Che [Xe] Quartet</i>] i FRANCESC PI DE LA SERRA.	‡ Sala Studio.
18-XII-1968	BLUES EXPERIMENTAL [CHE - XE- QUARTET].	‡ Sala Studio.
10-V-1969	CANAL STREET BAND.	‡ Sala Studio.
28/29-I-1972	FRANCESC PI DE LA SERRA.	‡ Sala Studio.
		→ El 29-05-1972, el Grup Instrumental del <i>Conservatori de València</i> estrena <i>Pensado en Jazz</i> d'EDUARDO MONTESINOS [Third Stream].
		→ Començament dels anys setanta: demostracions del bateria JOE MORELLO a l'edifici <i>Aliatar</i> [testimoni personal a la tardor del 1973].
10-I-1973	QUARTET NÜRNBERGER JAZZ COLLEGIUM.	‡ Institut Alemany de València.
2/3-VI-1973	TETE MONTOLIU.	‡ <i>Col·legi Escolàpies</i> [Ferran el Catòlic, 23 - Erudito Orellana].
		→ Octubre-1973: <i>Studio SA</i> anuncia la celebració de la <i>Setmana de Jazz</i> amb LOU BENNETT, AL JONES, TETE MONTOLIU, ERIC PETER, ADRIÀ FONT i JOHNNY GRIFFIN.
9/10/11-X-1973	LOU BENNETT - AL JONES.	‡ Sala Studio.

		→ El concert de TETE MONTOLIU TRIO + JOHNNY GRIFFIN [13-X-1973] a <i>Studio</i> fou suspès per ordre del governador civil Ricardo Oltra Moltó.
		→ Novembre-1973: Studio SA lloga el <i>Teatre - Cinema València</i> [carrer Quart] per oferir espectacles davant més espectadors.
13-XII-1973	TRADITIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA.	‡ <i>Teatre Principal.</i> → Organitzat per la ‘Caja de Ahorros de València’.
		→ 28-XII-1973: Estrena de l’òpera <i>Rock Tommy</i> al <i>Teatre Princesa</i> interpretada per músics valencians i basada en l’obra del grup anglès THE WHO.
23 → 28-II i 1-III-1974	LOU BENNETT/AL JONES.	‡ <i>Sala Studio.</i>
7-V-1974	ASSOCIATION PC [JOACHIM KÜHN].	‡ <i>Institut Alemany de València.</i>
		→ 8-V-1974: Primers ‘clínic’s per a músics valencians a càrrec dels músics integrants d’ASSOCIATION PC.
9/10/11-V-1974	TETE MONTOLIU.	‡ <i>Societat Coral El Micalet.</i>
		→ 10-V-1974: Estrena de l’òpera <i>Rock L’home de cotó en pèl</i> [Traver/Picó] al <i>Teatre Principal</i> sobre texts de Vicent Andrés Estellés.

		→ 17-VI-1974: El 'bluesman' anglès John Mayall actuà al <i>Teatre Princesa</i> .
18/19-X-1974	JAZZ GROUP [del CAVA JAZZ DE TARRASSA].	‡ Sala Studio.
		→ 5 i 7-XII-1974: L'OMV estrena de <i>Concierto para Quinteto de Jazz y Orquesta</i> de JOSÉ NIETO al <i>Cinema Martí</i> .
13/14-XII-1974	TETE MONTOLIU TRIO.	‡ Sala Studio.
16 → 20-XII-1974	RENÉ THOMAS/LOU BENNETT/AL JONES.	‡ Sala Studio.
		→ Desembre-1974. El cor 'Los Angeles Jubilee Singers' [EEUU] actuà a la <i>Facultat de Dret</i> de València.
5/6-I-1975	SLIDE HAMPTON + TETE MONTOLIU TRIO.	‡ Societat Coral El Micalet.
		→ 31-I-1975. 'Orquesta Mirasol' al <i>Cinema - Teatre Hercumar</i> d'Alaquàs, a l'Horta Sud.
		→ 10-II-1975. 'Soft Machine' al <i>Cinema - Teatre Hercumar</i> d'Alaquàs, a l'Horta Sud.
29/30-V-1975	TRADITIONAL JAZZ STUDIO DE PRAGA.	‡ Teatre Princesa.
		→ 6-VI-1975: Banda Municipal de València. Estrena a <i>La Llotja</i> l'obra d'Eduardo Montesinos <i>Estudio en Jazz</i> .
30/31-I-1976	JORDI SABATÉS/SANTI ARISA.	‡ Societat Coral El Micalet.

		→ 9-VI-1976: L'actuació de 'Revival Jazz Band de Bratislava' al T. <i>Princesa</i> se suspesa per culpa d'un accident de tràfic.
		→ 3/4-X-1976: 'Orquesta Mirasol' a la S. C. <i>El Micalet</i> .
		→ 7-X-1976: Actum-Música contemporània, a la <i>Societat Coral El Micalet</i> .
		→ 10/11/12-X-1976: Grup de Fusió 'Oriol-Tranvia' a la <i>Societat Coral El Micalet</i> .
15/16/17-X-1976	GAETANO LIGUORI [TRIO IDEA].	‡ <i>Societat Coral El Micalet</i> .
		→ 25-II-1977. → Obertura del Club de Jazz 'TRES TRISTES TIGRES'.
25/26/27-II-1977	ESO Y TAL .[vesprada] VALÈNCIA JAZZ . [nit]	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
1/2/3-III-1977	VALÈNCIA JAZZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
8 →11-III-1977	VALÈNCIA JAZZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
		→ 12-III-1977. Actuació del grup de Rock 'Cotó en pèl' a <i>Tres Tristes Tigres</i>
		→ 14-III-1977. Segona actuació del cor 'Los Angeles Jubilee Singers' al <i>Teatre Principal</i> .
15-III-1977	VALÈNCIA JAZZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .

18/19-III-1977	GAETANO LIGUORI [TRIO IDEA].	‡ Cafè Concert.
24/25-III-1977	VALÈNCIA JAZZ.	‡ Tres Tristes Tigres.
2/3-IV-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Cafè Concert.
5/6-IV-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
9/10-IV-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
13-IV-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Gent.
14-IV-1977	VALÈNCIA JAZZ.	‡ Gent.
19→23-IV-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
27/28-IV-1977	GENE 'MIGHTY FLEA' CONNORS QUARTET.	‡ Tres Tristes Tigres.
6/7/8-V-1977	JORDI SABATÉS.	‡ Cafè Concert.
10/11/12-V-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
13/14/15-V-1977	RICARD MIRALLES TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
17/18-V-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
		→ 19-VI-1977. Jam session [els dijous] a Tres Tristes Tigres.
20/21-V-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
23-V-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.
24/25-V-1977	TETE MONTOLIU TRIO + ROGELIO JUAREZ.	‡ Tres Tristes Tigres.
26/27-V-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ Tres Tristes Tigres.

		→ 28/29-VI-1977. Actuació del grup alemany de Folk i música hindú 'Flying Veena' a <i>Tres Tristes Tigres</i> .
12-IX-1977	TRIPLE ZERO + XIMET CAFFARENA.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
12-IX-1977	TRIPLE ZERO + MAURICE LAGIER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
14-IX-1977	TRIPLE ZERO + CARLOS GONZÁLBEZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
15/16-IX-1977	TRIPLE ZERO + MAURICE LAGIER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
17-IX-1977	MAURICE LAGIER + CARLOS GONZÁLBEZ [duo].	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
18-IX-1977	MAURICE LAGIER + DONATO MAROT [duo].	‡ <i>Tres Tristes Tigres</i> .
		→ 23/24-IX-1977. → <i>Festival Jazz 77</i> al <i>Teatre Principal</i> . Primer Festival de Jazz a València. organitzat pel Col·lectiu Promoción Jazz.
23-IX-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO-HOT JAZZ ENSEMBLE-MODERN JAZZ SEXTET-JAYME MARQUES + VALÈNCIA JAZZ.	‡ <i>Teatre Principal</i> . → Primera Jornada del <i>Festival Jazz 77</i> .
24-IX-1977	BENNETT/WYBORIS/PETERS-RICARD MIRALLES TRIO-CHRISTIAN ESCOUDÉ + RICARD MIRALLES TRIO.	‡ <i>Teatre Principal</i> . → Segona Jornada del <i>Festival Jazz 77</i> .
		→ 23/24-IX-1977. Jam sessions a la fi de les jornades del <i>Festival Jazz 77</i> . Tocaren els músics locals C. Gonzálbez i Ximet Caffarena.

		→ 7-X-1977. 'Mirasol-Colores' a Gent. Orquestra de Fusió, escissió de la 'Orq. Mirasol'.
13/14-X-1977	LOU BENNETT/BILLY BROOKS.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
24/26-X-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO + PATSY PETERS.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
25 → 29 -X-1977	TRIPLE ZERO + VALÈNCIA JAZZ + PAUL STOCKER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
7-XI-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
8-XI-1977	VALÈNCIA JAZZ + PACO ARANDA.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
9/11-XI-1977	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
12-XI-1977	VALÈNCIA JAZZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
		→ 13-XI-1977. Actuà en <i>Tres Tristes Tigres</i> el pianista 'Tito' del qual ho hem pogut trobar cap referència musical.
15/16-XI-1977	GENE 'MIGHTY FLEA' CONNORS + JEAN-LUC VALLET TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
17/18-XI-1977	WALLACE DAVENPORT + JEAN-LUC VALLET TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
1 → 26-I-1978	PAUL STOCKER + VALÈNCIA JAZZ TRIO + ZLATKO KAVCIC.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
27/28/29-I-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO + PAUL STOCKER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
1 → 4-II-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO + PAUL STOCKER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
6/12/20/27-II-1978	MAURICE LAGIER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>

7-II-1978	VALÈNCIA JAZZ + ZLATKO KAVCIC.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
8/9-II-1978	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
10/11-II-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO + PAUL STOCKER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
14/15-II-1978	PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ + ZLATKO KAVCIC.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
17/18-II-1978	PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ + ZLATKO KAVCIC.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
20/27-II-1978	MAURICE LAGIER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
21/22-II-1978	PETER DELPHINIC QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
23 → 26-II-1978	'SEPTETO PRIMER ANIVERSARIO'.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i> Primer aniversari del club.
28/29-II-1978	PETER DELPHINIC QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
1 → 4-III-1978	PETER DELPHINIC QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
6/12-III-1978	MAURICE LAGIER.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
6 → 11-III-1978	VALÈNCIA JAZZ QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
2 → 6-IV-1978	PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
6 → 11-V-1978	ELIA FLETA + JEAN-LUC VALLET TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
17/18/19-V-1978	JORDI SABATÉS/SANTI ARISA.	‡ <i>Gent.</i>
30-V-1978	THE OLD TIMERS [Polonia] JAZZ TRADICIONAL.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
		→ 29/VIII → 9/IX-1978. Grup de Rock 'Guadalquivir' a <i>Tres Tristes Tigres.</i>

8-IX-1978	VALÈNCIA JAZZ.	⌘ <i>Gent.</i> → Primera actuació a la sala després de les vacances.
12 → 17-IX-1978	VALÈNCIA JAZZ.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
23-IX → 1-X-1978	PETER DELPHINIC + VALÈNCIA JAZZ QUARTET.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
24 → 28-X-1978	SANTIAGO REYES TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
7 → 12-XI-1978	DUO DEL CARAJÓ.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
14 → 19-XI-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
21 → 26-XI-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO + CARLOS GONZÁLBIZ.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
5 → 8-XII-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i> → Nova sonorització al club.
12 → 17-XII-1978	MIKE OSBORNE + JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
19/20-XII-1978	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
21 → 25-XII-1978	DUO DEL CARAJÓ.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
26 → 30-XII-1978	CLAUDE GUILHOT + JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
2 → 7-I-1979	CLAUDE GUILHOT + JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
9 → 21-I-1979	CUARTETO DEL CARAJÓ [DUO DEL CARAJÓ eixamplat].	⌘ <i>Tres Tristes Tigres.</i>

13/14-II-1979	VALENCIA JAZZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
15 →18-II-1979	PAUL STOCKER QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
20 →21-II-1979	PAUL STOCKER/ZE EDUARDO DUO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
		→ 21-II-1979. Grup de Rock simfònic 'Guadalquivir' al Teatre Princesa.
22 →25-II-1979	PAUL STOCKER QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
13/14-III-1979	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
15 → 18-III-1979	QUINTETO YACARÉ [bossa noves i sambes].	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
27/28-III-1979	CARLOS GONZÁLBEZ/ DONATO MAROT DUO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
29 → 31-III- I 1-IV-1979	JORDI SABATÉS QUINTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
1/4/5-IV-1979	PAUL STOCKER TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
6/7/8-IV-1979	PAUL STOCKER QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
16 → 22-IV-1979	TRIPLE ZERO JAZZ TRIO.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
24 → 28-IV-1979	MIKE OSBORNE QUARTET.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
7 → 12-V-1979	DUO DEL CARAJÓ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
5 → 10-VI-1979	CUARTETO MADERA.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>

		→ 8-VI-1979. El cantautor Joan Baptista Humet canta a la <i>Sala Hippopotamus</i> acompanyat pel guitarra Josep M ^a Bardagí.
27/28/29-VI-1979	VALENCIA JAZZ.	‡ <i>Tres Tristes Tigres.</i>
		→ VII-1979. → El Club de Jazz <i>Tres Tristes Tigres</i> deixà de funcionar com a tal.
4 → 7-X-1979	ANDREW CYRILLE & MAONO.	‡ <i>València Cinema</i> [c/ Quart, 23].
26-XI-1979	STAN GETZ QUINTET.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
28-XI-1979	BIG BAND DEL SINDICAT DE BARCELONA [dirigits per FRANCECS BORRULL].	‡ <i>Jardins del Real dels Viviers.</i> → <i>Gran Festival Homenaje a Glenn Miller.</i>
13-XII-1979	BILL EVANS TRIO.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
I-1980 [TOTS ELS DILLUNS]	VALENCIA JAZZ TRIO/QUARTET.	‡ <i>Sala Escalante</i> [al carrer Landerers, 5].
11/12/13-I-1980	KENNY CLARK TRIO.	‡ <i>València Cinema.</i>
30/31-I-1980	CARLOS GONZÁLBEZ/HORACIO FUMERO.	‡ <i>Barro</i> [carrer Ripalda, 17].
1/2-II-1980	CARLOS GONZÁLBEZ/HORACIO FUMERO + STEWE POTTS QUARTET.	‡ <i>Sala Escalante.</i>
17-II-1980	DIZZY GILLESPIE QUARTET + CARLOS GONZÁLBEZ TRIO.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
12/13-III-1980	CARLOS GONZÁLBEZ/MIGUEL 'MICKY' BENET DUO.	‡ <i>Barro.</i>

17/18/19-III-1980	ARCHIE SHEPP QUINTET.	‡ <i>Sala Escalante.</i>
11-IV-1980	GEORGE COLEMAN QUARTET.	‡ <i>Sala Escalante.</i>
28-IV-1980	ART BLAKEY & JAZZ MESSENGERS.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
8 → 11-V-1980	TETE MONTOLIU TRIO.	‡ <i>València Cinema.</i> → Anunciat també com <i>Teatro València-Filmoteca Nacional.</i>
9-V-1980	'LA GRAN ORQUESTA DE LIONEL HAMPTON'.	‡ <i>Teatre Princesa.</i>
24-VI-1980	PHAROAH SANDERS QUARTET.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
30-X-1980	CEDAR WALTON QUARTET.	‡ <i>València Cinema.</i>
1-XI-1980	ANDREW CYRILLE & MAONO.	‡ <i>València Cinema.</i>
		→ 13-XI-1980. → Obertura 'PERDIDO CLUB DE JAZZ' [c/ Sueca, nº 17].
13 → 16-XI-1980	ANDREW CYRILLE & MAONO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
18 → 29-XI-1980	CARLOS GONZÁLBEZ TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
		→ 23 → 30-XI-1980. → <i>I Festival Internacional Jazz a València</i> , celebrat al <i>Teatre Principal.</i>
24-XI-1980	SUGAR BLUES BAND/BOOKER T. LAURY.	‡ <i>Teatre Principal: I Festival Internacional Jazz a València.</i>
25-XI-1980	JOHN ABERCROMBIE QUARTET.	‡ <i>Teatre Principal. I Fest. Int.</i>
26-XI-1980	JOHNNY GRIFFIN QUARTET.	‡ <i>Teatre Principal. I Fest. Int.</i>

27-XI-1980	FRANK FOSTER QUARTET.	⌘ <i>Teatre Principal. I Fest. Int.</i>
28-XI-1980	STEPHANE GRAPPELLI QUARTET.	⌘ <i>Teatre Principal. I Fest. Int.</i>
29-XI-1980	HANK JONES/RAY BROWN/ROY HAYNES.	⌘ <i>Teatre Principal. I Fest. Int.</i>
30-XI-1980	DANNIE RICHMOND QUINTET.	⌘ <i>Teatre Principal. I Fest. Int.</i>
		→ 24 → 30-XI-1980. Sala Escalante: dintre del I Festival Internacional Jazz visualització de videos de Jazz, actuacions i 'jams' amb PAUL STOCKER TRIO.
1 → 8-XII-1980	PAUL STOCKER TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
9-XII-1980	PAUL STOCKER TRIO + MIKE OSBORNE TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
10 → 18-XII-1980	MIKE OSBORNE TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
19 → 29-XII-1980	JORGE PARDO + JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2 → 6-I-1981	MAL WALDROM TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
8 → 18-I-1981	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
19 → 25-I-1981	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2 → 5-II-1981	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
6/7/8-II-1981	JOAN ALBERT + JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
9-II-1981	LOUIS HAYES QUARTET.	⌘ <i>Teatre Principal.</i>
9 → 15-II-1981	JEAN-LUC VALLET TRIO.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>

16-II-1981	STAN GETZ SEXTET.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
18/19-II-1981	JEAN-LUC VALLET TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
20/21/22-II-1981	PEDRO ITURRALDE + JEAN-LUC VALLET TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
25 → 29-II-1981	PEER WYBORIS TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2-III-1981	CLARK TERRY'S BIG BAND.	‡ <i>Casablanca [Malva-rosa].</i> → Tocava BRANDFORD MARSALIS. TETE MONTOLIU participà en la jam session posterior al concert de TERRY.
2 → 5-III-1981	VALLET/WYBORIS/ GONZÁLBEZ/FUMERO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
4-III-1981	OLIVER JACKSON TRIO + JIMMY POWELL.	‡ <i>València Cinema.</i>
6 → 8-III-1981	HAL SINGER + PEER WYBORIS TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
		→ Primavera-1981: <i>I Campanya d'Animació Cultural Música, Teatre, Dansa i Poesia.</i> A la programació, cap grup de Jazz.
12-III-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i> → Quartet integrat per diversos músics valencians que llavors començaven a tocar Jazz [gairebé una dotzena] tot i que sempre actuaven sota la disposició de quartet atès que era la més rentable per al Club ensems servia com a escola i 'rodatge' jazzístic.
13/14/15-III-1981	CATALONIA JAZZ GROUP.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>

		→16 → 22-III-1981: A <i>Perdido Club de Jazz</i> : Taller de Jazz a càrrec de professors i alumnes de l'escola <i>Estudio Música</i> .
26 → 29-III-1981	PIBUS/FONT COMBO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
1 → 5-IV-1981	PIBUS/FONT COMBO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
8 → 12-IV-1981	BURTON GREEN TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
16→19-IV-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
22→27-IV-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
29/IV→4/V-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
29-IV-1981	THE PASADENA ROOF ORCHESTRA.	‡ <i>Casablanca</i> .
8 → 10-V-1981	PEDRO ITURRALDE QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
11-V-1981	LOU DONALDSON QUARTET.	‡ <i>Suso's</i> → Antiga Sala Studio del carrer Taquígraf Martí, 4].
11/12-V-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
13/14-V-1981	DAVE S. WARE QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
15/16/17-V-1981	MATHEW SIMON QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz</i> .
18-V-1981	ART PEPPER QUARTET.	‡ <i>València Cinema</i> . → Primera actuació de Jazz en Primavera presentat pel 'Colectivo Promoción Jazz'

18-V-1981	PEDRO ITURRALDE QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
19/20-V-1981	SONNY STITT + TETE MONTOLIU TRIO.	‡ <i>València Cinema.</i>
19/V → 10/VI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
		→ 20-V-1981: Al <i>Cinema València</i> , TETE MONTOLIU comenta el seu darrer disc enregistrat amb BILLY HIGGINS i HERBIE LEWIS dintre del cicle d'actuacions, conferències i projeccions <i>Jazz en Primavera</i> .
7-VI-1981	SACHA DISTEL SHOW.	‡ <i>Casablanca.</i> → Ex guitarrista de Jazz, SACHA DISTEL interpretà dos temes instrumentals en meitat de la seua actuació com a cantant.
11/12/13-VI-1981	ALAN SKIDMORE TRIO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
15-VI-1981	DEXTER GORDON QUARTET.	‡ <i>Teatre Principal.</i>
17→20-VI-1981	BANDA HOT CLUB DE MADRID. [Jazz Tradicional].	‡ <i>Tabarca</i> [Isabel de Villena, 91-Malva-rosa].
15→22-VI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
22 →29-VI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
24 →27-VI-1981	BANDA HOT CLUB DE MADRID.	‡ <i>Tabarca.</i>
1→ 4-VII-1981	AGUA MARGA [JAZZ TRADICIONAL].	‡ <i>Tabarca.</i>

1 → 4-VII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
8 → 11-VII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
15 → 18-VII-1981	CARLOS GONZÁLBEZ i HORACIO FUMERO.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
22 → 29-VII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
		<p>‡ 28-VII-1981. S'anuncia l'anomenat <i>Festival de Jazz</i> amb l'actuació d'STAN GETZ QUARTET als <i>Jardins del Real dels Vivers</i>.</p> <p>→ Un certificat metge refermà una malaltia del saxofonista i el concert fou suspès.</p> <p>→ Al <i>Festival de Jazz Ciutat de Palma</i> [a Mallorca], S. GETZ hi era anunciat per a l'endemà de l'actuació a València: el 29 de juliol.</p>
30/VII → 1/VIII-1981	LLUÍS VIDAL/ANGEL PEREIRA.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2 → 5-VIII-1981	MIAMI JAZZ SEXTET [Dixieland].	‡ <i>Tabarca.</i>
5 → 8-VIII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
26 → 29-VIII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2 → 5-IX-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
9 → 13-IX-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>

13/14-IX-1981	QUARTET JAZZ.	‡ <i>Tabarca.</i>
16/20-IX-1981	CARLOS GONZÁLBEZ/JOSHUA EDELMAN.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
23 → 27-IX-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
30/IX → 1/X-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2/3-X-1981	TETE MONTOLIU [piano sols].	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
4-X-1981	TETE MONTOLIU/CARLOS GONZÁLBEZ.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
7 → 11-X-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
14 → 18-X-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
21 → 25-X-1981	CARLOS GONZÁLBEZ/JOSHUA EDELMAN.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
26/X → 1/XI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
2/XI-1981	CARLOS GONZÁLBEZ/JOSHUA EDELMAN.	‡ <i>Tabarca.</i>
4/5-XI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
3/XI-1981	RAY BROWN'S LOS ANGELES FOUR.	‡ <i>Sala Escalante.</i> → Presentació oficial de la temporada de Jazz i del <i>II Festival Internacional Jazz a València.</i>
6/7/8-XI-1981	FRANCESC PI DE LA SERRRA.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
11 → 15-XI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ <i>Perdido Club de Jazz.</i>

18 → 22-XI-1981	CARLOS GONZÁLBEZ/JOSHUA EDELMAN.	‡ Perdido Club de Jazz.
		→ 23/XI → 1-XII-1981. → II Festival Internacional Jazz a València, celebrat al Teatre Principal i també organitzat pel 'Colectivo Promoción Jazz', a l'igual que els festivals anteriors.
23-XI-1981	DIZZY GILLESPIE/PAQUITO DE RIVERA.	‡ Teatre Principal: II Fest. Int.
24-XI-1981	GARY BURTON QUARTET.	‡ Teatre Principal: II Fest. Int.
		→ 24 → 27-XI-1981, a la Sala Tabarca es desenvolupà el II Taller de Jazz patrocinat per Perdido Club de Jazz i Studio/Escola de Música amb jam sessions diàries.
25-XI-1981	GEORGE ADAMS DON PULLEN QUARTET.	‡ Teatre Principal: II Fest. Int.
25 → 29-XI-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	‡ Perdido Club de Jazz.
26-XI-1981	GEORGE COLEMAN OCTET.	‡ Teatre Principal: II Fest. Int.
27-XI-1981	CARLOS GONZÁLBEZ TRIO.	‡ Sala Escalante: II Fest. Int.
28-XI-1981	STEVE LACY TRIO.	‡ Sala Escalante: II Fest. Int.
		→ 29-XI-1981: S'anuncia l'actuació del CHET BAKER QUARTET, però una indisposició del trompetista feu que el substituïren pel duo LARRY CORYELL/MICHEL URBANIAK.
29-XI-1981	LARRY CORYELL/MICHEL URBANIAK.	‡ Teatre Principal: II Fest. Int.

30-XI-1981	GREAT GUITARS QUINTET.	⌘ <i>Teatre Principal: II Fest. Int.</i>
1-XII-1981	CHICK COREA.	⌘ <i>Teatre Principal: II Fest. Int.</i> → Anunciat com a 'piano sols' de COREA, el concert es feu a duo amb el vibrafonista GARY BURTON.
2 → 6-XII-1981	JOSHUA EDELMAN SEXTET.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
9 → 13-XII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
16 → 20-XII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>
26 → 30-XII-1981	PERDIDO JAZZ QUARTET.	⌘ <i>Perdido Club de Jazz.</i>

IV.- CONCLUSIONS.

Tota vegada conclosa, l'ensenyament trobat i aportat per la tesi mentrestant intentàvem posar les 'coses en ordre' pel que fa als orígens i a l'evolució musical del gènere jazzístic a la ciutat de València fins el 1981, ha pagat la pena i obri nous camins i disponibilitats vers altres intents que intenten apropar-se o vagen a la recerca de noves dades musicals que puguen complementar la xarxa històrica i musical [en tots els estils musicals reconeguts] a la nostra terra, fins i tot més enllà d'encerclar-lo només al món del Jazz tal com hem fet al present treball.

Tot i que la idea inicial del present treball abastava un període desconegut [sobretot pel que feia als seus orígens] degut a la manca d'informació amb la qual partírem, la definició cronològica d'estils, formacions, músics, mitjans de comunicació i difusió del gènere [malgrat no poder ser considerada com a completa a la seua totalitat segons el període analitzat] deixa entreveure una mena d'organigrama sociomusical més definit que no el trobat fins hores d'ara a qualsevol document escrit referit al tema jazzístic a més de fer possible una conclusió de la tesi amb unes referències circumspectes pel que fa als seguiments cronològics, esquema que pot considerar-se com a bàsic a més d'obert a possibles continuïtats que el complementen i l'eixamplen [a partir del 1982, per exemple] tot partint de les dades ací oferides.

El compliment -o no- de la 'posada en ordre' desitjada des del començament del treball per tal d'arribar a comprendre i fer un seguiment del fet jazzístic a la ciutat tota vegada emparellant-lo amb la fi de la dictadura franquista i el naixement del sistema democràtic actual estarà en funció de les premisses artístiques embrionàries del gènere a les nostres terres [Europa, com a referent internacional i Barcelona i Madrid com a referents nacionals d'allò més inexcusables] i de com i de quina manera arrelaren [i també amb quina mesura] dintre de la societat valenciana [envoltada encara pels efectes noucentistes] abans i després de la Contesa Civil fins desembocar [passats els anys seixanta] en una mena d'esclat estilístic abanderat de la llibertat i sinònim de modernitat davant els nombrosos anys de dictadura política i -sobretot- cultural.

Com a apropament vers el Jazz escoltat i interpretat a la ciutat de València, aquesta investigació pot ser l'inici d'altres què giren al voltant de la mateixa temàtica [o d'altres

semblants] eixamplant aspectes desenvolupats al present treball fins termes i punts concrets possiblement no conclusos a la seua totalitat, en bona part deguts a la manca d'informació o d'encert a l'hora de cercar, seleccionar i donar criteri als diversos reculls de dades concretes o personatges que -malauradament- ja no hi són o no tenen parents propers encara vius.

La tesi fa esment especial als anys foscos del règim franquista on el fet de trobar treball com a músic [dintre dels estils musicals diversos de l'època] era simptomàtic de benestar davant la mancança més absoluta dintre de la desfeta societat valenciana de postguerra i on qualsevol intent d'avenç estilístic [no sols restringit al camp musical] podia comportar -entre altres- menyspreu per part de la resta de professionals a més de l'aïllament personal per motius polítics la qual cosa podia -fins i tot- esdevenir en altres tipus de represàlies que podien fer malbé els músics [i les seues famílies] que no seguiren l'ordre establert per les autoritats pertinents.

Fer o pensar en Jazz era gairebé quimèric a més d'utòpic i -malgrat això- queda reflectit a la tesi com fou possible que alguns músics locals [poquíssims] donaren passes menudes dintre de la seua manera d'interpretar i d'entendre el concepte estilístic d'aquella mena de 'moda', passes tot cercant noves sonoritats sense cap referència concreta que no fos una melodia accidentalment escoltada a qualsevol emissora de ràdio, la visió d'una pel·lícula determinada on hi apareixien músics o partitures concretes [poquíssimes] que els deixaven empremta. Als anys de postguerra i successius n'eren molt pocs els microsolcs al mercat on escoltar veritable Jazz, l'absència de partitures específiques del gènere era d'allò més normal al món musical i ni hi havia cap escola o centre instructiu [tret del conservatori o escoles de bandes] on aprendre. Tampoc eren nombroses les orquestrines grans que pogueren oferir repertoris acurats als seus arranjaments on s'esbrinara la possibilitat de tocar estàndards més o menys reconeguts com a tals i amb una sonoritat potent i moderna doncs la mancança de sales de ball amb carés popular o no hi eren permeses o cap empresari del món de l'espectacle s'arriscava a obrir-les.

Tret de formacions específiques [duos i trios, generalment] que tocaven als pocs cafès del centre de la ciutat que encara oferien música, eren la música de revista, la 'copla' i l'anomenat 'nacionalflamenquismo' foren durant molts anys les úniques

eixides artístiques i monetàries per als músics supervivents de la Contesa Civil que a la ciutat de València romanien o cercaven feina.

El Jazz [si de cas era citat a la premsa o a qualsevol emissora de ràdio local] no deixà de ser la anècdota forana que -al costat de serials i concursos radiofònics, pel·lícules censurades i gens comprometedores i una política cultural visceralment repressiva- era associada a l'esnobisme que enfonsava moralment i espiritualment els països europeus enemics del règim franquista, a la moda nord-americana sutilment suggerida en algunes de les seues pel·lícules més gosades i també -tret de l'anomenat 'Jazz blanc'- a una part de la cultura negra o afroamericana arrelada als Estats Units, cultura considerada inferior [gairebé salvatge] per al règim franquista i sempre sospitosa per a les autoritats eclesiàstiques.

Fins a hores d'ara, la imatge més generalitzada dels nostres avantpassats musicals dels quals hem tingut coneixement [pel que fa a la ciutat de València] estava relegada a un conjunt de fotografies on apareixien agrupacions musicals diverses [generalment amb arrels bandístics] i de plaques amb relleu i bustos diversos de compositors més o menys reconeguts per la història o amb més o menys 'ofici' dintre dels cèrcols musicals locals més assenyalats. La tesi ha intentat dur més enllà de l'estereotip aqueixa imatge predeterminada aportant tot un seguici de personatges rellevants i no sols intèrprets [aficionats al gènere jazzístic, promotors de concerts, professors de música, etc.,] i fonamentals per a allò que seria l'avenir jazzístic d'una part de la història musical de la ciutat, figures en bona part anònimes i tretes a la llum amb aquest treball i que aportaren els seus coneixements musicals, el seu ofici, les seues aficions i el desig d'anar més enllà dels gustos populars [palesats al llarg de les dècades reflectides a la tesi] per tal de confeccionar una xarxa cultural i estructural que aprofitara l'avinentesa de la nova conjuntura político-social de meitat dels setanta i que fera possible que a València ciutat s'escoltara i -tanmateix- s'arribara a tocar amb total desimboltura i sense cap perjudici qualsevol estàndard de Jazz davant els oïents locals, temes que ensem havien estat i continuaven sent interpretats a ciutats amb un bagatge cultural força respectable tal com París, Hamburg o Copenhaguen des d'anys ençà.

Una altra conclusió d'aquesta tesi seria aquella que afegim un recull definitori i detallat de canvis puntuals pel que fa a la cronologia jazzística de la ciutat que fins ara no sabíem o -si de cas- eren coneguts en part o de manera més aviat superficial que no

cercant i aprofundint als fets i als personatges, canvis i esdeveniments que s'han intentat plasmar al treball tota vedada cercada la informació pertinent, dades -de vegades- força minvades atès el poc moviment jazzístic ofert als diversos escenaris de la ciutat fins ben entrada la dècada dels anys setanta.

Així -doncs- el Jazz ha estat presentat a la tesi sota dos paràmetres complementaris: com a novetat aliena i com a fenomen social associat als balls de moda i estils de vida dels anys vint [Xarleston/Fox Trot].

Una síntesi abreujada del present treball ens du a ressenyar -entre altres tants personatges i esdeveniments- els membres fundadors més significatius del Hot Club de València i la tasca desenvolupada dintre d'una part significativa [tot i que renunciant a la massa popular] de la societat valenciana i es fa un repàs a l'ambient musical a la ciutat abans de la Contesa Civil; de la influència del Jazz com a novetat musical [i 'ballable'] dintre de la vessant lúdica de la ciutat [el Jazz i les falles] també es fa esment així com de les dates concretes -a més d'exactes comparades amb les recollides d'altres publicacions fetes fins ara- d'esdeveniments musicals i músico-socials ocorreguts a la ciutat i que tingueren relleu posterior a mesura que el Jazz anava imposant-se entre una part del col·lectiu de músics locals; de les actuacions musicals [força significatives segons s'allunyem en el temps i desconegudes o mal situades pels historiadors fins ara] dintre del període abastat en aquesta tesi puntualitzant formacions [sobretot als anys setanta i vuitanta] mai recollides a la seua totalitat fins hores d'ara; es contextualitzen influències d'uns músics vers els altres i de les relacions laborals [anys d'escassetat i diversitat estilística i interpretativa al mercat de treball i la seua distribució als indrets on es podia tocar: cinemes, teatres i clubs diversos]; es dona la importància que mereixen els diversos tipus d'instruments [segons formacions i èpoques] i l'arribada de nous [primeres guitarres i contrabaixos electrònics susceptibles de ser amplificats] a més de l'apartat dedicat a les bandes de la VI Flota dels Estats Units d'Amèrica del Nord i les seues visites a la ciutat a partir del 1953.

Pel que fa a repertoris i partitures, s'abasta des de l'anomenada 'època del Swing' fins l'arribada dels primers temes de l'estil brasiler 'Bossa nova' així com l'anàlisi musical dintre de l'evolució de peces tocades per les primeres formacions jazzístiques locals [arranjaments del pianista i director Blas Sales al voltant d'estàndards] on es deixa entreveure quins van ser els gèneres que més van influenciar els músics

valencians de l'època. Així doncs, el canvi de dècada [des dels anys cinquanta que representen a la generació de Sales fins els seixanta amb l'arribada d'algunes partitures d'estàndards, d'instruments més perfeccionats i de noves idees] caldrà ser considerat com a decisiu per a l'assoliment del gènere a la ciutat.

El paper emprat per associacions culturals diverses, empresaris artístics i estaments oficials apareix a la tesi amb la rellevància que els dona haver estat participants d'excepció quan els primers intents per oferir actuacions relacionades amb el Jazz [*Societat Coral El Micalet; Studio S.A., Colectivo Promoción Jazz* i -als primers anys de la democràcia a Espanya- Diputació i Ajuntament de València].

Cal destacar els diversos apartats on es fa esment de la influència musical de la Ràdio a Espanya [a València: Antonio Balanzà], el Cinema [pel·lícules on apareixien big bands i pocs intèrprets de Jazz negres] i la Televisió [tot i que de manera tardana i tenint al presentador i director valencià Pepe Palau com a referent] i aquells on hi són detallats els intents aïllats per incloure el Jazz [o -si de cas- donar-li la importància que mereix] dintre dels ensenyaments acadèmics oficials [el professor Roberto Campos] així com la primera aportació valenciana al 'Third Stream' de Günther Schüller amb l'estrena de *Pensado en Jazz* [Eduardo Montesinos] a més de fer una anàlisi harmònic de la primera peça local composta tot pensant en paràmetres de música clàssica i arranjaments jazzístics.

La premsa escrita local apareix al treball com a difusora d'excepció del gènere i on [cap a la fi dels anys seixanta] es publiquen les primeres crítiques i panegírics d'enregistraments i actuacions de jazzistes reconeguts. A destacar la tasca feta per cartelleres diverses, periòdics [*Levante* i *Las Provincias*] i també per revistes monogràfiques d'àmbit estatal amb distribució i venda puntual a la ciutat.

La parificació jazzística [que no cultural a la seua totalitat] entre la ciutat de València i les ciutats de Barcelona i Madrid també hi és present al llarg de gairebé tota la tesi tot i que sempre hem intentat deixar de costat qualsevol tipus de paral·lelisme que done peu a una possible supremacia d'una ciutat sobre altra, fet que no té res a veure amb la intencionalitat metodològica del treball ni tampoc amb la idea central fonamentada en el recull de dades i l'anàlisi músico-social del naixement i evolució del gènere jazzístic a la ciutat.

La importància donada a la manera de com arribaren i es van difondre les primeres partitures i mètodes jazzístics entre els músics valencians queda reflectida als apartats pertinents doncs donà peu a una nova era dintre de l'espai musical de la ciutat així com l'aparició de la primera escola de 'música moderna' a més d'assenyalar quin va ser el quadre de professors que a ella impartiren les primeres lliçons.

Caldria considerar de cabdal importància [al darrer període esmentat a la present tesi: la fi dels anys setanta] els apartats dedicats als primers clubs de Jazz estables de la ciutat [*Tres Tristes Tigres* i *Perdido*] a més d'anomenar altres indrets menuts [cafès, pubs batejats com a 'sales d'audició'] però força significatius on els músics valencians podien tocar en formacions més o menys estables.

La redacció d'actuacions diverses realitzades a la ciutat es complementa amb una ressenya de formacions i músics que actuaren als diversos Festivals de Jazz organitzats pel 'Colectivo Promoción Jazz' amb l'ajut d'organismes oficials [Diputació, Ajuntament] i d'altres organitzats de manera puntual sota el parany de 'cicles' [de primavera o de tardor] o 'setmanes culturals' celebrats fins desembre del 1981, final del cicle abastat al present treball.

Refermar també en aquestes conclusions la idea inicial reflectida a les propostes aparegudes a la introducció del present treball doncs la cronologia [veritable fil conductor de la tesi] ha fet funcionar el plantejament davant els entrebancs sorgits degut en part al gran o escàs nombre d'elements informatius trobats segons el tipus de recerca elaborada.

Com a cloenda al present epíleg conclusiu cal fer esment a la lectura innovadora que s'ha pretès donar en aquesta tesi pel que fa a la seua aportació historiogràfica i al fet d'haver-hi intentat 'posar en ordre' allò que molts músics i estudiosos del tema intuïem però que no hi era considerat necessari i ni tampoc posseïdor de la força adient per tal de fer-nos llançar a la recerca de dades que refermaren amb més rotunditat tot un seguici de llegendes musicals no concatenades en el temps, de rastres deixats als cercles musicals de la ciutat per intèrprets admirats al seu moment i dels quals s'ha estès la màxima admirativa d'altres músics i aficionats sota el paràgraf 'deien que feia Jazz' i de punts concrets d'inflexió davant el fenomen jazzístic que van permetre desenvolupar un gènere per la qual la conjuntura existent permetia poc de marge a més de comptar amb mitjans estructurals força esquifits per dur-lo endavant: instruments envellits, músics

poc preparats tècnicament, manca de sales d'audició i -sobretot i al llarg de molts anys- escassetat de treball al món de la música en general tal i com aquesta tesi demostra fent un seguici cronològic de l'estat de la qüestió.

De resultes de tot aquest treball, no resulta temerari afirmar que l'aportació afegida amb la tesi [en la mesura sota la qual puga avaluar-se des del prisma historicista i musical] podria donar peu a altres treballs basats [en part o a la seua totalitat] en trets semblants als ací oferts tot i que no prenguen el Jazz o el món jazzístic com a punt de sortida.

La tesi deixa la porta oberta vers altres treballs d'investigació que -no obstant això- podrien cercar altres gèneres musicals més o menys propers en el temps i interpretats per músics valencians [Rock, Heavy Metal, Minimalisme, Rock Simfònic, Rock Electrònic, Performances diversos, etc.] i amb un desenvolupament circumscrit també a l'àmbit local o provincial: biografies de músics valencians amb una trajectòria no massa reconeguda al seu moment ni a hores d'ara i estudis i interpretacions històrico-musicals diverses pel que fa a la vessant estructural i conjuntural [ací el marge podria fins i tot eixamplar-se més enllà de la ciutat de València] davant els primers canvis estilístics i formals dintre de l'anomenada 'música moderna' apareguts i desenvolupats a la ciutat -sobretot- als anys seixanta.

V.- REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.

V.I BIBLIOGRAFIA.

- Abad, V. [1987]. *València. Marzo de 1939*. Ajuntament de València. València.
- Albert, Pierre [1994]: *Historia de la Radio y la Televisión*. Fondo de Cultura Económica. Méjico D.F.
- Alfaro Taboada, Rafael [1949]. *El primer libro de un aficionado: (andanzas y desventuras)*. Castalia, València. Altres Artícles a la revista *Información Comercial Española* [maig, 1950 - juny 1951- juny 1952].
- Allen, Bob / Bradley, Lloyd / Briggs, Keith / Cobo, Leila / Douse, Cliff / James, Hale / Jenkins, Todd / Mandel, Howard / Mathieson, Kenny / McDonough, John / Milkowski, Bill / Mulholland, Garry / Nallon, Steve / Noble, Douglas J. / Potton, Ed i Schafer, William[2007]. *Jazz: la historia completa*. Pròleg de John Scofield. Ma non troppo. Ediciones Robinbook. Barcelona.
- Alonso Tomàs, Miguel - Bas Carbonell, Manuel [2003]. *100 años junto a la música: 1903 - 2003*. 'I Centenari de la Unió Musical de Llúria'. Diputació de València.
- Araque, Luis [1946]. *Defensa de la Música de Jazz*. Ediciones Algueró. Barcelona.
- Arias, Fernando [1996]. *La València de los años 30. Entre el paraíso i el infierno*. Ajuntament de València.
- Armstrong, Louis [1954]: *My Life in New Orleans*. Da Capo Press. Nova York.
- Baguet Herms, Josep Maria [1993]. *Historia de la Televisión en España: 1956-1975*. Ed: Feed-Back Ediciones. Barcelona.

- Balsebre, Armand [2002]. *Historia de la radio en España - Volumen II [1939-1985]*. Catedra/Signo e imagen. Madrid.
- Barnett, Anthony. *Black Gypsy: The Recordings of Eddie South: An Annotated Discography*. Lewes, East Sussex: AB Fable.
- Bausch, Armando [1985]. *Jazz in Europe*. Phl. Trier.
- Bechet, Sydney [1978]. *Treat It Gentle*. Twayne 1960 - Da Capo 1978.
- Berendt, Joachim E. [1986]. *El Jazz. De Nueva Orleans al Jazz-Rock*. Fondo de Cultura Económica. Mèxic/Madrid.
- Bergreen, Laurence [1997]: *Louis Armstrong : An Extravagant Life*. Broadway Books.
- Blanquer Ponsoda, Amando [1989]: *Anàlisis de la Forma Musical*. Piles. València
- Byrd, John E. [1990] [as dictated to Rae Harrison Wooding] *Dean of jazz ['Degà del Jazz']: The Life and Music Sam Wooding, Jr.*
- Casas, Àngel [1972]: *45 Revoluciones en Espanya [1960, 1970]*. Editorial Dopesa. Colección Espectáculo. Barcelona.
- Castelló, Gonçal [1987]. *València dins la tempesta*. Edicions del Bullent. València.
- Chilton, John [1987]. *Sidney Bechet the Wizard of Jazz*. London. MacMillan.
- Clayton, Peter, i Gammond, Peter, [1990]. *'Jazz A-Z'*. Taurus. Madrid.
- Coker, Jerry [1977]: *El lenguaje del Jazz*. Col·lecció 'La música y los músicos'. Editorial Victor Lerú. Buenos Aires.
- Crespo, Javier, i altres autors [1987]. *La informació a la Comunitat Valenciana*. Generalitat Valenciana. Presidència. Direcció General de Mitjans de Comunicació. València.
- Debussy, Claude [1987]. *El Sr. Corchea y otros escritos*. Alianza Música. Madrid.
- Díaz, Lorenzo [1992]. *La Radio en España, 1923-1993* [pròleg de Manuel Vázquez Montalbán]. Alianza Editorial, S.A. Madrid.
- Díaz, Lorenzo [1994]. *La Televisión en Espanya: 1949-1995*. Pròleg d'Eduardo Haro Tecglen. Alianza Editorial, S.A. Madrid.

- *Diccionario de la Música Valenciana*. Dtor: Emilio Casares Rodicio. Iberautor Promociones Culturales SRL. Madrid. 2006.
- Díez de Tejada, Vicente [1929]. *El signo de Siva*. La Novela de Hoy. Madrid.
- Driggs, Frank, & Lewine, Harris [1982]. *Black Beauty, White Heat, 1920-1959* [A Pictorial History of Classic Jazz]. William Morrow and Company, Inc. Nova York.
- Eileen Southern, Eileen, i Kernfeld, Barry [2002]. *Eubie Blake: The New Grove Dictionary of Jazz, 2nd Edition, Vol. 1*. London: MacMillan.
- Diversos autors. *Diccionari de la Llengua Catalana* [1993]. Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona.
- Diversos autors. *Diccionari Pràctic d'Ús del Valencià*. Edicions Bromera. Alzira, 1999.
- Diversos autors [1980]: *Nueva Enciclopedia Larousse*. S.A/Planeta S.A. Barcelona].
- Diversos autors [1996]. *València, capital de la República*. Amparo Ranch [musicòloga]. València, Faro Cultural, octubre 1936-novembre 1937. Pròleg de Ricard Pérez Casado. Ajuntament de València.
- Diversos autors [2002]. *The New Grove Dictionary of Jazz, 2nd Edition, Vol. 1*. London: MacMillan.
- Dixon, Robert M. i Jon Godrich [1969]: *Blues and Gospell Records, 1902-1942*. Londres.
- Feather, Leonard [1960]. *The new edition of the Encyclopedia of Jazz*. Bonanza Books. Nova York.
- Ferriz Llorens, José [2004]. *Sesenta años de vida musical. Memorias*. Generalitat Valenciana/Institut Valencià de la Música [Biblioteca de Música Valenciana-Sèrie Menor] València.
- Fitzgerald, Scott [1945]. *The Jazz Era*. [Inclòs en *The Crack U*]. Edmund Wilson Ed., Nova York.

- Galán Gisbert, Luis [1988]. *Después de todo: recuerdos de un periodista de la Pirenáica*. Pròleg de Manuel Vázquez Montalban. Sèrie Memòria rota. Exílios y heterodóxias. Anthropos. Barcelona.
- Galbis López, Vicente [2006]. Bandas [V-VI]. Pàg. 89. *Diccionario de la Música Valenciana*. Dtor: Emilio Casares Rodicio. Iberautor Promociones Culturales S.R.L./Institut Valencià de la Música.
- Galbis López, Vicente [2006]. Valencia [V-VI]. Pàg. 523. *Diccionario de la Música Valenciana*. Dtor: Emilio Casares Rodicio. Iberautor Promociones Culturales S.R.L./Institut Valencià de la Música.
- Garcia, Jorge [2006]. Valencia [I-II]. Veu 'Jazz', Pàgs. 509/512. *Diccionario de la Música Valenciana*. Dtor: Emilio Casares Rodicio. Iberautor Promociones Culturales S.R.L./Institut Valencià de la Música.
- Garcia Herraiz, Federico [2001]: *Studio y el Jazz: tiempos difíciles*. Enrique Herreras: 'València Cinema' [Studio SA: 25 años de resistencia cultural]. Algar Editorial. Alzira.
- Garcia Herraiz, Federico [1992]. 'El Jazz en València'. *Historia de la Música de la Comunidad Valenciana*. Pàgs. 461/468. Editorial Prensa Valenciana, S.A.
- Garcia Martínez, Jose Maria [1996]. *Del Fox-Trot al Jazz Flamenco: El Jazz en Espanya, 1919-1996*. Alianza Editorial, S.A. Madrid.
- Gelatt, Roland [1977]: *The Fabulous Phonograph, 1877-1977*. Nova York, 1977.
- Girona Albuixech, Albert [1996]. *València, capital de la República*: Diversos autors. [Prof. Història Contemporània Universitat de València]. Premsa i propaganda a València [1936-1939], pàgs. 57, 58 i 59. Pròleg de Ricard Pérez Casado. Ajuntament de València.
- Mouëllic, Gilles [2000]: *Jazz et cinéma*. Col·lecció Essais/Cahiers du cinéma. Rennes.
- Goddard, Chris [1979]. *Jazz away from home*. Paddington Press. Nova York - Londres.

- Gubern, Roman [1976]: *La censura: función política y ordenamiento jurídico bajo el franquismo, 1936-1975*. Ed: Península. Barcelona.
- Handy, W. C. *Father of the Blues*. [llibre autobiogràfic, 1873-1958].
- Hernández, Miguel, i Pla i Beltran, Pasqual [1980]. *Colección de canciones de lucha*. Artes Gràf. Soler, SA. València.
- Herrera, Enric [1987]. *Teoria Musical i Armonía Moderna*. Antoni Bosch. Barcelona.
- Herreras, Enrique [2001]. *València Cinema [Studio SA: 25 años de resistencia cultural]*. Algar Editorial. Alzira.
- Ibarrola, Alonso [1992]. *La Televisión en España: de la Dictadura a la Democracia*. Televisión y vídeo de creación en la Comunidad Europea. Madrid.
- Kernfeld, Barry [edited] [1988]. *The New Grove Dictionary of Jazz*. London: MacMillan. Nova York Times, July 7, 1985. New Yorker, July 1, 1985.
- Kirchner, Bill [2000]. *The Oxford Companion to Jazz*. Oxford University Press Inc.
- LaRue, Jean [1989]. *Anàlisis del Estilo Musical*. Labor, S.A. Barcelona.
- Leitao de Barros, Júlia [1990]. *Os night club de Lisboa nos años 20'*. Lucifer Edições. Lisboa. Cit. 'Os bailarines de cera'. Diari ABC, 9 de setembre del 1927.
- Levine, Mark [1989]. *The Jazz Piano Book*. Sher Music Co. Petaluma. Califòrnia.
- Longstreet, Stephen i Dauer, Alfons M. [1963]. *Enciclopedia del Jazz*. Editorial Científica Eco. Barcelona.
- López-Chavarri Andújar, Eduardo [1985]. *Breviario de Historia de la Música Valenciana*. Piles. València.
- López-Chavarri Andújar, Eduardo [1986]. *100 Años del Certamen Internacional de Bandes de València*. València. Ajuntament de València.
- López de Haro, Rafael [1924]: *Futbol ... Jazz-ban'*. La Novela de Hoy. Madrid.

- Lotz, Rainer E. [2006]. *Jazz and hot dance in Spain*. Harlequin H.Q. R. F. A.
- Lloréns, Tomàs [1971]. *El Moviment modern i el socialisme a l'Arquitectura i l'Urbanisme valencians*. Arguments-Ed. L'Estel. València.
- Martí Soro, José [1979]. *Crònica del Ateneo Mercantil de València, 1879-1978*.
- Mas Ivars, Miguel [1980]. *Nuestra historia*. Mars-Ivars Editores S.L.
- Meeker, David [1977]. *Jazz in the Movies. A guide to Jazz Musicians 1917-1977*. Pròleg de Shorty Rogers. Talisman Books, Ltd. Londres.
- Monfort, Enrique, i Carrillo, Luisa [Documentació] [2003]. *Banda Municipal de València: cien años de música*. O.A.M. Palau de la Música/Ajuntament de València. València.
- Mouëllic, Gilles [2000]. *Jazz et cinéma*. Collection Essais. Editions Cahiers du Cinéma. París.
- Mozas, Javier, i Hernández, Gil-Manuel [Associació d'Estudis Fallers]. Hernández, Gil-Manuel [1996]. *Falles i franquisme a València*. Afers. Catarroja/València.
- Ombuena, José [1971]. *Valencia, ciudad abierta*. Edicions Prometeo S.L, València.
- Panassie, Hughes [1971]: *Louis Armstrong*. Da Capo Press. Nova York.
- Papo, Alfredo [1985]: *El Jazz a Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.
- Papo, Alfredo [1986]. *30 años de Jazz vistos por Aguilar Moré*. Ediciones Nauta. Barcelona.
- Pemán, Jose Maria [1937]: *La Almoneda*. Acte III. Sevilla. Citat per Fernando Diaz-Plaja [1974]. *La Vida Cotidiana en la Espanya de la Guerra Civil*. Edit-Crónicas de la Historia. Madrid.
- Peñín, Alberto [1978]. *València 1874-1959. Ciudad, Arquitectura y arquitectos*. E.T.S.A.V. València.
- Pérez Puche, Francisco [2003]. *Americanos en València 1945-1959*. Luces de la Ciudad. Ajuntament de València.

- Piston, Walter [1992]: *Contrapunto*. Labor, S.A. Barcelona.
- Pujol Baulenas, Jordi [2005]. *Jazz en Barcelona: 1920 - 1965*. Almendra Music, S.L. Barcelona.
- Ramón Pardo, Fernando i J. [1982]. *Esto es televisión*. Aula Abierta. Salvat. Barcelona.
- Rimbau Moller, Joan [1995]. *La discoteca ideal del Jazz*. Enciclopedias Planeta. Planeta S.A. Barcelona.
- Riquelme, Jesús [2000]. *Antologia comentada de Miguel Hernandez*. Ediciones de la Torre.
- Romeu Alfaro, F.[1987]. *Más allá de la utopía. Perfil histórico de la Agrupación guerrillera de Levante*. Institució Alfons el Magnànim. València.
- Rose, Al [1969]: *Eubie Blake*. Schirmer Books. Nova York.
- Ruiz Monrabal, Vicente [1993]. *Historia de las Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana*. València. Federación de Sociedades Musicales de la Comunidad Valenciana.
- Rust, Brian [1978]: *The American Record Label Book*. Ed: Arlington House Publishers. Nova York.
- Salaün, Serge [1990]. *El cuplé [1900-1936]*. Espasa Calpe, Col·lecció Austral. Madrid.
- Sanchis Guarner, Manuel [1983]. *La ciutat de València: Síntesi d'Història i de Geografia Urbana*. Ajuntament de València. Quarta edició. València.
- Saz Campos, I., i Gómez Roda, J. A. [1999]. *El franquismo en Valencia. Formas de vida y actitudes sociales en la posguerra*. Episteme. València.
- Sirera, Josep Lluís [1986]. *El Teatre Principal de València: aproximació a la seua història*. Col·lecció Politècnica/26. Institució Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.
- Solà Cebrian, Rosa [1992]. 'El Jazz en València: un colectivo con peculiaridades. *Historia de la Música de la Comunidad Valenciana*. Pàgs. 469/470. Prensa Valenciana, S.A.

- Solaz Albert, Rafael [2002]. *Guia de las guias de València: 1700-1975*. O.P. Publicaciones. Ajuntament de València.
- Stanton, Edward F. [1989]: *Hemingway en Espanya*. Castalia S.A. Madrid.
- Southern, Eileen [2001]: *Historia de la Música Negra Norteamericana*. [Or: 'The Music of Black Americans. A History']. Ed: Akai, S.A. Madrid.
- Southern, Eileen. *Eubie Blake*. Barry Kernfeld.
- Suñé, Albert [1981]: Història del Jazz a Catalunya. *Avui*, abril-juliol.
- Torrente Ballester, Gonzalo [1990]. *Cotufas en el Golfo*. Destino. Barcelona.
- Vázquez Montalbán, Manuel [1973]: *El libro gris de la televisión espanyola*. Ed: 99. Madrid.
- Vila San Juan, Juan Felipe [1981]: *La trastienda de TVE*. Ed: Plaza y Janés. Barcelona.
- Viñuales Lorenzo, Juan [1997]. *Jazz; la crónica de un siglo*. Time Life Books.
- Wein, George [2004]: *Myself Among Others: A Life in Music*. Da Capo Press.
- Woll, Allen [1989]. *Black Musical Theater*. Louisiana State University Press, 1989.
- Zabala, Fernanda, i Marí, Rafa [1999]. *La València de los años 60*. Luces de la ciudad. Ajuntament de València.

V.2 REVISTES ESPECIALITZADES i ALTRES PUBLICACIONS.

- Anònim [1964]. Quien es quien del Jazz en 1964. *Cartelera SIPE*. 680. València.
- *Antena de radio y televisión* [2003]. 106. Juliol. Págs 35 - 36.
- Álvarez, Jorge: Academia Española de la Radio.
- Araque, Luis [1948]. *Ritmo*. Maig.
- Aznar Soler; Mancebo; Sirera; Alcalde; López; Solà Palerm; Nel Diago [1993]. 60 anys de Teatre Universitari. *Universitat de València Servei d'extensió Universitària*. Novembre/Desembre.
- *Baton Rouge* [1966]: The Future of Form in Jazz The American Composer Speaks: a Historical Anthology.[1770-1965]. G. Chase. Los Angeles.
- Belda, Joaquin [1922]: La música integral. *Nuevo Mundo*. 5 de maig.
- Blasco, J.L. [1981]. Quico se perdió en Perdido. *Que y Donde*. 193. Setmana del 23 al 29 de novembre.
- Blasco, S. Luis [1981]. Una lección de Jazz. *Que y Donde*. 188. Setmana del 19 al 25 d'octubre.
- Bourbon, Jean-Pierre [1964] . *Aria Jazz*. Novembre.
- Casas, Àngel [1970] . *Fotogramas*, 27 de novembre.
- Cerdán Tato, Enrique [2004]. *El País*. 26 de desembre.
- *Club de Música i Jazz San Juan Evangelista. Edición Especial Vigésimo Aniversario*. Madrid, 1989.
- Coll, Julio [1967]. *Cine en 7 Días*. 23 de desembre.
- Coll, Julio [1967]: Jazz en El Micalet de València. *Cine en 7 dias*. 4 de novembre.
- Coll, Julio [1968]: 'Un disco de Elia Fleta'. *Cine en 7 dias*', 23 de juliol.
- Costa, Jose Manuel [1976]. *El País*. 30 de maig.
- *Crónica* [1934]. 30 de desembre.
- Cultura del espectador. Las mujeres del Jazz. *Cartelera SIPE*. 793. València.

- E.E.[1981]. Jazz: Pedro Iturralde. *Mundo Musical*. 7. Setmana del 25 al 31 de maig.
- E.F. [1980]. *Que y Donde*. Octubre.
- *El Mercantil Valenciano* [1932]. 19 de juliol. Núm. 22.350. Pàg. 7.
- El Velluter [1929]. Cròniques catalanes: nòtules del mes. *Taula de les Lletres Valencianes*. Volum II/18. Març.
- Fernan-Gómez, Fernando [1986]. Una injusticia Fiscal. *El País Semanal*. 25 de maig.
- Fonts: Adela Hervás, [Servei de Documentació de Radio Televisió Espanyola - Madrid].
- Fonts: Ana Nogales, [Servei de Documentació de Radio Televisió Espanyola-Catalunya, Sant Cugat del Vallés-Barcelona].
- Garcia Herráiz, Federico[1976]. Actuaciones del grupo Valencia Jazz en el pub Barro. *Cartelera Túrria*. 671. Setmana del 29 de ovembre al 5 de desembre.
- Garcia Herraiz, Federico [1978]. Elia Fleta y el trio de Jean-Luc Vallet. *Cartelera Túrria*. 749. Setmana del 12 al 18 de juny.
- Garcia Herraiz, Federico [1979]. Bill Evans Trio: un modelo de equilibrio y perfección. *Cartelera Túrria*. 829. Setmana del 24 al 30 de desembre.
- Garcia Herráiz, Federico [1980]. El Club de Jazz ‘Perdido’. *Cartelera Túrria*. 869. Setmana del 25 de setembre al 5 d’octubre.
- Garcia Herráiz, Federico [1981]. Actuaciones de Mal Waldron en ‘Perdido’. La dificil libertat de un solitario del piano. *Cartelera Túrria*. 884. Setmana del 12 de gener al 18 de gener.
- Garcia Herraiz, Federico [1981]. Una semana de intensa actividad jazzística. *Diario de València*. Dissabte, 28 de febrer.
- Garcia Herraiz, Federico [1981]. Burton Green Trio. *Cartelera Túrria*. 898. Setmana del 20 al 26 d’abril.
- Garcia Herraiz, Federico [1981]. Dave S. Ware Quartet en ‘Perdido’. *Cartelera Túrria*. 904. De l’1 al 7 de juny.

- Garcia Herraiz, Federico [1981]. Actuaciones del Alan Skidmore Trio. *Diario de València*. 11 de juny.
- Garcia Pintado, Angel [1986]. Esa Música de Negros. *El País*. 1 de setembre.
- Genover, Jaime [1976]. *Vibraciones*. Desembre. Juan, Miguel [editor] [1942]. *Guia Blanco y Azul/Guia de València*. València.
- Gonzàlbez, Jose A. [1979]. *Cartelera Túrria*. 789. Setmana del 15 al 25 de març.
- *Guia Valtur*: Editada per Vicente Ribelles Pérez i Jose Mª Cruz Ramón.
- *Las Provincias* [1949]. La Música Suburbana. Dimarts, 29 de novembre. Pàgina 12.
- *Las Provincias* [1953]. 10 de gener.
- *Las Provincias* [1959]. La música de nuestro tiempo: “¿Qué música es la preferida hoy por los valencianos?” [pàgina 14]. València, 1 de novembre.
- *Levante*, [1959]. 18 de juliol, pàg. 10.
- *Levante*, [1959]. Divendres 11 de desembre, pàg. 2.
- *Levante*, [1965]. Dissabte, 3 de juliol.
- *Levante*, [1965]. Diumenge, 7 de febrer, pàgina 23.
- *Levante* [1965]. Cine-Teatro-Música. Diumenge 14 de desembre. Pàg. 8.
- *Levante*, [1967]. Dimecres, 19 de juliol Montoliu, Tete [1961]. Don Byas y yo. *Aria Jazz*. Maig.
- Marcel, Carles [1968]: Juan Carlos Calderón Jazztet. *Aria Jazz*, desembre.
- Montes, Paco [1970]. *AU*. Novembre.
- Montes, Paco [1976]. *El País*. 6 de juny.
- Moreno, Oscar [2006]. La voluntad de crear. *El Eco Hernandiano*. 11, pàg. 2.
- Navarro, Luis Felipe [1974]. *Cartelera Túrria*. 570. Setmana del 23 al 29 de desembre.
- Navarro, Luis Felipe [1975]. El Rock en sus publicaciones. *Cartelera Túrria*. 596. Setmana del 23/29 de juny.

- Nicolás [1981]. El cuarteto de Dave Pibus en 'Perdido'. *Mundo Musical*. 2. Setmana del 6 al 12 d' abril.
- Ondas [1960]. 'Boletín de la Unión de Radioyentes de EAJ 3 Radio Valencia-EAJ 4 Radio Alcira'. 178 - año IX - Primera quinzena de maig.
- Palacio, Manuel [1992]: Una historia de la Televisión en Espanya. *Arqueologia y Modernidad*. Madrid.
- Palau, Pepe [1980]: 'Jazz, genio y figura'. *Gran Enciclopedia del Jazz*, vol. 1. Pàg. 36. Sarpe. Madrid.
- Papo, Alfredo [1947]. George Johnson. Músico de Harlem. *Ritmo y Melodia*. Abril.
- Pruneda, Juan [1961]. *Aria Jazz*. Febrer.
- *Ritmo* [1950]. Los mejores músicos de Jazz han grabado un disco. Maig-juny.
- *Ritmo y Melodia* [1949]. Febrer.
- Rubio, Jose Ramón [1982] . *ABC*. 8 de novembre.
- Ruvira, Pep [1981]. Un gran pianista. *Que y Donde*. Setmana del 12 al 18 de gener.
- Ruvira, Pep [1981]. Jean-Luc Vallet en 'Perdido'. *Que y Donde*. Setmana del 19 al 24 de gener.
- Ruvira, Pep [1981]. Una lección de Jazz. *Que y Donde*. 155. Setmana del 2 al 8 de març.
- Ruvira, Pep [1981]. Tete Montoliu / Carlos Gonzálbez. *Que y Donde*. 188. Setmana del 19 al 25 d' octubre.
- Sáenz de Tejada, Nacho [1994]. Entrevista a Pedro Iturralde. *El País*, 3 de juliol.
- Torquemada, Jesús [1990]: 'Un cuarto de siglo desde la humilde Plaza de la Trinidad hasta el pretencioso Velódromo'. *Egin*. 18 de juliol.
- Sagarra, Joan de [2003]. Bailando con Bernard Hilda. *El Pais*. 20 d' abril.
- Sapena Martínez, Sergio [2007]. *La Sociedad Filarmónica de Valencia (1911-1945): origen y consolidación*. Director: Galbis López, Vicent.

Departamento de Comunicacion Audiovisual, Documentacion e Historia del Arte/Facultat de Bellas Artes/UPV. Data de lectura: 2007-12-10.

- Schuller, Günther [1961]: ‘Jazz and Classical Music’. Feather Ed. Third Stream Redefined Saturday Review, xlv [13 May]. Pàg. 54.
- Seguí, Salvador [1975]. *Levante*. 31 de maig. Pàg. 25.
- SGAE. ‘Boletín de Información de la Sociedad General de Autores de España’ [diversos toms en fascicles trimestrals]. Carrer Fernando VI, 4. Madrid.
- SIPE [Servicio de Información de Prensa i Espectáculos], nº 732/10 de maig del 1964. Preu: 2 pessetes. ‘Revista informativa semanal’. ‘Crítica moral y literaria’.
- Solà Cebrian, Rosa. El Jazz en València: un colectivo con peculiaridades. [‘Historia de la Música en la Comunidad Valenciana’]. *Levante*. València.
- TP. *Teleprograma* [1969]. 188. Del 10 al 16 de novembre.
- Trenas, Julio [1969]. *7 Fechas*. Juliol
- Vergara, Antonio [1973]: Jazz y Ostpolitik en el Principal. *Cartelera Túrria*. 518. Setmana del 24 al 30 de desembre.
- Vergara, Antonio [1973]. Tete Montoliu en València. Conciertos organizados por Studio. *Cartelera Túrria*. 469. Setmana del 4 al 10 de juny.
- Vergara, Antonio [1977]. Gene Connors y Peer Wiboris: Jazz vivo [¡Por fin!] en València. *Cartelera Túrria*. 692. Setmana del 25 d’abril a l’1 de maig.
- Vergara, Antonio [1977]. Los recitales del Trio de Ricardo Miralles en ‘Tres Tristes Tigres’. *Cartelera Túrria*. 696. Setmana del 23 al 29 de maig.
- Vergara, Antonio [1978]. El mejor Jazz vivo de la ciudad. Club Tres Tristes Tigres. *Cartelera Túrria*. 751. Del 29 de juny al 2 de juliol.
- Vergara, Antonio [1979]. Jazz y Cine: matrimonio no consumado. *Cartelera Túrria*. 803. Setmana del 25 de juny a l’1 de juliol.
- Vergara, Antonio [1981]. Crónicas. *Quartica Jazz*. 5. Setembre.

- Vidal Guillem, Antonio i Garcia, Jorge [2006]. Diccionario de la Música Valenciana. *Fonografía*. Iberautor Promociones Culturales SRL. Madrid.
- Vigil i Vázquez, Manuel [1956]. *Ya*. 14 de març.
- [Wright, Rayburn [1982]. *Inside The Score*. Kendor Music, Inc. Nova York]. Vuit quaderns. Obres per a big band de Thad Jones, Sammy Nestico i Bob Brookmeyer.
- Wyboris, Peer [1989]. Declaracions a *Jazz Sí*, abril.

V.3 INTERNET: PÀGINES WEB i LINKS.

- <http://books.google.com/books>.
Recerca de llibres de tot tipus a la xarxa.
- http://books.google.com/books?q=Historia&hl=es&as_brr=0&rview=1&source=gbs_hplp_subj
Recerca de llibres d'Història a la xarxa
- [Compositores de la Copla.url](#).
Compositors de la Copla
Artícles publicats a la revista mensual Abanico de Coplas de San Roque [Cadis].
- [Dialnet Servicio de Alertas y Hemeroteca Virtual de Sumarios de Revistas Científicas Españolas.url](#).
- [Directorio de Músicos Espanyoles de Jazz.url](#).
Recerca de músics espanyols a la xarxa [I].
- <http://www.apoloybaco.com/directoriomusicosprincipal.htm>
Recerca de músics espanyols a la xarxa [II].
- <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/2664644>
Academic, dictionaries and encyclopedias. Article al voltant del Jazz espanyol.
- <http-www.cultura.mecd.es-cine.url>.
Ministeri de Cultura. Pàgina principal. Filmoteca Española
- <http://www.fiafnet.org/>
Federació Internacional d'arxius Fílmics.
- [Jass.com James Tim Brymn.url](#).
Portal biogràfic de James Tim Brymn.
- <http://www.eyeneer.com/America/index.html>
Arxiu de compositors i músics nord-americans [I].
- <http://jass.com/links.html>
Arxiu de compositors i músics nord-americans [II].
- <http://www.ascap.com/index.aspx>
The American Society of Composers, Authors and Publishers

- <http://www.jazz.com/>
Cercador d'intèrprets de Jazz a la xarxa.
- <http://www.jazz.com/encyclopedia>
Encyclopedia of Jazz Musicians.
Founding Editor: Lewis Porter
Editors-in-Chief: Tim Wilkins and Ted Gioia
- <http://www.jazz.com/music>
Music Reviews.
- www.jazzaldia.com.url.
Donostiako Jazzaldia
Festival de Jazz de Sant Sebastiá. Història
- wikipedia - <http://ca.wikipedia.org/wiki/Jazz>.
Terme Jazz a Wikipedia.
- <http://www.concertinamusic.com/sbox/lists.html>.
The Chemnitzer Concertina Web Site.
Serving the World Since 1996. Music events.
- <http://www.cafeconciertos.com/?cat=2>
El Jazz en España:
'Crisis para una Propuesta o viceversa'. Miguel Ángel Pérez
[Maguil].
- <http://www.sanjuanevangelista.org/agenda/index.html>
Pàgina web del Club de Música i Jazz San Juan Evangelista de
Madrid
- http://bv.gva.es/screens/biblioteca_val.html.
Catàleg General Biblioteca Valenciana
Biblioteca Valenciana Digital
- <http://bivaldi.gva.es/va/estaticos/contenido.cmd?pagina=estaticos%2Finicio>
Sala Gregori Maians. Informació Bibliogràfica
Valenciana.

V.4 ENTREVISTES A PROFESSIONALS DIVERSOS i FAMILIARS DIRECTES DE MÚSICS i PERSONATGES ESMENTATS EN AQUESTA TESI DOCTORAL.

Aquestes són les entrevistes més llargues i/o decisives per al decurs de la tesi, tot i que hi ha també entrevistes d'altres tipus realitzades segons l'agenda de treball i sota variables afegides a la recerca general del tema.

Segons l'ordre alfabètic del primer cognom, les entrevistes més significatives a assenyalar al present treball han estat les següents:

- ❖ Entrevista personal: Àfrica Aguilera Montañana. [Filla de José Aguilera Cerni]. Segons conversa enregistrada a la ciutat de València el 19 d'abril del 2007 a les 16 hores.
- ❖ Entrevista personal: Francisco Alonso Sabater [nebot d'Alberto Alonso Chardí 'Orelletes'. Font de Sant Lluís -l'Horta Sud-. Dimarts, 1 de juliol del 2008.
- ❖ Entrevista personal: Vicente Alonso Veces [28-06-2007, 11,30 hores], fill de Vicente Alonso Gómez, violinista i guitarrista.
- ❖ Entrevista personal: Francisco [Paco] Aranda Salas [València,29 de gener del 2007], bateria.
- ❖ Entrevistes personals i de telefòniques [diverses]:
Paco Artigas Ardit [entrevistes realitzades a partir del divendres 2 de febrer del 2007 a Picassent/l'Horta Sud], crític i *manager road* de formacions de Jazz.

- ❖ Entrevista personal: Julio Balanzà Cano [València, 5 de juliol del 2007] fill d'Antonio Balanzà Farinós.

- ❖ Entrevista personal: Javier Benet Martínez [Xeraco/La Safor, 01-12-07], percussionista i germà del saxofonista Liberto Benet Martinez.

- ❖ Entrevista personal: Mª Antonia Campos Aldana [vídua de Blas Sales Moraguez]. Enregistrada a casa seua [ciutat de València] el dimecres 23 de maig de 2007 a les 11,30 del matí.

- ❖ Entrevista personal: Conxa Campos Arnau, filla de Roberto Campos Fabra, bateria. [Realitzada a les 17 hores de l'1 de desembre del 2007 a Teulada/La Marina/Alacant].

- ❖ Entrevista personal: Lluís Miquel Campos González [València, 18 de gener del 2007], cantant i productor musical.

- ❖ Entrevista personal: Joshua Edelman [Madrid, 17 de juliol del 2007], pianista.

- ❖ Entrevistes personals i de telefòniques [diverses]:
 Enrique Errando Mariscal i José Mª Errando Mariscal. Primera entrevista personal [a José M^a] realitzada a les 22,00 hores del diumenge 28 d'abril del 2008. Diverses més amb Enrique en dates diferents.

- ❖ Entrevista telefònica: Montserrat Garcia-Albea Ristol, segona esposa de Tete Montoliu [Madrid, a partir del 8 d'abril del 2008 i en diverses ocasions].
- ❖ Entrevista personal: Jesús Glück Sarasibar [segons conversa telefònica, 13,30 hores del dilluns 9 de juny del 2008], pianista, compositor i company d'orquestra d'Alberto Alonso Chardí 'Orelletes'.
- ❖ Entrevista personal: Alícia Gómez Gascó [vídua de José Codonyer Casany. Madrid, 26/II/1933] i Rosa Mª Codonyer Gómez [filla del trompetista. Massanassa, 27/VIII/1963]. Catarroja/l'Horta Sud, dimecres 20/V/2009 a les 16 hores.
- ❖ Entrevista personal: Carlos Gonzálbez Candela [barri de Benimaclet -a València ciutat- a les 11 hores de l'1 de juliol del 2008], guitarrista.
- ❖ Entrevista telefònica: Juan Roberto Gonzalez Rochina [Suïssa], el dilluns 23 de juny del 2008 a les 20,30 hores.
- ❖ Entrevista personal: Angeles López Artigas [La Canyada - l'Horta Oest. 12/IV/2007]. Pianista, cantant i professora.

- ❖ Entrevista personal: Manuel López Torres [Sedaví/l'Horta Sud, el 18 de juny del 2008], trompetista.

- ❖ Entrevista personal: Pilar Manzano Álvaro [vídua de José Borrero Berjón]. Realitzada a València-l'Horta, el 13/XII/2007 a les 19 hores.

- ❖ Entrevista personal: Vicente Màs Quiles, Vicente Palau Pujol i Enrique Llorens Bolinches. El divendres 11 de maig del 2007, a la Cafeteria Riviera de València. Músics valencians de la generació dels quaranta i cinquanta.

- ❖ Entrevista personal: Eduardo Montesinos Comas, diverses entrevistes a casa seua [ciutat de València] des de juny del 2007.

- ❖ Entrevistes telefòniques: Pilar Morales, Nuria Montoliu i Morales i Jordi Blasa i Montoliu, primera esposa, filla i net -respectivament- de Tete Montoliu i Massana [Barcelona i Tarragona, a partir del 7 d'abril del 2008, diverses vegades].

- ❖ Entrevista personal: Jose Mª Morera Buelti [25 d'abril del 2008 a les 12 hores del matí] director de teatre i membre del Consell Valencià de Cultura.

- ❖ Entrevista personal: Luis Felipe Navarro Toledo, crític musical [realitzada a València -barri de Russafa- el dimecres 17 de gener del 2007].

- ❖ Entrevistes personals: Salvador Porter Garcia, mitjançant dues entrevistes: València 20-03-07/17-06-08.

- ❖ Entrevista personal i telefònica: Pep Rovira Sánchez de León [diverses entrevistes realitzades a partir del 14 de febrer del 2007], músic i crític musical.

- ❖ Entrevista telefònica: Pedro Ruy-Blas [Madrid], el dimecres 14 de maig del 2008 a les 12,30 hores. Músic.

- ❖ Entrevista personal i telefònica: Antonio Sambeat Esteve, a Godella-l'Horta Nord, en dates diverses.

- ❖ Entrevista personal: Joaquin [Ximet] Sanz Caffarena [Tavernes de la Vallidigna, 12 de febrer del 2007], saxofonista.

- ❖ Entrevista personal: Alejandro Soler Martínez [València, 26 de març del 2008] qui aleshores dirigia l'establiment de son pare.

- ❖ Entrevista personal: Julia Vallés Mateu, vídua del trompetista Fernando Casanova Úbeda [El Xato de Russafa]. Ciutat de València, dissabte, 16-V-2009 a les 17,30 hores.

- ❖ Entrevista telefònica Elizabeth Vallet [vídua de Jean- Luc Vallet, pianista], realitzada el 2 de juliol del 2008 a les 20,00 hores.

- ❖ Entrevista personal: Jose Tomàs Viciano i Inés Bartrina Campos Tomàs, membres fundadors del TEU.

- ❖ Entrevista personal: José Zaragoza Llàcer [Alcasser/l'Horta Sud, 16-05-08] germà del bateria VicenteZaragoza Llàcer.

Vicent Lluís Fontelles Rodriguez

Ciutat de València [l'Horta].

Gener del 2010.